

Тем, что эта книга дошла до Вас, мы обязаны в первую очередь библиотекарям, которые долгие годы бережно хранили её. Сотрудники Google оцифровали её в рамках проекта, цель которого – сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Эта книга находится в общественном достоянии. В общих чертах, юридически, книга передаётся в общественное достояние, когда истекает срок действия имущественных авторских прав на неё, а также если правообладатель сам передал её в общественное достояние или не заявил на неё авторских прав. Такие книги – это ключ к прошлому, к сокровищам нашей истории и культуры, и к знаниям, которые зачастую нигде больше не найдёшь.

В этой цифровой копии мы оставили без изменений все рукописные пометки, которые были в оригинальном издании. Пускай они будут напоминанием о всех тех руках, через которые прошла эта книга – автора, издателя, библиотекаря и предыдущих читателей – чтобы наконец попасть в Ваши.

Правила пользования

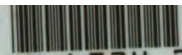
Мы гордимся нашим сотрудничеством с библиотеками, в рамках которого мы оцифровываем книги в общественном достоянии и делаем их доступными для всех. Эти книги принадлежат всему человечеству, а мы – лишь их хранители. Тем не менее, оцифровка книг и поддержка этого проекта стоят немало, и поэтому, чтобы и в дальнейшем предоставлять этот ресурс, мы предприняли некоторые меры, чтобы предотвратить коммерческое использование этих книг. Одна из них – это технические ограничения на автоматические запросы.

Мы также просим Вас:

- **Не использовать файлы в коммерческих целях.** Мы разработали программу Поиска по книгам Google для всех пользователей, поэтому, пожалуйста, используйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.
- **Не отправлять автоматические запросы.** Не отправляйте в систему Google автоматические запросы любого рода. Если Вам требуется доступ к большим объёмам текстов для исследований в области машинного перевода, оптического распознавания текста, или в других похожих целях, свяжитесь с нами. Для этих целей мы настоятельно рекомендуем использовать исключительно материалы в общественном достоянии.
- **Не удалять логотипы и другие атрибуты Google из файлов.** Изображения в каждом файле помечены логотипами Google для того, чтобы рассказать читателям о нашем проекте и помочь им найти дополнительные материалы. Не удаляйте их.
- **Соблюдать законы Вашей и других стран.** В конечном итоге, именно Вы несёте полную ответственность за Ваши действия – поэтому, пожалуйста, убедитесь, что Вы не нарушаете соответствующие законы Вашей или других стран. Имейте в виду, что даже если книга более не находится под защитой авторских прав в США, то это ещё совсем не значит, что её можно распространять в других странах. К сожалению, законодательство в сфере интеллектуальной собственности очень разнообразно, и не существует универсального способа определить, как разрешено использовать книгу в конкретной стране. Не рассчитывайте на то, что если книга появилась в поиске по книгам Google, то её можно использовать где и как угодно. Наказание за нарушение авторских прав может оказаться очень серьёзным.

О программе

Наша миссия – организовать информацию во всём мире и сделать её доступной и полезной для всех. Поиск по книгам Google помогает пользователям найти книги со всего света, а авторам и издателям – новых читателей. Чтобы произвести поиск по этой книге в полнотекстовом режиме, откройте страницу <http://books.google.com>.

HN 6E3U 7

ՀՈՎԻՒ ՀՈԳԵՒՈՐ

ՀՈՎԻՒ ՀՈԳԵՒՈՐ
ՏԷՐ ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԻԱՆՈՅ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԳԵՏԻՆ

ՅՈՐԴՈՐԱԿՆԵՐԸ

ԲԱԿՄԱՆԵՑ

Հ. ԵԴՈՒԱՐԴ ՀԻՒՐՄԻՒՋԵԱՆ

ՇՐՈՒՄԱՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՑՈՍԸ

ՄԻՒԲԱՐԵՆՆ ՄԻՍՐՆՈՒԹԵՆԷՆ

Հատոր Ե .

ՎԵՆԵՏԻԿ

ՍՈՒՐԲ ԴԱԶԱՐՈՒ ՏԳԱՐԱՆԸ

1860

ՀՈՎԻՒ ՀՈԳԵՒՈՐ

ՏԷՐ ՄԻՔԱՅԷԼ ՓԻԱՆՈՅ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԳԵՏԻՆ

ՅՈՐԴՈՐԱԿՆԵՐԸ

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԿԵ .

Սուրբ Եկեղեցւոյ առջի պատուիրանքին լճայ, որ է
Խրատի ու քան որեւ պատարագ քեանէլ :

Այստեճոյ պատուիրանքներէն ետքը սուրբ եկեղեցւոյ պատուիրանքները կուգան : Սուրբ եկեղեցին իշխանութիւն ունի հրամանելու և օրէնքներ դնելու՝ այս պատուիրանքներուն պահպանութիւնը գիւրացնելու համար, ու մեր հոգւոյն բարիքը՝ մեր հոգևոր երջանկութիւնը հոգալու : Սուրբ եկեղեցին այս իշխանութիւնն ունենալը՝ հաւատոյ մասն է, և ամեն քրիստոնեայք այս բանս միշտ ընդուներ են : Քրիստոս տէրն մեր իր առաքելոցն որ՝ եկեղեցին կը ցընէին, ըսաւ . “ Որպէս առաքեաց զիս հայր, և ես առաքեմ զձեզ, ” (ՄԳԻ . ԻՄ . 19 .) այսինքն նոյն իշխանութիւնն որ հայրս զիս խրկեց, և ալ զձեզ կը խրկեմ : Ուրեմն ինչպէս ինքն իշխանութիւն ունի հրամանելու ինչ որ այս փառքն էր ու մեր փրկութիւն օգուտը, նոյն իշխանութիւնն առաքելոց ալ տուաւ, այսինքն նք եկեղեցւոյ . ու որպէս զի չիտարակուսին ասոր վայ, ուրիշ տեղ ալ կըսէ . “ Ամէն ասեմ ձեզ, զի զոր կապիցէք յերկրի՝ եղիցի կապեալ յերկինս, և զոր արձակիցէք յերկրի՝ եղիցի արձակեալ յերկինս, ” (ՄԳԻ . ԺՄ . 18 .) այսինքն ինչ որ հրամանք երկրիս վայ նէ, երկրիցին հրամանն ըլլայ : Իսկ Պետրոս առաքելոցն, որ առաքելոց գլուխն էր, ըսաւ մասնաւոր .

րապէս . “ Գու ես վէճ , և ՚ի վերայ այդր վիմի շինեցից զեկեղեցի իմ , և գրունք գժոխոց զնա մի յազթահարեացեն . և տաց քեզ զփակասնս արքայութեան երկնից , և զոր միանգամ կապեսցես յերկրի՝ եղիցի կապեալ յերկինս , և զոր արձակեսցես յերկրի՝ եղիցի արձակեալ յերկինս , , (Մով . ԺԿ . 18 .) այսինքն քու վրագ շինեմ պիտոր իմ եկեղեցիս անանկ հաստատուն որ մէկը չիկրնայ կործանել զանիկայ , բոլոր գժոխքին սասանաներն ալ իրեն օգնելու ըլլան . ինչ որ գուն անոր օգտին համար ընես , կապես արձրկես ինչ որ ընես , իմ ըրածս ըլլայ : Աս իշխանութիւնն անմիջապէս ՔՅէն առնելով Պետրոս և ուրիշ առաքեալներն , ինչսւան իրենց մահը բանեցուցին , հաստատելով ան ամեն կանոններն որ հաւտացելոց հոգևոր բարւոյն համար օգտակար կը սեպէին : Անոնցմէն ետքն ամենն որբազան Պապերն որ Պետրոս առաքելոյն յաջորդներն են , և ուրիշ եպիսկոպոսներն որ առաքելոց յաջորդներն են , ինչսւան հիմայ միշտ նոյն իշխանութիւնը բանեցուցին . ուստի եկեղեցւոյ աս իշխանութիւնը չքնդունողներն՝ ըսել է որ խնդրնին ալ կրօնքնին ալ կորսնցուցեր են : Քէ որ սուրբ եկեղեցին աս իշխանութիւնը չառնենար նէ , ինչպէս կը ճշմարտէր սուրբ գրքին խօսքն որ եպիսկոպոսներուն կըսէ . “ Զգոյշ կացէք անձանց և ամենայն հասիգ , յորում եգ զձեզ հոգին սուրբ տեսուչս՝ հովուել զժողովուրդ տեառն , , (Գործոյ . Խ . 28 .) այսինքն արթուն կեցէք թէ ձեր և թէ հաւատացելոց վրայ , որոնց վերահացու ըրած է զձեզ հոգին սուրբ , որպէս զի առաջնորդէք իրենց : Բայց ինչպէս կրնան առաջնորդել թէ որ տեղին և ասենին չիկրնան նէ հրամանը իրենց :

Ուրեմն թէ որ սուրբ եկեղեցին ապահովապէս աս իշխանութիւնն ունի հրամանելու և կանոններ զնելու , և հաւատացեալները պարտքկան են իրեն հնազանդելու , հիմայ տեսնենք որո՞նք են իր հրամանած բաներն , և ինչ պէտք է ընել իր պատուիրանքները պահելու համար : Սուրբ եկեղեցւոյ պատուիրանքներն երկու տեսակ են , մէյմը առանձնական , մէյմըն ալ ընդհանուր : Առանձնականներն են մատնաւոր վիճակի մը համար գրած կանոններն , ինչպէս եպիսկոպոսներու , ժողովուրդապետներու , քահանաներու , կրօնաւորներու , և

այլն, ասանց վրայ չէ իմ խօսելըքս : Իսկ ընդհանուր-
ներն ամենն վիճակի մարդկանց պարտքն է գիտնալն ու
պահելը . բայց քանիններ կան որ չեն ալ գիտեր սուրբ
եկեղեցւոյ պատուիրանքները սրոնք ըլլալը : Ասանց
վրայ սկսիմ պիտոր հիմայ խօսելու , և ասոնք են .

- Ս . Կիրակի և տօն օրերը պնտարագ տեսնել .
- Բ . Դրուած պահքերն ու ծածկերը պահել .
- Գ . Տարին գտնել միանգամ խոստովանանք ըլլալ .
- Դ . Հազորդուիլ գտնել զատկին .
- Ե . Տասանորդ տալ :

Արեւն սուրբ եկեղեցւոյ առջի պատուիրանքն է՝
կիրակի ու տօն օրերը պատարագ տեսնել : Ասկէց աղէկ
և օգտակար ինչ կրնայ ըլլալ՝ կիրակի օրերնիս սրբութիւն
անջննել, որ մասնաւոր կերպով ԾԹ փառաւորելու և
մեր հոգւոյն բարիքը հոգալու համար գրուած են :
Բայց անանկներ կան որ ասիկայ ալ իրենց ծանր կե-
րենայ, պատարագ մըն ալ տեսնել չեն ուզեր : Իսկ զձ
ողորմելիներ ; յայտնի է որ չեն գիտեր սուրբ պատա-
րագին մէջ ինչ մեծ գտնչ ըլլալը : Ատանկ խեղճերուն
ազիտութեանը ճար ընելու համար, պատարագ տես-
նելու պարտքին ու կերպին վրայ գեա չիտօսած՝ կու-
զեմ այսօր սուրբ պատարագին գերազանցութեանը
վայ խօսիլ, և ինչ մեծ բարիք ըրած է մեզի՝ Քրիստոս
տէրն մեր սուրբ պատարագին խորհուրդը հաստա-
տելով :

Թէ որ ՔՄԻ վերջին տեղանին որ իր առաքելոցը հետ
նստաւ շարչարուելէն ու մեռնելէն քիչ մը առաջ՝ ներ-
կայ գտնուելիք նէ, ինչ պքանչի շտեռարան մըն էր .
որդին այ, երկնի և երկրի տէրը, հացին ու գինւոյն
տեսակներովն իր ԾԹութիւնն ու մարդկութիւնը ծած-
կելով ինքը գինքը մեր փրկութեանը համար երկնա-
ւոր հօրը նստիւնց, ու հացի և գինիի պէս՝ բոլոր իր
սուրբ մարմինն ու՝ պատուական արիւնն առաքելոցը
ճաշակել տուաւ, որպէս զի բոլորովին իրենց հետ մէկ
ըլլայ, ամենն կերպով իրենց զգրնէ իր գութն ու սէրը :
Ատանկ գերազանց, ասանկ սրբազան հանգէս մը տես-
նելով, կրնայի՞ք առանց սրտերնիս շարժելու առանց
զմաղելու կենալ : Եկուր նայէ որ նոյն բանը, մի և

նոյն հանգէսը կը լլայ, երբոր քահանան կը պատարա-
գէ ԳՅԻ հրամանն ընկելով որ առաքելոյն և անոնց յա-
ջորդներուն հրամանց նոյն բանն ընել ինչ որ ինքն ան
վերջին սեղանին վայ ըրաւ, և ընել միշտ զինքն յիշելու
համար. « Զայս արարէք առ իմոյ յիշատակի », և ան
զի սուրբ պատարագին մէջը ՔՄ տէրն մեր ինքն է որ
քահանային ձեռքովը զինքն իր երկնաւոր հօրը կը նուխ-
րէ մեզի պէս խեղճ մեղաւորներուն համար, ու իր նք-
մարմինն ու արիւնը հացին ու գինիին անասկներովը
ծածկած՝ թէ պատարագող քահանային և թէ հոն ե-
զող հաւատացելոցը կուտայ որ ճաշակեն : Տեսէք ու-
րեմն թէ նք պատարագէն գերազանց բան կրնայ ըլլալ-
չէ, սիրելի որդիքս, չէ, չի կրնար ըլլալ. սուրբ պատա-
րագը մեր ուղղափառ հաւատքին ամեննէն մեծ, ամ-
մենէն պատուական, ամեննէն յարգելի բանն է : ՔՄ
տէրն մեր անկէց աւելի բան չէր կրնար տալ մեզի, ո-
րովհետեւ բոլոր ինքը զինքը մեզի տուաւ անով, մեր
փրկութեանը համար զինքը նուիրելով, ու մեր հօ-
գուցին կերակուր ըլլալով : Տեսէք ուրեմն ինչ մեծ յար-
գութիւն պէտք է տանք սուրբ պատարագին, ինչպէս
պէտք է ջանանք ստեղծ ջերմեռանդութեամբ տեսնել
սուրբ պատարագը մեր հոգուցն օգտին համար. տեսէք
ուրեմն սրջափ տղէտ են կամ կրօնք չունին՝ որոնք որ
պատարագ տեսնել չեն ուզեր :

Երեւակայեանք որ Գողգոթա լեռան վայ կեցած կը
տեսնենք այ որդին որ խաչին վայ արունները վազե-
լով, գլուխը փուշ պսակ, բոլոր մարմինը վերք, մեր
փրկութեանը համար իր կեանքը կը նուիրէ : Խելքէ
մտքէ գուրս բան. տեսնել որ երկնի և երկրի տէրը՝
ցաւերու կսկիծներու մէջ կը մեռնի, մեզի պէս խեղճ
մեղաւորները փրկելու համար : Ասկէց մեծ, ասկէց
հրաշալի և ասպշեղծնող ինչ բան կրնայ մեկը տեսնել և
երեւակայել. ո՛հ, ինչպէս հոն կը հիանայինք, կը զմայ-
լէինք, սրտերնիս կը շարժէր, սէր և երախտագիտութի-
կաննեանայինք, ու փառք կուտայինք այ ասանկ մեծ բա-
րութեանը համար, ու մեր վայ ասանկ գութ ցընե-
լուն համար : Կրնար ըլլալ որ հոն առանց պատկառան-
քի կենայինք, աստիս անգին նայէինք, յորանջէինք,
մէկուն մէկային հեռ խօսէինք ու ծիծաղէինք, ինչպէս
շատերը կրնեն սուրբ պատարագին գիմայք : Ե՛հար

նայէ որ սուրբ պատարագն ամենեին նոյն բանն է , ինչ որ ՔՄ տէրն մեր խաչին վրայ ըրաւ . աս երկուքին մէջն եղած տարբերութիւնը մինակ ան է , կրսէ արիան գեան սուրբ ժողովքը , որ խաչին վրայ ՔՄ տէրն մեր բոլոր իր պատուական արիւնը թափելով զինքը պատարագեց , իսկ խորանին վրայ առանց արիւն թափելու կը պատարագէ : Սուրբ պատարագին մէջ նոյն ՔՄ տէրն մեր է որ քահանային ձեռքովը զինքը մեզի համար երկնաւոր հօրը կը նուիրէ իր ամեն քաշած շարչարանքներովն ու ցաւերովն ու մահուամբը , որպէս զի աւելի օգտակար ըլլայ մեզի խաչին վրայ ըրած պատարագն , և անոր պատուին աւելի վայելենք : Կրնաք նէ հիմայ՝ գտէք ինծի ուրիշ բան մը՝ որ ասոր պէս սուրբ , ասոր պէս գերազանց , ասոր պէս անգին բան ըլլայ . գտէք սակեց աւելի բան մը որ ամ կրնար տալ մեզի : Չէ , չէք կրնար գանել . ՔՄ տէրն մեր ինչ որ կրնար տալ մեզի նէ , տուաւ սուրբ պատարագովը . անանկ հոգևոր գանձ մը առաւ մեզի , կրսէ առաքեալը , որ ամեն բան անովը կուեննանք , բան մը չի պակտիր մեր հոգւոյն՝ թէ որ գիտնանք անոր օգուտը վայելել . “ Յամենայնի մեծ ցարուք գուք նովաւ , զի գուք մի նուազիցիք և մի իւրից , ” (Ձ . Կորնթ . Թ . 5 :

Սուրբ պատարագը զոհ մըն է փառաարական , գոհացողական , քաւչական , ու մաղթողական : Ասոնք բոլորն ալ մտած ու խրթին ջրաւեր են՝ որ գուք չէք հասկընար , անանկ չէ : Բայց ուշ գրէք , ես ձեզի բոլորն ալ հասկըցրնեմ , և աղէկ հասկըցրնեմ : Նախ պէտք է գիտնաք որ մենք չորս պարտք ունինք Աստուծոյ , անտնօրինելի պարտքեր : Ասոնց առջինն է զինքը փառաւորել իբրև ամ և երկնի և երկրի գերագոյն տէր . երկրորդ՝ շնորհակալ ըլլալ իրեն ամեն բարեբարութեանցը համար որ մեզի ըրեր է և կրնէ . երրորդ՝ մեղքերնուս թողութիւն խնդրել ու հատուցում ընել Եյ արդարութեանը . չորրորդ՝ մեզի պէտք եղած շնորհքն և օգնութիւնը խնդրել իրմեն : Հիմայ աս ամեն բանը սուրբ պատարագին ձեռքովը կրնգունինք , և աս չորս պարտքերնիս ալ ինչպէս որ պէտք է նէ՝ կը կատարենք : Նախ զամ կը փառաւորենք , վասն զի սուրբ պատարագը փառաարական զոհ մըն է՝ որով մենք Եյ ամենեկն մեծ փառքը կուտանք , և ինչպէս որ

պէտք է՝ կը պաշտենք զինքը : Գիտե՞ք որ աշխարհին սկիզբէն ՚ի վեր այ զոհ ընելը միշտ եղած է . կը տեսնենք որ Աբել ու Կային այ զոհ ըրին , ու բնական օրինաց գարուն մէջը միշտ քէնց աս սովորութիւնը . ետքը գիտենք որ նոյն սովորութիւնը անեց նաև մովսէսական օրէնքին աստեղը : Ասանկ ալ աշխարհիս վրայ որչափ ազգ եղած է նէ , կըսէ սուրբ Օգոստինոս , ամմենքն ալ իրենց ատուածներուն զոհ կընէին , իրենց պատիւն ու մեծութենքն անոնց ցընելու համար : Ուրեմն հաւատարէն ՚ի զաս նաև բնութիւնն ու բնական խելքն ալ կը սորվեցընէ որ մարդս իր արարչին զոհ պէտք է ընէ , բնութիւնը կը սորվեցընէ որ ամմենէն յարմար կերպն այ գերագոյն տէր ըլլալն ամմեն բանի՝ և մեր բարորդին ամմեն բանի մէջ իրմէն կախում ունենալը ճանչնալու , իրեն զոհ ընելն է :

Բայց ի՞նչ զոհ կրնանք ընել այ , իրեն արժանի փառքն ու պատիւը տալու համար . երկրի բերքերն ընծայել իրեն , ինչպէս բնական օրինաց մէջ կընէին . ոչխարներ ե զիւր ընծայել , ինչպէս մովսէսական օրէնքին մէջը կընէին . ողորմութիւն ատալ , պահք պահել , ծոմ բռնել , ճգնութիւններ ընել , ինչպէս շատ սուրբեր ըրին : Ասոնց ամմենն ալ իրաւ՝ նշան մըն է մեր մեծարանքը ցընելու , բայց ոչ երբեք անանկ պաղիւմը կրնան տալ այ՝ որ իրեն արժանի ըլլայ : Որովհետև այ արժանաւորութիւնն անհուն է և իր մեծութիւնը չափ չունի , պէտք է որ իրեն տուած պատիւնիս ալ անհուն և անչափ ըլլայ . իսկ ասանկ պատիւ մը տալու համար՝ պէտք է որ իրեն նուիրած բաներնուս յարգն և արժէքն անհուն ըլլայ : Բայց այ համար մեր ամմեն ըրածն ալ իր արժանաւորութեանը քովը ողորմելի բաներ ըլլալով , Քնտերն մեր՝ մեր կարօտութիւնը լեցընելու համար՝ սուրբ պատարագը սահմանեց : Ասով մենք քահանային հետ կը նուիրենք այ իր միածին որդւոյն մարմինն ու արիւնը հոգին և ձածութիւնը . և ինչպէս կը նուիրենք . ակրօջը գիմարը խոնարհած ծառայի մը պէս , իր ձածութիւնն ալ մարդկութիւնն ալ հացին ու գինիին տեսակներովը ծածկած ու գրեթէ ոչընչացած . ու կը նուիրենք իր քաջած չար չարանքներուն ու մահուանն ամմեն արգիւններովը մեկտեղ : Ուստի ասանկ անգին զոհ մը ընելով այ՝ իր

անհուն արժանաւորութեանը համեմատ պատիւ մը կուտանք իրեն :

Մէկ սուրբի մը վարքին մէջ գրած է որ այ փառք տալու սաստիկ բաղձանքէն՝ օր մը աստեկ աղօթք կրնէր . Տէր իմ, ո՞ր էր որ հազար լեզու սեննայի՝ զքեզ գովելու . հազար սիրտ ունենայի՝ զքեզ սիրելու . հազար կեանք տւենայի՝ ամենն ալ քեզի նուիրելու . ո՞ր էր որ կարենայի ամեն մարդկանց զքեզ սիրել տալ, ամեն անգգայ արարածներուն ալ զքեզ գովել տալ . ո՞ր էր ըսելու ատենը՝ մէյմըն ալ ձայն մըն է եկաւ երկրնքէն . կրնաս մէկ պատարագով մը ատ ամեն բաղձանքէդ անհամեմատ աւելի փառք տալ ինծի : Ասկէց կրնաք իմանալ սուրբ պատարագին ինչ մեծ բան ըլլալը . բոլոր արքայութեան սուրբերը մէկտեղ չեն կրնար այ այնչափ փառք տալ, որչափ որ մինք մէկ պատարագով մը կրնանք . անանկ որ՝ թէ որ սուրբ ԹԺՄԻՆԻՆԻՆ մէկ դիէն բոլոր երկրնքին հրեշտակներովն ու սուրբերովն այ առջին գետինը փռուած երկրպագութիւն ընին, մէկալ դիէն ալ խեղճ քահանայ մը մուրք պատարագը մատուցանէ, բնաւ ատարակոյս չիկայ որ քահանային ըրած պատարագն անհամեմատ աւելի փառք է այ, քան թէ բոլոր սրբոց ու հրեշտակներուն սուրբ ԹԺՄԻՆԻՆԻՆԻՆ այ տուած պատիւնին : Ասան զի Քրիստոսը մարմինն ու արիւնն իր բոլոր մարդկութեամբն և ԹԺՄԻՆԻՆԻՆԻՆ երկնաւոր հօրը նուիրելով անհամեմատ աւելի կըլլայ նուիրածը քան թէ ինչ որ երկինքն և երկրիս վրայ եզոզ բոլոր արարածները կրնան նուիրել : Ասկէց աւելի բան կրնայ ըսուիլ հասկըցընելու համար որ ինչ մեծ գանձ թողուց մեզի Քրիստոսը պատարագովը . “ Յամենայնի մեծացարուք գուք նովաւ ” : Բայց եկուր նայէ որ շատերը բանի տեղ չեն գներ պատարագ տեսնելը :

Երկրորդ՝ սուրբ պատարագը գոհացողական զոհ մըն է ըսի, որով այ արժանաւոր շնորհակալութիւն կընենք իր այնչափ բարերարութեան որ ըրեր է և կրնէ մեզի անգաղար, և անով իր անհուն բարութեանն ու ողորմութեանը համեմատ գոհութիւն և երախտագիտութիւն կընենք : Աստուած տուեր է մեզի մեր կեանքն, և ինքն է որ կը պահէ, առանց իրեն և ոչ վայրկեան մը կրնանք ապրիլ և ոչ շունչ մը առնել : Ինքն է որ զմեզ նոյնն ստեղծեց, փրկելով Քրիստոսի

պատուական արեամբը չարչարանքներովն ու մահաւամբը, չէ նէ՝ ամենեքնիս ալ կորսուած էինք : Ինքն է որ զմեզ այնչափ անգամ խաղսեր է գժոխքէն, որուն արժանի եղած ենք մեր մեղքերովը . չէր կրնար Թս. զուշ որ մեղքի մէջ մեռնէինք . չէր կրնար գտնէ պատիժներ խրկել վրանիս : Մէկ ներելի մեղքի մը համար կրնար, առանց իր արգարութեանը գէմ ընելու, առանց մեղի անիրաւութիւն մը ընելու, բոլոր աշխարհիս շարիքն ու թշուառութիւնները վրանիս խրկել . բայց ինքն զմեզ պատժելու տեղը՝ ինչպէս որ արժանի էինք, չնդագրեցաւ բարիք ընելէն մեղի թէ և մենք չենք գագ. ըրի իրեն գէմ ընելէն : Կարճ խօսքով . իր մեղի ամեն վայրկեան ըրած շնորհքն ու բարիքը թիւ և չափ չունի, որոնց համար բոլոր սրանց պարտական ենք շնորհակալ ըլլալու իրեն :

Բայց ինչպէս կրնանք պէտք եղած շնորհակալութիւն ընել իրեն . ինչպէս կրնանք մեր երախտագիտութեանը բաւականապէս ջգրնել : Ամեն արարածները մեկտեղ գալու ըլլան, չեն կրնար արժանաւոր գոհութիւն տալ ձոյ մեղի ըրած ամենէն պղտիկ բարերարութեանը համար : Դաւիթ մարգարէն թէ և գիշեր ցորեկ ձոյ փոսօք տալէն ու շնորհակալ ըլլալէն ուրիշ բան չէր ընէր, ինչպէս իր ստղմաներէն յայտնի է, բայց այսու ամենայնիւ բան մը չէր սեպեր ըրածն ձոյ արժանաւորութեան քովն, ու կրէր միշտ . Ի՞նչ հատուցում կրնամ ընել ձոյ ինծի ըրած այնչափ շնորհքներուն ու բարերարութիւններուն . “Չինչ տաց արիտուր տեամ ընդ ամենայնի, զոր և ետ ինձ” . (Սղմ. ճժգ. 12.) Ա՛հ, խեղճ ենք, չենք կրնար ձոյ արժանաւոր գոհութիւն մըն ալ տալ . ուրեմն ի՞նչ պիտոր ընենք, ի՞նչ ճար կրնանք գտնել ապերախ չերնծալու ձոյ գիտաջ : ՔՄ տէրն մեր ասոր ալ ճարն ըրաւ, սուրբ պատարագով մեր աս կարօտութիւնն ալ լեցուց : Վասն զի տնովը գինքն իր ամեն շարչարանքներովն ու մահաւամբն ձոյ նուիրելով, տնանկ հաճոյական և անգին նուէրք մը կրնենք՝ որ իր բարերարութեանցը համեմատ կըլլայ, և արժանաւոր գոհութիւն ու հատուցում ըրած կըլլանք իր բարութեանը : Ուստի անանք որ սուրբ պատարագ մեծ բան չեն սեպեր, և ինչուան կիրակի օրերն ալ պատարագ մը տեսնելը ծանր կերենայ աչուրնուն :

յայտնի է որ տգէտ են կամ հաւատք չունին և ապե-
րախա ալ են՝ որ չեն ուզեր բանեցնել ասանկ մեծ
գանձը, որ ՔՄ տէրն մեր [Թողուց մեզի որ անով կարե-
նանք մեր երախտագիտութիւնը ցըրնել այ, և պէտք
եղած շնորհակալութիւնն ընել իր այնչափ բարու-
թեանը :

Երրորդ՝ սուրբ պատարագը քաւչական նուէրք մըն
է ըսի, այսինքն զե՛ծ կը հաշտեցնէ, և այ արգարու-
թեանը հատուցում կընէ, [Թէ մեր մեղացը համար՝ որ
գեռ աս աշխարհիս վրայ ենք, և [Թէ ննջեցեաց՝ որ քա-
ւարանին մէջն են :

Յովետոս պատմիչը Հրէից պատմութեանը մէջ կը
պատմէ որ Անտիպարոս երբոր իմացաւ Հերովդէսի
իր վրայ սրգողած ըլլալը, սիրտ ըրաւ, գիմացն ելաւ,
և զինքն արգարացնելու տեղը՝ կուրծքը բացաւ, պա-
տերազմներու մէջ անոր համար առած վէրքերուն
սպիւրը ցըցուց և ըսաւ. “ Աւելորդ է որ խօսիմ զիս
արգարացնելու համար, բաւական կը խօսին աս վէր-
քերն որ քեզի և քու [Թագաւորութեանդ համար ըն-
գունեք եմ ”: Ար հաւատք, Հերովդէս վէրքերուն
սպիւրը տեսնելով՝ մէկէն քարկութիւնն ինջաւ, և զինքը
պատժելու տեղն՝ իրեն պարգև տուաւ: Թէ որ մէկ
յանցաւորի մը վէրքերն ասանկ շարժեցին [Թագաւորին
սիրտը՝ որուն աւելի կը տիրէր վրէժխնդրութիւնը քան
[Թէ ողորմութիւնը, հապա ի՞նչ ուժ պիտոր ունենան
Յնի վէրքերն այ բարկութիւնն ինջեցնելու, հաշտե-
ցնելու երկնաւոր [Թագաւորը՝ որ բոլորովին գութ և
ողորմութիւն է, և պատրաստ է ներելու մեզի, [Թէ և
այնչափ բարկացուցեր ենք զինքն ու կը բարկացնենք:
Ո՛հ, անանկ բարեգութ հայրը տեսնելով որ իր սիրելի
միածին որդին իր սոքն ինկեր ու քաշած շարչարանք-
ներն, առած վէրքերը, [Թափած արիւնն առջևը կը գնէ
չի կրնար գիմանալ, սիրտը կը շարժի, բարկութիւնը
կիջնայ, և չի խրկեր մեր վրայ ան պատիժներն որ իր
արգարութիւնը կուզէ խրկել մեր մեղքերուն համար:
Վայ էր մեզի, սիրելի որդիքս, [Թէ որ սուրբ պատա-
րագին զոհը չունենայինք, վայ էր մեզի: Ատուած ա-
նանկ խիստ էր հին օրէնքին մէջ որ՝ շնութեան մեղքի
մը համար քսանըհինգ հազար զօրք սրէ անցնել տուաւ.
Դաւեթ մարգարէին մէկ սնափառութեանը համար

ժանտախտ մը խրկեց որ քիչ օրուան մէջ եօթանասուն հազար մարդ մեռան . բեթսամիւսացիները քիչ մը առանց յարգութեան տապանակին նայելուն համար՝ եօթանասուն հազար ալ իրենցմէ պատժուեցան ու մեռան : Հապտ սիլ կրնայ երեակայել ստոկալի պատիժներն որ հիմայ ալ պէտք էր խաւրէր մեր այսչափ ծանր ու մեծ մեծ մեղքերուն համար , այսչափ անօրէնութիւններուն համար որ շարունակ կըլլան : Ուրեմն թէ որ ասանկ ծանր ու ստեպ պատիժներ չի խրկեր նէ , պէտք է սուրբ պատարագին շնորհակալ ըլլանք . վասն զի Քրիստոս ամեն օր ինքը զինքն իր քաշած շարժարանքերովն ու թափած սրունոյն երկնաւոր հօրը նուիրելն է որ անոր սիրտը կը շարժէ , բարկութիւնը կինջեցընէ , գաւազանը ձեռքէն վար ձգել կուտայ , խրկելու ստակալի պատիժները կարգիլէ , ու կը թողու անոնք միայն՝ որ մեզի օգտակար են , խելունիս գլուխնիս ժողովելու , վարքերնիս շիտկելու , և յաւիտենական փրկութեան շամբէն չիհեռանալու : Սուրբ պատարագովն անանկ կը հաշտուի մեզի հետ թէ որ չէ թէ միայն չի խրկեր ան պատիժները՝ որոնց մեր մեղքերովն արժանի ենք . այլ նաև թողութիւն կուտայ անոնց՝ որչափ ալ ծանր ըլլան . շեմբուեր որ պատարագ ընելով կամ տեսնելով թողութիւն կըլլայ մեղքերնուս , այլ ինչպէս արիտենդեան սուրբ ժողովքը կրտէ՝ անով յայ սիրտը կը շարժի , և լոյս ու շնորհք կուտայ մեզի շանչնալու մեր մեղքերը , զջալու անոնց վրայ , և ապաշխարութեամբ արժանի ըլլալու թողութեան : Ի՞նչ զարմանք որ սուրբ պատարագն աս ամեն զօրութիւնն ունենայ , երբ որ ամենին նոյն զոհն է որ Քրիստոս անոր մեր խաչին վրայ ըրաւ . ան զոհը բոլոր աշխարհիս թողութի բերաւ , իսկ սուրբ պատարագը՝ որ անոր կրկնութիւնն է , անոր պառագը մեկուն մեկալին վրայ կը զցընէ , հերիք է որ ամեն մարդ գիտնայ զինքն աղէկ պատարաստել : Տեսէք ուրեմն ինչ մեծ բան է սուրբ պատարագն որ հիմայ բանի տեղ չի գրուիր ու կանարգուի :

Ըսի որ սուրբ պատարագը մազթողական զոհ ալ է , այսինքն անով յայն ամեն հարկաւոր շնորհք և օգնութիւն կընդունինք , թէ հոգևոր և թէ մարմնաւոր , ան շնորհքները՝ որոնց համար պարտական ենք միշտ ազօթելու : Քրիստոս անոր մեր խոստացաւ մեզի որ ինչ որ իր

անուանովը խնդրենք այսէ նէ՝ ընդունինք . “ Զոր ինչ խնդրիցէք ՚ի հօրէ իմմէ յանուն իմ, ապցէ ձեզ , , (Յու. ԺԳ. 23) : Հապա որչափ աւելի ընդունելի կըլլայ խնդրիքնիս սուրբ պատարագին մէջն որ չէ թէ միայն Քրիստոս անուանովը կը խնդրենք , այլ Քն աւերն մեր ինքը կը խնդրէ մեզի համար , ինքն է որ մեր խնդիրքն իր երկնաւոր հօրն առջին կը դնէ : Հիմայ ըսէք , կրնայ հայրն երկնաւոր չիկատարել ան խնդիրքն որ իր միածին որդին քաջած չարչարանքներուն ու մահուանը համար կը խնդրէ իր մէն : Պորփիւր սուրբ եպիսկոպոսն Արկազիոս կայսրէն մեծ խնդիրք մը ունէր ընելու , առ հնարքը բանեցուց : Եւգոքոսիա թագուհին ան օրերն արու զաւակ մը բերեր էր , որ ետքը Թէոդոս կայսրն եղաւ . երբոր տղան միբռեւէն ետքը Ժամէն թագաւորական պալատը կը բերէին , անոր պղտորտիկ թաթիկին մէջն աղերսագիր մը գրաւ՝ ան ուզած խնդիրքը հոն բացատրելով : Արկազիոս կայսրը տեսնելով ան թուղթը զաւակին ձեռքն՝ առաւ կարգաց , և անանկ ոիրտը շարժեցաւ սիրելի որդւոյն ձեռքէն աաննելով աղերսագիրը , որ թէ և մեծ ու գծուարին բան էր մէջի եզած խնդիրքը , բայց սիրտն առաջ չիգնաց չէ ըսելու : Մտածեցէք ուրեմն , կարելի բան է որ այ պէս բարեգութ հայրն իր միածին ու սիրելի որդւոյն ձեռքէն ընդունելով մեր խնդիրքը՝ չէ ըսէ , սիրտը գիմանայ չիկատարելու անոր ուզածը : Արեւելի չէ որ անանկ միջնորդի մը չէ ըսէ , կընդունի ըրած խնդիրքնիս , և ամեն շնորհք և օգնութիւն՝ ինչ որ մեր հոգւոյն օգտակար է՝ կուտայ մեզի :

Ուրեմն թէ որ սուրբ պատարագը մեր ուղղափառ կրօնքին ամենէն սուրբ , ամենէն մեծագին , ամենէն գերազանց բանն է . թէ որ անանկ անհուն գանձ մըն է որ հերիք է մեր ամենն պարտքը վճարելու այ , այսինքն թէ զինքը փառաւորելու պարտքերնիս , թէ իրեն շնորհակալ ըլլալու պարտքերնիս , թէ իր բարկութիւնն ինչեցնելու , և թէ իրմէն մեզի հարկաւոր եղած բաները խնդրելու , ինչէն է որ շատերն օգուտ մը չեն տեսներ անկէց , անպտուղ կըլլայ իրենց : Գիտէք ինչէն է . բանի աեղ չիգնելէն , կամ պէտք եղած ջերմեան գութեամբը չիտեսնելէն սուրբ պատարագը : Անոր համար ինչ մեծ բան ըլլալն ասորուան յորդորակովս մեզի ջջնեւէն ետքը , և կամ կիրակի պիտոր ջջնեմ

ինչպէս պարտական ենք ամենքնիս կիրակի և ասն օրեր սուրբ պատարագը տեսնելու , և ինչ կերպով պէտք է տեսնենք որ պարտքերնիս կատարենք և օգտակար ըլլայ միշտ մեզի :

ՅՈՐԴՈՐԸՎ ԺԿԶ.

Ինչ ինչով գեղ է փեսէլ սուրբ պատարագն որ
օգտակար ըլլայ մեզի :

Ինչ կուրուծիւն , ինչ հաւատքի պակասութիւն , ինչ ամօթալի զանցառութիւն , որ սուրբ պատարագն ասանկ անհուն գանձ մը ըլլալէն ետքը՝ քրիստոնէից մէջէն շատերն անկէց օգուտ մը չեն տեսներ . որը հոգւոյն տեսնելու սուրբ պատարագը , որն ալ ինչ կերպով պէտք է տեսնել նէ՛ անանկ չի տեսներ : Չար սատանային հնարքը միշտ աս եղած է , կամ բողոքովին վերջընել սուրբ պատարագն՝ ինչպէս այնչափ նորազանգներուն երկիրներէն վերցուց , կամ չկիրնալով բողոքովին վերջընել՝ անանկ անհոգութիւն մը անանկ արհամարհութիւն մը խոթել քրիստոնէից մէջ սուրբ պատարագին , որ թէ ընողները և թէ տեսնողներն անոր անհուն պտուղներէն զուրկ մնան : Ախտոս , որչափ քրիստոնէական սատանային աս չար հնարքէն կը խաբուին :

Ուստի ձեր ջերմեռանդութիւնն արթնցընելու համար՝ որպէս զի ջանաք ստէպ նք պատարագը տեսնել , անցած կիրակի ձեզի ջցուցի նք պատարագին ինչ մեծ բան ըլլալը , ջցուցի որ մի և նոյն խաչին վրայ Քրիստոս ըրած զոհն է , ջցուցի որ մեր ուզողափառ կրօնքին ամենէն նք՝ ամենէն մեծագին՝ ամենէն գերազանց բանն է , ջցուցի անանկ անհուն գանձ մը ըլլալը՝ որ անով մեր ամեն պարտքը կրնանք վճարել նայ : Ո՛ր էր որ իմ ամեն որդիքս ալ ան օրը հոս եղած ըլլային , և ամենքն ալ ըսածներս լսէին : Իսկ այսօր ձեզի պիտոր սորով ջընեմ ինչ կերպով պէտք է պատարագ տեսնէք , մանաւանդ կիրակի և ասն օրերը , թէ սուրբ եկեղեցւոյ պատուի :

րանքը կատարելու համար , և թէ աւելի օգուտ քաղելու սուրբ պատարագէն :

Սուրբ եկեղեցին կը հրամմէ ամմննուն որ տարիքնին եօթը տարուընէ վեր է՝ կիրակի և տօն օրեր պատարագ տեսնել . ուստի ամմննքն ալ պարտկան են տեսնելու , շիտեսնողը մահուչափ մեղք կընէ , թէ որ արդեւք մը չունի . զոր օրինակ թէ որ մէկը հիւանդ է , կամ հիւանդի կը ծառայէ ու չի կրնար թողուլ զինքը , թէ որ մէկը հոգևոր կամ մարմնաւոր ծանր վնաս մը պիտոր քաջէ պատարագի ելթալէն , և տսոնց նման գիպուած ներու մէջ , մեղք չըներ՝ պատարագը թողու նէ . իսկ առանց սա պատճառներուն պատարագ շիտեսնողը՝ տարակոյս չիկայ որ մահուչափ կը մեղանչէ : Բայց ի՞նչ պէս պէտք է պատարագ տեսնել որ սուրբ եկեղեցւոյ պատուիրանքը կատարուի :

Նախ պէտք է ամբողջ տեսնել պատարագը , այսինքն սկիզբէն ինչուան վերջը , առանց մէկ մասը ձգելու . անանկ որ՝ եթէ մէկը կամօք թող աալու ըլլայ մէկ պզտի մասը , ներելի մեղք կընէ . իսկ թէ որ գլխաւոր մաս մըն է թողուցածը նէ՝ մահացու մեղք կըլլայ : Գլխաւոր մաս կը սեպուի երրորդական մէկ մասը պատարագին , ինչպէս սկիզբէն ինչուան աւետարանը , կամ օրհնուէն ինչքան վերջը : Ուստի թէ որ մէկը պատարագի գայ և աւետարանը լննցած գտնէ նէ , ալ չի բաւեր ան պատարագը տեսնելն՝ իր պարտքը լնցնելու , վասն զի ամբողջ չէ . ուրիշ պատարագ պէտք է տեսնէ , չէ նէ՝ մահացու մեղք կը գործէ : Ուրիշ մըն ալ պատարագնի սկիզբէն ինչուան օրհնութիւնն , այսինքն ինչուան Ի սուրբ ՚ի սուրբը կը կենայ , ետքը կառնէ կը քալէ . աւերկայ ալ իր պարտքը չի կատարեր , վասն զի տեսած պատարագը ամբողջ չէ , պէտք է ուրիշ պատարագ մըն ալ տեսնէ : Գլխաւոր մաս կը սեպուի նաև սոսկ Առէք կերէքը , սոսկ Ճաշակումը , այսինքն Եւ սուրբ արիւն քո ըսած ատենը . վասն զի թէ սրբագործութիւնն և թէ Ճաշակումը սուրբ պատարագին էական մասերն՝ են ուստի թէ որ մէկը սրբագործութեան կամ Ճաշակման ատենը գուրս ելլէ և ետքը նորէն ժամ գառնալու ըլլայ , կամ թէ կամօք խօսակցութեան կամ ուրիշ բանի հետ ըլլայ նէ , պարտքը չի կատարեր , պէտք է որ ուրիշ պատարագ մըն ալ տես .

նէ : Թող լսեն անոնք որ կիրակի առաւ ամեն բան կը մտածեն պատարագէն 'ի զտա , ինչուան որ նախա-
ճաշիկնին ընեն , ինչուան որ ուրիշ բաներնին ընեն լմըն-
ցընեն , ինչուան որ հագուին սրգուին զարգարուին նէ՝
պատարագը կէս կըլլայ , կամ պատարագ չի մնար .
Թող ազէկ քննեն խղճատոնքնին , վասն զի կիրակի օր
կամօք պատարագն ամբողջ , կամ պատարագին մէկ
գլխաւոր մասը զանց առնելը՝ մահացու մեղք է :

Երկրորդ՝ պատարագ տեսնելու պարտքը կատարե-
լու համար , պէտք է որ մէկը ներկայ ըլլայ պատարա-
գին , անանկ որ՝ կամ տեսնէ կամ լսէ կամ գոնէ իմա-
նայ քահանային ինչ ընելը . ուստի Թէ որ մէկը ժամուան
գոնէն գուրս և ուրիշ պատարագ տեսնողներէն բոլորովին
բաժնուած կեցած ըլլայ նէ , պարտքը չի կատարե-
րեր , վասն զի ներկայ չի սեպուիր պատարագին : Ու-
րիշ բան է որ բոլոր ժամը ինչուան գոնէն գուրս լե-
ցուն ըլլայ . վասն զի ան առնն ինքն ալ ամենուան հետ
ներսը կեցած կը սեպուի , և անոնց ելլել նստելէն կի-
մանայ քահանային ըրածն , ու Թէ և չիտեսնէ ու չի-
լսէ պատարագը՝ բայց ներկայ կը սեպուի : Բայց մար-
մնով միայն ներկայ ըլլալը կը բաւէ , սիրելի որդիքս .
հոս է մեծ սխալն որ շատերը միտուրնին գրած են .
հերիք է որ պատարագի երթան , հերիք է որ նիւթա-
պէս այսինքն արձանի մը պէս ներկայ ըլլան պատարա-
գին , կը կարծեն որ պարտքերնին ըրին , բայց կը սխա-
լին :

Կիրակի օր պատարագ տեսնելու պարտքը չի կատարե-
րեր մէկը՝ նիւթապէս միայն ներկայ ըլլալով պատարա-
գին , այլ ուրիշ բան մըն ալ հարկաւոր է , այսինքն
մտքով ալ ներկայ ըլլալ : Վասն զի սուրբ եկեղեցին
նիւթական և անօգուտ ներկայ ըլլալը միայն չիմանար
հրամանելովը , այլ հոգեւոր և օգտակար ներկայութիւն :
Աս կերպով ներկայ ըլլալու համար երկու բան պէտք
է . կամօքին կողմանէ գիտաւորութիւն , մտքին կողմանէ
ուշագրութիւն : Կամօքին կողմանէ գիտաւորութիւն
պէտք է ունենալ պատարագ տեսնելու . բայց ասոր
վրայ շատ խղճահարութիւն պէտքը չէ ընել որ արդեօք
հերիք էր ունեցած գիտաւորութիւննիս եկեղեցւոյ
պատուիրանքը կատարելու . վասն զի մէկն որ պատարագ
տեսնելու կերթայ , նոյն իսկ երթալը հերիք է

պէտք կ'լսած գիտաւորութիւններն ունենալու : Իսկ մտքին կողմանէ ուշագրութիւն պէտք է ըստ, և աս է հարկաւորը . այսինքն պէտք է մտագրութիւն ընել նք պատարագին , խելքը վստն պահել : Իրեք կերպ կրնայ ըլլալ աս մտագրութիւնը . մէյժը քահանային ամեն ըսածին և ըրածին միտ գնելով, մտածելով որ սուրբ բան փն է տեսածն, ու ջերմեանգութեամբ ի փառս Եյ հսն կենալով . մէյժն ալ քահանային ըսածին և ըրածին նշանակութիւնը մտածելով, աւ սրտանց իրեն հետ մէկտեղ նոյն բաներն ընելով . իսկ երրորդ կերպ մտագրութիւնն է՝ միայք սուրբ բաներու և Եյ հետ զբաղեցընել, Եծ և Եծային բաներ մտածել : Առջի կերպն ալ, այսինքն քահանային ըսածին և ըրածին միայն միտ գնելը, հերիք է եկեղեցւոյ պատուիրանքը կատարելու համար, մանաւանդ աւմիկ մարգկանց՝ որ մտածել չեն գիտեր ու գիտութիւն չունին . բայց ամ. մենէն խեղճ մտագրութիւնն է : Երկրորդ կերպն որ քահանային ըսածին և ըրածին նշանակութեան միտ կը գնէ, շատ աւելի աղէկ մտագրութիւն է, և աւելի օգուտ քաղել կուտայ սուրբ պատարագէն . աս մտագրութիւնը կրնան ընել ամեն կրթուած ու գիտուն անձինք՝ որ կարգալ գիտեն, սորվելու ընդունակութի ունին, ու կրնան իմանալ սուրբ պատարագին խոր հուրգներն ու մտածել . աւելի գիւրտու մտածելու համար ալ կրնան ան աղօթագիրքներէն մէկը գործածել որոնց մէջը մեկնած է պատարագին աղօթքներն և արարողութիւններն, ու քահանային գիտաւորութեանը հետ իրենցը միացընելով մասնակից ըլլալ սուրբ պատարագին :

Իսկ երրորդ կերպ մտագրութիւն որ ամենէն աղէկն է, և ամեն մարգ իր ընդունակութեանը չափ պէտք է ջանայ ընելու, միտքն Եյ և Եծային բաներու տալն է . զոր օրինակ Եյ ներկայութիւնը մտածել, անոր որ արքայութեան մէջ սուրբերուն երանութիւնն է, անոր որ երկընքին ու բոլոր աշխրոքիս կը հրամմէ, որուն առջին ամեն թագաւորները ոչինչ են, անոր որ ամեն տեղ ներկայ է, ամեն բան կը տեսնէ, ամեն բան գիտէ, նաև սրտերնուս ամենէն ծածուկ բաները : Ասանկ ալ Քրի աեառն մերոյ շարշարանքները մտածել, մանաւանդ իր մեծ բարութիւնն որ ամեն անգամ հո.

գւռով մարմնով և Խժու.թեամբը կիջնայ երկնքէն սուրբ
անդանին վայ, ոչինչ մը կը գառնայ՝ հաց աւ գինի ե-
րկնալով, և ասանկով զինքն երկնաւոր հորը կը նուիրէ
մեր վայ ունեցած բարկութիւնն ինչեցընելու համար,
իր արգարութեանը հատուցում ընելու, մեզի խրկելու
պատիժներն արգիւելու, և մեզի պէտք եղած շնորհք-
ներն ընդունելու համար: Ասանկ ալ հաւատայ յաւայ
սիրայ ներգործութիւններ ընել, շնորհակալ ըլլալ Խյ
որ շարունակ մեզի շնորհք ու բարիք կընէ, զզալ աւ-
ցաւիլ այնչափ գործած մեզքերնուս վայ, առաջագ-
րել որ միշտ զինքը սիրենք ու հաւատարմութեամբ իրեն
ծառայենք բոլոր կեանքերնուս մէջ: Ասանկ ալ իր առ-
ջին գնել մեր ողորմելութիւնները, մեր պակասութիւն-
ներն ու մեր կարօտութիւնները, խոնարհիլ իր գիմա-
ցը, խնդրել բոլոր արտանց որ օգնէ մեզի, լոյս ու շնորհք
տայ: Ախ, թէ որ ամենքն աս ըսածներս ընէին սուրբ
պատարագին ատենը նէ, ինչպէս ասէի իրենց պարտքը
կը կատարէին, ինչ մեծ օգուաներ կը քաղէին պատա-
րագ տեսնելէն:

Բայց ո՞ր կը գտնեն աս մտադրութիւնը. ինչուս
քուն եղողներ կան պատարագին ատենը, ինչուս խո-
սողներ ծիծաղողներ ալ կան՝ որ ուրիշներուն ալ պատ-
ճառ կըլլան խօսելու և ծիծաղելու. որոնց վայ զար-
մանալով սուրբ Ոսկեբերանը կըսէ. “ Ի՞նչպէս կըլլայ,
քահանան կեցեր է խորանին գիմացը քու աղօթքներդ
քու կարօտութիւնդ Խյ առջին գնելու և քեզի համար
ողորմութիւն ու շնորհք խնդրելու, խնդրուի կը քնա-
նաս, կը խօսիս ու կը ծիծաղիս ”: Որուն քովը հաւատք
կը փնտրուես. թէ որ Գողգոթա լեռը գանուէինք,
ատենէինք որ ՔՄ ատեն մեր խաչին վայ արունները
չորս գինն վազելով, իր քաշած շարչարանքներն և իր
մահը մեզի համար իր երկնաւոր հորը կը նուիրէ, կըր-
նայինք քնանալ, կընայինք ծիծաղել, կընայինք բեր-
նէրնէս խօսք մը հանել. պէտք էր որ անդեղջ Հրեանե-
րէն կամ զինքը խաչողներէն մէկն ըլլայինք որ կարե-
նայինք աս բանն ընել: Բայց սուրբ պատարագը նոյն
ՅԵՒ ըրած զոհն է, նոյն խաչելութիւնն է, հաւատք
ունեցողին համար ամենէին նոյն բանն է որ խորանին
վայ կը տեսնէ: Ուրեմն ի՞նչպէս կըլլայ որ շատերը
պատարագ տեսնելու ատեն սիրտ կուսնենան ծիծաղե-

լու և խօսելու, կարծես թէ թատրոնի մը մէջ կենալով. ի՞նչպէս կըլլայ որ պատարագ տեսնելու առան համար. ձակ կերպով մը առանց յարգութեան առանց պատկառանաց կը կենան՝ աշխարհական սրահի մը մէջ կեցածի պէս: Ըսել է որ հաւատք չունին: Որմէն քովը կը փրձարուես մտադրութի. հետաքրքրութի ասդիս անդին կը նային, ելլող մանողը կը դիտեն, սա ի՞նչ զգեստ հագեր է, ան ի՞նչպէս զարդարուեր է, շատ անգամ ալ վտանգաւոր բաներ են նայածնին, ինչուան անանկ տեղ ալ կընարեն ժամուն մէջ որ տեսնեն ու տեսնուին, ինչուան անանկ հագուած սգուած նորելուք զարդարանքներով ալ ժամ կերթան որ մեկուն մեկային հոռոյ ըլլան, տեսնեն ու տեսնուին: Հիմայ ըսէք ինձի. աս կերպով աս մտքով ժամ գնացողներն ու պատարագ տեսողները կրնայ ըսուիլ որ պարտքերնին կը կատարեն: Չէ, չեն կատարեր, թող մտքերնէն վերջնեն, կրսէ սուրբ Առտոնինոս, մեզք է ըրածնին, և այ բարկութիւնը կը շարժեն:

Ո՛ր կը վնասարուես մտադրութիւն նաև անոնց քովն որ խելքերնին մտքերնին բոլոր աշխարհային բաներուցրուած է. որը անը բաները կը մտածէ, որն երկիրներուն, որն իր առուուողը, որն իր հաղարումէկ գործքերն որ երկան կըլլայ համբելը: Խեղճ ողորմելիներ. և ոչ պատարագի առան, որ ուղղափառ հաւատքնուս ամեննէն մեծ ու սրբազան բանն է, կրնան սրտերնին ու մտքերնին աշխրդէ հեռացնել. աս ի՞նչ ամբնալուբան: Գիտէք սուրբերուն մէկն ինչ կրնէր պատարագի գնացած ասենը. կրսէր իր մտքին և իր մտածմունքներուն. մեկգի կեցիք. քիչ մը համբերեցէք, քանի որ ժամուն մէջն եմ, քանի որ պատարագ պիտի տեսնեմ, չեմ կրնար տեղիք տալ ձեզի, վասն զի ուրիշ հարկաւոր բան ունիմ մտածելու: Գիտէք սուրբ Բեռնարդոս ալ ինչ կրնէր. ժամուն գուռը հասնելուն պէս՝ կրսէր իր մտածմունքներուն. իմ ամեն մտածմունքներս, գուք հոս կեցէք, պատարագէն ետքը կը տեսնուինք, քանի որ ժամուն մէջն եմ՝ քովս մի գաք, Ծծ ու հոգիս պիտար մտածեմ: Մենք ալ ասանկ պէտք է ընենք պատարագի գնացած ասանիս, պէտք է ուրիշ ամեն մտածմունք մեկգի գնենք, մտքերնիս վրանիս ժողովէնք, Ծծ միայն մտածենք, սուրբ բաներ միայն մտքերնէս

անցնենք, խնդրենք այսմէ՝ մանաւանդ պատարագ սկը-
սած տակնը՝ որ մեզի շնորհք տայ մտադրութեամբ ու
ջերմեաւնգութեամբ տեսնելու :

Իրաւ է որ շատ անգամ որչափ ալ ջանայ մէկը միա-
քը վրան պահելու, այսու ամենայնիւ կը ցրուի, ուրիշ
բաներ կուգան միտքը. բայց հերիք է որ մենք պատճառ
չտանք, հերիք է որ կամօք չիկենանք ու մտածենք ան
բաներուն վրայ, այլ իմացածնուս պէս՝ գուրս ձգենք,
և այլ յանձնենք զմեզ: Ազանկսվ թէ և միշտ նորէն գառ-
նան նոյն խորհուրդները մտքերնիս, զին չի ասար. թէ և
հազար անգամ աշխարհային մտածմունքներ զան մէ-
կուն միտքն, երբոր ինքն իմացածին պէս՝ կը ջանայ
գուրս ընելու, պատարագ տեսնելուն զին չի ասար.
վասն զի կամաւոր մտածմունք չեն, կամօք իր միտքը չի
ցրուեր, մեզք չէ բրածը. ու ներգործական մտա-
դրութիւն չունի ալնէ, զօրութեամբ մտադրութիւն է
բրածը, և ան հերիք է եկեղեցւոյ պատուիրանքը կա-
տարելու :

Ո՛ր կը փնտրուես մտադրութիւն անոնց քովն ալ որ
պատարագ տեսնելու ատեն սուրբ բաներ մտածելու
տեղը՝ գէշ բաներ կը մտածեն, վրէժիւնգրութի ընել.
ոխերնին հանել, անկարգ բազմախնդրնուն հասնել:
Խեղճ ոգորմնիներ. չեն ալ վախնար որ Եծ զիրենք հօն
տեղը պատժէ, չեն վախնար որ գ.սիւնը բացուի և ողջ
ողջ կլլէ զիրենք. ՔՄ որդին այ խորանին վրայ իր բողբ
մարգկութեամբն և Եծութեամբը զինքն երկնաւոր հօրը
կը նուիրէ, որպէս զի իր շարչարանացն ու մահուանն
արգիւնքովն ընդունելի ըլլայ մեր աղօթքը. հրեշտակ-
ները երկրնքէն կիջնան՝ կըսէ սուրբ Ոսկերեքանը, որ-
պէս զի խորանին վրայ ՅՄի երկրպագութիւն ընեն, և
անոնք երկրպագութիւն ընելու տեղն՝ ՅՄի գէժ կընեն-
նիչպէս Եծ զիրենք չիպատժէ: Սուրբ Բեանարգաս
Արուսեակին ու հրեշտակներուն իրեք մասին մէկուան
մեզք բրածնուն պէս մէկէն պատժուելնուն, և տուանց
մեզքերնուն թողութիւն ըլլալու՝ գժոխք թափելնուն,
և տսանկ սաստիկ պատժուելնուն պատճառներուն
մէկն ան է որ՝ կըսէ, ուր որ մեզք գործեցին՝ հոն ամ-
մեն բան սուրբ էր ու սրբութեան կը յորգորէր զիրենք.
երբոր իրենք մեզք գործեցին՝ ուրիշ ամմեն հրեշտակ-
ներն այ երկրպագութիւն ընելու և Եծ պատուելու

Հետ էին : Թող վախճան ուրեմն անոնք որ պատարա-
գին գիմացն՝ անանկ սուրբ տեղ՝ Ժամուն մէջ Եյ գէմ-
կընեն, անանկ ատեն՝ որ ամենէն սուրբ բանը կըլլուի,
անանկ ատեն՝ որ հրեշտակներն երկրնքէն վար կինջնան
զեծ փառաւորելու . Թող վախճան, վասն զի իրենց
մեղքերովը զիրենք յայտնի վասնգի մէջ կը գնեն Եյ Ե-
րեսէն բոլորովին իյնալու, ու չի կարծած ատեննին զի-
րենք գժսիքին տակը գանելու :

Անանկ է նէ, պատարագն աղէկ տեսնելու . համար,
սուրբ եկեղեցւոյ պատուիրանքը կատարելու համար,
պէտք է ամբողջ տեսնել, պէտք է ներկայ ըլլալ պա-
տարագին անանկ որ մէկը կարենայ տեսնալ կամ լսել
կամ գտնէ իմանալ քահանային ըրածն և ըսածն, ու
պէտք է մտքով ալ ներկայ ըլլալ, այսինքն ուչ զնել պա-
տարագին, սուրբ բաներ մտածել՝ ամեն մարդ կրցա-
ծին չափ : Թէ որ հին օրէնքին զոհերուն որ եզ ու ոչ
խար էր զօհածնին, ու սուրբ պատարագին շուքն և
օրինակն էր, հրեաներն անանկ լուծեամբ և յարգու-
թեամբ կը կենային տեսնելու, հապա ինչ յարգութի
ու մտադրութիւն կը պահանջուի մեղքէն ասանկ մեծ
և Թեային զօհին ասանկ, երբոր Եյ իր միածին որդին
Քրտերն մեր ինքը զինքը պատարագ կը նուիրէ :

Տեսանք ինչ կերպով պէտք է պատարագ տեսնել՝
եկեղեցւոյ պատուիրանքն ընելու համար . հիմայ տես-
նենք համառօտ մը ինչ կերպով սուրբ պատարագէն
հօգևոր պտուղ աւելի կրնանք քաղել : Տրիտենգեան
սուրբ ժողովքը շորս բան հարկաւոր կը սեպէ պատա-
րագ տեսնողին . այսինքն անկեզմ սիրտ ունենալ, ու-
զիդ հաւատք, երկիւզ ու պատկառանք, ու մեղքերուն
վայցաւ և զըռում : Նախ՝ անկեզմ սիրտ, այսինքն գի-
տաւորութիւնն ան ըլլալ որ Եծ փառաւորէ, Եյ շնոր-
հակալ ըլլայ, Եյ բարկութիւն ինջեցնէ, և Եյմէ պէտք
եզած շնորհքները խնդրէ : Երկրորդ՝ ուզիդ հաւատք,
այսինքն հաւատալ ինչ որ Եծ սուրբ եկեղեցւոյ յայտներ
է, և մասնաւորապէս ան սրբագոյածած նխարքին ու
զինիին իրաւցրնէ Քրտի մարմինն ու արիւնն ըլլալը : Ե-
րրորդ՝ երկիւզիւ ու պատկառանքով կենալ սուրբ պա-
տարագին առջին . վասն զի Թէ որ Թագաւորի մը առջև
այնչափ վախով ու մեծարանքով կը կենանք, սրչափ ա-
ւելի վախ ու պատկառանք պիտոր ունենանք երկնից և

երկրի թագաւորին գիմացը, որչափ աւելի յարգութեամբ ու մեծարանօք պիտոր կենանք անոր առջին որ բոլոր երկրներէ հրեշտակները կը գողան իրմէն : Բայց ո՞ր է հաւատքը, նորէն կրտսմ, ո՞ր է հաւատք ունեցողն, ո՞ր է վախ ու պատկառանք ունեցողը . մարգուն ստակու՞մը կուգայ՝ անոնց պատարագի գիմաց կենալու կերպէն . անանկ կը կենան որ աշխարհական տեղ մը կեցած կը կարծես . ոչ ծնրագրութիւն ընել կայ, ոչ ձեռք ձեռքի բերել, ոչ գլուխ ծռել, ոչ ազովք մը ընել : Չքսեմ անպարկեշտ հոգուստներով պատարագի եկողները . և ոչ այնչափ պարկեշտ խաթուններէն բարի օրինակ կառնեն . պէտք էր Եղիսարեթ Թորթուգէշներուն սուրբ թագուհին գար աեսնէր զիրենք, ինքն որ պատարագի տան գլխուն թագն ալ և ամեն թագաւորական հոգուստն ու զարգերն ալ մեկդի կը ցնէր, ու մեծ լաշակով մը ծածկուած, անանկ պարկեշտութեամբ ու պատկառանօք կը կենար պատարագին գիմացն որ ամենուն բարի օրինակ էր, ամենուն սիրտը կը շարժէր : Ասանկ պէտք է ընեն ամեն խաթուններն և ազդիկներն ալ՝ թէ որ չեն ուզեր թեթևալիկ կնկոց անուն ունենալ : Չորրորդ թէնութիւնն օգտակար կերպով տեսնելու սուրբ պատարագը՝ է ճշմարիտ զգում ունենալը մեղքերնուս վրայ, ու հաստատուն առաջագրութիւն մէյմըն ալ մեղք չի գործելու :

Որչափ բան որ ըսի պատարագ տեսնելու վրայ . թէ այսօր և թէ անցած կիրակի, գեռ հերիք չէ . խիստ հարկաւոր նիւթ է ասիկայ : Ուրեմն եկած կիրակի նորէն եկէք որ ուրիշ բաներ ալ լսէք . ձեզի սորվեցընեմ որ գործքով ինչպէս կըլլայ պատարագ տեսնելն . ու ջգընեմ որ սակա պատարագ տեսնելն ինչ ազէկ և օգտակար ջերմեռանդութիւն է :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԿԷ .

Պատարագ փեսելու գործնական կերպը , և սփեպ
պատարագ փեսելու սփառարարիւնը :

Ընթած կիրակի սորվեցուցի՝ ձեզի ընդհանրապէս
պատարագ տեսնելուն կերպը , թէ եկեղեցւոյ պատուի-
րանքը կատարելու համար , և թէ ան ամեն հոգեւոր
պառուհները քաղելու՝ որոնց համար ՔՄ տէրն մեր սուրբ
պատարագը գրաւ : Իսկ այսօր պիտոր ցըրնեմ ձեզի
մասնաւորապէս պատարագ տեսնելուն գործնական
կերպը , որով պատարագն օգտակար ըլլայ ձեզի ամեն
տեսնելուդ՝ նաև լուր օրեր :

Բայց ամեն բանէն առաջ պէտք է գիտնալ որ պա-
տարագող քահանան ՔՄի փոխանորդն է . վասն զի ան
պատարագովն որ ինքը զինքը խաչին վրայ նուիրեց՝ ինքն
եղաւ մեր մշտնջենաւոր քահանայապետը . “ Դու ես
քահանայ յաւիտեան , , (Սճ . ՃԹ . 4 .) և ուղեց որ
իր եկեղեցւոյ մէջը քահանաներ ըլլան միշտ՝ որ իր տե-
ղը զինքն երկնաւոր հօրը նուիրեն ամեննուն փրկու թեր
համար . “ Զայս արարէք առ իմոյ յիշատակի , , (Ղ .
խ . 19 .) Երկրորդ՝ պէտք է գիտնալ որ քահանային ըրած
պատարագն իրեն համար միայն չէ , այլ ամեն հաւա-
տացելոց՝ կենդանեաց և նմջեցելոց , բոլոր եկեղեցւոյ
և մանաւանդ պատարագին ներկայ եղողներուն . ուս-
տի քահանան իր կողմանէ միայն չըներ պատարագն ,
այլ ամեն հոն եղողներուն , անանկ որ պատարագ ըրած
տակնն ինքը միայն չէ որ ՔՄի սուրբ մարմինն և արիւնն
նայ կը նուիրէ , այլ պատարագ տեսնողներն ամեննքն
ալ իրեն հետ կը նուիրեն . “ Ոչ քահանայն ևեթ պա-
տարագէ , այլ ընդ նմա համարէն ժողով հաւատացելոց
որ անդ կան , , կրտ սուրբ արքայն Պուիրիկոս : Պարզ
ըսեմ . քահանան պատարագելու ասննն , անոր ձեռ-
քով ժողովուրդը նոյն պատարագն նայ կը նուիրէ . ա-
նոր համար ինչ որ քահանան կընէ և կրտ պատարագին
մէջ , ամենն հոն եղողներուն կողմանէ կընէ և կրտ .

ուստի հացն ու գինին պատրաստելէն ետքը՝ կրսէ . ըն-
գունէ տէր մեզմէն առ պատարագն որ քեզի կը նուխ-
րենք . և ասով մեր մեղքերուն թողութիւն տուր ամ-
մենուս ալ որ ասանցմէ պիտոր ճաշակենք . “ Դու
տէր, որում պատարագեմք զպատարագիսս, ընկալ առ
’ի մէջ զառաջագրութիւնս զայս . . . Դեզ թողութե
մեզաց պարգեւս ճաշակողացս զհացս զայս և զբա-
ժակս , : Կմանապէս ինչ ազութք որ կընէ քահանան ,
ինչ փառք որ կուտայ ան , ինչ շնորհակալութիւն ինչ
խնդիրք որ կընէ , բոլորն ալ յոգնակի ամմեն հոն եզտը-
ներուն բերնէն կընէ . “ Որ արժանի արարեր զմեզ
զնուաստացեալ և զանարժան ծառայքս քո՝ ի ժամուս
յայսմիկ կալ առաջի փառաց սրբութեան սեզանայ քո .
և զորինաւոր երկրպագութիւն և զփառաբանութիւն
մատուցանել քեզ . դու տէր ընկալ ՚ի բերանոյ մեզու-
ւորացս զերեքսրբեան օրհնութիւնս , և պահեա զմեզ
քոյին քաղցրութեզ . սրբեա զհոգի զփոսս և զմարմինս
մեր , և շնորհեա ՚ի սրբութեան պաշտել զքեզ զամե-
նայն առաքս կենաց մերոց , : Այսինքն մեզի պէս ա-
նարժան ծառաներդ արժանի ըրիր որ հիմայ հոս քառ-
սուրբ սեզանիդ առջևը գանք , ու քու գրած երկրպա-
գութիւնդ ու փառաբանութիւնդ քեզի նուիրենք . ըն-
գունէ ուրեմն մեզի պէս մեղաւորներուն բերնէն աս
երեքսրբեան օրհնութիւնն , ու պահե զմեզ քու հե-
ղութեամբդ , մեր ամմեն կամայ և ակամայ մեղքեր-
նուս թողութիւն տուր , մաքրէ հոգիին ալ , մաքրեմիս
ալ , մարմինիս ալ , ու մեզի շնորհք տուր միշտ քեզի
սրբութեամբ ծառայելու : Ասանկ ալ սրբագործելէն
ետքը՝ Քնի մարմինն ու պատուական արիւնը հոր անց
նուիրելու ատենը կրսէ . “ Եւ արդ մք , տէր , ըստ այսմ
հրամանաարութեան յառաջ բերեալ զայս խորհուրդ
փրկական մարմնայ և արեան միածնի քո , յիշեմք զգորտ
որ վասն մեր գիբկազործ չարչարանան . . . և զքոյս ՚ի
քոյոցս քեզ մատուցանեմք , : Այսինքն հիմայ մեք ալ ,
ինչպէս որ մեզի հրամանցիր , քու միածին որդւոյդ մաք-
մինն ու արիւնը քու առջևդ գնելով , իր մեզի համար
քաշած ու մեզի փրկութիւն տուող չարչարանքներուն
յիշատակը կընենք . ու քու տուած պարգեւներդ քեզի
կը նուիրենք :

Կարճ խօսքով . ինչ որ կրսէ ու կընէ քահանան , քա-

լորն ալ հոն եզոյներուն հետ կրտե ու կրնէ, անանկ որ բոլոր ժողովուրդը քահանային հետ մեկտեղ մէկ անձի մը պէս անոր ձեռքովը կը պատարագեն, և այլ կը նուիրեն իր միածին որդին: Տեսէք ուրեմն, սիրելի որդիքս, ինչ ըսել է պատարագ տեսնելը, որ բանի տեղ չէք գներ: Ըսել է որ ամենքդ մէյմէկ քահանայ կըլլաք պատարագ տեսնելու ատեննիդ, ու Քրի մարմինն արիւնը հոգին և Թծութիւնը կը նուիրէք հօի այ: Տեսէք ուրեմն ինչ յարգութեամբ ինչ ջերմառանդութեամբ պէտք է կենաք սուրբ պատարագին ատենը. անտէք ինչ մոխթարանք է անոնց ալ որ ձեռուընին չի հասնիր պատարագուց աալու որ մասնաւոր կերպով յիշուին պատարագին մէջը. երթալով պատարագ տեսնելով միայն, ու մասնակից ըլլալով սուրբ պատարագին, չէ թէ միայն կուեննան ան պատուը որ ընդհանրապէս կը բերէ սուրբ պատարագն, այլ նաև իրենց մասնաւոր պէտք եղած շնորհքները կընդունին՝ ամեն մարդ իր արժանաւորութեան համեմատ:

Ասոնցմէն ի զատ պէտք է գիտնալ ինչ որ անցած յոր գորակներուս մէջ ըսի որ Քր տէրն մեր սուրբ պատարագին մէջ մեզի անհուն գանձ մը թողուց որ անով ամեն հատուցմունք ընենք այ մեր մեղացը համար, մեր ամեն պարտքերը կատարենք՝ թէ փառաւորելու զԹծ, թէ շնորհակալ ըլլալու իր ամեն բարերարութեանցը, թէ իր բարկութիւնն ինջեցընելու, և թէ մեզի հարկաւոր եղած շնորհքները ինդրելու իրմէն: Վասն զի բուն կերպն Թծ փառաւորելու, այմէ շնորհակալ ըլլալու, այ բարկութիւնն ինջեցընելու, և այ սիրտը շարժելու որ մեր ազթըր լտէ, և մեր խնդիրը կատարէ, միշտ զոհ նուիրելն եղած է աշխարհիս սկիզբէն ինչուան հիմայ ամեն ազգաց մէջ: Բայց որովհետև մեզի պէս ողորմելի մարդիկ ինչ զոհ ինչ նուերք որ ընելու ըլլան այ՝ բոլորն ալ ոչինչ են իր անհուն արժանաւորութեանն առջին, անոր համար Քր տէրն մեր ուզեց աս մեր կարօտութեը ճարն ընել, և ինքը զինքը տուաւ մեզի որ իր բոլոր մարդկութեամբն և Թծութեամբն երկնաւոր հօրը նուիրենք: Ուստի երբոր աս կերպով իր խոնարհիլը, հաց ու գինի երննալը, ծառայ մը իր սիրտըն առջև ինչ է նէ՝ անկէց աւելի անարգութիւն վրան առնենք, իր ամեն վշտերովն ու ցաւերովը, թափած արունովն, իր

քաշած չարչարանքներովն ու խաչի վրայ մեռնելովն , երբոր աս ամեն իր արդիւնքներովը զինքն այ կը նուիրենք , անանկ մեծ զոհ մը կըլլայ , անանկ անհուն արժէք մը կունենայ , որ այ անհուն մեծութեանն արժանաւոր նուէրք մը ըրած կըլլանք , իրեն արժանաւոր փառք անուած կըլլանք , իր ամեն բարերարութիւններուն որ մեզի ըրեր է և կրնէ՝ համեմատ շնորհակալութիւն ու հառուցում ըրած կըլլանք , մեր մեղքերուն վրայ ունեցած բարկութիւնն ինչն ցրնելու համար բաւական միջնորդ մը կունենանք , ու մեզի պէտք եղած շնորհքն և օգնութիւնն ընդունելու արժանաւոր բարեխօս մը :

Աս է ուրեմն բուն ու գործնական կերպն ազէկ տեսնելու սուրբ պատարագն , ու որչափ կարելի է նէ աւելի հոգևոր պառուզ քաղելու անկէց : Ուստի երբոր պատարագ տեսնելու կուգայք , պէտք է որ ամեն արիշ մասածմունք և աշխարհային խորհուրդները մէկգոծ թողուք . պէտք է որ ժամ մասնելու ատեննիդ մտքերնիդ գնէք որ երկինք կը մտնէք՝ հրեշտակներուն ու սուրբերուն հետ ամ փառաւորելու օրհնելու և երկրպագութիւն ընելու իրեն : Պէտք է Գողգոթա լեռը մտածէք , մտածէք որ Քն մեր փրկիչն՝ երկնի և երկրի աէրը՝ մեզի համար ինքը զինքը խաչին վրայ երկնաւոր հօրը կը նստի : Ժամ մասնելէն ետքն , երեսնիդ խաչակնքելէն ետքը , պէտք է այմէ թողութիւն խնդրէք՝ Զջմարիտ սրաիւ ներդործութիւն զըջման ընելով . անկէց ետքը պէտք է լըյս ու շնորհք խնդրէք այմէ՝ Ղերմեանգութեամբ ու մտազբութեամբ տեսնելու սուրբ պատարագը , պէտք է մեր միտքն ու գիտաւորութիւնը քահանային գիտաւորութեան հետ միացնէք՝ Քնի յո պատարագն այ նուիրելու , ան չորս բաներուն համար որ ըսի , այսինքն ամ փառաւորելու , այ արժանաւոր շնորհակալութիւն ընելու , այ բարկութիւնն ինչն ցրնելու , և իր շնորհքն և օգնութիւնը խնդրելու :

Աս ըսածներս որչափ կարելի է նէ ազէկ ընելու համար՝ կրնաք պատարագը չորս մաս բաժնել , և ամենն մէկ մասին մէջն աս չորս բաներուն մէկը մտածել : Խօսք հասկնալու համար . պատարագին սկիզբէն ինչուամ չաւատամբը կրնաք այ փոքր տալ որ սուրբ պատարագը գրեր է , որպէս զի կարենանք անով իր անհուն ար-

Ժանաւարութեանը համեմատ կերպով մը զինքն օրհնել ու փառաւորել։ ուստի խոնարհելով այ առջին ներքին և արտաքին պատկառանք, կրնաք ըսել նորէն նորէն կրկնելով. “ Ով տէր իմ, ինչպէս գետինը կը խոնարհիմ քու առջից, ու կը ճանչնամ որ գուն ես իմ տէրս, և ես քու արարածդ ըլլալով պարտկան եմ քեզ պաշտելու և փառաւորելու։ Բայց խեղճ եմ, ողորմելի եմ, ինչպէս կրնամ քու արժանաւորութեանդ համեմատ փառք սալ քեզի. չէ, չեմ կրնար. ուրեմն քեզի արժանի փառք մը տալու համար իմ փրկիչս քեզի կը նուիրեմ, քու միածին որդիդ քու առջից խոնարհած, ու կը խնդրեմ որ ընդունիս իր տուած անհուն փառքն ու պատիւը՝ որ աս սուրբ պատարագովն ինձի համար քեզի կը նուիրէ ”:

Ետքը հաւատամքէն ինչուան Առէք կերէքը կրնանք շնորհակալ ըլլալ այ այնչափ բարութեանն ու ողորմութեանը՝ որ միշտ ըրեր է և կրնէ մեզի։ Ուստի քիչ մը նախ իր տուած շնորհքներուն և ըրած բարերարութիւններուն վրայ կը մտածենք, զոր օրինակ ան զմեզ ստեղծելուն վրայ, մեզի կեանք տալուն ու պահելուն, իր անգին արունովն զմեզ յաւիտենական մահուանէ փրկելուն, այնչափ անգամ ալ զմեզ զժողովէն ազատելուն՝ որուն արժանի եղած ենք մեր մեղքերովը, այնչափ ժամանակաւոր պատիժներէ ալ զմեզ խալըսելուն՝ որոնք կրնար ամենայն իրաւամբք խաւրել մեզի նոյն մեղքերնու համար, ու մանաւանդ զմեզ պատժելու տեղը՝ մեզի միշտ բարիք ընելուն վրայ նաև զինքը բարկացուցած ատեննիս։ Աս բաներն և ալ ուրիշ ինչ բարերարութիւններ որ Է՞ծ ըրեր է ու կրնէ մեզի՝ քիչ մը մտածելէն ետքը, կրնաք ըսել նորէն ու նորէն, “ Ով իմ բարերար տէրս, ինչպէս կրնամ բաւական գահութիւն տալ քեզի, ինչպէս կրնամ շնորհակալութեան պարտքս ընել, ինչ կրնամ նուիրել որ քու բարութեանդ ու ողորմութեանդ արժանի ըլլայ։ Այն, բան մը չունիմ քեզի արժանաւոր, բան մը չունիմ որ վրան նայելուդ արժանի ըլլայ։ Ուրեմն գագժիմ շնորհակալ ըլլալէն, տպերափառ երկնամ առջից. չէ, ասոր ճարն ալ ըրեր ես, քու միածին որդիդ մեզի տուեր ես որ աս սուրբ պատարագովք քեզի կը նուիրենք. իրաւքնէ սրտիս մեծ միեթարանք է որ

ասով քու բարերարութիւններուդ արժանաւոր հասուցում կրնամ ընել. վասն զի ինչպէս որ քու բարութիւնդ անչափ է, ասանկ ալ աս սուրբ պատարագին արժէքը չափ չունի: Ուրիշն իմ երախտագիտութեանս նշան, իմ գոհութեան տեղն, ընդունէ աս հատուցումն որ քու միածին որդիդ աս պատարագովն ինձի համար քեզի կը նուիրէ »:

Ետքն Առէք կերէքէն ինչուան Ի սուրբ Ի սուրբք կրնաք այ բարկուին ինջեցընելու ջանալ, այմէ թողութի ինգրելով: Ուստի ընդհանրապէս մտքերնիս բերելով ըրած մեղքերնիս որոնցմով այնչափ անգամ զինքը բարկացուցեր ենք, ու հոգինիս իր ձեռքէն առեր օտանային ձեռքը աուեր ենք, զըջանք սրտանց ու հաստատուն կերպով առաջագրենք վարքերնիս փոխել, մէյմըն ալ իրեն գէմ չընել, և ամային արգարութեանը հատուցում ընելու բազմանքով, վրանիս խրկելու պատիժները գազրեցընելու համար, ասանկ կրնանք ըսել նորէն նորէն կրկնելով. « Ով տէր իմ, որչափ իրաւունք ունիս զիս պատժելու, և գժոխքին բոցերուն մէջը ձգելու. ս՛հ, ինչպէս կրնամ քու արդար բարկութիւնդ ինջեցընելու, ինչպէս կրնամ արժանաւոր հատուցում մը ընելու այնչափ քեզի գէմ ըրած մեղքերուս: Բայց աչքդ դարձուր մէյմը, նայէ միածին որդիդ որ ինձի համար քեզի կը նուիրէ իր ամեն չարչարանքներն, իր թափած անգին արունն, իր մահուանն և ամեն քաշած ցաւերուն անհուն արգիւնքը. նայէ միածին որդիդ որ քու առջև խոնարհեր և ինձի համար ողորմութիւն կը ինգրէ. տես իր վէրքերը, տես իր սուրբ արիւնը, տես իր ըրած զոհն որ հիմայ հաս նարէն կը նուիրէ քեզի. ու թէ որ սիրտդ կը գիմանայ նէ՛ մի գլծար վրաս, մի ներեր, պատժէ զիս »: Ասանկ ըրէք. սիրելի որդիքս, ասանկ սորվեցուցէք ձեզի. պատարագին առեմն այ առջին դրէք Քմի ըրած նուիրքն, իր չարչարանացն ու մահուան արգիւնքները. բոլոր սրտանց Յմին հետը նուիրեցէք այ իր ըրած զոհն, ու գիտցէք որ անկէջ զօրաւոր բան չիկայ այ բարկութիւնն ինջեցընելու, ամային արգարութեանը հատուցում ընելու, և իր գութը մեր վրայ շարժելու:

Իսկ օրհնութենէն ետքն, այսինքն Ի սուրբ Ի սուրբէն

ինչուան Օրհնեալք եղերուքը, կրնաք ձեր խնդիրքներն ընկել Եյմէ, ինչ շնորհք ինչ օգնութիւն որ հարկաւոր է ձեզի, հոգևոր ու մարմնաւոր: Հոն է ատենն աս ամ մին բաները խնդրելու, հոն է ատենն որ Եծ մեր աղօթքը կը լսէ, մեր խնդիրքը կը կատարէ: Աղօթքը միշտ ազէկ է, միշտ օգտակար է. բայց պատարագ տեսնելու ատեն եղած աղօթքը շատ աւելի զօրաւոր է: Ինչ շնորհք որ կուզէք նէ Եյմէ՝ հոն խնդրեցէք, որչափ ալ մեծ ըլլայ խնդիրքնիդ, Թէ որ ջերմեռանդութեամբ և բաժ կերպով տեսնէք սուրբ պատարագն, Եծ աղօթքնիդ կը լսէ ՔԾԻ սիրոյն համար՝ որ իրեն կը նուիրէք: Ասան զի ան ասանը ՔԾ Ետնն մեր ինքը ձեր աղօթքն՝ իր շարչարանացն ու մահուանն արդիւնքնէրովը մեկտեղ, Եյ առջին կը գնէ, ու կազաչէ որ ընդունի ձեր խնդիրքը: Հիմայ կուզէք որ հայրն երկնաւոր տեսնելով իր միածին որդւոյն ատ կերպով աղաչանքը՝ չի լսէ իրեն. Ինչպէս կրնայ իրեն չէ ըսել, Բնչպէս կրնայ սիրաբ գիմանալ՝ անոր մեզի համար Թափած արիւնը տեսնելով: Չէ, կարելի չէ որ մտիկ չընէ իրեն. ուրեմն պատարագին ատենը խնդրենք Եյմէ ինչ որ մեզի հարկաւոր է հոգևոր ու մարմնաւոր ամեն շնորհք և օգնութիւն խնդրենք իրմէն, անկէց յարմար ատեն չիկայ՝ որ Եյ ընդունելի ըլլայ մեր խնդիրքը: Ասան զի ինչ մեծ բան ալ որ խնդրենք իրմէն, ինչ մեծ բան ալ ըլլայ իրեն մեզի տուածը, մեր տուածին չի հասնիր, վասն զի մենք իր միածին որդին՝ ամեն քաշած նախատինքներովն ու շարչարանքներովը, բոլոր Թափած արուճովը, խաչելութեամբն ու մահուամբն, իրեն կը նուիրենք: Սուրբ Հերոնիմոս կրսէ որ Եծ չէ Թէ միայն խնդրած շնորհքնիս կուտայ սուրբ պատարագին ատենը, որոնք որ մեր հոգւոյն օգտակար են, այլ շատ անգամ չիխնդրածնիս ալ վրան կաւելջրնէ: Ո՛րչափ հոգևոր ու մարմնաւոր փորձանքներէ, որչափ անգամ մեռնելու վասնդնէրէ ալ կը խալըսինք սուրբ պատարագին զօրութիւնը: Մեծին Գրիգորի խօսքն է. « Ով որ առաւրդները պատարագը կը տեսնէ, շատ փորձանքներէ կը խալըսի », Իսկ սուրբ Օգոստինոս ասկէց աւելի բան մըն ալ կրսէ. « Ով որ ջերմեռանդութեամբ առաւրդները պատարագ կը տեսնէ, յանկարծական մահուանէ կը խալըսի », յանկարծական մահուանէ որ՝ մեղաւորի մը համար անկէց

մեծ պատիժ չի կրնար ըլլալ: Տեսէք ուրեմն որ սուրբ պատարագին ջերմեռանգ եղողները՝ չէ թէ մայրն խնդրած բաներնին կրնգունին այժէ, այլ նաև անանկ շնորհքներ՝ որ մաքերնէն չէ անցեր: ջերմեռանգութի պատարագ անսնողը՝ կամ մեղաւոր է, և ան տաննն ան իրեն գարձ կուտայ՝ կրսէ արիանեղեան սուրբ ժողովքը, և կամ այ շնորհաց մէջն է, և ան տաննն ան իրեն յարատևութեան շնորհքը կուտայ՝ կրսէ մեծն Գրգիզոր:

Աս է, սիրելի որդիքս, պատարագն ազէկ տեսնելու գործնական կերպն, աս է սուրբ պատարագէն հոգևոր պառուղ հանելու կերպն, այսինքն պատարագ անանկ լու տանն մաքերնիս աս պիտոր ըլլայ որ Գրի աս մեծ զոհն այ նուիրենք՝ զինքը փառաւորելու համար, իրեն շնորհակալը լլալու, իր բարկութիւնն ինջեցնելու, իր մէն մեղի հարկաւոր եղած շնորհքները խնդրելու, մանաւանդ հոգիներնու համար:

Հիմայ որ աս ամենն զուրցած բաներս լսեցիք և խնայեք ինչպէս պէտք է պատարագ տեսնել, հիմայ ըսէք ինձի, սիրելի որդիքս, խելուրնիդ ինչպէս կը պառկի խելը նորելուք քրիստեաներուն պատարագ տեսնելու կերպին վայ, որ առանց յարգութեան նշան մը տալու, ոտքի վրայ կեցած, ասգիս անգին կը նային, կը խօսին, կը խնայան. մանաւանդ ան ունայտաւոր կեկտիքն որ հագուած կապուած ժամ կուգան, կարծես որ տեսնուելու սրահ մը կուգան՝ զիրենք ցցնելու համար, աւելի իրենք յարգութիւն ընգուենելու՝ քան թէ այ յարգութիւն ընելու համար, ու պատարագ տեսնելու տանն բոլորովին ուրիշ բաներու վայ է մաքերնին. ըսէք ինձի, ասանկներուն տեսած պատարագը պատարագ է, կրնան անկէց հոգևոր օգուտ մը ունենալ. կրնաք ըսել որ տասնկ պատարագ տեսնելով ան կը փառաւորեն, այժէ շնորհակալ կը լլան. այ բարկութիւն կինջեցնեն, այ սիրտը կը շարժեն իրենց խնդրիքն ընելու և զիրենք օրհնելու: Չէ, մանաւանդ ընգ հակառակն կանարգեն զինքն, ապերախտութիւն կրնեն իրեն, աւելի կը գրգռեն այ բարկութիւնն, և իր անէծքը կառնեն: Աս է պատճառն որ շատերը պատարագ կը տեսնեն, ու ստէպ ալ կը տեսնեն, առանց անկէց օգուտ մը քաղելու. վասն զի վախճաննին պատարագ

որ պատարագ մը կը տեսնեն, չէ թէ լուր օրերն ատեն չունենալէն է որ չեն տեսներ, հապա հոգիինն չիմա-
ծելէն է, այ սէրը չունենալէն է :

Գիտեմ, գիպուած կըլլայ որ կարելի չէ տունը թողուլ
ու պատարագի երթալ. գիտեմ, էրիկ մարգիկ կան ա-
նանկ բնուի ունեցող՝ որ չեն թողուր իրենց ընտանեացն
ասմին օր ժամ երթալ, տէրեր ու խաթուններ կան որ
չեն թողուր իրենց ծառաներուն և աղախիններուն ամ-
մին օր պատարագ տեսնել, քիչ մը հոգիներնին մա-
ծելու ատեն չեն տար: Ասանկ գիպուածներու մէջ
համբերութիւն պէտք է ընել, թողուլ սուրբ պատ-
արագը, տունը կենալ. վառն զի պատարագ տեսնելու
արդիւնքը կորսնցընեն ալ նէ, հնազանդութեան ար-
գիւնքը կը վատարկին: Մանաւանդ կնկախք ալ կան որ
ինչուան կէսօր ժամն անցընելով պարտքերնէն ետ կը
մնան, տանը բաներն երեւի վրայ կը թողուն, ու պա-
ճառ կըլլան ուրիշի կիւղք ելլելու, տանը մէջ խռովու-
թիւն մտնելու. ասանկներուն ըրած ջերմեռանդութիւնը՝
տարակոյս չիկայ որ ջերմեռանդութի չէ, գէշ է ըրած-
նին: Ի՞մ ըրածն անոնց համար է որ առանց աս վտանգ-
ներուն կրնան երթալ պատարագին տեսնել, և ան-
հոգ կըլլան. ասանկներն իրենց հոգւոյն մեծ փոտա
կրնեն: Մի կարծէք որ պատարագ տեսնելու ատեն
նիդ պարսպ կերթայ, անկէց աղէկ չէք կրնար անցը-
նել ատեննիդ: Ի՞նչ աղէկ բան է առտուանց պատա-
րագ մը տեսնել, օրը պատարագով սկսիլ. ան կորհնէ
զձեզ ու ձեր աշխատանքն, ու Կործքերնիդ կը յաջողի,
հոգևորի կողմանէ ալ. մարմնաւորին ալ: Յուսամ որ
ամմին ըսածներս աղէկ հասկըցաք. ըսածիս պէս ըրէք,
ստեպ պատարագ տեսէք, ըսած կերպովս տեսէք, գոհ
կըլլաք՝ հոս ալ և անգին ալ յաւիտեան:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԾԿԸ .

Սորբ էկեղեցեայ երկրորդ գործ-իրանին , այսինքն պահ
պահելու և ծով բռնելու վրայ :

Սուրբ եկեղեցեայ առջի պատուիրանքը բացատրեցի
ձեզի , ըսի որ պարտեկան էք կիրակի և տօն օրեր ամ-
բող պատարագ մը տեսնելու , ցցուցի ձեզի ինչ մեծ
գանձ առած է մեզի Քն տէրն մեր իր սուրբ պատա-
րագովը , սորվեցուցի ձեզի ինչ կերպով պիտի պատա-
րագ տեսնէք որ հոգիններնուդ օգտակար ըլլայ : Հիմայ
սկսիմ պիտոր երկրորդ պատուիրանքը բացատրելու ,
այսինքն մեծ պահքն և ուրիշ ծոմերն ու պահքերը :

Տրիտենգեան սուրբ ժողովքը կրտէ որ “ քրիստոնէին
բոլոր կեանքն ապաշխարանք մը պէտք է ըլլայ ” .
(Նիոս . ԺԴ . 17 . վերջին օժմ .) Միշտ մահացածունք ,
միշտ ապաշխարանք . ո՛հ , ասիկայ շատերուն անկաճը կը
խայթէ , քրիստոնէից մեծ մասն աս բանս չուզեր լսել .
բայց աս ասանկ է , քրիստոնէին կեանքը շարունակ ա-
պաշխարանք պիտոր ըլլայ : Չէ թէ Թ՛ Թ՛ Թ՛ մեր բարեգութ
տէրը կուզէ և կուրախանայ մեր վշտացը մեր նեղութի
քաշելուն վրայ , այլ վասն զի երկու պատճառաւ ա-
նանկ հարկաւոր է մեզի ապաշխարելն որ առանց անոր
չըլլար : Ամենքս ալ թշուառաբար մեղաց տէր ենք ,
Թ՛ Թ՛ բարկացուցելի ենք , և ալ գէշն ան է որ շարունակ
զինքը կը բարկացունենք : Իրեն ըրած անիրաւութիւններ
ինչ ծանր բան ըլլալն և ոչ կրնանք ըմբռնել . Թ՛ իր
ողորմութեամբն երբոր մեր զջումը կը տեսնէ , կը ներէ
մեր մեղացն և յաւիտենական պատիժներէ՛ն կը խալըսէ՝
որոնց արժանի եղած ենք մեր մեղքերովը . բայց իր ար-
գարութիւնը միշտ կը պահանջէ որ կրցածնուս չափ
հատուցում ընենք իրեն : Ու որովհետեւ Թ՛ գէ՛մ ըրած
անիրաւութիւններնուս ոչ երբէք բաւական հատու-
ցում կրնանք ընել , և ըրած մեղքերնէս՝ ի զատ՝ նորէն
ալ ծանր կամ թեթեւ մեղքերնիս պակաս չեն , անոր
համար պէտք է որ շարունակ ապաշխարենք՝ Թ՛ արդա .

րոււթեանը հասուցում ընելու համար, ուստի « Գրիս-
տոնէին բողոք կեանքը ապաշխարանք պէտք է ըլլայ », :
Մէյժըն ալ ամեննքս չար յօժարութիւններ անկարգ
կրքեր ունինք, որ զմեզ գէտ 'ի մեղքը կը քաշեն . « Չի
միտք մարդկան հաստատեալ են 'ի խնամս չարի 'ի ման-
կութեանէ իւրմէ », . (Ծն . Ը . 21 :) Ուրեմն ինչպէս որ
միշտ աս կրքերը ներսերնիս կան , ասանկ ալ միշտ ա-
պաշխարանքն ու ճգնութիւնը պակաս պիտի չընենք որ
կարենանք ան կրքերը զսպել ու մեղքի մէջ չեյնալ .
վասն զի անիծած մեղքն է մեր կործանումը , ան է որ
զմեզ արքայութեան յաւիտենական երջանկութեանէն
կը զրկէ , և գժոխքին յաւիտենական տանջանքներուն
մէջը կը ձգէ :

Անոր համար է որ սուրբ գիրքն ամեն տեղ զմեզ կը
յորգորէ ապաշխարելու , թէ որ կուզենք փրկութեան
հասնիլ . « Դարձարուք առ իս յամենայն սրտէ ձերմէ ,
պահօք և լալով և կոծելով », . (Եւն . ք . 12 .) այսինքն
բողոք սրտանց գարձի եկէք , ապաշխարեցէք , պահօք
բռնեցէք , լացէք մեղքերնուդ զյայ : Քրիստոս տէրն
մեր ալ սուրբ աւետարանին մէջը կըսէ . « Եթէ ոք
կամիցի զկնի իմ գալ , ուրացի զանձն և առցէ զեաչ
իւր , և եկեսցէ զկնի իմ », . (ՄՄԻ . ԺԷ . 24 .) այսինքն
ով որ կուզէ ետէս գալ , ճշմարիտ քրիստոնեայ ըլլալ ,
պէտք է որ ինքիրմէն հրաժարի , խաչ մահացուցում ա-
պաշխարանք քաշէ . չէ նէ՝ ճշմարիտ քրիստոնեայ չըլ-
լար , ու փրկութեան չի հասնիր : Սուրբ Երաննէս
Մկրտիչն ալ նոյն բանը կը քարոզէր . « Արարէք այսու-
հետե պաուղոս արժանիս ապաշխարութեան », . (Ղ .
Կ . 8 .) այսինքն ապաշխարութեան արժանի գործք
ըրէք , մի ուշացնէք , վասն զի կացինը ծառին քովը
գրած է , զարկած կարածին պէս՝ ծառը գետին կը
պառկի , այսինքն կեանքերնիդ կը լմննայ . « Ահաւա-
սիկ ասպաթ առ արմին ծառոց կայ », : Ետքը ՔՄ տէրն
մեր աս վճիռը կուտայ . « Եթէ ոչ ապաշխարեցէք ,
ամենեքին նոյնպէս կորնչիջիք », . (Ղ . ԺԿ . 8 .) այս
ինքն թէ որ ապաշխարութիւն չընէք նէ , ամենեքդ ալ
անոնց պէս կը կորսուիք :

Անոր համար ալ առաքեալներն որ ՔՄի ետէն գնա-
ցին՝ ամեն տեսակ նեղութիւն վիշտ չարչարանք քաշե-
ցին . անոր համար Պօղոս առաքեալ իր մարմնը կը տան .

ջեր՝ որ զսպէ . “ Ճնշեմ զմարմինս իմ և հնազանդե-
ցուցանեմ , , . (Թ . Կ . րն . Թ . 26 .) անոր համար սուր-
բերն այնչափ ճգնութիւնք և ապաշխարանք ըրին . կար
գանք արքայ վարքն ; ամմննքն ալ աս ճամբով փրկութե
հասան , մէկն աս կերպ մէկաշն ան կերպ ճգնութիւն
և ապաշխարանք ընելով : Ուրեմն թէ որ մենք ալ փրք-
կութեան հասնիլ կուզենք նէ՛ պէտք է որ ապաշխա-
րենք . առանց ապաշխարանաց չենք կրնար այ արգա-
րութեանը հասուցում ընել մեղքերնուս համար որ
ըրեր ենք ու կրնենք . առանց ապաշխարանաց չենք
կրնար մեր կրքերը զսպել , որ զմեզ մեղքի մէջ կը ձգեն ,
ու մեղքէն դժոխքը : Բայց ուր կը գտնես ան քրիստո-
նեաններն որ ապաշխարանք ուզեն ընել . ամմննքն իրենց
հանգիտար կը փնտրուեն , իրենց ուստի խմելն , իրենց
զբօսանքն , իրենց ուղածը . չեն ուզեր նեղութիւն քա-
շել , մահացուցմունք ընել , խաչի համբերել , և ոչ հարկ
եղած ատենը , և ոչ երբոր Եծ տախթ մը կը խրկէ : Ա-
նոր համար սուրբ եկեղեցին այմէ լուսաւորուած՝ օրեր
սահմանեց տարուան մէջն , որ քրիստոնեանները ծոմ
բռնեն դւ պահք պահեն :

Սուրբ եկեղեցին որ հաւատացելոց հոգեւոր բարիքն
ու փրկութիւնը միշտ կը հոգայ . գիտնալով որ ատեն
պիտոր գայ՝ քրիստոնեաններն իրենց կրքերը մահացուց-
մունքներով զսպելու անգը՝ կրքերնին գտն ընելու նային
պիտոր , մեղք պիտոր ընեն՝ ու ապաշխարանք ընել չի-
մտածեն պիտոր , անոնց միտքը ձգելու համար որ ինչ-
պէս հարկաւոր պարտքերնին է ապաշխարանք ու մա-
հացուցմունք ընելն , ու զամմննքն յորդորելու համար
որ ապաշխարեն , օրեր սահմանեց ու հրամանց որ ան
օրերն ամմննքն ալ ծոմ բռնեն կամ պահք պահեն :
Ուստի շարժուն երկու օրը չորեքշարժին և ուրբաթն
արդիւնց օր միս չուտեն , ուստի առանց օրինաւոր պատ-
ճառի ուտողը մահացու մեղք կը գործէ . ասանկ ալ
տարուան մէջ ուրիշ օրեր որոշեց որ քանրմէկ տա-
րուան եղողները պահքին հետ ծոմ ալ պահեն . և ա-
ստեցմէ՛ի զսա մեծ պահքն ալ գրաւ որ քառսուն օր
միակերպ պահք ու ծոմ բռնեն :

Բայց եկեղեցնայ հրամանելէն ինչ օգուտ , երբոր շա-
տերը խղճմտանք չեն ըներ , չեն հնազանդիր , պահք
չեն պահեր , ծոմ չեն բռներ , կամ բռնեն նէ ալ ա-

նանկ կը բռնեն որ ապաշխարանք կրնեն չքուտի: Քանի որ աշխարհքս աշխարհք է, պահք ու ծոմ միշտ եղած է ապաշխարանքի համար, և այ բարկութիւնն ինչեցրնելու: Ինչուան մովսիսական օրինաց մէջ ալ, ինչուան բնական օրէնքին մէջն ալ, ինչուան հեթանոսաց ու կռապաշտից մէջն ալ: Իսկ հիմայ քրիստոնեաներն որ Քնի հեռու գնելը պիտոր ըլլան, անոր որ բոլոր կեանքը մահացուցմունք և ապաշխարանք էր, աս մեր հիմակուան շնորհաց օրէնքին մէջն՝ անտանելի բռն մը կը սեպեն պահքն ու ծոմը, և կամ ամենեին հոգեւորին չէ պահք պահելն, և կամ պէտք եղած կերպով չեն պահեր: Մանաւանդ մեծ պահքն ինչպէս կը պահուի հիմակուան ատենս, ինչ ապաշխարանք է քրիստոնէից ըրածը. ափսոս որ անձնատիրութիւնն ու մարդու կրքքերն ամեն բան կաւրեն. ափսոս որ երթալով ամեն բան գէշէն գէշ կերթայ, բարեպաշտութեան ու կրօնքի բաներն օրէ օր իյնալու վրայ են, որ մեծ վնաս է հոգւոց ու քրիստոնէութեան: Մեծ պահքն որ ապաշխարութեան ամենեւէն հին կանոնն է մեր ուղղափառ կրօնքին, ու չէ թէ ինչպէս քանի մը ազգեաներ կրկարծեն՝ Հռոմայ քահանայապետներէն գրուած է, չէ թէ ժողովքներէ, այլ սուրբ առաքեալներէն հաստատուած է, ինչպէս կը վկայեն բոլոր սուրբ հարք. մեծ պահքն որ նմանութիւն մըն է Մովսէսի քառասուն օր պահած պահքին, Եղիայի քառասուն օր ծոմին, ու հետեւողութիւն է Քնի՝ որ քառասուն օր ծոմ անցուց մեզի համար. մեծ պահքն որ առջի քրիստոնեաներն այնպէս կը յարգէին ու իրստ կը պահէին, ինչ յարգ ունի հիմայ, ինչպէս կը պահուի. չեմ ըտեր ազքատներուն համար՝ որ բոլոր աարին աշխատելու և նեղութիւն քաշելու հետ են, հապա անոնց որ հանգիստ կեանք կանցրնեն, աշխատանք ինչ ըտել է՝ չեն գիտեր, անոնց կը սեմ, ինչպէս մեծ պահք կը բռնեն: Ատելի և անարգ բան մը գարձեր է մեծ պահքն, անունը միայն մնացեր է մեծ պահքին. և ան որ այ բարկութիւնը պիտոր ինչեցրնէր, այ արդարութեանը հասուցում մը պիտոր ըլլար, աւելի կը գրգռէ այ բարկութիւնը մեր վրայ:

Քրիստոնէից ինչ աստիճան թուլցած ըլլալն իմանալու համար՝ հերիք է որ հիմակուան բռնած մեծ պահքն իս առջի քրիստոնէից բռնածին հետ բազդատանք, որ

ինչուան երեքաստաներորդ դարը կը բռնէին: Պատմութիւններէն յայտնի է. անոնց բռնած մեծ պահքն ասանկ էր: Միս ըսած բանը բերանին չէին գներ, ընդհանուր անօրինմունքներուն շուքը չիկար, մասնաւոր անձինք ալ թէ որ հրաման օւռնէին նէ՛ խիստ մեծ հարկաւորութեան համար կը արուէր: Եւ ոչ կաթնեղէն կուտէին, ոչ կարագ, ոչ պանիր, և ոչ հաւկիթ, և ոչ խոշոր և ազնիւ ձկներ ու համով կերակուրներ կուտէին. վասն զի ասանկ պահք պահելը, մէկ որկրամուտութիւնը մեկալովը փոխել մըն է, և պահքին արգիւնքը կորսնցընել է, կրտէ սուրբ Օգոստինոս: Իդրտեղէն կերակուրներով, ազած ու մանր ձկներով, հասարակ կերակուրներով գոհ կըլլային: Գինի խմել չիկար, և ոչ կերակրոյ ատեն, ինչպէս կը վկայէ սուրբն Նիւրեղ. կերակրէն գուրս և ոչ ջուր կը խմէին. ինչպէս պատմութիւնը կը վկայէ: Օրուան մէջը մի անգամ միայն կերակուր կուտէին, վասն զի առաջուց իրիկուան բան ուտել չիկար, կէտորուան կերակուրն իրիկուան կուտէին՝ բոլոր օրը ծոմ կենալէն ետքը: Աս սովորութիւն իրիկուան երեկոյեան ժամերգութենէն ետքը կերակուր ուտելու՝ ինչուան սուրբ Բեռնարգոսին ատենն ալ կար. անոր համար իր քարոզներուն մէկուն մէջը կրտէ. « Ինչուան հիմայ մենք միայն էինք բոլոր օրը ծոմ պահողները, բայց հիմայ որ մեծ պահքն Գեաւ՝ մեզի հետ ամենեքը ծոմ կը պահեն, աղքատն ու հարուստն, իշխանն ու թագաւորն, ամենքն ալ, »: Անոր համար ալ է որ, կերակուրը կէտօրն ուտելու սովորութիւնը մանեղէն՝ ի վեր, սուրբ եկեղեցին ուղեց որ երեկոյեան ժամերգութիւնը կէտօրը կերակուր ուտելէն առաջ ըսուի, որպէս զի մնայ յիշատակն որ հին ատենն իրիկուան կուտէին կերակուրը: Ասանկ էր հին քրիստոնէից մեծ պահք պահելը:

Իսկ հիմայ ինչպէս կը պահուի. ինչ է բռնուած ծոմը: Սուրբ եկեղեցին շատոնց հրաման արուած է, ինչուան իրիկուն ծոմ պահելու անցը՝ կէտօրը կերակուր ուտել. խտտեղէն ու ձկնեղէն կերակուրներու հետ՝ խիստ գիւրաւ ալ հրաման կուտայ կաթնեղէն ալ ուտելու. և որկրամոյններն որ ամենէն աւելի պէտք ունին ապաշխարանք ընելու՝ կրնան ամենն տեսակ ազնիւ և համով կերակուրներ ուտել կարագով ու հաւ.

կթով : գինի խմելու ամենևին արգելք չիկայ , և ի՞նչ գինի . շատերն ուրիշ երկրի ազնիւ գինիներն ալ կը խմեն , չէ թէ կերակրոյ ատեն միայն՝ այլ նաև կերակրէ գուրս . զման զի բոլոր օրուան մէջն ալ հրաման կայ չէ թէ միայն ջրով ծարաւնին անցընելու , այլ նաև գինիէն 'ի զաա՝ օղի , սև ջուր , և ամեն անսակ ըմպելիք խմելու : Հիմակուան ատենս կէսօրն ազէկ մը կերակուր ուտելէն 'ի զաա՝ իրիկուան ալ բան ուտելու հրաման կայ , պարագ ստամոքսով չիպառկելու համար : Աս սովորութիւնն ալ գիտէք ինտոր մտեր է . հին ատենն ան կրօնաւորներն որ աշխատանքով կանցընէին օրերնին , ինչուան երկիր ալ կը գործէին , իրիկուան երբոր զանգակ կը զարնէր ներս քաշուելու , ազօթք ու ժամերգութիւն ընելու , անձ փառարանելէն ետքը՝ մէկտեղ կը ժողվէին , քիչ մը հոգևոր խօսակցութիւն ընելու , հոգևոր ընթերցմունք լսելու : Բայց որովհետև յոգնած ու ծարուած էին , սկսան ըմպելիք մը խմել . ու քիչ քիչ՝ առանց բան մը ծամելու խմելք մտաս շիտալու համար՝ սկսան պատառ մը հաց թաթիկ ըմպելիքին մէջը . ասանկով կամայ կամաց սովորութիւն մտաւ պառկելէն առաջ քիչ մը բան ուտելու , անոր համար ալ անունը՝ հոգևոր խօսակցութիւն մնաց , իրիկուան նախաճաշիկը հոգևոր խօսակցութիւն կը կոչուի : Աս սովորութիւնն , այսինքն իրիկուան քիչ մը բան ուտելը , գիւրաւ կրօնաւորներէն աշխարհականներուն ալ անցաւ , բայց առանց անոնց ըրած հօգևոր ընթերցմունքներուն ու հօգևոր խօսակցութեանը : Ուստի հիմայ հրաման կայ կէսօրուան կերակրէն 'ի զաա՝ իրիկուան ալ քիչ մը բան ուտելու , հերիք է որ չափը չանցնի , ինչպէս որ ետքն ուրիշ օր պիտոր ըսեմ :

Հիմայ ըսէք ինձի . աս մեր մեծպահէն առջի քրիստոնէից մեծ պահէին կը նմանի . անոնց մեծպահէին քովը գնելու ըլլանք նէ , մեծպահէք ըլլալը կը ճանչցուի : Այսու ամենայնիւ դեռ ծանր և անաանելի կերևնայ , ու մէյմը աս պատճառանքով մէյմը ան պատճառանքով նոր նոր թուլութիւններ մտնելու հետ են : Մէկը կըսէ որ չես գիտեր ինչ ուտելիքդ , բան չես գտներ , պէտք է որ միս ուտես : Փուճ պատճառանք , բան չի պակսիր ուտելու . բայց աս է որ՝ ուզածը չի կրնար ուտել , անոր համար ուտելու բան չի գտներ . առջիններն

ի՞նչ կուտէին մեծպահարան . խոտեղէն , ընդեղէն , ազուհաց , և ասոնցմով գո՛հ կըլլային՝ որն անգամ մը ուտելով . իսկ մինք որ խոտեղէնէն ընդեղէնէն՝ ՚ի զատ այսչափ ուրիշ բուննր , ալ ունինք ուտելու , գինի ալ կրնանք խմել , իրիկուան նախաճաշիկ ալ կրնենք , գեռ գոհ չենք , կը կարծենք որ չենք կրնար գիմանալ . ըսել է որ չենք ուզեր քիչ մը նեղութիւն քաշել : Որք կրսէ որ պահքի բաները սուղ են , բանիս ձեռք չիտար գնելք : Բայց ի՞նչպէս կըլլայ , կրսէ Բենեգրիկոս ԺԴ մեծ քահանայապետը . բոլոր տարին բանիգ ձեռք կուտայ մտիելը , խաղի՝ զբօսանքի՝ թատրոններու՝ սեղաններ , ընելու՝ ունայնասիրութե համար այնչափ ծախք ընելը . և երբոր մեծպահարան կուգայ նէ , անատենը միտքգ կիյնայ ստրկի խնայելն , անատենը միայն ծախք ընելը բանիգ ձեռք չիտար : Ուրեմն միտքգ խնայութիւն ընել չէ . հապա որկրամոլութիւնն է որ չի թողւր քեզի պահք պահել . ապաշխարանք ուզես ընել նէ , աւելի քիչ կըլլայ ծախքգ :

Որն ալ կրսէ որ՝ հիմայ մարդուս բնութիւնը փոխուեր է , մարդիկ շատ տկարացեր են , առջիններուն պէս չեն կրնար գիմանալ : Ատ ալ խօսք չէ . կը տեսնենք որ Քրի առեռնէն՝ ՚ի վեր մարդուս կեանքը չէ կարճըցել . այնչափ կապրինք հիմայ , որչափ որ ան ատենը կապրէին . թէ որ մարդուս բնութիւնը տկարացած ըլլար նէ , կեանքն ալ կարճըցած պիտոր ըլլար : Ար տեսնենք ալ որ ամմենէն եւել պահք ու ծով պահողներն , ինչպէս սուրբ Անտոն Ճգնաւորը , սուրբ Իլարիոն , սուրբ Հերոնիմոս , սրբուհի մագդաղենացին , ուրիշ այնչափ սուրբ Ճգնաւորներ , մեզմէն աւելի ուժ չէին կրնար ունենալ , վասն զի անոնց շատերուն ծնողքը փափուկ մեծցած , իրենք զիրենք անկարգ կրքերու տուած մարդիկ էին , որ իրենց ալ զաւկրներնուն առողջութեանն ալ փաստակար էր . բայց այսու ամենայնիւ անտնիկ սաստիկ պահք ու ծով պահելու գիմացան : Տեսանք ալ որ նաև սուրբ Բեռնարդոսին ատենի ազնուականները , խաթուանները , պարոններն , իշխանները , թագաւորներն ու թագուհիներն ալ խիստ ծով կը բռնեն եզեր , որք մէկ անգամ միայն ուտելով , ան ալ պահքի բաներ , կաթնեղէն ալ բերաննին չիգնելով : Ուրեմն մինք անոնցմէ փափո՞ւկ պիտոր ըլլանք . փուճ պատճառանք .

ներ են , պէտք է իրան ըսել . չէ թէ մարդուս բնու-
թիւնը փոխուեր ու ակարացեր է , այլ քրիստոնեաները
փոխուեր ու թուլցեր են , առջի քրիստոնեաներուն
հոգին չէ մնացեր , Քմի չեն ուզեր հետևիլ , մահացուց-
մունք ապաշխարանք չեն սւզեր ընել , բարեպաշտութի
ընդմեաւնդութիւն չունին , անձնասիրութիւննին կըր-
քերնին որկրամուտութիւննին կը նային գոհ ընել :

Ըսելու խաբըն աս է . գէշ ատենի հասեր ենք , խիտա
գէշ . կրօնքի բաները թուլնալու հետ են , բարեպաշ-
տութեան ամմնեն հին բաներն ալ ինչպէս է մեծ-
պահքը՝ պակսելու վրայ են : Բոլոր գիշերը խաղալու
խնտալու պարելու թատրոնները ժուռ գալու , գիշերը
ցորեկ ընելու՝ ցորեկը գիշեր , բնութիւննին չէ ակարա-
ցեր , բաւական ուժ ունին . իսկ երբոր պահք պահ-
լու կուգայ , ուժ չեն ունենար , առաջութիւննին կը
կորսընցընեն ծոճ պահէլէն՝ որն որ սուրբ եկեղեցին
ու հմուտ բժիշկներ մարմնաւոր առողջութեան ալ
օգտակար կը սեսպեն : Դժոխք երթալու համար աւելի
աշխատակի և առողջութեան աւելի փրատակար բաներ
կընեն , քան արքայութիւն երթալու համար :

Գէշ ատենի հասեր ենք . Պօղոս առաքեալին ըսածը
բուն հիմայ է , ատեն պիտոր գայ կըսէ՝ որ մարգիկ չու-
զեն պիտոր որջամիտ վարդապետութեան մախկ ընել ,
ճշմարտութիւնը լսել . “ Եկեսցէ ժամանակ , զի ող-
մաութեան վարդապետութեան ոչ անսայցեն և ՚ի ճըշ-
մարտութենէ անտի գարձուցանիցին զսելիս , , (Թ .
ՏԻՃ . ք . 3 .) առասպելներու սուտումուա բաներու
անկաճ պիտոր կախեն , ու կըքերնուն յարմար վարդա-
պետութիւն ընող մարդկանց պիտոր հետեին . “ Այլ
ըստ իւրաքանչիւր ցանկութեանց կուտեսցեն իւրեանց
վարդապետ ըստ մարմաջելոյ լսելեաց իւրեանց , և յա-
ռասպելս կործանեսցին , , : Անանկ մարգիկներ՝ որ ճըշ-
մարտութեան գէժ պիտոր կենան , մաքերնին աւրուած
ապակհանած , հաւատք օրէնք չունեցող մարգիկ . “ Հա-
կարակ կան ճշմարտութեան , մարդք ապականեալք
մտօք , անպիտանք ՚ի հաւատս , , (Թ . ՏԻՃ . ք . 8 .) Ա-
նանկ մարգիկ՝ որ Քմի ծառայելու տեղը՝ փորերնուն
կը ծառայեն , և անուշ խօսքերով ուրիշ անմեղներն ալ
կը մոլորցնեն . “ Այնպիսիքն տեառն մերոյ Քմի ոչ
ծառայեն , այլ իւրեանց որովայնին . և քօղքարանու-

Թեամբ պատրեն զսիրտս անմեղաց, . (Հոմ. ԺԷ. 17 :)
Կարճ խօսքով անանկ մարդիկ՝ որ Քմի խաչին թշնամի
են, մահացուցմունք ընել չեն ուզեր, տատուածնին ի-
րենց փորն է, ետքերնին ալ գժոխքն է . “ Լալով իսկ
ասեմ զթշնամեաց խաչին Քմի, որոց կատարածն կտ-
րուստ է, որոց աստուած որովայն իւրեանց է, . (Փի-
ւիտ. Գ. 19 :) Հիմայ ըսէք, ասանկ անօրէն մարդիկնե-
րով լեցան չէ՞ աշխարհքս . ասանկները չեն որ Քմի և
իւր սուրբ առաքելոցը վարդապետութեն գուրս բաներ
կը քարոզեն, որոնցմէ հեռու կեցիք կրսէ Պօղոս առա-
քեալը . “ Որ հերձուածս և գոյթակղուծիւնս առնի-
ցեն արտաքոյ վարդապետութեանն՝ զոր գուքն ուսա-
րուք, և խորշեցարուք ՚ի նոցանէ, . (Հոմ. ԺԷ. 17 :
Թ. ՅԻ. Գ. 8 :) Ասոր համար է որ ամմնն ըսն գէշ
կերթայ, բարեպաշտութիւնը պակսելու վրայ է, ա-
պաշխարանքի վերաբերեալ ամմնէն հին սովորութիւն-
ներն ալ ինչպէս է մեծպահքը՝ քիչ քիչ թուլնալու
հետ են, և ամմն մահացուցմունք անտանելի կերևնայ
մեր օրերը :

Բայց ուրիշները գէշ ընելնուն համար մենք ալ պի-
տոր ընենք . ուրիշները չար օրինակ տալերնուն հա-
մար, տուած օրինակնին հանդէ է որ առնենք . ով ըլլայ
ասուողը նէ՞ թող ըլլայ . իրեն կընէ, մնիք աղէկներուն
պէտք է հեռեկնք, բարեպաշտ և առաքինի մարդկանց,
սուրբերուն, Քմի տեսան մերոյ տուած օրինակին . ու-
րիշները գժոխք երթալ կուզեն նէ՞ թող երթան, մնիք
արքայութեան ճամբէն գուրս չելենք : Պէտք է մտքեր-
նիս գնենք որ մնիք քրիստոնեայ ենք, այսինքն Քմի հե-
տևող . իսկ Քմի հետևող ըլլալու համար, պէտք է որ
նոյն հոգին ունենանք եղբայրսիրութեան խոնարհութե
մահացուցման և ապաշխարութեան, ինչ որ ինքն ու-
նէր . “ Եթէ ոք զհոգի Քմի ոչ ունի . սա չէ նորա, . .
(Հոմ. Ը. 9 :) Պէտք է մտքերնիս գնենք որ քրիստո-
նէին բոլոր կեանքն ապաշխարանք պիտոր ըլլայ, թէ
այ բարկութիւնն ինչեղծելու համար, թէ այ արգա-
բուծեանը հատուցում ընելու, և թէ կրքերնիս զսպե-
լու և զմեզ մեղքէն պահելու : Պէտք է մտքերնիս գնենք
որ սուրբ եկեղեցին աս պարտքը մեզի յիշեցընելու և
զմեզ յորդորելու համար որ ապաշխարենք, պահքն ու-
ծողը գրեր է՝ թէ մեծպահքն և թէ ուրիշ խել մը օրեր :

Ուստի ասանկ մտքերնիս գնելով որ աս պահքերն ու ծովերն ապաշխարանք ու մահացուցմանք ընելու համար գրուած են, պէտք է սիրա ընենք. սիրելի որդիքս, աղէկ պահելու մանաւանդ մեծպահքը, որպէս զի կարենանք ըսել որ ապաշխարանք ըրինք :

Անանկ է նէ, պահքին ու ծովին հետ՝ պէտք է նաև մեզք ընելէն ու մեր անկարգ կրքերէն զգուշանանք : “ Մեծ և ընդհանուր ծովն ու պահքը՝ մեղքէն և անկարգ կրքերէն ետ կենալն է , , կրսէ սուրբ Օգոստոսնոս . վասն զի թէ որ մեծպահքն այ բարկութիւնն ինչեցնելու համար գրուած ապաշխարանք մըն է , ինչպէս կրնանք այ սիրան առնել թէ որ զինքը բարկացնելէն չեղարդինք , իրեն գեմ ընելէն ետ չիկենանք նէ : Պէտք է նաև զբոսանքներէն ու զուարճութիւններէն մեծպահքին մէջը քիչ մը զգուշանանք , չափաւորենք մեր ամմին ուղածը . մտիկ ըրէք ինչ կրսէ մեծն Գրիգոր . “ Թէ որ ամենեկին ապօրինաւոր բան մը ըրած չունիս նէ, կրնաս օրինաւոր բաներուն ամմինն ալ ընել . բայց թէ որ մեղքեր գործեր ես , ու ծանր մեղքեր , պէտք է որ օրինաւոր բաներէն ալ զքեզ զզկես՝ որչափ որ ապօրինաւոր բաներ ըրեր ես , , : Ուրեմն ամմին մարդ թող քննէ իր խլճմեանքն , ու տեսնէ որչափ մահացուցմունք ընելու պարտք ունի , որչափ օրինաւոր բաներէ ալ պէտք է ետ կենայ :

Իսկ թէ ինչ կերպով պիտոր ընենք ծով բանելու պարտքերնիս՝ որ եկեղեցւոյ պատուիրանքը կատարենք , եկած կիրակի ասոր վրայ կը խօսիմ : Հիմայ աս միայն ըսեմ որ պատերազմի , ժանապախի , սովի , և ամմին ծանր վտանգներու մէջ այմէ օգնութիւն ընգունելու համար՝ խիստ զօրաւոր բան մը եղած է միշտ ծով պահելը : Արտաշէս թագաւորն իր մկ անօրէն իշխանէն խաբուելով ձեռքը հրամանագիր մը տուեր էր բոլոր Հրեաները թրէ անցնելու : Եսթեր սուրբ թագուհին ծով պահել տուաւ իրենց , ան ալ խալդսեց զիրենք ան մեծ վտանգէն : Նինուէ իրէք օրէն պիտոր կործանէր . քաղքըցիները բոլորը մեկտեղ ծով բանեցին , ան ալ ողորմեցաւ իրենց , Բեաիդուա քաղքին բնակիչները ջուր չունէին , թշնամին բոլոր ջրի շամբաները կտրեր էր , կամ ծարաւէն պէտք էր մեռնէին , և կամ գռնեքը բանային որ թշնամին գար զիրենք թրէ անցնէր : Յս-

վակիմ քահանայապետն աղօթք ու պահք ապաստեց, Թափառաբանք խալըսեց վտանգէն: Յուլիանոս թագաւորը բոլոր ժողովրդով վտանգի մէջ էր՝ Թշնամիներուն սոսկալի բանակէն. խիստ ծոմ հրամայեց և ամ մենքը պահեցին. Թափառաբանք յաղթուածին մը սուաւ հրաշքով:

Իսկ եկեղեցական պատմութեան մէջ կը տեսնենք որ՝ ինչ շնորհք ինչ մեծ խնդիրք մը որ սուրբ եկեղեցին ըրեր է Զոյմէ, միշտ աղօթքին հետ պահք ալ ապաստարէր է հաւատացելոց, և անով Զոյ սիրտը շարժեր և Զոյմին ողորմութիւնն ընդուներ է: Ուրեմն մենք ալ որ միշտ կարօտ ենք Զոյ օգնականութեանն ու շնորհքին, սուրբ եկեղեցին խրատը բռնենք՝ որ զմեզ կը յորդորէ ծոմ ու պահք պահելու, մանաւանդ մեծ պահքին:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԾԿԹ.

Ծոմ բռնելու և պահք պահելու իւրաքանչիւր շաբաթ:

Ինչպէս կիրակի մեծ պահքին վրայ, և ընդհանրապէս պահքին ու ծոմին վրայ խօսեցայ. այսօր մասնաւորապէս ծոմ բռնելու և պահք պահելու կերպին վրայ պիտոր խօսիմ:

Բայց ոմանք ծոմին անունը լսածնուն սլէս, մահացուցմունք ընել՝ ուղածնին չուտել լսածնուն պէս, վախեմ որ խրատի պիտոր. վասն զի սատանան, կամ սատանային պաշտօնն ընողները կրակսին մէկուն մէկուն անկրճէն փափաւ, ինչպէս որ օճը դրախտին մէջ Եւային անկրճէն փափաւ որ ինչո՞ւ համար Զոյմ արգիլէր էր հոն եղած ամեն պտուղներէն ալ չուտել. « Զի է զի ասաց Զոյ յամենայն ծառոց, որ իցեն ի ներքս ի դրախտի այգր. մի ուտիցէք », (Ծ. Գ. 1.) Ինչ զէն կուտայ եղեր աս ապուր պատուէն ալ քիչ մը ուտել: Ասանկ կրնան ըսել ան մարմնաւոր սատանաներն ալ, որոնց միտքը բոլորովին աւրուած ապականած է. « Մարդք ապականեալք մտօք », (Ծ. Տի. Գ. 8.) Ինչո՞ւ համար եկեղեցին կամ որբազան Պա.

ալ պիտոր արգիլէ մեզի ուտելն՝ երբսր անօթի ենք, ու պիտոր արգիլէ ուզածնիս ուտելը . ինչ փնաս կըլայ եղեր Կայ առած բաներն ուտելէն : Ախ, սիրելի որդիքս, չըլայ որ խաբուիք սասանային աս խորամանկ խօսքերէն . վասն զի հոս քիչ մը ձեր պարտապարտ գոհ ընելով, կուզէ անդին յաւիտեան զնեզ գժոխքին մէջ թշուառ ընել : Սրբազան Պապը չէ մեծ պահք գնողը, և զէ եկեղեցական ժողովքներն, ինչպէս անցած կիրակի ըսի . թէ և անոնցմէ ալ գրուած ըլլար նէ, պարտրկան էինք պահելու, վասն զի Իժմ կը հրաման որ իրենց հնազանդիքս : Բայց անոնք չեն գնողը, սուրբ առաքեալներն են, ինչպէս կը հաստատեն ամենն սուրբ հայրք, ու սուրբն Լևոն . « Առաքելական սահմանագրութիւն քառասնորեայ աղուհացից », կըսէ : Սուրբ Օգոստինոս ալ մեծ պահքին համար կըսէ որ Քրիստոստեանէն ետքն անմիջապէս սկսած է, ու միշտ սուրբ եկեղեցւոյ մէջը պահուած . ուստի չի կրնար ուրիշներէն գրուած ըլլալ, բայց միայն առաքելոցմէ : Տե՛ոնք ուրեմն ինչպէս պէտք է յորդեալ, ինչ զգուշութեամբ պահել մեծ պահքն որ այսչափ հին սովորութիւն է՝ եկեղեցւոյ հետ սկսած, առաքելոցմէ գրուած, և ամենն առանձին հաւատացեալները պահիր են մեծ պահքը Մովսէս և Եղիա մարգարէներուն պէս, ու Քրիստոստեան մերոյ հետեւելով որ մեզի օրինակ սալու համար, քառսուն օր, քառսուն գիշեր ծոմ պահեց . « Եւ պահեալ զքառասուն տիւ և զքառասուն գիշեր », (ՄփԹ . ք . 2) :

Անանկ է նէ, որն է ծոմ ու պահք պահելու կերպն, ինչ բան հարկաւոր է մանաւանդ մեծ պահքն ազէկ պահելու : Պէտք է մէյմը՝ միս ու կաթնեղէն չուտել պահք օրերն . աս պարտքն ամեննուն ալ է, նաև չափահաս ուղոց՝ որ գեռ ծոմ բռնելու պարտրկան չեն . մէյմըն ալ՝ ծոմի օր մէկ անգամ միայն կերակուր ուտել, ան ալ իր առեւին :

Պահքի կողմանէ գիտնալու բաներնիդ աս է որ, ուսիքի կերակուր ուտելու անօրինակութեամբ՝ ծոմ բռնելու պարտքը չի վերցըներ, ըսել է որ ծոմի օր կաթնեղէն կամ մսեղէն սւտելու հրաման սնեցողը՝ կերակրոյ առան միայն, այսինքն մէկ անգամ միայն կրնայ ուտել օրուան մէջ . թէ սր ծոմէն ալ ազատ ըլլալու հրաման չունի նէ :

Ըստ որ ծովի օրերը մէկ անգամ միայն կերակուր ուտելու է . ուրեմն կերակրէ դուրս ինչ որ ուտելու ըլլայ մէկը նէ՛ ծովը կաւրէ՞, ու ծանր մեղք կը գործէ : Չէ, ծով աւրելու մեղքը թեթեւ ալ կրնայ ըլլալ : Թէ որ կերածը պղտի բան մըն է, զոր օրինակ ընկուզ մը թուզ մը և այլն, և առանց պատճառ մը աւնենալու՝ սոսկ ամորժակն ուղեղուն համար կուտէ, իրաւ՝ որկրամուլուծիւն է, բայց ներելի մեղք կըլլայ . իսկ թէ որ կերածը մեծ բան է, մահուչափ մեղք կըլլայ : Բայց դնենք որ մէկուն կերածը քիչ բան է, պատառ մը հաց է, բայց նոյն օրուան մէջը քանի մը տնգամ պատառ մը բերանը կը գնէ՛ մէկուն մէկային չէ չքսելու համար, ասիկայ ծովը կաւրէ : Վայ ու կայ կաւրէ, թէ որ քանի մը հեղ կերածը հասնի այնչափ բան ըլլալու՝ որ հերիք է ծանր կերպով ծովը աւրելու :

Թէ որ ծովի օր մէկ անգամէն աւելի հրաման չիկայ կերակուր ուտելու նէ, ինչպէս կըլլայ իրիկուան ճաշիկ ընելը : Անցած կիրակի ձեզի ըսի երեկոյեան ճաշիկն ինչպէս սկսիլը, որ հիմայ սուրբ եկեղեցին հրաման տուած է ընելու . վասն զի այնչափ քիչ բան է իրիկուան կերուած բանն որ՝ չուտելու պէս է : Ուստի անոնք որ իրիկուան չափը կանչընեն, չի կրնար ըսուիլ որ մէկ անգամ միայն կերակուր կուտեն, այլ ծովերնին կաւրեն :

Ուրեմն ինչ ու որչափ բան կրնայ ուտուիլ իրիկուան ճաշիկին՝ որ ծովը շաւրէ : Որովհետև ամենն մարդուն կազմուածքն ու կարօտութիւնը նոյն չէ, անոր համար ալ ամենուն մէկ կանոն մը չի տրուիր . ընդհանուր կանոնն աս է որ իրիկուան քիչ պէտք է ուտել, պէտք է քիչ մը անօթութիւն քաշել՝ ապաշխարանք ընել : Ար կանոնովը քրիստոնեայ մը որ այ երկիւզն ունի, իրիկուան ճաշիկին չափը կը պահէ : Ուրիշ կանոն մըն ալ Բենեգրիկոս ԺԴ հռոմայ մեծ քահանայապետը կուտայ երեկոյեան ճաշիկին համար, այսինքն բարեպաշտ ու խղճմանեքաւոր մարդկանց յարմարիլ ինչ ու որչափ որ անոնց սովորութիւնն է ուտելու : Անոնց սովորութիւնն է ծովի օր իրիկուան ուտիքի բաներ չուտել, ոչ միս, ոչ կաթնեղէն, համով եփած կերակուրներ ալ խոշոր ձկներ ալ չեն ուտեր, այլ կարճ խօշորով բարեպաշտ ու խղճմանեքաւոր անձինք հսցով քիչ մը մանր

կամ աղած ձկներ կուտեն, քիչ մը խոտեղէն, քիչ մը պտղեղէն, խնժոր, տանձ, նուշ, ընկուզ, չոր թուզ, և ասոնց նման բաներ: Իսկ չափին կողմանէ՝ բոլոր կերածնին իննսուռն տրէմի չի հասնիր. աս է կանոնն, աս կէց աւելին ծոմը կաւրէ: Թէ որ աս ալ մէկուն քիչ երևնայ նէ, կըսեմ որ առջի քրիստոնեաներն ամենին բան չէին ուտեր, կամ պատառ մը հացով ու գաւաթ մը ջրով կանցընէին իրիկունը. կամ աս ալ կըսեմ որ արքայութեան ճամբան նեղ է, դժոխքինը լայն. ով որ կուզէ փրկուիլ նէ, նեղ ճամբան պիտոր բռնէ:

Կը մնայ որ ծոմ օրեր կերակուր ուտելու տաննին վրայ ալ ըսեմ: Առջի քրիստոնեաներն իրիկուան ժամերդութէն ետքը կուտէին, ինչպէս անցած կիրակի ըսի. աս սովորութիւնը քչեց ինչուան հազար իրեք հարիւրն, ետքն սկսան իննին ուտել. այսինքն իրեք ժամ կէսօրուընէ ետև. աս սովորութիւնն ալ ինչուան հազար հինգհարիւրը քչեց: Անկէց ետքն, ինչպէս որ ամեն բան երթալով կը թուլնայ, սկսաւ կերակուրը կէսօրն ուտելու սովորութիւնը, ինչպէս ինչուան հիմայ ալ կընենը սուրբ եկեղեցնայ հրամանաւը, Բայց աս հրամանը չարգիլէր որ կէսօրուընէ իրեք չորս ժամ ետքը չիկրնանք ուշացընէլ կերակուր ուտելը, հասպա միայն կէսօրուընէ առաջ ուտելը կարգիլէ. մանաւանդ որչափ որ մէկն ուշացընէ կերակուրն, այնչափ ազէկ է բռնած ծոմն ու հին կանոնին յարմար:

Ուրեմն թէ որ մէկը կէսօրուընէ կէս ժամ առաջ ուտելու ըլլայ կերակուրը նէ, մեղք կը գործէ: — Թէ որ պատճառ մը ունի առաջ ուտելու նէ, կէս ժամը զեն չի տար. պատճառ մը չունի նէ, ներքի մեղք կը գործէ. իսկ ժամ մը առաջ ուտողը՝ ծոմը կաւրէ, և գրեթէ որ բանի մէջ եկեղեցւոյ հրամանին դէմ ընելով ծանր կը մեղանչէ:

Բայց որովհետև հիմայ հրաման կայ ծոմի օրեր իրիկուան ճաշիկ մը ընելու, չի կրնար մէկն իրիկուան ընելու ճաշիկը կէսօրն ընել, ու կերակուրն իրիկուան ուտել: Առանց սրատճառի չի կրնար. բայց թէ որ պատճառ մը ունի նէ, զոր օրինակ կէսօրը թէ որ զբաղանք ունի, կամ իրիկուան քիչ ուտելով չի կրնար ազէկ քուն ըլլալ նէ, կրնայ կարգը փոխել, կերակրին տեղը ճաշիկ ընել, բայց միշտ կէսօրը կամ կէսօրուընէ կէս ժամ առաջ:

Եւոմ պահելու պարտքին վրայ խօսելէն ետքը, հիմայ համառօտ մը ըսեմ ծոմէն ազատ ըլլալու պատճառնէ . ըսեն վրայ ալ : Առջի պատճառը հասակն է . վասն զի ազաքն որ քսանըմէկ տարին դեռ չեն լմննցուցած , պարտրկան չեն ծոմ բռնելու . առաջուց ազաքն ալ ծոմ կը բռնէին , ով որ պատմութիւն կարգացեր է նէ դիտէ . բայց հիմայ սուրբ եկեղեցին ազատ ըրած է զիրենք : Իսկ ծերերը թէ որ հիւանդոտ են , ուժէ ինկած են , և առանց ծանր նեղութեան չեն կրնար ծոմ բռնել նէ , իրենք ալ ազատ են . իսկ թէ որ առողջ են , դեռ ուժերնին վրանին է նէ , պարտրկան են : Մեծն Բարսեղ կրտէ որ ծերերը մանուսանդ աւելի պարտրկան են , վարժած ըլլալով ծոմ բռնելու , և կորիճնէ . ընէ քիչ կարօտութիւն ունենալով անունդ առնելու : Ուստի թոյլ կարծիք է ըսելն որ վաթսուն եօթանասուն տարուընէ անգին պարտրկան չէ մէկը ծոմ բռնելու . վասն զի սուրբ եկեղեցին ազոց համար ծոմ սկսելու տարիք որոշած է , բայց ծերերուն համար ծոմէ դատրելու տարիք չէ որոշած :

Երկրորդ պատճառը ծոմէն ազատ ըլլալու՝ անկարողութիւնն է , այսինքն առանց ծանր նեղութեան ծոմ պահել չիկարնալը : Միայն պէտք է զգուշանալ որ չըլլայ թէ անձնասիրութիւնը ծանր երեցընէ սն քիչ մը նեղութիւնն ու գժուարութիւնը՝ որ գիւրաւ կրնանք յաղթել մահացմունք ընելով : Տարակոյտ չիկայ որ հիւանդներն ու հիւընդութիւնն որ ելածները թէ ծոմ բռնելէն և թէ պահք պահելէն ազատ են . բայց երբոր կրնայ մարդ տարակուսիլ թէ արգեօք մէկուն հիւընդութիւնն ան աստիճանի՝ է որ ազատ ըլլայ ծոմէն ու պահքէն , պէտք է անատենը խղճմտանքաւոր բժշկի խորհուրդ հարցընէ , և ինչպէս Բենեդիկտոս ԺԴ սրբազան պատր կրտէ՝ Ժողովրդապետին կամ խոստովանահօրն ալ հարցընէ : Նոյն պատճառաւ ծոմէն ու պահքէն ազատ են նաև ծոցուոր ու կաթ տուող մայրերն ու գայեակներն , աւելի կարօտութիւն ունենալով անունդ առնելու : Նմանապէս աղքատներն որ կէսօրը գոյացական կերակուր մը չունին ուտելու՝ որ հերիք ըլլայ ծոմ պահելու , ինչպէս սուրբ Արուինացին կրտէ :

Եւոմէն ազատ ըլլալու երրորդ պատճառը՝ մարմնաւոր աշխատանքն է . բայց կան որ ամենն պղտի աշխատանքի

համար զիրենք ազատ կը սեպեն ծոմ պահելէն : Չէ , պզտի աշխատանքը չի բաւեր , անանկ աշխատանք պիտոր ըլլայ որ մարդ անօթի փորանց չի կրնար ընել . ինչպէս երկրագործներունն է , գարրիններունը , հիւսնութիւն և ասոնց նման արուեստներ ընողներունը . ինչպէս նաև հարկաւոր ճամբորդութիւն ընողներունը , մանաւանդ ոտքով կամ ձիով , նաև ուխտաւորներունը : Ուստի նկարիչները , գերձակները , գրագիրներն , և ասոնց պէս քիչ աշխատանք ընող արուեստաւորները ծոմէն ազատ չեն : Ասանկ ալ ծառաներն և աղախինները թէ որ ծանր աշխատանք է ըրածնին՝ պարտրկան չեն ծոմ բռնելու . չէ նէ , պարտրկան են :

Ծոմէն ազատ ըլլալու համար չորրորդ պատճառն է բարեգործութիւնն , այսինքն գործք ողորմութիւն ընել . ինչպէս բոլոր գիշերը հիւանդի քով կենալ , քարոզ աւալ , քրիստոնէական վարդապետութիւն ընել . վասն զի ասոնք և ասոնց նման եղբայրսիրութիւններն որ ծոմէն աւելի օգտակար են , թէ ընողին և թէ ուրիշներուն , ինչպէս սուրբ Ագուինացին կրտէ , սուրբ եկեղեցին չի կրնար ուզել որ ծոմ պահելու համար՝ մէկգի թողունք :

Հինգերորդ ու վերջին պատճառը ծոմէն ազատ ըլլալու համար՝ անօրինմունքն է . այսինքն երբոր մէկն յայտնի պատճառ մը չունի ծոմէն ազատ ըլլալու , կը տարակուսի թէ արգիօջ ազատ է թէ չէ , պէտք է անօրինմունք առնէ . վասն զի յայտնի պատճառ ունեցողը՝ անօրինման կարօտ չէ , կրտէ սուրբ Ագուինացին : Աս անօրինմունքը սրբազան Պապը կրնայ տալ ամեն հաւատացելոց , եպիսկոպոսներն իրենց թեմին մէջ , ժողովրդապետներն ալ իրենց ժողովրդին առանձին առանձին . վասն զի ընդհանուր թեմի մը կամ ժողովրդեան մը համար պէտք է սուրբ աթոռը գիւմն : Իսկ խոստովանահայրերը չունին աս իշխանութիւնը , ևս առաւել բժիշկները . անոնք կրնան որոշել միայն որ մէկը բաւական պատճառ ունի թէ չէ՝ անօրինմունք առնելու : Պէտք է ազէկ զգուշանան բժիշկներն աս որոշմունքն ալ ընելու , չըլլայ թէ գիւրին գիւրին վճիռներ տան մէկուն մէկային համար , վասն զի անոնց հազւոյն ալ , իրենցիկին ալ մեծ վնաս կրնեն . Նարբոնի ժողովքն իրենց համար կրտէ որ “ շ” .

զղբորթութիւնը որովհետեւ հոգւոյն կորստեանը պատճառ ըլլալով իրենց հոգւոյն գժոխք կը պատրաստեն , : Սուրբ կարողութեամբ արտոմանն ալ կըսէ որ բժիշկները պէտք է զգուշանան . գիւրաւ վկայութիւն չիտան ուրիշի՝ ծոմէն ու պահքէն ազատ ըլլալու : Նոյն բանը կըսէ նաև Բենեդիկտոս ԺԴ սրբազան պապը :

Բայց մենք ալ, սիրելի որդիքս, պէտք է զգուշանանք շատ փափուկ սորվելէն, թեթև տկարութիւնները հիւանդութեան տեղ չիգնենք, և ամմին պզտի բանի համար բժիշկները չհարցնենք . չէ՛նէ՛ աս բանը զեն կուտայ, մեկալը փնաս կընէ ըսելով, քիչ քիչ կը թուլանք, քրիստոնէական պարտքերէն ետ կը կենանք : Թէ որ բժիշկներուն խօսքին նայինք նէ, կըսեն եկեղեցական կանոնները, ծոմն ալ մահացուցմունք ու ճգնութիւն ընելն ալ մտածականի հետ ըլլալն ալ կըբերնիս զսպելն ալ առողջութեան գէմ է կըսեն : Ծոմ բռնելը՝ մեծ պահքը՝ նեղութիւն քաշելու և ապաշխարանք ընելու համար դրած է . առանց ապաշխարանքի փրկութեան չենք կրնար հասնիլ . “Եթէ ոչ ապաշխարիցէք, ամենքէն նոյնպէս կորնչիջիք , , (Ղ . ԺԳ . 5) Աղէկ մտքերնիս գնենք աս բանը, և ապահով ըլլանք . Թէ որ այլ վախը սրտերնէս չէ վերցած նէ, պզտի նեղութիւններն ու թեթև գժուարութիւններն աշուրնուս բան չեն երևնար, ամմնունն ալ կը յաղթենք, ու մեծպահքնիս աղէկ կը պահենք, մեծ հոգևոր օգուտ վաստակելով :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԾԿ .

Սուրբ Ինչէցոյ երբորդ ու շրբորդ գափուխտիս
վրայ, այսինքն քոքին գունէ անգամ ճշ խոսքովանիլ,
ու զափին սրբութիւն տանել :

Սուրբ եկեղեցոյ առջի և երկրորդ պատուիրանքը բացատրելէն ետքը՝ հիմայ երրորդին ու չորրորդին վրայ մեկտեղ խօսիմ պիտոր, այսինքն տարին գունէ հեղ մը խոստովանանք ըլլալու և զատկին հաղորդուելու : Խոս .

տովանանքին վրայ շատ բան պէտք էր որ ըսէի , բայց ուրիշ անգամ ըսեր եմ ապաշխարութեան խորհրդին վրայ խծած ատենս . նմանապէս սրբութիւն առնելուն վրայ ըսելու բաներուս շատը զուրցեր եմ՝ հաղորդութեան խորհրդին վրայ խծած ատենս : Ուստի այսօր եկեղեցնայ պատուիրանքին ուժը ձեզի պիտոր հասկըցընեմ , և անիկայ կատարելուն կերպն , աս երկու բանին վրայ քանի մը պէտք էղած անգրտաբարձութիւններն ընելով :

Սուրբ եկեղեցին կը հրամմէ բոլոր հուսատացելոց՝ տարին գոնէ մէկ անգամ խոստովանանք ըլլալ . ու գոնէ զատկին հաղորդուիլ : Լատերանի ընդ հանուր ժողովքն որ Իննովկենտիոս Գ հռոմայ քահանայապետին օրն եղաւ՝ սա վճիռը կուտայ . “ Ամեն հուսատացեալ , այր և կին , մանչ և աղջիկ , բանականութիւնին բացուէլէն ետքը , տարին գոնէ անգամ մը խոստովանանք ըլլան , ամենն ըրած մեղքերնին քահանային ըսեն , անոր գրած ապաշխարանքը կատարեն , և ամեն կերպ յարգութիւն գոնէ զատկին ըլլայ՝ սրբութիւն առնեն , : Ասանկ որոշ վճիռը լսելէն ետքը՝ թէ որ մէկը գէռ պարտք չիսեպէ գոնէ տարին անգամ մը խոստովանիլն ու հաղորդուիլը . նշոված ու բանագրեալ ըլլայ՝ կրակ տրիտենգեան սուրբ ժողովքը . “ Որ ասիցէ ոք թէ չէ պարտ հուսատացելոց գէթ միանգամ ի տարուջ խոստովանել , նշովեալ լիցի , , (Նիսի . ԺԳ . Կռ . Ե .) “ Որ ոք ասիցէ . . . թէ չիցէ պարտ գէթ միանգամ ի տարուջ հաղորդել ի զատկի , նշովեալ լիցի , , (Նիսի . ԺԳ . Կռ . 10 :) Երնայ գտնուել մէկն որ այնչափ թշնամի ըլլայ իր հոգւոյն , այնչափ հոգը չըլլայ իր յաւիտենական փրկութիւն որ , ինչուան չուզէ աս պարտքն ալ ընելու , ինչուան տարին անգամ մըն ալ չիխոստովանի և չիհաղորդուի : Թէ որ կայ մէկը նէ , գիտցած ըլլայ՝ կրակ Լատերանի ժողովքը . գիտցած ըլլայ որ եկեղեցւոյ գլխաւորներն իշխանութիւն ունին զինքը ժամէն գուրս ընելու , վասն զի անարժան է անանկ սուրբ տեղ կենալու և չածային պաշտամունքը լսելու . ու թէ որ ատ վիճակին մէջը մեռնելու ըլլայ նէ , եկեղեցական թաղումն ալ չի կրնար ունենալ , սուրբ տեղ չի կրնար թաղուիլ , սասկած տնասունի մը պէս՝ գերեզմանատունէն դուրս տեղ մը հողին տակը կը ձգուի :

Ուրեմն ով որ տարին գոնէ անգամ մը չի խոստովանիր չի հաղորդուի՝ ծանր կը մեղանչէ , ու մէկ մեղք մը միայն չէ ըրածն՝ այլ երկու , մէյմը՝ գոնէ տարին հէզ մը խոստովանանք չըլլալուն համար , մէյմըն ալ՝ գոնէ զատկին չիհաղորդուելուն համար : Եիւուր նայե որ կը գտնուին անձինք որ ասանկ ծանր մեղքերը բանի աեղ չեն գներ . խոստովանանքի կուգան , կը հարցընեն որ որչափ ատենէն 'ի վեր է չեն խոստովանած . կը պատասխանեն որ երկու իրեք կամ ասար տարի է . ետքը կըսկսին խոստովանելու , ուրիշ մեղքերին կըսեն , և այնչափ ատեն առանց խոստովանանքի և հաղորդութեան մնալին չեն խոստովանիր , պէտք կըլլայ որ խոստովանահայր մտքերին ձգէ :

Բայց չիկրնար ըլլալ որ մէկը զատկին չիհաղորդուի առանց մեղք գործելու : Թէ որ իր կամօքը չիհաղորդուի նէ , չիկրնար ըլլալ , միշտ մահացու մեղք կը գործէ . իսկ թէ որ խոստովանահայրը հարկաւոր կը սեպէ ուշացընելը նէ , ան ասենը մեղք չի գործեր , միայն թէ խոստովանահօրն ըսածն ընէ , վարքը շիտէ , և անոր դրած ատենը նորէն գառնայ խոստովանանք ըլլալու՝ որ արձակուամ առնէ և հաղորդուի : Աս պատճառն է միայն՝ որ զատկին չիհաղորդուողն ազատ կրնէ բանագրանքէն : Բայց ո՛վ է նորէն դարձողը . հերիք է որ խոստովանահայրը քանի մը օր ուշացընէ արձակուամ տալը , քիչ մը ապաշխարանք դնէ զիրենք ճամբայ բերելու համար , քանի մը շարթէն դարձիր ըսէ՝ զինքը փորձելու համար , մէյմըն ալ չեն գառնար , հոգերնին չէ չիհաղորդուելնին : Ասանկներն եկեղեցւոյ պատուիրանքը չեն պահեր , մահացու մեղք կընեն :

Հապա անոնք որ աղէկ խոստովանանք չեն ըլլար , կամօք մեղք կը պահեն , բերնով միայն է զղջումնին և առաջադրութիւննին , սրբապղծութեամբ արձակուամ ու սրբութիւն կառնեն , կը կատարեն եկեղեցւոյ պատուիրանքը : Մէկը կրնայ ըսել որ որովհետև խոստովանանք կըլլայ և սրբութիւն կառնէ , պարտքն ըրած կը սեպուի :

Բայց ինչպէս կըլլայ , սուրբ եկեղեցնայ հրամանը սրբապղծութիւն ընելչէ , խոստովանանք ըլլալ ու հաղորդուիլ է : Չէ , ատանկ խոստովանանքն ու հաղորդուիլն եկեղեցնայ հրամանը կատարել չէ . եկեղեցին

անանկ խոստովանանք մը կուզէ, որ անով մեզաւորն այ շնորհքն ընդունի, անանկ հաղորդութիւն մը՝ որ անով այ փառք ըլլայ և հաղորդութեան հոգւոյն օգուտ :

Հիմայ նայինք երբ է խոստովանելու և հաղորդութեան ատենը : Խոստովանանքին համար ասանկ կըսէ Նք Աբուինացին . “ Արովհետև եկեղեցւոյ պատուիրանքը կատարելու համար ամեն մարդ պարտական է զատկին հաղորդութեան, նոյն սուրբ եկեղեցին կը հրամայէ որ գոնէ տարին անգամ մը զատկին մօտ ամմենքը խոստովանին, որ աղէկ պատրաստ ըլլան սրբութիւն առնելու ” : Իսկ հաղորդութեան համար Եւզինէոս Դ սրբազան պապը ծաղկազարդէն ինչուան նոր կիրակի ատեն որոշեց : Ուստի ամեն մարդ պարտական է աս տասներհինգ օրուան մէջն իր զատկական խոստովանութիւնն ու հաղորդութիւնն ընելու : Բայց անոնք որ կամ չկիրանալուն կամ չուզելուն համար չեն ընել տա տասներհինգ օրուան մէջը նէ, ետքն ազատ կըլլան պարտքերնէն : Չէ . ան տասներհինգ օրը զիրենք պարտքերնէն խալըսելու համար գրուած չէ, այլ փութացնելու համար որ իրենց պարտքն ընեն, ինչպէս որ պարտաւեր մը ատեն կը գնէ պարտք ունեցողին, որպէս զի ջանայ շուտով իր պարտքը տալու : Ուստի ինչպէս անոր պարտքը վճարելու ատենն անցնելով պարտկանութիւն չի վերնար . ասանկ ալ ան տասներհինգ օրուան մէջը չիխոստովանողն ու չիհաղորդուողը՝ թէ որ ետքն ալ չիխոստովանի ու չիհաղորդուի նէ, մահուլտօփ կը մեղանչէ :

Հիմայ կը մնայ որ տեսնենք ինչ տարիք պէտք է աս պարտկանութիւնն ունենալու : Հաղորդութեան պարտկանութիւն պէտք է բաժնել խոստովանանքին պարտկանութենէն : Խոստովանանքին համար յայտնի որոշած է սուրբ եկեղեցին Ղատերանու և տրիտենգեան ընդհանուր ժողովքներուն մէջ որ մեկին բանականութիւնը բացուածին պէս՝ պարտկան կըլլայ գոնէ ասորին մէյր խոստովանանք ըլլալու . այսինքն երբոր կըսկսէ մէկը չարն ու բարին ճանչնալ . աս ճանաչողութիւնը եօթը տարուան ատենները կըսկսի, քիչ մը առաջ կամ քիչ մը ետքը՝ ազոց ընդունակութեանը համեմատ : Ուստի երբոր մանչ կամ ազլիկ զաւակ մը եօթը տա .

րուան կըլլայ, սովորական կանոնն ան է որ սկըսի խոս-
տովանանք ըլլալու: Բայց ինչպէս կրնայ խոստովանանք
ըլլալ, երբոր չիյոէ ինչ բան պէտք է ազէկ խոստովա-
նանք ըլլալու, երբոր չիյոէ մեղքին ինչ մեծ չարիք ըլ-
լալն, երբոր չիյոէ ինչ է զգջումն ու առաջադրութիւր,
ինչով անք կրնայ ընդունիլ զանոնք, և ինչ պատճառաւ
պէտք է զգջայ և առաջագրէ:

Ինչպէս կրնայ խիզճ աղան կամ խեղճ աղջիկը գիտ-
նալ առ բաները՝ թէ որ ծնողացը հոգը չըլլայ, ոչ սոր-
վէցընել իրենց, և ոչ քրիստոնէական վարդապետութե-
խրկել որ սորվին: Ողորմելի՛ ծնողք ինչ սոսկալի պա-
տասխան ունիք աալու ան զակրններնուդ համար: Թէ
որ անոնք չխոստովանին կամ խոստովանանքնին ազէկ
չըլլան նէ, յանցանքը ձերն է որ կամ չէք սորվեցուցած
իրենց, կամ հոգ չէք տարած որ ուրիշներէն սորվին
քրիստոնէի մը հարկաւոր եղած բաները:

Իսկ հազորգութեան համար տարիք որոշած չէ. հին
ատենը խիստ պզտիկուց ալ կը հազորգուէին աղաքը,
նաե միբաուելէն անմիջապէս ետքն ալ. բայց ետքն ամ-
մեն անպատշաճութիւններուն գիմացն առնելու հա-
մար, ու մանաւանդ պատրաստելու համար զիրենք որ
աւելի օգտակար ըլլայ հազորգուելին, սուրբ եկեղե-
ցին որոշեց որ ճանաչմունքնին բաւական բացուէլէն
ետքը հազորգուին: Ուստի հիմակուան կանոնն աս է
որ ասոր տարուընէ ետքը հազորգուի. բայց տարիքէն
աւելի պէտք է նայիլ որ հաւատքի բաները սորված
են, մանաւանդ ինչ որ խոստովանանքի և հազորգու-
թիւնն ընդունելու: Տղայ մը կամ աղջիկ մը որ հաւատքի
բաներն ազէկ գիտէ. ան վախն ունի, ջերմեռանդ է,
թէ և տարիքը շատած չըլլայ, կրնայ հազորգուիլ. մա-
նաւանդ երբոր վտանգաւոր հիւանդութիւն մը ունե-
նայ նէ, չէ թէ միայն կրնայ՝ այլ նաև պէտք է հազոր-
գել զինքը: Բայց թէ որ անհնազանդ է, խեռ է. ջեր-
մեռանդութիւն չունի, մեղք ընելը սորված է և կրնէ,
գէշ խօսքեր կը հանէ բերնէն, հարկաւոր աղջիկնուր
չի գիտեր, հաւատքի բաները չէ սորված ու հոգն ալ
չէ սորվելու, ատանկ աղան՝ ասանկ աղջիկը՝ տանըվէց

տասնըութը տարուան ալ ըլլոյ նէ , պէտքը չէ հազոր . դու թիւն տալ իրեն : Ո՛րչափ ասանկներ կը գտնուին՝ որ տարիքնին հասած է , կարգուելու ասանկնին է , և դեռ հաւատքի բաները չեն գիտեր : Հիմայ ասոնք որ չեն կրնար սկսիլ հաղորդուելու , և չիկրնալով հաղորդուիլ՝ զատկական պարտքերնին ալ չեն ըներ , ասոնց համար ի՛նչ ըսելու է : Ըսելու է որ մահուչափ մեղք կը գործեն , վասն զի իրենց յանցանքն է որ հաւատքի բաները չեն սորվիր , և անով անընդունակ կ'լլան հաղորդուելու : Եւ ոչ ծառաներուն և աղախիններուն բերած պատճառանքը կը զօրէ , որ տէրերնիս մեզի ասեն չլտար կրսէն քրիստոնէականի երթալու : Թէ որ անանկ անգուծ և իր պարտքին դէմ ընող փրոյ՛ կը ծառայեն նէ , թող ելլեն անկէց , ուրիշ տէր փնտրուեն որ խղճմամբ ունենայ , թողու որ ժամ երթան , կամ ատուն ինք սորվեցնեն պէտք եղածը : Վասն զի ծնողաց ալ , փրււրտոց ալ պարտքն է՝ զաւկըներնուն ու ծառաներնուն վրայ հոգ ունենալ որ հաւատքի բաները սորվին . ուստի թէ որ իրենց պատճառան անոնք հաղորդուելէն ետ կը մնան նէ , յանցանքն իրենցն է , մահուչափ մեղք կը գործեն :

Հիմայ քիչ մըն ալ եկեղեցնայ պատուիրանքին խօսքերը քննենք , ինչո՛ւ համար տարին գոնէ հեղ մը խոստովանանք ըլլալ կրսէ : Հարցընենք խեղ մը մարդկանց որ ինչո՛ւ խոստովանանքնին կուչացընեն . մէկէն պատասխան կուտան որ տարին անգամ մը կը լաւէ և կեղեցւոյ պատուիրանքն ընելու համար : Ի՛նչ անխելք պատասխան , ի՛նչ անգիտութիւն հոգևորի : Խոստովանանք ըլլալու համար երկու պատուիրանք կայ . մէկն Ե՛յ որ մահուչափ մեղք ընողներուն կը հրամայէ խոստովանանք ըլլալ , մէյմըն ալ եկեղեցւոյ՝ որ կը հրամայէ գոնէ տարին հեղ մը խոստովանանք ըլլալ : Իրաւ է որ Ե՛յ պատուիրանքը մահացու մեղք ընողներուն չի հրամայեր մէկէն խոստովանանք ըլլալու , այլ մէկէն զըջալու , գարձի գալու , հոգին վտանգի մէջ չիձգելու . բայց ո՛վ կրնայ իր ըրած զըջումին վրայ վստահ ըլլալ որ կատարեալ ըլլայ և բաւէ զինքը նորէն Ե՛յ շնորհքին մէջ գնելու : Ուրեմն մահուչափ մեղք ընողը թէ որ կուզէ ապահովել իր յաւիտենական փրկութիւնն աշխրդքիս այսչափ մահուան վտանգներու մէջ , պէտք է որ մէկէն խոստովան

նանք ըլլայ և խալըսի մեղքէն : Եկուր նայէ որ խոստովանանքնին ուշաջընողները , զատկին միայն խոստովանանք եղողները , ներելի մեղք ունեցողները չեն : չէ , անոնք չեն ուշաջըններ , սակայ կը խոստովանին ու կը հաղորդուին՝ այ շնորհքին մէջը մնալու համար : Հապա գիտէք որոնք են . հասարակօրէն անոնք են որ մահուչափ մեղքերով բեռնաւորած է հոգինին . անոնք են որ զատկին միայն խոստովանք ըլլալու կերթան : Սոսկալի՛ բան . Թէ որ մէկը մտածէ որ մահուչափ մեղքը մարդուս հոգին այ շնորհքէն կը զրկէ , արքայութենէն դուրս կը՛նէ , դժոխք կը տանի , Թէ որ մէկը մտածէ որ մարդուս կեանքը բարակ թելէ մը կախուած է , կաթուած մը՝ յանկարծական փորձանք մը՝ խելւերնիս գըլխարնէս վերջընող հիււրդութիւն մը՝ չիկարծած առեն . նիս կրնայ վրանիս հասնիլ . ի՞նչպէս կարելի է որ այնչափ առանց խոստովանանքի կենայ , ամեն զայրկէտն իր յաւիտեանական փրկութիւնը վտանգի մէջ ձգելու :

Ետքն ասանկներն որ զատկին խոստովանանք կըլլան , գոնէ աղէկ խոստովանէին : Սովորաբար ոչ աղէկ քննութիւն կրնեն , ոչ զըջում , և ոչ առաջադրութիւն . ուստի իրենց խոստովանանքը ոչինչ կըլլայ . անոր համար ալ վրանին փոփոխութիւն մը չես տեսներ , միշտ նոյն են , միշտ նոյն մեղքերովք կը դառնան զատկին խոստովանանք ըլլալու : Ո՛հ , որչափ սրբապղծութիւններ կըլլան զատկին , որչափ Յուգաներ կը հաղորդուին . սիրելի որդիքս , խիստ աչքի կը զարնէ Պետրոս առաքեալին ու Յուգային ըրածին մէկմէկէ տարբերութիւր : Պետրոս առաքեալն իրեք անգամ ուրացաւ զՔմ . բայց վերջի ընթրեաց իրիկունն արժանապէս հաղորդուած ըլլալով , դարձի եկաւ , Թողութիւն առաւ և փրկուեցաւ : Յուգա մասնեց զՔմ . բայց սրբապղծութեամբ հաղորդուած ըլլալուն համար՝ չիզըջաց , ինքը զինքը կախեց , յուսահատած մեռաւ , և գատապարտեցաւ : Աղէկ մտածենք աս բանիս վրայ , աղէկ մտածենք ու սրբապղծութեամբ չիհաղորդուինք , զատկի պարտք է ըսելով անանկ սրբութիւն չառնենք որ մեղի յաւիտեանական դատապարտութիւն ըլլայ :

Տարին անգամ մը խոստովանողներուն բերած պատճառանքին վրայ նորէն դառնալով , աս ալ կրնեմ որ

Թող ազէկ հասկընան սուրբ եկեղեցնայ պատուիրան, քը չէ Թէ տարին անգամ մը կը հրամանէ խոստովանանք ըլլալ, այլ գոնէ տարին անգամ մը . աս Գնէ բանն ինչ կը նշանակէ : Ըսել է որ սուրբ եկեղեցին կը բաղձայ կուզէ որ հաւատացեալներն ստէպ խոստովանին ու հազորդուին, ինչպէս ալ կը յորդորէ զիրենք արիւտենդեան ժողովքին բերնովը . բայց անսնելով որ շատերը չեն խոստովանիր չեն հազորդիր, որպէս զի բոլորովին չիզոյեն հոգինին ու չիկորսուին, կը հրամանէ որ գոնէ տարին հեղ մը խոստովանանք ըլլան, ու զատկին սրբութիւն առնեն : Ինչպէս որ գլխած ու որդեաէր մայր մը տեսնելով որ զաւակը բան չուտելէն պիտոր մեռնի, կերակուր կուտայ իրեն, և երբոր չուզէր ուտել նէ, գոնէ պատառ մը կեր որ չիմեռնիս կրսէ . ասանկ ալ սուրբ եկեղեցին հոգևոր կերակուրն առջևնիս կը գնէ, կուզէ որ ուտենք . բայց տեսնելով որ չենք ուզեր ուտել, այսինքն չենք ուզեր խոստովանիլ ու հազորդուիլ, կրսէ մեզի . Գոնէ տարին հեղ մը խոստովանանք եղիք, գոնէ Զատիկին սրբութիւն առէք, որ հոգինիդ չիկորսընցընէք : Սուրբ եկեղեցին ասանկ շէր խոսեր առջի հաւատացելոց հետ . վասն զի անոնք գրեթէ ամենն օր կը հազորդուէին : Երբոր բարեպաշտութիւնն սկսաւ պակսիլ, քրիստոնէից մէջը գաղութիւն մտաւ, ան ատենը սուրբ եկեղեցին հրամանց որ գոնէ ծննդեան՝ զատիկին ու հոգեգալստեան խոստովանին ու հազորդուին . աս հրամանը 800էն ինչուան 1300ը քշեց : Ետքն երթալով երբոր բարեպաշտութիւնն ու ջերմութիւնն աւելի քիչցաւ, եկեղեցին ալ իր պատուիրանքը գոնէ տարին անգամ մը խոստովանանք ըլլալու, և գոնէ զատիկին միայն ըլլայ՝ սրբութիւն առնելու ինջեցուց : Բայց հիմայ ոմանց աս ալ շատ կերենայ, և աս ալ չեն ըներ : Ատանկները հաւատացելոց կարգը գնելու է . առաջուց տարին իրեք անգամ սրբութիւն չաւտողներն ալ եկեղեցիէն գուրս կը սեպուէին . “ Ով որ Քսի ծննդեանը զատիկին ու հոգեգալստեան սրբութիւն չաւտեր, ուղղափառ չիսեպուի, ու հաւատացելոց կարգը չիգրուի ”, կրսեն ան ատենի եկեղեցական կանոնները : Ուրեմն ինչպէս ուղղափառ կրնայ սեպուիլ, ինչպէս կրնայ ըսուիլ որ ճմարիտ հաւատք ու կրօնք ունենայ, ով որ տարին անգամ մը հազիւ կը խոս

տողանի և կը հաղորդուի, ան ալ ինչ խոստովանանք
ըլլալն ան գիտէ: Իսկ թէ որ մէկը տարիներ ալ անցընէ
առանց խոստովանելու և հաղորդուելու նէ՛ անոր ինչ
ըսելու է. չէ. ասոնք ճշմարիտ հաւատացեալ չեն, թէ
որ ըլլային նէ, ատանկ չէին ընել: Բայց ասանց եւ-
քերին մը կը լմընայ. հոն որ՝ մահուան ատենն ալ
գարձի չեն կրնար գալ, գէշին գէշ մահը կուեննան.
“ Մահ մեղաւորին չար է ”:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԾՀԱ .

Սորբ եկեղեցւոյ հինգերորդ գոթորդական վրայ,
այսինքն “ Գալ զքսաներդս ընկի ”:

Սուրբ եկեղեցւոյ վերջին պատուիրանքը մնաց բա-
ցատրելու, որ է ընչից տասանորդ տալ: Ինչ է ա-
սանորդ ըսածնիս. տասանորդ կըսուի նախ երկրի բեր-
քերէն կամ անասուններէն այլ համար հանած մասեր-
նիս, որ կամ անմիջապէս իրեն կը նուիրենք, այսինքն
իրեն պաշտամանը վերաբերել բանելը կը հոգանք անոր
գնովը, զոր օրինակ սուրբ անօթներ, սկիհ, մազզմայ,
պատարագի զգեստներ, խորանի զորդեր, ժամու բա-
ներ և այլն, և կամ անուղղակի կընուիրենք՝ իր քահա-
նաներուն և եկեղեցականաց աալով, որպէս զի իրենց
հարկաւոր ապրուստն ունենալով՝ կարենան հանգիստ
այլ պաշտամանը միտ գնել, ու հոգիներնիս հոգալ: Հին
օրինաց մէջ տասանորդն որ ամեն մարդ կուտար քո-
հանայից՝ ճիշտ տասներորդ մասն էր ունեցածին, այս-
ինքն թէ որ այգիէն տասը տակառ գինի ելլէր նէ՛ մէկ
տակառը քահանայից պէտք էր տար. թէ որ հարիւր
չափ ցորեն ելլէր նէ՛ տասը չափն անոնց պէտք էր տար.
անոր համար ալ տասանորդ կըսուի, այսինքն տասը
մասին մէկը: Բայց հիմայ տասանորդ ըսելով՝ որ և իցե
մասը կիմացուի երկրի բերքերուն:

Երկրորդ՝ տասանորդ ըսելով կիմացուի աւջինեկը,
թէ անասուններուն և թէ երկրի բերքերուն, որ հին

առանձն այ կու տային , կամ անմիջապէս իրեն և կամ իր քահանաներուն :

Երրորդ՝ տասանորդ ըսելով կիմացուին ամենն տուրքերն որ եկեղեցականաց կամ ժողովրդապետներուն իրաւունքն է . զոր օրինակ այսչափ մոմկղէն , այսչափ ստակ , որ Թաղման կամ հարսնիքի կամ մկրտութեան կամ որ ե իցէ հանգիսի համար կապուած է :

Բայց ո՞վ գրեր է աս պարտքը տասանորդ վճարելու : Հիմայ դուք մէկէն կըսէք որ եկեղեցին գրած ըլլայ . բայց առանկ չէ , այ գրածն է . Ե՞ծ գրեր է աս պարտքը : Մտիկ ըրէք սուրբ գրքին մէջն քիչ կըսէ . “ Պատուեա զտէր 'ի քոց արդար վաստակոց , և հան նմա պտուղ 'ի քոց արգարութեան արմտեաց ” . (Լւս . Գ . 9 .) այսինքն քու արդար վաստակէդ մաս հանէ այ , քու երկրիդ բերքերէն ընծայ ըրէ իրեն : “ Ու չէ թէ միայն Ե՞ծ ասիկայ ասանկ հրամանը է , կըսէ սուրբ Ագուստինային , այլ նաև մարդուս բանականութիւնն ասանկ կը սորվեցընէ . վասն զի իրաւունք է որ ամենն բան այմէ ընդունած ըլլալով՝ մէկ մասն իրեն ընծայենք , մեր մեծարանքն իրեն ցընելու համար ” : Երբքը նոյն սուրբ վարդապետն ընծայելու կերպն ալ կըսէ . “ Երկու կերպով կրնանք մեր ունեցածին մէկ մասն այ ընծայել . կամ անմիջապէս իրեն տալով , այսինքն իր պաշտամանքը վերաբերեալ բաներուն , և կամ իր պաշտանեաներուն աւելով , որպէս զի ապրուստնին ունենան , ու ժամանակաւոր բաներու չիղբաղելով՝ այ պաշտամանն ու հագուց փրկութեան միտ դնեն ” :

Ուստի աշխարքիս սկիզբէն 'ի վեր նաև բնական օրինոց մէջ աստանորդ տալը կարգ եղած է : Սուրբ գիրքը կը պատմէ որ Աբէլ ու Կային իրենց երկրին բերքերէն այ մաս կը հանէին . նոյն սուրբ գրքին մէջ կը տեսնենք որ աս սովորութիւնը միշտ պահուած է բնական օրէնքին առեւը . կը տեսնենք որ մովսիսական օրէնքին մէջն ալ նոյնը պահուած է , և ամենն անդ կը յիշուի տասանորդներն և ընծաները՝ որ Հրէայք կը բերէին տաճարը քահանաներուն ու զուտացիներուն : Սուրբ աւետարանին մէջն ալ կը տեսնենք որ Քրիստոսն ալ կը պահուէր աս սովորութիւն , ուստի հպարտ փարիսէցին կը պարծէր տասանորդ տուլուն համար . “ Եւ աստ տասանորդս յամենայն ստացուածոց իմոց ” :

Արտաքին պատմութիւններէն ալ գիտեմք որ ինչուան հետեւաններն ու կառապաշտներն ալ իրենց ունեցածէն մաս կը հանէին տաճարները զարդարելու և քուրմերուն ապրուստի համար : Ետքը նոր օրէնքին մէջն ալ կը տեսնենք որ տասանորդ տալը միշտ եղած է հաւատացելոց մէջ, և ինչուան հիմայ ամեն մարդ իր ունեցածէն՝ երկրի բերք ըլլայ, ստակ ըլլայ, ուրիշ ինչ բան ըլլայ, ձոյ բաժին կը հանէ, կամ իրեն պաշտամանը համար նուիրելով, և կամ եկեղեցականաց իրենց վայել ապրուստ ունենալու համար :

Կրնաք ըսել որ եթէ տասանորդ տալն ձծ հրաման է նէ, ինչու իր տասը պատուիրանքներուն մէջ չիկայ . թէ որ ձոյ և բնական օրինաց պատուիրանքն է նէ, ինչու եկեղեցական պատուիրանքներուն կարգը գրած է :

Առջինին պատասխանն աւ է որ ձոյ առջի պատուիրանքին մէջը կիմացուի տասանորդ տալն, այսինքն ան պատուիրանքին մէջն որ կըսէ . Ես եմ քու ստեղծողք, ու պարտեալն ես բոլոր արտանց՝ ինչ բանով որ կընաս նէ՝ զիս պաշտելու, ինծի պատիւ տալու, Իսկ երկրորդին պատասխանը սուրբ Ագուստինացին ասանկ կուտայ . ձծ ընդհանրապէս կը հրաման տասանորդ տալ, իսկ սք եկեղեցին կորոշէ ինչ կերպով ու որչափ տալն, ամեն տեղի սովորութեանը յարմար : Ձոր օրինակ տեղ մը սովորութիւն է երկրի բերքերէն խաղող կամ ցորեն տալ ժողովրդապետին կամ եպիսկոպոսին, ասանին կամ ասանըհինգ մասին մէկը . սք եկեղեցին կը հրաման որ պահուի առ սովորութիւնը : Ուրիշ տեղ առ սովորութիւնը չիկայ, անոր տեղը մտմեղէն կամ ստակ կուտան թաղման կամ պսակի ատեն . սուրբ եկեղեցին կը հրաման որ ձոյ պատուիրանքն ընելու համար պահեն առ սովորութիւնը, և եկեղեցականաց իրաւունքը տան : Ուրեմն եկեղեցին չէ հրամանողն, այլ ձծ . եկեղեցին կը հրաման միայն որ ամեն մարդ ուր որ է՝ ան տեղի սովորութիւն եղած տասանորդը տայ :

Բայց ոմանց ծանր կերևնայ առ սուրքն, ու չեն ուզեր տալ . աղքատ կը ձևանան, կրնան տալ ու չենք կրնար կըսեն . հիմայ չունինք՝ ետքը կը բերենք կըսեն . ետքը և ոչ կը հանգիպին . ամենևին խղճմտանք չեն ըներ եկեղեցականաց իրաւունքը չիտալ, ժողովրդապետը զբկել . կը կարծեն որ անոնք օգով կապին : Երբոր նե .

դուժիւննին քաշելու կուգայնէ՛ կուզեն որ ամեն բաներնին գործքերնին ձգեն եկեղեցականներն ու զերենք հոգան . բայց անոնց ապրուստը չեն ուզեր իրենք հոգալ : Առաջուց ըսի որ ամեն մարդ ինչ որ ժողովրդապետին՝ ինչ որ եկեղեցականաց կուտայ , այ կուտայ . վասն զի տալուն պատճառն ան է որ եկեղեցականներն ապրուստի հոգ չունենալով՝ այ ծառայութեանն ու հոգուոց փրկութեան միայն միտ գնեն : Ուրեմն ինչո՞ւ չէք ուզեր տա պղտի նուէրքն ընել , երբոր տաով այնչափ մեծ արգիւնք կը վաստակիք այ գիմացը : Տցուցի ալ որ եկեղեցականաց իրաւունքը տալը՝ այ պատուիրանքն է , բնական օրէնք է , արգարութեան պարտք է . ուրեմն ինչպէս շատերը խղճմտանք չեն ըներ չիտալը : Ըսել է որ այ երկիւղը քիչ է սրտերնուն մէջ , կամ ամենեկին բարեպաշտութիւն չունին . վասն զի փորձուած բան է որ բարեպաշտ և երկիւղած մարդիկ իրենց հոգևոր հովիւները կը յարգեն , ու սիրով անոնց իրաւունքն և ապրուստը կուտան : Ըսել է որ գիտցողներուն խօսքը մտիկ ընելու անղը՝ տգէտներունը մտիկ կընեն , որոնք կարծես որ բերաննին չեն կրնար բանալ առանց եկեղեցականաց իրաւունքին գէմ խօսելու : Բայց թող սուրբ Օգոստինոսին ըսածը լսեն . “ Տասնորդ ու ժողովրդապետաներուն իրաւունքը տալն՝ արգարութեան պարտք է , և ով որ չիտար նէ՛ գոյութիւն է ըրածն , ուրիշի բանովն իր խղճմտանքը կը ծանրացընէ : Թէ որ տասանորդ ու ժողովրդապետական իրաւունքը տալով կրնատ մեծ արգիւնք վաստակիլ այ գիմացը թէ աս աշխրբքիս և թէ արքայութեան համար , ինչո՞ւ ագահութեամբ զքեզ կը զրկես այ աս երկու օրհնութիւն ալ , ինչո՞ւ ընդ հակառակն այ անէծքը վրաս կը կանչես : Վասն զի միշտ աս եղած է այ արգարութեանը բանած ճամբան . որոնք որ չեն ուզեր տասանորդ տալ , ինքը կը պահանջէ անոնցմէն՝ վրանին մարմնաւոր փորձանքներ խրկելով . անանկ որ քահանային չիտուածնին , ուրիշ կերպով կը կորսընցընեն , , : Ասոնք բազորն ալ սուրբ Օգոստինոսին խօսքերն են :

Քրիստոս տէրն մեր ալ կրսէ որ բանուորին վարձը պետք է տալ . “ Զի արժանի է մշակն վարձու իւրոյ , , . (Ղ 3 . 7 :) Թէ որ բանուորն իր վարձքէն զբրկելը ծանր մեղք է և առ անկ կը բողոքէ , ինչո՞ւ հոգևոր

բանուորն ալ որ Քմի այգիին մէջը կաշխատի՝ իր աշխատանքին վարձքը չառնէ պիտոր : Թէ որ հովիւն իրաւունք ունի իր արածած ոչխարներուն կաթէն ուտելու, կրսէ առաքեալն, ինչո՞ւ հոգևոր հովիւն որ այնչափ կաշխատի իր հօտին վրայ՝ իրաւունք չունենայ պիտոր անոնց կաթէն վայելելու . « Ո՞ր ոք արածիցէ խաչն , և ՚ի կաթանէ խաչինն ոչ ուտիցէ » . (Մ . Ա՛ր . Թ . 7 :) Թէ որ քահանաները, մանաւանդ ժողովրդապետներն և եպիսկոպոսները բոլորովին ձեր հոգին կը մտածեն , գիշեր ցորեկ ձեզի համար կաշխատին , քարոզ տալու , պարտքերնիդ ձեզի սորվեցընելու , սուրբ խորհուրդները ձեզի տալու . ազօթքով ու պատարագով ձեզի օգնելու , ամեն հոգևոր պէտքերնիդ հոգալու , մեծ բան մըն է կրսէ նորէն առաքեալը , մեծ բան մըն է որ իրենք ալ ձեր ունեցածին մասնակից ըլլան , իրենց հարկաւոր ապրուստը ձեզմէն ունենան : Եթէ մեք ՚ի ձեզ զհոգևորսն սերմանեցաք , մեծ ինչ է եթէ ՚ի ձէնջ զմարմնաւորսդ հնձիցեմք » . (Մ . Ա՛ր . Թ . 11 :)

Ի՞նչպէս կուզէք որ ապրին հոգևոր հովիւները, թէ որ առ իրենց չափաւոր իրաւունքը չիտան հաւատացեալք վայելուչ կերպով ապրելու համար : Առաջ որ առուստո՞ւր ընեն , խանութ բանան , երկիր բանին , ոչ խոր արածեն . գուց ալ կրսէք որ ասոնք եկեղեցականի վայելուչ բաներ չեն , և այս բաներուն հետ ըլլալով չի կրնար իր հոգևոր պաշտօնին միտ գնել , իր պարտքը կատարել : Ուրեմն ի՞նչ ընեն , ի՞նչպէս ապրին , իրենց հարկաւոր եղած բաներն ի՞նչպէս գտնեն , թէ որ ժողովուրդը չօգնէ իրենց , ու սովորական սուրբերը չիտայ՝ որ արգարութեան պարտք է : Բայց աս ալ կրսեմ որ թէև հոգևոր հովիւները բաւական ապրուստ ունենային , միշտ պէտք էր որ ժողովուրդն իր պարտքն ընէր , ասասնորդ տար իրենց . սուրբ գրքէն ցընեմ ձեզի ըսածս . կարգացէք Յեսուայ գիրքն ու Թուոց գիրքը . կը տեսնէք որ թէ և Խժ զկատացուոց համար քառասունութը քաղաք՝ բոլոր չորագինին եղած արօաներով որոշեր էր , բայց այսու ամենայնիւ կուզէր որ Հրեաներն առանց պակսըցընելու իրենց տասանորդն և երախայրիքը վճարէին , և ասոնցմէ ՚ի զառ նաև ինչ զո՞ր տաճարը կը բերէին՝ անոնց մէկ մասը քահանայիցն ըլլար :

Մանաւանդ ժողովրդապետներն իրենց բաւական ապրուստէն աւելի ալ պէտք է ունենան . ինչու որ չէ թէ զիրենք միայն պիտոր հոգան , այլ և ուրիշներուն կարօտութիւնը պիտոր լեցընեն , ողորմութիւն պիտոր տան ազգասներուն՝ որ շարունակ նեղը կը խոթեն զիրենք , թէ տունը , թէ ճամբան , և ինչուան ժաման մէջն ալ . անանկ որ՝ ժողովրդապետն ունենայ չունենայ՝ պէտք է տայ : Հիմայ ըսէք՝ ինչպէս կրնայ հասնիլ այսչափ ծախք ընելու , թէ որ կրցողներն իրեն չօգնեն : Թէ որ ժողովրդապետն ազգասները չհհոգայ նէ , ամ մեն գիէն մեղադրանք կը լսէ , ազահ է կրսնն . չեն մտածեր որ ուրիշներն իրեն իրաւունքը չեն տար :

Խօսքս համառօտեմ . ասասնորդ տալն Եյ պատուիրանքն է , բնական օրէնք է , արգարութիւ պարտք է , ինչպէս ցցուցի , ու սուրբ եկեղեցին կը հրամանէ որ ամ մեն աեղ ինչպէս սովորութիւն եղած է նէ՝ պահուի : Ուրեմն որոնք որ կրնան վճարել ու չեն վճարեր նէ , նր Օգոստինոս զիրենք գող կը սեպէ , ուրիշի բանը կը յափշտակեն , կըսէ , ու պարտրկան ևն հատուցանելու . “ Տասանորդ տալն՝ արգարութեան պարտք է , և ով որ չուզեր տալ նէ՝ գողութիւն է ըրածը , ” : Եւ ալ գէշն ան է որ , կըսէ , անով Եյ անէծքն իրենց և ունեցածնուն վրայ կուգայ . “ Վասն զի աս եղած է միշտ Եյ արգարութեանը բռնած կերպը . որոնք որ չեն ուզեր տասանորդ տալ , ինքը կը պահանջէ անոնցմէն՝ վրանին մարմնաւոր փորձանքներ խրկելով . անանկ որ քահանային շիտուածնին ուրիշ կերպով կը կորսընցընեն , ” :

Հիմայ շատին մտքէն կանցնի որ այսօր իմ կողմն տալեցի , իմ շահուս համար խօսեցայ : Իրաւ է , իմ շահս ալ կայ մէջը . բայց պարտրկան էի աս կտորին վրայ ալ խօսելու , եկեղեցւոյ պատուիրանքն ըլլալով : Մէրքըն ալ՝ պիտոր չինայիք որ իմ շահս կայ մէջը , հապա իրաւունք է ըսածս թէ չէ . չէք կրնար ուրանալ որ աս ալ ուրիշ ըսածներուս պէս ճշմարտութիւն մըն է , որ ամ մեն քրիստոնէայ պէտք է գիտնայ և ՚ի գործ գնէ , թէ որ կուզէ փրկութեան հասնիլ :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃՆՌ .

Մեղսի լեռ, ընդհանրապէս :

Այստուժոյ և սուրբ եկեղեցւոյ պատուիրանքները բացատրելէն ետքը, որպէս զի ամմնէքը պահեն զանոնք, ու պահելով զժողովին յաւիտենական թշուառութեանէն խալըսին, և արքայութեան անվախճան երանութեանն արժանի ըլլան, կարգը կը բերէ որ հիմայ սկսիմ աս պատուիրանքներուն գէմ եղող բաներուն վերայ խօսիլ: Ամմնէքը գիտեն, ամմնէքը կըսեն որ պէտքը չէ մեղք գործել: Բայց մեղք ըսելն ի՞նչ ըսել է. այ և եկեղեցւոյ պատուիրանքներուն գէմ ընել: Ով որ այ պատուիրանքները կը պահէ, բարեգործութիւն կընէ. ով որ չի պահեր, գէշ կընէ, մեղք կը գործէ: “Մեղք ըսելն ուրիշ բան ըսել չէ, կըսէ սուրբ Ամբրոսիոս, բայց ազատ կամօք այ պատուիրանքներուն գէմ ընել, ու չիհնազանդիլ իր օրինացը”, : Կամ ինչպէս սուրբ Օգոստինոս կըսէ, “Մեղքը գործք մըն է կամ խօսք մը կամ բաղձանք մը այ յաւիտենական օրինացը գէմ”, : այսինքն Թոմասին իմաստութեան գրած կարգին ու կանոնին գէմ. ուստի մեզանչելով ասկնուվրայ կընենք այ գրած կարգն, այ ցցուցած ճամբէն կելլենք, բոլորովին ներհակ ճամբայ մը կը բռնենք: Կամ ասանկ ըսեմ. մեղքն է այ արգիլած բանն ընել, ըսել կամ բաղձալ, կամ այ հրամանած բանը չընել. վասն զի զանցառութիւնն ալ մեր մտքին ու կամքին գործողութիւնն է այ ուղածը չընելու :

Մեղքն՝ ազատ կամօք այ պատուիրանքներուն գէմ ընել է ըսի. վասն զի բան մը որ ազատ ու կամաւոր չէ, մեղք չի սեպուիր. որովհետև մեղքին կամաւոր ըլլալը, կըսէ սուրբ Օգոստինոս, անանկ հարկաւոր է որ, եթէ կամաւոր չըլլայ կամ ըստ ինքեան կամ պատճառ տալուն կողմանէ, մեղք չըլլար ամենին: Ուստի ինչ որ մարդուս կամքն և ազատութիւնը կը վերցնէ, ինչպէս չիկրնալը, ծանր վախը, ստասիկ կերքն որ մտքը կը

չփոթէ և բանականութիւնն ազատ չի թողուր, անանկ կրնէ որ թէ և ըրածը մեղք ըլլայ՝ բայց մեղք չի սեպուիր, վասն զի կամքն է որ գործքը բարի կամ չար կրնէ, կրսէ սուրբն Օգոստինոս: Ասոր համար ալ է որ ինչ որ մեր կամքն և ազատութիւնը կեւելցընէ կամ կը պակսեցընէ, նոյն համեմատութեամբ մեղքին ալ ծանրութիւն կամ թեթևութիւն կուտայ:

Ուրեմն մէկն որ վախի համար գէշ բան մը կրնէ, այսինքն փորձանքէ մը խալըսելու համար, մեղք չի գործեր, — Պէտք է գիտնալ որ վախը երբոր մարգուսխելքը գլխէն բուրովին չիվերցընէ նէ՝ կամքն իր ազատութենէն չի զրկեր. վասն զի փորձանքէն խալըսելու համար գէշ բան ընելն սւ չընելն իր ձեռքն է, թէ և երբեմն չուզելով ալ ընէ. ինչպէս ով որ նաւուն ընկզմն լուն վախէ՝ սպարանքներն որ ծովը կը թափէ: Աս ատանկ հասկըցընելէն ետքը, հիմայ ասանկ կը պատասխանեմ: Ով որ թեթև վախի համար գէշ բան մը կրնէ, տարակոյս չիկայ որ կը մեղանչէ. վասն զի թեթև վախը բանի անզ չի գրուիր, օրէնք ըսածք գժուարուի ալ գիմացնիս ելլէ նէ՝ պէտք է պահենք: Իսկ ծանր վախով եղած բաները պէտք է սրտշէլ. թէ որ ըստ ինքեան գէշ է ըրած բանն սւ բնական օրէնքի գէմ, ինչպէս սուտ զուրցելը, սուտ երգում ընելը, հաւատքն ուրանալը, կուռքերու զօհէքը, կրօնքն անարգելն, և ասոնց նման բաներ ընելը, տարակոյս չիկայ որ մեղք է. վասն զի ըստ ինքեան գէշ է զած բանը՝ մարգս իր կեանքն ալ խալըսելու համար չի կրնար ընել. ուստի բիւրաւոր մարտիրոսներ ամենն վախ՝ ամենն սպառնալիք՝ սոցի տակ առին, ու չարաչար ասն ջանքներու մէջ կեանքերնին կորսընցուցին՝ հաւատքնին չուրանալու համար. ու որոնք օր վախերնէն կուռքերուն խունկ ծխեցին կամ հաւատքնին ուրացան նէ, նրեկեղեցին զիրենք միշտ յանցաւոր սեպեց: Իսկ թէ որ ըրածն ըստ ինքեան գէշ չէ, այլ անանկ օրէնքէ մը արգիլած է որ չի ստիպեր ծանր վնաս քաշելու, ինչպէս էն մարգկային օրէնքներն, ան ատենը մեղք չըլլար:

Հիմայ ասանկնք քանի ատեսկ մեղք կայ: 'Նախ սեղընական և անձնական. սկզբնականն է որ ամեննքնիս Ագոմ Եւայէն ժառանգեր ենք, ինչպէս սուրբ հաւատքը կը սորվեցընէ, և անովը կը ծնանինք ինչպէս գէշ ծառէ մը գէշ պտուղներ: Ասոր վրայ հարկ չիկայ

խօսելու, որովհետեւ նր մկրտութեամբն ու Քթի չար-
չարանացն ու մահուան անհուն արգիւնքովը ջնջուած
է: Իսկ անձնական մեղք ան է որ մենք մեր կամօքը կը
գործենք. ասիկայ ալ տեսակ տեսակ կը բաժնուի. ներ-
գործական և ունակական, մահուչափ ու ներելի, գրա-
կան ու զտնցառութեամբ, խորհրդով, բանիւ, գոր-
ծով. մտքամտական ու մտաւար, այ գէժ, եղբայրսիրու-
թեան գէժ, անձին գէժ, տգիտութեան ակարութեան
ու չարութեան մեղք, վերջապէս անձամբ ըրած և ու-
րիշէ ընել տուած մեղք: Ասոնց ամենն ալ հիմայ կարճ
մը բացատրեմ ձեզի:

Ներգործական մեղքն ան է որ մէկն իրօք գէշ բան
մը կընէ, կըսէ, կը բաղձայ, կամ այ հրամամած բանին զան-
ցառութիւն կընէ: Ունակականը նոյն մեղքին մեր վրայ
ձեռն է, սպիւնքն ան բիծն որ մեզքը մեր հոգւոյն վրայ
կը թողու՝ քանի որ ապաշխարութեամբ ու կատարեալ
ղջջմամբ չէ ջնջուած: Մահացու մեղքն է որ այ գրած
կարգը բողոքովին տակնուվրայ կընէ, և անով ատելի
կըլլանք այ, իր շնորհքէն իր բարեկամունէն կը զրկուինք,
ու հոգևորապէս կը մեռնինք: Իսկ ներելին բոլորովին
ատկնուվրայ չենք, բայց չի պահեր այ, գրած կարգը,
այ շնորհքէն ու բարեկամութէն չի զրկեր զմեզ, բայց
երկուքն ալ կը քիչցընէ. հոգինիս չըսպաններ, բայց
կը վիրաւորէ: 'Իրական մեղքն է այ արգիլած բանն
ընել, այ հրամանին գէժ ընել. իսկ զտնցառութեամբ
եղած մեղքն է, երբոր մէկն այ հրամամած բանը չընք,
այ հրամանին զանցառութիւն կընէ: Խորհրդով և
զած մեղքն է՝ որ մէկը մտքին ու սրտին մէջ միայն կը-
նէ կամքով, առանց գրսէն բան մը ընելու. զոր օրի-
նակ անկարգ բան մը կամօք մտածել կամ բաղձալ,
ինչպէս որ իններորդ ու՝ տասներորդ պատուիրանքը
բացատրելու ատենս ըսի: Բանիւ եղած մեղքն է, եր-
բոր մէկն անկարգ խօսք մը կընէ, պարկեշտութեան
գէժ ըլլայ, հաւատքի գէժ ըլլայ, հայհոյանք անէծք
բամբասանք և ասոնց նման բաներ: Գործքով եղած
մեղքն է, երբոր մէկն իրօք գրսուանց ալ տեսնուելու
գէշ բան մը կընէ: Մարմնական մեղքն է՝ երբոր մէկն
իր մարմինն անկարգ կերպով գոհ կընէ. ինչպէս որկրա-
մոլութիւնն ու անպարկեշտութեան մեղքերը: Մա-
ւոր մեղքն է երբոր մէկն իր մտքին և սրտին ան.

կարգ բաղձանքները գոհ կընէ . ինչպէս է հպարտութիւնը, նախանձն, ատելութիւնն ու սխալալուծիչ : Թէ և ասոնց ամմնն ալ այլ գէմ են, բայց կան մեղքեր որ մասնաւոր կերպով ուղղակի և անմիջապէս իրեն գէմ են . ինչպէս այլ գէմ ատելութիւն ունենալն որ ստակալի մեղք է , հայհոյանքը , սեղանակապառութիւնն ու հերետիկոսութիւնը : Ընկերոջ գէմ եղած մեղքերն են , երբոր մէկն անիրաւութիւն մը կընէ ուրիշի . զբարտաբարութիւն , բամբասանք , մարգասպանութիւն , և ասոնց նման բաներ : Իսկ անձին գէմ մեղքն է , երբոր մենք մեր բարւոյն գէմ կընենք , մեր վրայ ունեցած պարտքերնիս չենք կատարեր . ինչպէս է անձնասպանութիւնը , գինովութիւնը , չափէն եւելուտել խմելը՝ որ առողջութեան կը վնասէ , և կեանքերնիս չիպահ . պանելը : Տգիտութեան մեղքն է , երբոր մէկը կրնար գիտնալ որ գէշ է ըրածն , և չիգիտնալով կընէ . ինչպէս մէկն որ իր պարտքերուն գէմ կընէ , չէի գիտեր ըսելով , երբոր կրնար գիտնալ ու հոգը չէ եղած սորվելու : Տկարութեան մեղքն է , երբոր մէկը մարգկային տկար բնութեամբ սաստիկ կըքէ մը կամ փորձութենէ մը կը յաղթուի : Իսկ չարութեան մեղքն ան է որ՝ մէկը կատարեալ կամօք , սուանց կըքի առանց փորձութեան առանց չար ունսկութեան կորոշէ և կուզէ այլ գէմ ընելու . ասիկայ շատ աւելի գէշ է քան զագիտութեան և տկարութեան մեղքերը : Անձամբ եղած մեղքն է , երբոր մենք կընենք . իսկ ուրիշի ընել տուածնիս , երբոր պատճառ կուտանք ընելու , չար օրինակով , գայթակղութիւն կամ չար խրատ տալով , չարութիւնն ու գէշ սկզբունքներ սորվեցընելով , անիրաւութիւնն ու զրկանք ընելով , և ինչև իցէ կերպով մեղքի պատճառ ըլլալով : Գիտէք ինչ հոգ ինչ նեղութիւն պիտի տան մեզի մահուան ատեննիս առ անսակ մեղքերը . գիտէք ինչ յուսահատութիւն պիտոր գայ վրանիս երբոր այլ ատեանն ելլենք գիմացնիս շարուած տեսնենք մեր գործած մեղքերէն 'ի գաս' ուրիշներուն ընել տուածնիս ալ . ինչ սարսափ , ինչ սոսկում , ինչ պատիժ պիտոր քաշենք , թէ որ առաջուց ասոնց ճարը չիտեսնենք նէ : Անոր համար Դաւիթ մարգարէն՝ որ շնութեան ու սպանութեան մեղքերովն ուրիշներուն ալ պատճառ է զեր էր մեղք գործելու , միշտ զջուով հետ էր .

և այ ողորմութեանն ապաւինելով՝ կը խնդրէր միշտ որ թէ իր մեղացը թողութիւն տայ, և թէ ուրիշներուն ընել տուածին. « Ի մեղաց իմոց սուրբ արա զիս աէր, և յօտարէն պահեա զծառայս քո », (ՍՂ. ԺԻ. 13):

Ուրեմն թէ որ այսչափ տեսակ տեսակ մեղքեր կան նէ, սուտ է կալվինին և ուրիշ հերետիկոսներուն ըսածն որ ամեն մեղք հաւասար է, ամեն մեղք ըսա ինքեան մահուչափ է կրսն: Վասն զի թէ սուրբ գիրքը, թէ սուրբ հարբ, թէ սուրբ եկեղեցւոյ վճիռները, և թէ ամեն թծաբաններուն միտքն կարծիքն յայտնի կը ցընեն որ մեղքերուն մէջ ներելին կայ, մահուչափ կայ, թեթեր կայ, ծանր կայ, աւելի ծանր կայ, խիստ ծանր կայ, սոսկալի մեղք կայ. անանկ որ ասոր գէմ ըսելը խելքի ալ գէմ է, կրսէ Իր Օգոստինոս: Ուստի Իր Յօհաննէս առաքեալը կրսէ որ՝ իրաւ ամեն անիրաւ բան ընելը մեղք է, բայց մեղք կայ որ մահուչափ է. « Ամենայն անիրաւութիւն մեղք են, և են մեղք որ մահուչափ են », (Թ. Յ. 4. Ե. 16): Քրիստոս տէրն մեր ալ Յուգայի ըրած մեղքին համար կրսէ որ մեծ մեղք էր ըրածը. « Որ մասնեացն զիս քեզ, նորա մեծ մեղք են », (Յ. 4. ԺԺ. 11): Բայց ասոր վրայ երկընցընելն ընգունայն է, գիտեմ որ ձեր մէջն ասանկ խենթ բան կարծող չիկայ. աւելի օգտակար քանի մը բան ըսեմ ձեզի:

Որչափ ծանր ու սոսկալի մեղքեր գործած ըլլայ մէկը, թէ որ աշխրջիս ամեն անորէնութիւններն ալ ըրած ըլլայ, ստոյգ է և տարակոյս չի վերցընէր որ Իր եկեղեցին այժէ իշխանութիւն ունի արձակում տալու իրեն, երբոր ճշմարիտ զընում և առաջադրութիւն ունենայ նէ: Ասանկ վճռեցին քանի սուրբ ժողովքներ Մանասեան ու Նովատեան հերետիկոսաց գէմ: Վասն զի ՔԻ տէրն մեր սուրբ եկեղեցւոյ իշխանութիւն տալու ատենը բացառութիւն մը չըրաւ, ամեն տեսակ մեղքի վրայ ըսաւ որ կարենայ արձակում տալ. « Չոր կապիցէք յերկրի, եզիցի կապեալ յերկինս. և զոր արձակիցէք յերկրի, եզիցի արձակեալ յերկինս », (Մ. Թ. 18): « Եթէ ումք թողուցուք զմզա, թողեալ լիցի նոցա », (Յ. 4. Ի. 21):

Ասկէց ՚ի զատ՝ մեղքերը չէ թէ միայն ծանրութեան կողմանէ մէկմէկէ տարբերութիւն ունին, այլ նաև տե-

ասկնին մէկմէկէ կը տարբերի՝ իրենց առարկային տեսակէն ու որպիսութենէն : Չոր օրինակ գողութեան առարկան ստակ կամ որ և իցէ ուրիշք ունեցած բանն է , սպանութեանը՝ ուրիշին կեանքն է , բամբասանքին ու զբազարտութեանն՝ ուրիշին անունն է : Եւ սրովհետեւ ստակը կեանքն անունը մէկմէկէ տարբեր տեսակբաներ են , ասանկ ալ գողութին սպանութիւնն ու բամբասանքը մէկմէկէ տարբեր տեսակ մեղքեր են : Ուստի հերիք չէ որ խոստովանանք եղողն եղբայրսիրութեան գէժ մահուչափ մեղքեր գործեր եմ ըսէ , այլ պէտք է որ անոնց տեսակն ու որպիսութիւնն ալ բացատրէ , որպէս զի խոստովանահայրը կարենայ անոնց վրայ գտաստան ընել , և իր երկու պաշտօնն՝ այսինքն գտաւորի և բժշկի պաշտօնները կատարէ , ինչպէս որ ըսի խոստովանանքի վրայ խօսած առեւնս :

Աս ալ ըսեմ , որովհետեւ բանի մը գէշութիւնը չէ թէ միայն իրմէն կաանուի , այլ նաև իր վախճանէն ու պարագաներէն , այսինքն ինչ գիտաւորութեամբ ինչ պարագաներով որ կրնէ մէկն ան բանը նէ , ուստի կրնայ ըլլալ որ մեղք մը տարբեր տարբեր գէշութիւններ ունենայ , և ան մեղքը գործողը մէկ գործքով մը տեսակ տեսակ մեղքեր գործէ : Խօսք հասկընալու համար մէկը ժամէն ստակ կը գողնայ՝ գինովնալու համար . մէկ մեղք մը չէ ըրածն , այլ իրեք մէկմէկէ տարբեր տեսակ մեղքեր . ուստի խոստովանանքին մէջն իրեքն ալ պէտք է ըսցարէ , այսինքն մէկմը գողութիւնը , երկրորդ՝ ժամէն գողնալով ըրած սրբապղծութիւնը , և երրորդ՝ գինովնալու համար գողնալը , որ բարեխառնութեան գէժ է :

Ասից կը հետեի որ մեղքերուն թիւն ալ պէտք է ըսել , այսինքն իրեք տեսակ մեղք ըլլալով՝ իրեք մեղք գործած ըլլալը : Եւ չէ թէ միայն մեղքին տեսակներուն թիւը , այլ նաև նոյն տեսակ մեղքինը , երբ որ ինչ և իցէ կերպով տարբեր տարբեր թիւ կունենայ : Չոր օրինակ մէկը հրացան մը պարպելով իրեք հոգի մէկտեղ կրսպաննէ . առիկայ մէկ մեղք մը չէ , իրեք մեղք է . վասն զի թէ և մէկ գործողութիւն մը իրեքն ալ սպաննեց , բայց իրեք սպանութիւն էր ըրածը : Մէկն ալ մտքէն անցած գէշ խորհրդի մը հաւանութիւն տալէն ետքն՝ ուրիշ բաներու հետ կըզբազի , քիչ մը առեւնէն նորէն

Կը մնայ որ բացատրեմ ձեզի մեղքին սոսկալի հե. տեանքներն, ինչ չարիքներ որ մեղի կը բերէ. բայց ա. սոնց վրայ եկած յորդորակներուս մէջը կը խօսիմ. իսկ ասորուան ըսածներուս պատուէն աս ըլլայ որ շնորհք խնդրինք միշտ այմէ՛ իր սուրբ պատուիրանքները պ. հելու, և ամեն տեսակ մեղքէն հեռու կենալու :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԾՆԳ .

Մ-հոյ-ու մեղքին վրայ :

Ընցած կիրակի տեսանք, սիրելի որդիքս, մեղքին ինչ ըլլալն, և քանի տեսակ տեսակ մեղքեր ըլլալը, մեղք մեղքէ ինչ ասորբերութիւն ունենալը թէ ծան. րութեան կողմանէ, թէ տեսակին, և թէ թուոյն, որ. չափ որ հերիք է խոստովանանքի համար. տեսանք ալ որ վախն երբ կրնայ անմեղագիր ընել : Անիկայ ալ տ. սանք որ չիկայ մեղք մը որչափ որ ծանր ու սոսկալի ըլ. լայ, որ արձակման տակ չիյնայ երբոր մէկը կը զգջայ և ճշմարիտ որաիւ կառաջագրէ մէյմքն ալ չքնելու : Ետքը մեղքին ծանրութիւնը ճանչնալու կանոններն ալ տ. սանք, որ մէկը խեղճը վրան ըլլալով ու կատարեալ հա. ւանութեամբ մեղք մը ընելու ըլլայ նէ, երբ մահու. չափ է և երբ ներելի : Ուրեմն մեղքին վրայ ասանկ ընդհանրապէս խօսելէն ետքն, այսօր պիտոր խօսիմ մասնաւորապէս մահուչափ մեղքին վրայ, ներելիի վրայ խօսելն եկած կիրակուան ձգելով :

Ամենքը գիտեն որ մահուչափ մեղքն այ շնորհքէն կը զրկէ զմարդ, ու հոգւոյն մահն է. բայց ո՞վ կրնայ խեղճը հասցնել մեղքին ինչ ըլլալուն, կրսէ Դաւիթ մարգարէն. “ Զյանցուածս իւր ո՞վ կարէ առնուլ ՚ի միտ ,, (ՍՂ. ԺԲ. 13) : Ո՞վ կրնայ հասկնալ ինչ ըսել է զեծ կորսնցընել, այ շնորհքէն զրկուել, հոգւորա. պէս մեռնիլ : Ո՞հ, թէ որ աս խօսքերն ազէկ հասկը. նայինք նէ, կիմանայինք ինչ ըսել է մահուչափ մեղքը, կիմանայինք որ անկէց մենծ չարիք չի կրնար ըլլար :

“ Ծայրագոյն չար, բովանդակութիւն ամենայն չարեաց », կը կոչէ սուրբ Օգոստինոս մեղքը : Բայց որպէս զի որչափ կտրելի է նէ՝ հասկընաք մեղքին ինչ ըլլալն, աս բանիս վրայ պիտոր խօսիմ այսօր, ու պիտոր ցըրենմ որ մահուչափ մեղքն ամենէն մեծ չարիքն է, թէ Եյ կողմանէ մտածելով, և թէ մեր կողմանէ : Երանի մեզի թէ որ աղէկ հասկընանք նէ աս երկու բանը . վասն զի թէ որ մահուչափ մեղք ունինք նէ, կատենք բոլոր սրտանց, ու կը պատրաստուինք սուրբ խոստովանանքով թողութիւն գտնել . իսկ թէ որ չունինք նէ, կըրգուչանանք ամենէին չունենայու . և Եյ պատուիրանքները պահելով փրկութեան կը հասնինք . “ Եթէ կամիս ՚ի կեանսն յաւիտենականս մտանել, պահեա զպատուիրանս », (Մով. ԺԹ . 17) :

Մեղքն Եյմէ հեռանալ է, կրսէ սուրբ Ագուինացին, Եւմ մէկգի ձգել է, կռնակնիս Եյ գարձընել է, Եւմ անարգել է, Եյ անիրաւութիւն ընել է : Ասիկայ միամիտները վախընելու համար փոփոքընելով ըսուած խօսք մը չէ, սիրելի որդիքս, Եյ բերնէն ելած խօսք է, որ սուրբ դրքին մէջ շատ տեղ մեղաւորներուն վրայ կը գանգոտի զինքն անարգելուն ու մէկգի ձգելուն համար . “ Որդիս ծնայ և բարձրացուցի, և նոքա զիս անարգեցին », (Եւս . Ե . 2) այսինքն որդուցս կեանք տուի, բարիք ըրի իրենց, փառաւորեցի զիրենք, և իրենք ինծի անարգանք ըրին, ինծմէ երես գարձուցին : Պոզոս առաքեալն ալ կրսէ, որ Եյ պատուիրանքները չիպահելով զԵւմ կանարգենք . “ Յանցանել ըստ օրէնս զԵւմ անարգես », (Հու . Թ . 23) : Բայց Եյ անարգանք ընել ըսելն, ամենէն մեծ անիրաւութիւնն ընել ըսել է . վասն զի անարգուողը որչափ մեծ և արժանի է պատուոյ, նոյն համեմատութեամբն ալ մեծ կըլլայ իրեն ըրած անարգանքնիս . մեզի հաւասար ընկերներնէս մէկն ալ անարգելը՝ գէշ է, մեզմէ մեծին անարգանք ընելն՝ աւելի գէշ է, թագաւորի մը կամ սրբազան Պապին անարգանք մը ընելը՝ խիստ ծանր մեղք է . ուրեմն ինչ պիտոր ըսենք Եյ անարգանք ընելուն՝ որ երկնի և երկրի տէր է, թագաւորներուն թագաւորն է, իր մեծութիւնն ու փառքը խելքէ մտքէ վեր է, և աշխորքիս ամենէն մեծ թագաւորներն իր առջին ոչինչ են : Մահուչափ մեղք ըսած գ անանկ մեծ չարիք մըն է որ, որ .

չափ մտածենք , չենք կրնար խելուընիս հասցնել . ա . սիկայ հասկընալու համար՝ պէտք էր որ հասկընայինք այ մեծութիւնը , պէտք էր որ այ փառացն և արժանա . պատուութեանը կարենայինք խելք հասցնել : Բայց հասկըցածնիս այսչափ է որ մահուչափ մեղքը չարիք մըն է՝ որ անհուն գեշութիւն մը ունի , որովհետեւ այ անհուն մեծութեանն ու բարութեանը գէժ է :

Ողովէէ մարգարէն մահուչափ մեղքին ծանրութիւր կերպով մը ցցրնելու համար որ մեղաւորն անով ինչ մեծ անիրաւութիւն կրնէ այ , ձեռքը կշիռք մը կուտայ . կշիռքին մէկ կողմը ձած գրած , մեկալ կողմը ողորմեթ արարած մը . կամ քիչ մը սաակ . կամ ուրիշ անարգ բան մը . “ Կշիռք անիրաւութեան ՚ի ձեռս նորա ” . (Ուլէ . ԺԲ . 7 .) Աս բաղգատութիւնը միայն որ մեղաւորը կրնէ , ասանկ անարգ բաներուն հետ մէկ կարգ գնելով զձած , ասկէց մեծ նսխատիքը կրնայ ըլլալ այ : Թէ որ պատուաւոր մարդու մը հետ խօսելով զինքը կատուի կամ խոզի կարգ գնէինք նէ , չէր սրգողեր , գժարը չէր գար . ուրեմն ի՞նչպէս չիբարկանայ ձած՝ երբ որ մեղաւորն անարգ արարածներու կարգը գնէ զինքը : Անոր համար Եսայի մարգարէին բերնովը կրսէ . “ Ո՛ւմ նմանեցուցէք զիս , և զուգեցայց ” . (Ես . Խ . 25 .) այսինքն որուն հետ կը բաղգատէք զիս , որոնց հետ կուզէք որ մէկ կարգն ըլլամ . աս է վատ ունեցած համարմունքնիդ : Իսկ մեղաւորը չէ թէ միայն աս անիրաւ բաղգատութիւնը կրնէ , այլ բաղգատելէն ետքն , ձած անարգ բաներու կարգ գնելէն ետքը , զինքը մէկգի կը ձգէ , և աշխրըքիս բաներն՝ անարգ արարածները կընարէ , անոնց աւելի յարգ կուտայ քան թէ այ : Ուստի մահուչափ մեղք ընելովը՝ նոյն բանն է որ ըսէր . առանարգ արարածն , աս իմ ուզածս որչափ որ ալ անարգ բան է , որչափ որ ալ կարճատև բան է , ձայմէ ազէկ է , ձայմէ սիրելի է , այ կատարելութիւններէն աւելի յարգ ունի . հոգս չէ , թող զինքն ալ կորսնցընեմ , իր շնորհքն ալ , իր բարեկամութիւնն ալ , ինձի համար պատրաստած արքայութիւնն ալ . աս ամեն բանն ալ իրեն ըլլայ , ես իրմէն ալ՝ իր ամեն ունեցածէն ալ աւելի կընարեմ իմ ուզածս : Անոր համար ձած Երէմիա մարգարէին բերնովը սաստիկ կը գանգըտի . “ Տեռէք եթէ եղև այսպիսի ինչ . . . յիմարեցան երկինք վասն այս .

րիկ և սոսկացան յայժ, զի երկուս չարիս գործեաց ժո-
ղովուրդ իմ. զիս թողին զազրիւրս ջրոյ կենդանւոյ, և
փորեցին իւրեանց գուբս ծակօտս՝ որք ոչ կարիցեն ու-
նել ջուր 33. (Երեմ. ք. 10.) այսինքն ասանկ անիրա-
ւու թիւն ուր տեսնուած է, երկնքին բնակիչները սոս-
կացած շուարած մնացին՝ իմ ժողովագեանս ըրած եր-
կու բանին համար. մէյմը որ զիս մէկգի ձգեցին ա-
սանկ անուշ ու պայծառ ջրի մը ազբիւրն, ու գնացին
Ծակ ջրհորներ փորեցին իրենց՝ որ ջուր չեն բաներ,
տիգակն ուրիշ բան չես գաներ մէջերնին: Ասկէց աւելի
քնշ կերպով կրնար բացատրել Թժ, տիրելի սրգիքս,
ան սոսկալի նախասինքն որ մեղաւորը մահուչապի մեղ-
քով կընէ Թյ:

Բայց հոս չի լմննար մահուչապի մեղքով Թյ եղած
անարգանքը: Գիտէք որ Թժ ամմին տեղ է. ուր ուր
կուզենք՝ երթանք, Թժ ներկայ է, և ամմին բան կը
տեսնէ. « Թէ ելանեմ յերկինս, գու անդ ես. և թէ
իջանեմ՝ ի գոթս, և անգր մօտ ես 33. (Սղ. Ճլք. 8.)
« Ամենայն ինչ մերկապարանոց կայ առաջի աչաց նո-
բա 33. (Եբր. ք. 13.) Թէ որ զուսկ մը՝ թէ որ Ծա-
ռայ մը՝ հերիք չիսեպէ չիհնազանդիլ իր հօրն իր տի-
րոջը, հերիք չիսեպէ Ծանր յանցանք մը ընել, այլ նաև
համարձակի իր հօրն իր տիրոջը գիմացը գործել, շատ
աւելի մեծ չլլար ըրած անարգանքը: Բայց ան որ զու-
սկ մը չի համարձակիր հօրն առջին ընելու, Ծառայ մը
չիշխեր տիրոջը գիմացը գործելու, մեղաւորն իր արար-
չին՝ իր հօրը գիմացը կընէ, Թյ ամենակարգութիւնն
աւրարի տեղ չիգնելով՝ որ կրնայ ընելու ատենը պատ-
ժել զինքն ու գոթիք խրկել. հերիք չի սեպել Թյ հրա-
մանին գէմ ընել, այլ նաև կը յանգգնի իր առջին ընել
իրեն առ անարգանքն, երեսն՝ ի վեր զինքը նախատել,
կարծես Թէ անկարող ըլլար Թժ զինքը պատժելու.
Ինչպէս Եսայի մարգարէին բերնովը կը դանգալի. « Եւ-
ղովուրդս այս՝ որ բարկացուցանէր զիս առաջի իմ 33. (Ես. կք. 3.) այսինքն իմ աչքիս գիմացը բարկուիս կը
գրգուէր: Ո՞վ կրնայ խորունկը մանել աս սոսկալի անօ-
րէնութիւն որ մեղաւորը մահուչապի մեղքով կընէ Թյ գէմ:
Ինչ որ ըսէ մարգ, չի կրնար բացատրել մահուչապի մեղ-
քին ինչ մեծ չարիք ըլլալը. որչապի որ ըսէ, այնչապի ա-
ւելի բան կը մնայ ըսելու վրան. բայց առաջ երթանք:

Մեզաւորը մահուչափ մեղքով ձյ սոսկալի անար-
գանք մը ընեւէն 'ի զաա, զգուելի ապերախաուութիւն
մըն ալ կընէ : Մեռնելու գառապարտուած գերի մը
երեւակայեհք, որ քիչ մը տանէն պիտոր սպանուի :
Իրեն մէկ բարեկամը կերթայ բոլոր ունեցածը կուտայ,
զինքը մահուընէ ալ՝ գերութենէն ալ կը խալըսէ : Հի-
մայ թէ որ աս խալըսած գերին երթայ իր խալըսողը
զրպարտէ բունէ գառապարտել տայ և ինքն ըլլայ անոր
սպաննողը նէ, ինչ կըսէք, անկէց ապերախա՝ անկէց
անզգամ՝ անկէց զգուելի մարդ կընայ ըլլալ . անանկ
մեծ բարերարութեան գէմ ասանկ մեծ անխրաուութի
ընել, իրեն կեանք տուողն սպաննելու սիրա ընել . մհ,
աս անանկ ապերախաուութիւն մըն է որ մարդուն սա-
կում կը բերէ : Բայց մեզաւորին մահուչափ մեղքով
այ գէմ ըրած ապերախաուութիւնն ասկէց շատ աւելի
սոսկալի է : Աստուած է մարդուս կեանք տուողը, ձծ
է որ իր ամենակարողութեամբը մարդս ոչընչէն գուրս
հանեց . ձծ է որ մարդս գժոխքին յաւիտենական մա-
հուընէն խալըսեց, ու խալըսելու համար՝ իր անգին ա-
րիւնը ցուերով ու շարչարանքներով թափեց, ու խափ
վըայ գամուած մեռու . ձծ է որ ամեն վայրկեան
մարդս կը պահէ, իր ամեն պէտքը կը հոգայ, անթիւ
շնորհք ու բարիք կընէ իրեն, և ետքն ալ մարդուս հա-
մար պաարաստեր է ան յաւիտենական երանութիւնն
որ ինքը կը վայելէ երկինքը : Իսկ մարդս այմէ ապրա-
տամբելով, զինքն երեսն 'ի վեր կանարդէ, անարգ ա-
րարածներէն՝ քիչ մը սաղկէն վար կը գնէ զինքն, և
որչափ որ ձեռքէն կուգայ՝ այ ձծութիւնը կը վերջը-
նէ, զինքը նորէն կը շարչարէ և խաջին վըայ նորէն կը
գամէ հրեաներէն ալ գէշ . ինչպէս յայտնի կըսէ Պոզոս
առաքեալը . « Աերստին 'ի խաչ հանել անձանց զոր-
դին այ », . (Եբր . Է . 6 :) Ախ, սիրելի որդիքս, ըսէք
հիմայ, ասկէց սոսկալի ապերախաուութիւն՝ ասկէց մեծ
անորենութիւն կընայ ընել մարդս այ գէմ :

Բայց ալ գէշն ան է որ, աս նախապինքն՝ աա ա-
նարգանքն՝ աս ապերախաուութիւնն այ գէմ ընելու հա-
մար՝ մարդս այմէ առած կարողութիւնները կը գործա-
ծէ, ան կարողութիւններն որ առանց այ չի կընար բա-
նեցընել, ըսել է որ զձծ կը ծառայեցընէ իր անօրէ-
նութեանը : Ասկէց սոսկալի բան կընայ ըլլալ . ձծ ասուեր

է մարգուս զԿայարանքները, մարգուս ուժը, մարգուս ամենն ունեցածն, ու կը պահէ միշտ՝ որպէս զիննոնց մով մարգս իրեն ծառայէ, զինքը սիրէ և պատուէ. իսկ մարգս ան այ տուած կարողութիւններուն բոլորն ալ զինքն անարգելու և նախատելու կը բանեցընէ. կրնաք նէ ասկէց սոսկալի ապերախտութիւն մը երևա կայեցէք :

Կրնաք ըսել որ մարգ մեղք ընելու ատենը՝ միայն իր կրքերը գոհ ընելը կը նայի, չի մտածեր անով այ ա. նարգանք ընելը : Բայց ատոր պատասխանը Պօլոս ա. ապքեալը կուտայ . “ Խոստանան գիտել զեժ, և գործովք իւրեանց ուրանան ” . (Տիտ . Թ . 16.) այսինքն բերնով կը ճանչնամ կրսին Եժ, բայց գործքով կուրանան . Խնչ օգուտ է ըսելն որ ես Եժ չեմ ուզեր անարգել երբոր մէկն իրօք կանարգէ զինքն, իր պատուիրանքն երեսն ՚ի վեր ոտքի տակ կառնէ, անարգ արարածնն . րէն՝ անարգ կրքերէն վար կը գնէ զինքն, իրմէն երես կը գարձընէ, իր շնորհքն ու բարեկամութիւնը մէկդի կը ձգէ ոչինչ և անցաւոր բանի մը համար : Ուրեմն մարգս մտածէ չիմտածէ, ըրածն այ անարգանք է . ինչպէս զաւակ մը որ իր հօրը չի հնազանգիր, ծառայ մը որ իր տէրն երեսն ՚ի վեր կանարգէ՝ հրամանը չիկատարելով, թէ որ մեծարանք ունենար իր հօրը կամ իր արորը նէ, անանկ չէր ընէր, կը հնազանգէր : Մտիկ ըրէք ինչպէս կը գանգըսի Եժ . “ Եթէ հայր եմ ես, ո՞ր է փառքն իմ . և եթէ տէր եմ, ո՞ր է պատիւն իմ ” . (Մաղտ . Թ . 6.) այսինքն թէ որ հայրերնիդ եմնէ, ո՞ր է ըրած մեծարանքնիդ . թէ որ տէրերնիդ եմնէ, ո՞ր է տուած պատիւնիդ : “ Զայդ տեսուն հատուցանէք այդպէս, ժողովուրդ յիմար, զնա է հայրն որ ստացաւ զքեզ ” . (Ք . Օրիւ Լք . 6.) այսինքն ան է ինծի ըրած հատուցմունքնիդ՝ իմ տուած բաներս ինծի գեմ գործածել, անոնցմով ինծի երեսս ՚ի վեր անարգանք ընել : Ո՛հ, սիրելի որդիքս, թէ որ ատ անխժամ մահացու մեղքէն սոսկալու համար աս ըսածներս չեն բաւեր, թէ որ չերիք չէ այ սասնկ մեծ անարգանք ըլլալը, թէ որ սորտերնիդ շարժելու բաւական չէ այ ըրած սաստիկ գանգատները նէ, գոնէ սոսկուցէք անչուն վնասէն ու սոսկալի պատիժներէն՝ որ մահացու մեղքը մարգուս կը բերէ :

Մահացու մեղքը չէ թէ միայն ամմենէն գէշ բանն է՝ այ կողմանէն մտածելով, այլ նաև մեր կողմանէ մեր վրայ ալ մտածելով անկէջ մեծ շարիք չի կրնար ըլլալ: Խեղճ Յոր երանելին, այնչափ զաւկրներ ունէր, այնչափ սիրելի էին իրեն, քիչ ատենի մէջ ամմենքն ալ կորսընցուց, մեծ գանձ ու հարստութիւն ունէր, յանկարծ մոխրի վրայ նստաւ, աշխրբքիս վրայ ուրիշ բան չիմնաց իրեն բաց անցգամ կնոջէն՝ որ բերնին տալով զինքը կր ասնջէր. առողջութիւն մը ունէր, ան ալ կորսընցուց, ոտքէն ինչուան գլուխը բորոտեցաւ, փոսոփ մը մէջ ինկած մնաց: Ինչ թշուառութիւն, ինչ ստակալի ուղորմելութիւն. բայց և ոչ կրնայ բազմատուի ան թշուառութեանն ու ուղորմելութեանը՝ որուն մէջը կիյնայ մարգս մահացու մեղքով: Հիւրնգուծելը, ցաւերը, մահը, մարգուս մարմնոյն միայն կը փրատեն, բայց մահացու մեղքը չիփշիտակ հոգիինիս կը վիրաւարէ: Աղքատութիւնը մարմնաւոր և անցաւոր բաներէն կը զուլէ զմեզ. բայց մեղքը հոգևոր և յաւիտենական բարիքներէն:

Մահուչափ մեղքը նախ կորսընջընել կուտայ մարգուն ինչ բարիք որ բոլոր կենացը մէջ ըրեր է: Թէ որ մէկն իր ամմեն ունեցածն աղքատներուն բաժնեք է, և խեղճ ողորմելութեան հասեր, թէ որ յիսուն վաթսուն տուն տարի անապատի մէջ պահքով աւ ճգնութեամբ կեանք անցուցեր է, թէ որ հոգևոր ու մարմնաւոր գործք ուղորմութեան չէ թողուցեր որ չընէ, թէ որ ամմեն քրիստոնէական առաքինութիւնները կատարեր է, շարունակ ազօթքի հետ եղեր է, ամմեն որ նախորհուրդներ ընդունէր, և ան աստիճան արբուժեան հասեր է որ ինչուան հրաշքներ ալ գործեր է, այստաւ մենայնիւ մէկ մահուչափ մեղքով մը՝ թէ և մեղքին մէջն ըրած ըլլայ՝ բոլոր ըրած արդիւնքները կը կորսնցընէ, ամմենին չեն օգնէր իրեն. ու թէ որ ան մեղքին մէջն մեռնելու ըլլայ նէ, կը կորսուի յաւիտեան: Սոսկա՞ բան, բայց կարելի բան է որ քո անոր ըրած այնչափ բարեգործութիւններուն չինայի. չէ, չի նայիր, ճշմն է թէ ան բարեգործութիւնները ըրած չըլլար. ինքն է ըտողն Եզեկիէլ մարգարէին բերնովը. “Ի գառնալ տգարոյն յարդարութէնէ իւրմէ և աննէլ զանիբաւութիւն, ամենայն արգարութիւնք նորա զոր արար” մը:

յիշեալին », . (Եւէփ. ԺԶ . 24 :) Ան մեկ մահուչափ մեղքը հերիք է զինքը գժոխք ասնելու , թէ որ ան մեղքին մէջը մեռնելու ըլլայ նէ . “ Որ ոչ զամենայն օրէնան պահիցէ , և միով իւրք ինչ գժիցէ , եղև ամենայն օրինացն պարտապան » . (Յով . ք . 10 :) Կրնայ ըլլալ աշխարհիս մէջն ուրիշ բան մը ասկէյ աւելի վնասակար մեր հոգւոյն :

Մահուչափ մեղքը մտորուս առաջուց ըրած ամեն բարեգործութիւնները կորսնցնել ապէն 'ի զատ , երկրորդ՝ նաև անպիտան կրնէ մահուչափ մեղք գործելէն ետքն ըրածներն ալ : Վասն զի բանի որ մեկը մահուչափ մեղքի մէջ է և նոյ շնորհքէն զուրկ , ինչ բարեգործութիւն կուզէ նէ՝ ընէ , մեկ արգիւնք մը չի վատարկիր նոյ առջին , իր ամեն գործքը մեռած է , արքայութեան համար չի ծառայեր : Ասիկայ հաւատքի մասն է , չի կրնար տարակուսի տակ իյնալ . Պողոս առաքեալին խօսքն է . “ Եթէ սէր ոչ ունիցիմ , ոչինչ եմ , ոչ ինչ օգտիմ » , այսինքն թէ որ նոյ սիրոյն՝ նոյ շնորհքէն զուրկ եմ նէ , բան մը չօգներ ինծի , արքայութիւն երթալու համար ինծի ճար չիկայ : Կրնոք բռնել որ ուրեմն մէկն որ մահուչափ մեղքի մէջ է , պարտապ բան է որ ազօթք ու սղորմութիւն ընէ , բարեգործութեան հետ ըլլայ : Չէ , պարտապ բան չէ . ազօթքը սղորմութիւնը և ուրիշ բարեգործութիւնները մահուչափ մեղքի մէջ եղողին թէ և չեն օգներ արքայութիւն երթալու , բայց հօգնեն նոյ սիրտը շարժելու որ իրեն լոս ու շնորհք տայ մեղքը ճանշնալու և գարձի գալու . ուստի որչափ ալ մեղաւոր ըլլայ մեկը , պէտք չէ որ ազօթքէն ու բարեգործութենէն գազրի : Մահուչափ մեղքէն առաջ ըրած բարեգործութիւններուն , մահուչափ մեղքի մէջ ըրածներէն տարբերութիւնն աս է միայն , որ առջինները նորէն կը վստարկի մարդ՝ մահուչափ մեղքէն խալըսածին պէս . վասն զի աստուծոյ շնորհքին հետ կը գառնան իր ամեն առջի ըրած բարեգործութիւններն ալ : Բայց անոնք որ մահուչափ մեղքի մէջ էլած տանէն ըրեր է , չեն գառնար , արքայութեան համար բանի չեն գար ամենէին . կրնան ծառայել մարմնաւոր յաջողութիւններ ունենալու , կրնան ծառայել նոյն լոս ու շնորհք ընդունելու գարձի գալու , բայց նոյ առջին սրգիւնք վստարկելու համար չեն ծառայեր : Տե .

անց մահուցափ մեղքին երկրորդ փնտր. հիմայ տեսնենք երրորդը :

Մահուցափ մեղքը մարգուս կորսնչունել կուտայ այ շնորհքը, մարգուս հոգին կրտսաննէ : Ինչպէս որ հոգին կեանք կուտայ մարգուս, ասանկ ալ որտորտը շնորհքն է հոգւոյն կեանք տուող, կրտ սուրբ Օգոստինոս . սուտի հոգի մը այ շնորհքը կորսնչուցածին պէս, կը մեանի, մեանել կը գառնայ : Թէ որ գերեզման մը բանայինք, աստ տասնըհինգ օրուան մեանել մը տեսնէինք նէ, ինչ ստսկում կըզգայինք . բոլոր գէտքն աւրուած, մարմինը կտոր կտոր սկտրներէն բաժնուած, որգերն ամմնն գին կը վկտան, գարշելի հոտ մը, որ մարգուսն սիրտը կը խառնուի . բայց աս ինչ պիտոր ըլլայ այ շնորհքէն զրկուած հոգիի մը քով . Թէ որ մէկը տեսնէր ինչ գարշելի զղուելի և սոսկալի մեանել մըն է մահուցափ մեղքով մեաած հոգին, մէյժն ալ սիրտ չէր ընէր մեղանչելու : Իսեղճ հոգի, ինչ ողորմելի վիճակ մէջ կիյնայ մահուցափ մեղքով մը : Շուտ մը կրնայ մէկը գողութիւն մը ընել, շուտ մը կրնայ զրկանք մը ամբրաուութիւն մը ընել, շուտ մը կրնայ բամբասանք մը զրպարաութիւն մը ընել, սխը հանել, շուտ մը կրնայ օր և իցէ կիրքը գոհ ընել, այ պատուիրանքը ոտքի տակ առնել, մահուցափ մեղք մը ընել . բայց մհ ինչ մեծ չարիք, ինչ սոսկալի փնտս կը հասցընէ հոգւոյն : Աստուծոյ շնորհաց մէջն եզոզ հոգի մը անանկազուարտանկ լուսաւոր է որ հրեշտակներէն վար չի մնար . իսկ այ շնորհքը կորսնչունելուն պէս՝ սոսկալի հրեշ մը կըլլայ, սատանայ կը գառնայ : Աստուծոյ շնորհաց մէջը եզոզ հոգի մը այ որգին է, այ բարեկամն է, այ սիրելին է . իսկ մահուցափ մեղքով կըլլայ սատանային տիրելին, սատանային որգին . “ Դոք ՚ի հօրէ սատանայէ էք ” : Աստուծոյ շնորհացը մէջ եզոզ հոգի մը սրբայտութեան ժառանգ է, երկինքն իրենն է . իսկ մահուցափ մեղքով գերի կըլլայ սատանային, զժողքն իր յախտենական բանտը կըլլայ : “ Որ ոք մեղանչէ, վաճառէ զհոգի իւր սատանայի ”, կրտ սուրբ Օգոստինոս . այսինքն մահուցափ մեղք գարծողն իր հոգին սատանային կը ծախէ, սատանային ձեռքը կը մատնէ, գերի կընէ սատանայի, և ժառանգ զժողոսց :

Տեսանք հիմայ, սիրելի որգիքս, մահուցափ մեղք բռնչն

Քննչ բռնել է եղեր . գեռ բաւական չէ ըսածներս մահուչափ մեղքին ինչ վնասակար բան ըլլալը ձեզի հասկըցունելու համար : Թէ որ բաւական չէ նէ , քիչ մըն ալ մտածեցէք ինչ սոսկալի պատիժներ տուեր է եծ տւ կուսայ մահուչափ մեղք ընողներուն : Արուեսական որ ամեննէն աղուոր հրեշտակն էր , մեղանչեց . իրեն հետ որ մեղանչեցին նաև ուրիշ հրեշտակներուն իրիք մասին մէկն . իրենց մեղքը մաքով միայն եղած մեղք մըն էր . հպարտութեան խորհուրդ մը : Բայց հաւանութի տուածնուն պէն՝ մէկէն դժոխք թափեցան , և անոնք որ արքայութեան փայլուն աստղերն էին՝ դժոխքին սեւածուխները դարձան . « Տեսանէի զատանայ անկեալ յերկնից իբրև զփայլական » . (Ղ . Ժ . 18 .) և իրենց համար յոյս չիկայ մէյմըն ալ թողութիւն գտնելու . յոյս չիկայ մէյմըն ալ խալըսելու դժոխքին բանտէն ու տանջանքներէն՝ ուր որ գատապարտուեցան : Սոսկալի բան :

Մեղանչեց Ագամ դրախտին մէջը . իր մեղքը ծանր անհնազանդութիւն մը եղաւ . մեղքը գործածին պէս՝ ան զուարճալի տեղացը մէկէն գուրս վընտուեցաւ . և ան որ անմեղ և անմահ էր , ամենն սխալմունքներու՝ ազխտութեան՝ անկարգ կրքերու՝ ցաւերու ընդունակ եղաւ , և թշուառ կեանքի մը ամենն խեղճութիւններուն , զշատի մահուան ամենն տանջանքներուն , և յաւիտենական դատապարտութեան վտանգին տակն ինկաւ : Եւ իր անհնազանդութեան մահուչափ մեղքին թոյնն այնչափ սաստիկ եղաւ որ իրեն հետ ամենն մարգիկ ալ թունաւորեցան , ինչպէս թունաւոր ծառի մը պտուղներն ալ բոլոր թունաւոր կըլլան : Անանկ որ՝ քաղց , ծարաւ , ցուրտ , տաք , հիւանդութիւն , ցաւ , վտանգ , կրակ , ժանտախտ , սոժ , պատերազմ , և ինչ չարիք որ աշխրջբիս մէջը կան , բոլորն ալ Ագամայ անհնազանդութեանը մեղքին պտուղներն ու պատիժներն են : Պէտք եղաւ որ եյ արգարութեանը վճարք մը ըլլայ առ անհնազանդութեան մեղքին համար , որպէս զի արքայութեան գուռը բացուի նորէն ամեննուս համար որ ալ չեինք կրնար մանել հոն , միշտ գոց պիտոր մնային : Արմեն սեսակ ճգնութիւն և ապաշխարանք՝ որ բոլոր երկրներին հրեշտակները բոլոր մարդկանց հետ ընելու ըլլային՝ չէր բաւեր : Աս վճարքն ընե-

լու համար՝ հարկ եզաւ որ ինքը որդինն այ աշխարհք
գայ, մեր սեղնն ապաշխարանք ընէ, մէջտ ցաւ չարչա-
րանք քաշէ, և իր անգինն տրեանն ինչուան ետքի կա-
թիլը խաչին վրայ թափէ :

Մնաց ալ ուրիշ ըսելու բան : Մարգա մէկ մահուչափ
մեղքով մը կը մեռնի, կը գառապարտուի, յաւիտեան
Թողուածին չիկայ իրեն, յաւիտեան պէտք է գժօրքին
սոսկալի տանջանքները քաշէ, առանց յոյս ունենալու
որ օր մը խալըսի անկէց : Սոսկալի բան . ուրեմն հօրի
է որ մահուչափ մեղքն ամմնենն մեծ չարիքն ըլլայ,
ծայրագոյն չարիք, անհուն չարիք մը ըլլայ . թէ որ չէ,
եւ որ բոլորովին արգարութիւն է՝ չէր կրնար ատանկ
խիստ պատիժ տալ անոր համար : Գեռ կրնայ ըլլալ
մէկն որ չիմանայ մահուչափ մեղքին ինչ մեծ չարիք ը-
լլալ . թէ որ չիմացող մը գանուի ՚նէ, ըսւլ է որ մտքը
կուրցած է, և սիրտը քար գարձած : Բայց առ կուրա-
թիւնն ալ, առ օրաի խստութիւնն ալ, մահուչափ մեղ-
քին չար պտուղներէն մէկն է . « Չի կուրացոյց զնոս
չարութիւնն իւրեանց », (Իմաս . Թ . 21 .) « Չի վրա-
նորա սալացեալ է իբրև զվէմ », (Յօբ . խն . 15 .) Իսկ
թէ որ ամմնքս ալ իմացած ենք մահուչափ մեղքին ինչ
սոսկալի չարիք ըլլալ . թէ այ կողմանէ մտածելով է
թէ մեր կողմանէ, ո՞վ է որ չիսոսկայ անկէց, ո՞վ է որ
չստէ ատանկ հրէշը, ո՞վ է որ անկէց հեռու չիփակի :
Սիրելի որդիքս, կարելի բան է որ այսչափ թշնամի ը-
լանք մեր հոգւոյն, և ուզենք մեղքի մէջ մնալ, որ յա-
ւիտենական կործանում է մեզի . « Ո՞րք մեղանչենն՝
պատերազմողք են իւրեանց կենացն », (Յօբ . ԺԳ .
15 .) Գթանք մեր վրայ, հոգիներս խղճանք, և այ պա-
տուիրանքները պահելով վերկաթեան համեմուտ շա-
նանք :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՔՆԴ :

ՆԵՐԵԼԷ ԴԵՐԻՆ ԼԵՅ :

Ո՞վ է, կրտսէ Դաւիթ մարդարէն, ո՞չ ո՞վ է որ կարե-
նայ խելքը հապցընել մեղքին ինչ գեշ բան ըլլալուն, ի
մտնալ որ ինչ մեծ փնաս է՝ այ պատուիրանքներուն գեժ
ընեք. « Զայնցուածս իւր ո՞վ կարէ առնուլ ի միս » :
Անցած կիրակի Զանացի որչափ կարելի է նէ իմացընել
ձեզի մահուչափ մեղքին ինչ սոսկալի բան ըլլալը . այ-
նոր կը Զանամ կրցած իս չափ հասկըցընելու ներելի մեղ-
քին աչ ինչ փնասակար բան ըլլալը :

Հասարակօրէն ներելի մեղքը թեթև բան մը կը կար-
ծուի, օգինչ բան մը, անանկ որ վրան մասծելն ալ ա-
ւելորդ կը սեպուի : Բայց անանկ չէ, սերելի որդիքս .
գիտե՛ք ներելի մեղքն ինչքու թեթև մեղք կրսուի . չէ
թէ ըստ ինքեան թեթև է, այլ մահուչափ մեղքին ծան-
րութեանը նայելով թեթև կրսուի . վասն զի մահու-
չափ մեղքն առանց համեմատութեան աւելի ծանր ու
փոսակար է քան զներելին : Ինչու որ մահուչափ մեղ-
քը բարբոճին զմեզ կը զսկէ այ շնորհքէն ու բարեկա-
մութենէն . իսկ ներելին չի զրկեր, հապա կը քիցընէ
միայն այ շնորհքն ու բարեկամութիւնը : Մահուչափ
մեղքը կրտսաննէ մեր հօգին, իսկ ներելին կը տկարա-
քնէ միայն . կամ ասանկ ըսեմ, մահացու մեղքը ծանր
ու սաստիկ հիւընդութիւն մըն է որ կը մեացընէ զմար-
դը, իսկ ներելին անանկ հիւանդութիւն մըն է որ մար-
դուս առողջութիւնը կարէ կը տկարացընէ, բայց մա-
հաբեր չէ : Մահացու մեղքին պատիժը յաւիտենական
է որ ոչ երբէք կը լըննայ, իսկ ներելին պատիժը
ժամանակաւոր է, կամ հոս կամ անգին, ու ետ-
քը կը լըննայ : Մահացու մեղք գործողը թէ որ չի-
մեած չիզըջայ ու թողութիւնը չառնէ, կը զրկուի
արքայութենէն ու մէյնը ալ յոյս չիկայ որ երկնային
փառաջը հասնի . իսկ ներելի մեղքը չի զրկեր մարդս
արքայութենէ, այլ կուշայընէ միայն երկնային փա-

ուայ վայելքը, պէտք կըլլայ որ մարգս մեռնելէն ետքը յաւիտենական երանութեան հասնելէն առաջ շատ հառաչանք ընէ: Մահացու մեղքը անանկ անարգանք մը ընել է այ՛ որ խիստ գիւրին չէ թողութիւն առնելը. իսկ ներելի մեղքը այ՛ հաճոյից դպչել է, որուն աւելի գիւրաւ կը ներէ ամ: Ասոր համար է որ ներելի մեղքը թեթեւ կը սեպուի մահուչափ մեղքին քովն որ անհա- մամատ կերպով աւելի ծանր է:

Բայց թէ որ ներելի մեղքը առանց մահուչափին բազդատելու քննենք նէ՛ կարծածնէս շատ աւելի ծանր կը գտնենք, թէ ինքիրենը մտածելով, թէ իր հետեանքներուն պատճառաւ, և թէ անոր համար քաշելու պատիժներնուս: Բայց ներելի մեղքը ծանր ու վախնալու բան է կրսեմ նէ, չեմ իմանար ան ներելի մեղքերն որ չեգիտնալով առանց չարութեան կընենք, խելուքնիս վրանիս չըլլալով, յանկարծ, ու մարդկային տկարութեամբ քան թէ չար կամքով: Վասն զի ասանկ մեղքերն ալ իրաւ ցաւովի բաներ են, բայց ասոնցմէ բոլորովին զգուշանալն անկարելի է. ասանք ան մեղքերէն են՝ որոնց համար կրտէ սուրբ գիրքն որ նաև սուրբերը օրուան մէջը շատ անգամ կիյնան. « Եթմն անգամ անկանիցի արդարն », (Առ-՛. ԽԳ. 16.) ան մեղքերէն են որ՝ մարդուս ապականեալ բնաւ թիւնը կը բերէ, ան մեղքերէն են որ՝ ամ խիստ գիւրաւ կը ներէ. զըջում մը, ապաշխարանք մը, հազար գուիլ մը, ջերմեռանգութեամբ հայր մեր մը ըսել, օրհնած ջրով երեսը խաչակնքել մը կը բուէ ասոնց թողութիւն ընդունելու համար: Իմ ըսած ներելի մեղքերս անոնք են՝ որ մարդ գիտնալով և ուզելով կը նէ, զոր օրինակ երբոր մէկը կամօք սուտ մը կը զուրցէ. անհնազանգութիւն մը՝ պզտի գողութիւն մը կընէ, կամ ասոնց պէս բաներ: Ասոնք են որ թէ և թեթեւ մեղքեր կը սեպուին, բայց կարծածնէս շատ աւելի ծանր են. ու թէ որ ասոնք ալ այսչափ ծանր են, ինչ պէս հիմոյ պիտոր ցցընեմ ձեզի, ասկէց ալ կրնաք հառ կընալ մահուչափ մեղքին ինչ ըլլալը. որուն վրայ անցած հեղու թօսեցայ:

Ուրեմն ինչպէս որ առաջ ըսի, ներելի մեղքն ինքիրեն մտածելնուս պէս՝ կըլլայ ծանր չարիք մը: Մեր հոգին ՚ի պատկեր այ՛ ստեղծուած ըլլալով պայծառ

գեղեցիկ ու խիստ սիրելի բան մըն է . քանի որ մեզքով չէ ազտատած , անանկ ազուոր է որ հրեշտակներէն վար ջի մնար : Կերելի մեղքը իրաւ զինքը սոսկալի հրեշ մը չի գարձներ ինչպէս մահուչափը , վասն զի ոչ այ շնորհքը կը վերցրնէ վրայէն և ոչ կրտպաննէ զինքը , բայց կազտատէ ու կը ագեղացքնէ , կրսէ սուրբ Օգոստինոս : Հիմայ ձեզի առ ազգով բան կերենայ՝ հրեշտակի պէս ազուոր հոգինիս ազտատել ու ագեղացրնել , և այ այքին անհաճոյ ընել : Դուք որ ատշափ կը ջանաք մարդկանց առջին մտքուր ու սիրուն երկնալ , թէ որ մէկը գար երեսնիգ : ազտատէր , մուր քսեր , ցեխտէր , և ուզէր որ անանկ երթայիք տեսնուելու , ինչ կրսէք՝ պզտի՞ բան մը կերենար ձեզի . պզտի բան չերկնալէն ՚ի զատ՝ նախատինք կը սեպէիք ձեզի ալ , ուրիշներուն ալ . ա մեթ կը սեպէիք մէկու մը առջին անանկ երկնալն , ու թէ որ հարկ ըլլար երկնալ նէ՝ ամմնէն մեծ մահացուցմունքն ըրած կը սեպէիք : Ուրեմն ինչպէս թե թէ բան կը սեպէք ձեր սիրուն հոգին ատանկ ազտատած ու ագեղացուցած՝ այ և բոլոր հրեշտակներուն գիմացն երկնալ : Մենք խեղճ ողորմելի և կոյր մարդիկ՝ ներելի մեղք կրսենք ու կանցնիլիք . բայց սուրբերն որ այմէ լուսաւորուած էին , մեզմէն շատ տարբեր կը մտածէին . աւելի կուզէին առանց մեզաց դժոխք երթալ , քան թէ ներելի մեղք մը գործել . ու թէ որ յանկարծ ներելի մեղքի մը մէջ իյնային նէ , սրտերն աւն արտամութենէն չէին կրնար մխիթարուիլ , ու չէին գաղբեր զըլալէն և այմէ թողութիւն խնդրելէն :

Եւ իրաւ՝ թէ որ ներելի մեղքն այ դէմ է և այ ա նարգանք ընել է , վասն զի իրեն անհաճոյ և իր արգիլած բանն է , ինչպէս կրնայ պզտի և թեթեւ չարիք ըլլալ : Թէ որ եղբայրսիրութեան դէմ ընեն՝ ուրիշն ա նարգելը գեշ բան է , ինչուան ուրիշի խենթ ըսեն ալ գժոխքի արժանի մեղք է , ինչպէս սուրբ աւետարանը կրսէ , “ Որ ասիցէ ցեղբայր իւր մորոս , պարտաւոր լիցի ՚ի գեհնն հրոյն ” , (Մգի . Ե . 22 .) Թէ որ մեծաւորի մը նաև պզտի բաներու մէջ անարգանք ընելը ծանր բան է , ինչպէս հապա թեթեւ կրնայ ըլլալ այ անարգանք ընելն , անոր որ երկնի և երկրի տէրն է , և պարտական ենք բոլոր սրտանց զինքը սիրելու յարգելու մեծարելու և պաշտելու : “ Ո՛վ կրնայ թեթեւ սե-

պել, կրսէ մեծն Բարսեղ, ով կրնայ պզտի բանի մը տեղ գնել մեղքը, որչափ ալ ներելի ըլլայ: Մեզք ըսածդ որչափ ալ պզտիկ ըլլայ, երբոր այ կամայք գէտ է, երբոր այ անարգանք է, չի կրնար թեթեւ չարիք ըլլալ. միշտ ծանր է, Սուրբ Բեռնարգոս ալ կրսէ . “Մի ըսեր որ պզտի բաներ են տառնք, և անոր համար հոգդ չէ շիտկելու . առ խօսքը հոգին տուրքին գէտ խօսք է, հայհոյանք է , , :

Մերելի որդիքս, ներելի մեղք ըսածնիս անտնկ փասակար բան մըն է որ աշխարհքիս ամեն չարիքները մեկտեղ առնելու ըլլանք՝ անոր չեն հասնիր: Ասկից հասկընալու համար՝ սեպենք որ աշխարհքիս փայ կրակէ հեղեղ մը պիտոր ինչնայ, որ բոլոր մարդիկ և ամեն բան մոխիր պիտոր գարձընէ, սեպենք որ՝ մէկէն ամենքը գժոխք պիտոր թափին . ասկէց մենծ չարիք կրնայ ըլլալ. ի՞նչ սոսկալի բան: Սեպենք ալ որ առ ամեն չարիքը մէկը կարենայ արգիլել ներելի մեղքով մը . կրնայ ընել առ մեղքը: Չէ, չի կրնար, ասոր վըայ տարակուսիլ չըլլար. վասն զի այ անարգանք մը ընելը շատ աւելի մեծ չարիք է քան թէ բոլոր աշխարհքիս կրակի բերան երթալը և ամեն մարդկանց գժոխք թափելը: Ուրիշ բան մըն ալ ենթադրենք . սեպենք որ ներելի մեղքով մը կարելի ըլլար բոլոր քաւարանին հոգիները խալըսել արքայութիւն տանել, բոլոր գժոխքին հոգիները փրկութեան հասցընել . կրնայ մէկն առ ներելի մեղքն ընել, Չէ, չի կրնար. վասն զի քաւարանն ալ՝ գժոխքն ալ այ անարգանք ընելէն շատ աւելի թեթեւ բաներ են, ու որչափ ալ մեծ բան է գժոխքին հոգիներուն փրկութեան հասնիլն՝ անոր համար ներելի մեղք մըն ալ ընել չըլլար. թէ որ չէ՝ Պօղոս առաքել լայն խօսքը կրլար. “Արասցուք զարն, զի եկեացէ բարի , , . (Հոմ. Գ. 8):

Ներելի մեղքին ինչ մեծ չարիք ըլլալն աւելի կիմանանք, երբոր անոր գէշ հետեանքներն ալ մտածենք: “Որ անարգէ զսակաւն, առ փոքր փոքր կործանեսցի , , , կրսէ սուրբ գիրքը . (Սիւր. 1. 1.) այսինքն ով որ պզտի պակասութիւնները, թեթեւ մեղքերը բանի տեղ չի գներ, միտքը վրան ըլլալով սասեպ ու կամեք կը գործէ, քիչ քիչ այ շնորհքը կը կորսընցընէ . չէ թէ շատ ներելի մեղքերը մեկտեղ մահուչափ մեղք ձեւալը .

նկնուհն համար, հասցա ներելի մեղքերէն մահուչա-
փին անցնելը գիւրին ըլլալուն համար: Վասն զի որչափ
որ մէկը ներելի մեղք կը գործէ, այնչափ աւելի կը
պակսի թոյ պէրն իր սրտին մէջ, այնչափ աւելի կը կոր-
սընցընէ թոյ կրկնուին ու մեծարանքն: Ինչու որ զձեռ սի-
րելու ըլլար, այմէ վախնալու ըլլար նէ, այնչափ ան-
հոգ չէր ըլլար, մէյմը աս բանին՝ մէյմը ան բանին մէջ
թոյ գէմ չէր ընէր, որչափ ալ թեթեւ բաներ ըլլային
ըրածնէրը. ուստի երթալով կը պազի ջերմեռանդու-
թենէ, բարեպաշտութիւնը կը տկարանայ: Ասկէց 'ի
զատ՝ որչափ որ մէկը ներելի մեղք աւելի կը գործէ,
այնչափ կը պակսի իր սոսկումը մեղքէն և թոյ գէմ ընե-
լէն. գիւրութիւն մը և աւելի յօժարութիւն մը կըս-
տանայ մեղք գործելու: Ուրեմն մէկ գիւրն այ սէրն
ու վտիջ սրտիկ մէջը պակսելով, մէկալ գիւրն մեղքն
իբրն սոսկում չիբերելով. գիւրութիւն և աւելի հա-
կում մըն ալ ունենալով մեղք գործելու, երբոր սաս-
տիկ փորձութիւն մը կելնէ գիմացը, երբոր կիբը կը
գրգռուի, երբոր մերձաւոր առիթ մը կը պատահի,
շատ գիւրին կըլլայ ներելի մեղքէն մահուչափն անց-
նելը:

Արմեն ըսածներուս վրայ աս ալ աւելցուցէք. թէ
որ ծառայ մը հերիք սեպէր որ տիրոջը գէմ ծանր
յանցանք մը չընէ, բայց պղտիկ յանցանքներէն չըգու-
շանար, մէյմը մէկ բանին՝ մէյմը մէկալ բանին մէջ տի-
րոջը կամքին գէմ ընէր, առանց ջանալու զինքը շիտ-
կել. մէյմը աս բանը կոտորէր, մէյմը ան բանն աւերէր,
մէյմը տիրոջը մէկ ըսածը չընէր, մէյմը մէկալ ըսածին
գէմն աւնէր, ինչ կըսէք, տէրը չէր սրդողելու իրեն,
իրեն պարգև տալու տեղը՝ զինքը տնէն չէր վաճառեր:
Աստուած ալ նոյն բանը կընէ անոր՝ որ ներելի մեղքե-
րէն չի զգուշանար, տեսնելով որ իրմէն ակնածութիւն
չաւնի, մահուչափ մեղք միայն չընելը հերիք կը սեպէ,
ուրիշ բաներու մէջ հոգը չէ, մէյմը աս կերպով՝ մէյմը
ան կերպով իր կամացը գէմ կընէ, կըսկսի ինքն ալ
ձեռքը քաշել, մասնաւոր պարգևներն որ կուտար՝
լլայ շնորհք և օգնութիւն՝ կը գաղթեցընէ. և ասոնք
պակասածնուն պէս՝ ինչ զարմանք որ մէկն արգէն գէպ
'ի չարը հակում ունենալով, արգէն տկարացած ըլլա-
լով, փորձութեան տեղիք աս, կըքէն յալթուի, և

ներելի մեղքէն զիւրաւ մահուչափին մէջ իյնայ : Ա՛յ , սիրելի որդիքս , փորձն սա բանս ձեռքով շօշափելու պէս կը ցցընէ . ինչպէս որ մէկն յանկործ առաքինի և կոտորեալ չըլլար , այլ կամաց կամաց կը թուելով , ասանկ ալ մէկն յանկարծ ան ատախճան գեշութեան չի հասնիր որ մահուչափ մեղք գործէ , քիչ քիչ ներելի մեղքեր գործելով ան ատախճանը կը հասնի : Անոր համար սատանային հնարքը միշտ աս եղած է այլ շնորհքէն մարգս զուկելու , և մահուչափ մեղքի մէջ ձգելու : “ Մէկէն մահուչափ մեղք ընելու փորձութիւն չի բերեր , կրսէ սուրբ Հերոնիմոս , որպէս զի չիխրտեցընէ . առաջ ներելի մեղքերու մէջ կը ձգէ , և անոնցմով մէյ մը իրեն մուտք ու ճամբայ բանալէն ետքը , կամաց կամաց մահուչափ մեղքին մէջն ալ կը ձգէ , ” : Սուրբ Ռակեբեբանն ալ նոյն բանը կրսէ . “ Սատանան որ առաջուց 'ի վեր վարպետ է չար հնարքներ գտնելու , հասարակօրէն ներելի մեղքեր կրակսի ընել տալ , ինչտան քիչ քիչ մահուչափին մէջը կը ձգէ , ” : Ուրիշ ամեն սուրբ հարք ալ միտքան նոյն բանը կրսեն , և ամենն օրուան փորձն ալ նոյնը կը ցցընէ :

Ի՛նչ կըլլայ եղեր ախորժեղի բանի մը սանկ մէյոք նայել անցնելէն , պզտի մեղք մըն է . բայց թէ որ մէկ երկու անգամ չիղցուչանայ մէկը , նայել անցնիլը՝ կայնի նայիլ կըլլայ , կայնի նայիլն անկարգ բաներ մտածել կըլլայ , մտածելն ախորժեղ կըլլայ , ախորժեղը բարձալ , մահուչափ մեղք եղաւ գնաց : Ի՛նչ կըլլայ եղեր մէկուն հետ քիչ մը ընդգիմութիւն ունենալէն , թեթև մեղք մըն է . բայց թէ որ մէկը բանի տեղ չի գնէ , քիչ քիչ ընդգիմութիւնն ատախճութիւն կըլլայ , ատախճութիւնն անոր չարիքն ուղեւ , անունը կոտորել , զրպարտել կըլլայ . մահուչափ մեղք եղաւ գնաց : Ի՛նչ կըլլայ եղեր քիչ մը սահամբերութիւն ընելէն , կիրք ելլելէն , ներելի մեղք մըն է . բայց թէ որ մէկը չիջանայ կիրքը զսպելու , տեղը կուգայ որ բերնէն նախատական խօսքեր ալ կը հանէ , անէծք ալ , կամաց կամաց ձեռք ալ կը վերցընէ : Պզտի բանի մէջ ծնուցայ անհնազանդութիւն մը ընելը ծանր մեղք չէ . բայց քիչ քիչ պզտիկէն մեծին կանցնի , մահուչափ մեղք կըլլայ : Պզտի անմտաս սուտ մը ըսելը ներելի մեղք է . բայց մէյմը որ մէկը սովորութիւն ընէ սուտ

զուրցելը, կամաց կամաց անանկ ստեր ալ կրսէ, որ ուրիշի ծանր վնաս կրնեն, սուտ վկայութիւն ալ կուտայ, սուտ երգում ալ կրնէ, որ մահուչափ մեղքեր են: Պզտի բան մը գողնալը, ներելի մեղք է. բայց հոն չի մնար. գողցած բանին համը բերանը կը մնայ, քիչ քիչ կը սորվի գողութիւն ընել, ինչուան մեծին ալ ձեռք կը զարնէ, ինչուան սոսկալի մեղքերու մէջ կիյնայ: Յուգայ ալ քանի մը ղուռուչ գողնալէն սկսաւ. բայց երթալով աբահութիւնը անանկ տիրեց վրան, ինչուան իր վարգապետն երսուն ղուռուչի ծախեց. և ետքն ալ յուսահատութեամբ մեռաւ կորսուեցաւ գնաց դժոխք: Ասանկ կըլլայ անոնց ալ որ ներելի մեղք է ըսելով ջրի պէս կը խմեն մեղքերը. ներելի մեղքերէն մահուչափին մէջը կիյնան, մահուչափէն մտքերնին կը կուրնայ չեն ճանչնար ինչ վիճակի մէջ ըլլաւ նին, ինչուան շատ անգամ կը փառին կը հոտին մահուչափ մեղքին մէջ՝ առանց զգալու, կրսէ սուրբ Դիոնիսիոս Կարգուեսանը: Սուրբ Տրոթէոս ալ « Ընանկ անզգայութեան ու խտասարտութեան մէջ կիյնան, կրսէ, որ անզեղ կը մնան և յաւիտեան կը դատապարտուին », հիմայ կրնաք նէ՝ ըսէք որ ներելի մեղքը մեծ չարիք մը չէ. ան որ մարգս մահուչափ մեղքի մէջ գիւրաւ կրնայ ձգել, ու մահուչափ մեղքէն դժոխք, չի կրնար պզտի չարիք ըլլալ:

Մտիկ ըրէք պատիժներն ալ որ ամ ներելի մեղքերու համար կուտայ: Թէ որ դատաւորնէրը վճռեն մէկուն աչքը հանել, մէկը գազաններու դիմացը ձգել, շուտ մը սպաննել, կրսէք որ ծանր յանցանք մը ըրած պիտոր ըլլայ, առանց անոր ատանկ պատիժ չիարուիր: Եկուր նայէ որ սոս ամեն պատիժներն ամ ներելի մեղքերու համար տուած է: Աստուածաշունչը թագաւորաց գլխին մէջ կը պատմէ որ սուրբ մարգարէն երէն մէկն, Եյ պզտի անհնազանդութիւն մը ընելուն համար՝ առիւծին բերանը գնաց: Քառասունուերկու տղաք, Եզրսէ մարգարէն չէ թէ ծաղբ ընելուն համար՝ հապա կատակով զինքը կուծտ գլուխ կանչելուն համար՝ սոսկալի կերպով պատժուեցան. երկու արջ ելան մօտիկ անտառէ մը, կտոր կտոր ըրին զլրենք: Ղուտին կնիկը հետաքրքրութեամբ նայուածքի մը համար՝ մէկէն աղէ արձան գարձաւ: Ողա զեռացին տապանալը

բանելուն համար որ չիյնայ, (ամենին մեզք մը չէք կարծեր ըրածը,) մէկէն հոն տեղք փռուեցաւ ինկաւ մեռաւ: Դաւիթ մարգարէն որ այ այնչափ սիրելին էր, այ սրտին ուզած մարգն էր, պզտի սնափառութեան մը համար որ ուզեց որչափ մարգկանց վրայ տիրեց գիտնալ, ի՞նչ Գագ մարգարէին ձեռքովն իրեն ըզու որ աս իրէք պատիժներէն մէկն ընտրէ, կամ եօթը տարի սով, կամ իրէք ամիս պատերազմ, և կամ իրէք օր ժանտախտ: Դաւիթ ժանտախտն ընտրեց. և իրէք օրուան մէջ եօթանասուն հազար հոգի մեռան: Աստուծոյ թան. [Թեմն սնապարծութեան մը համար ասանկ կոտորած, մէկ ներելի մեղքի մը համար ասանկ սատակ պատիժներ ըլլալէն ետքը՝ ինչպէս կրնայ ներել մեղքը բանի տեղ չեգորուի:]

Սուրբ հաւատքը կը սորվեցընէ սր ի՞նչ ներելի մեղքերն անգին քաւարանին մէջը կը պատժէ, ինչու որ մեղքի բիծ մըն ալ ունեցոյն՝ անով արքայութիւն չի կրնար մսնել, պէտք է որ առաջ քաւէ ունեցած քիծը: Բայց քաւարանի պատիժ որ կրսենք նէ՝ ինչպէս բան է. շատ անգամ քարոզներու մէջ լսած կըլլալք: Սուրբ Ագուստինային կրսէ որ քաւարանին ամեն նէն [Թեմն պատիժն աշխրդրբիս ամենն շարքարանքներէն ալ սաստիկ է. աշխրդրբիս ամենն շարիքը մէկտեղ գնենք, պատերազմ, սով, ժանտախտ, կայծակ, մորիկ-ասոնց վրայ աւելցընենք բանաւորներէն ննաբաժն ամենն բարբարոսական տանջանքներն ալ, ամենն հիւընգութիւններն ու ցաւերն ալ որ աս մեր խեղճ կենտրոն մէջ կրնանք քաշել: Աս ամենն բանը մէկտեղ չեն հասներ քաւարանին մէկ պզտի պատժոյն որ ի՞նչ ներելի մեղքի մը համար կուտայ. քաւարանին պատիժները սաստկութեան կողմանէ գծալիքին պատիժներէն վար չեն մնար: Խեղճ ենք, ողորմելի ենք, կրթեմն որ ի՞նչ մեղի գծարդութիւններ կը խրկէ, հիւընգութիւն, ցաւ, տառապանք, պատճառը չենք իմանար, անհամբերութիւն կրնենք: Արնանք ըսել որ կենտրոնու մէջն ամենեկին ներելի մեղք մըն ալ ըրած քրքանք. [Թէ որ մէկը համարձակի ըսելու նէ, ես ալ իրեն այ կողմանէ կրսեմ որ մեծ սուտ մըն է ըսածը. « Եթէ ասիցեք եթէ մեղս ինչ մեք ոչ ունիմք, զանձինս խաբեմք, և ճշմարտութիւնն ի մեզ ոչ գոյ »: (Ձ. Յ. 4. Ձ. 8 :)

Ուրեմն թէ որ մեղք ըրած ենք, ինչ զարմանք որ Էծ մեզի գժբազգութիւն ու պատիժ կը խաւրէ . թէ որ ուղէր մեր մեղքին արժանի պատիժ աւլ նէ, պէտք էր բոլոր աշխարհիս չարիքը մէկ ներելի մեղքի մը համար վրանիս խաւրէր, և աս ալ չէր բաւեր իր Էծային արգարութեանը հատուցում ընելու՝ ան անարգանացը տեղն որ ներելի մեղքով մը կընենք իրեն : Անանկ է նէ, ո՞վ կրնայ խելք հասցընել ներելի մեղքի մըն ալ ինչ մեծ չարիք ըլլալուն . “ Զյանցուածս իւր ժ կարէ առնուլ ՚ի միտ ” : Մեծ չարիք է, զասն զի հոգիներս կաղտոտէ ու կը տգեղացընէ . մեծ չարիք է, զասն զի Էյ դէմ է, Էյ անարգանք է . մեծ չարիք է, զասն զի Էյ շնորհքը կամոց կամաց քիչցընելով մահուչափ մեղքի մէկ կը ձգէ զմեզ, ու մահուչափ մեղքէն գժոխքը . մեծ չարիք ալ է, Ծանր պատիժներու արժանի ըլլալուն համար : Ո՞վ կրնայ ուրեմն ինչպէս որ պէտք է նէ սոսկալ ներելի մեղքէն, ո՞վ կրնայ զգուշանալ ու փախչիլ տնկէց որչափ որ պէտք է :

Իսկ թէ որ ներելի մեղքն ինքիրեն մտածելով այսչափ սոսկալն բան է, հապա ինչ պէտք է ըլլայ ան անիծած մահացու մեղքն որ անցած կիրակի վրան խօսեցայ : Դուք ինքիրենիդ մտածեցէք և ըրէք աս հետեանքը : Սիրելի որդիքս, քիչ մը սորվինք Էծ սիրելը, մեր բարերար ու սիրելի տէրը . քիչ մը սորվինք իր պատուիրանքները պահելը, Կր աւետարանին տուած կանոններուն հետեիլը, քրիստոնէական պարտքերնիս կատարելը : Ասանկով կրնանք ամեն կերպ մեղքէ հեռու ըլլալ, նաև ներելիներէն, գտնէ անոնցմէ որ դիտուք ու կամօք կըլլան : Իսկ ինչուան հիմայ ըրած մեղքերնուս վրայ զըջանք սրտանց, և Էյմէ թողուի խընդրենք, ըսենք միշտ Դաւիթ մարգարէին հետ . Կորէն թողութիւն տուր մեղքերուս, տէր իմ, նորէն մաքրէ իմ հոգիս . “ Առաւել լուս զիս յանօրէնութենէ իմմէ, և ՚ի մեղաց իմոց սուրբ արա զիս ” . (Սղմ. Ծ. 2.) ու քանի որ կեանքերնիս չէ լմընցեր, ապաշխարենք առ նոնց վրայ, Էյ արգարութեան հատուցում ընենք, որպէս զի չըլլայ որ անդին անհամամատ աւելի խիստ վճարք մը հարկաւորինք ընելու :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃՏԵ .

Հարգութեան վրայ :

Այդէջ առջի յորդորակներուն մէջ մեզքին ծած-
րութեանն ու գէշութեանը վրայ խօսեցայ ընդհանրա-
պէս , ինչ սոսկաչի և յաւիտենական վնաս կրնէ մեր
հոգւոյն . իսկ հիմայ պիտոր սկսիմ եօթը մահուչափ
մեղքերուն վրայ մէկիկ մէկիկ խօսիլ , որ մանաւանդ
եօթը գլխաւոր մոլութիւն կրտուին , վասն զի անոնցմէ
առաջ կուգան ուրիշ ամեն մոլութիւններն ու մեղ-
քերը :

Առ անիծած հրէշներուն առջինն է հպարտութիւնը ,
և իրաւամբք ամենէն առաջ գրած է , վասն զի սուրբ
գիրքն ամեն մեղք հպարտութէ կրօկաի կրտէ . “Սկիզբն
ամենայն մեղաց ամբարտաւանութիւն ,” . (ՍԻՐԱ . Գ .
13 .) Վասն զի հպարտութիւնն ամենէն սովորական
ամենէն աւելի տարածուած ախտն է , առանց զգալու
մարդուս սիրաը կը մանէ , ամենուն քովը կը մտե-
նայ , նաև բարեպաշտ ու ջերմառանգ եղողներուն . ու
կաւրէ կապականէ մեր բարեգործութիւններն և ա-
ռաքինութիւններն ալ : Անոր համար քանի մը յորդո-
րակներով ձեզի ցարնեմ հպարտութեան ինչ ըլլալն ,
իբայլ և այլ տեսակներն , իրմէն ծնած ուրիշ ախտերն
և անկարգութիւնները , որչափ ծանր ու մարդուս
վնասակար մեղք ըլլալը :

Հպարտութիւնը մարդուս իր վրայ անկարգ ու չա-
փազանց համարմունք ունենալն է , և ուզելն որ ու-
րիշներէն վեր ըլլայ : Խղձալճու բան . թէ որ մեծ տխաւ
մուկը մըն է մենք զմեզ բանի մը տեղ գնենիս , ինչպէս
որ առաքեալը կրտէ , “Եթէ համարիցի որ լինել ինչ
և չիցէ , զանձն իւր խարէ ,” . (ԳՊՂ . Է . 3 .) Վասն զի
թէ որ աղէկ քնենք նէ , իրաւցրնէ ոչինչ մըն ենք ,
հապա ինչ պիտոր ըսենք թէ որ մէկն ինքը զինքը մեծ
բանի մը տեղ գնէ , և ուրիշներէն ալ վեր սեպէ : Բայց
եկուր նայէ որ խիստ հասարակ ախտ մը եղած է ապ .

կայ, և քիչ շատ՝ ամմենուն վրայ կը տիրէ : Աս ասանկ ըլլալը հասկընալու համար՝ հերիք է որ խորունկը մրտնենք, քննենք սրտերնիս . մեկէն կը տեսնենք որ հակում մը ունինք ինչ որ ենք նէ՝ անկէց աւելի երենալու : Հերիք է որ գիտենք մեկուն մեկալին խօսելու կերպը . կան որ իրենք զիրենք կը գովեն ու կը բարձրացընեն, բերաննին չեն կրնար բանալ առանց իրենց վրայ խօսելու, զիրենք ուրիշներէն վեր դնելու . ալ գէշն ան է որ՝ որովհետեւ ուրիշներուն մեծ համարմունքը կարծես որ իրենցը կը քիչցընէ, գոհ չեն ըլլար զիրենք գովելով, հասարակօրէն վար ալ կը զարնեն ուրիշներն, իրենցմէն ՚ի զլատ ուրիշի վրայ գովելու բան մը չեն գտներ : Կան ալ որ անանկ հպարտութեամբ, անանկ գոռոզութեամբ, անանկ ուրիշները կճնելով կը խօսին, որ կարծես թէ բարձր լեռներն իրենք ստեղծեր են, կարծես որ ուրիշներն իրենց գերիներն են, իրենցմէն ՚ի զլատ ուրիշը բանի տեղ չեն գներ : Հերիք է գիտել մեկուն մեկալին բռնած կերպը, մեկէն կը տեսնենք որ հարուստներն՝ ազնուականները՝ պաշտօն մը կամ իշխանութիւն մը ունեցողներն ուրիշներուն վրայ արհամարհելով մը կը նային, ուրիշները բանի տեղ չեն գներ, կը նախատեն, կը ծաղրեն . մեկէն կը տեսնենք որ ամմեն մարդ իր վիճակին մէջ եղածէն աւելի կուզէ երենալ և ըլլալ . որդին կուզէ հօրմէն աւելի գիտցող ըլլալ ու հրաման . ծառան տէրութիւն կուզէ ընել, հպատակը մեծաւորութիւն, աշկերտը վարպետութիւն . ազգաւոր հարուստ կուզէ երենալ, հարուստն ազնուական, ազնուականն իշխան : Ոմանց քալելն ալ միայն տեսնես նէ՝ հերիք է . անանկ կերպով քայլ կառնեն, անանկ վզերնին վեր կը տնկեն որ հպարտութիւնն երեսնէն կերենայ . քիչ մը հետերնին խօսելու ըլլաս նէ, կիմանաս որ յանգուգն պնդագլուխ և օգով ուռած՝ ներսերնին պարսպ՝ անխելք մարդիկ են :

Ուրեմն ինչպէս ըսի, հպարտութիւնն է՝ մարդու իր վրայ անկարգ ու չափազանց համարմունք ունենալն և ուզելն որ ուրիշներէն վեր ըլլայ, ուրիշներէն վեր երենայ : Ասիկայ ազէկ հասկընալու, և կերպ կերպ հպարտութիւններն ու հպարտութեան աստիճանները շանչալու համար, պէտք է գիտնալ որ աշխարհիս վրայ

իրեք տեսակ բարիք կան : Մէյժը բնութեան բարիք :
ինչպէս է խելքն , յիշողութիւնն , առողջութիւնն ,
ուժն , աղէկ կազմուածք ունենալը , գեղեցկութիւնը
և ասոր նման բաները : Երկրորդ՝ բազդի բարիք ըստած-
նեքն . ինչպէս հարստութիւն , պատիւ , իշխանութիւն
և այլն : Երրորդ՝ բարիք շնորհաց . ինչպէս է բարե-
պաշտութիւնը , ջերմեանգութիւնն , առաքինութիւն
նկրը , մարգարէութեան հոգի ունենալն , աղէկ քա-
րոտիչ ըլլալն , և ասոնց նման կատարելութիւններ :

Ասոնք որ աղէկ իմացաք , հիմայ գտնք որ մեծն Գրի-
գոր ու սուրբ Ագուսինացին չորս տեսակ հպարտութի
կայ կրսնն : Առջինն անոնցն է որ բնութեան կամ բազ-
դի կամ շնորհաց բարիքն ունենալով չեն ուզէր ճանչ-
նալ որ այժմ ընդունեք են , կարծեն որ իրենցմէ օւնին .
կամ անանկ կը վարուին պարծենալով որ կարծես թէ
իրենցմէ ունենային ան կատարելութիւններն օւ բա-
րիքը : Աս տեսակ էր Արուսեակին հպարտութիւնն որ
երկրնքէն ինկած ապտամբ հրեշտակներուն զլօսիմ է-
զաւ : Տեսնելով որ ինքն անանկ սիրուն լուսաւոր հրեշ-
տակ մըն էր , այնչափ կատարելութիւններ օւ սքանչելի ձիր-
քեր ունէր , այ շնորհակալ ըլլալու տեղը , ճանչնալու
տեղն որ այժմ ընդ օւնեք էր ան ամենն բարիքն , և իրեն
հնազանդելու՝ զինքը պաշտելու տեղը , կարծես թէ
ան ամենն սուեցածն իրենն ըլլար՝ սկսաւ անանկ հպար-
տանալ որ հերիք չխեպեց ամենն հրեշտակներէն մեծ
և ազուր ըլլալն , ուզեց այ հաւատար ըլլալ . “ Ե՛կց 'ի
վերոյ քան զաստեղս , եզեց նմանող բարձրելոյն ” .
(Ես . ԺԳ . 14) Անիծած հպարտութիւն : Ասանկ է-
զաւ Եւային հպարտութիւնն ալ գրտխափն մէջը , որ
ամեննքա ալ թշուառացուց : Եւայ ամենն օւզածն օւ-
նէր , բնութեան՝ բազդի և շնորհաց ամենն բարիքնե-
րովը զարգարուած էր . բայց ինքն անոնց համար այ
շնորհակալ ըլլալու և խոնարհելու տեղը՝ սատանային
խաբին հետևելով , որ օձի կերպարանքով իրեն երկչաւ .
և այ նման կըլլաս գուն ալ քու էրիկդ ալ ըսելով խա-
բեց զինքը . “ Լինիցիք իրբև զասաուածս ” . առ անի-
ծած բաղձաւքովն , ուզելով որ ինչ որ էր 'նէ' անկէց ա-
ւելի ըլլայ , այ պատուիրանքին գէմ ըրաւ , արգիլած
պտուղը կերաւ , և խեղճ Ագամին ալ կերցուց : Անի-
ծած հպարտութիւն : Ասանկ էզաւ տիրացուց թա-

գաւորին հպարտութիւնն ալ, տեսնելով իր այնչափ ազգերու վրայ տիրելն ու հարստանալը, կածեալ որ Երմեյ չէր ամենն ունեցածն, անանկ հպարտացաւ որ ինչուան Եծ կարծեց զինքը . “ Փոխանակ զի հպարտացաւ սիրտ քո , և ասացեր թէ Եծ կմ ես , , . (Եղևի . ԻԹ . 21) Ա նիծած հպարտութիւն, տեսէք ինչուան ուր կը հասնի :

Ասոնց նման է քրիստոնէից շատերուն հպարտութիւն ալ . քրիստոնէայ ենք կըսեն , այսինքն Քնի հեակող , բայց Քն տէրն մեր այնչափ կը յորդորէ որ խոնարհ ըլլանք , հեզ ըլլանք . “ Ուսարուք յինէն զի հեզ կմ և խոնարհ սրտիւ , , . (Մփի . ԺԾ . 29 .) և իրենք անտանելի հպարտութիւն մը ունին , որ բոլորովին քրիստոնէական խոնարհութեան գէմն է : Թէ որ քիչ մը սովի տէր են , թէ որ քիչ մը ազնուական ցեղէ ծնած են , թէ որ պզտի պաշտօն մը կամ իշխանութիւն մը ունին , կարծես որ ուրիշ տեսակ մարգիկ են , կարծես որ երկնքէն զամբիգով ինջեր են , կարծես որ ուրիշ ամմինքը զիրենք պատուելու և իրենց ծառայելու համար եղած են . վայ անոր որ իրենց վրայ համարժեք չիցցունէ , քաղաքավարութենէ պակաս , այցելութիւնը չիհատուցանէ , մեծ յանցանք ըրած կըլլայ : Իսկ իրենք ուրիշները բանի տեղ չեն գներ , արհամարհանքով կը խօսին ամմնուն վրայ , և իրենց անարգանք կը տեսնեն ուրիշը պատուելը , նաև քահանաներն ու եպիսկոպոսներն ալ : Չկն մտածեր որ ատ բարիքներն Երմեյ առեր են , և ասոնք տուալը կրնայ ալ վերջընել թէ որ վայրկեան մը ձեռքը ետ քաշէ զիրենք պահելէն : Ուրեմն թէ որ ամմնն ունեցածնին Երմեյ է նէ , կըսէ առաքեալը , թէ որ բան մը չունին որ իրենցմէ ըլլայ , ինչպէս կրնան պարծենալ , ինչմէ կը հպարտանան . “ Զինչ ունիս՝ զոր ոչ իցէ առեալ . և եթէ առեր , զի պարծիտ իբրև զքառեալ , , . (Ե . Կոր . Գ . 7) Թէ որ ծառայ մը իր տիրոջը զգեստը հագնէր , ու մեծութիւն ուզէր ծախել նէ , ինչ կըսէինք . կըսէինք որ խենթ է , հագածն իրենը չէ , տէրը կրնայ վրայ հասնիլ առնել հագուստը . կըսէինք որ թէ և հագուեր է , բայց ոչորմով ծառայ մըն է , ցրուցած մեծութիւնն իրենը չէ : Նայն բանը պէտք է ըսենք անոնց համար ալ որ հարստութիւն պատիւ և իշխանութիւն ունինք ըսելով կը պարծենան . վասն զի Եծ է անսնք իրենց տուողն , և ամմնն

վայրկեան կրնայ ետ առնել. “ Զինչ ունիս՝ զոր ոչ իցէ առեալ. և եթէ առեր, զի՞ պարծես իբրև զսուեալս ” :

Եւոյն բանը պէտք է ըսենք անոնց համար ալ որ ազնուական ենք ըսելով կը պարծենան : Ի՞նչ կուրուծի. ազնուական հօրմէ ծնած ըլլալնուն մէջը ի՞նչ արգիւնք ունին իրենք. Ի՞նչ անանկ ուզեր է որ ազնուական ծնանին, կրնային աղքատ կամ հասարակ հօրմէ ծնած ըլլալ. ուրեմն ի՞նչ պարծելու բան կը մնայ իրենց, ի՞նչ բանի վրայ կրնան հպարտանալ և ազնուական չեղողներն արհամարհել. “ Զինչ ունիս՝ զոր չիցէ առեալ. և եթէ առեր, զի՞ պարծիս իբրև զսուեալս ” : Մանաւանդ որ ազնուական հօրմէ ծնած ըլլալն ինքիրմէն յարգ մը չի տար մարդուս, հապտ սրտի ազնուականութիւնն է յարգ առուողն, այսինքն իրօք ազնուական զգացմունք ունենալն, արդարութիւն համեստութիւն և առաքինութիւն : Թո՞մա գեմբայիին խօսքն է. ալ լաւ է խոնարհ ջերմեռանդ երկիւղած գեղացի մը, քան հպարտ փիլիսոփայ մը իր ամենն գիտութիւններովը. “ Այո՛ լաւ է խոնարհ գեղուկ որ Ի՞նչ ծառայէ, քան զհպարտ փիլիսոփայ՝ որ անփոյթ լեալ զանձնէ, զընթացս երկնից զննէ ”. (Գրի. Թ. Գ. Թ. 1) Աւրեմն ևս առաւել պէտք է ըսել որ աղքատ գեղացի մը՝ աղքատ արուեստաւոր մը երբոր լաւ մարդ է, երբոր երկիւղած՝ բարեպաշտ և առաքինի մարդ է, շատ աւելի յարգելի է, քան թէ ազնուական մը որ հպարտ է և մօլութիւններ ունի : Եւս առաւել պէտք է ըսել որ աղքատ գեղացին երբոր բարեպաշտ և առաքինի է, անոնցմէ շատ աւելի ազնուական է՝ որոնք որ ազնուական հօրմէ ծնած են, բայց առաքինի չեն ու բարի վարք չունին. վասն զի ան խեղճ մարդը ճշմարիտ ազնուականութիւնն ունի, որ է առաքինութիւն ու սրտի աղէկութիւն. իսկ մեկալնոնք նիւթական ազնուականութիւն մը փայն ունին՝ որ ինքիրմէն բան մը չաժեր, գիպուած մըն է : Սուրբ Իսիդորոս խեղճ գեղացի մըն էր եզ վարող, բայց առաքինի ու սուրբ. հիմայ անոր քովը գնեմք աշխարհքիս հպարտ ու գէշ վարք ունեցող ազնուականներուն մէկը. ո՞րն աւելի մեծ կը սեպենք, որո՞ւն վրայ աւելի համարմունք կունենանք. մարդ չիկայ որ սուրբ Իսիդորոսն աւելի մեծ չիսեպէ : Ո՛հ, երանի թէ աս չըլ-

մարտութիւնն իմանային անոնք որ կարօտ են իմանալու . անատենն իրենց ցեղին ազնուականութեանը համար ուռնուն անգը՝ բարեպաշտութեան և առաքինութեան ետեկէ կըլլային , ու մտածելով որ ամենն ունեցածնին ձայն է՝ կը խոնարհէին սուրբերուն պէս , Գնի խոնարհութեանը կը հետեւին , և իրօք ազնուական ու պատուոյ արժանաւոր կըլլային :

Նոյն բանը պէտք է ըսենք նաև կրնկոտոց որ հասարակօրէն գլխունուն մէջը հպարտութեան և ինքնահաւանութեան ծուխ մը ունին իրենց գեղեցկութեանը համար , ինչուան կարհամարհեն ու կը ծիծաղին աղուոր գէմք ու ձև չունեցողներուն վրայ : Ընդձ ողորմելիներ հասպա թէ որ յանկարծ ուզէ անծ ետ աւելի իր տուածն , ու հիւընգութեամբ մը կամ փորձանքով մը ալլանգակին նէ , ուր կը մնայ պարծենալնին , ինչո՞ւ ուրեմն կը հպարտանան . “ Զինչ ունիս՝ զոր չլցէ առեալ . և եթէ առեր , զի պարծիս իբրև զառեալ , Թէ որ ճանչնային իրենց ինչ ըլլալը նէ , քիչ մը աւելի կը խոնարհէին . Թէ որ երիկ մարգիկ ալ որ իրենցմէն աւելի բան մը ունին՝ և այսու ամենայնիւ պէտք է խոնարհին , որչափ աւելի իրենք որ ամենն կողմանէ ակար են և երիկ մարգիկանց կարօտ : Բայց եկուր նայէ որ հասարակօրէն կրնկոտիք աւելի հպարտ են և ինքնահաւան : Ատ իրենց հպարտութիւնն է պատճառն որ շատ անգամ տանը մէջէն խաղաղութիւնը կը վերնայ : Հարս մը տուն կը բերես . քանի մը ամիս կամ շաբաթ անյնեկէն ետքը՝ կրնաս նէ բան մը ըսէ իրեն կամ ազգարարութիւն մը ըրէ . անանկ պատասխան մը կուտայ , անանկ երեսգ կը վազէ որ , խօհեմութիւն չընես ու չիւրես նէ՝ կոխվայնատուն կելլէ : Կեսուր մը կայ տանը մէջ , տարիքն առած աւել մը կայ , բալլիքները ձեռուընին է , կուզեն որ հրամանն ամենն բանի մէջ , կուզեն որ ամենն բան գիտցող ըլլան , իրենց ամենն ըրածն ազէկ է , ուրիշներուն ամենն ըրածը գէշ է , ամենըք պէտք է իրենց հնազանդին : Մէկալ գիէն ալ հարս մը կայ , աղջիկ մը կայ տանը մէջ , անոնց գլխին մէջն ալ ինքնահաւանութեան ծուխը պակաս չէ , կրսկսին գանգըտիլ . բերնեընուն տալ , մէկն երկանը՝ մէկալն եղբարներուն անկըձէն կը փսփսայ , գլխընին կը տարքընէ , խառվութիւն մըն է կիլնայ տանը մէջ , ատեւութիւն ու քէն , որ գէ-

չէն գէշ հեռեանքներ կուենեան : Ի՞նչ որ ընդ հակա-
ռակն ան օրհնած կեսուրները՝ տալերն ու հարսները
քիչ մը խոնարհութիւն ունենալին նէ , տանը խաղա-
ղութիւնը չէր վերնար :

Խաթուներ աղջիկներ ալ կան որ բարեպաշտ ու
ջերմեանդ են , սակայ կը խոստովանին ու կը հազոր-
գուին , բայց խոնարհութիւննին պակաս է . իրենք ի-
րենց վրայ մեծ համարժեռք ունին , ու կուզեն ալ որ
իրենց ջերմեանդ ըլլալն տմեկնքը գիտնան , առաքի-
նութիւննին ճանչցուի , կը վարդապետեն ալ առաքի-
նութիւններու վրայ , խոնարհութիւններ ալ կրնեն
գրուանց : Բայց քիչ մը իրենց պակասութիւնն երես-
նուն տուր , ազգարարութիւն մը ըլլէ իրենց , կը տես-
նես որ քրիստոնէական առաքինութիւններուն հիմք
չունին եղեր , որ է խոնարհութիւնը : Իսկ թէ որ բա-
րեպաշտներուն ու ջերմեանդներուն մէջն ալ կան
ասանկ հպարտութիւն ունեցողներ , հապա քիչ մը
թոյլ խղճմանք ունեցողներուն համար ի՞նչ պէտք է
ըսենք : Մէյճը ժտեցիր դպիր իրենց պակասութիւն-
ներուն , քիչ մը խրատ տուր , ըսէ իրենց : Ինչո՞ւ ա-
տանկ ուշ կելես առարկներն , ինչո՞ւ հագուելու որ-
գուելու համար այգչափ ատեն կը կորտնջընես , ին-
չո՞ւ քարոզի՞ քրիստոնէական վարդապետութե՞ խրատ
լսելու չես երթար , ինչո՞ւ պարապ կը կենաս , տանը
բաները հողալու տեղը՝ քու հանգիստագ՝ քու գրասանքդ
կը փնտրուես , ինչո՞ւ առ մասնաւոր ընտանութիւնը կը-
նես , ինչո՞ւ սմմին նորեկուք ունայնասիրութե՞ ետեէ
կըլլաս , առ կեանքը քրիստոնէի մը չի վայլեր . մտե-
նանք մէյճը , ըսենք իրենց առ բանելը . անանկ հպար-
տութեամբ մը երես կը վազեն , անանկ դժարմին կու-
գայ , անանկ ծուռ մտքով կառնեն ըսածներդ որ ին-
չուան քէն կը պահեն , ու վրաս գէշ կը խօսին , ջրած
չարիքնին չի մնար : Նոյն իսկ իրենց այգչափ ունայնա-
սիրութիւնն ինչէ՞ն առաջ կուգայ . շատ անգամ հպար-
տութենէ և փառասիրութենէ , որպէս զի անանկները
զարմանան վրանին և իրենց վրայ խօսուի : Աս իրենց
հպարտութիւնն ինչուան խոստովանանքի մէջ ալ կը
տիրէ վրանին . անոր համար է որ կը ջանան ըրած պակ-
սութիւններմին պարտրկել , յայտնի չիլուլցել , եր-
բեմն ալ պահել ու խոստովանանքնին պարտապէ հա-

նէլ, արքայազնութիւն ընէլ: Ինչո՞ւ . վասն զի կը վախնան որ խոստովանահայրն իր համարմունքը կորսընցընէ վրանին, կամ արքութիւն առնելու հրաման չիտայ, կամ յանդիմանէ զիրենք:

Երկրորդ տեսակ հպարտութիւնն անոնցն է՝ որ կը ճանչնան ամեն բարիք անմէ առած ըլլալին, բայց կը կարծեն որ արժանի են անոնց . հարստութիւն, պատիւ, իշխանութիւն, ինչ որ ունին նէ՝ կը կարծեն որ իրենց արդիւնքներուն վարձքն է. անանկ որ ունեցածնին կորսընցընելուն պէս, իրենց անիրաւութիւն մը եղած կը սեպեն: Անանկ մեծ համարմունք ունին իրենց վրայ որ ունեցածնին քիչ կերենայ աշուրնուն, միշտ աւելի ունենալու արժանի կը սեպեն զիրենք . ամենէն հարուստ, ամենէն մեծ կուզեն ըլլալ. պատիւ մը կամ իշխանութիւն մը ձեռք ձգեն նէ՝ գոհ չեն, անկէց մեծին կը բաղձան, աւելի մեծ պատուոյ արժանի կը սեպեն զիրենք:

Ձեն հասկընար որ մենք բանի մըն ալ արժանի չենք որ Ծծ աայ մեզի . ինչ որ կուտայ նէ՝ իր բարութեանն ու ոգորմութեանը համար է որ կուտայ. ուստի ամենեկին իրաւունք չունինք բանի մը վրայ պարծելու, և ոչ մեր ըրած բարեգործութիւններուն վրայ. վասն զի անոնք ալ չենք կրնար ընէլ, թէ որ Ծծ իր ոգորմութիւն մեզի շնորհք չիտայ ընելու:

Երրորդ տեսակ հպարտութիւն անոնցն է որ չունեցած բաներնուն վրայ կը պարծին, ունեցածնէն աւելի կուզեն ցըրնել: Պղախկ են նէ, մեծ կուզեն երենալ. հեռուանց ազնուակահանութի մը ունին նէ, կարծես որ արեւուն խնամիններն են, միշտ ալ ազնուակահանուե ե իրենց ցեղին վրայ կը խօսին . թէ որ ազքատ ազգական մը ունին նէ, անունը չեն ուզեր լսել, երեսը չեն ուզեր տեսնել, ամբթ կը սեպեն իրենց . թէ որ հայրերնին պապերնին հասարակ արուեստաւորներ եղած են նէ, չեն ուզեր որ յիշուի, կամրջնան, կուզեն որ թաղուած մնայ: Ասանկներուն հաճոյ ըլլալու համար, հարկ է շողոքորթել միշտ զիրենք, խուսկ տալ իրենց . և յայտնի կերենայ որ չէ թէ միայն ծխով լեցուն է գլխընին, այլ ըզեզ չունին, անխեղք են: Անոր համար Դասիթ մարդարէն կը խնդրէր միշտ անմէ որ հպարտութիւնը ոտք չիտուէ իր քովը . “ Մի եկեսցէ ի վերայ մեր ոտք ամ .

բարտաւանից , , (Սղմ. շԷ . 12 :) Սուրբ Ամբաստանաբարհրատուր մեկնութիւն մը կուտայ սաղմոսին առ բացարուծեանն , ու կըսէ . “ Ոտքը յիշելուն պատճառն ան է որ ’ հպարտը գլուխ չունի ” :

Կան ալ որ հազիւ քիչ մը մտածել գիտեն , ու զիրենք ամմնէն խելացիներուն տեղը կը գնեն . քիչ մը բան հազիւ սորված են , և ամմնէն գիտուն կը սեպէն զիրենք . ազքատ են , հազիւ ապրուստանին ունին , և իբրև թէ աղքատութիւնն յանցանք մը ըլլար , կամբնան ու հարուստի կերպ կը ցընեն , ազնուական ու հարուստ սարոններուն ու խաթուններուն հագածէն վար չեն ուզեր մնալ : Եւ առ փառասիրութենէն հետեւած չարիքները ո՞վ կրնայ համրել . բայլորին ալ պատճառն անիծած հպարտութիւնն է :

Իսկ չարորոգ տեսակ հպարտութիւնն անոնց ըրածն է որ ուրիշները կանարգեն՝ իրենք ամմնէն վեր երևնալու և փառասորուելու համար . մարդ չիկայ որ չի մեղագրեն , ամմնուն վրայ զուրցելու բան մը կը գրանեն , որպէս զի ցընեն որ իրենք ան ամմն պահուութիւններէն ազատ են : Աստուած պահէ որ առջևին մէկ ուրիշը գողէս . մէկէն գիմացգ կառնեն , վար կը զարնեն զինքը , որպէս զի ամմն գողէսա իրենց մնայ : Պօզոս առաքելոյն ըսած հպարտներէն են որ իրենց գիտութեանը վրայ կուսին , “ Գիտութիւն հպարտացուցանէ ” . անոնցմէ մէկուն ըսէ մէյմը որ առ կամ ան մարդը գիտուն է . թէ որ գիմացգ ալ չարնէ նէ , քրթին տակէն ծիծաղելով մը կիմացընէ որ անոնց ունեցած գիտութիւնն ալ բան է , բուն իր քովն է գիտութիւնը : Իրեն ազնուականութեամբն ուսած հպարտք մը ըսէ մէյմը որ առ կամ ան մարդն սղնուական ցեղէ է . մէկէն բան մը կը գանէ զիրենք վար ձգելու . ազնուականութիւննին ալ չի կրնայ ուրանալ նէ՝ անուննին կը կտորէ : Ասան զի առ տեսակ հպարտները կուզեն մինակ իրենք ըլլալ ամմն կատարելութեան տէր , ուրիշներուն նման չեն ուզեր ըլլալ , ինչպէս փարիսեցին էր որ այ առջին ալ պարծենալով ըսաւ . Ես ուրիշ մարդկանց պէս չեմ . “ Ոչ եմ իբրև զայս ի մարդկոնէ ” . (ՂՅ . ԺԾ . 11 :) Քրիստոնէից մէջէն ալ շատերն ասանկ կրնեն . բայց գիտնան որ իրենց ալ փարիսեցիքն եղածը կըլլայ , և տքը և տքը ան զիրենք կը խոնարհեցը .

նէ . “ Չի որ բարձրացուցանէ զանձն իւր , խոնարհեացի ” . (14 :)

Աս չորս տեսակ հպարտութեան առջի երկու տեսակն , այսինքն անոնցն որ ունեցած բարիքնին չեն ուզեր ճանչնալ որ այմէ է , իրենցմէ ունեցածի պէս կը պարծին , և անոնցն որ թէ և այմէ առնելնին կը ճանչնան , բայց զիրենք արժանի կը սեպեն այ տուած բարիքներուն , աս երկու տեսակը մահացու մեղք են , զիսն զի ազատ կամքէն առաջ կուգան , և այ գէժ մեծ անխրաուութիւն կընեն , չիճանչնալով որ ամեն բարիք այմէ է , և կարծելով որ ան պարտըկան է իրենց , երբոր այ ամեն մեղի տուածն իրեն բարութեանն ու ողորմութեանը շնորհքն է : Մէկալ երկու տեսակ հպարտութիւններն , այսինքն անոնցն որ չունեցածնին ունեցածի պէս կը պարծին , կամ ուրիշները կարհամարհեն ու զիրենք միայն բանի սեղ կը գնեն , աս երկու տեսակը կրնան շատ անգամ նաև ներելի ըլլալ , երբոր հետերնին այ կամ մեծաւորաց անարգանք մը , կամ եզրայրսիրութեան գէժ ծանր վնաս մը չըլլայ նէ :

Տեսա՞ք հպարտութեան ինչ ու քանի տեսակ ըլլալը . անոր համար առաջուց ըսի որ հպարտութիւնն ամեն զիճակի մէջ կը գտուի , ամեն մարդու վրայ կրնայ տիրել , և ամենքն ալ գիւրաւ կրնան յաղթուիլ աս ախտէն , կնկտիք ալ . էրիկ մարդիկ ալ . հարուստն ալ , ազգաւոր ալ . ազնուականն ալ , ռամիկն ալ . քաղաքացին ալ . գեղացին ալ . աշխարհականն ալ , եկեղեցականն ալ . թէ որ չիզգուշանան նէ , ամենքն ալ կը յաղթուին , ամենուն վրայ ալ կրնայ տիրել հպարտութիւնը , որուն ըրած վնասները սոսկալի են , ինչուն մեծն Գրիգոր կըսէ որ . “ Հպարտութիւնն յայտնի նշան է մարդուս յաւիտենական գատապարտութեանը ” :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԾՀԶ.

Հոգրա-իեն ծնած Տաւ-ի-ններած վրայ :

Ինչո՞ւ կիրակի հպարտութեան ինչ ըլլան ու քա-
նի տեսակ ըլլան ըսի . այսօր պիտի տեսնենք անկէց ու
ուաջ եկած մտուածիւններն , այսինքն հպարտութեան
զուկըները : Կրնաք երեակայել որ անանկ մօր մը զաւ-
կըներն ինչ հրէշներ պիտոր ըլլան , մէկզմէկէ ահաբե՛լ :
Հպարտութենէն առաջ եկած մտուածիւններուն
մէկն է փառասիրութիւնն , այսինքն անկարգ բողձան :
քը՝ պատիւ և իշխանութիւն ունենալու : Խօսք հասկը-
նալու համար . մէկն ազուար ազուար պաշտօններ կը տես-
նէ՝ թէ՛ եկեղեցական և թէ՛ աշխարհական , ու բողձա-
լով որ ինքն ալ աշխարհիս մէջ երենայ և փառաւորութի-
կըսկսի անկարգ կերպով անոնց ետեւ ըլլալ , առիկայ
է բուն փառասիրութիւնն , ու մահացու մեղք կը լըց
մէյմը՝ երբոր ան պաշտօնին՝ ան իշխանութեանը համար
պէտք եղած ոչ գիտութիւնն ու ոչ ընդունակութիւնն
ունի : Երկրորդ՝ երբոր ան պաշտօնին կամ իշխանուեց
հասնելու համար անխուս հնարքներ կը բանեցընէ ,
ստեր զուրցել , զոպարտութիւններ ընել , մէկը մե-
կալը խարել , կաշառք տալ , կեցածաւորութիւն շող-
քորթութիւն ու սիմոնականութիւն ընել՝ եկեղեցա-
կան պաշտօն ձեռք ձգելու : Երրորդ՝ երբոր ան պաշ-
տօնը կամ իշխանութիւնն ինքն առնելու համար տակե՛լ
արժանաւոր եղողն անկէց կը զբէ՛լ՝ անոր պատուոյն ալ
ապրուստին ալ մնաս հասցընելով , և ուրիշներն ալ կը
զբէ՛լ անոր ընելու բարիքներէն : Չորրորդ՝ երբոր իր
վերջին վախճանն ան պաշտօնին կամ իշխանութեանը
վրայ կը գնէ , անանկ որ իր ամեն ջանքն ան պատիւն
ու իշխանութիւնը վայելելու համար կընէ՝ ամեն բան
աչք առնելով անոնց հասնելու համար : Քանիներ կան
աս կերպ փառասիրութիւնն ունեցողներ . քանիներ
պաշտօնի և իշխանութեան ետեւ կը ըլլան , առանց գի-
տութիւն և ընդունակութիւն ունենալու . ինչ անար-

ժան հնարքներ ու խաբէութիւններ կը բանեցնեն պաշտօնի կամ իշխանութեան համեմտ . ինչ մեծ փրօս կըլլայ ժողովրդեան, տէրութեան, հասարակաց բարւոյն, Եյ փառացը, սուրբ եկեղեցւոյ պայծառութեանը, հաւատացելոց հոգիներուն՝ որ անանկ փառասէր մարդկանց ձեռքը կը մնան, որոնք իրենց պարտքը չեն կատարեր, և արգելք կըլլան ուրիշ արժանաւորներուն՝ որ կրնային այնչափ բարիք ընել ամենուն թէ հոգեւոր և թէ մարմնաւոր . թէ որ ան պաշտօնը կամ իշխանութիւնն իրենք առած ըլլային :

Ինչ խղճատանքներու մէջ պիտի իյնան աստիկներն իրենց մօշուան ասեւր . մեծ պատասխան պիտոր տան Եյ : Ուղեցին բարձրանալ, ուրիշներէն վեր ըլլալ, ուղեցին երկընթին աստղերուն պէս փայլիլ, բայց ինչուան գժոխք պիտոր իջնան՝ իրենց փառասիրութեան և ուրիշներուն հասուցած փրօսանուն պատիժն ընդունելու . “ Եւ գու որ մինչև յերկինս բարձրացեալ էիր, մինչև ՚ի գժոխս իջես, ” (Ղ . Ժ . 15)՝ Սուրբ գրքին խրատն է որ իշխանութեան ետևէ չըլանք . “ Մի խնդրեր ՚ի Թագաւորէ աթոռ փառաց, ” (Սիրտ . է . 1)՝ Քնտէրն մեր երբոր իմացաւ որ իր ըրած հրաշքներուն համար զինքը Թագաւոր պիտոր ընէին, քաշուեցաւ գնաց լեռան մը գլուխ : Ասանկ ալ ամեն սուրբերը կը փախչէին իշխանութիւն ու պատիւ ունենալէն : Ուրեմն փառասիրութենէ և անոր սոսկալի հետևանքներէն խօջսելու համար՝ աս կանոնը պիտոր բռնենք :

Սրտանց ճմարիտ խոնարհութիւն ունենալ, վրանիս համարմունք չունենալ, զմեզ անարժան սեպել պատուոյ ու պաշտօնի . բայց մէկալ կողմանէ ալ աշխատիլ օտրվիլ, ամեն մարդ իր ընդունակութեանն յարմար բանի հետ ըլլալ, և Եյ թողուլ որ ինքը մեզի ճամբայ ցըրնէ : Իսկ երբոր Եյ մէզի պաշտօն մը կամ իշխանութիւն մը կուգայ, նախ ինքը մեզի ճամբայ կը բանայ՝ մենք ետևէն չինկած ան բանին . ետքն ալ ինքը մեզի շոյ օգնութիւն և ամեն հարկաւոր եղածը կուտայ, որպէս զի պաշտօննիս աղէկ կատարենք :

Երկրորդ մղութիւնն որ հպարտութենէն առաջ կուգայ, յանդգնութիւնն է . այսինքն մեր կարողութենէն վեր բաներու ձեռք զարնելու անկարգ բաղձանքը : Հպարտ մարդն, ինչպէս որ առաջ ըսի, իր

վրայ մեծ համարմունք ունի, և կուզէ երենալ ու փա-
ռաւորուիլ. անոր համար իր կարողութենէն վեր գործ-
քերու ձեռք կը զարնէ. զոր օրինակ բժշկութիւն ծա-
խել՝ առանց սորված ըլլալու. վարդապետել՝ առանց
Թժուարանութիւն գիտնալու, խոստովանահայրութիւն
ընել՝ առանց բարոյական գիտնալու, գատաւոր ըլլալ՝
առանց օրէնք գիտնալու, կարճ ընեմ, որ և իցէ արուեստ
բանեցընել՝ առանց ան արուեստը սորված ըլլալու: Ա-
սանկ յանդուգն մարդիկներն ամմին բանի ձեռք զար-
նելով, ու չկրնալով պարտքերնին կատարել, ուրիշ-
ներուն ալ վնաս հասցընելով, հարկաւորապէս կը մն-
զանչեն, ու շատ անգամ նաև ծանր ու մահուլափ կըլ-
լայ գործած մեղքերնին՝ ըրած վնասնուն համեմատ:

Երրորդ մոլութիւնն որ հպարտութենէ առաջ կու-
գայ՝ անսփառութիւնն է, այսինքն անկարգ բաղձանք
մը իր գերազանց ըլլալը սցընելու, ուրիշներէն գովեա-
լուելու, և ամմնուն առջին համարմունք ունենալու:
Ուրեմն համարմունք ունենալու բաղձանքը մեղք է,
կրնաք ըսել: Չէ. երբոր մէկն իր ինչ ըլլալէն եւել
համարմունք ունենալու չի բաղձար, ու բաղձանքն ալ
բարի վախճանի համար է, այսինքն նոյ փառացն և ու-
րիշներուն օգտին համար, կամ նաև իր օրինաւոր օգ-
տին, ան ատենը համարմունք ստանալու բաղձանքը
մեղք չէ. վասն զի Քն տերն մեր կրսէ. «Այնպէս
լուսաւորեսցէ լոյս ձեր առաջի մարդկան, որպէս զի
տեսցեն զգործս ձեր բարիս, և փառաւորեսցեն զհայր
ձեր որ յերկինս է», (Մտի. Ե. 16.) այսինքն ձեր
բարի վարքովն ու բարեգործութիւններովն անանկ
փայլիք ամմնուն առջին, որ ձեզմով զամբ փառաւո-
րեն: Աս խօսքէն կը հետևի որ մեղք չէ բաղձալն որ
ուրիշները մեր բարի գործքերը տեսնելով հաւնին ու
գովեն, հերիք է որ բարի վախճանի համար ըլլայ
բաղձալնիս, այսինքն նոյ փառացն և ուրիշներուն օգ-
տին համար: Ուրեմն մէկն որ ողորմութիւն կուտայ,
սակալ քարոզ լսելու կուգայ, խոստովանանքը՝ սրբու-
թիւն առնելը չուշացընէր, որպէս զի ուրիշներուն
բարի օրինակ այս, նոյ փառքն եւելնայ իր գովելի
գործքերովն, և անոր համար ալ կուրախանայ՝ տեսնե-
լով որ ուրիշներն ըրածին կը հաւնին, չէ թէ փայն
մեղք չընէր, այլ նաև բարեգործութի կըլլայ ըրածը:

Ուրեմն համարմունք ու փառք ստանալու բաղձանքը մեզք չէ, այլ սնոտի փառք փնտրուելը, սուտ պարծանքի ետևէ ըլլալը, կոմ անանկ փառք փնտրուել՝ որ այ փառքը չէ, մեր մարդկանց առջին փառաւորութիւն է միայն. ասիկայ է մեզք, վասն զի անկարգ բաղձանք մըն է, վասն զի վախճանը բարի չէ, վասն զի սնոտի փառք մըն է, ունայնութիւն է. ինչպէս Դաւիթ մարգարէն կրսէ. « Որդիք մարդկան ընդէր սիրէք զնանրութիւն, և խնդրէք զստութիւն », (ՍՂ. 7. 2.) ԳՄ տէրն մեր որ ԹԺ ալ էր, հրաշքներ գործելու ատենն յայտնի կրէր որ իր փառքը փնտրուելու համար չէր ըրածն, այլ իր երկնաւոր հօրը փառաջը համար: Աստանկ ալ ամենն սուրբերը ԳՄի նմանելով՝ ամենն գործքերնուն մէջ այ փառքը կը փնտրուէին, վասն զի իրեն միայն կը վայլէ ամենն փառք ու պատիւ. « Միոյն այ փառք և պատիւ », (Թ. ՏԻՃ. Թ. 17.)

Աս բաղձանքն որ շատ գիւրաւ կրնայ տիրել մարգուս վրայ, հասարակօրէն ներելի մեղք է. բայց մահուչափ կըլլայ՝ երբոր մէկն իր վերջին վախճանն անսր վրայ գնէ, ամենն խօսքին և ամենն գործքին մէջ ջանայ փառք վաստդիլ փառաւորութիւ՝ առանց այ փառքը մտածելու: Եւս առաւել մահուչափ կըլլայ՝ երբոր մէկը գէշ բանի վրայ պարծենայ, այ գէժ ըրած բանովն ուղէ փառաւորութիւ. ինչպէս կան սր ուրիշը մոլորցընելնուն ու մեղքի մէջ ձգելնուն վրայ կը պարծին, և իրենց փառք կը սեպեն անանկ բաներ որ խելք ունեցողներուն առջին նախատինք է իրենց, ու սուրբ գիրքը կողբայ վրանին. « Ո՛հ որ ուրախ լինիցին ընդ չարիս, և խնդայցեն ընդ խոտորումն չարութեան », (Աստ. 2. 14.)

Չորրորդ մտութիւնն որ հպարտութենէ առաջ կուգայ՝ սնապարծութիւնն է, այսինքն անկարգ կերպով պարծենալ իր ունեցած կատարելութիւններուն վրայ, ինքը զինքը գովել, անանկ խօսքեր զուրցել որ իրեն պարծանք ըլլան: Արդէն գիտէք որ՝ մարգուս իր բերնով եզած գովեստը գանելի է, կը զգուհեցնէ ուրիշները. բայց որչափ մարդիկ կան որ իրենք զիրենք գովէն չեն գագրիր, ամենն խօսքերնուն մէջ է. է բերանին: Չնչին բան մըն է ըրածնին, բայց իրենց խօսքին նայելու ըլլաս նէ՝ զարմանալի բան է. [Թէ որ քիչ

մը գիտութիւն, քիչ մը ճարտարութիւն, կամ ինչ և իցէ կատարելութիւն մը ունենան, իրենց պէս մարդ չի գտուիր աշխարհիս վրայ: Աս անկարգ պարծենկոտանքը սովորաբար ներելի մեղք է. բայց մահուչափ կրքոյ երբոր մէկը ծանր կերպով այ կամ եղբայրսիրութեան գեմ պարծենայ նէ, ինչպէս փարիսեցիին օրինակը բերի անցած կիրակի, և ինչպէս կրնեն անոնք որ զիրենք բարձրացնելու համար՝ ուրիշները վար կը զարնեն, ուրիշներուն անունը կը կտարեն, ուրիշներուն վնաս կը հասցընեն, մանաւանդ արուեստաւորներն՝ ամենքն իրենց քաշելու և վաստակ ընելու համար: Իսկ թէ որ անկարգ կերպով չըլլայ պարծենալը նէ, այսինքն երբոր մէկը բարի գիտաւորութեամբ այ փառացն և ուրիշներուն օգտին համար իր պարծանքը կը յայտնէ, չէ թէ միայն մեղք չէ, այլ և առաքինութիւն է. ինչպէս Պօղոս առաքեալը քանի տեղ կը պարծի, բայց խօսելուն կերպէն ալ յայտնի է որ անպարծութեան համար չէ, այլ այ փառացը համար, ուրիշները գարձընելու և զինքն արգարացընելու համար է:

Հինգերորդ մոլութիւնն որ հպարտութենէ առաջ կուգայ՝ անհնազանդութիւնն է. այսինքն չէ թէ միայն չհնազանդիլ մեծաւորներու, որ խիստ գեշ բան է՝ ինչպէս չորրորդ պատուիրանքին վրայ խօսած ատենա ջցուցի, այլ նաև արհամարհել զիրենք, չուզել իրենց ձեռքին տակն ըլլալ, իրենց իշխանութիւնը չիճանչնալ: Բուն ասիկայ է անափառութենէ առաջ եկած անհնազանդութիւնը. վասն զի որովհետև անափառ եզոցը գովուիլ կուզէ և պատիւ կը փնտրուէ, անոր համար գիւրաւ մեծերը կարհամարհէ, իրենց իշխանութիւնը չընդունիր, իրենց չի հպատակիր: Աս տեսակ անհնազանդութիւնը, մեծաւորներու ծանր արհամարհանք ըլլալով մահուչափ մեղք է, ինչպէս կրտէ սուրբ Ագուստինացին ու սուրբն Բեռնարդոս. « Անոնց հպարտութիւնն որ մեծաւորները կարհամարհեն, պարտ բաներու մէջ ալ ծանր մեղք կըլլայ, ասպատակութիւն կերպարանք առնելով,»: Պատճառն ալ յայտնի է. վասն զի ով որ իր մեծաւորը բանի տեղ չի գնէր, անոր իշխանութիւնը կարհամարհէ, այ կերթայ ըրած արհամարհանքն, ինչպէս որ ՔՄ տեքն մեր սուրբ աւե-

տարանին մէջը կըսէ . “Որ ձեզ լսէ, ինձ բռնէ . և որ
զձեզ անարգէ, զիս անարգէ ,” . (Ղ . Ժ . 16 .) այս .
ինքն ով որ մեծաւորներուն կը հնազանդի, ինծի կը
հնազանդի . ով որ մեծաւորները կանարգէ, զիս կա-
նարգէ :

Հոս ուրիշ գիտելու բան մըն ալ կայ , և այլէկ գի-
տելու : Քրիստոս տէրն մեր որուն ըսածն աս խօսքս .
ով որ ձեզի կը հնազանդի նէ, ինծի կը հնազանդի . ու
ով որ ձեզ կանարգէ նէ, զիս կանարգէ : Եթեմանա-
տունակիս աշխեաներուն ըսաւ, երբոր զիրենք աս-
դին անդին խրկեր պիտոր ուր որ առաքեալները չէին
կրնար հասնել : Բայց ով էին աս աշխեաները . չիմա-
կուան ժողովրդապետներն ու խոստովանահայրները .
վասն զի ինչպէս որ եպիսկոպոսներն առաքեալներուն
յաջորդներն են, ասանկ ալ անոնք աշակերաններուն :
Ուրեմն թէ որ ՔՄ տէրն մեր ըսաւ որ զանոնք անար-
գողները զինքը կանարգեն, թող մտածեն անոնց խօսքը
մտիկ չընողներն, անոնցմէն չէ թէ յանդիմանութիւն՝
այլ նաև եզրայրական ազգարարութիւն մըն ալ լսել
չուզողները : Կրնայ ըսուիլ որ ասանկները զՔՄ կը յար-
գեն . չէ, վասն զի թէ որ յարգէին նէ, իր պաշտօ-
նեաները չէին անարգեր . զանոնք անարգելով զՔՄ
կանարգեն . “Որ ձեզ անարգէ, զիս անարգէ ,” : Թող
մտածեն նաև ան զաւկներն ու ծառաններն ու հպա-
տակներն որ իրենց ծնողացն, իրենց ամբողջն, և իրենց
մեծաւորներուն չեն հնազանդիր, կանարգեն զիրենք,
հպատակիլ չեն ուզեր, անոնց իշխանութիւնը չեն ու-
զեր գիտնալ : Սաստիկ հպարտութենէ առաջ կուգայ
աս անասկ անհնազանդութիւնն, ու մահացու մեղքէն
գժտւարաւ ազատ կրնայ ըլլալ :

Վեցերորդ մուտթիւնն որ հպարտութենէ առաջ
կուգայ՝ կեղծաւորութիւնն է : Ի՞նչ է կեղծաւորու-
թիւն ըսածնիս . սուտ մըն է, չէ թէ խօսքով այլ գործ-
քով . երեսանց տարբեր բան ցցնելը, ներսուանց ու-
րիշ բան ըլլալը . ինչպէս մէկն որ թատրոնի մէջ գիմա-
կով ու հագուստը փոխելով ուրիշները կը խաբէ, երիկ
մարդը կնիկ մարդ կը ձևանայ : Անոր համար մեծն
Բարսեղ կեղծաւոր մարդը կը նմանցընէ միմտ կամ
կատակերգու մարդկանց որ մեյրը բժիշկ կը ձևանան,
մեյրը զորագլուխ, մեյրը թագաւոր, մեյրը կայսր, ու

իրենք նոյն սղորմելի մարգն են : Բայց հոս կեղծաւս
րութիւն ըսելով կիմանամ անոնց ըրածն որ՝ գէշ են
և աղէկ կը ձևանան , բարեպաշտութիւն շունին ու զըր.
սուանց զիրենք ջերմեռանգ կը ցցնեն , ախտաւոր են
և առաքինի կը ձևանան , մեղքերու մէջ փտած կը կե-
նան ու սուրբի տեղ կուզեն անցնիլ . և առ ամեն բանը
անախառութեան համար կընեն , գովուելու համար :
Վան որ խոնարհ երևնալու համար , մեղաւոր եմ կըսեն ,
շատ պակասութիւններ ունիմ , մարդ ըսուելու արժանի
չեմ . բայց թէ որ դուն իրենց մէկ պզտի պակասութիւնն
երեսնուն տալու ըլլաս նէ , կրակ կը կտրին , զիրենք կը
պաշտպանեն :

Ի՞նչ համարմունք կունենաք ան մարդկանց վրայ՝ որ
երկու երես կը բանեցնեն , բարեկամ կը ձևանան ձե-
զի և թշնամի են , սէր կը ցցնեն ու կատեն զձեզ , աւ-
ջնիդ բարիք կը խօսին և ետևէդ զձեզ կը բամբասեն .
ասանկ մարդկանց ի՞նչ կըսէք : Խիստ գէշ բնութիւն ու-
նին կըսէք , վրանին մարդ չի վտահանար , հեռու կե-
նալու է իրենցմէն , Վոյնին կը նմանին՝ որ իր եղբայրը
գաշա հրամցուց , ու հոն հեան ուրախանալու տեղը՝
զինքն սպաննեց . կըսէք որ Յուգայի կը նմանին՝ որ
մատնիչներուն գլուխն եղաւ , և Յմի գրսուանց սէր ու
բարեկամութիւն ցցնելով , երեսն համբուրելով , զինքը
մատնեց թշնամիներուն ձեռքը առաւ : Ասանկ կըսէք ,
և իրաւունք ունիք ըսելու . սուրբ գիրքն ալ կըսէ .
“ Կեղծաւորք սրտիւք՝ գրգռեցեն զսրտաւորութիւնս , ,
(ՅԲ . ԸԿ . 13 .) այսինքն ասանկ գէշ բնութիւն ունե-
ցող կեղծաւոր մարդիկն այլ բարկութիւնը կը գրգռեն :
Մանաւանդ հոգեորի մէջ կեղծաւորութիւն ընողները .
սրտնց համար կըսէ Պօղոս առաքեալ . “ Որ ունիցին
զկերպարանս Թաղալութեան , և ՚ի զօրութեանն անտի
նորա ուրացեալ իցեն , , (Բ . ՏԻԴ . Գ . 5 .) այսինքն
բարեպաշտութեան ձեռ միայն ունին , իսկ իրօք բարե-
պաշտ ըլլալու ջանք չեն ըներ . գրսուանց ջերմեռանգ
առաքինի սուրբ կերևան , բայց ներսուանց ինչ ըլլա-
նին փոյթերնին չէ , բաւական է որ ուրիշները խա-
բուին ու զիրենք առաքինի և սուրբ մարդու տեղ գնեն :
Լ'ս տեսակ կեղծաւորութիւնը ծանր մեղք է , կըսէ Կր-
կոստանդնուպոլիս . նախ՝ վասն զի ով որ սուրբ և առաքինի
կը ձևանայ առանց սրտութեան և առաքինութեան է .

տէ Ըլլալու, յայտնի կը ցընէ որ սիրան ախտերու կողուցած է, մոլութիւնը կը սիրէ. աս սէրն առանց մա հուշափ մեղքի չըլլար: Երկրորդ՝ վասն զի աս կերպ կեղծաւորութիւնը սատանային նմանել է, որ իրօք գարշելի և զղուելի Ըլլալով՝ հրեշտակ կը ձևանայ, և երբեմն գեղեցիկ ու լուսաւոր կերպարանքով կերևնայ՝ մարդիկ խաբելու համար, ինչպէս Պօղոս առաքելալը կրսէ. « Քանզի և ինքն սատանայ կերպարանի ՚ի հրեշտակ լուսոյ », (Ք. Կորնթ. ԺԹ. 14.) Երրորդ՝ վասն զի առանց սուրբ և առաքինի Ըլլալու սրբութիւն և առաքինութիւն կեղծելն՝ ուրիշները հոգևոր բաներով խաբել ըսել է. սրբազան ու հոգևոր բաներն, այսինքն կրօնքը՝ բարեպաշտութիւնն՝ ազօթքը՝ սուրբ խորհուրդներն՝ և ինչուան սուրբերն և Խժ գործիք ընել է ուրիշները խաբելու և իրենց ստութիւնն ու կեղծաւորութիւնը հաստատելու համար. որ Խյ գէմ մենծ անիրաւութիւն է:

Անոր համար անսէք ինչ կրսէ ՔՄ տէրն մեր առանկ կեղծաւորներուն գէմ: Առաջ խրատ կուտայ որ փարիսեցիներուն կեղծաւորութեն զգուշանանք. « Զգոյշ լերուք անձանց ՚ի խմորոյ փարիսեցւոցն, որ է կեղծաւորութիւն », (Ղ. ԺԲ. 2.) և խղք սոսկալի կերպով նորէն նորէն վայ կուտայ կեղծաւորներուն, ինչուան Մատթէոսի աւետարանին մէկ գլխուն մէջը միայն ութ անգամ վայ տալէն ետքն, աւելի յայտնի խօսելու համար կրսէ. վայ ձեզի պէս կեղծաւորներուն՝ որ գրսուանց ազէկ մարդիկ կերևնաք, ու ներսերնիգ աղտեղութիւններով լեցուն է. վայ ձեզի պէս կեղծաւորներուն՝ որ ճերմկուցած գերեզմաններուն կը նմանիք, որ գրսուանց մաքուր կերևնան, ու ներսերնին մնաւելներու ոսկորներով լեցուն և ազտոտ է. « Վայ ձեզ գալրաց և փարիսեցւոց կեղծաւորաց, զի նման էք գերեզմանաց բռելոց՝ որ արտաքոյ երևին գեղեցիկք, և ՚ի ներքոյ լի են ոսկերք մնաւելոց և ամենայն պղծութեամբ. (Մտթ. իճ. 27.) Կարծեմ որ բաւական կը հասկընաք վայ ըսելն ինչ ըսել է, մանաւանդ երբոր այնչափ անգամ կը կրկնուի. ըսել է որ կեղծաւորութիւնը խիստ գէշ բան է, և Ժանր պատժայ արժանի:

Ուրեմն կեղծաւորութիւն չընելու համար պէտք է

որ մեր պահպանութիւններն յայտնենք, մեզաւոր ըլլալն իսկ ամենուրեք իմացընենք: — Չէ, հարկ չիկայ ասանկ ընելու, մանաւանդ գայթակղութեան պատճառ կրնայ ըլլալ ասանկ ընելը: Կեղծաւորութիւն չընելու համար պէտք է որ մոլորութիւնն իսկ մեզքերն իսկ ասենք, զգուհիք անոնցմէ, առաջագրենք վարքերն իսկ շիտկել, և բարեպաշտութեան գործքերը բարի գիտաւորութիւն ընել: այսինքն սուրբ և առաքինի երեւալու համար չէ՛ այլ իրք ըլլալու համար ՚ի փառս ւայ, որպէս զի Եծ ալ գթայ մեր վրայ, մեզի շնորհք ապ, օգնէ և արքայութեան արժանի ընէ զմեզ: Աս կերպով արտաքին բարեգործութիւնները ներքին բարեպաշտութեան հետ միանալով, վասնզ չըլլար կեղծաւորութեան:

Մէյրնալ մահացու մեզք կրկայ կեղծաւորութիւն, երբոր վախճանը ծանր չարիք մըն է ւայ գե՛մ ու փրասկար ուրիշներուն: զոր օրինակ թէ որ մեկը սուրբ և ջերմեռանդ ձեանայ, որպէս զի անուն ստանալով՝ կրննայ ծուռ վարդապետութիւններ, հաւատայ և բարի վարուց գե՛մ բաներ սերմանել: Ինչպէս որ քանի հերետիկոսներ ըրին: Անոր համար սուրբ աւետարանը խրատ կուտայ զգուշանալ սոստ մարդարէններէն՝ որ անմեղ ոչխարի կերպարանը կը պարօին, բայց ներսուանց գայլ են: « Զգոյշ լերուք ՚ի սոստ մարդարէիցն՝ որ գան առ ձեզ հանգերձիւք ոչխարաց, և ՚ի ներքոյ են գայլք յափշտակողք », (Մքթ. Է. 18:) Կան ասանկ աւրուած մարդիկ, որ սուրբ հաւատքի գե՛մ մոլորութիւններ ունին, ու կեղծաւորութեան արժէկ վարքի տէր կը ցցընեն զերնիք՝ որպէս զի օւրիշներն ալ մոլորցընեն, ինչպէս սուրբ առաքեալը կրտէ: « Ի ժամանակս յետինս քակեցին ոմանք ՚ի հաւատոցն, և հայեացին յայսս մոլորութեան և ՚ի վարդապետութիւնս դիւսաց՝ կեղծաւորութեամբ ստարանք », (Թ. Յի. Գ. 1:) 'Նմանապէս թէ որ մեկը բարեպաշտու ջերմեռանդ ձեանայ, որպէս զի մեծուորները խորէ և սուրբ կարգ ու հոգևոր պաշտօններ և աստիճաններ ասնէ, որոնց արժանի չէ: Ինչպէս թէ որ ծառայ մը կամ ազգային մը կեղծաւորութեամբ սուրբ ու ջերմեռանդ ձեանայ, որպէս զի տէրը կամ խաթունը վրասահանայ վրասին, ու գողութիւն ընելը գիւրին ըրոյ՝ 'Նմանապէս է անոնց կեղծաւորութիւնն ալ՝ որ խղճ՝

ժամադրութեան մէջ ուրիշները խաբելու համար: Ատանկ ազուէաներ կան որ ուրիշը խաբելու համար ոչ Յմի սուրբ անունը կը խնայեն, ոչ սուրբ անուննայ. մեռուընին մեկեմեկը կը բերեն ազօթք ընելու պէս, աշուընին երկինք կը վերջընեն, բոլոր աշխրդքիս հարստութեանը համար սուս մը բերնէս չեւեր կըսեն, որպէս զի անշահ ապրանքը ուրիշի կըլլեցընեն, սուղ ծախեն և աժան գնեն: Ասանկներուն համար է Քմի խօսքը. «Եւ զբաժին նորա ընդ կեզժաւորս գիցե. անք եզիցի լաւ և կրճել առամանց», (ՄԳԻ. ԻԳ. 51.) այսինքն իրենց կեզժաւորութեան պատիժը դժոխքին մէջ լալով և ակուայ կրճաւորով պիտոր վճարեն:

Եթմներորդ մտլութիւնն որ հայարաութենէ առաջ կուգայ՝ վիճաբանութիւնն է, այսինքն խօսքով ուրիշի յազթել ուղեն՝ անկէց գիտուն երենալու համար: Թէ որ վիճաբանութիւնը հաւատքի կամ բարի վարքի գէժ բանի մը վրայ է նէ, տարակոյս չիկայ որ մահացու մեղք է. ուստի Պօղոս առաքեալն ան մեղքերուն կարգը կը գնէ, որոնք որ զմարդն արքայութենէ կը զրկեն. «Եայտնի են գործք մարմնոյ... հակադակութիւնք, երկպառակութիւնք, հերձուածք... որ զայսպիսի ինչ գործեն, զարքայութիւն ան ոչ ժառանգեն», (Գաղ. Ե. 21.) Աս տեսակ վիճաբանութիւններ որչափ կըլլան. ոմանք կան որ իրենք զիրենք փիլիսոփայի տեղ գրած են, ու տգէտներուն մեծն են. քանի մը անշահ գրքերէն ուրիշ բան չեն կարգացեր, գլխընին նախապաշարմունքներով լեցուն է. բայց վարդապետել կուզեն, կը վիճաբանեն, բերնեմէն հաւատքի և բարի վարքի գէժ խօսքեր կը հանեն՝ որ մարդուն սարսափ կը բերէ: Ասոնց ըրածը մեկ մեղք մը միայն չէ, հապա երկու. վասն զի աս խօսքերովք գայթակղութիւն ալ կուտան ուրիշի:

Իսկ թէ որ վիճաբանութիւնը հաւատքի վրայ չէ, այլ միայն ճշմարտութեան գէժ է, կրնայ ներելի մեղք ըլլալ. իսկ թէ որ ճշմարտութեան գէժ ալ չէ նէ, այսու ամենայնիւ ներելի մեղք կըլլայ իրաւը պաշտպանելու անպատշաճ կերպին համար: Մասնաւանգ թէ որ մեկը սաստիկ կիրք ելլէ, ու նախատական խօսքերով ուրիշի պատուոյն գայջի, պառալով կանչելով ուրիշն.

րուն գայթակղութիւն ապու ըլլայ նէ, ծանր մեղք
կը գործէ, ինչպէս ըսի եզրայրսիրութեան վրայ խօսած
ատենս : Ուստի Պօղոս առաքեալը խրատ կուտայ որ
վիճարանութենէ զգուշանանք, մանաւանդ անգուտ
բաներու վրայ վիճարանելէն . վասն զի հասարակօրէն
լսողներուն գայթակղութիւն տալէն ուրիշ բանի չի
ծառայեր վիճարանելը, ինչպէս որ սուրբ առաքեալը
կրտէ . « Մի բանակուիւ լինել յոչինչ պէտս 'ի կործա-
նումն շտաղայ », . (Ք . Տի . Բ . 14 :

Ութերորդ մուտթիւնն որ հպարտութենէ առաջ
կուգայ՝ ասրածայնութիւնն է . մեկը սանկ կուղէ, մե-
կայը նանկ . մեկմեկու տեղիք տալ, մեկզմեկ գոհ ընէ-
լու ջանալ չիկայ . ասովն է որ եզրայրսիրութիւնը կը
վերնայ, խաղաղութիւնը տակնուվրայ կըլլայ, ըն-
տանեաց մէջ տանլութիւն քէն կը մտնէ, որ եր-
բեմն չի մարիր, կը մնայ միշտ : Անոր համար Պօղոս ա-
ռաքեալը ասրածայնութիւնն ալ ան մեղքերուն կար-
գը կը գնէ, որ զմարդ կը զգիեն արքայութենէ : Պէտքը
չէ որ այնչափ մեր կամքը պաշտենք, պետքը չէ պահան-
ջենք որ ամեն բան մեր ուզածին պէտ ըլլայ . չէ նէ՝
խաղաղութիւն չըլլար, ամեննուն հետ կաւորուինք : Որ
բանն որ այ գէմ չէ, մեկուն վնաս մը չի բերեր, պետք
է ան բաներուն մէջ ուրիշի կամօքը զիջանինք, ուրիշի
ուզածին յարմարինք, ասանկով դիւրաւ խաղաղութի
կըլլայ և ամեննուն հետ սէր : Բայց ասոր և իր գէշ
հետևանքներուն վրայ բաւական ըսի եզրայրսիրութե
վրայ խօսելու ատենս . ուստի հիմայ գանք կամակա-
րութեան վրայ, որ հպարտութենէ առաջ եկած տաս-
ներորդ մուտթիւնն է :

Ի՞նչ է կամակորութիւն ըսածնիս . յայտնի եղած
բանին, կամ գոնէ ամեննուն հաւանական երեցած
բանին գէմ մեր կարծիքը բռնել, պնդագլխութեամբ
մեկու մը չի մըռնել : Անանկ պնդագլխութեամբ մարդիկ կան
որ ճշմարտութիւնն արևու պէտ պայծառ ալ տեսնեն,
չեն կրնար իրենց մտքինը թողուլ, իրենց նախապա-
շարմունքին վրայ ամուր կը կենան : Մեծ հպարտութե,
և անանկ հպարտութիւն՝ որ շատ անգամ հոգեւոր բա-
րեպաշտ ու ջերմեռանգ անձանց մէջ ալ կը գածուի-
վայ է՝ թէ որ մէյր միտուրնին բան մը գնեն, ապացոյց
չիկայ որ մտքերնէն ան բանը հանէ : Թէ որ աս կամա-

կորուժիւնը ծանր կերպով փնասակար կըլլայ ուրիշներուն, անոնց խաղաղութիւնը տակնուվրայ կընէ, եղբայրսիրութիւնը սաքի տակ կառնէ, թէ որ հաւատքի բաներուն՝ սուրբ աւետարանին խրատներուն՝ բարի վարքի՝ սուրբ եկեղեցւոյ անսխալ վարգապետութեանը գէժ է, ո՞վ կրնայ ըսել որ մահացու մեղք չըլլայ: Ամեն հերեփկոտութիւն աս կամակորութենէն առաջ եկած է. հպարտ մարգիկ երբոր մէյր մոքերնին սխալ բան մը դրեր են, իրենց հպարտութիւնը գիրենք քէր տարեր է ինչուան սուրբ եկեղեցւոյ որոշմունքներուն գէժ գնելու, և մէկ սխալնին պաշտպանելու համար՝ հազարամէկ մոլորութիւններու մէջ իյնալու, իրենց ալ մեծ փնաս, իրենցմէ խաբուող և իրենց հետեօններուն ալ:

Տեսէք որչափ քարիք, որչափ մալութիւններ, որչափ անկարգութիւններ առաջ կուգան հպարտութենէ. տեսէք ինչպէս ճշմարիտ է սուրբ գրքին ըսածն որ ամեն մեղք հպարտութենէ առաջ կուգայ, ու մարգո իր հագին հպարտութեամբ կը կորսընջընէ. «Սկիզբն մեզաց ամբարտաւանութիւն. Յամբարտաւանութենէ կորուստ», (Սէբո. Ժ. 15: Տ-Բի. ք. 14):

Բայց դալ կիրակի ալ եկէք որ աւելի իմանաք հպարտութեան ինչ գարշելի սխալ ըլլալը, և տեսնէք ինչ ծանր փնասներ կը բերէ մարգուս թէ աշխարհի վայ և թէ անդին:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃՀԶ*

Հգարտութեան ըրած փնասերուն վայ, և անոր գեղը
Խոտարհութիւն:

Ամենկին հպարտութեան վրայ մտածող չիկայ որ ինչ սոսկալի փնասներ կը բերէ մարգուս, թէ ժամունակաւոր և թէ հոգևոր. անոր համար սյսոր սասոնց վայ պիտար խօսիմ:

Հպարտութիւնը խիստ գէշ բան է, և թըր մահուաչափ մեզաց և աշխարհիս ամեն մեղքերուն առջինն է: Խիստ գէշ բան է, վասն զի ամեն մեղք անկէց առաջ կու,

գայ, ինչպէս սուրբ գիրքը կրտ. “Յիւզքն մեզոց ամբարտաւանութիւնն”, (Սիրոտ. Ժ. 13:) Ենցած կիրակի անսանք որչափ չարիք ու մղուծիւն առաջ կուգայ հպարտութենէ. ու թէ որ աղէկ քննելու ըլլանք նէ, կրտ սուրբ Օգոստինոս, յայանի կը անաննը որ ամեն մեզք հպարտութենէ առաջ կուգայ. վասն զի այնչափ անգամ կը մեղածչէ մէկը՝ որչափ անդամ որ չի խոնարհիր, չի հնազանդիր Եյ, իր սուրբ օրինացը չի հպատակիր, ու իր կամքն Եյ կամքէն վեր կը գնէ: Հպարտութիւնն եղաւ Ագամ Եւայի մեղացը պատճառ, ան անիծած բաղձալքն Եյ նման ըլլալու. “Լի նիցիք իրեն զեծ”, (Եսնդ. Կ. 5:) Հպարտութիւնն եղաւ աշխարհի կործանմանը պատճառ. “Յաճարտաւանութիւնէ կորուսա”, (Տ-Բիւ. Գ. 14:) Ու շէթէ մարդկանց միայն կործանումն անիէց եղաւ, այլ նաև հրեշտակներունը. մէկ վայրկեանի մը մէջ անոնց երբորդ մասը գծոյք թափեցան: Խիստ գէշ բան է հպարտութիւնը, վասն զի ուղղակի Եյ դէմ է. չիտիէ շիտակ Եյ փառացը կը գայի: Ուրիշ ամեն մեզք ալ զեծ կը բարկացնէ, զմեզ ատուծմէ կը հեռացնէ. բայց հպարտութիւնն Եյ դէմ ապստամբել կուտայ մեզի, Եյ հեռ պատերազմի՛ իր իրաւունքը յափշտակելու համար: Պատճառն ալ յայանի է. վասն զի ամեն փառք ու պատիւ Եյ է, իրեն միայն կը վայլէ, ինքը միայն արժանի է փառաւորուելու, անանկ որ ամեն բանի մէջ Եյ փառքը պէտք է որ ըլլայ գիտածնիս. “Միոյն Եյ փառք և պատիւ”, (Ե. Տիմ. Ե. 17:) Եւ այնչափ վրէժխնդիր է Եծ աս իր փառացն որ, կրտ յայանի՛ իմ փառքս ուրիշի չեմ տար. “Չփառս իմ այլում ոչ տաց”, (Եսայ. ԽԳ. 8:) Իսկ հպարտն ի՞նչ կրտ. ինքնահաւանութեամբ ինչ որ է՝ անկէց ետեղի կուզէ երևնալ, ինքը զինքը կը պաշտէ, և ան փառքն որ Եյ պարտը կան է ասլու՝ իրեն կուտայ. վիզը անկած Եյ գէմ կեցէ. “Ամբարձ ձեռս ընդգրէմ անառն, և առաջի անառն ամենակարի ընդվզեցաւ”, (Յոբ. ԺԷ. 25:)

Ենոր համար ամեն սուրբ հարք աստիկ կերպով հպարտութեան գէմ կը խօսին: “Բան մը չիկայ ալ իրբիս փայ, կրտ սուրբն Բեռնարդոս, որ Եյ բարկութիւնն անանկ գրգռէ ինչպէս հպարտութիւնն որ՝

հրեշտակներն երկրնքէն ու մարդս գրախաէն դուրս
ձգեց , , : Սուրբ Ամբրոսիոս ալ կրսէ . “ Հպարտաւ :
Թեանէ գէշ ինչ կրնայ ըլլալ , որ այ գէժ պատերազմն
լէն սկսաւ , , : “ Ամեն մարդ գիտէ բղջիտոհոլութեան
ինչ գարշելի և ամօթալի մեղք ըլլալը , կրսէ սուրբ Ի-
սիդորոս , բայց այ առջն անկէց ծանր է հպարտու-
թիւնը , , : “ Ինչպէս որ խոնարհութիւնը մարգա այ
նման կրնէ , կրսէ սուրբն Բարսեղ , ասանկ ալ հպար-
տութիւնը սատանային նման կրնէ , , : “ Մանաւանդ
Թէ զմարդը սատանայ կրնէ , , կրսէ սուրբ Ռսկեբե-
րանը :

Բայց ազէկ հասկընալու համար հպարտութեան
ինչ գէշ բան ըլլալը , հերիք է որ իր ըրած հոգևոր ու
մարմնաւոր մեծ փնտնելը մտածենք : Առաջ մարմնա-
ւորէն սկսինք :

Մեծ փնտա չէ աներու կործանումն որ պարտքի
տակ կը ճգնուին , չեն կրնար վճարել պարտքերնին ,
մանջ և աղջիկ զաւկրներնին չեն կրնար տեղաւորել :
Ուսկից առաջ կուգայ աս մեծ փնտաք . ուղեւէն որ
հարուստ երևնան , իրենց չափէն եւել բաներու բաղ-
ձալէն , իրենցմէն հարուստին հաւասար ըլլալու ջանա-
լէն , նորելուք բաներու ետեւէ ըլլալէն , սեղանի՝ ասնը
զարգարանքներուն՝ հագուստի՝ չափ չիդնեցէն , որովք
ամենն ալ հպարտութեան պտուղ են :

Մեծ փնտա չէ ժողովրդեան քաշած նեղութիւնն որ
անյարմար անարժան ու անկարգ մարդկանց պաշտօնի
և իշխանութեան համեկէն կը քաշեն : Ի՞նչ է աս ծանր
փնտսուն պատճառը , բայց եթէ գառասխրութիւնն ,
իր կարողութենէ վեր բանի ետեւէ ըլլալն , սւրիշներէն
վեր ըլլալու բաղձանքը :

Մեծ փնտա չէ ընտանեաց մէջ եղած տարաձայնու-
թիւններն ու խռովութիւնները , որ հպարտութենէ
առաջ կուգան : Որը հրամանը կուզէ , որն ամենէն
գիտուն երևնալ , որն ամենն բան իր խելքովը կառա-
վարել , որն ալ ամենուն ըրածին վրայ պահպաութիւն
գանել . ասանկով ատելութիւն , քէն , կռիւ , հաղա-
բուժէկ կրքեր ընտանեաց մէջ կը գրգռուին , ինչուան
պէտք կըլլոյ որ մէկմէկէ բաժնուին , ու տունը կոր-
ծանի : Նաև աշխրբքիս մէջ եղած ատելութիւնները
հաւածանքները բամբասանքները զրպարտութիւններն

ու վրէժինգրու թիւններն որ այնչափ վնասակար են մարդկութեան, ուսկից առաջ կուգան: Գլխաւոր պատճառը հպարտութիւնն է: Հպարտ հպարտի հետ չի կրնար խաղաղութիւն ընել, շարունակ կռիւ կըլայ մէջընդմէջ. ամեն ուրիշ մուլութիւն ունեցողները կըրնան միաբանիլ, անկարգն անկարգին հետ, գողը գողին հետ, սպանողն օպանողին հետ, որկրամոլն որկրամոլին, գինովը գինովին հետ. բայց հպարտը հպարտին հետ չի կրնար միաբանիլ: Մէկը մէկալէն վեր կուզէ ըլլալ, մէկուն պատիւը մէկալին սրտին փուռ է, անոր համար մէկզմէկ կատեն, մէկզմէկ կը բամբասեն, կարծելով որ ուրիշին անարգանքն իրենց պատիւ է: Ասկէց առաջ եկած անկարգութիւններն ու կռիւններն յայտնի են. անոր համար կըսէ սուրբն Իսիդորոս. « Ամեն ախաւոր իր նմանը կը սիրէ, միայն հպարտն զհպարտը կատէ. ուստի հպարտներուն մէջը միշտ կռիւ կըլայ »:

Հպարտութեան մէկ ուրիշ ծանր վնասն ալ ուրիշներուն ատելի ըլլալն է: Հպարտները կուզեն որ ամ մնըը զիրենք պատուեն, իրենց վրայ համարմունք ունենան. բայց այմէ իրենց պատիժ՝ ամենէն կանախ գուին, ամենուն զգուելի կըլան: Ան իրենց հպարտութիւնը չէ թէ այ միայն ատելի կընէ զիրենք, այլ և մարդկանց, կըսէ սուրբ գիրքը. « Ատելի է առաջի տեսան և մարդկան ամբարտաւանութիւն » (Մէրոփ. 7.) Ան իրենց ինքնահաւանութիւնն ու գոռոզութիւն, ուրիշը բանի տեղ չի գնելին, իրենցմով ուսած ըլլալին, իրենք զիրենք միշտ գովելին, ուրիշներուն վրայ տիրապետել ուզելին, անանկ բաներ են որ ամ մնուն զգուելի կընեն զիրենք: Դրսուանց քաղաքավարութեան համար զիրենք պատուողներ կըլան, բայց որտանց մէկը չի պատուեր զիրենք, մէկն իրենց վրայ համարմունք չունենար: Առաքինի մարգիկ ալ իրաւ կը համբերեն անոնց հպարտութեանը, կտրեկից կըլլան, բայց համարմունք չեն կրնար ունենալ վառնին, վասն զի մուլութիւնը պատուել կըլայ: Ինչպէս որ խոնարհութիւն հեզութիւն ու շնորհքով վարմունք ունեցող՝ բնական է որ կը սիրենք ու համարմունք կուենանք վրան, վասն զի առաքինութիւնն ինքի-րեն սիրելի և յարգելի է, ատանկ ալ հպարտութիւն

և ինքնահաւանութիւն ունեցողէն բնականապէս կը զզուենք : Տեսէք ուրեմն ինչ մեծ միասն է հպարտութիւնը բաժ միասր . որոնք որ անկարգ բաղձանքով փառք պատիւ կը փնտրուեն , ամմնուն առջին անուանարկ կըլլան , անանկ բան մը կորսընցընելով որ աշխարհիս ամմն հարատուութենէն վեր է , կրսէ սուրբ գիրքը . « Լաւ է անուն բարի քան զմեծութիւն բազում » . (Առաի . իբ . 1 :

Կարճ խօսք . Թծ անանկ կարգաւորեր է որ հպարտն աշխարհիս վրայ ալ իր պատիժը քաշէ : ՔՅ ատէն մեր օրինակներով ալ հասկըցուց սա բանս , ու վճիռը տուաւ որ ինքը զինքը բարձրացընողը պէտք է որ խոնարհի . ու կրտեսնենք սր Թծ հպարտներուն դէմ եղած է միշտ . « Աստուած ամբարտաւանից հակառակ կայ » . (Յռի . ք . 5 :) Ան հպարտ մարդիկն որ Բարելունի աշտարակը շինել ուղեցին , ինչ եղան . Թծ անանկ շինութեց զիրենք որ մէկմէկու լեզուն չիհասկընալով խաղք ու խայտառակ եղան , թողուցին սկսածնին : Գողգոթի պէս հսկայ մարդն որ ամմնքը սարսափեցուցեր էր , ու հպարտութեամբ կարհամարհէր Հրեաներն , ինչ եղաւ . Դաւթի պէս աղու մը ձեռքէն քարով մը սպաննուեցաւ : Փարաւոն որ և ոչ այ գլուխ ծակ կուղէր , իր ամմն զորքերովը կարմիր ծովուն առկը դնաց : Դաւթի մարգարէն պղտի հպարտութեան մը համար , որ ձեռքին աակը շատ ժողովուրդ ունենալով հպարտանալ մը եկեր էր իրեն , պէտք եղաւ որ Եյմէ ան ծանր պատիժն ընդունի , ժանտախտ մը որ անապատ դարձուց իր թագաւորութիւնը : Համան Արտաշէս թագաւորին փոխանորդն որ հպարտութեամբ Մուրթէին իրեն պատիւ չիտալը չէքաշելով բոլոր Հրէից ազգը թրէ անցընել ուղեց , ինչ եղաւ : Իր հպարտութեը պատիժ՝ ան կախնոցն որ Մուրթէի համար պատրաստել տուեր էր , անոր վրայ ինքը կախուեցաւ : Ասանկ ալ Անտիոքոս թագաւորն իր հպարտութեանը պատիժ՝ որդնտեցաւ հոտեցաւ զզուելի եղաւ ամմնուն , ու չարաչար մահ մը ունեցաւ : Կամ Նապէս Կարուղոգոնոսոր իր հպարտութեանը համար թագաւորութենէն ալ ինկաւ , վաընտուեցաւ գնաց անտառներն անասուններու հետ բնակեցաւ , խոտ ուտելով և օթը տարի : Ո՛րչափ ուրիշ օրինակներ ունինք

չին պատմութեանց մէջ, որ Թէ Թագաւորներուն
և Թէ ժողովրդոց հպարտութեանը համար սոսկալի
պատիժներ խաւրեր է : Ո՛րչափ օրինակներ ալ աչուը-
նուս առջևն ունինք, որ Թէ հպարտները կը պատժէ-
քանի քանի հպարտներ մոխրի վրայ նստած աներ
ենք . վասն զի “ Որ բարձրացուցանէ զանձն, խոնար-
հեսցի ” : Կանուխ ըլլայ, ուշ ըլլայ, պէտք է որ ետքը
ետքը հպարտին խոնարհելու օրը հասնի . “ Զի որ
անառն զարուծեանց ՚ի վերայ ամենայն հպարտից ” .
(Ե-տ) . ք . 12 :

Բայց հպարտութեան ամմենէն սոսկալի վնասը հո-
գևոր վնասն է : Ուրիշ անգամ ցցուցի ինչպէս հպար-
տութիւնն ամմն վիճակի մէջ կը գանուի . ժանտախտ
մըն է որ ամմնիքը կրնան պըշարկուիլ անով, աղքատն
ալ, հարուստն ալ, աւմիկն և ագնուականն ալ, իշխանն
ու հպատակն ալ, տերն ու ծառան ալ, գէշն և ազէկն
ալ, ինչուան բարեպաշտ ու ջերմեւանգ անձինք ալ,
ինչուան եկեղեցականք ալ իրենց սրբազան պաշտօնին
մէջ, սուրբ խորհուրդները կտաարելու պատեն, այ բա-
նը քարոզելու պատեն, կրնան աս տխտն ունենալ, ամ
մն անգ կրնայ մտնել անիծած հպարտութիւնը : Ո՛ն
ինչ սոսկալի և ինչ մեծ վնաս է որ կրնէ մեր հո-
գւոյն, Թէ որ անկէց չզգուշանանք : Կմմն սուրբ
հարք մեկըրան կրտեն որ հպարտութենէն վտանգա-
ւոր ու վախնալու բան չիկայ . վտան զի ամմն միզոց
սկիզբն ըլլալով, ամմն առաքինութեանց ալ կործա-
նումն է : Աւրիշ ամմն մոլութենէ վախնալու է, կրտ
սուրբ Օգոստինոս, մեզքն ընելու պատեն . բայց հպար-
տութենէ վախնալու է նաև բարեգործութեան մէջ .
վտան զի հպարտութիւնը օր առաքինութեան մէջ որ
կը մտնէ, կամ մոլութիւն կը գարձնէ զանիկայ, կամ
գոնէ արդիւնքը կորտընցընել կուտայ, անպատու կրտէ :
Տեսէք ինչ ժանտախտ է եզեր հպարտութիւնը : Ու-
րիշ ամմն մոլութիւն, կրտ մեծն Գրիգոր, իրենց
ներհակ առաքինութիւնը միայն կաւրեն . զոր օրինակ
որկրամոլութիւնը՝ բարեխառնութեան առաքինու-
թիւնը միայն կորտընցընել կուտայ մարգուս, բարկու-
թիւնը՝ համբերութեան առաքինութենէն միայն կը
զրկէ զմարգ, բղջախոհութիւնը՝ պարկեշտութեան ա-
ռաքինութիւնը միայն ոտքի տակ կուտեն . բայց հպար-

առեւելեան արեան ամեն տեսակ առաքինութիւն կա-
պակածէ : Թոյնի պէս է . ինչպէս սաստիկ Թոյնը մար-
դուս մարմնոյն ամեն մասը կը թափանցէ , ամենն ան-
գամները կը թունաւորէ , ասանկ ալ հպարտութիւնն
երբոր հոգւոյն վրայ կը փրէ , անոր ամեն գործքե-
րուն մէջ կը թափանցէ , ամեն առաքինութիւններն
ու բարեգործութիւնները կապականէ : Ազորմութիւն
տալ , ճգնութիւններ աղօթք մտածական ընել , Ժա-
մերը պարտիլ , սո՛ւկ խոստովանանք ըլլալ , սրբութիւն
աւելլ . քարոզ լսել , քարոզ տալ , գործք ողորմու-
թեան ընել , ասոնց ամենն ալ գերազանց առաքինու-
թիւններ են , արդիւնաւոր գործքեր են . բայց թէ որ
ասոնց մէջ հպարտութիւն ցուցամուտութիւն ու փառա-
սիրութիւն մտնելու ըլլայ , բոլորն ալ կապականէ .
ամենուն արդիւնքն ալ կորսընջնել կուտայ : Իսկ թէ
որ աս բարեգործութիւններն ընելուն գլխաւոր վախ-
ճանն ըլլայ հպարտութիւն ցուցամուտութիւն ու փա-
ռասիրութիւն , առաքինութեան տեղը մուտութիւն կըլ-
լան , մեղք կըլլան , վարձուց տեղը պատժոյ արժանի
կըլլան : Ա՛հ , ողորմելի կըլլանք , թէ որ չզգուշանանք
աս սխալն . ամեն ըրած բարիքնիս պարտալը կեր-
թայ , մահուան ատենը ձեռուրնիս մեղքնն ՚ի զատ բան
մը չենք ունենար : Աս է հպարտութեան մեծ միտար :

Բայց գէշին գէշն ան է որ հպարտութիւնն զմեզ
յաւիտենական գառապարտութեան մէջ ալ կը ձգէ ,
թէ որ անկէց չզգուշանանք նէ : Հպարտն ամենկին
չիյուսայ որ ամ իրեն շնորհք տայ և օգնէ . վասն զի իր
հպարտութեամբը շիփշիտակ գէժ կը կենայ նոյ , կը ջա-
նայ նոյ փառքն ու իրաւունքն յափշտակել . ուստի ամ
ալ իրեն գէժ կը կենայ , չի զիջանիր , ըրած ազօրքը չի
լսեր . “ Զի ամ ամբարտաւանից հակառակ կայ , , :
Աս է պատճառն որ շատերը շնորհք կը ինգրին նոյմէ ,
ու չեն ընգունիր . վասն զի իրենց հպարտութիւնն նոյ
շնորհքին գէժ կը գնեն , գուներնին կը գոցին , պա-
տահաննին կը փակեն որ լոյս չաւանեն . անոր համար
ամ ալ չի տոր , չի լսեր իրենց . “ Աստուած ամբարտա-
ւանից հակառակ կայ , , : Իսկ տաւնց նոյ շնորհպնն ու
օգնականութեանն ինչպէս կրնան առաքինութիւն ընել ,
քրիստոնէական պարտքերնին կատարել , բարի մահ
ունենալ . չէ . չեն կրնար . մեղքէ մեղք կիյնան , սի-

տերնուն մէջը կը մնան, առանց զըջման կը մնանին, և յաւիտեան կը գատապարտուին: Հպարտ մարգն արքայութիւն չի կրնար երթալ. թող մարէն վերջընէ: Թէ որ Արուսեակն որ երկինքն էր, կրսէ սուրբն Բեռնարդոս, ու հպարտութիւն ըրածին պէս՝ վաճառուէ. յաւ վար ինկաւ անկէց, և յաւիտեան մնայ պիտոր դժոխքին մէջ, ի՞նչպէս ուրեմն կրնայ յուսալ հպարտն արքայութիւն երթալու: Հպարտութիւնն զմարգը սատանայ կրնէ, կրսէ սուրբն Օգոստինոս. ուրեմն սատանան ի՞նչպէս արքայութիւն կրնայ մտնել: Անոր համար մեծն Գրիգոր ան սոսկալի վճիռը տուաւ որ « Հպարտութիւնն յայտնի նշան է յաւիտեակեան գատապարտութեան »: Ո՛հ, որչափ մարդիկ որ իրենց վիճակին ու բարի վարուցք նայելով կերևնայ որ վերկուին պիտոր, իրենց հպարտութեանը համար կը գատապարտուին:

Անանկ է նէ, ի՞նչ պէտք է ընենք հպարտութեան այսչափ սոսկալի մնասներէն խաղըսելու համար: Սիրելի որդիքս, գեղն աս է, պէտք է մեր փրկչին օրինակն աչուրնուս առջին ունենանք, իրմէն խոնարհութիւն սորվինք, ճամբիտ ու սրտանց խոնարհ ըլլանք, ինչպէս որ ինքն իր բերնովն ըսաւ. « Ուսարուք յինէն զի հեզ եմ և խոնարհ սրտիւ »: Ինքն իր բոլոր կենացք մէջ խոնարհութեան օրինակ տուաւ մեզի, մանաւանդ չարչարանօքն ու մահուամբը. « խոնարհեցոյց զանձն, լեալ հնազանդ մահուչափ և մահու խաչի »: Երանի մեզի թէ որ իրաւցընէ խոնարհ ըլլանք, վասն զի անատենն իրաւցընէ քրիստոնեայ կըլլանք, այ շնորհքը կրնդունինք, և արքայութիւնը մերը կըլլայ. « Երանի աղքատաց հոգևով, զի նոցա է արքայութիւնն երկնից »: (Մ. Բ. Ե. 3:) « Ինչպէս որ բժիշկները տաքը ցրտով ու ցուրտը տաքով կըռնացընեն, կրսէ մեծն Գրիգոր, ասանկ ալ Ք. Ծ տէրն մեր ամմննմէկ տեսակ մեղքին՝ որ հոգևոր հիւանդութիւն մըն է, ներհակ դեղը աուաւ, բըջտխոհութեան գէմ ժուժկալութիւն, ադահուութեան գէմ ողորմութիւնը, բարկութե գէմ հեզութիւնը, հպարտութե գէմ ալ խոնարհութիւնը »:

Բայց ի՞նչ է խոնարհութիւն ըսածնիս: — Հպարտութեան բոլորովին ներհակն է. հպարտն իր վրայ մեծ համարմունք ունի, ինքը զինքը մեծ բանի մը տէր

կը գնէ, կուղէ եղածէն վեր երևնալ, և իր արժանաւորութենէն աւելի պատիւ կը պահանջէ: Իսկ խոնարհը իր վրայ ամենկին համարմունք չունի, ինքը զինքը բանի անդ չի դնէր, իր սպախը չի փնտրուեր, այ փառքը միայն կը բաղձայ, հոգը չէ որ մարդիկ զինքը գովեն և իր վրայ համարմունք ունենան: Ուրեմն խոնարհութիւնն առաքինութիւն մըն է որ անով մարդս իր ինչ ըլլալը կը ճանչնայ, ու զինքը բանի տեղ չի գնէր:

Բայց աղէկ պէտք է նայիլ որ ներքին խոնարհութիւն արտաքինին հետ չի շփոթենք, այսինքն իրականը չինժուին հետ. վասն զի ինչպէս սուրբ Հերոնիմոս կրօնէ, շատերը գրսուանց խոնարհ են, բայց ճշմարիտ խոնարհութիւնը ներսուանց քիչ մարդու քով կը գտնուի: Պարկէշտ և անզարդ հագուստ ունենալ, ծախ ձեռք ու սքք սպգնել, գլուխն և աչուրները վար բռնել, ցած ձայնով խօսիլ, ինքը զինքը վար զարնել, իր պակասութիւններն ըսել հառաչանքով, պատուոյ և իշխանութեան անարժան ցցընել զինքն, և ասոնց նման բաներն արտաքին խոնարհութեան գործքեր են. թէ որ ասոնց հետ ներքին ճանաչմունքն ալ ըլլայ իր ոչընչութեանն և անարժանութեանը, կը ըլլայ բուն խոնարհութեան գերազանց առաքինութիւնը: Բայց թէ որ աս ճանաչմունքը չըլլայ, խոնարհութիւն չի մնար. զոր օրինակ թէ որ մէկը տեսնելով որ զինքը բանի տեղ դնող չիկայ, կամ նախատական խօսք մը լսելով կը նեղանայ, կը սրգոզի, տակնուվրայ կը ըլլայ, ձայնը կը բարձրացընէ, և խիստ խօսքեր կը հանէ բերնէն. կամ թէ որ մէկը խոնարհութեան ան ամենն արտաքին նշաններն անօր համար կընէ որ առաքինի երևնայ և ուրիշները համարմունք ունենան իր վրայ, գովեն զինքը. թէ որ մէկը պատուոյ և իշխանութեան անարժան ցցընէ զինքը, բայց ան մարդով որ աւելի դիւրին ըլլայ անոնց հասնիլը, տախկայ խոնարհութիւն չըլլար, այլ դիւրական կեղծաւորութիւն, կրսէ սուրբ Օգոստինոս, այլ խորամանկ հպարտութիւն մը՝ խոնարհութեան տակը ծածկուած: Քանինքը կան որ աս կեղծաւորական խոնարհութիւնն ունին, սրտերին հպարտութեամբ լեցուած ըլլալով՝ որոնց համար սուրբ գիրքը կրօնէ. “ Է խորամանկ՝ որ խոնարհ չըջի՝ ի ծածուկ, և փոր նորա լի է նենդու.

Թեամբ ,, (Սիրա . ԺԹ . 24 .) այսինքն խորամանկ մարդիկ կան որ գրասուանց խոնարհ կը ձևանան , իսկ սրտերինն նենդուԹեամբ լեցուն է : Աւրեմն արաւորին խոնարհուԹիւնն աղէկ ու հարկաւոր բան է , բայց աւաքինուԹիւն ըլլալու համար՝ ներքինն ալ մեկտեղ կը պահանջուի , այսինքն ճանչնալ մեր ողորմելուԹիւնն ու ոչ ինչ ըլլալնիս :

Սուրբ հարք աստիճան աստիճան կը բաժնեն խոնարհուԹեան առաքինուԹիւնը . սուրբն Բեռնարգոս աւ սուրբ Ագուինոսի տասուերկու աստիճան կը համրեն :

Առջի աստիճանն է ինքը զինքը բանի տեղ չի գընել . վասն զի ինչպէս կարելի է որ ճանչնանք մեր անարժանուԹիւնն ու ողնչուԹիւնը , և զմեզ շարհամարհենք , զմեզ բանի տեղ գնենք : Աւտի կը տեսնենք որ սուրբ Թոմասինը մայր Եյ ըլլալով ինքը զինքն ազատնոյ տեղ կը գնէ . “ Ահաւասիկ կամ ազատին տեսան ” : Նմանապէս սուրբ Եսայաննէս Մկրտիչն , ամենեկն մեծ սուրբն ըլլալով , անարժան կը սեպէր զինքը Քմի ասից ամանը կապելու : Պետրոս առաքեալն ալ չուզեց որ Ես իրեն մտանայ , մեղաւոր և անարժան սեպելով զինքը . “ Ի բաց գնա յինէն տեր , զի այր մեղաւոր եմ ես ” . (Ղ . Ե . 8 .) Պողոս առաքեալն ալ ինքը զինքն ուրիշ ամեն առաքեալներէն վար կը սեպէր , և առաքեալ ըսուելու ալ անարժան . “ Զի ես իսկ եմ արուպն առաքելոց , որ չեմ իսկ արժանի Թե կոչեցալոց առաքեալ ” . (Թ . Ղր . ԺԵ . 9 .) Սրանկ ալ ուրիշ ամեն սուրբերը Թէ գործքով և Թէ խօսքերնուն մէջ յայտնի կը ցընէին իրենց վայ համարմունք չունենալնին , իրենք զիրենք արհամարհելին . հերիք է արջ վարքը կարգալ :

Երկրորդ աստիճան խոնարհուԹեան՝ մեր վայ չի վստահելն է . ճանչնալ որ մենք մեղակն բան մը չկնք կրնար ընել , և ամեն բանի մէջ Եյ օգնականուԹեամբ վայ գնել մեր ամեն վստահուԹիւնը : Վասն զի բարեգործուԹեան կողմանէ՝ իրուցընէ մենք մեղակն բարի խորհուրդ մըն ալ մտքերնէս չենք կրնար անցընել . իսկ ուրիշ ինչ և իցե գործք մըն ալ առանց Եյ օգնականուԹեանը չենք կրնար ընել , և ոչ քալել , և ոչ մատուրնիս շարժել : Սուրբ Փիլիպպոս Ներեսանն ամենեկն

չէր զտասէր իր վրան . անանկ որ անէն գուրս ելլելու
տանն ասանկ աղօթք կընէր : Տէր իմ, լծէ որ քու ձեռքդ
վրաս չըլլայ ճէ , կրնայ ըլլալ որ քրիստոսնեայ կլլեմ
անէն ու հրեայ եղած տուն գառնամ :

Երրորդ տափձան խոնարհութեան ան է որ մենք
զմեզ անարժան սեպեմք այ շնորհացն ու պարգևացը ,
ձանջնալով որ բանի մը արժանի չենք , ու լծէ որ Եծ
կուտայ ճէ՝ միայն իր բարութեանն ու ողորմութեանը
համար է որ կուտայ : Սրբուհին Թերեզայ անանկ կը
ձանջնար առ իր անարժանութիւնն որ , տեսնելով այ
շնորհքն իր վրան՝ կրէր . Տէր իմ, յիշէ որ մեզաւոր
եմ , ու քու պատուական շնորհքդ ասանկ ինձի պէս
աղաթա և անարգ ամանի մէջ մի գնէր , քու անդին
մարգրիտներդ ինձի պէս անարժան և անհաւատարիմ
ձեռքը մի յանձնէր :

Չորրորդ տափձան խոնարհութեան է զմեզ ամեն
նէն վար սեպել , ուրիշներուն առաջինութիւնները
տեսնել , ու մեր գեշութիւններն ու պակասութիւնները
միայն : Աս ըսել կուզէ ՔՄ տէրն մեր ան խոջոսնի որ
կրէ . « Երթիջիր բազմաշիր 'ի յետին տեղւոյն » . (Ղ .
ԺԳ . 10 .) այսինքն երբոր քեզ հրաւիրեն , ամենէն վար
գնա նստէ : Ասանկ կընէին ամենն ուրբերն , իրենք
զիրենք ամենէն մեղաւոր , ամենէն պակասաւոր կը
սեպէին . ու Թոմա գեւորացին կրէ որ քանի որ մեկն
ինքը զմեքն ամենէն վար չի սեպեր , յայտնի է որ խո-
նարհութեան մէջ աւալ չի գնացած :

Հինգերորդ տափձան խոնարհութեան է ամենէն
պատուոյ ու գովեստի բազմանք չունենալ : Ար տես-
նենք որ ՔՄ տէրն մեր հրաշքներ դարձեալէն ետքը՝ կա-
պրտարեր որ ձայնը գուրս չելլէ , որպէս զի գովեստ
չընդունի . և երբոր ժողովուրդը (Թագաւոր ընել ուզեց
զմեքն , ինքը փախաւ գնաց որ չըլլայ : Նմանապէս սուր-
բերը բանէ մը այնպէս չէին փախչեր՝ ինչպէս գովեստ
լսելին . իսկ պաշտօն և իշխանութիւն բունի կընդունէին՝
ամենն ընդգիտութիւն ընելէն ետքը , մեծաւորներուն հնա-
զանգեղու , և այց կամքն ընելու համար :

Վեցերորդ տափձան խոնարհութեան է անարգանք
փնտրուել , սիրով համբերել անարգանաց , ու բազմալ
անարգանք ընդունելու , ինչպէս կընէին առաքեալներն
ու բախանալով Երբոր Յնի սիրոյն համար պէտք կըլլար

անարգանք նախատինք ու հալածմունք կրել, ինչպէս սուրբ գիրքը կը պատմէ. « Եւ նոքա գնացին խնդարով յերեսաց ատենին, զի վասն անուանն տեառն արժաւնի եղին անարգելոյ », (Գործ . Ե . 41 .)

Եօթներորդ աստիճան խոնարհութեան է չիքաշուիլ իր պահսութիւններն յայանելու, սիրով խոստովանիլ իր յանցանքներն՝ առանց ջանալու արգարացը նեղ, չէ թէ միայն խոստովանանքի մէջ՝ այլ նաեւ խրատ ընդունելու համար, կամ ուր որ իրաւացի պատճառ մը կայ յայանելու : Սուրբ Օգոստինոսին խոստովանութեանց գիրքը մեծ օրինակ կրնայ ըլլալ աս կերպ խոնարհութեան :

Ութերորդ աստիճան խոնարհութեան է ամենն բանի մէջ Եյ կամացը հպատակիլ : Ով որ խոնարհ է, ինքը զինքը բանի տեղ չի դնէր, բանի մը արժանի չի տեսեր զինքը . ուստի ինչ որ Եծ կը խրկէ՝ բարեբախտութիւն կամ թշուառութիւն, ինչ որ կը հանգիստի յօշոդ կամ ձախորդ, ինքը միշտ գոհ է, միշտ Եյ կամաց հպատակ, ինչպէս էին ամենն սուրբերը :

Իններորդ աստիճանն է հպատակիլ չէ թէ միայն մեծաւորաց, այլ նաեւ մեզի հաւասար ու մեզմէ վար եղողներուն : Վասն զի խոնարհ անձը զինքն ամենեկն վար կը դնէ, ուստի դիւրաւ կը հպատակի ամենեւեմ, ուրիշներուն կարծիքը՝ մտածածը՝ կամքն ու բազմանք իրենիւնէն վեր կը դնէ, և ամենեւեմ ուղածը կրնէ ուր որ Եյ դէմ բան մը չիկայ : Ասոր համար էր որ սուրբերը դիւրաւ իրենց կամքը կը թողուին ու կը զիջանէին ուրիշներուն :

Տասներորդ աստիճանն է չիքաշուիլ պէտք եղած տեան անարգ ու ծառայական գործքերէ, ինչպէս Քնտենն մեր ամօթ չիտեպեց խոնարհիլն և իր ազքառ օղորմելի աշկերաններուն ոտքը լուալը . ինչպէս սուրբերն ալ սիրով կը փնտրուէին ասանկ ծառայական և անարգ գործքեր ընելը : Ինչպէս Եդուարդ Անգլիոյ սուրբ Թագաւորը՝ խեղճ ոլորմելի անգամալուծին մէկը շալկած ժամ տարու, հոգը չեղաւ ուրիշներուն զինքը ծաղը ընելն . անոր համար ալ Եծ խեղճ անգամալուծը ժամ հասածին պէս առողջացուց :

Միաստաներորդ աստիճանն է երբոր մէկը որչափ ալ ճարտար ըլլայ, որչափ տնուանի, որչափ աղէկ

կատարէ իրեն յանձնուած պաշտօնները . միշտ զինքն անպիտան կը սեպէ , ինչպէս որ ՔՍ տէրն մեր կը խրատէ . “ Երբժամ առնիցէք զամենայն հրամայեալսն ձեզ , ասասիք թէ ծառայք անպիտանք եւք , , (Ղ. ԺԷ . 10) : Ինչո՞ւ պէտք է որ ասանկ մտածենք , և զմեզ անպիտան սեպենք . վասն զի իրգք ալ ինքիրենուս բան մը չենք կրնար ընել , ամեն ըրած բարիքնիս նոյ շնորքսն է իր օգնականութեանն է :

Երկոտասաներորդ աստիճանն է համբերել ինչ ամօթ մահացոցմունք յանդիմանութիւն նախատինք ու զգարտութիւն կրնք նէ , ու համբերել անանց գանդատելու , առանց բերան բանալու , ինչպէս ՔՄ տէրն մեր ըրաւ . “ Եւ նա առ վրտին ոչ բանայ զբերան իւր , , (Եսայ . ԺԳ . 7) : Ասոնք են խոնարհութեան աստիճանները :

Բայց հիմայ որ տեսանք ինչ է խոնարհութիւնն ու ինչ կերպով կրնայ ըլլալ . ըսէք սիրելի որդիքս , կըրնանք ըսել որ մենք ունինք աս գեղեցիկ առաքիմութիւնը : Մենք զմեզ մեծ բանի տեղ գրեր ենք , ու մտքերնիս դրածնէս ալ աւելի կուզենք երևնալ ու սեպուիլ . աս ալ հերիք չէ . մենք զմեզ կը գովենք , ուրիշներէն ալ գովուիլ կուզենք , պզտի խօսք մը չենք ուզեր ըսել , թեթե արհամարհանք մը ընդունինք նէ՝ չենք համբերեր . փառք պատիւ կը փնտրուենք , ուրիշներուն հրամանը՝ ուրիշներուն վայ տիրել կուզենք , կուզենք որ ամենիցք մեր կամայն յարմարին . մեր պակասութիւնները կը ծածկենք , ինչուան խոստովանանքի մէջ ալ , պզտի յանդիմանութիւն մը ըսել չենք ուզեր , թէ և մեր հոգւոյն օգտին համար ըլլայ , փառաւոր պաշտօններու ետեւ կըլլանք , անարգ գործքերէն կը փախչինք , վարի աստիճան մարդկանց բարև առալ ալ չենք ուզեր : Աս ասանկ ըլլալով , ինչպէս կրնանք խոնարհ ըսուիլ . ինչպէս կրնանք ըսել որ խոնարհութիւն ունինք :

Բայց եկուր նայէ որ խոնարհութիւնն ամենուս ալ հարկաւոր է , հարուստին ալ , աղետականին ալ , իշխանին ալ , խաթունին ալ , թագաւորին ու թագուհին ալ . ասանց խոնարհութեան մէկը չի կրնար վերկուիլ , մէկը չի կրնար արքայութիւն երթալ : Վասն զի փրկուելու համար՝ պէտք է ՔՄ նմանիլ , ինչպէս որ

Պօզոս առաքեալք կրակ . « Ջորս յառաջն ճանաչիւր, յառաջագոյն հրաւիրեաց կերպարանակից լինել պատկերի որդւոյն իւրոյ ,» . (Հա . շ 29 .) այսինքն արքայութեան որդի չի կրնար ըլլալ մեկն՝ առանց Քրի Նճար ըլլալու : Եւ որովհետեւ Քրի բոլոր կեանքը խոնարհութիւն էր, ու չափէ գուրս խոնարհութիւն ընկելով չար չարուեցաւ ու մեռաւ, ուրեմն մինք ալ փրկուելու համար պէտք է խոնարհութիւն ունենանք : Անոր համար հրամայեց որ իրմէն խոնարհութիւն սորվինք . հեղ ու խոնարհ ըլլալ սորվեցէք ինծմէն՝ ըսաւ . « Առաբուք յինէն՝ զի հեղ եմ և խոնարհ սրտիւ ,» . (Մտ . ժ 2)) Աւրիշ անգամ ալ ըսաւ . թէ որ չիխոնարհիք պարտի ազայ չիգաւանաք նէ, արքայութիւն չէք կրնար մտնել . ով որ կը խոնարհի աղու մը պէս կըլլայ, արքայութեան մէջ ան է մեծը . « Արեւն ասեմ ձեզ, եթէ ոչ գարձջէք և լինիջէք իբրև զմանկտի, ոչ մտանիցէք յարքայութիւն երկնից . որ խոնարհեցուցանէ զանձն իբրև զմանուկս զայս, նա է մեծ յարքայութեան երկնից ,» . (Մտ . ժ 2 . 3)) Աւրիշ անգամ ալ ըսաւ . թէ և ուրիշներէն մեծ ալ ըլլաք, պետք է խոնարհիք, անոնցմէ զար սեպէք զձեզ, անոնց ծառայի պէս ըլլաք . « Ար մեծն է 'ի ձեզ' եղիցի իբրև զկրտսերն, և առաջնորդն իբր զապաստարն ,» . (Ղ . ի 2 . 26 .)

Մէյսին ալ՝ առանց այ օգնականութեանն ու շնորհալք չենք կրնար քրիստոնէական ժառք ունենալ . բարեգործութիւն ընել, յարատեւել բարւոյն մէջ ու փրկութեան հասնիլ . ասիկայ հաւատքի մասն է : Բայց ան որոն կուտայ իր շնորհքը : Պետոս առաքեալը յայտնի կրակ որ ան հպարտին չէ թէ միայն շնորհք թաւար, այլ նաև հակառակ է . « Ջի ան ամբարտաւանից հակառակ կայ ,» : Ու ետքն անմիջապէս կրակ որ խոնարհին կուտայ ան իր շնորհքը . « Տայ շնորհս խոնարհաց ,» . (Թ . Պետր . Ե . 8 :) Աւրեմն յայտնի եղաւ որ առանց խոնարհութեան անկարելի է փրկուիլ :

Իսկ թէ որ սրբոց հարց խաբէրը լսինք նէ, խոնարհութեան տուած գովասանքնին չափ չունի, ամեն առաքինութեան հարկաւոր կը սեպեն քրիստոնէի մը խոնարհութիւն ունենալ . անանկ որ առանց անոր յաւիտենական փրկութեան յոյս չիկայ կըսեն : Ամենուն տեղը սուրբ Օգոստինոսին խօսքը հերիք կը սեպեմ .

“ Կուզէս ճշմարիտ քրիստոնեայ ու հեռուդ Քրիստոսի ըլլալ . առջի հարկաւոր առաքինութիւնը քեզի՛ խոնարհութիւնն է , երկրորդը՝ խոնարհութիւն , երրորդն ալ խոնարհութիւն . թէ որ չորրորդն ու հինգերորդն ալ հարցընելու ըլլաս , նորէն խոնարհութիւնն է կրտսմ : Չէ թէ ուրիշ առաքինութիւններ ալ չիկան պահելու . այլ ուրիշ ինչ բարիք ալ որ ընենք , թէ որ անոր հետ մէկտեղ խոնարհութիւն չունենանք նէ , ամենն ալ պարապը կերթայ . մանաւանդ թէ հպարտութիւնը շատ անգամ զանոնք գէշի կը գարձընէ :

Ուրեմն ինչո՞ւ ատ անիծած հպարտութիւնը մէկզի չենք թողուր , սիրելի որդիքս , ինչո՞ւ սուրբ խոնարհութեան չենք ասար զմեզ : Կարծէք որ գժար ու մեր օգտին գէ՛մ է խոնարհ ըլլալը , կը խաբուիք , բոլորովին ներհակն է : Քանի որ հպարտ ենք , հանգիստ չենք գտներ , միշտ պէկոծութե մէջ ենք . մէյրը մէկ բանէն , մէյրը մէկալ բանէն տակնուվրայ կըլլանք . միայն խոնարհութիւնն է որ հանգստութիւն կուտայ մարգուս սրտին , ինչպէս որ Քն տէրն մեր կը խոստանայ ըսելով . “ Ուսարուք յինէն զի հեզ եմ և խոնարհ սրտիւ , և զաջիք հանգիստ անձանց ձերոց ” : Խոնարհ մարգը ոչ համարմունք կը փնտըուէ , ոչ գովեստ , ոչ սեք , ոչ փառք , բայց ասոնց ամենն ալ առանց փնտըուելու կուեննայ , ինչպէս սուրբ գիրքը շատ անգ կրտէ , ինչպէս սուրբ հայր մէկերեան կը հաստատեն , ինչպէս փորձն ալ կը վկայէ . “ Չխոնարհս փառաւոր արնի տէր , , (Մատի . Լ . 23 :) Ուրեմն խոնարհութեան ետեւ ըլլանք , սիրելի որդիքս , խոնարհ ըլլանք :

Իսկ խոնարհ ըլլալու կերպն աս է : Նախ մտածել հպարտութեան հոգեւոր ու մարմնաւոր ծախք փնտնելըն որ ըսի , ու խոնարհութեան օգուտները . մանաւանդ ան կտորն որ հպարտութիւնն զմեզ կը հրէ գըժոփք կը տանի , իսկ խոնարհութիւնն երկինք կը թըռցընէ : Երկրորդ՝ ազօթք ընել , խնդրել նոյնն որ մեզի շնորհք տայ հպարտութիւնը մէկզի գնելու և խոնարհութիւն ստանալու . խնդրել որ մեզի շնորհք տայ Քրիստոսն ստանալու . որուն բոլոր կեանքը խոնարհութիւն էր : Ո՛հ , ինչ մեծ խոնարհութեան օրինակներ տուաւ մեզի . որդի նոյ ըլլալով , երկնի և երկրի տէր ըլլալով .

խոնարհեցաւ՝ մեզի պէս սկիար մարդ Լիաւ, աղքատ այրի մը մէջ ծնաւ, խեղճ խանութի մը մէջ մեծցաւ, հիւսան մը ձեռքին սակր կեցաւ՝ իրեն հնազանդելով, և բոլոր զինքը թագաւոր ընել ուզեցին՝ փախաւ, և երբոր զինքը կանարգէին ու կրնախառէին՝ չէր փախչէր. չէր ուղեր որ ըրած հրաշքները հաշակունիս, բժշկած հիւանդներուն կապարէր որ մարդու չքան ըրած հրաշքը, ամեն կերպ ցոյցարտու թիւն ամօթ ու ցաւ կը կրէր առանց ձայն հանելու, ինչուան թողուց ալ որ երկու անօրէն աւազակներու մէջ զինքն անարգ խափ մը վրայ գամեն : Ո՛հ, աս ինչ տեսակ խոնարհութիւն է, մտածենք ու ստէպ մտածենք. ու թէ որ Թժ մեր ստեղծողն ասանկ խոնարհութիւն ըրաւ, մենք ողորմելի արարած ըլլալով, այնչափ մեղքեր ալ ունենալով որոնց համար հազար պատժոյ ու մահուան արժանի ենք, ի՞նչպէս կրնանք հպարտանալ : “ Թէ որ աս մտածութիւնը չիկրնայ հպարտութիւննիս բժշկել նէ, կըսէ սուրբ Օգոստինոս, չեմ գիտեր ուրիշ ի՞նչ դեղ կը մնայ մեզի խոնարհ ըլլալու :

Խոնարհութիւն ստանալու համար կօզնէ նաև մտածելն որ ի՞նչ էինք, ի՞նչ ենք, և ի՞նչ պիտոր ըլլանք : Ոչ ինչ էինք, և Թժ ոչընչէն զմեզ ստեղծեց. ուրե՞ն ամեն ունեցածնիս իրմէն է : Հողեղէն սկիար մարդիկ ենք, անանկ որ մարմնաւոր կեանքերնիս ալ չենք կրնար պահել. աղտեղութեամբ լեցուն է մարմիննիս, ու ետքերնիս մահ է. “ Չմահ կոչեցի ինձ հայր, մայր և քոյր ինձ զերր, ” (Յ-վ. Ժ. 13) : Իսկ մեռնելէն ետքն ի՞նչ պիտոր ըլլանք. որդերու կերակուր. իջնանք մտքով գերեզմաններուն մէջն ու խոնարհիլ սորվինք : շոն պիտոր լմրնանք ամենքնիս, ու ետքը ետքը քիչ մը հող պիտոր ըլլանք. “ Չի՛ հպարտանաս հազ և մոխիր, ” (Սիւր. Ժ. 10) :

Իսկ հոգիներնուս սկարութիւնն ու կարօտութիւնն աւելի մեծ առիթ է խոնարհելու : Մտածենք որ ինքիրենուս մեղքէն ուրիշ բան չենք կրնար ընել. սխալ մտնք, ագիտութիւն, անտ, կիրք, չարութիւն, տանք են ինքիրենուս ունեցած բաներնիս. իսկ բարի բան մըն ալ չենք կրնար ընել առանց Թժ շնորհացը : Մտածենք որ այնչափ մեղք ունինք, որոնցմով Թժ ան ջին դարչելի եղած ենք, ու գժոխքի արժանի. մտա.

ծենք որ եթէ բարիք մըն ալ ըրած ենք նէ, պակաս-
թիւններով շեցուն է. անանկ որ չենք դիտեր թէ ան-
առջին վարձուց թէ պատժոյ արժանի է. մտածենք
որ ինչ բարիք ալ որ ունինք՝ թէ բնութեան, թէ բախ-
տի և թէ շնորհաց, ամենքն ալ անյակ է. ինքը տուեր
է և ինքը կը պահէ, մէկ վայրկենի մէջ կրնայ տուածը
ես առնել ու վերջին թշուառութեան մէջ թողուլ
զմեզ. ուրեմն ինչպէս կրնանք պարծենալ. « Զի՞նչ
ունիս, զոր ոչ իցէ առեալ. և եթէ առեր, զի՞ պար-
ծիս իբրև զչառեալ. (ձ. Կռ. 7.) խոնարհինք
ուրեմն, սիրելի որդիքս. որպէս զի հպարտութեան
հետեանքներէն այսինքն դժոխքէն խաղտինք, և ար-
քայութեան արժանի ըլլանք. « Երանի աղքատաց հո-
գւո՞վ, զի նոցա է արքայութիւնն երկնից » :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃՏԷ .

Ագահութեան վրայ :

Երկրորդ մահու շափ մեղքն է ագահութիւնը. ո՞չ,
ինչ զղուելի ախտ է աս ախտն ալ, ու որչափ չարիք
առկէց առաջ կուգան. հերթ է Պողոս առաքեալին
ըսածն որ՝ ամեն չարեաց արմատն ագահութիւնն է
կրտէ. « Արմատ ամենայն չարեաց արծաթսիրութիւնն », -
(ձ. ՏԻՄ. Կ. 10.) Հպարտութիւնն ամեն չարեաց
սկիզբն է՝ մաքի կողմանէ. որովհետև ինչ մեղք որ ընէ
մէկն՝ իր կամքն ան կամքէն վեր կը դնէ, անանկ որ ա-
գահութիւնն ալ հպարտութեամբ կը ըլլայ. վասն զի
ագահ մարդը կուզէ մեծնալ ու փառաւորուիլ, և աս
իր կամքն ան կամքէն վեր կը դնէ : Բայց ագահութիւնն
ամեն չարեաց արմատն է՝ գործքով ընելու կողմանէ .
վասն զի մարդուս թէ փորձութիւն կուտայ, թէ ա-
ռիթ, և թէ դիւրութիւն ամեն չարիք ընելու : Փոր-
ձով կը տեսնենք աս բանը, և սուրբ գրքին խօսքն է .
« Արծաթոյ լուիցէ ամենայն ինչ », (Ժող. Ժ. 19.)
այսինքն արծաթն անանկ ուժ մը ունի, անանկ կը հրա-
պուրէ զմարդ որ՝ եթէ ան կը իրիւզն ու սուրբ հաւատքին

սանձը չունենայ նէ, չի կրնար գիմանալ, փորձութիւն տեսնել կուտայ, ամեն մեզք կը գործէ : Բայց ազահաւթութիւնէ առաջ եկած չարիքներուն վայ խօսելէն առաջ տեսնելը ինչ է աս անիծած փառք, քանի տեսակ սանի, Կրք մահազու մեզք է երբ չէ, ու որոնք են որ ծանր մեզք կը գործեն ազահաւթութիւն ընելով :

Ազահաւթութիւնն է սորկի ու հարստութեան անկարգ սերը . այսինքն չափեն եւելի բազմալ հարստութիւն ունենալու, ստակ գիզելու, անանկ բազմանք մը որ անգրած կարգէն գուրս կելլէ : Աստուած գրեր է որ հագարս եւ երկնաւոր բարիքը մարմնաւորէն եւ երկրաւորէն տակելի բազմանք . “ Ինգրեցէք նախ զարքայութիւն այ ” . գրեր է որ ստակն ու հարստութիւնը փայն հարկաւորութեանը համար ջանայ մարգ ունենալու որչափ որ իր վիճակին կը վայլէ, ու միայն այ ծառայելու եւ յաւիտենական փրկութեան հասնելու մարգով, միշտ պատրաստ ըլլալով այ կամաքը հպատակելու՝ Թէ որ չիտայ մեզի կամ ես առնէ տուած հարստութիւնը նէ . ինչպէս որ Յոգ երանելին ըրաւ երբոր հարստութիւնն եւ ամեն բան կորսնցուց . Աստուած էր տուողն, ինքը նորէն ես առաւ, այ կամքը օրհնեալ ըլլայ ըսաւ . “ Տէր ես եւ տէր առ, եղիցի անուն տեսած օրհնեալ ” . (Յ-Բ . Թ . 22) Ամեն բազմանք ստակ ու հարստութիւն ունենալու՝ որ աս կանոնէն գուրս է, եւ այնք գրուած աս կարգը չի պահեր, անկարգ բազմանք է, ազահաւթութիւն է : Անանկ է նէ, աշխրաբիս վայ շատերուն քովէ քիչէն շատէն ազահաւթութիւնը պակաս չէ, ու կըր նանք մեր վայ տանել Երեմիայ մարգարէին խօսքն որ կըսէ . “ Ի փոքուէ մինչև ցմեծամեծս նոցա ամենայն ղը ազահէ զազահաւթութիւն, ի մարգարէէ մինչև ցքահանայն ” . (Ե . 10 .) այսինքն պարիկն ու մեծն . ազքատն ու հարուստն, աշխարհականն եւ եկեղեցականն, ամենինքն ազահաւթեան ետէ են : Զարմանքն ալ ան է որ ամենինքը կը զգուին աս փառէն, ամենինքը կը ճանչնան որ ազահաւթութիւնը գարշելի փառ մըն է, վատութիւն է : Կեկը չուզեր ազահ ըտուիլ, մեկուն չէս կրնար հաւատարմել որ ինքն ազահ է, ուստի քիչ մարգ ալ կը գտնես՝ որ խոտտովանի իր ազահաւթութիւնը : Չտան ղի ուրիշ ամենն փառերը գծուարաւ կը ծածկուին, պատճառաւոր չեն վերջներ, մեկէն փառ ըլլալնին կի .

ժողովի, կըսէ սուրբ Սալեզաչին . բայց ագահութիւնն այնչափ պատճառանքներով կրնայ ծածկուիլ որ շատ անգամ չի ձանձրուելէն ՚ի զսա . երբեմն առաքինութեան տեղ ալ կանցնի : Ընտանիքս շատուոր են , ծախքս շատ , զաւկըներս կարգեմ պիտոր , խոհեմութիւնը կը պահանջէ որ ստակ մեկդի գնեմ , հաշիւս աղէկ նայեմ , և ալն և այլն ասոնց նման պատճառանքներ , որոնց մով ագահութիւնը ինքը գինքը կը ծածկէ , անանկ որ շատ ագահներ՝ որ սրտերնին ստրկի կպուցած են , անկարգ սէր ունին հարստութեան , ագահութիւննին չեն շանչնար , ու մտքերնին կը գնեն որ ագահ չեն : Աշխրագիս աճմնն ագահներուն հարցուր , մեկը չես գտներ որ ագահ եմ ըսէ . զասն զի ագահութիւնը զարմանալի ջերմ մըն է , կըսէ նոյն սուրբը , որչափ որ ստատիկ կը բռնէ , այնչափ քիչ զգալի կը լլայ . անանկ որ ագահը կայրի կը մրկի ագահութենէն , ու չզգար , մանաւանդ կը կարծէ որ կը զովանայ , և իր անյագ ծաբաւն որ ունի արծըթի և հարստութեան՝ իրեն անուշ կուգայ :

Սուրբ Ագոստինացին իրեք տեսակ կը բաժնէ ագահութիւնը . մէյտը անանցն որ ունեցած հարստութիւններնուն վրայ սրտերնին կը կպցունեն . մէյտն տլ անանցն որ չափէն եւելի կը բազձան հարստանալու . երրորդ կերպն ալ անանցն է , որ անիրաւութեամբ կը հարստանան : Աս իրեք կերպ ագահութիւնն աղէկ մը բացատրեմ ձեզի :

Առջի կերպ ագահութիւնն անանցն է ըսի՝ որ ունեցած ստակներնուն վրայ սրտերնին կը կպցունեն , ինչուան եզրայրսիրութեան և արգարութեան գէժ ընելով : Աս անտակ ագահութիւնը բուն կծծիրութիւն կը սուի . ասանկ ագահներն են որ ստակը կուռքի պէս կը պաշտեն . տեսնելու բան է ինչ ջերմեանգութեամբ սոկիին արծըթին վրայ կը նային , ինչ սիրով ու զուարճութեամբ նորէն նորէն կը համրեն : Ասանկ ագահներն են որ ծոցերնէն ստակ մը չեն ուզեր հանել , և երբոր հարկ ըլլայ հանելու նէ՝ կարծես որ տշուքնին կը հանեն : Գնիկը , հարսը , զաւկըները , սոխց աման՝ գուրգայ՝ հագուստ չունին . աղջիկ կամ մանչ զաւկըները կարգելու ատենը հատեր է , աղէկ առիթ ալ կայ զիրենք տեղաւորելու . ասնը գուները պատուհանները

հինցեր կիյնան , պէտք է նորոգել . բայց ագահին հոգը չէ , թող ուրիշներն ինչ որ կուզեն նէ ըսեն , հէրէք է որ ծոցէն ստակ չելլէ : Իսկ ուրիշի գաւաթ մը գինի , կամ տղքըսին ստակ մը տալ , ժամու մը ողորմութիւն ընել , պարտքը վճարել , ծառային վարձքը տալ , իրեն համար մարտիրոսութիւն մըն է : Իրաւ՝ աս ատկ ագահները շատ չեն , բայց կը գտնուին . սասնկներն ըսնացուր նայի՛մ , անկարելի է : Այնչափ պատճառանք կը բերեն իրենց ագահութիւնն արգարացնելու որ , չէ թէ ագահ՝ այլ խոհեմ ու նախաանուութիւն ունեցող մարդկանց տեղ կուզեն անցնիլ : Ու երբոր միւլութիւնն առաքինութեան հազուստ կը հագնի , բժշկուիլն անկարելի կըլլայ . ու կծծի մարգը ոչ երբէք կուզէ ճանչնալ իր ագահութիւնը , թէ և ուրիշ անսակ ագահութիւններէն գէշ է իր ըրածն՝ ինչպէս սուրբ Օգոստինոս կըսէ . “ Այնչափ ագահ չէ ուրիշի բանն յափշտակողը , որչափ անիկայ որ սիրած ունեցածին վրայ կը կայքնէ և ձեռքէն ստակ մը չուզեր հանել , , : Ի՞նչ ըսել է ատ կիրք ելլելն , աս խռովիչ ու անկեղծ վրայ ըլլալն երբոր պզտի ծախք մը պէտք կըլլայ ընելու . ի՞նչ ըսել է աս տրամութիւնն և երես կախելը երբոր պէտք կըլլայ հիւրընկալութի մը ընել , ազդականաց կամ բարեկամաց հարկիք մը ընել . ի՞նչ ըսել է ատ ասնը մէջ եզած կոտորած երեսի վրայ մնացած կահ կարասիներն , ատ խլելած աթոռներն որ վրան նստողը գետին կը փռուի : Աս ամենն բաներն յայտնի նշան են որ տանտէրը կծծի է , սիրան ստղկի վրայ կուուցած է , ագահ է :

Երկրորդ կերպ ագահութիւնն անոնցն է որ թէ և արգար կերպով կուզեն հարստանալ , այսինքն իրենց ձեռքի արուեստովը , վաճառականութի , առուտուր , և ասոնց նման բաներ ընելով , բայց չափազանց ետէ կըլլան հարստութեան : Ուստի ագահութիւն է անոնց ըրածն որ խելուրնին մտուրնին հարստանալու տալով կը մոռնան իրենց հոգին ու զեծ , և ոտքով գլխով առուտուրի մէջ ընկղմած՝ յաւիտենական սրկութիւննին չեն մտածեր , աղօթքի առեն ալ՝ պատարագ տեսնելու ատեն ալ՝ վաստակնին կը մտածեն , կիրակի օրերնին ալ հաշիւ ընելու՝ վաճառականութեան թղթեր գրելու կանխընեն . առնիլիքնին առնել , տալիքնին վճարել .

գաշնագրութիւն ընել, ապրանքներն գնող փնտրուել, կիրակի օրուան գործքերնին է: Ասոնց ամենքն ալ ագահութիւն է, և չարաչար ագահութիւն. վասն զի ասանկ ընողներն ըսել է որ սրտերնին ստրկի ու հարբատութեան կապուցած են: Եւեցեք ինչ կրսէ ձեռնայի մարգարէին բերնովք. վայ սնունց որ որչափ վաստակին՝ ալ աւելի կուզեն վատարկիլ, տուն տան վրայ՝ հող հողի վրայ ունենալ, կարծես որ իրենք մինակ բնակին պիտոր աշխրբքիս վրայ. «Վայ այնոցիկ որ յարեն տուն ՚ի տուն, և ագարակ առ ագարակ մերձեցուցանեն . . . մի թէ միայն բնակելոց իցեք յերկրի» (Ե - 8:) Պօզոս առաքեալին բերնովք ալ կրսէ. «Իսկ որ կամենն մեծանալ՝ անկանին ՚ի փորձութիւն և յորդայութ թառանայի, և ՚ի բազում ցանկութիւնս անմիտս և փաստակարս, որք ընկզմն զմարգիկ ՚ի աստակումն և ՚ի կորուստ», (ձ - ՏԻՎ. Գ. Ծ.) այսինքն որոնք որ հարբատութիւն գիզել կուզեն, աստանային փորձութիւններուն առ որդայութին մէջը կիյնան, առ խելուքնին մտաւորն հազարումեկ վտանգաւոր բազմանքներով անանկ կը պաշարուի, որ ետքը ետքը հոգիներն կը կորսնցնեն:

Իրաւ՝ ամեն մարգ իր վիճակին մէջ պիտոր աշխատի, պարտալ չիկենայ, ասենը բանեցընէ. իրաւ՝ վաստակ ընելը, հարստանալն, երբոր առանց անիրաւութեան ըլլայ նէ, զեն մը չունի. բայց աս չափազանց յարումը ստրկի, աս չափազանց սիրա կրպցընելը հարստութեան, փաստակար արտ մըն է՝ որ ասակը կուտքի տեղ գնել կուտայ. Քնի խօսքին գէժ՝ որ արքայութիւնն աշխրբքիս բաներէն աւելի փնտրուեցէք կրսէ. «Ինգրեցէք նախ զարքայութիւնն ձայ», և իր յաւիտենական փրկութեանն անհոգ կրնէ զմարգ և Բայց աս տեսակ ագահութեամբ հարստացած մարգիկը հասարակօրէն խոհեմ և իրենց բանը գիտցող մարգիկ կը սեպուին: Ա՛հ, որչափ տարբեր է աշխրբքիս ըրած գառաստանն ձայ ըրածէն. վասն զի ձեռն ասանկ ընողներն անխելք են կրսէ. «Անմիտ, զոր պատրաստեցերն՝ ում լինիցի», (Ղ. ԺԲ. 20:) Վասն զի աւելի գիւրգիւն է կրսէ հաստ չուանի մը պղտի ասեղին ծակէն անցնելը՝ քան թէ անանկներուն արքայութիւն մանկը: Թէ որ մէկն իր երկրին ցօրենը հնձելէն կամ

նեղն զասելն և արն՝ ամալարնեբուն մէջ գնելու պահելու անգը . գուրար թողու , և ցորենին անպն յարգերը պահէ նէ , ինչ կրտնք առ մարդուն ըրածին : Պէտք կըլլայ ըսել որ անխելք է : Ուրիմն աղէկ մասնելու որ ըլլանք , անխելք են պիտոր ըսենք անոնք ալ որ միշտ ունեցածնէն աւելի ունենալու կրնային , որչափ որ հարստանան՝ աւելի կուշեն հարստանալ , ոչ երբէք կը կշտանան՝ սուրբ գրքին ըսածին պէս . « Որ սիրէ զարծաթ՝ ոչ յագեսցի արծաթով , » (Ժող . Ե . 9) : Պէտք ըսենք որ անխելք են , խնթ են ասանկ ընտրները . վասն զի այնչափ հոգ ու սիրամաշուք կը քաշեն աշխրթքիս ողորմելի և յարգի պէս բաներոյն համար , և յաւիտենական անգին բարիքը վաստակել հոգերնին չէ : Օր մը իրենք ալ պիտոր ճանչնան ըրած անխելքութիւննին , բայց ասենն անցած ըլլալով ճար պիտոր չիկրնան ընելու , և ամենալով պիտոր ըսեն . ինչ անխելքութիւն էր ըրածնին , ինչ օգուտ եզու մեղի մեր հարստութենէն , յաւիտենական երջանկութիւնը կորսործցուցինք անով . « Մէք անմտք . . . մալորեցաք ՚ի ճանապարհէ ճշմարտութեան . . . զինչ շահ եղև մեզ հպարտութիւնն , և զինչ մեծութիւն , » (Ի . Կար . Ե . 4) :

Իսկ երրորդ կերպ ազահութիւնն է՝ անիրաւութեամբ ուրիշներուն վնաս ընելով հարստանալը : Որչափ ասանկ ազահներ ալ կը գտնուին , որ յապշտակելով , բանութիւն ընելով , խարելով , կշիւքն ու ջափը խարգախելով , անիրաւ գաշինք ու հազարամեկ նենգութիւններ ընելով ուրիշի իրաւունքը կտանեն : Անանկ կը պաշտեն ստակն որ՝ վաստակ ընելու համար բան մը աշուրնոյն չերենար , ամենն հնարք արգար կը ուղկեն : Ասոնց ազահութիւնն անանկ յայտնի է որ մեկնութեան չի կարտիր . միայն հոս մասնելու բան մը կայ , ան ըսեմ : Հասարակօրէն կը կարծուի որ աւնեորները միայն ազահ կրնան ըլլալ . բայց անանկ չէ , նաև ողորմելի աղքատն ալ ազահ կրնայ ըլլալ . անկարգ ու չափազանց սէր կրնայ ունենալ սարկի . հերիք է որ հարստանալու կամ ստակ վաստակելու համար մեղք ընենն աչքին չերենայ , հերիք է որ անիրաւ վաստակ ընելու ետևէ ըլլայ , ազահութիւն է ըրածը : Ուստի սվ որ ալ գողութիւն կրնէ , ազահ է , վասն զի

այ գրած կարգէն գուրս է Երկրաւոր բաներու վայ ունեցած սերը :

Հիմայ տեսնենք Երբ ագահութիւնը մահուչափ մեղք է, Երբ ներելի : Ագահութիւնը տեղ կայ որ արդարութեան գէմէ, տեղ ալ կայ որ առատաձեռնութեան . երբոր արգարութեան գէմ կըլլայ, ինչպէս ուրիշ բան յափշտակել կամ գողնալ, ուրիշ վարձքը կամ իրաւունքը չիտալ, պարտքը չիվճարել, հատուցմանը չընել և այլն, ան տանը թէ որ գողցածը բաւական բան է նէ՛ մահուչափ մեղք կըլլայ ագահութիւնը, թէ որ քիչ կամ թեթեւ բան է՝ ներելի կըլլայ : Իսկ երբոր ագահութիւն առատաձեռնութեան գէմէ, և սարկի սեր ունենալու վայ է, հասարակօրէն ներելի մեղք է . բայց տար մէջն ալ մահացու մեղք կրնայ ըլլալ, երբոր մէկն ան աստիճան սիրտը սարկի կը կըպցնէ որ այ սիրտն ու եղբայրսիրութեան գէմ կրնէ :

Ուստի մահուչափ կը մեղանշեն որոնք որ ունեցածնին չիկորսընցընելու համար Թժ կը կորսընցընեն . ինչպէս շատ քրիստոնեաներ ըրին, որոնց վայ կուլայ քր Վիպրիանոս որ հալածանքի ատեն հաւատքնին ուրացան՝ հարստութիւննին չիկորսընցընելու համար : Ասանկ ալ ագահութեամբ մահացու մեղք կը գործեն անոնք որ այ նախախնամութիւնը չիտածեցով՝ իրենց բոլոր յոյսը սարկի վայ կը դնեն, ինչպէս աւետարտնին պատմած հարուստն որ ամպարները լեցուցեր, շատ տարիներու համար պաշար ու հարստութիւն պարատտեր, ու միտքը գրեւ էր որ ամեն վասնիցէ ազատ է . “Ունին բազում բարութիւնս համբարեալ ամաց բազմաց, հանգիս կեր արք և ուրախ լեր” . (Ղ . ԺԲ . 19 :) Բայց Թժ բարկացաւ անոր թերահաւատութեանն ու բոլոր յոյսը հարստութեան վայ դնելուն համար, և ըսաւ . “Անիւշտ, աս գիշեր մեռնիս ոչիտար : այգչափ պատրաստած բաներդ որուն կը մնայ . “Անմիտ, յայտ գիշերի զոգիդ ՚ի քէն ՚ի բաց պահանջեցն, իսկ զոր պատրաստեցերն մե՛ վնիցի” : Սողոմոնին բերնով ալ կըսէ որ հարստութեան վայ յոյս դնողը կը կործանի . “Որ յուսայ ՚ի մեծութիւն, կործանեացի” : (Աս . ԺԹ . 28 :) Դաւիթ մարգարէին բերնով ալ գէշ ետք ունեցող մարդկանց վայ կըսէ որ՝ այ չիյուսաւնին ու հարստութեան վայ յոյս դնելին է իրենց կործան .

ման պատճառը . “ Այս այր է որ ոչ արար զի՞մ իւր
օգնական , այլ յուսացու սա 'ի բազում մեծութիւն
իւր ” : (Մով . ԾԹ . 9) Անոր համար Պօղոս առաքեալ
իր սիրելի աշակերտին Տիմոթէոսի կը գրէ որ մեծ-
տունները խրատէ հարստութեան վրայ չի գնէլ յոյ-
սերնին , հասկա մյ վրայ՝ որ ինքն է ամեն բան տու-
ղը . “ Մեծատանց որ են յայտմ աշխարհի՝ պատուեր
տալիւր մի յուսալ 'ի մեծութիւն սնոտի , այլ յե՞ծ՝ որ
տայ մեզ զամենայն առատապէս 'ի վայելէլ ” : (Թ .
Տիմ . Գ . 17) :

Նմանապէս ծանր մեզք կը գործեն անոնք որ բա-
ւական հարստութիւն ունին իրենց վիճակին պատիւը
պահելու , և այսու ամենայնիւ ստակ գիղջելու՝ աւելի
հարստանալու ետևէ կըլլան , կարելի ըլլար նէ՛ բոլոր
աշխրջքիս հարստութիւնը կուգէին ունենալ : Վասն զի
տսիկայ յայտնի նշան է որ աշխրջքիս բաներն սպրելու
և մյ ծառայելու համար չեն բանեցըներ , հասկա իրենց
երջանկութիւնն անոնց վրայ գրած են , զանոնք կուգ
ըրած կը պաշտեն . որոնց համար սուրբ գիղջը կըսէ որ
արծաթ ու ոսկի կը գիղեն , անոնց վրայ գրած են իրենց
յոյսը . վատրկելէն չեն կշտանար . . . բայց ետքը ետք
կը կորսուին գժոխք կերթան . “ Գանձէին արծաթ և
ոսկի՝ յոր յուսացան , և ոչ գոյր բաւ ստացուածոց նո-
ցա . . . ապականեցան և 'ի գժոխս իջին ” : (Բար . 18) :

Ասանկ ալ եղբայրսիրութեան գէ՞մ ծանր ագահու-
թեան մեզք կը գործեն անոնք՝ որ իրենց հարկաւորն
աւելի ունին և աղքատաց ողորմութի չեն ըներ . ուստի
իրենց ագահութեանը համար Քնի անէծքն առնեն ու
գատապարտուին պիտոր . “ Երթայք յինէն անիծեալք
'ի հուրն յաւիտենից . զի քողցեայ , և ոչ ետուք ինձ
ուտէլ ” : (Մով . Իե :) Ծանր կը մեղանչեն անոնք թլ
որ ագահութեան համար մանչ և աղլիկ զաւկըներնին
չեն տեղաւորեր՝ ինչպէս առաջ ըսի , իրենց ընտանե-
ցը վիճակին հարկաւոր եղածը չեն տար , և իրենց ա-
գահութեամբը պատճառ կըլլան որ ընտանիքը գողու-
նի հոգան իրենց պէտքը : Չերկընցընեմ , ագահները
շատ կերպով ծանր կը մեղանչեն : Նտիս մյ գէ՞մ , վասն
զի աշխրջքիս բաներն մյմէ վեր կը գնեն . երկրորդ՝
ուրիշներուն գէ՞մ , վասն զի քիչ մը ստրկի համար որ .

գարուծիւնն ու եզրայրսիրուծիւնը ոտքի տակ կառնեն . և երրորդ՝ իրենք իրենց գէմ, վասն զի անցաւոր հարստութեան համար զիրենք յաւիտենական փրկութենէ կը զրկեն , հոգիներն սասանային կը մատնեն , ու շատ անգամ մարմնաւոր առողջութիւններն ալ կը կոր. սընցընեն՝ հարկաւորէն զիրենք զրկելով : Ու ինչ կը կարծէք , աս կերպով գիզած հարստութիւնը կը մնայ ձեռուընին . որչափ օրինակներ աշուրնուս առջին ունինք որ օրհնութիւն չիկայ աս ոտքերն վրայ , եկած կերպովը կերթայ :

Ընանկ է նէ , սիրելի որդիքս , զգուշանանք աս իրեք տեսակ ագահութենէն ալ որ ձեզի բացատրեցի . կծծի չըլլանք , հօրսասանալու չափազանց սէր չունենանք , անիրաւութեամբ ստակ վաստակելու ետեէ չըլլանք . աս իրեք կերպ ագահութիւնը կիմանայ ՔՅ տէրն մեր ան խօսքովն որ կըսէ . “ Զգոյշ լերուք յամենայն ագահութենէ , , (Ղ . Ի . Ի . Բ) Զէ նէ , որովհետեւ ագահութիւնն ամենէն վաստագաւոր արտերսն մէկն է , և շատ գժուարաւ կը բժշկուի , ինչպէս որ ցցուցի ձեզի և եկած անգամ ալ պիտի ցըրնեմ , թէ որ մէյր վրանիս տիրելու ըլլայ նէ՝ Պօղոս առաքեալն յայտնի համարձակ կըսէ որ մեզի արքայութիւն երթալու յոյս չի մնար . “ Մի խաբիք , ոչ գողք , ոչ ագահք , զարքայութիւնն Իյ ոչ ժառանգեն , , (Թ . Կ . Բ . Գ . 10) :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԾՏԸ .

Ագահութենէ առաջ էլած մուսկիւններն , և տեր
 Գեղերուն վրայ :

Վստատու տեսան մերոյ վճիռն է որ գէշ ծառը աղէկ պատու չի բերեր . “ Ոչ կարէ ծառ չար՝ պտուղ բարի առնել , , (Մ . Բ . Է . 18 .) ասանկ ալ ագահութեան ծառէն առաջ եկած պատուները գէշին գէշն են . որպէս զի աս բանիս խելութիւնք աղէկ հասնի , այսօր ագահութենէ առաջ եկած մուսկիւններուն վրայ պիտոր խօսիմ :

Չորս են ագահութիւնէ առաջ եկած գլխաւոր մտ-
լուծիւնները . որոնց առջինն է մասնութիւնն , այս-
ինքն եղբայրսիրութեան դէմ անիրաւութեամբ յայտ-
նել անձ մը կամ բան մը որ պէտք էր ծածկել : Եւ՛
մենք գիտէք ու կը սարսափիք երբոր մտքերնիդ կու-
գայ Յուգային ըրած մասնութիւնը , որ իր վարդա-
պետն ու տէրը մատնեց՝ թշնամիներուն ցոլնելով զի-
քը . « Ընդ որում էս համբուրեցից , նա է , զնա ու-
նէցիք » , (ՄԳԻ . ԻՉ . 18) : Քի՛ տէրն մեր զինքն այնչափ
կը սիրէր , իրեն այնչափ սիրոյ նշաններ ցոլացեր էր .
առաքեալ ըրեր էր զինքը , հրաշքներ գործելու կար-
գութիւն առեր էր իրեն . այսու ամենայնիւ Յուգ-
սիրտ ըրաւ զինքը մասնելու և գահի՛ճներուն ձեռք
տալու : Սոսկալու բան , ասկէց մեծ ասիրտսխտութիւն
և անօրէնութիւն կրնայ ըլլալ . բայց ագահութիւնը ,
ստրկի սէլը , տեսէք ինչուան ուր կը հասնի . քանի՛ մը
խօսուող վասարկելու համար որ Հրեանելը խոտաացեր
էին իրեն , իր բարերար տէրն , իր վարդապետն , այ
որդին մատնեց : Քանի՛ քանի՛ ասանկ Յուգաներ կը
գանուին , որ ստրկի սիրով կուրցած՝ ամմին ծածուկ
բան գուրս կը հանեն , ամմին հաւատարմութիւն պարտք
ողտի տակ կառնեն , և իրենց բարեկամներն և ազգա-
կաններն ալ կը մտնեն :

Ագահութեան երկրորդ պտուղն է խարդախութիւն .
այսինքն գործքով խաբել ուրիշները : Խօսք հասկընա-
լու համար . մէկն ազնիւ գինի կը գնէ , գեռ տուն չի
տարած՝ ծախողը մէջը ջուր կամ ուրիշ հասարակ գի-
նի կը խառնէ : Մէկը ծախած բաներուն չափն ու կշեռ-
քը կը խարդախէ : Մէկը ստակած կենդանիին միտք իւր
ձողակին մէջը կը խառնէ : Մէկը սուտ կամ պակաս
ստակ ուրիշէ կը կըլլեցընէ . և ասոնց նման խարդախ
հնարքներ որոնց ամմնուուն արմատն ագահութիւնն է .
ան անիծած արծաթսիրութիւնը , որ եթէ կարելի ըլ-
լար մարդկանց սրտէն վերջընել նէ՛ խարդախութիւն
չէր քնար աշխարհիս վրայ , ամմին առուտուր արգարու-
թեամբ կը լլուէր :

Ագահութեան երրորդ պտուղն է ստախօտութիւն .
այսինքն ուրիշները խաբել՝ սուտ զուրցելով : Թէ որ
սուտաբուցներուն ամմին հնարքը հոս ըսեալ ըլլայի
նէ , չէր լմննար : Քանի՛ ստեր կը խաղան առու-

տուրի մէջ՝ ասպրանքին պակասութիւնները ծածկելու համար . քանի ստեր՝ անժան գնելու և սուղ ծախելու համար . Ինծի այսչափի եղաւ . Քեզի շնորհք մը ընելու համար աս գնով կուտամ . Այսչափ տուին ու չիտուի , կրսէ . բայց բոլորն ալ սոււա է : Իսկ երկգիծի Խօսքերն և այլաբանութիւններն ուրիշը խաբելու համար՝ ո՞վ կրնայ համբել . անոր համար է որ հիմակուան առանն այսչափ գիւրաւ կը խարուի մարդ , պէտք է աչքը բանայ , հագար զգուշութիւն ընէ . Ինչո՞ւ , վասն զի անիծած ագահութիւնն ամեննուն փայ տիրեր է . Թէ որ անիկայ մէջմը աշխրբէս վերնար , առուտուրի մէջ ամենեին խաբէութիւն ու սոււա զուրցել չէր ըլլար . ամենքը համարձակ առանց անիրաւութեան առուտուրնին կրնէին :

Ագահութեան չորրորդ պտուղն է սոււա երգում ընելն , այսինքն անժ սոււա բանի վկայ բռնելը : Ագահ մարդն աս սրբապղծութիւնն ալ կը յանգգչի ընել : Պարտք ունի , չուզեր վճարել , պէտք կըլլայ որ երգում ընէ , կամ պարտքն ուրանայ , և կամ գեռ չի վճարած ըլլալը . ստրկին սէրը սոււա երգում ընել կուտայ իրեն : Ա է՞՞՞ ունի , Ժառանգութիւն մը պիտոր կորսընցընէ կամ փնաս մը պիտոր ընէ՝ Թէ որ երգում ջընէ նէ , ագահութիւնն ընել կուտայ իրեն : Ուրիշէն շահի յոյս ունի , անոր օգնելու համար սոււա վկայութիւնն ու երգումը ջրի պէս լը խմէ : Ինչպէս խեղճ Կարոթթին գէ՞՞՞ ըրին սոււա վկաներն՝ Աքսաբ Թագաւորին և Յեղարեյին աչքը մտնելու համար , անոնցմէն շահի յոյս ունենալով : Չեմ ըսեր ան սոււա երգումներն ալ որ առուտուրի մէջ շատ անգամ կըլլան անարդ շահու մը համար :

Տեսէք ինչուան ուր կը հասնի ագահութիւնն որ հասարակօրէն մեծ բանի մը տեղ չի գրուիր . ագահ ըսածդ մտանիչ է , խարդախ է , սուտաբոյ է , սոււա երգում ալ կընէ , և ագահութեան համար ամենն անօրէնութիւն կրնայ ընել , Ինչ զի՞՞՞՞՞ ինչ պաշտօնի մէջ ըլլայ՝ իր գէշութիւնը կընէ : Թէ որ ծառայ է , իր շահը կը նայի , տիրոջը փնաս է եղեր՝ հագը չէ , Թէ որ կարենայ նէ՝ կը գողնայ ալ : Թէ որ տէր է , իր ագահութեամբն ընտանեաց հոգին կը հանէ , ամըն մէջ խաղաղութիւն չի մնար , արտունջ գանգատ վէ՞՞՞ ու

կախ կը տիրէ : Թէ որ վաճառական է , ամեն անիրաւու թի կը բանեցընէ իր շահուն համար : Թէ որ փոստաբան կամ փոստար է , շարունակ պէտքէ ձեռքն օծել . չէ նէ չի շարժիր : Թէ որ դատաւոր է , շատ դիւրին կը լլայ ստրկով կուրնալն և անիրաւ վճիռ տալ կամ դատաստանն երկընցընելը : Թէ որ բժիշկ կամ վերաբայժ է , մեծերուն տունը կը մանկ կելլէ , ազքատը կը մեռնի ալ նէ՛ հոգը չէ . գեղավաճառին ըրած շահէն մաս ունենալու համար՝ հիւանդին սուղ ու աւելորդ դեղեր կապսարէ . ինչ չիտալու դեղեր ալ երբեմն իր շահուն համար կուտայ , մագասպանութիւն ընելէն ալ չիսոսկալով : Թէ որ տէրութեան պաշտօնատէր է , հասարակաց շահը հոգը չէ , իր առանձնական շահը կը նայի . և ասկէց ինչ մեծ վնասներ ծագիլը փորձով տեսեր ենք ու կը տեսնենք : Թէ որ զինուորական է կամ մանաւանդ թէ որ զորավար է , ան պահէ , ագահութեան համար բոլոր քաղաքը՝ բոլոր հայրենիքը կրնայ մտանել : Իսկ թէ որ եկեղեցական է , ամենէն գէշ . իր շահուն համար ծուռ վարդապետութիւն ներ ալ ընելով աներ կը կործանէ , Պօղոս առաքեալն ըսածին պէս . “ Ուր զամենայն տունս կործանեն , և ուսուցանեն զոր չէ սրժան , վասն զօշոքադութեան ” . (Տիմ . ան . 11) : Ագահ եկեղեցականը կրկին իրեն աստիճանին չի վայլած գործքերու ետէն ըլլալ . Քձի շահը չի փնտրուեր , իրենը կը փնտրուէ . “ Զանձանցն խնդրեն , և ոչ զՅի . Քձի ” . (Փիւղ . ք . 21) : Թաւաւոր ալ ըլլայ ագահն , իր գէշութիւնը կը բանեցընէ հպատակաց վրայ , կը կեղեքէ ժողովուրդն , իր շահը կը նայի : Ուրեմն ագահը ուր որ ըլլայ , ինչ վիճակի մէջ ալ ըլլայ , վնասակար է ամենուն . տեսէք ինչ գարչելի ախտ է ագահութիւնը :

Բայց ինչ կրտէք նի՞ն տեսնելու ըլլաք որ ագահութիւնն ինչ դիւրաւ ան ամեն պատուիրանքներուն ալ գէժ ընել կուտայ : Արնայի աս բանն երկու խօսքով միայն ցընել ձեզի , որովհետեւ ան պատուիրանքներուն բոլորն ալ ան սիրոյն և եղբայրսիրութեան վրայ հաստատուած են , իսկ ագահ մարդը ոչ զանոն կը սիրէ և ոչ զեղբայրը , հապա ինքը զինքը միայն ու ստակը . ուստի երբոր առիթը կուգայ , ամեն օրէնք օտար տակ կառնէ : Բայց աղէկ հասկըցընելու համար , մէյնը կար .

գաւ ամենն պատուիրանքներն անցնինք : Առջի պատուիրանքն է զած սիրել ու պաշտել . բայց ագահն ինչ կը պաշտէ . Գնի խօսքն է . “ Ուր գանձն ձեր է , անգ . և սիրաք ձեր եղիցին , , , (Ղ . Ժ . 34 .) ագահին սիրան սարկին վրայ է , ստակը կը սիրէ , ստակը կը պաշտէ , չէ թէ զած . ուրեմն ագահն այ առջի պատուիրանքը չի պահեր : Երկրորդ պատուիրանքն է՝ այ առնեն ընդունայն տեղ բերան չառնել . բայց ագահը չէ թէ միայն ընդունայն տեղ , այլ նաև սուտ տեղ բերանը կառնէ , սուտ երգում կընէ , ինչպէս որ տեսանք . ուրեմն երկրորդ պատուիրանքն ալ չի պահեր : Երրորդ պատուիրանքն է՝ կիրակի օրերը սրբութեամբ անցնել . բայց ագահին սիրան ու միայն առատարի , շահու , գաշնագրութիւններու , և ստակ գիշելու հնարքներ մտածելու հետ է , ինչպէս կրնայ բարեգործութեան կտակ ըլլալ , ու կիրակի օրը սրբութեամբ անցնել . և ոչ պատարագ մը խելքը վրան կըրնայ տեսնել : Շատ անգամ ալ կաշխատի ու կաշխատչքնէ ուրիշներն ալ կիրակի օր առանց հարկաւորութեան . ուրեմն և ոչ երրորդ պատուիրանքը կը պահէ : Չորրորդ պատուիրանքն է՝ ծնողքը պատուել . բայց քանի քանի զաւկերն հօրերնուն ու մօրերնուն վրայ գում չունին , ու ագահութեան համար զիրենք կարտաութեան մէջ կը թողուն , չեն օգներ իրենց . քանի քանի զաւկերն գրասանին հիւընգնայ նէ՝ բժիշկ կը կանչեն , ու տարիքնին առած հայրերնին մայրերնին առանց բժշկի կը թողուն որ մեռնի՝ սարկէ շեղելու համար : Ան է ծնողքնին պատուելը . ուրեմն չորրորդ պատուիրանքն ալ չեն պահեր : Հինգերորդ պատուիրանքն է՝ մարգասպանութիւն չընել . բայց ազէկ գիտէք որ քանիներ քիչ մը սարկի՝ քիչ մը հողի համար իրենց ալ ուրիշ մահուանն ալ պատճառ եղած են . գիտէք որ քանիներ ժառանգութեան համար ուրիշ մահը կը բաղձան . գիտէք ալ որ սարկի համար ինչ աւաղակութիւններ ու սպանութիւններ կըլլան . ուրեմն ագահը հինգերորդ պատուիրանքն ալ չի բաւ ողբի տակ կառնէ : Վեցերորդ պատուիրանքն է՝ շնութիւն չընել . ո՛հ , քանի քանի հողիներ սարկի համար իրենց պարկեշտութիւնը կը ծախեն . քանի քանի անօրէն մարդիկ սարկի համար սասնկ բաներու միջնորդ կըլ-

լոն . տակեց աւելին չի վայեր որ բացատրեմ . ուրեմն ազատն աս պատուիրանքն ալ չի պահեր : Եւթմերորդ պատուիրանքն է՝ գողութի չընել . բայց ինչն է որ այսչափ յայանի ու ծածուկ գողեր կան : այսչափ անիրաւի նաղըներ ուրիշ . ստակն ուտելու : Աս պատուիրանքը բացատրելու տակնս զցուցի ձեզի բանի տեսակ գողութի ընողներ կան , և ասոնց ամենին ալ ազատութի ու ստակ տիրելնն առաջ կուգան . ուրեմն ազատն աս պատուիրանքն ալ չի պահեր : Ութերորդ պատուիրանքն է՝ սուտ վկայութիւն չիտալ . բայց ո՞վ կրնայ համբել ազատութեան համար ըստած տանն առուտուրի ու գաշնագրութեանց մեջ . ո՞վ չի գիտեր ստրկի և պարգևի համար արուած սուտ վկայութիւնները . ուրեմն ազատն աս պատուիրանքն ալ ստի տակ կառնէ : Իններորդ ու տասներորդ պատուիրանքներն են ուրիշի կնկանն և ունեցածին աչք չիտնկել . բայց թէ որ ստրկի համար իրենց պարկեշտութիւնը ծախողներ կան նէ , որչափ աւելի բազձացողներ կըլլան ծախելու , և աս պատուիրանքն ալ ստի տակ առնել տալու . թէ որ ազատութեան համար գողութիւն յափշտակութիւն և անիրաւութիւն ընողներ կան նէ , որչափ աւելի ուրիշի ունեցածին աչք տընկողներ կըլլան . ուրեմն ազատն աս պատուիրանքներն ալ չի պահեր : Տեսա՞ք ինչպէս գիւրաւ աս անխնամ ազատութիւնն՝ այ ամեն պատուիրանքներն ալ ստի տակ առնել կուտայ :

Բայց այսչափով ալ չի լիննար . ազատութիւնը մարգուս չէ թէ միայն այ տերն և եղբայրութեան իրարմընել կուտայ , ինչպէս որ զցուցի ձեզի , այլ մարգուս անհաւատ կրնէ , հաւատքն ալ ուրանալ կուտայ մարգուս , ինչպէս կրսէ սուրբ առաքելալը . “ Զի արմատ ամենայն շարեաց արծաթախորութիւն է . որում ոմանց ցանկացեալ՝ զիպեցան ՚ի հաւատոց , ” (Ձ . Տի . Գ . 10 :) Իսկ մէկն որ հաւատալը կը կորսնցընէ , յոյս ալ չի մնար քովն , անիկայ ալ կը կորսնցընէ : Զարմանք բան , տեսե՞ք ազատութեան միտան ինչուան հար կը հասնի , մարգուս հաւատքն և յոյսն ալ կը վերցընէ : Վայ անօր . որ մէյնը ուրիշի ստրկալի իր խղճմտանը կը բռնուարկ . ազատութիւնն որ մարգուս անիրաւութիւն ընել կուտայ , ուրիշի բանն յա .

գրչտակել կուտայ, նոյն ագահութիւնը չի թողուր ալ որ մարգա առածն է ա գարձընէ . խղճմտանքը կը զարնէ , գիտէ որ պարտեալն է ետ գարձընելու , բայց չի գարձընէր . կը ջանայ խղճմտանքը հանգարտեցընելու , ուրիշ կերպ չի գտնէր՝ բայց իրեն նոր բարոյական մը չի նկել . ու միտքը կը դնէ որ գողնալը մեղք չէ : Ասկէց կըսկսի հաւատքի գէժ մուտրութիւնը . ու հոս չի մընար , ալ առաջ կերթայ . կըսկսի ըսել մտքէն . Գր. Ժողիք և արքայութիւն կայ կըսեն , բայց արգեք իրան է , ո՛վ եկեր է անգիտի աշխրոքէն : Ասանկով թէ որ բուրոսովն ալ չուրանար գ. Ժողիք և արքայութիւն ըլլալը նէ , գտնէ կը տարակուսի անոնց վրայ , որ հաւատքի երկու գիտաւոր մասունքն են : Երբոր ասանկ մէյո՛ր հաւատքը կը թուլնայ , խղճմտանքը կըսկսի պնտանալ , անկէ ետքը բան մը աչքին չերևնար . գիտէ որ արքայութիւնն ալ իրեն համար չէ . կը յուսահատի , ու կը ջանայ գ. Ժողիքին վասը մեկգի ընել սրտէն՝ չի հաւատալու ջանալով : Տեսաք ինչպէս հաւատքն ալ , յոյսն ալ , հոգին ալ կորսընցուց . « Արուժ ոմանց ցանկացեալ , վրիպեցան ՚ի հաւատոց » :

Հիմայ ըսէք ինծի սիրելի որդիքս . Գողոս առաքեալին ըսածն իրան է թէ չէ , որ ագահութիւնն այսինքն արծաթաթիւրութիւնն ամենն չարեաց արմատն է , ամենն չարիք ընել կուտայ մարգուս , ինչուան հաւատքն ալ , յոյսն ալ , սէրն ալ կորսընցընել կուտայ . « Արմատ ամենայն չարեաց արծաթաթիւրութիւնն է » : Աւրեմն ինչո՞ւ է որ այսչափ սրտերնիս հարստութեան կը կըսընենք . ինչո՞ւ կը թողունք որ արծաթաթիւրութիւնը տիրէ վրանիս , ասանկ գարշելի ու մլասակար մուտրութիւնը : Ա՛հ . Քս սէրն մեր կազաղակէ . « Զգոյշ լերուք յամենայն ագահութեան » : Ա՛հ . հոգիներդ կը սիրէք նէ , հոգիներդ՝ որ աշխրոքիս ամենն հարստութեանէն խիստ շատ վեր է , զցուշացէք ամենն կերպ ագահութեանէ : Ստակը վայելեցէք որչափ որ ան կուտայ ձեզի , բայց իրեն ծառայելու , զինքը տիրելու համար . սրտերնիդ անոր մի կ'պընենք , անկարգ սէր մի ունենաք սաղկի . վասն զի մէյո՛ր որ ագահութիւնը վրանիդ տիրէ նէ , խիստ գ. Ժուարաւ կը խալտիք անկէց : Աւրիշ ամենն մութիւն կը ճանչցուի ինչ ըլլալը . բայց ագահութիւնն ինքը զինքը կը պարտելէ . չի ճանչցուիր , առաքինութե

կերպարանք կը մանէ, կը խարէ զմարդ: Ուրիշ մոլու-
թիւնները կը բերնին թափելէն ետքը՝ քիչ մը կը հան-
գարտին. բարկացողն իր սիրը հանելէն ետքը՝ կիւրքը
կանցնի. որկրամոլն ուտել խմելէն ետքը՝ կը կշտանայ
կը դադրի. բայց ագահը որչափ հարստութիւն գիզէ՝
այնչափ կաւելնայ իր ագահութիւնը, ոչ երբէք կը
կշտանայ. « Որ սիրէ զարծաթ, ոչ յագեսցի արծա-
թով,»: Ագահը ջրգողի պէս է. որչափ ջուր խմէ, այն-
չափ աւելի կը ծարուի: Ուրիշ կըբերը, որչափ որ
մարդ տարիքն առնէ՝ կը պակսին, մանաւանդ բոլորա-
հոգեան կիւրքը. բայց ագահութիւնը մարգուս հա-
սակին հետ կաճի, և միշտ եւելնալու հետ է. ուտափ
փորձով ալ կը տեսնենք որ ծերերն աւելի ագահ կըլ-
լան: Անոր համար սուրբ Փիլիպպոս Ներեանը կըսէր.
« Թէ որ երիտասարդները բոլորահոգութենէ ետ կե-
նան և ծերերն ագահութիւն, աշխարհք սուրբ կը գառ-
նայ,»: Բայց եկուր նայէ որ ագահութենէ ետ չիկե-
ցողն արքայութիւն չերթար. « Ոչ գողք, ոչ ագահք,
զարքայութիւնն ինչ ոչ ժառանգեն,»: Իրաւ՝ շատ
գժար է անոնց որ ագահութիւնը վրանին տիրած է,
անկէց ետ կենալը. բայց ինչ շնորհքովն ամենն բան կը
գիւրանայ, անկարելին ալ կարելի կըլլայ. Գոգոս ա-
ռաքեալին խօսքն է. « Ամենայնի կարող եմ այնու որ
զորացոյցն զիս,» (Փիլ. 17. ք. 13): Հերիք է որ ուզէ
մէկը պէտք եղած գեղերը բանեցընել, անձ ալ իրեն
կօզնէ, մոլութենէն կըսընանայ:

Աս գեղերուն վրայ խօսելէս առաջ պէտք է նորէն
մտքերնիդ ձգեմ առջի ըսածներս որ ագահութիւնը
ստրկի և հարստութեան անկարգ սէր մըն է, այսինքն
հարստանալու անանկ չափազանց բազմանք մը՝ որ ինչ
գրած կարգէն գուրս կելլէ, անիրաւ կերպերով կը
ջանայ վաստակիլ, իր վիճակին պէտք եղածն՝ իր պա-
տիւր պահելու համար հարկաւոր եղածը հերիք չի
սեպեր, ունեցածն ինչ ծառայելու համար չի բանե-
ցըներ. ասանկով ինչ սիրոյն, եղայրսիրութեան և
արգարուութեան գէմ կընէ, ու շատ անգամ մահու-
չափ մեղք կըլլայ ըրածն՝ երբոր ծանր կերպով աս
առաքինութիւններն ոտքի տակ կառնէ: Ըսի ալ որ
իրեք կերպ ագահութիւն կայ. մէյժը կծծի ագահնե-
րունն որ ծոցերնէն ստակ մը չեն կրնար հանել, և եր.

բոր կը հարկաւորին ծախք մը ընել՝ մէկու մը սասակ աւլ՝
կարծես որ աչուրնին կը հանեն կուտան : Արկարդ
կերպ ագահութիւնն անոնցն է ըսի, որ հարստութիւն
հարստութեան վրայ դիզելու կը նային , չեն կշաանար
ամենին ունեցած ունին : Իսկ երրորդ կերպն անոնցն
է ըսի , որ անիրաւ վաստակ՝ կրնեն , խարէութեամբ
նենգութեամբ և անօրէն հնարքներով ծածուկ կամ
յայտնի ուրիշին բանը կը գողնան :

Ուրեմն որոնք որ կծծի են , իրենց ագահութենէն
բռննտնալու առջի գեղն է ողորմութիւն տալը : Աս
գեղը ՔՄ աէրն մեր սարվեցուց , կրակ մեծն Գրիգոր :
Պէտք է որ սառը կտարեն , իրենք իրենց վրայ ուժ բա-
նեցընեն , յաղթեն իրենց չուղելուն ստակ հանել ծո-
ցերնէն . պէտք է ողորմութիւն տան կամ իրենց ճանչ-
յած աղքատներուն , կամ մուրացկաններուն , կամ
բանտարկեալներուն , կամ ժամերուն ու հիւանդանոց-
ներուն , և կամ քաւարանի հոգիներուն՝ անոնց հա-
մար պատարագ զուրցել տալով : Ասանկով կամաց կա-
մաց ստրկի սիրտ կըսցընելին կանցնի , ձեռուրնին
կը բացուի , ագահութիւնը մէկդի կը դնեն : Վասն զի
ած ալ կօզնէ և մասնաւոր շնորհք կուտայ իրենց , չէ
թէ միայն ըրած ջանքերնուն համար , հապա նաև աղ-
քատաց ու կարօտելոց ողորմելուն համար , որ ամեն
բանէն եւեւ հաճոյ է այ , և իր սիրտը կը շարժէ մեզի
շնորհք լոյս և օգնութիւն տալու , որպէս զի ճանչնանք
մեր պակասութիւններն ու ախտերն , և անոնցմէն ետ կե-
նալով հոգինիս փրկենք : Անոր համար Տորթի իր զու-
կին աս խրատը կուտայ . թէ որ ունևոր ես նէ՝ ունևո-
րութեանդ համեմատ , թէ որ քիչ ալ ունիս նէ՝ կըր-
ցածիք չափ ողորմութիւն ըլլէ . վասն զի ատովը քեզի
մեծ գանձ կը պատրաստես անգին . վասն զի ողորմու-
թիւնը զմարդ յաւիտենական մահուանէն կը խաղտէ ,
ու չի թողոր որ գժոխք երթայ . « Որչափ և իցէ քո ,
ըստ նմին բազմութեան արասցես զողորմութիւնսն . և
եթէ սակաւ իցէ քո , ըստ սակաւին . . . զի գանձս բա-
րիս գանձեսցես քեզ յաւուրն կենաց քոց , զի ողոր-
մութիւնք փրկին ՚ի մահուանէ , և ոչ տան մտանել ՚ի
խաւարն » . (Տ՝Է . 7 . 8 .)

Ասանկ պէտք է ընեն հայրերն ու մայրերն իրենց
յաւկրնէրուն . աղէկ է խրատելն որ՝ ունևցածնուն յար-

գը գիտնան՝ չիմտինն . խրատելն որ վաստակին՝ ատեննին պարտադ չանցընեն . բայց պէտք է խրատեն ալ որ սրտերինն ստղի չիկայցընեն , հարստութիւն գիղելու չափազանց կերպով ետևէ չըլան . պէտք է խրատեն ու բարի օրինակ ասն՝ ձեռուրնին բաց ու ողորմած ըլլալու , մանաւանդ աղքատներուն , որպէս զի երկինքն իրենց գանձ պատրաստեն , յախտենակած հարստութիւնն ունենան : Ասանկով ամեն բան յաջող կերթայ . քիչ քիչ ազահութեան մոլութենէն կը խալըսին , ընտանեաց պէտք եղածը տեղին և ատենին կը հագան , զաւկըն ին կը տեղաւորեն , իրենց փճակին պատիր կը պահեն՝ վայլած ծախքերն ընելով , ասնը մէջ խաղաղութիւն կըլլայ , ւայ օրհնութիւնը կուգայ վրանին , և աւելի կը հարստանան , ինչպէս սուրբ գիրքը կըսէ . ւայ մաս հանէ քու վաստակէդ , որպէս զի ամ պարներդ լեցունն ցորերսով . « Զի լցցին շտեմարանք քո լիութեամբ ցորենոյ » :

Իսկ անոնք որ ունեցածնին հերիք չեն տեսեր , չեն կշտանար , որչափ ստակ զիջեն նէ՝ աւելի գիղելու կը ջանան , անանկ որ եթէ կարենային՝ բոլոր աշխարհս գանձը կուզէին ունենալ . ասոնց առջի ընելու դէպն է՝ աղէկ մտածել սուրբ աւետարանին խօսքը . « Զինչ օգտիցի մարդ , եթէ զաշխարհս ամենայն շահեացի , և գանձն իւր տուժեացի » . (Մով . ԺԳ . 36 .) այսինքն ինչ օգուտ թէ որ մէկը բոլոր աշխարհս ունենալու համար՝ իր հոգին կորսընցընէ : Աս խօսքին ետևէն աս ալ կըսէ Քմ տէրն մեր . մարդ իր հոգին կորսնցընելէն և այքն , ինչ ճար կրնայ ընել գանձելու . « Զինչ ասցե մարդ փրկանս ընդ անձին իւրում » : Ա՛լ ճար չի մար . յախտեան կորսուած է : Ա՛հ , թէ որ ազահներն աս խօսքն աղէկ մտածէին նէ , հարստութիւն գիղելու ետևէ չէին ըլլար . վասն զի թէ որ ամեն բանէն հարկաւոր՝ հոգինիս փրկելն է , այնչափ սրտերինն ստղի կուցընելով այնչափ հարստութիւն գիղելու ետևէ ըլլալով այնչափ առուտուրի ու վաստակի հնարքներ մտածելու մէջ թաղուած ըլլալով ինչպէս կրնան հագինին փրկել : Իրենք թող բտեն . ասեն կը գանձեն հագինին մտածելու , կրնան խելուրնին վրանին ազօրք մը ընել , պատարագ մը տեսնել , կիրակի օրերնին հոգևորով անցընել , ստէպ խոստովանանք ըլլու ու սրբութի

տունել: Իրենք թող բանն . առան կունենան զաւեր-
նուն հոգևոր կրթութիւն աալու , բարեպաշտութիւն
աորվեցընելու , թէ խօսքով և թէ բարի օրինակով :
Խելուքնին մտուքնին առուտուրի սաղկի վայ է . սըր-
տերնին հարստութեան կպած է . բայց առանց արտեր-
նիս այ հետ ըլլալու , առանց զինքը պաշտելու և ամեն
բանէն եւել սիրելու , առանց մեր յաւիտենական փր-
կութեանը հոգ ու ջանք ընելու , առանց քրիստոնէա-
կան պարտքերնիս ու մեր վիճակին պարտքերը կատա-
րելու , ինչպէս կրնանք փրկութեան հասնիլ : Անոր
համար ՔԾ տէրն մեր վայ տուաւ մեծատուններուն .
“ Վայ ձեզ մեծատանց ” . (Ղ. Է. 24.) Անոր համար
բաւ ուր շատ գծար է մեծատուններուն արքայու-
թիւն երթալը . “ Դժուարաւ մտցէ մեծատունն յար-
քայութիւն երկնից ” . (Մաթ. ԺԺ. 23.) և առ գծուա-
րութիւնն ինչ սասիճանի ըլլալն ալ բացարեց . տւելի
գիւրին է որ հաստ չուան մը պղտի տակդին ծակէն անց-
նի , ըսաւ , քան մեծատուն մը արքայութիւն մանէ .
“ Դիւրին է մտլխոյ մտանել ընդ ծակ ասղան , քան
մեծատան յարքայութիւն այ մտանել ” : Չէ թէ հարըս-
տութիւնն ինքիրմէն գէշ բան է , չէ թէ հարուստ ըլ-
լալը կամ հարստանալ ուղելը մեղք է , հապա շատ
գիւրին է հարստութիւնը գէշի բանեցընելը . շատ գիւ-
րին է սրտերնիս անոր կրպոյցնելն ու տտակը կուռքի
պէս պաշտելը . շատ գիւրին է որ այնչափ զբաղմունք-
ներն ու չափազանց հարստանալու ետեւ իյնալն և ան
պատճառաւ հանգիպած մեղքի առիթները՝ մոռնալ
տան մարգուտ իր հոգին և յաւիտենական փրկութիւ-
նը : Անոր համար է մեծատանց փրկուելուն այնչափ
գծուարութիւնն , ու հարստանալու ետեւ եղողներուն
գիւրաւ գաթապարտուիլն , ինչպէս սուրբ առաքեալը
կրսէ . “ Իսկ որք կամինն մեծանալ , անկանին ՚ի փոր-
ձութիւն և յորոգայթ սատանայի , և ՚ի բազում ցան-
կութիւնս անմիտս և վնասակարս , որք ընկզմնն զմար-
գիկ ՚ի սատակումն և ՚ի կորուստ ” . (Թ. ՏԻ՛. Է. 9.)
այսինքն որոնք որ այնչափ ետեւ են հարստանալու ,
խեղձ մարդիկ , առանց զգալու փորձութիւններու մէջ
կը ձգեն զիրենք , և սատանային որոգայթը կիյնան .
խելուքնին մտուքնին տնօգուա ու վնասակար բաներու
հետ կըլլայ , որոնք կը հրեն կը ձգեն զիրենք յաւիտենա

կան կորստեան անգունդը : Անոր համար սր գիրքը կը խրատէ որ զգուշանանք, սրտերնիս հարստուէ չիկայցեներք, որչափ ալ ունեւոր ըլլանք . “ Մեծութի թէ առուիւ գայցէ , մի յօժարեացին սիրտք ձեր ” . (ՍԷԿԻՄ . 11 :) Անոր համար Քս աէրն մեր այնչափ կը յորդորէ զմեզ որ չափազանց հոգ չունենանք ապրուստ ապաշար գիզելու . վասն զի այ հետ է բաներնիս՝ որ գիտէ մեր ամենն պէտքն ու կարօտութիւնը . “ Մի հոգայք վասն ոգւոց ձերոց՝ զինչ ուսիցէք կամ զինչ ըմպիցէք , և մի վասն մարմնոց ձերոց՝ թէ զինչ ագանիցիք . . . քանզի գիտէ հայրն ձեր երկնաւոր՝ թէ պէտոյ է ձեզ այդ ամենայն ” . (ՄԲԼ . Գ . 25 :) Չուզեր ըսել որ չաշխատինք , ամենևին հոգ չունենանք մեր ապրուստին . հապա կուզէ որ առաջ հոգինիս հոգանք , գլխաւոր հոգերնիս մեր յաւիտենական փրկութեանը համար ըլլայ , վաստակ ըլլալով որ ան ատենն ան մեզի հարկաւոր եղածը պակաս չընէր . “ Խնդրեցէք նախ զարքայութիւնն այ , և այդ ամենայն յաւելցի ձեզ ” . (ՄԲԼ . Գ . 33 :) Պօղոս առաքեալն ալ կրսէ որ ապրելու և այ ծառայելու համար հարկաւորն ունենալնէս ետքը , պէտք է անովք գոհ ըլլանք . “ Ունիմք կերակուր և հանգերմս , և այնու շատասցուք ” . (Թ . ՏԻԴ . Գ . 8 :) Իրաւ պէտք է գոհ ըլլանք , ու չինախանձինք ունեւորներուն և անոնց որ հարստանալու ետեւէ կրլլան , չեն կշտանար ունեցածոքնին : Ասանկները մարդկանց առջին երջանիկ կը սեպուին . բայց Քս աէրն մեր որ մարդկանցմէ անհամեմատ աւելի գիտէ , և բուն ճշմարտութիւնն է , բոլորովին ասոր ներհակ լճիւղը կուտայ . “ Երանի աղքատաց հոգւով ” . այսինքն երջանիկ են անոնք որ կամ իրօք աղքատ են , և կամ ունեւոր ալ են նէ՝ որտերնին հարբատութեան չեն կայցըներ : Մտածենք ուրեմն ան մեծ ճշմարտութիւնը . ինչ օգուտ աշխրոքիս հարստութե նէն , թէ որ հոգինիս կորսընցընենք . սասանկով սրտերնիս ստրկի չենք կայցըներ , չափազանց առուստուրի զբաղմունքները կը քիջընեն , որպէս զի ատեն ըլլայ ան մտածելու , հոգինիս հոգսլու , պարտքերնիս կատարելու և փրկութեան հասնելու :

Երկրորդ մտածականն որ կօզնէ աս տեսակ ագահներուն՝ աշխրոքիս բաներուն խաբեբայ ըլլալն է : Կար-

Ծես որ հարստութիւնն երջանիկ ու գոհ պիտոր ընէ մարդը , բայց իրօք թշուառ ու աժգոհ կընէ : Սորման իմաստունէն աւելի հարուստ ով եղած է . Սարա թագուհին ալ ապշեցաւ մնաց անոր հարստութեանը վրայ . ու հարստութեան հետ աշխրջբիս ուրիշ ամենն վայելքն ալ ունէր , բայց այսու ամենայնիւ երջանիկ ու գոհ չէր . ինքը կը խոստովանի որ ամենևին սրտի հանգրստութիւն չունէր , ուստի ամենն բան պարապ է կրակ : ամենն բան ունայնութիւն է Ելմէ 'ի զատ : Աս բանս փորձով ալ կը տեսնենք . մէկ ագահ հարուստ մը կամ հարստութեան ետեւէ ինկնող մը ինչ արտում՝ օրեր կանչընէ՝ գիտէք . մէյմը մէկ բանին վրայ կ'իրք կեղէն , մէյմը մէկալ բանին վրայ հոգ կընէ , գիշերներն առանց քունի կանցընէ , երբեմն արամութենէն կերակուր ալ չի կրնար ուտել : Ընդ հակառակն մէկն որ ապրելու համար կը վատարկի ու քրիստոնէի կեանք կը վարէ , գոհ ուրախ ու հանգիստ է : Օրինակներ ալ տեսեր ու լսեր էք որ ասանկներէն ոմանք որ առաջ ուրախ զուարթ էին , յանկարծ հարստութեան հասնելով իրենց առջի ուրախութիւնը կորսընցուցեր ու տխուր արտում մարդիկ եղած են : Ուրեմն ինչու է մարգուտ հարստութեան այսչափ ետեւէ իյնալը , թէ որ անով՝ երջանիկ չըլլալէն 'ի զատ՝ աւելի աժգոհ ալ կըլլայ :

Երրորդ մտածականն որ աս տեսակագահները պէտք է ընեն , աշխրջբիս բաներուն անցաւոր ըլլալն է : Քանի մը տարի կեանք ունինք սա տեղս , անոնք ալ աշուրնիս գոցենք բանանք՝ կանցնին . մահը կը հասնի , ամենն բան պէտք է թողունք , կտոր մը կտուրի մէջ պըրլուած գերեզման երթանք : Շուքի պէս կանցնին աշխրջբիս բաները , կրակ սուրբ գիրքը . “ Անց այն ամենայն իբրև ստուեր , , (Իսուփ . Ե . 9 .) Այնչափ հարուստ մարդիկ եղած են աշխրջբիս վրայ , հիմայ ուր են . կարծածնէն առաջ մահը հասաւ . ինչպէս մերկ ծներ էին՝ անանկ ալ մերկ հոգուն տակը մտան : Ինչ եղաւ ան հարուստն որ շատ տարիներու համար պաշար գիզեր էր . Թծ ըսաւ իրեն . աս գիշեր մեռնիս պիտոր , ինչ բանի կուգայ գիզածգ . “ Անմիտ , յայսմ գիշերի զոգիգ 'ի քէն 'ի բաց պահանջիցեն . իսկ զոր պատրաստեցերն մե՛մ լինիցի , , : Թէ որ աս բաներս ազէկ մտածելու ըլլան նէ , սրտերնին չեն գներ ունեցածնուն վրայ՝ որ ետքը

ետքը պիտոր թողուն : Եւ ինչ գժուարին կըլլայ ո. գահներուն իրենց ունեցածը թողուլը նէ, տեսած կամ լսած կըլլաք, սուերոգ տեղը չերկրնցընեմ : Միայն մա. հերնին անանկ խեղճ ու թշուառ չընելու համար՝ կա ժէր որ իրենց արծաթսիրուծիւնը թողուին :

Իսկ ան ագահներն որ անիրաւութեամբ, գողութեամբ, խարդախութեամբ, և ուրիշ խարեբայ հնարքներով կուզեն հարստանալ, պէտք է մտածեն որ խղճ մասնքնին որչափ աւելի բնականորեն անիրաւ վաստակներով նէ, այնչափ կուելնայ վճարելու պարտքերնին . ու թէ որ կրնան վճարել ու չեն վճարեր նէ, փրկուձեան չեն հասնիր . վասն զի որչափ ալ զըջում ունենան, առանց վճարելու չի զօրեր, ամ իրենց չի ներեր : Ուրեմն թէ որ մտածեն որ քիչ մը սաքիի համար յաւիտեան գժոխքը պիտոր տանջուին, ագահութիւն ընեւն կը գազրին :

Ասոնք են մասնաւոր դեղերն աս իրեք տեսակ ագահութիւններէն խալըսելու . բայց ընդհանուր գեղն ամենուն համար հարկաւոր՝ այ ապաւինիլն է, և աղօթք ընել որ ամ շնորհք տայ իրենց՝ որտեւնին աշխարքիս անցաւոր բաներէն վերցընելու, և յաւիտեանկան հարստութե վրայ դնելու : Երկրորդ ընդհանուր գեղն է ստէպ խոստովանիլն ու հազորգուիլն, ու խոստովանահորմէն խնդրել որ իրենց ագահութեանը գեղ ընէ . չէ թէ բանի տեղ չիզնել ունեցած ախտերնին, ու չի յայանել խոստովանահորն, ինչպէս ագահներէն շատերը կրնեն : Երրորդ ընդհանուր գեղն է՝ շորից վերջնոց մտածականն, այսինքն մտածել որ մահ, գատատան, գժոխք կամ արքայութիւն կայ : Ո՛հ, ով որ ամ մտածականը կրնէ, աշխարքիս բաներուն սիրտը չի կըզքրներ և ամեն կիրք կը յաղթէ . « Ինչ լիցի քեզ վախճան քո, և յաւիտեան ոչ մեղեցես » . (Սիրտ . է . 40) :

ՅՈՐԴՈՐԸՎ ՃՃԹ .

Բարիութեան լրաց :

Նպարարութեան և ազահուծի վրայ խօսելէն ետքը , չիմայ կարգը կուգայ բարկութեան : Բարկութիւն կիրք մըն է որ կըզգանք , երբոր մեկն ուզածնուս գէմբան մը կընէ . ուսկից առաջ կուգայ՝ ընողը պատճելու գեղնիս : Խօսք հասկընալու համար . մեկը քեզի ձեռք կը վերջընէ կամ անարգական խօսք մը կըսէ . կը տաքնաս ու կուզես ըրածը սորվեցընել իրեն . ասիկայ է բարկութիւն ըսածնիս : Կամ զաւակդ անհնազանդ է . կը տաքնաս , կուզես պատճել զինքը . ասիկայ ալ բարկութիւն է :

Բայց կարծէք որ ամենն բարկութիւն գեշ է , կամ ամենն բարկացող մեղք կը գործէ . չէ , բարկութիւնը միշտ մեղք չէ . մանաւանդ երբեմն առաքինութիւն ալ է : Կան ոյ՝ մեկը տեսնելուն պէս որ քիչ մը տաքցած կը խօսի , մեկէն կը կարծեն որ մեղք է ըրածը . բայց ծուռ է կարծածնիս : Հերիք է որ պետք չեղած խօսք մը բերնէն չիհանէ , հերիք է որ բարկութեան չափը չանցընէ , մեղք չէ ըրածը : Աս տաքնալն որ կըզգայ ներսուանց , ու գրսուանց ալ կըյայտնէ , ինքիքմէն գեշ բան մը չէ , բնական կիրք մըն է՝ որ Ե՛ծ գրեւ է , և մենք աղէկի ալ կընանք բանեցընել գէշի ալ : Թէ որ տաքնալնիս արգար բանի համար է , ըսածնիս և ըրածնիս աղէկ և Ե՛ծահաճոյ բան է , բարկութիւննիս կըլլայ առաքինութիւն . իսկ թէ որ անիրաւ բանի համար է , և ըրածնիս ու խօսածնիս Ե՛ծ ուզած բաները չեն , բարկութիւննիս կըլլայ միլութիւն : Ինչպէս հայր մը իր անհնազանդ զաւակը քանի մը անգամ խրատելէն ետքը՝ երբոր կը տեսնէ որ խելքը գլուխը չիժողվեր , կը բարկանայ ու զինքը կը պատճէ . բայց բարի վախճանով ու չափը պահելով . ասիկայ աղէկ բարկութիւն է , առաքինութիւն է : Իսկ թէ որ բարկութեան մեջը բերնէն գէշ խօսքեր կամ անեծքներ հանէ , կամ չարաչար

ծծե՛կ զաւակն՝ ինչու՛ն լտանգ ըլլայ մէկ գին փա-
սուելու, եղաւ գէշ բարկութիւն, եղաւ մոլութիւն ւ
Ասանկ ալ ուրիշ պատժուիլն ուղելիս թէ որ բարի
գիտաւորութեամբ և արդար բանի համար է նէ, գա-
լելի է և բարի նախանձ կրտսի. իսկ թէ որ սրտերնիս
պաղըշարկընելու և անիրաւ բանի համար է նէ, պար-
սաւելի է և վե՛ժխնդրութիւն կրտսի. ուստի կրտս
մեծն Գրիգոր. « Բարկութիւն կայ որ անհամբերու-
թենէ առաջ կուգայ, ու մոլութիւն է. բարկութիւն
ալ կայ որ արդարասիրութենէ առաջ կուգայ, և ա-
ռաքինութիւն է: Անոր համար սուրբ գիրքը կը խրատե
որ բարկանալու ատեն չիմեղանչնը. « Բարկանայք և
մի մեղանչէք » (ՍԷՄ. Գ. Յ.) Ասկէց յայտնի է որ ա-
ղէկ բարկութիւն ալ կրնայ ըլլալ. առաջ ասոր վրայ
խօսիմ:

Աս ատեակ բարկութիւնը, կրտս սուրբ Ոսկերեքան,
չէ թէ միայն մեղք չէ, հապա հարկաւոր ալ է, օգտա-
կար և աղէկ բան է. վասն զի առանց ասոր ոչ արգա-
րութիւն կրնայ ընել մէկը, ոչ մոլութիւնը սանձել, և
ոչ բարի կըթութիւն առաջ: Տանը մեծը, գատաւոր մը,
քաղաքապետ մը, մեծաւոր մը, ատենին ու տեղին քիչ
մը չիբարկանայ՝ պող պող կենալու ըլլայ նէ, անկար-
գութիւններն առաջ կերթան, ետքը ճար չըլլար:
Պէտք է զգալ, տաքնալ, բարկանալ, ուր որ Իյ գէ՛մ
բան կըլլայ, հոգևոր փրաս մը կայ, և ջանալ գէ՛մն առ-
նելու՝ յանցաւորները պատժելով. ով որ առ զգաց-
մունքը չունի, ըսել է որ Իյ փառքը հոգը չէ, եզրայր-
սիրութիւն չունի, Ի՞ժ չի սիրեր, բարեպաշտ մարգ չէ:
Վասն զի անկարելի է, կրտս սուրբն Հերոնիմոս, օր
մէկը զԻժ սիրէ, ու ատենելով անոր անարգութիւ՛ր՝ փոյ-
թը չըլլայ. անսանկ տեղ անզգայ կենալը՝ չիբարկանալն
առաքինութիւն չէ, թուլութիւն է: Կարելի բան է
որ մարդ իր սիրելչոյն գէ՛մ նախատական խօսքեր լռէ,
անոր անարգութիւր ատենէ, ու կիրքը չելլէ. ուրե՛մն ավ
որ Իյ գէ՛մ խօսքեր կը լսէ, անոր անարգութիւր կը տես-
նէ, ու չի շարժիր նէ, զԻժ չի սիրեր. իսկ որտե՛ք որ ա-
ռանկ տեղ կը տաքնան, կրքերնին կելլէ նէ, ըսել է
որ Իյ սէլը կայ սրտերնուն մէջը: Տեսէք ուրե՛մն ի՛նչ
աղէկ բան է կարգաւորեալ բարկութիւնը, նշան է Իյ
սիրոյն և Իյ վրայ մեծ համարմունք ունենալուս:

ՔՄ տէրն մեր որ բոլորովին հեղուծիւն էր , այսու
ամենայնիւ ան խօսք չիմուող Հրեաներուն վրայ տեղ տեղ
բարկացաւ իրենց չարութեանը համար . “ Հայեցեալ
Յնի զնորք լի ցամամբ , արամեալ վասն կուրութեան
արտից նոցա , , (ՄԲԻ . Գ . 8 .) Օր մըն ալ տաճար մը-
նեւու տաներ տեսաւ որ հոն անասուններ , կովեր , ոչ-
խարներ աղաւնիներ կը ծախէին , սեղաններ ալ գրած
էին՝ ստակ համբելու և առնելու տալու համար . և ա-
նանկ բարկացաւ իջ տունն ասանկ անարգելուն ու խա-
նութ գարձընելուն համար , որ մէկէն չուան մը ա-
ռաւ , պլլեց , խարազան ձեացուց , և անով զարկաւ
կործանեց սեղաններն , ու ստակները գետինը ցրուեց ,
ու առուտուր ընողներուն մէջը մտաւ . իրենց անասուն-
ներովը մէկտեղ գուրս ըրաւ զամենքն ալ , յանգիմա-
նելով զիրենք որ իջ տունն որ՝ աղօթք ընելու տեղ պի-
տի ըլլայ՝ աւազակներու գողերու բոյն ըրեր էին .
“ Գրեալ է՝ տուն իմ տուն աղօթից կոչեսցի , և գուք
արարէք զչա այրս աւազակաց , , (ՄԲԻ . իմ . 13 :
Եւ . Բ . 16 .) Մտածեցէք որ առուտուր ընելն ըստ
ինքեան մեզք չէ , միայն տաճարին մէջն ընելուն հա-
մար այնչափ բարկացաւ ՔՄ տէրն մեր . իսկ թէ որ հի-
մայ գար ու մեր ժամերուն մէջն եղածը տեսներ՝ որ
արանց ու կանանց հագուած կապուած մէկմէկու հետ
տեսնուելու արահ մը գարձեր է իջ տունը , ինչ պիտոր
ընէր : Բայց կրնաս նէ ատանկներուն խօսք մը ըսէ . մե-
կէն՝ խղճահար է կրտսն , տաքգլուխ է , անխոհեմ է ,
քաղաքավարութիւն չունի : Չէ , անանկ չէ . հապա
բարեպաշա մարգ է , իջ սէլը՝ կրօնքի նախանձն ունի .
երանի թէ ամսին մեծաւորներ ատանկ ընէին , մանա-
ւանգ որոնք որ խօսքերնին բանեցընելու ուժ ունին ,
ան տանն աս անկարգութիւնները չէին տեսուեր :
Բայց աս նախանձը քիչ մարգ ունի , կըսէ սուրբ Ոս-
կեբերանը . անոր համար է որ մէկը քիչ մը նախան-
ձաւոր ըլլայ նէ , միամիտ անխոհեմ ու տաքգլուխ մար-
գու տեղ կը գրուի :

Հիմակուան տանն քարոզիչ մը , ժողովրդապետ մըն
ալ ամպիոնէն իր պարտքն ընէ , ու քանի մը յայտնի
անկարգութեանց գէժ խօսելու ըլլայ նէ , շատին գժա-
րը կուգայ , յայտնի է որ յանցաւորներուն . կրակոին
գանգըտիչ ու վրան խօսիլ . ոլը կըսէ որ տաքցած խօ-

սևցաւ, որը կրսէ որ խիստ յայանի ըսաւ, որը կրսէ որ
աս կամ ան կերպը պէտք չէր ըսել, և ասոնց նման
խօսքեր: Բայց ինչո՞ւ բարեպաշտ անձինք ասանկ գան-
դատներ չեն ըներ. վասն զի կամ աս պակասութիւննե-
րը չունին, և կամ ունին ալ նէ՛ կուզեն իրենք զիրենք
շակել, ուստի սիրով կը լսեն աս խօսքերը:

Բայց որպէս զի աղէկ բարկութիւնն ալ գովելի ըլ-
լայ, պէտք է որ կարգաւորեալ ըլլայ. այսինքն մեր շա-
նք չիպիտի փնտրուենք, միայն նոյ փառքն ու մեր եզ-
բարչն օգուտը պիտի շարժէ զմեզ. պէտք է որ յան-
դիմանութիւնն ու պատիժը յանցանքին համեմատ ու
արդար ըլլայ. պէտք է որ մեր բարկութիւնը շափա-
զանց չըլլայ, չիպոռանք չիպոռչտանք, անվայել խօս-
քեր չփղուրցենք, նախասական խօսքեր և անէծք չլ-
լին բերներնէս: Վասն զի ան ատենը թէ և բարկու-
թիւննիր արդար անզն ըլլայ, բայց կերպն աղէկ չըլ-
լալով ասով ալ անկարգ կըլլայ բարկութիւնը: Անոր
համար սուրբ գիրքը կրսէ. « Բարկանայք և մի մե-
ղանչէք »:

Բայց բուն անկարգ բարկութիւնն ան է, որուն հա-
մար ՔՄ աէրն մեր կրսէ. « Որ բարկանայ եղբոր իւ-
րում տարապարտուց, պարտաւոր լինի գատաստանի », -
(Մ. Բ. Ե. 22.) այսինքն ով որ անիրաւ սեզն ուրիշի
վրայ կը բարկանայ, դատապարտութեան արժանի է:
Քանի որ բարկութիւնը բնական կիրք մըն է որ կըզ-
գանք, մոլութիւն չէ. բայց երբոր կրսկսինք ուրիշի
չարիք ուղեւ կամ բաղձալ, ան ատենը կըլլայ մոլութի
ու մեղք: Խօսք հասկընալու համար. մէկը քեզի անի-
րաւութիւն մը ըրաւ, կիրք կելլեա ու անոր մահը կը
բաղձաս, իրեն չարիք կուզես, եղաւ մոլութիւն: Ու-
րեմն բարկութիւն անկարգ բաղձանք մըն է վրէժխընդ-
րութեան, որով մարդս իր ընգունած անիրաւու-
թեանը կամ ինչ և իցէ չուզած բանին սիր հանել կամ
հատուցումն ընել կուզէ: Անոր համար կենթագրութի
որ գիմացիներ որուն կը բարկանանք՝ իմացող ըլլայ. որ
իմանայ իրեն դէմ եղածը. չէ նէ՛ վրէժխնդրութիւն
չըլլար, հապա անհամբերութիւն միայն: Ինչպէս մէկը
տեսնելով որ գրիչն աղէկ չի գրեր, կը տաքնայ ու
գրիչը կը կտորէ. թուղթ խաղացողը տեսնելով որ ա-
ղէկ թուղթ չի գար իրեն, բարկութիւնն թղթերը կը

պատրաստէ . արուեստաւորը ձեռքի գործքն անյաջող երթալուն համար՝ գործիքները գիտինը կը զարնէ . ասանք վրէժխնդրութիւն չեն , վասն զի գրիչը՝ խաղի թղթերը՝ գործիքները չեն իմանար որ իրենց դէմ կըլլայ , չեն ալ զգար . և անոնց կտորիլն և արուիլն՝ իրենց վնաս չէ , մեզի է վնասը : Ուրեմն աս տեսակ բարկութիւնն որ նեղարտութենէ առաջ կուգայ , ու մարդուս լեզուն ձեռքը ոտքը մարմինն անզգայ բանելու գէմ կը շարժէ , կըսուի անհամբերութիւն : Ո՛հ , որչափ ասանկ անհամբերութիւններ կընեն նաև բարեպաշտ մարդիկ . ո՛հ , որչափ արգիւնքներ կորսնցընել կուտան մարդուս ասանկ անհամբերութիւնները , որչափ մեղքեր գործել կուտան , որչափ վնաս կընեն մեր հազուոյն : Բայց անհամբերութեան վրայ ուրիշ անգամ երկան ու կարգաւորեալ պիտոր խօսիմ , հոս բարկութեան վրայ է միայն խօսքս :

Անանկ է նէ՛ բարկութիւնն , ինչպէս որ ըսի , անկարգ բաղձանք մըն է վրէժխնդրութեան , կամ ուրիշ պատժուիլն ու մահացուցուիլն ուզել՝ մեր կամայք դէմ ընելուն համար : Բայց աս բաղձանքը շատ կերպով անկարգ կրնայ ըլլալ . և աս անկարգութեանը վրայ է բարկութեան գեշութիւնն ու մեղք ըլլալը :

Նախ անկարգ կըլլայ բաղձանքնիս , երբոր պատժուիլը կուզենք անոր որ՝ պատժոյ արժանի չէ , յանցաւոր չէ . վասն զի կարգի դէմ բան է անմեղ մարդուն պատժուիլը : Դաւիթ ի՛նչ ըրեր էր Սաւուղի , կը տիրէր ու կը պատուէր զինքը , հաւատարմութեամբ ալ այնչափ ծառայութիւններ ըրեր էր իրեն . բայց Սաւուղ նախանձէն գրգռուած ըլլալով , անանկ կտառներ էր Դաւթի գէմ որ ամեն կերպով անոր մահը կուզէր : Նմանապէս Սաւուղի անկաճը հասաւ որ Աքիմելեք Դաւթի պաշար ու նսե Գողիաթին սուրն ալ տուեր էր , մէկէն սկսաւ կասկածիլ որ Աքիմելեք ալ իրեն գէմ ըլլայ՝ որ սուտ էր . և աս կասկածովը կատաղած՝ խրկեց սպաննել տուաւ , չէ թէ Աքիմելեքը միայն՝ այլ նաև ութսունուիրեք քահանայ մէկտեղ , անանկ որ Նովթա քաղաքն արունլուայ եզաւ քահանայից արունոլը : Կասկածն իրաւ ալ եղած ըլլար նէ , Աքիմելեքինը միայն կըլլար յանցանքն , ուրիշ քահանաներն ի՛նչ յանցանք ունէին որ անոնցմէ ալ ուզեց վրէժը հա-

նէլ : Եկուր նայէ որ աս անկարգութիւնը քրիստոնէիյ
մէջն ալ ստէպ կը պատահի . մէկը կը բարկանայ , ու
կիրքն անոնց վայ ալ կը թափէ՝ սրոնք ամենեին ան
մեկ են , բան մը չեն գիտեր . մէկն անարգանք մը կըն
ուսի ուրիշմէն , անոր ընտանեացն՝ անոր ընկերներուն
վրայ ալ իր կիրքը կը թափէ , որոնք մասնակից եղած
չեն իր անարգանայր : Ասկէց մեծ անիրաւութիւն ինչ
կրնայ ըլլալ . բայց աս կերպ անիրաւ վրէժխնդրութիւն
նորով ինչ աներ կը փլլին : Ուստի բարկանալէն առաջ
պէտք է քննել որ արդեօք իրաւունք կայ բարկանալու :
Արիստոտէլ բարկութիւնը շան կը նմանցնէ , որ ամ
մեն դուռը զարնողին գէմ կրակսի հաջնէ՛ առանց
նայելու որ եկողը բարեկամ է թէ թշնամի . ետքն եր
բոր դուռը կը բանան , կը տեսնէ որ տնէն մարդ է , կը
կրսի քսկըստուիլ : Ասանկ ալ բարկացող մարդը շա
տնգամ կը խաբուի , և ետքը կիմանայ որ բարկանալու
պատճառ չիկայ եղեր . անոր համար կրտէ նոյն փիլի
սոփան . “ Ո՛րչափ մարդկանց վրայ չէինք բարկանար ,
թէ որ բարկանալէն առաջ քննէինք որ արժանի՞ են
բարկանալու , , :

Երկրորդ՝ անկարգ կըլլայ բարկութիւնը , երբոր յան
ցանքէն եւեւ պատիժ կուզենք ասլ մէկուն . զոր օրի
նակ Նարուգոգոնոսոր երազ մը տեսաւ , առաւտանց
ելաւ՝ Բարելոնի ամմին մոգերն և գիտուններն իրեն
կանչեց որ երազը մեկնեն . բայց մայքէն ելեր էր տեսած
երազը , ու կուզէր որ անոնք գիտնային ու մեկնէին .
ու չիգիտնալուն համար կատաղեցաւ , ամմնքն ալ
սպաննել տուաւ : Ասիկայ բարկութիւն չէ , գազանու
թիւն է . թէ որ մոգերն ամմին բան գիտցողի պէս պար
ծենալնուն համար պատժոյ արժանի ալ էին նէ , բայց
այդչափին արժանի չէին : Այսպէս ալ համան ուզեց
սպաննել զՄուրթէ , անցնելու ստենն իրեն չիծուե
լուն համար : Աս մեծ դիպուածներէն խրատ առնենք
պպտի գիպուածներուն համար ալ . որչափ կը պատահի
որ պզտի անհոգութեան մը համար , թեթե զեան մը
ըլլալուն համար , գաւաթ մը կտարելուն՝ քիչ մը եզ
կամ գինի թափելուն համար , որ հազիւ տղաբարբու
թեան մը արժանի անհոգութիւններ են , ինչ կան
չուրուաեղներ նախասական խօսքեր ու ծեծեր կըլ
լան : Ասոնք անկարգ բարկութիւն են , վասն զի պա
տիժն յանցանքին համեմատ չէ :

Երրորդ՝ անկարգ կրլայ բարկութիւնը, երբոր մէկն իշխանութի չունենալով պատժելու ուրիշն՝ այսու ամենայնիւ ինքիբն կը պատժէ, թէ և տուած պատիժն արգար և յանցանքին համեմատ ըլլայ: Մեծաւորներ կան, աշխարհական և եկեղեցական գառաւորներ կան, անոնց պէտք է գիմել. մէկը մեզի ձեռք վերցընելուն համար, մեք ալ իրեն չենք կրնար զարնել. նմանապէս ինչ և իցէ պատիժ ուրիշի չենք կրնար տալ ինքիբնուս, օրէնքի և արգարութեան գէտ կրլայ ըրածնիս:

Չորրորդ՝ անկարգ կրլայ բարկութիւնը, երբոր ուրիշը պատժելիս բարի վախճանաւ չէ, դիտաւորութիւննիս ծուռ է. այսինքն անոր բարիքը չէ փնտռածնիս. անոր խրատուիլը չէ, արգարութիւն ու բարեկարգութիւն չէ, այ փառքը չէ՝ որուն համար միայն պէտք է ուզենք ուրիշի պատժուիլը. այլ կրքերնիս թափելու՝ արտերնիս պաղըշարկընելու՝ և սխերնիս հանելու համար է: Թող ազէկ քննեն մեծաւորներն որ երբեմն այնչափ սաստիկ կերպով իրենց հպատակները կը յանդիմանեն, արգեք անոնց ազէկութիւն է գիտումնին, չէ նէ իրենց կիրքը թափել: Թող ազէկ քննեն հայրերն ու մայրերն, ինչ վախճանի համար շատ անգամ զաւկընուն ծեծ կը քաշեն, զաւկընին կը պատժեն մանաւանդ խորթ մայրերը. չըլլայ թէ զաւկըներնէն մէկն աւելի կը սիրեն, մէկանոնք չեն կրնար տեսնել, անոր համար ըլլայ տուած պատիժնին: Թող ազէկ քննեն, ու կը տեսնեն որ շատ անգամ կրքերնին չիբռնելէն առաջ կուգայ, և անոր համար ալ անօգուտ կրլայ տուած յանդիմանութիւննին ու պատիժնին. յանկարծ կամքերնուն գէտ բան մը ընէ զաւկընին, վրան կը յարձրկին, և երբեմն պզտի աղաքն ալ անգթաբար կը ծեծեն: Ասոնց ամմէնն ալ անկարգ բարկութիւններ են, որ թէ և իրաւունք ունենայ բարեացողը՝ բայց կիրքը թափելու համար ընելովը կը մեղանէ:

Հինգերորդ՝ անկարգ կրլայ բարկութիւնը՝ երբոր մէկը չափ չի պահեր բարկացած ատենը: Ինչ զղուելի բան է ոմանց ըրածն որ՝ իրենցմէ գուրս կելլեն, ոտընին գետինը կը զարնեն, ձեռքով գլխով հազարումէկ շարժմունք կընեն, մատերնին կը խածնեն, աչուրնին

խոժոռ, գէմբերնին կապուտ, գազաններու պէս կատա-
զած, մարդուն վախ կը բերեն. կը կանչեն կը կան-
չուրուտեն, անվայել խօսքեր կը հանեն բերներնէն,
լսողներուն ալ գայթակգութիւն կուտան: Աս տեսակ
բարկութեան համար է սուրբ գրքին ըսածն որ ամե-
նեին բարի պտուղ մը չի բերեր. « Զի բարկութիւն
մարդոյ զարգարութիւնն նոյն գործէ », (Յ-կ. ւ-
20.)

Ուրեմն ամեն անգամ որ մէկուն կիրքը կեցէ, և աս
ըսած կերպերովս անկարգ բարկութիւն որ կունենայ
նէ, մեղք կը գործէ, և ըրած մեղքը միշտ մահու շահի
կըլլայ: — Աս հարցմունքին պատասխանը խիտա հար-
կաւոր է, որպէս զի ամեն մարդ գիտնայ և ըստ այնմ
զինքը կառավարէ:

Բարկութիւնը գլխաւոր մոլութիւններէն մէկն ըլ-
լալով, և իրմէն ուրիշ մոլութիւններ առաջ գալով,
ինչպէս եկած անգամ պիտոր տեսնենք, տարակոյտ չի-
կայ որ մահացու մեղքերուն ցեղէն է. անոր համար ալ
եօթը մահու շահի մեղաց կարգը գրած է, և Պօղոս ա-
ռաքեալ ան մեղքերուն հետ կը գնէ՝ որ զմարդ ար-
քայութենէ կը զրկեն. « Զի յայտնի են գործք մար-
մնոյ, այսինքն են շնութիւն, պոռնկութիւն . . . հեռ-
նախանձ, բարկութիւն . . . զոր յառաջագոյն իսկ տ-
նեմ ձեզ թէ որ զայսպիսի ինչ գործեն, զարքայութի
նոյն ոչ ժառանգեն », (Գաղաթ. Է. 21.) Քի տէրն մեր
ալ կըսէ. « Ամենայն որ բարկանայ եզբօր իւրում տա-
րապարտուց, պարտաւոր լիցի գատաստանի », (Մփթ.
Է. 22.)

Բայց մեղք ըլլալու համար՝ պէտք է որ բարկու-
թիւնը կամաւոր ըլլայ. երբեմն կը պատահի որ յան-
կարծ մարդուս կիրքը կեցէ, առանց մտածելու, և
բերնէն խօսքեր կը հանէ որ չէր ուզեր. ուստի ազատ
կամքով չէ, մեղք չըլլար: Ուրիշ բան է թէ որ մեղք
գիտնալով իր ատ գէշ ունակութիւնը, չիջտնայ շիտ-
կելու, և ամեն անգամ կիրք ելլէ և առանկ խօսքեր
հանէ բերնէն: Իսկ թէ որ բարկութեանը մէջ իր
կամքն ու մտածութիւնն ալ ըլլայ՝ բայց անկատար կեր-
պով, անանկ որ բողբոջին ազատ չըլլայ զպակու-
նի կիրքը, ներեւի մեղք կըլլայ բարկութիւնը, խելքը կա-
տարեալ վրան չըլլալով. վասն զի մահու շահի մեղք ըլ

չալու համար կատարեալ մտածութիւն պէտք է : Ուս-
տի երբոր մարգուս խելքը բոլորովին վրան է , և ու-
րիշին չարիք կուզէ կը բաղձայ կամ կընէ , ու ծանր
չարիք է ըրածը կամ ուզածը , տարակոյս չիկայ որ մա-
հաւչափ մեղք կը գործէ . վասն զի ծանր կերպով եղ-
բայրօրութեան կամ արդարութեան գէմ կընէ , ինչ-
պէս սուրբ Ագուինացին կրտէ : Միայն թէ որ բարկու-
թեան անկարգութիւնը կերպին վրայ է միայն , այս-
ինքն չափազանց կիրք ելլելուն , կանչուըտեւելուն և
անվայել շարժմունք ընելուն , առանց ուրիշի չարիք
ուզելու , առանց բերնէն ծանր խօսք հանելու , հասա-
րակօրէն ներելի կըլլայ :

Բայց թէ մահուչափ ըլլայ բարկութեան մեղքը և
թէ ներելի , միշտ դէշ է՝ սիրելի որդիքս , միշտ վտան-
գաւոր է , միշտ վախնալու մոլութիւն մըն է . վասն զի
կրնայ զմեզ ծանր մեղքերու մէջ ձգել , բանաւոր մարգն
անբան կամ գիււահար գարձնել , ինչպէս սուրբ հարք
կրտեն : Անանկ որ բարկացող մարգն ինքը զինքն առնելի
կընէ , թէ այ և թէ իրեն հետ վարուողներուն . և ա-
նանկ վտանգաւոր կըլլայ իրեն հետ կենակցելն որ նք
գիրքը խրատ կուտայ բարկացողին հետ ընկերութիւն
չընել , որչափ որ կարելի է նէ՝ հեռու փախչիլ իրմէն ,
վասն զի աւելի կը վնասուի մարգ անանկներէն՝ քան
թէ կօզաի . “ Մի լինիր ընկեր առն բարկացողի , և ընդ
բարեկամի զայրացողի մի բնակեր . գուցէ ուսանիցիս
զձանապարհս նորա , և առնուցուս խեղդ ընդ անձն
քո ” . (Առաի . իթ . 24 .) այսինքն բարկացող մարգու-
հետ ընկերութիւն մի ըներ որ չըլլայ թէ իր բանած
ճամբան բռնես , ու հոգիդ կորսընցընես : Անոր հա-
մար շատ զգուշանալու ախտ է բարկութիւնը , ու թէ
որ մէկը հակում ունի առ ախտին , ու շուտով կիրք
կեղլէ , պէտք է ջանայ զինքը զսպելու , ինչպէս սուրբ
առաքեալը կը խրատէ . “ Ամենայն գառնութիւն և
բարկութիւն և արամտութիւն բարձրի՛ ի ձէնջ , ” . (Ե-
փե . ք . 31 .) և ինչպէս ես ալ եկած կիրակի՛ բար-
կութենէ առաջ եկած մեղքերուն և առ վտանգաւոր
մոլութենէն խալըսելու զօրաւոր դեղերուն վրայ խօ-
սելու առնես պիտոր բււմ ձեզի :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԶ .

Բարի-Յենե տալ էի-ծ Տէշէրուս լրայ, և անոյ Գեշէր:

Ընցած անգամ բարկութեան ինչ գէշ բան ըլլալ
 յցուցի. այսօր ալ բարկութենէն ինչ գէշ բաներ տալ
 դալք պիտոր ցընեմ: Քանի որ բարկութիւնը սրտեր
 նուս մէջն է, անկէց առաջ եկած առջի բանն է ասե-
 լութիւնը. այսինքն երբոր ուրիշէն զրկանք մը կամ նախա-
 փինք մը կընդունինք, կամ կը կարծենք որ ընդունե-
 ցանք, անոր հետ ընդգրիմութիւն մը կուեննանք, իրեն
 հետ չենք ուզեր խօսիլ, չենք ուզեր բարեկէլ ալ զինքը:
 Խօսք հասկընալու համար. մէկը քեզի կամ քու սիրե-
 լոյդ նախաստինք մը ըրաւ. մէկէն կը բարկանաս, սրտդ
 մէջ ընդգրիմութիւն մը կուեննաս անոր հետ, չես ուզեր
 հետը տեսնուիլ, չես խօսիր հետը, թէ որ կարասութի-
 մը պէտք մըն ալ ուեննայ՝ չես օգներ իրեն, թէ որ
 ճամբան իրեն հանդիպելու ըլլաս՝ երեսդ կը կախես,
 բարե չես տար, ճամբագ կը փոխես. ինչո՞ւ. վասն զի
 սրտդ մէջը կիւք ունիս հետը: Բայց ինչուան հօս հօ-
 տարակօրէն ներքի մեղք է. իսկ երբոր բուն տանելու
 թիւն ալ ուեննայ մէկն, այսինքն անոր Ժանը վնաս
 ուզէ կամ ունեցած Ժանը վնասին վրայ ուրախանայ,
 կամ երբոր ատ իր բունած կերպն ուրիշներուն Ժանը
 գայթակղութիւն ըլլայ. ինչպէս որ կըլլայ տեսնողն.
 րուն որ երկու հոգի մէկզմէկ չեն ուզեր տեսնել, մի-
 մէկու բարե չեն տար, և կամ երբոր ընդգրիմութիւն
 ան աստիճան հասնի որ չուզէ ընկերօջը պարտական է.
 զած օգնութիւնն ալ ընելու. ան ասենը տարակոյտ ջի-
 կայ որ մահուազի մեղք կըլլայ:

Բարկութենէ առաջ եկած երկրորդ մեղքն է վրեժ.
 Խնդրութեան բաղձանքը. այսինքն երբոր մէկը կը
 կըլած՝ կըսկսի ըսել. “ Ես անոր կը սորվեցնեմ-է-
 րեն սուղ պիտոր նստի ըրածը. գլուխը դայ. պատժը
 պանէ ”: Ասոնք և ասոնց նման խօսքերը մահուազի
 մեղք են՝ թէ որ ասողին միայն ու բաղձանքը Ժանը

վրէժխնդրութիւն ընել է և մեծ վնաս հասցընել ուրիշի :

Երրորդ մեղքն որ բարկութենէ առաջ կուգայ՝ պռառ կանչուբռտելն է : Իրաւ որ ասիկայ ներելի մեղք է , որունը գլուխը զարնելէն առաջ կուգայ , բայց երբոր հետը ծանր ատելութիւն ըլլայ , կամ ուրիշի ծանր անարդանք , կամ ծանր գայթակղութիւն , ան ատենը մահուչափ կըլլայ : Զորորդ մեղքն է ուրիշի նախատական խօսքեր զուրցելը . ասոր վայ խօսեցայ ձեզի եղբայրսիրութեամբ գէժ եղած մեղքերուն հետ , բայց նորէն համառօտ մը մտքերնիդ ձգեմ : Ինչ ազեղ բան է տեսնել ազգականաց և ընտանեաց մէջն որ՝ հարող կեսուրին , տալը հարսին , քոյր քրոջ և եղբայր եղբոր հետ մէկմէկ կանարգեն . ինչ անխորժ բան է տեսնել որ գրայի գրացիի հետ , բարեկամ բարեկամի հետ , գինիէն կամ խաղէն գլուխնին ապքած , մէկմէկու նախասական խօսքեր կը զուրցեն , մէկմէկու պահսութիւնն երեսնին կը զարնեն , մէկմէկու խայտառակութիւնը՝ որչափ ալ անցած գնացած մոռցուած բան ըլլայ՝ գուրս կը հանեն . “ Դուն չես մի որ աս կամ ան բանն ըրիր . Դուն չես որ բանտը կամ խենթանոցը մտար . Դուն չես որ տնէն վառնաուեցար . Քեզի պէս չեմ որ ուրիշներուն փեռուրներովը կը զարգարուխիմ անունս քուկինիդ պէս հոտած չէ , , : Ասանկ և ասանց նման խօսքերով մէկմէկու սիրտ կը ծակեն , ու լսողներուն ծանր գայթակղութիւն կուտան . և ետքը խոստովանանքին մէջ ի՞նչ է ըսածնին . “ Կիրքս ելաւ , , : Միայն կիրքք ելաւ . հապա ատ ըսած նախատական խօսքերդ . պզտի՛ բան կը սեպես ուրիշի սիրտը ծակել . պզտի՛ բան կը սեպես ուրիշերը գայթակղեցնել : Ուրեմն հերիք չէ “ կիրքս ելաւ , , ըսել . այլ պէտք է ըսես որ կրքի մէջ ուրիշը նախատեցիր , սիրտը ծակեցիր , իր պատուոյն գպար , անունը կտորեցիր : Պէտք է որ ըսես թէ որ անէծք ալ աուիր , կամ ձեռք ալ վերուցիր նէ , թէ որ սխ պահեցիր , թէ որ գայթակղութիւն ատիր ուրիշներուն նէ . և աս ամեն մեղքերուդ վրայ որ հասարակօրէն մահուչափ են՝ պէտք է զջլաս , և ազէկ առաջագրութիւն մը ընես զքեզ շտկելու . ան ատենը խոստովանանքդ խոստովանանք կըլլայ :

Իսկ հինգերորդ մեզքն որ բարկութենէ առաջ կաւ գայ՝ կախն է . այսինքն երբոր մէկն ուրիշին գէտ՝ չէ թէ միայն նախաասական խօսքեր կրուէ . այլ նաև գործքով անոր գէտ կրնէ , ձեռքով կամ զէնքով անոր վնաս կը հասցընէ : Ո՛րչափ ասանկ կախներ կը հանդիպին , նաև ընտանեաց մէջ . ինչ ծեծկուելներ , մեկմէկու մազերը փեռտել , մէկզմէկ ճանկուտել , մէկմէկու գլուխ պատռել : Ո՛րչափ ասանկ բաներ կը հանդիպին խաղալու տեղուանք , գինեատուններն , և ասոնց պէս ժողովարաններ :

Աս ըսածներէս կիմանաք նախ՝ որ բարկութե մեզքն իրեք կերպ կըլլայ . մէյ՛մը խորհրդով՝ այսինքն ուրիշին չարիք կամ վնաս ուզելով , կամ վնասուելուն վրայ ախորժելով . երկրորդ՝ խօսքով , այսինքն ուրիշի նախասական կամ սիրտ ծակող խօսքեր զուրցելով , կամ վրան գէշ խօսելով սիրտը պաղըշարկցընելու համար . իսկ երրորդ՝ գործքով , այսինքն իրօք վնաս ընելով ուրիշի՝ իր կիրքը թափելու համար :

Կիմանաք երկրորդ՝ որ բարկացողը թէ քի գէտ , թէ ընկերոջն և թէ իր անձին գէտ կը մեղանչէ : Աստուծոյ գէտ , վասն զի շատ պատուիրանքները ոտքի տակ կաանէ , ինչուան կրքին մէջը հայհոյութիւններ ալ կրնէ . սրբազան բաներու անարգութիւններ ալ : Ընկերօջը գէտ , վասն զի եղբայրսփրութիւնը ոտքի տակ կաանէ , ուրիշները սիրելու տեղ՝ կատէ , և անոնց վնասը կուզէ : Իր անձին գէտ ալ կրնէ , վասն զի գործած մեզքերով չէ թէ միայն իր հոգւոյն ստակալի վնասներ կը հասցընէ , այլ նաև իր առողջութեանն ալ : Վասն զի բարկութիւնը նախ մարդուս ներքին խաղաղութիւնն ու հանգիստը կորսնցընել կուտայ՝ որ աշխրբքիս վրայ անկէց մեծ բարիք չիկայ . մարդուս սիրտը կը խռովէ , արիւնը կը փռնկցընէ , մազձը ոտք կը հանէ . ինչպէս կը տեսնենք բարկացողներուն վրայ , որ բարկութեան տան կայլանգակին ահռելի բան մը կըլլան : Աս բաներ կը կարծէք որ իր կեանքը չեն կարձեցըներ . սուրբ գրքքին խօսքն է . “Նսպիսանձ և սրտմտութիւն նուաղեցուցանեն զաւուրս ,” (Սիրտ . շ . 26) Իրօք ալ կը տեսնենք որ բարկացող մարդիկը հիւրնդութիւններէ ազատ չեն , շատ անդամ յանկարծական մահ ալ կուեննան կիրք ելլելէն , ինչպէս օրինակները պատմութեան մէջ

ուլ ունինք : Բայց անկէջ սոսկալի բանը հոգեւոր մահն
և յաւիտենական արքայութենէ զրկուելն է , ինչպէս
որ Պօզոս առաքեալը կրսէ (Կաղ . Է . 21) “ Որ զայս .
պիսի ինչ գործեն , զարքայութիւնն այ ոչ ժառան-
գեն ” :

Երրորդ՝ կրնաք իմանալ ըսածներէս որ ինչպէս ան-
ցած կիրակի ալ ըսի , բարկութիւնն ամենէն սոսկալի
ու վասնգաւոր կրքերուն մէկն է , մարգս գազան կը
գարձընէ , մարգուս ինչուան արուն ալ ընել կուտայ .
ուստի կը տեսնենք որ որչափ մարգիկ կրքերինն չիզըս-
պելէն բանտի մէջ կը փտտին , ու կախազանով կեան-
քերինն կը լմնցընեն : Բարկութիւնը , կրսէ սուրբ
Բարսեղ , կիբք մըն է որ մարգուս խելքը գլխէն կը
վերջընէ , խենթի պէս խօսել ու խենթի գործքեր
ընել կուտայ , կարճ խենթութիւն մըն է . “ Թիմա-
րութիւն իմն կարճատե է բարկութիւն ” : Սենեկա
ալ բարկացած մարդը խենթէն ամենէին տարբե-
րութիւն չունի կրսէ . “ Ոչ ինչ է խտիր ընդ այր
բարկացող և ընդ յիմար ” : Հեթանոս փիլիսոփանե-
րուն մէկն ալ բարկութիւնն անանկ կը խառովէ , կրսէ ,
մարգուս միպքն որ՝ չիթողուր ճանչնալ որն է ճշմարի-
տը : Սուրբ Ասկեբերանն ալ բարկութիւնն զմարդը
խենթ կը գարձընէ կրսէ : Սենեկա բարկացողին քանի
մը յատկութիւններն ալ կաւելցընէ . Կը տեսնենք , կը-
սէ , որ մարգիկ բարկացած ատենինն աչտընին կը գառ-
նայ , ոչ բարեկամ կը նային , ոչ ազգական , ոչ ազէկը
գէշէն կորոշեն , և ոչ բանէ մը կը զգաստանան . ոչ
խօսածնին գիտեն , ոչ ըրածնին : Մեծն Գրիգոր ալ կը-
սէ . Դիւահարի պէս են , որ խօսածը չի գիտեր . վասն
զի ինքը չէ խօսողը՝ հապա փորին մէջն եզած սատա-
նան . սասնկ ալ բարկացողը խօսածն և ըրածը չի գի-
տեր , վասն զի բարկութիւնն է իրեն խօսել և ընել
տուողը : Ուրեմն ի՞նչ զարմանք որ այնչափ մեղքեր ալ
գործել կուտայ , և մեղքերուն խորունկ փոսին մէջը
կը ձգէ զմարգ . սուրբ գրքին խօսքն է . “ Այր բար-
կացող փորեաց զմեզ ” . (Առտի . իթ . 23)

Ուրեմն սասնկ վասնգաւոր մուլութիւն մը զսպելու
համար ի՞նչ հնարք պէտք է բանեցընել , ի՞նչ գեղ ընել .
գեղը կայ , հերիք է որ ուզէ մէկը գործածել : Բայց
որովհետև գեղն ազէկ ընելու համար՝ հիւրնգութեան

պատճառները պէտք է աղէկ ճանչնալ, տեսնենք առաջ թէ բարկութեան պատճառները որոնք են : Հասարակօրէն իրեք բան է որ մարդու բարկութիւնը կը շարժէ . անձնասիրութիւն , այսինքն չափազանց ինքը զինքը սիրելը . հպարտութիւն , այսինքն չափազանց ինք իր վրայ համարմունք ունենալը . և ընդգիժութիւն , այսինքն ոճանց հետ ասաղերձիս յորմար շըլլալը , հետերնին ատելութեան պէս ներհակութիւն մը ունենալնիս . Աղէկ մտիկ գրէք , և ամեն մարդ իր վրայ մտածէ , կը տեսնէ որ ըսածս իրաւ է :

Առջի պատճառն անձնասիրութիւնն է ըսի . վրանիս չափազանց սէր ունենալն ինչ կընէ գիտէք . կուզենք որ ամեն բան ուզածնուս պէս ըլլայ , մեր ուզածին գէժ բան մը չիհանգըպի : Ուստի մեր մտքին՝ մեր ուզածին գէժ բան մը եղածին պէս , մէկէն կըքերնիս կեղծ : Նրկորդ պատճառը հպարտութիւնն է ըսի . մենք զմեզ բան մը կը կարծենք . կուզենք որ ամենքն զմեզ պատուեն , ու մեր արժանաւորութենէն աւելի ալ համարմունք ունենան վրանիս : Ասկէց ինչ առաջ կուգայ գիտէք . պզտի անարգանք մը որ կընդունինք , կասկած մը որ կուեննանք՝ որ ուրիշն զմեզ բանի տեղ չի գներ , մէկէն կը փռնկինք : Կան որ իրենց բարե մը չկտաս , այցելութիւն մը ընելու անհոգ ըլլառ , մեծարանքի մը զանցառութիւն ընես , կրակ կը կարին : Ինչո՞ւ համար Սաւուզ խեղճ Դաւթին վրայ այնչափ բարկացաւ և գիւհահար գարձաւ . իր հպարտութեանը համար որ անոր ըրած քաջութիւններն իրենիններէն վեր կը սեպէր ժողովուրդը : Ինչո՞ւ Նարուզոգոնոսոր իրեք աղնուական մանկանց վրայ այնչափ բարկացաւ որ իրենց հաւատարմութեանն ալ չինայելով սովորականէն ետքն անգամ աւելի սաստիկ վառած փռան մէջ ձգել տուաւ զիրենք . իր հպարտութեանը համար , կուզէր որ իր սակիէ արձանին երկրպագութիւն ընեն : Բայց անոնք որ այ միայն երկրպագութիւն կընէին , չէին կրնար մտաղէ շինած կուռքին պատիւ տալ . իսկ թագաւորը կարծելով որ զինքը կարհամարհէին , կառուցաւ ու հրամանց փռան բոցերուն մէջը ձգել զիրենք :

Սուրբ գիրքը կրտս որ կնկտոց բարկութենէն գէշը չիկայ . “ Զիք բարկութիւն չար քան զինս , ” (Սիւ . իւ . 22) Ուրիշ տեղ ալ կրտս որ աւելի աղէկ է անա .

պատր բնակել՝ քան բարկացող կնոջ հետ, « Լա իցէ բնակէլ յանապատի քան ընդ կնոջ անդգամի լեզուանւոյ և բարկացողի », (Առօխ . ին . 19) Բայց ուսկից առաջ կուգայ կնկացոց առ սաստիկ բարկութիւնը : Մէկ իմաստուն ու բարեպաշտ հեղինակ մը կըսէ որ՝ կնկաիք ճանչնալով իրենց տկարութիւնը, երբսր անարգանք մը կընգունին՝ սխերին չիկրնալով հանել սրտերնուն մէջ աւելի կը սաստկանայ բարկութիւննին : Առ ալ ազէկ մեկնութիւն մըն է . բայց հասարակօրէն իրենց ինքնահաւանութենէն առաջ կուգայ . աւելի հպարտ ըլլալուն համար է որ աւելի բարկացող են : Ան ակնածութիւններն որ իրենց տկարութեամբ համար կըլլան, անոնք կը կարծեն որ իրենց արգանքը համար է . ան պատիւներն ու շողջարգութիւնները՝ որ շատ անգամ ուրիշ պատճառներու համար իրենց կըլլան, անոնք իրենց առաքինութեանն ու կատարելութիւններնուն համար կը կարծեն, և անանկ կը հպարտանան որ պզտի անարգանք մը՝ թիթե ահաճութիւն մը հերիք է կիրք հանելու զիրենք : Ու բարկացած տաննին պէտք է մեյմը լսել ինչպէս լեզուանի են . չիկրնալով ուրիշ կերպ կրքերնին թափել ու սրտերնին պաղբշտրկցնել, լեզուընուն կուտան : Ազէկ քըննէք սրտերնիս, կը տեսնէք որ կիրք ելլելնուս պատճառը հասարակօրէն հպարտութիւնն է :

Երբեմն ալ բարկութիւնն առաջ կուգայ ուրիշի հետ ընդգրիմութիւն մը ունենալնէս : Մէկուն խօսքին կը համբերենք, ըրած անարգանքը մեզի ծանր շերտնար . բայց մեկալը կատակ մըն ալ ընելու ըլլայ՝ ծանր կուգայ մեզի . ինչ որ ըստ՝ ծուռ կը մեկնենք, կրքերնիս կեւլէ . ինչմ . վասն զի անոր հետ ընդգրիմութիւն մը ունինք, սրտերնիս չէ սիրած զինքը, կամ հետն տակելութիւն մը ունինք : Ինչպէս Հրեաները Քրի տեսան մերոյ ըրած բարերարութիւններուն ու հրաշքներուն վրայ կը կատակին, վասն զի հետն տակելութիւն ունէին : Ասանկ կըլլայ մեզի ալ թէ որ առ տեսակ տակելութիւններն և ընդգրիմութիւնները սրտերնէս չիհետաջրենք :

Հիմայ որ բարկութեան պատճառներն իմացանք, ինչ կերպով ասոնց գեղը պէտք է ընել յայտնի է : Պատճառներուն մէկն անձնասիրութիւնն է ըսինք . ուրեմն

չափաւորելք մեր անձնատիրութիւնը, չուզենք որ ամ-
մեն բան մեր խելքին յարմար՝ մեր ուղածին պէս ըլլայ .
սորվեցընենք մեզի ինչ որ ԹԹ կը խաւրէ՛ սիրով ընգա-
նելու . սորվինք մեր կամքն ուրանալ, քնի էակէն եր-
թալ . “ Եթէ որ կամիցի զինի իմ գալ, ուրասցի զանձն ”,
(Մ. Բ. Ժ. 25) : Աս կերպով գիւրին կըլլայ մեզի կիրք
չեւելն, ու շատ մեղքերէ կը խալըսինք : Մէկ գլխա-
ւոր պատճառն ալ չպարտութիւնն է ըսինք . ուրեմն
խոնարհինք, վրանիս մեծ համարմունք շունենանք, զմզ
բանի տեղ չի գնենք, վասն զի ինչ որ ալ ըլլանք՝ սզոր-
մելի մարդիկ ենք, անարգանքէն ուրիշ բանի արժանի
չենք : Աս սուրբ խոնարհութիւնն ունենանք նէ, դժուար
աւ բարկութիւնը քովերնիս կը մօտենայ . ինչ անար-
գանք ալ ընդունելու ըլլանք, արժանի ենք ըսելով հե-
զութեամբ կը համբերենք, և Յնի կը նմանինք՝ որ ըսաւ .
“ Ուսարուք յինէն զի հեզ եմ և խոնարհ սրտիւ ” .
(Մ. Բ. Ժ. 29) : Տեսէք ինչպէս հեզուի խոնարհութեան
հետ կը դնէ, մեզի իմացընելու համար որ՝ աւանց խո-
նարհութեան չենք կրնար հեզ ու համբերող ըլլու :

Երրորդ պատճառն ուրիշի հետ ընդգիծութիւնն էր
ունենալն է ըսինք . ուրեմն եզրայրսիրութեան պա-
տուիրանքն աղէկ բաննք, ուրիշները մեր անձին պէս
սիրենք . որչափ ալ որ մեկը մեր սիրոյն անարժան է
րենայ, սիրենք զինքը՝ մեզի պէս այ արարածն ըլլալուն
համար . սիրենք զինքն՝ այ պատուիրանքը կատարելու
համար . սիրենք զինքն այ համար, վասն զի զինքը սի-
րելով զԹԹ սիրած կըլլանք : Ասանկով բարկութիւննիս
կը զսպենք, մէկուն մէկսիս վրայ կիրք չենք եւլեր :

Ասոնք են բարկութեան սովորական պատճառ-
ներուն գեղերը . բայց ասանցմէ ՚ի զատ ուրիշ զորա-
ւոր գեղեր ալ կան : Բարկութիւնն իրեք աստն ու-
նի . գալէն առաջ, եկած աստնն ու գալէն ետքը :
Գալէն առաջ՝ զիմացն առնելու համար ամենէն ա-
ղէկ գեղն է այ դիմել, աղօթք ընել : Որոնք որ գիւ-
րաւ կը բարկանան, պէտք է որ աւսուրնէ զիրենք այ
յանձնեն, օրուան մէջն ալ երբեմն երբեմն խնդրեն
աստուծմէ որ իրենց համբերութիւնն տայ . ասանկով
ինչ ալ որ հանգիստի՝ այ շնորհքով կը համբերեն : Իսկ
երբ սր մարգուս կիրքը կըսիսի շարժիլ, զսպելու հա-
մար աղէկ գեղ մըն է միսքն ուրիշ տեղուանք տանիլ .

ինչ բանի վրայ է կիրքը նէ՝ ան բանին վրայ չիմաստեւել, վասն զի որչափ աւելի մտածէ, այնչափ կիրքը կը սառականայ : Անդամ մը անդդամին մէկը շատ նախատական խօսքեր գուրցեց սուրբ Ֆրանչիսկոս սալեզացիին դէմ. իսկ սուրբը հանդարտ կեցիւր ու կը լսէր : Հարցուց իրեն մէկն որ ինչպէս կիրք չէր ելլեր. ինքն ալ պատասխան տուաւ որ միայք լսած խօսքերուն վրայ չէր, հապա ուրիշ բաներ կը մտածէր : Մենք ալ ատանկ ընենք, մանաւանդ ՅՅի չարչարանքներուն վրայ ասնինք մտքերնիս . յիշենք որ ինչ նախատական խօսքեր ու զբոս պարտութիւններ մեր սիրոյն համար կրեց՝ առանց ձայն հանելու, և ետքը մենք մեղի բռնեք . կարելի բան է որ ես իր սիրոյն համար չի համբերեմ. ինքն ամենեւին անմեղ ինծի համար այնչափ բան քաշեց, իսկ ես որ ուղարմելի մեղաւոր մըն եմ դժոխքի արժանի՝ կարելի բան է որ պղտի անարդանք մըն ալ պղտի նեղութիւն մըն ալ չուզեմ իրեն համար քաշել : Աս մտածական ներով, ԹԹ ալ կօզնէ մեղի, կը յաղթենք մեր բարկութեանը :

Բայց խիստ հարկաւոր բաներուն մէկն ալ ան է որ՝ կրքերնիս ելած ասեներ չիխօսինք ու բանի մը ձեռք չի դարնենք . վասն զի կրքի մէջ եզած բանը հասարակօրէն պէտք չէ . Յակոբոս առաքելոյն ըսածն է . “ Զի բարկութի մարդոյ զարգարուէն ԹՅ ոչ գործէ ” . (Թ . 20) Թողունք որ կրքերնիս իջնայ . ըսելիքնիս և ընելիքնիս կարենանք քննել . ան ասեներն օգտակար կըլլոյ ըրածնիս ու խօսածնիս : Մանաւանդ ասանք մեծերուն կրեմ . կը տեսնէք որ Ծառանիդ կամ զաւկրնիդ պակսութիւն մը կընեն, մէկէն կրակ մի կտրիք, մի սկսիք մէկէն յանգիմանել զիրենք կամ պատժել : Կեցիք քիչ մը . կրքերնիդ իջնայ, կարենաք մտածել . ան ասեներ թէ որ յանդիմանութիւն պէտք է նէ՝ կուտայ, պատիժ պէտք է նէ կը պատժէք : Բայց ամենն բան կարգով կանոնով կըլլայ, իրենց բարւոյն համար, չէ թէ ձեր կիրքը թափելու : Ասանկով յանդիմանութիւնն ալ պատիժն ալ իրենց վախճանին կը հասնին, և օգտակար կըլլան :

Կիրք ելլելէն ետքն ալ երբոր կիմանանք որ պակսեցանք, ուրիշ անգամ նոյն պակսութեան մէջ չիյնալու համար դեղն ան է որ՝ դո՛սէ իրիկուան խզմտանքնիս քննելով զձանք և ԹՅմէ թողութիւն խնդրենք, առա-

Չադրեւելով մէյժքն ալ չքնելու իր շնորհքովք : Ասկէց
 'ի զառ մինք մեզի պզտի ապաշխարանքներ ալ գնենք
 քանի անգամ որ կիրք կեցենք նէ . զոր օրինակ գետի-
 նը պագնել, բերնի մահապուցմունք մը ընել, և ասանց
 նման բաներ , որպէս զի աւելի զցոյշ ըլլանք : Երանի
 անսնց որ առ ամեն ըսած գեղերս կը բանեցընեն . ա-
 նոնք բարկութեան սոսկալի միասնեբէն կը խաղթին , և
 երկինքն իրենց դանձ կը գիգեն : Ուրեմն Պօղոս առա-
 քելոյն խօսքովք լընցընեմ . հեռու ըլլայ ձեզմէ ամեն
 տեսակ բարկութիւն՝ կիրք ու խռովութիւն , հեզ ա-
 համբարող եղիք , մէկմէկու վրայ կարեկցութիւն ունե-
 ցիք , ներեցէք մէկմէկու , ինչպէս ԾԺ ալ մեզի կը նե-
 րէ . “ Ամենայն դառնութիւն և բարկութիւն և սրբա-
 մտութիւն և ալազակ բարձցի 'ի ձէնց՝ . . . լերուք ընդ
 միմեանս քաղցունք , գթածք , շնորհել միմեանց , որ-
 պէս և ԾԺ Քրիստոս շնորհեաց մեզ , , (Եփ . Գ . 31 :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃՁԱ .

Անհամբերութեան վրայ , և անոր ԴԵՆԵՐ :

|| այ մեզի , որչափ հեռու ենք առաքինութեան
 ճամբէն , որչափ հեռու ենք Քրիստոսինէն՝ որ այն-
 չափ հարկաւոր է փրկութեան հասնելու : ՔՅ մեր
 փրկիչն այնչափ բան քաշեց մեզի համար , կրակ առա-
 քեալն , ու մեզի օրինակ տուաւ որ իր ետեկն երթանք .
 “ ՔՅ վասն ձեր մեռաւ , և ձեզ երթող օրինակ , զի
 զհետ երթայցէք հետոց նորա , , (Ս . Պետր . Թ . 29 :)
 Ինքն ամենեկին անմեղ էր , ու բերնէն ծուռ խաղ մը
 չէր ելած . “ Որ ոչն արար մեզս , և ոչ գտաւ նենգու-
 թիւն 'ի բերան նորա , , : Այսու ամենայնիւ երբոր
 զինքը զբարտեցին , ձայն չհանեց . երբոր զինքը շար-
 չարեցին , ռի չիպահեց . ինքը զինքն յանցաւորի մը
 պէս գատաւորին ձեռքը գրաւ . “ Որ բարեբանալ և
 ոչ փոխարէն բամբասեր . չարչարեալ և ոչ պահեք
 սպառնալիս , բայց իրաւամբք մասնէր գատաւորին , , :
 Իսկ մեք որ խեղճ՝ օգորմելի մեղաւորներ ենք մարտ-

Թիւններով լեցուած , մինք որ այնչափ ապաշխարան .
քի կարօտութիւն ունինք , չենք ուզեր ամենեկին բան
մը քաշել . ու չէ թէ միայն մեր ընկերներէն պզտի նե .
զութիւն մը կամ թեթեւ անարգանք մը կրենք նե՝ չենք
համբերեր ու կը բարկանանք , այլ նաև ինչ և իցէ բան
մը որ մեր ուզածին գէժ հանգիպի՝ վեր վեր կիյնանք ,
անզգայ արարածներուն գէժ ալ կիրք կելլենք : Ո՛րչափ
Քրիստոսն ինքն ինքն հեռու ենք :

Անոր համար բարկութեան վրայ խօսելէն ետքը , այ .
սօր ձեզի անհամբերութեան վրայ ալ պիտար խօսիմ :
Անհամբերութի ըսածնիս բուն բարկութիւն չէ , այս .
ինքն վրէժխնդրութեան կամ ուրիշի փնաս ընելու բազ .
ձանք չէ , հապա միայն կիրք ելլել մը , խռովիլ մը , չա .
փազանց ջանք մը՝ նեզութենէ կամ մեր չուզած բանէն
խալըսելու : Խօսք հասկընալու համար . մէկը բանի մը
հետ զբաղած ասանն անյաջողութիւն մը կը հանգիպի ,
կըսկսի առքնալ , ոտքը գետինը կը զարնէ , կը արտըն .
ջայ , բայց ուրիշի փնաս մը չուզեր . ասիկայ է անհամ .
բերութիւն : Մէկը հարկաւոր գործքի մը համար ար .
տորալով կերթայ . ուրիշի մը կը հանգիպի՝ որ պարտապ
խօսքերով զինքը կը բռնէ . ինքն ալ , ինչ ձանձրալի
մարդ ես ըսելով կառնէ կը քալէ . ասիկայ է անհամ .
բերութիւն : Ասանկ ալ անհամբերութիւն է գրիչը
ոտքի տակ կոխկառել՝ ազէկ գիր չիհանելուն համար ,
խաղին թղթերը պատռտել՝ անյաջող գալուն համար ,
գործիքը գետին զարնել՝ ձեռագործն աւրուելուն հա .
մար , և աս կերպ գործքեր՝ առանց ուրիշի փնաս մը
ուզելու : Հիմայ աս մոլութենէն զգուշանալու հա .
մար , որ ամեն վիճակի մարդկանց սովորական պակ .
սութիւն մըն է , նաև բարեպաշտ և երկիւղած անձանց ,
նախ ջըրնեմ ձեզի որ ինչ անփա ու անօգուտ բան է
անհամբերութիւնը . երկրորդ՝ որչափ հոգևոր ու մար .
մեաւոր փնաս կընէ մարդուս , և երրորդ՝ ինչ գեղ պի .
տար բանեցընենք համբերութիւն ունենալու համար ,
որ մեր հոգւոյն խիստ օգտակար է :

Նախ՝ անհամբերութենէ անխելք և անօգուտ բան
չիկայ աշխարհիս վրայ : Մենք մեզի հարցընենք , մեր
անհամբերութեամբն ինչ վատարկած ունինք . գրծ .
բախտութիւն մը կը հանգրպի , անհամբերութիւն կը .
նենք . աս անհամբերութեամբը մեր գծքախտութեանն

ինչ գեղ կըլլայ : Յաւ մը հիւրնդուծիւն մը կուգայ
փրանիս , անհամբերութիւն կընենք , առ անհամբե-
րութեամբ կանցնի՛ր ցաւերնիս , կառողջանանք : Ծա-
ռայ մը ազտիսն մը զաւակ մը պահաւութիւն մը կընէ ,
չենք համբերեր . առ մեր անհամբերութեամբն անոնց
գէշ ըրածն աղէկի կը փոխուի՛ : Ազգաս մը իր ազգա-
տուծեանը համար անհամբերութիւն կընէ . անով կը
հարստանայ : Հարուստ մը իր ստակը գողցընելուն հա-
մար անհամբերութիւն կընէ . անով կը գանձէ գող-
ցուցածը : Պարոն մը՝ խտրեալն մը՝ ուրիշէն կոպիտ պա-
տասխան մը ընդունելուն համար անհամբերութիւն կը-
նէ . անով ընդունած չըլլար առ պատասխանը : Կերա-
կուրն անհամ է եղեր . անհամբերութիւն ընելով համը
տեղը կուգայ : Գաւաթ մը կոտրեր է . անհամբերու-
թեամբ կողջըննայ գաւաթը : Ուրեմն անհամբերութե-
նէն անօգուտ և անխելք բան չիկայ : Ի՛նչպէս ազէկ
ըսաւ Յոր երանելին իր կնոջն որ կուզէր զինքն ան-
համբերութեան մէջ ձգել . անխելք անզգամ կնկան մը
պէս կը խօսիս ըսաւ . “ Իրբև զմի՛ ի կանանց անզգամաց
խօսեցար , , . (Թ . Ծ :) Մենք ալ մեզի նայն խօսքը պէտք
է ըսենք , երբոր անհամբերութիւննիս կը բռնէ . խեն-
թուծիւն է ըրածնիս , վասն զի անհամբերութեամբ
բան մը չենք վատարկիր : Աս պատճառը միայն հերք
էր մեզ՝ ամընչալու մեր ըրած անհամբերութիւններուն
վրայ :

Բայց թիչ փնաս էր , թէ որ անհամբերութիւննիս
անօգուտ միայն ըլլար . այլ օգուտ չընէլէն՝ ի զատ մեծ
փնաս ալ կընէ հոգևոր ու մտքնաւոր : Մարմնաւորէն
սկսիմք , ու միշտ աւելի յայանի կը տեսնենք որ ինչ
անխելք բան է անհամբերութիւնը . սուրբ գրքին խօսքն
է . “ Այր անհամբեր բազումս առաժեսցի , , . (Արտի-
ժԹ . 19 .) այսինքն անհամբեր մարդն ինք իրեն շատ կը
փնասէ . ու տեսէք որ ի՛նչպէս իրաւ խօսք է : Մեկն որ
անհամբերութեամբ մազերը կը փետտէ , գլուխը պա-
տին կը զարնէ , որուն է ըրած փնասը . իրեն : Մեկն որ
անհամբերութեամբ ձեռքն ունեցածը գետինը կը զար-
նէ կը կոտրէ կը պատռէ կուրէ , որուն է ըրած փնասը .
իրեն : Բայց ասոնք մեկդի թողունք , իր առողջութենն
ալ կը փնասէ . վասն զի առ անհամբերութեան կիրք
մարգուս արիւնը կայլայլէ և կապտեանէ , և փնաս

իրեն կըլլայ : Անհամբերութեամբ մարդս իր բարեկամներն ալ իրմէն կը հեռացընէ , և ատելի կընէ զինքն ամ մենուն՝ որոնց հետ որ պիտոր վարուի , մանաւանդ ծառաներուն . ու դարձեալ մնասն իրեն կըլլայ : Անհամբերութեամբ մարդս իր համարմունքն ալ կը կորսընցընէ ուրիշներուն առջին՝ իր բռնած անխելք ճամբովը : Ըստ օրինակներ կրնայի բերել աս բանիս . բայց մէկ հատ մը սուրբ գրքէն բերեմ : Նէէման Ասորոց մեծ զօրավարն ու թագաւորին խիստ սիրելին՝ բորոտած ըլլալով , ու լսելով որ Եղիսէ մարգարէն մեծ հրուշքներ կը գործէր , ելաւ հանդիսով ու ծառաներով իրեն երթալու : Երբոր տունը հասաւ , կը կարծէր որ մարգարէն իրեն ընդ առաջ գայ , մեծարանքներ ընէ , մեծամեծ արարողութիւններով Եյ անունը սայ , և ձեռքն իր բորոտած մարմնոյն վրայ գնելով առողջացընէ : Բայց Եղիսէ որ այր Եյ էր , կուզէր բարիք ընել բայց առանց արտօքին ձեւերու և աշխարհային քաղաքավարութիւններու , անոր կարծածը չըրաւ , առանց անէն ելլելու՝ իրկեց ըսաւ որ երթայ Յորգանան գետը՝ եօթն անգամ լուացուի , կըռնտնայ բորոտութենէն : Նէէման աս չիկարծած կերպը տեսնելով անհամբերութիւնք բանեց , դարձուց կառքն , իր երկիրը կուզէր գառնալ : Ազէկ որ հետն եղողները զինքը հանգարտեցուցին ու համոզեցին որ մարգարէին ըսածն ընէ . սասնկով ըռընտցաւ . թէ որ անհամբերութեամբ առանց Յորգանան գետը լուացուելու՝ իր երկիրը գարձած ըլլար նէ , որուն կընէր մնասը . բորոտութիւնը չէր անցներ , և ուրիշներուն առջին ալ ծաղկելի կըլլար . “ Այր անհամբեր բազումս տուժեցցի ” :

Հիմայ տեսնենք աւելի մեծ մնասներն որ հոգևոր մնասն է : Նախ և առաջ անհամբերութիւնը կորսընցընել կուտայ մեզի ան անթիւ վարձքերն որ պիտոր վաստակէինք , և արքայութիւնը գանձ պիտոր գիզէինք : Ամենէն ազուոր և ամենէն գերազանց արգիւնքն որ կընանք վաստակիլ , կրտս սուրբ Ամբոստիոս , նեղութեան համբերելն է՝ համակերպելով մեր կամքն Եյ սուրբ կամացը հետ ամեն բանի մէջ . վասն զի քրիստոնէին կատարելութիւնն աս համակերպութեան վրայ հաստատուած է : Մէկը մեզի նախաափնք մը կընէ , սիրտ ծակող խօսք մը կըսէ . մենք կը համբերենք , կիրք չենք ել

լեր . Եյ առջին մեծ վարձք կը վաստակինք : Հիւճնգու-
թիւն մը ցաւ մը կուգայ վրանիս , թէ որ համբերութիւն
ընդունինք , մեծ վարձք կը վաստակինք : Ազբաս ենք .
շատ կարօտութիւներ ունինք . թէ որ համբերութեամբ
քաշենք , մեծ վարձք կը վաստակինք : Քանի որ աս ո.
զորմնլի աշխրբիս վրայ ենք , մաքերնէս վերջնենք .
հոս մարդուս հանգիստ չիկայ , միշտ նեղութիւն մը
պիտոր ունենանք : Մարգ չիկայ որ խաչ մը չուենայ .
մէկն աւելի՝ մէկը պակաս՝ բայց ամենքս ալ մեր վիշտ
ունինք . չունեցողն ալ կը փնտրուէ , ինք իրեն վիշտ կը
հնարէ . ով որ ալ պզտի վիշտ մը ունի՝ իրեն մեծ կերենայ ,
որ չանցնիր որ քաշելիք մը չունենանք : Աս է մարդուս
կեանքը . ուստի թէ որ Եյ կամայր համակերպութիւն
ունենանք , թէ որ ամեն եկածը համբերութեամբ ըն-
դունինք , միշտ վարձք վաստակելու հետ կըլլանք . իսկ
թէ որ անհամբերութիւն ընենք , մանաւանդ թէ որ
գրտուանց ալ ցըրենք մեր անհամբերութիւնը , վարձ-
քերնիս կը կորսընցընենք , ու սատանան մեր վրայ կը
ծիծաղի :

Մտքով Գողգոթա լեւն երթանք . հոն մեր փրկիչն
երկու աւազակներու մէջ խաշուած կը տեսնենք : Աս
աւազակներուն երկուքն ալ միակերպ խաչի վրայ դա-
մուած էին , երկուքն ալ արիւն կը թափէին , երկուքն
ալ նոյն տանջանքն ու նոյն հոգեվարքը կը քաշէին :
Բայց բարի աւազակը համբերութեամբ քաշելով ար-
ժանի եղաւ անանկ միսթարական խօսք լսելու Քրի-
ստոսին . “ Այսօր ընդ իս իցես ՚ի գրոմսին ” : Իսկ
չար աւազակն անհամբերութիւն ընելով կորսընցուց
ան երջանկութիւնն որ կրնար ունենալ , ու խաչին վրայ
քաշած ասնջանքներուն մէջն ինկաւ : Հիմայ մեր վրայ
գառնանք և ըսենք . աս ի՞նչ խենթութիւն է մեր ըրածն ,
աս ի՞նչ անխելքութիւն է . ճար չիկայ , ամենքս ալ
ուզենք չուզենք՝ վիշտ պիտոր քաշենք . կրնանք համ-
բերութեամբ քաշել ու վարձք վաստակիլ , իսկ մենք ա-
ւելի կուզենք անհամբերութեամբ քաշել ու վարձքեր-
նիս կորսընցընել : Արէկ մտածեցէք , ասկէց մեծ ան-
մտութիւն կրնայ ըլլալ :

Ալ գէշն ան է որ՝ անհամբերութեամբ չէ թէ միայն
վաստակելու վարձքերնիս կը կորսընցընենք , այլ նաև
պատժոց արժանի կըլլանք , մեղքի մէջ կիյնանք : Ան-

համբերութիւնն ամեն բանէն առաջ գտնէ ներքեմ
մեզք է, ուստի որչափ անգամ որ օրուան մէջ անհամ-
բերութի կրննիք, նոյնչափ ներքեմ մեզք կը գործենք :
Հիմայ այսչափ ստէպ այ գէմ ընելուս վայ կրնանք
անհոգ ըլլալ, ո՛հ, թէ որ գիանայինք այ գէմ ընելն
ինչ ըսել է, որչափ ներքեմ մեզք ալ ըլլայ ըրածնիս՝
կը ստակայինք : Բայց երբեմն անհամբերութիւնը մահու-
չափ մեզք ալ է, այսինքն երբոր սաստիկ ապքնանք,
կիրք ելենք, և ուրիշներուն ծանր գայթակղութիւն
տալու ըլլանք : Իճեանաւոր մարդ մը թուղթ խաղալու
տանն թղթի մը անյաղող գալուն համար անանկ ապք
ցաւ որ ատրճանակը հանեց թղթին վայ պարպեց :
Հիմայ ո՛վ կրնայ աս անհամբերութիւնը ներքեմ մեզք
տեպէլ, մանաւանդ որ հոն եղողներուն մեծ գայթակ-
ղութիւն եր տուածը . ատանկ ալ ուրիշ ասոր նման
անհամբերութիւններ :

Աս ալ մտածելու է որ անհամբերութիւնը շատ գիւ-
րու բարկութիւն կը գառնայ, և մարգս ծանր ծանր
մեզքերու մէջ կը ձգէ : Նորէն չար աւազակին գառ-
նանք . ասիկայ անհամբերութենէն սկսաւ, և ետքը
ստակալի հայհոյութիւն ընելով լմընցուց ՔԻՒ գէմ . թէ
որ գուն ես ՔԻՒ նէ, զքեզ ալ զմեզ ալ խալըսէ ըսաւ .
“ Հայհոյեր զնա և ասեր . Ո՛չ գու ես ՔԻՒ, փրկեա
զանձն քո և զմեզ, ” . (Ն . ի՞՞ . 39 :) Հրեաներուն Ե.
գիպտոսի գերութենէն խալըսելու պատմութիւնը կար-
գանք, կը տեսնենք որ իրենց ծանր ծանր մեզքերն ան-
համբերութենէ սկսան : Թէ և անանկ մեծ հրաշքները
կը տեսնէին որ ԾԾ իրենց համար կրնէր, այսու ամե-
նայնիւ ապերախտութեամբ իրեն գէմ կրնէին . քանի՛
անգամ տրանջելով Մովսէսի և Ահարոնի վրայ վազե-
ցին, զմեզ անօթութենէ մեռցնելու համար աս ա-
նապատը բերիք ըսելով : Աս աստիճան ապստամբութե
հասնելին ինչպէս եղաւ . քիչ մը անօթի և ծարուս կե-
նալու համբերութիւն ցնելէն : Ինչպէս եղաւ որ ին-
չուան կուռք մըն ալ չինեցին, և անոր երկրպագութի
ընել սկսան՝ Մովսէսին Սինա լեռան վայ քիչ մը ու-
շանալուն չի համբերելով . “ Եւ տեսեալ ժողովոգեանն
թէ յամաց Մովսէս իջանել ՚ի լեռնէ անտի, կուտե-
ցաւ ժողովուրդն ՚ի վերայ Ահարոնի, և ասեն ցնա .
Արբ և արք մեզ աստուածս՝ որ առաջնորդեացնէ մեզ, ” .

(ԵՄ . ԼԲ . 1 :) Ինչո՞ւ համար Զորայ կինն էրկանը մա-
հուանը կը բազձար, ինչուան յորդորէց ալ զինքն որ
մեռնի երթայ. իր անհամբերութենէն, այ խրկած փար-
ձանքներուն չուզելով համբերել: Քիչ մը մեր վրայ ալ
մտածենք, ու մեզի պէտ սգորմնի քրիստոնէականերուն
վրայ. ուսկից առաջ կուգան այնչափ ատելութիւն-
ներ, թշնամութիւններ, բամբասանքներ, զրպարտու-
թիւններ, նախատական ու գայթակղելու խօսքեր, ա-
նէծքներ, ու բարկութիւններ. շատ անգամ անհամ-
բերութենէ, շիկրնալով ուրիշներուն տուած նէզու-
թեանը համբերել: Ըսել է որ աս ամենն զնաններն
անհամբերութենէ առաջ կուգան, որ չէ թէ միայն
վասարկելու վարձքերնիս կորսնցընել կուտայ մեզի.
հապա նաև շատ մեղքեր ալ գործել կուտայ, որոնց
պատիժը հոս կամ անդին պիտոր քաշենք. «Այր ան-
համբեր բազումս տուժեսցի», :

Ուրիմն սիրելիք, պէտք է որ մենք զմեզ շիտկենք.
ճամբու բերնք, և ասկէց ետքը ջանանք ստանալ համ-
բերութեան առաքինութիւնն որ այնչափ հարկաւոր է
արքայութիւն երթալու, ինչպէս սուրբ առաքեալը կը
սէ. «Պիտոյ է ձեզ համբերութիւն, զի զկամօ ւայ ա-
րարեալ հասջիք աւետեայն», . (Եբբ . Ժ . 36 .)

Մենք ալ կուզենք զմեզ շիտկել, հայր սուրբ. կու-
զենք համբերել, բայց չենք կրնար. շատ անգամ կառա-
ջագրենք, բայց պզտի առիթ մը եղածին պէտ՝ հատե-
րութիւննիս կը կորսընցընենք :

Ես ալ գիտեմ, բայց ատոր համար պէտք չէ որ սըր-
տերնիս կոտրի. այ շնորհքովն ու մեր ջանքովը կրնանք
կամաց կամաց զսպել զմեզ, ու համբերող ըլլալ. «Յա-
մենայնի կարող եմ այնու որ զօրացոյցն զիս», . կրտէ
Առաքեալը. (Փիլւո . Գ . 13 :) Բարկութեան գէժ
տուած դեղերս շատ աղէկ կօգնեն նաև անհամբերու-
թենէն խալըսելու : Աղօթքը ձեռքէ չիթողունք, այլ
համբերութիւն խնդրենք. աղօթքն ամենն բանի հա-
մար զօրաւոր գեղ է : Ուստի թէ առասուանց, թէ պա-
տարագ տեսնելու ատեն, և թէ օրուան մէջ երբեք
երբեմն համբերութիւն խնդրենք այլմէ, շնորհք խնդ-
րենք համբերող ըլլալու, և ամենն նեղութեան մէջ իր
սուրբ կամացը հետ համակերպութիւն ունենալու : Ա-
սանկ սրտանց աղօթք ընելով մեր հոգւոյն հարկաւոր

Երկրորդ գեղն է չիկենալ չիմտածել ան բաներուն վրայ՝ որ մեզի անհամբերութիւն կը բերեն. մտքերնիս ուրիշ անկուսանք տանինք, ուրիշ բան մտածենք, մանաւանդ Յնին մեզի համար քաշած նախատինքները, զրպարտութիւններն ու շարժարանքները. և ետքն իրմէն շնորհք խնդրենք իր համբերութեանը նմանելու : Համբերող ըլլալու համար չիկայ անանկ զօրաւ որ գեղ մը, ինչպէս ՔԾԻ սուրբ շարժարանքները մտածել, ու նմանապէս սուրբերուն քաշածն ալ որ մեզի պէս մարդիկ էին, նոյն մեր կրքերն ու տկարութիւններն ունէին. անոնց օրինակը մեզի մեծ յորգորանք կըլլայ իրենց պէս համբերող ըլլալու :

Երրորդ գեղն է ստէպ խոստովանիլ ու հաղորդուիլ. վասն զի աս սուրբ խորհուրդներովն ան մեզի աւելի շնորհք կուտայ և կօգնէ մեզի որ յաղթենք կրքերնուս. մանաւանդ շատ օգտակար է խոստովանանքի մէջ յայտնի զուրցելը մեր ըրած անհամբերութիւններն. ու խոստովանանքովը գրած ասպաշխարանքէն ՚ի զսա՝ մենք մեզի ասպաշխարանք գնելն որ, քանի որ անհամբերութեան մէջ իննանք՝ մահացուցմունք մը ընենք :

Ասոնցմէ ՚ի զառ մասնաւոր ջանք և մտադրութիւն ալ պէտք է ընենք մեր սրտին վրայ, և երբոր անհամբերութեան շարժմունք մը կըղգանք՝ պէտք է մէկէն զսպենք կրքերնիս առջի բաժնի գեղերովս : Իսկ թէ որ ասոնք չիբաւեն, աս ալ մտածենք. կամ ճարը կայ քաշած բաներնէս խալսելու, ուրեմն հանգարտ սրտով ճարը տեսնենք, վասն զի անհամբերութեամբ կրնանք սխալիլ ու նեղութենէ չիխալըսիլ. և կամ ճարը չիկայ, ուրեմն անհամբերութիւն ընելնիս անօգուտ է : Ան ատենը պէտք է մենք մեզի ըսենք. ի՞նչ օգուտ կըլլայ անհամբերութենէս, վաստակելու վարձքս կորորնցընէն ետքը՝ մեզք ալ կը գործեմ, որուն պատիժը պէտք է որ քաշեմ :

Կօգնէ նաև մտածելն որ ան մեր օգտին համար կը իսարէ մեզի սա նկուսիները, որպէս զի մեր մեղացն ասպաշխարանք ըլլայ. կամ վարձք վաստակինք : Ուրեմն

Թէ որ ձծ միշտ մեր օգտին համար կը խրկէ մեզի առ նեղութիւնները նէ, պէտք է մանաւանդ գոհ ըլլանք՝ չէ թէ անհամբերութեամբ անոնց ընելու օգուտը կոր. որնցքնէնք: Ասանկով ձծ ալ մեր վրայ գոհ կը ըլլայ. ու մեր համբերութիւնը կը վարձատրէ, ինչպէս Յոր երանելիներ վարձատրեց, նաև առ աշխրբբիս վրայ առջինէն շատ աւելի հարստութիւն և յաջողութի տալով իրեն: Իսկ թէ որ հոս ալ չի վարձատրէ մեր համբերութիւնը նէ, անգին յաւիտենական վարձք կուտայ:

Խօսքս լմնցնենք քանի մը կարճ պատմութիւններով, որ օրինակ ըլլան համբերութեան: Ճգնաւորին մէկն իրեք օր անօթի ու ծարաւ անցուցեր էր անապատի մը մէջ. երրորդ օրը կրօնաւոր մը իրեն հաց և ամօնով մը ջուր բերաւ, առ օրս ասով անցուր, ինչուան վաղը չեմ կրնար ուրիշ բան բերելու՝ ըսաւ և գնաց: Ճգնաւորը ծնկան վրայ եկաւ, և այլ փառք տալու առեմն, ագռաւ մը եկաւ՝ հացն յափշտակեց, ու թռչելու ատենն ամանին զարնուեցաւ՝ ջուրն ալ թափեց, ելաւ գնաց: Մեծ փորձութիւն անհամբերութեան իրեք օր ծով ու ծարաւ անցնելէն ետքը, ծանր բան էր ագռաւին ըրածին համբերելը. սուրբ Ճգնաւորը չիխօսովեցաւ, մտածելով որ առանց այլ տերեւ մը չի շարժիր, և ըսաւ այ. Ուրեմն կուզես որ ծովն աւելի երկան ըլլայ, փառք քեզ:

Ուրիշ Ճգնաւոր մըն ալ անապատին մէջ ազգիւրէն հեռու կը բնակէր, ամենն օր կերթար ջուր բերելու: Օր մը մտածեց որ՝ առ ի՞նչ նեղութիւն է քաշածս, ես ինչու խրճիթս ջրին մօտը չեմ գներ որ առանց ալ խառանքի ծարաւս անցնեմ: Առ մտածելու ատենը՝ տեսաւ որ պատանի մը ետեէ կուգար և իր ըրած քայլերը կը համրէր: Ի՞նչ կընես ըսաւ, ինչմէ քայլերդ կը համրես: Պատասխանեց պատանին. այժէ խրկուած հրեշտակ մըն եմ, քայլերդ կը համրեմ, վասն զի ձծ քեզի անոնց համեմատ վարձք պիտի տայ: Ան ատենը Ճգնաւորը վերուց իր խրճիթն ու ջրին մօտեցնելու տեղն՝ աւելի հեռացուց, որպէս զի աւելի նեղութիւն քաշէ, և ամենն օրուան ըրած քայլերուն համրանքն աւելի ըլլայ:

Ուրիշ Ճգնաւոր մըն ալ մեռնելու ատենը տեսնելով որ կրօնաւորները չորս գին առած՝ իրեն օգնելու եկեր

էին, անոնց մէջէն մէկուն ձեռքը բռնեց և ըսաւ . Ընոր-
հակալ եմ քեզի որ արքայութեան արժանի ըրիր զիս :
Ամենիքը զարմացան աս խօսքին վրայ . ան ատենն ան
կրօնաւորն ամբշնայով պատանց մէկայներուն որ խնջ-
պէս ամենն օր ան ճգնաւորին խուցը կերթար . և իր
աչքին գիմացն՝ առանց հրաման ուղեչու՝ անոր ուսե-
լիքը կառնէր կուտէր, ու ճգնաւորը կը համբերէր, ա-
մենեկն ձայն չէր հաներ :

Ասանկ կըլլայ համբերելը . սորովիք, սիրելիք, համ-
բերող ըլլալ : Արովհետեւ ուղեիք չուղեիք՝ աս կերպով
կամ ան կերպով նեղութիցն պիտոր քաշեիք, ջանանք
որ արգիւնաւոր ըլլայ քաշածնիս . և որովհետեւ ամեն-
նաւո կոչումն ան է որ Յիսիս համբերութեանը հեռեող
ըլլանք, ուրեմն ջանանք իրեն պէս համբերելու . “ Ա-
զաչեմ զձեզ արժանի գնալ կողմանն՝ յոր կոչեցարուք,
ամենայն խոնարհութեամբ և հեղութեամբ և երկայն-
մտութեամբ , , (Եփե . ք . 1 :) Վասն զի համբերու-
թեամբ անտարակոյս ան կամքն ընելով, ապահով կըլ-
լանք իր խոստացած վարձքն ընդունելու . “ Պիտոյ է
ձեզ համբերութիւն, զի զկամս ան արարեալ՝ հասլիք
աւեակացն , , :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԺՁԲ .

Որ իբրև Լուսինեան վրայ :

Եւսոր ձեզի հինգերորդ մահուչափ մեղքին վրայ
պիտոր խօսիմ, այսինքն որկրամոլութեան՝ որ շատ ան-
կարգութիւններու մայր է, և խիստ վնասակար հոգւոյ
և մարմնոյ :

Ի՞նչ է որկրամոլութիւնը . անկարգ բազմանք մը
ուսեւ խմելու, այսինքն ան գրած կարգին ու վախճա-
նին գէտ . վասն զի գրեր է որ մարգս այնչափ ուսէ և
խմէ՝ որչափ որ հարկաւոր և օգտակար է իր կենացն և
առողջութեանը : Ամենն անգամ որ մարգս առ կանո-
նէն գուրս, այսինքն հարկաւոր կամ օգտակար չեղած
ատենը կուտէ և կը խմէ, որկրամոլութիւն է ըրածը :

Մեանց ուտելու և խմելու՝ յայանի է որ չենք կրնար
ապրիլ . և առանց այնչափ կամ ան անտակ բաներ ա-
տելու և խմելու՝ որ մեր բնութեանն ու խառնուածքին
յարմար է՝ չենք կրնար առողջութիւննիս պահել . ուժ
ուեննալ՝ ամեն մարդ իր վիճակին պարագն ընելու :
Ուրեմն գլխաւոր վախճանը՝ որուն համար պիտոր ա-
տենք ու խմենք՝ կեանքերնիս և առողջութիւննիս պա-
հելն է . ուրեմն ուտենք ու խմենք պիտոր ապրելու
համար . չէ թէ ապրինք պիտոր ուտել խմելու համար՝
ինչպէս որկրամոլները կրնեն . ուրեմն այնչափ պիտոր
ըլլայ ուտել խմելիս , սրչափ որ հարկաւոր է մարդուս
ապրելու և իր ուժն և առողջութիւնը պահելու հա-
մար : Անանկ է նէ՝ մէկն որ չափազանց կուտէ կը խմէ ,
մէկն որ հարկաւորէն և օգտակարէն եւել կուտէ կը
խմէ , յայանի է որ իր բնութե կարօտութիւն լեցնելու
համար չէ , հապա որկրամոլութե համար , ու մեղք է
ըրածը : Երբոր բնութին իրեն հարկաւոր ուտելէքն և
ըմպելիքը կուզէ , անօթութիւն է և ծարաւ , կրտէ ք
Օգոստինոս . իսկ երբոր հարկաւորը տալէն ետէ՝ գար-
նեալ կուզէ ուտել ու խմել , որկրամոլութիւն է : Ու
եաքն սա ալ կուտելընէ նոյն սուրբ վարդապետը . Ո՛հ
որչափ գիւրին է ուտելու խմելու մէջ չափ չիպահեք ,
որչափ գիւրին է որկրամոլութիւն ընելը . պէտք էր որ
կերակուրը գեղի պէս առնէինք , այսինքն հարկաւո-
րութեան և օգտի համար միայն : Բայց որովհետե մեր
պտղածորը մեր կենացը հարկաւոր եղած սնունդն առ-
նելն ու մարսելը գիւրացընելու համար՝ բերնի համ
տուեր է մեզի , այսինքն այն ախորժն որ ուտելու և
խմելու ատեն կրգգանք , շատ անգամ կուտենք ու կը
խմենք՝ ոչ այնչափ ապրելու և մեր ուժն ու առողջու-
թիւնը պահելու համար , որչափ համ առնելու : Առ-
ափ ըրածնիս որկրամոլութիւն ու մեղք կըլլայ . վտան
զի Իննովկենսիոս իններորդ սրբազան պապը դատա-
պարտեր է անոնց ըսածն որ՝ « Միայն համ առնելու
համար ուտելն ու խմելն ինչուան որ մարդս կշառնայ՝
մեղք չէ » , կրտէին : Չէ թէ համ առնելն և արտոժեղ
մեղք է , չէ նէ ան չէր գներ ատ արտոժը , հապա փ-
նակ ախորժելու համար ուտելն ու խմելը մեղք է . վտան
զի մարդուս ուտելու և խմելու վախճանն ապրելն է և
իր ուժն և առողջութիւնը պահել : Մանաւանդ թէ որ

ուտեղու խմելու ախորժն ան աստիճան հասնի որ իբրև թէ վերջին վախճանն ըլլայ մարգուս՝ ինչպէս որ որդւամոռներուն կըլլայ, որոնց համար կրսէ առաքեալն որ՝ փորճերն իրենց աստուածն է. « Որոց աստուած որովայն իւրեանց է », (Փիւ. ք. 19.) ան ատենը չէ թէ միայն մեզք կըլլայ, հապա նաև անտարակոյս մա, հաշափ մեզք ։

Բայց գիտնալու համար որ երբ որկրամուտութի կըլլայ ուտել խմելը, մեծին Գրիգորի կանոնէն աղէկը չի կայ ։ Հինգ կերպով կըլլայ որկրամուտութիւնը, կրսէ առբբ վարդապէտը ։

Նախ առանց պատճառի ատենէ դուրս ուտել խմելով ։ Ոմանք կան որ ուտել խմելու խօզք եղածին պէս, կարօտութիւն ունեցեր են չեն ունեցեր, մէկէն պատրաստ են. մանաւանգ խմելու՝ ամեն ատեն յարմար է անոնց համար ։ Վան ալ որ առտուանց ելածնուն պէս, աչուրնին գեռ չիբացած՝ խեղճերնին մոքերնին նախաճաշիկի է. նախաճաշիկ ընելու ատեն ալ՝ կէսօրուան ուտելիքնին կը մտածեն ։ Ասոնց ըրածը որկրամուտութիւն է, վասն զի ատենէ դուրս խելուրնին ուտելու խմելու տալով չէ թէ միայն իրենց հոգւոյն մնաս կընեն, այլ նաև առողջութիւննին կը մնասուի. գեռ առջի կերածնին չիմարսած՝ վրան նորէն կերակուր գնելովն ու ստամոքսնին ծանրացընելով, որ առողջութեան գէմ է ։

Երկրորդ կերպ որկրամուտութիւնն է տեսակ տեսակ աղնիւ ու համով կերակուրներ փնտրուելը ։ Սովորական ու հասարակ կերակուրներն որ աւելի առողջարար են, ան կերակուրներն որ ամեն մարգուն իր վիճակին յարմար է, ոմանք հերիք չեն սեպեր, չեն ախորժիր. միշտ աղնիւ և գժուարագիւտ բաներ կը փրնտրուեն, համով կերակուրներ, հեռու երկրի գինիներ, առանց ասոնց կերակուրնին կերակուր չըլլար ։ Քանի ներ մէկ սեղան մը տալու համար այնչափ ծախք կընեն, որ անով ամիս մը կրնային կերակրել իրենց ընտանիքը ։ Քանի ներ ամսուան մը քրտինքնին մէկ ժամու մը մէջ կը մտնեն կերակուր մը տալու համար ։ Քանի ներ որ հազիւ իրենց ապրուստան ունին, ախորժած բաներնուն չեն խնայեր, ւժժան ըլլայ՝ սուղ ըլլայ՝ պիտոր ուտեն ։ Քանի ներ իրենց սեղանին, չափ չիգնելով պարտքի ասկ

կիյնան, ու բոլոր իրենց ընտանիքն ազգատուժէ մէջ
կը ձգեն: Ասանկները թող լսեն սուրբ աւետարանին
խօսքն որ մեծատանը համար կըսէ. “Եւ ուրախ լի-
նէր հանապազ առատապէս” (Ղ. ԺԿ. 20.) այս-
ինքն ամեն օր կուտէր կը խմէր, մեծ մեծ կաշուներ
կընէր. բայց ետէն ալ կըսէ որ մեռաւ մեծատունն և
աչքը գժոխքը բացաւ տանջանքներու մէջ. “Եւ առ
մեծատունն և թազեցաւ, և ՚ի գժոխսն ամբարձ զաչո
իւր մինչ ՚ի տանջանսն էր”:

Արնայ ըլլալ որ մէկն առանց մեղաց ալ ազնիւ և
սուղ կերակուրներ փնտրուէ. ինչպէս երբոր մէկը հի-
ւրնգուլթեանէ նոր խալըսած՝ ամեն տեսակ բան չի կոր-
նար ուտել, ախորժակն աս կամ ան բանն աւելի կու-
զէ. կամ ինչպէս երբեմն հարսնիքի պատճառաւ կամ
վայելուլթեան համար պատուաւոր անձինքներու ազ-
նիւ կերակուրներ կը պատրաստուին: Բայց մէկն որ ա-
ռանց աս պատճառներուն՝ իր քիմքը պարարելու հա-
մար միայն՝ ազնիւ և սուղ կերակուրներ կը փնտրուէ,
որկրամոլութիւն է ըրածը, մեղք է: Արնայ ըլլալ, կը-
սէ սուրբ Օգոստինոս, որ մէկն ազնիւ և համով կերա-
կուրներ, ուտէ առանց որկրամոլութեան, գիպուածը
բերելով, ինչպէս ուրիշ հասարակ կերակուրները. ուս-
տի որկրամոլութիւնն աս կամ ան կերակրին վրայ չէ,
հապա քիմքը պարարելու համար միայն՝ աս կամ ան
կերակուրը փնտրուելուն վրայ: Ուստի մարգուս կե-
րածն ու խմածն ինչ որ ըլլայ ըլլայ, երբոր աւելի իր
ախորժը՝ կը փնտրուէ քան զհարկաւորն և օգտակարը,
որկրամոլութիւն կըլլայ ըրածը:

Նորորդ կերպ որկրամոլութիւնը՝ չափէն աւելի ու-
տել խմելն է: Ուտելն Ծծ գրեր է՝ մեր կեանքն և ա-
ռողջութիւնը պահելու համար. ուրեմն երբոր մարգո-
սայնչափ կուտէ՝ որչափ որ հերիք է իր կեանքն և առող-
ջութիւնը պահելու, ինչ պէտք է որ գեռ ուտէ: Աստ
որ սեզանին վրայ քառտուն տեսակ կերակուր ալ ըլլայ,
ամեննէն ալ կուզեն ուտել. որչափ ալ խմեն, աւելի
կուզեն խմել. ոչ երբէք կը կշտանան: “Արեւի բան
է, կըսէ Սենեկա, որ ապրելու և առողջ մնալու հա-
մար այնչափ ուտել խմել պէտք ըլլայ. թէ որ փորձենք
մեր ուտել խմելը չափաւորել, կը տեսնենք որ բնու-
թիւնը քիչով գոհ կըլլայ” : Անանկ է նէ, ինչ կանոն

պիտոր բանէնք որ մեր ուսուցիչները չափազանց չքլայ, որկրամոլութիւն չքլայ: Ամենուն մի և նոյն կանոնը տալ չքլար. որովհետև ամեն մարդու բնութիւնը՝ կազմուածքն՝ աշխատանքը՝ տարբեր է, ասանկ ալ ուսուցիչութեան կարօտութիւննին աւելի կամ պակաս է: Ուրեմն ամեն մարդ իր պէտքը չէ թէ խորժելէն պիտոր չափէ, այլ որչափ որ փորձով գիտէ հերիք ըլլալն իր ուժն և առողջութիւնը պահելու, միշտ ջանալով այնպէս սեղանէն ելլել որ գեա կարենայ ուսուցիչ:

Չորրորդ կերպ որկրամոլութիւնն է՝ անբանի պէս լափելով արտորալով և անյագարար ուսուցիչութիւնը: Ինչպէս որկրամոլ մարդիկ կան որ մէկ կերակուրը գեա չըլննցուցած՝ աչուրնին մէկտիւն վրայ է, և ուսուցիչուն կերպէն ալ կիմացուի որ փորերնին լեցընելէն ուրիշ բան չեն մտածեր: Ասանկները բնութեան գրած կարգին ալ գէմ կընեն. վասն զի ինչպէս որ բժիշկները կրտեն, բնութիւնը գրեր է որ առջի մարտողութիւնը մարդուս բերանն ըլլայ ծամելով, և ետքը ստամոքսին մէջ. չէ նէ՛ ազէկ չենք կրնար մարտել կերածնիս, և անմարտ հիւթեր գոյանալով ներսերնիս՝ մեր առողջութեանն օգնելու տեղը կը մնասեն: Ասանկներն են որ անէ տուն ալ կը պտրտին, կարծես որ կերակուրնէ բուն հոտն առնելով. առանց հրաւերքի ուրիշներուն սեղանը կերթան, անուննին հացկասակ և ինքնակոչ բազմական ելած է, ամենքը գիտեն որ ուսուցիչութիւնը կը սիրեն, վրանին խնտալու համար զիրենք սեղան կընգունին, ու հարկ կըլլայ անանկներուն շատ անգամ կերակուրին հետ ուրիշ անախորժ պատասաներ ալ կլլել՝ որկրամոլութիւննին ամենուն յայտնի ըլլալով. իսկ իրենք աս ամեն բանն յանձն կառնեն՝ փորերնին լեցընելու համար. բայց Պօղոս առաքեալն իրենց վրայ կուլայ, և Յմի խաչին թշնամի կը սեպէ զիրենք. « Լալով իսկ ասեմ զթշնամեաց խաչին Քմի, որոց աստուած որովայնն իւրեանց է »:

Իսկ հինգերորդ կերպ որկրամոլութիւնն է՝ չափազանց հոգ ու ջանք ընելը կերակրի վրայ: Քն տէրն մեր կը հրամմէ որ ուսուցիչ համար շատ հոգ չընենք. « Մի հոգայք վասն ոգւոց ձերոց զինչ ուսուցէք կամ զինչ ըմպիցէք » (ՄտԹ. Գ. 28:) Մարթան ալ յանգիմանեց կերակուր պատրաստելու այնչափ հոգ ու

զբաղմունք ընկելուն համար. «Մարթա Մարթա, զուհո՞ղասս և զբաղում իւրք զբաղեալ ևս», (Ղ. Ժ. 11:) Հասպա ինչ բռելու է անոնց որ բոլոր օրը աներնուն մէջ կերակրոյ պատրաստութիւն է, զայդ զոգ խոհակերներ, ծառաներ և աղախիններ հոգևորի տանն չունին, բոլոր օրը կերակուր էփելու հետ են, նաև կիրակի օրեր. մէկը կը ծեծէ, մէկալը կը մազէ. մէկը հաւկիթ կը զարնէ, մէկալը հազարումէկ բան մէկտեղ կը խառնէ, մէկը կը շաղուէ. մէկալը տեսալ տեսակ ձեի կը բերէ. ամենիքն ալ զբաղած՝ ուրիշներուն օրհորժակը սրելու, որպէս զի աւելի կարենան ուտել: Հիմայ աս ամմեն հոգն, աս ամմեն պարագ անցուցած ժամանակնին, աս ամմեն աւելորդ ծախքերը, Քրիստեան մերոյ առևած խրատին հետ ինչպէս կը յարմարին. կը վայլէ քրիստոնէի մը աս բաներն ընել, տեսնելով որ անգին աղքատը պատասռ մը հաց չունի բերանը դնելու: Սուրբ աւետարանին մեծատունը նորէն յիշենք, որ տեսնելով խեղճ Ղազարոսը գրանն առջեւ մերկ և անօթի ինկած՝ ինքն իր ուտելն ու խմելը կը հօգար. բայց ետքը դժոխքին տանջանքներուն մէջ աչքը բացու. «Մեռաւ մեծատունն և թաղեցաւ, և ՚ի դժոխս ամբարձ գաչս իւր մինչ ՚ի տանջանսն էր»:

Քանի կերպ որկրամոլութիւն ըլլալը տեսնելէն ետև, հիմայ տեսնենք որկրամոլութեան ինչ տեսակ, և երբ ներելի, երբ մահուչափ մեղք ըլլալը: Որկրամոլութիւնն ըստ ինքեան մահուչափ մեղքերուն տեսակէն է. ուստի Պողոս առաքեալն ան մեղքերուն հետ կը համրէ, որոնք զմարդ արքայութենէ կը զրկեն. «Որ զայսպիսի ինչ գործեն, զարքայութիւն օյոջ ժառանգեն», (Գաղաթ. Ե. 21:) Քն աէրն մեր ալ վոյ կուտայ որկրամոլներուն ըսելով. «Վայ ձեզ որ յագեալդ էք», (Ղ. Գ. 25:) Սուրբ Բարսեղ աս խօսքը մեկնելով՝ կրտ որ «Չափէն աւելի ուտելն ու ստամոքսը ծանրացնելը՝ Քրի անէծքին տակը կը ձգէ զմարդը»:

Բայց որոշ գիտնալու համար որ երբ մահուչափ մեղք կըլլայ որկրամոլութիւնը, պէտք է նայիլ որ ինչ կերպով է ուտել խմելու մէջ եղած անկարգութիւնը. թէ որ թեթև կերպով է, այսինքն թէ որ մէկը բաւականէն քիչ մը աւելի կուտէ կը խմէ, կամ մէկը հարկաւորն և օգտակարն ուտելու հետ՝ քիչ մը չափէն ա

ւելի իր ախորժը կը փնտրուէ, ասոնք ներքին մեղքեր են կըսէ սուրբ Ագուսինացին: Բայց մէկն որ խիստ չափէն աւելի կուտէ կը խմէ՝ ինչուան սիրտը ետ գալու աստիճան, կամ ախորժակը պարարելու համար առողջութեան վնասակար բաներ կուտէ, կամ այնչափ կը խմէ որ կը գինովնայ, կամ անով իր սովորական գործքերը չի կըրնար ընել, ասոնք մահուչափ մեղք են՝ թէ որ յանկարծ առանց ուշադրութեան եղած չեն: Ուստի մահուչափ մեղք է անոնց ըրածն որ շատ ուտել խմելով իրենց առողջութեանը ծանր վնաս կը հասցընեն. մահուչափ մեղք է անոնց ըրածն ալ որ շատ ուտել խմելով մարմնական փորձութիւններու մէջ կիյնան՝ որոնց չեն կըրնար յազթել. մահուչափ մեղք է անոնց ըրածն ալ որ շատ ուտել խմելով պարտքերին չեն կըրնար ընել, ինչպէս իրենց պաշտօնն՝ իրենց վիճակին գործքերը կատարել, պարտքերին վճարել, ընտանեաց պէտքը հագալ, զաւկընին կարգել, և ասոնց նման բաներ: Ո՛հ քանիներ աս բաներուս համար հոգիներ կը կորսընցընեն. բայց ասոնց վրայ դեռ ուրիշ անգամ ըսելիքներ ունիմ, գինովութեան վրայ խօսելէն ետքը ցցընելով որ որչափ հոգևոր ու մարմնաւոր չարիք որկրամուտութենէ առաջ կուգան, և անոնց դեղիքը սորվեցընելով: Բայց հիմակուհիմայ այսչափը չեղիք սեպելով, խնդրե՛ք քոյմէ որ մեզի շնորհք տայ մահացուցմունք ընելու, մահաւանդ կերուխուսի կողմանէ. վասն զի առանց մահացուցման չենք կըրնար մեղքէն զգուշանալ, բարեգործութիւն ընել, ու քրիստոնէարար ապրելով փրկութեան հասնիլ:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԾՁԳ .

ԱՐԲԵՂՈՒԹԵԱՆ ԷՐՈՅ :

Ընչած կիրակի ընդհանրապէս խօսեցայ որկրամուտութեան և արբեցութեան վրայ, այսինքն ուտել խմելու վրայ. այսօր արբեցութեան այսինքն խմելու վրայ շատ պիտոր խօսիմ: Խմել կըսեմ նէ, ջուր խմել չիհաս.

կրնաք . Թէպէս վասնդ չիկայ սխալ հասկընալու , ջուր խմել ուզողը քիչ է . գինի խմելու վրայ պիտի խափմ , գինի և գինիի նման ըմպելիքներ . վասն զի ասկէց առաջ կուգան այնչափ մեծամեծ շարիք , և աս ախան է որ քրիստոնէից շատերուն վրայ կը տիրէ : Արբեցու-թիւնն առանց հարկաւորութե ու չափէն եւել խմելն է , և չէ Թէ միայն չափազանց խմել՝ այլ նաև ինչուան գինովնալ . աս երկու անկարգութիւնն ալ անանկ ծանր մեղքեր են ըստ ինքեան , և անանկ անարգ ու գարշեթ հետեանքներ ունին , որ բանականութիւն ունեցող մարդը պէտք էր սոսկար ասոնցմէ : Գինովնալէն սեր-սինք :

Ի՞նչ է գինովութիւնը . այնչափ խմել որ մարգտ ինքը զինքը կորսնցընէ , բանականութիւն չիկրնայ գործածել : Բայց աս մեղքին ծանրութիւնը վրայ խօսելէն առաջ , նայինք որ գինովնալն երբ մեղք է , երբ չէ :

Տարակոյս չի կայ որ առանց կամաց և առանց գիտնալու՝ մեղք չի գործուիր . ուստի Թէ որ մէկն ակամայ կամ առանց գիտնալու կը գինովնայ , մեղք չի սեպուիր : Ինչպէս Նոյ նահապետը ջրհեղեղէն ետքն այգիներ անկէց , և անոնց խաղողին ջրին ուժը չիգիտնալով , ու հասարակ ջրի տեղ խմելով , խեղճ մարգն առանց գիտնալու գինովցաւ : Ուրեմն մեղք էր ըրածը . ամեն սուրբ հարբ՝ չէ կրսեն . վասն զի կամօք չիգինովցաւ , չէր գիտեր որ անովք պիտոր գինովնայ : Ասանկ ալ մէկը տեսակ մը գինի կը խմէ՝ որ մէջը խառնած բաներ կան , ու գլխուն կը զարնէ . ուրիշ մըն ալ տեսակ մը գինիի վարժած չըլլալով , քիչ մը որ կը խրմէ՝ գլխուն կը զարնէ . ուրիշ մըն ալ հոգնած ծարուած կուգայ , առնօթի փորանց ծարաւն անցընելու համար կը խմէ , և յանկարծ գլուխը կը զարնէ : Աս գիպուածներու մէջ առջի անդամուն մեղք չի սեպուիր , վասն զի ակամայ և առանց գիտնալու կը պատահի գինովնալնին . բայց երբոր մէկը փորձով կը տեսնէ որ աս կամ ան տեսակ գինի խմելէն , կամ անօթի փորանց խմելէն , կամ ինչ և իցէ կերպով որ գլխուն կը զարնէ , և այսու ամենայնիւ չի զգուշանար , մեղք է ըրածը , վասն զի ան ատենն ուզակի կամ անուզակի կամք ունի և գիտէ ըրածը : Ասանկ ալ մէկն որ Թէ և գինովնալու միտք չունի , բայց չափէն աւելի կը խմէ՝ առանց մտածելու որ կրնայ գը-

խուն զարնել՝ մեղք է ըրածը, վասն զի անուղղակի կամք կունենայ գինովնալուն՝ զինքը վասնդի մէջ գնելով :

Հիմայ որ իմացանք երբ մեղք է գինովութիւնը և երբ չէ, տեսնենք գինովութեան ինչ գարշելի մոլութի ըլլալը : Սուրբ Օգոստինոս իր աստենէն հարկաւոր կը սեպէր որ ժողովդապեաներն ու քարոզիչները ձայներնին բարձրացնեն արբեցութեան գէմ, և ով որ թուլութիւն կընէ աս բանիս՝ այ պատասխան պիտոր տայ կրտէր : Ինչ՞ու, թերևս անոր համար որ աս մալութիւնը տիրած է քրիստոնէից մէջ . չէ, անոր համար չէ . վասն զի այ շնորհքովք քրիստոնէից մեծ մասն ազատ են աս մոլութենէն, քիչ մը աւելի ալ խմեն նէ՛ բայց չեն գինովնար : Ուրեմն անոր համար չէ, հասցա վասն զի կան որ գինովութեան բանի տեղ չին գներ, ուրախ զուարթ կը խմեն կը գինովնան, և մեղքի տեղ չեն գներ ըրածնին կամ թեթմ մեղք կը սեպեն : Իրաւ որ, թէ որ սուրբ Օգոստինոսին խօսքը չըլլար նէ՛ չէի հաւատար . Ինչպէս, գինովնալ խելքը գլխէն երթալ՝ բանականութիւնը կորսնցունել, ու կարծել որ թեթմ մեղք է ըրածը կամ մեղք չէ : Մարգուս կատարելութեանց մէջը ո՞րն է ամենէն մեծը, ո՞րն է ամենէն ազնիւ և գերազանցը . խելք ու բանականութիւն ունենալը : Իսկնթի մը վրայ մասածենք . կը խօսի, կը տեսնէ, կը զգայ, կուտէ, կը խմէ, կը քայլէ, ու խելք ունեցողի մը ամեն ըրածը կընէ . բայց որովհետև բանականութիւնը կորսնցուցած է, վրան կը խղճանք, կըսենք որ մարգուս ամենէն մեծ կատարելութենէն զուրկ է : Ուրեմն թէ որ մէկն իր ձեռքը կամ սաքը կամ որ և իցէ ողջ անգամ մը կարելու ըլլայ՝ ծանր կը մեղանչէ, վասն զի ինքը չէ անոր տերն՝ այլ Թժ է, որչափ աւելի ծանր մեղք է մարգուս իր բանականութիւնը կորսնցունել՝ որ ամենէն ազնուական բանն է : Ի՞նչ բանով մարգուս անբան անասուններէն կորոշուի . վերցուր մարգուս բանականութիւնը, կըլլայ անբաններուն հաւասար . անանկ է նէ՛ գինովցած մարգ մը, որ բանականութիւնը կը կորսնցունէ և ինքը զինքն անբան անասուն կը դարձնէ, կրնայ մահու չափ մեղքէն ազատ ըլլալ : Պէտք է անասուն ըլլայ մէկն որ՝ աս բանս չըմբռնէ . բայց գինովներն ա . նասունէն ալ գէշ են, կըսէ սուրբ Ոսկերբերանը, էշն անոնցմէ ազնիկ է, շունն անոնցմէ վեր է . “ Անասնա :

գոյնք քան զանասունս եղին . . . որչափ լաւ է քան զնոսա ելլ . քանի՛ ինչ աւելի քան զոտա շուն , , (Գ՛րք . Գ . Ճ՛ս . Գ . 7) : Այսան զի անասունը [Թէ և բանականութենէ զուրկ է՝ բայց զգայարանքներն ազատ են , իր գործքերն ազատ համարձակ կրնայ ընել . իսկ գիծով՝ խեղճ վիճակ , ոչ խօսածը գիտէ , ոչ բրածը . խօսել կուզէ , ընզուն չի գտանար . նայիլ կուզէ , մէկն երկուքի տեղ կը տեսնէ , տեսածը չի կրնար որոշել . քաղել կուզէ , մէկ պատէն մէկալ պատը կը զարնուի , միշտ գըլտորելու վտանգի մեջ է . իյնալու ալ որ ըլլայ) . չի կրնար ելլել . ոչ ձեռու ընկերուն տէր է , ոչ ոտու ընկերուն . մէկ խօսքով անասունէն ալ գէշ է . “ Գան զանասունս եւ վատթարագոյն , , Գործենք քիչ մը , կրտէ նոյն սուրբ վարդապետն , անասունին չափէն աւելի խելքնէլ սպաննես ալ , չի խանր . մարգն է միայն՝ որ բաւական խանկէն ետքը նորէն ալ կուզէ խանլ . ինչուան որ գիծով նայ և բանականութիւնը կորսնցընէ , որ այ առւած ամենէն մեծ պարգևն է , և անով հրեշտակներուն և իրեն կը նմանինք : Կոյն բանը կրտէ սուրբ Օգոստոսինսան ալ , և ետքը խօսքն ասանկ կը լինցընէ . “ Ուրեմն գիծով մարգն անասուններէն ալ գէշ է , , : Անանկ է նէ՛ մարգս ինքը զինքն անասուններէն գէշ կրնայ ընել առանց մահուչափ մեղք գործելու :

Ո՛հ , լսեցէք ինչ ազուր որ ածականներ , ինչ փառաւոր անուններ կուտան սուրբ հարբ գիծովներուն : Սուրբն Բարսեղ կրտէ որ “ արքեպուսիւնը կամաւոր գիւհարուծիւն մըն է , անորէնուծեան մայր , և առաքինութեանց ամենէն մեծ թշնամին , , : Սուրբ Ռփեբերանը կրտէ որ “ գիծովները մարգկութեան նախասինքն են , , : Սուրբ Օգոստոսինոս ալ կրտէ որ “ գիծովութիւնն ախորժելի գիւհարուծի մըն է , անուշ թոյն մը , և Ծանր մեղք . գիծովն ինքն իրեն տէր չէ , կրտէ , չէ թէ միայն մեղք կը գործէ՝ այլ նաև ինքը բորբոսին մեղք է , վասն զի ամեն անկարգութի կը գտնես վրան , , : Իսկ Ծծ նայինք ինչ կրտէ գիծովութեան առ գիծովներուն վայ :

Սուրբ գիրքն ուր որ գիծովներուն վայ կը խօսի , ստեղծելի կերպով վայ կուտայ իրենց . “ Այ այնոցիկ՝ որ յաւանն ընգ առաւօտս և զհետ լինին ցքոյն , , (Ե . սայ . Ե . 31) : այսինքն վայ անոնց որ իրենք զիրենք ար :

բեցութեան առեր են, առտուրնէ կրակին խմելու :
“ Ո՛ւմ է վայ, ո՛ւմ խառվութիւնք, ո՛չ ապաքէն այնու-
ցիկ՝ որ յամենն ՚ի գինւոջ , , (Առօ . 17 . 29 :) այս-
ինքն արբեցութեան հետ եղողներէն թշուառ ու վայի
արժանի ո՛վ կայ : Իսկ Պօղոս առաքեալ ամեննէն գէշ
մոլութիւններուն կարգը կը դնէ արբեցութիւնն, այս-
ինքն շնութեան, պոռնկութեան, պղծութեան, կաւ-
արշտութեան, գողութեան, ազահութեան, կախար-
գութեան, սպանութեան, և ասոնց պէս ծանր մեղ-
քերու . և առանց տարբերութիւն մը գնելու ասոնց
մէջը՝ կըսէ որ ամենքն ալ միակերպ կը զրկեն զմարդ
արքայութենէ . “ Մի՛ խարիք, ոչ պոռնիկք, ոչ գողք,
ոչ ազահք, ոչ արբեցողք, զարքայութիւնն այ ոչ
ժառանգեն , , (Թ . Կօրն . 2 . 10 :) Յայտնի են գործք
մարմնոց, շնութիւն, պոռնկութիւն, պղծութիւն,
կաւարշտութիւն, կախարգութիւն, սպանութիւն,
արբեցութիւն, և որ ինչ սոցին նման են . . . որ զայս-
պիսի ինչ գործեն, զարքայութիւնն այ ոչ ժառան-
գեն , , (Գող . Ե . 19 :) Ուրիշ տեղ ալ խաւարի այս-
ինքն սատանային ընել առւած գժոխքի մեղքերուն
կարգը կը դնէ արբեցութիւնը . “ Ի բաց արասցուք
այսուհետև զգործան խաւարի . . . մի անառակութիւնք
և արբեցութեամբք . . . այլ զքեցարուք զտեր Ան
ԳՅ , , (Հօմ . Ժ . 13 :)

Անանկ է նէ, ինչպէս կըլլայ որ քրիստոնեայ մը չա-
փազանց խմէ, ու զինքը գինովնալու վասնդի մէջ գնէ :
Ինչպէս կըլլայ որ քրիստոնեայ մը խղճմտանք չընէ . ու
րիչներուն խմելու և գինովնալու պատճառ ըլլալ, և
երբեմն նաև կամօք գինովըննել ուրիշը՝ վրան ծիծաղե-
լու համար . ինչպէս կըլլայ որ քրիստոնեայ մը իր չա-
հուն համար առանց խղճմտանքի գինիին մէջն անանկ
բաներ խառնէ որ խմողին գլուխը կը զարնեն : Ասոնց
ամենն ալ մահուչափ ու ծանր մեղքեր են, և ասոնց
մէկ հասարական է զմեզ արքայութենէ զրկելու, և
գժոխք ասնելու . “ Մի՛ խարիք, արբեցողք զարքայ-
ութիւնն այ ոչ ժառանգեն , , : Մահուչափ մեղք է
գինովնալը, մահուչափ մեղք է գինովըննելը, մահու-
չափ մեղք է պատճառ ըլլալն ալ որ ուրիշները գինով
նան . ուրեմն մահուչափ մեղք մը՝ որ զմարդ յաւիտեան
թշուառ կընէ՝ կրնայ պղտի բան սեպուիլ . բանակա .

նութիւնը կորսընցուցած մարդ պիտոր ըլլայ . որ աւանկ մտածէ ու գինովնալէն չբզգուշանայ :

Բայց գինովութեան ինչ գէշ բան ըլլալն աւելի ճանշնալու համար , քիչ մըն ալ անկէց առաջ եկած չարիքները քննենք : Ամենէն առջի չարիքն անուսկոտարութիւնն է . գինով մարդը որչափ ալ հարուստ ըլլայ , որչափ ալ ազնուական ըլլայ , համարժեքը կը կորսընցընէ , ամենքը կարհամարհեն զինքը , չեն ուզեր չէտը բան ունենալ . ասանկով բարի անուսը կը կորսընցընէ , որ աշխարհիս ամեն մեծութիւններէն վեր է :

Երկրորդ չարիքն է կախ եւ թշնամութիւն . գինին մարդուս չի թողուր որ ըսածը կշռէ , երբոր գլուկը գինիէն տաքցած է՝ բերնին եկածը կը զուրցէ . ասկէց ինչ կախներ , ինչ վայնասոււններ առաջ գալն ասէպ կը տեսնենք ու կը լսենք : Երիկը գինովցած տուն կը գառնայ , ընտանիքը ասկնուզոյ կընէ . կնիկը անտնելով որ էրիկը գինեատունները կը մտնէ՝ զինքն ու զաւրներն երեսի վայ ձգած , չի կրնար չի գանձը զուլ . իսկ ինքն որ պատճառ չի կրնար հասկընալ գինովութենէ , կը սկսի բերնին առաջ , ինչուան բանը կախի եւ ծեծի կը հասնի : Իսե՛ղձ կնկտիք , կը ցաւիմ վրանիք . մեծ խաչ է գինեսէր էրիկ ունենալը . ի՞նչ ընեն , յանգիմանէն զիրենք . ալ գէշ . մէկ հատիկ գեղն է՝ երբոր էրիկին գինովցած կամ գինիէն գլուխը տաքցած տուն կը գառնայ՝ լուռ կենալն և ամենին բերան չի բանալը , մանաւանդ որչափ որ կարելի է՝ ուզածն ընել . չէ՛ նէ՝ անկարելի է խօսք հասկըցընել մարդու մը որ բանախանութիւնը կորսընցուցած է : Թէ որ բան մըն ալ կուզեն ըսել նէ , պէտք է համբերեն որ գինովութիւնն անցնի , և ետքն անուշութեամբ ըսեն . թէ որ ատանկով կըցած բան մը վաստակիլ նէ՝ աղէկ է . չէ՛ նէ՝ այ պիտոյն համար իրենց խաչը պէտք է տանին , և ազոթը ընեն որ ան իրենց համբերութիւն տայ , իրեն ալ շնորհք . ասանկով մեծ վարձք կը վաստակին , և անգին կը վայելեն :

Երրորդ չարիքն է անպարկեշտ ու տգեղ խօսքեր բերնէ հանելն , և ան տեսակ մեղքերու մէջ իյնալը . սուրբ գրքին խօսքն է , “ Անառակ է գինի ” . (Առախ . Ե . 10) այսինքն գինին անառակութիւններ ընել կուտայ մարդուս : Պօղոս առաքեալն ալ կըսէ . “ Մի սորենալք

գինւով . յորում զեղեցութիւնն է , , (Եփես . Է . 18 .)
այսինքն զքառաջիք շատ գինի խմելէն ու գինովնալէն .
վասն զի գինին մարգս մարմնական մեղքերու մէջ կը
ձգէ : Ուստի սուրբ Հերոնիմոս կրտս որ ինչպէս կրակին
վայ ձեթ թափելով աւելի կը բռնկի . ասանկ ալ
մարգուս մարմինը գինիէն կը գրգռուի ան անսակ մեղ-
քեր գործելու :

Չորրորդ չարիքն է կիրակի և ան օրերը սրբութեամբ
չանցընելը : Որո՞նք են որ ժամերէն . քարոզներէն ,
խոտատվանանքէն , սրբութենէն , աղօթքէն ու բարե-
պաշտութեան գործքերէն հեռու կը կենան . հասա-
բակօրէն գինեակէր մարգիկները : Անոնք են որ անի
օրերը գինեաունները կանջընեն , իրենց ամմին ջերմ-
աանգութիւնը գինիին շիշէին վայ է , իրենց աղօթքն
ու հոգևոր ընթերցմունքն ուտել խմելն է : Գինեակէր
մարգ մը տեսնը էք որ կիրակի օր օրհնութեան կամ
քարոզի կամ ձայնաւոր պատարագի գայ , կամ տունը
քիչ մը հոգևոր գիլք կարգայ կամ մասծական ընէ .
չէ , իրենց խելքը միտքը գինիի հետ է , հոգևոր բանե-
րէն համ չեն աւներ . իրենց անը փորերնին է . “ Ո-
րոց ան որովայնն իւրեանց է , , :

Բայց չըբար որ ասանկները քիչ մը խելււրնին գը-
լուխնին ժողկն . չափաւորեն իրենց խմելը : Ըստ գը-
ժար , և աս է վերջին սոսկալի չարիքն արեցցութեան .
գինով մը իր ախար չի թողուր . ճամբայ չի գար . կը խս-
տովանի . խօսք կուտայ զինքը շիտկելու . բայց միշտ նոյն
գինովն է : Խաղի ետեէ եղողը , հայհոյանք ընելու վար-
ժողը , սխակալը , գողը , գէշ վարք ունեցողը , գարձի
կուգան՝ զիրենք կը շիտկեն . իսկ գինովը գինիէն չի
զատուիր , գինիին ախար ինչուան գերեզման կը տանի :
Արով բակ չեմ ուզեր որ գինովները զիրենք չեն կըր-
նար շիտկել ան շնորհքով՝ թէ որ ուզեն նէ , հապա
չեն ուզեր շիտկել : Ուրեմն թէ որ ասանկ գէշ ախտ է
գինովութիւնը , սիրելիք , մարգս բանականութենէ կը
զրկէ , անբաններուն հաւասար կընէ , և այսչափ չարիք
ալ անկէց առաջ կուգան , ասանկ բանէն կրնայ չիստ-
կալ քրիստոնէայ մը : Չիխարուի՞ք . կամ պէտք է աս
ախտէն մէկգի կենալ , և կամ գժոխք երթալ . “ Մի
խարիք , ոչ գողք . ոչ բամբաստողք և ոչ արրեցողք ,
զարբայութիւնն ան ոչ ժառանգեն , , :

Աս ալ ըսեմ. չիկարծէք սիրելիք, որ գինովնալք միայն՝ հասպա նաև առանց գինովնալու՝ չափէն եւեւ խմելն ալ մեղք է : Վասն զի մէկն որ պէտք եղածէն աւելի կը խմէ, միշտ անկարգութիւն ու որկրամոլութիւն է ըրածն, ու փորձով տեսնենք որ շատ խմողներն՝ առանց գինովնալու ալ՝ գինովներուն ըրածը կընեն : Ըստ խմողներուն ու գինովներուն մէջն ուրիշ ատարբերութիւն չիկայ, բայց աս միայն որ գինովները բարձրովն կը կորսընցընեն բանականութիւնին, իսկ մեկաշունք կէս մը . ուրիշ կողմանէ գինովներուն ամեն գէշութիւններն ունին : Ըստ խմելն անոր համար ալ մեղք է, վասն զի շատ անգամ անանկ կը պղտորէ մարդուս միտքն որ ամեն բանէ անպիտան կընէ ինչուան որ գինիին շոգիներն ինչնան : Լսենք ինչ կըսէ ՔՅ սէրն մեր . “ Զգոյշ լերուք անձանց, գուցէ Ծանրանայցեն սիրաք ձեր շուայտութեամբ և արբեցութիւք ” . (ՂՅ . ին . 34 .) այսինքն զգուշացիք, չըլլայ որ ուտել խմելն մտքերնիդ պղտորի, սրտերնիդ Ծանրանայ . վասն զի յանկարծ մահը կրնայ հասնիլ վրանիդ : Ո՛հ, քանիներ գինովութեան մէջ թշուառաբար մեռած տեսեր եմ :

Անանկ է նէ, քանի որ մահը չէ հասեր՝ շիտկենք զմեզ : Բայց ինչպէս շիտկենք . աղօթք ընենք, անբէշնորհք խնդրենք, սիրա ընենք, վրանիս ուժ բանեցընենք : վասն զի առանց ուժ բանեցընելու՝ կըքերնու չենք կրնար յաղթել, և արքայութիւնը ձեռք ձգել . “ Արքայութիւնն երկնից բռնագատի, և բռունք յափրշտակեն զնա ” . (Մփ . ԺԾ . 12 .) Որոնք որ գինի չեն վերցընիր ու քիչ մըն ալ որ խմեն՝ գլուխին կը զարնէ, ջրով թող խմեն . որոնք որ շատ կը խմեն, թող չափաւորեն խմելին, թող փախչին խմելու առիթներէն, քիչ մը ջուր խմել սորվին : “ Խիտա է բանգայդ ” պիտոր ըսեն, այսինքն գժուար է . բայց ատրբ բեռնարդոս ատոր պատասխանն ասանկ կուտայ . “ Խիտա է, այլ զբանս կենաց յաւիտենականաց ունի ” . այսինքն ով որ փրկութեան հասնիլ կուզէ նէ, որչափ ալ գժար բան ըլլայ՝ պէտք է ընէ :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃՁԴ .

Ուրիշ անբնական առաջ ելած լարիներէ և անոն շեշտ :

Ըսկէց առաջ ձեզի ցցուցի որկրամոլութիւն արտաբերելու ինչ ըլլալը . քանի կերպ որկրամոլութիւն կը ըլլայ . որկրամոլութիւնն էր մահուան մեղք է և երբ ներքին, ինչ պէտք է ըլլայ մեր ուտելու խմելու զտաճանն , և ինչ կերպ պիտոր բռնենք որկրամոլութենէ զգուշանալու համար . ետք ցցուցի ձեզի մասնաւորապէս ինչ ծանր ու փնտասկար ատա է գինովութիւնն ու չափէն աւելի խմելը : Իսկ այսօր , աս նիւթին վայ ամեն բան ըսած ըլլալու համար , պիտոր խօսիմ ան անկարգութիւններուն վրայ , ան հոգեւոր ու մարմնաւոր փնտասներուն վրայ , որ որկրամոլութեան գործելի արտաբերած առաջ կուգան , որպէս զի աւելի գանկը անկէց ու զգուշանալը :

Որկրամոլութեան առջի փնտասն է անկարգ ուրախութիւն և անվայել կասկածաբանութիւն : Ուրախութիւնը գէշ բան չէ , “ Ծառայեցէք տեսան ուրախութեամբ , ” կըսէ սուրբ գիրքը . բայց ուրախութիւնն ալ կարգ կանոն ունի , չէ թէ պոռալ կանչուրուտել որ չորս գիշն գրացիները լսեն . չէ թէ մէկը մէկալը ծաղր ընել , մէկին մէկային գալելու խօսքեր զուրցել , անվայել պարեր բռնել , ինչպէս որ Հրեաներն ըրին և ԾԾ բարկացուցին . “ Կտաւ ժողովուրդն ուտել և ըմպել , և յարեան ՚ի խաղալ , ” (Եւ . ԼԲ . 6) : Ուտել խմել մարդուն գլուխը կը տալընէ , չի թողուր որ բերնին չափը պահէ . քիչ մըն ալ որ մէկը ծաղրածու բնութիւն ունենայ , ալ բերնէն խաղաղութ չիկայ . խենթութիւնը ամեն բերնին եկածը կը զուրցէ , հերքէ է որ ուրիշները խնայեցնէ . ոչ բամբասանք աչքին բան կերենայ , ոչ անուկոտարութիւն , ոչ ուրիշէն ծածուկ իմացած բանն յայտնել , ոչ գայթակղական խօսքեր բերնէն հանել , ոչ հոգեւոր սրբազան բաները ծաղրելի ընել : Ո՛վ կրնայ աս բաները թեթև մեղք է ըսել . Պողոս առաջ .

քեայլը ծանր մեղքերուն կարգը կը գնէ. այսինքն պոռնը-կուծիւն, պղծութեան, ագահութիւն. “Այլ պոռնը-կուծիւն և ամենայն պղծութիւն կամ ագահութիւն և անուանեսցի մի՛ ՚ի միջի մերում, և զաղութիւն, կամ խօսք յիմարութեան, կամ խեղկատակութիւն” (Ե-թ-Կ. Ե. 3:) Ու սուրբն Բեռնարգոս, սուրբ Ամբրոսիոս, սուրբ Հերոնիմոս, ու սուրբ Իսիդորոս, չէ թէ միայն ասանկ բաներ խօսելն՝ այլ նաեւ կամօք ու խըն-տալով լսելն ալ ծանր մեղք կը սեպեն:

Որկրամոլութեան երկրորդ մնասն է պղծութիւն. այսինքն թէ խօսքով և թէ գործքով մաքրութիւն գէժ ընելը: Բան մը չիկայ որ բղջախոհութիւն այնպէս գրք-գուէ, ինչպէս չափազանց ուտել խմելը: Անցած անգամ լսեցիք՝ սուրբ գիրքը շատ խմելուն վրայ ինչ կրտէ. հա-պա երբոր մէկը շատ խմելուն հետ չափազանց ուտելն ալ աւելցընէ, ինչ պիտոր ըսենք. հարկաւորապէս բղջախոհութեան կրակը ներսի գին կը բռնկի, կրտ սուրբն Բեռնարգոս. սուրբ Հերոնիմոս ալ կրտ որ լիցուն փորը գիւրաւ բղջախոհութիւն կը բերէ. խկ Տերտուղիանոս՝ շատ գժար բան է կրտ, որ բղջախո-հութիւնն սուանց որկրամոլութեան ըլլայ: Անոր հա-մար է որ սուրբերն երբոր մարմնական փորձութիւն մը կը գգային, մէկէն ծոմ կը կենային, սովորական կե-րակուրէն ալ ետ կը կենային, չէին ուտեր, չէին խը-մեր, անանկով ներսերնուն կրակը կը մարէին: Իսկ եր-բոր մէկը չափաւորէն ՚ի զաա՝ որկրամոլութիւն ալ ընէ, հարկաւորապէս ներսի կրակն աւելի կը բռնկցընէ. զգայարանքները կը գրգուէ, աչքը՝ անկառը լեզուն կրտ կրտին կարգէ դուրս ելլել. և անովն է որ կերտախուժի մէջ այնչափ անկարգ խօսքեր ու վարմունքներ կը լլան-անոր համար է որ սուրբ գիրքը կրտ. “Բարի է եր-թալ ՚ի տուն սգոյ, քան երթալ ՚ի տուն արբեցու-թեան” (Ժ-Ղ. Է. 3.) այսինքն մեռելի տուն երթալն՝ ուտելու խմելու տեղ երթալէն լաւ է: Անոր համար Պօղոս առաքելուն ալ աս մեղքերն արքայութենէ զը-կող մեղքերուն կարգը կը գնէ. “Որ զայսպիսի ինչ գործեն, զարքայութիւնն ան ոչ ժառանգեն:

Որկրամոլութեան երրորդ մնասն է՝ մարգուս միտքը թմրեցընել: Շատ ուտել խմելը՝ շարունակ շոգիներ հանելով մարգուս գլուխն, ըղեղին կը գայլի ու կամօց

կամաց միտքն անանկ կը թանձրացընէ որ բանի մը ու շագրու թիւն չի կրնար գնել, գժուարաւ կը բռնէ կարգացածն ու լսածը, բան մը չի կրնար որոշել. կէս անասուն կը գառնայ : Չէք հաւատար նէ, նայեցէք դիտեցէք որ կրամուլ և արբեցող մարդիկն, ուրիշ բանի չեն գար՝ բայց միայն պարտաւ կենալու, քուն ըլլալու, ժուռ գալու : Սուրբ Հերոնիմոսին խօսքն է . “ Արշափ որ ուտելով խմելով մարդուս մարմինը կը գիրնայ, այնչափ միտքը կը թանձրանայ և անանկ ծոյլ ու գանգաղ կըլլայ՝ որ ամենեկին ուշ չի կրնար գնել. ոչ հոգևորի և ոչ ուրիշ բաներու խորունկը մտնել : Գտէք ինծի որ կրամուլ մարդ մը, այսօրն որոնք որ ուտել խմելն ուրիշ բան չեն փնտրուեր, գտէք ինծի անոնցմէ մէկն որ քիչ մը մտածական ընէ, հոգին մտածէ, Յիսուսի չարչարանքները մտածէ : Չէք գտներ, անոնք անբանի պէս են, հոգևոր բան չեն կրնար մտածել . Գողոս առաքեալն է ըստղը . “ Քանզի շնչաւոր մարդ ոչ ընդունի զհոգւոյն Իյ , , (Թ . Կորն . Թ . 14) : Եւ ոչ քիչ մը հոգևոր կրնան կարգալ, կամ քիչ մը քարոզ լսել . մէկէն կը ձանձրանան անանկ բաներէն, յորանջել կըսկսին . ուստի որ կրամուլ մարդ մը՝ փորձով ալ կը տեսնենք որ բարեպաշտ և ազօթասէր չըլլար :

Թողունք հոգևորը, նաև ուսման ու մտքի վերաբերեալ ուրիշ բաներու մէջ ալ անընդունակ կըլլան : Գտէք ինծի մէկն որ լեցուն փորով ուսման հետ կարենայ ըլլալ, ու գիտութիւն սորվի . իսկ սրկրամուլն որ միշտ փորը լեցուն կը պահէ, միշտ ազէտ կը մնայ : Անոր համար Սենեկա հեթանոս փիլիսոփան կըսէ . “ Արկրամուլները մարդու կարգ գնելու չէ, հապա անբաններու, մանաւանդ թէ մեռելներու , , . վասն զի անոնց միտքն անանկ մթնոցած անանկ թմրած է ուտել խմելն որ, մեռածի պէս է :

Արոնք են որ կրամուլութենէ առաջ եկած վնասներն, ուտել խմելուն անկարգութիւններն, ուրիշ անգամ բռածներէս ՚ի զառ : Հապա ի՞նչ կըսէք թէ որ սրբոց հարց ան խօսքն ալ լսելու ըլլաք որ՝ որ կրամուլութիւնն անթիւ մոլութիւններու աղբիւր է կըսեն, ու մարգուս կորսնցընել կուտայ հոգւոյն սրբոյ եօթմարտեան շնորհքներն, ամենն առաքինուի սրտին մէջը կը չորցը .

նէ, և միշտ յաւիտեանական գաւառապարտութեան վտան-
դի մէջ ապրել կուտայ : Բայց թէ որ աս ալ չիրաւէ
որկրամոլներուն սիրտը վախ ձգելու նէ, թող գոնէ
կեանքերնուն խնայեն : Քանիներն ուտել խմելէն կը
մեռնին . « Յորկրամոլութենէ ըստ ըստ մեռան », կըսէ
մը գիրքը . (ՍԻՒԿ . ԼԷ . 34 :) Ետքը սլաւաճառն ալ կը
սէ . « Զի ՚ի բազում խորտկաց մտանեն ցաւք », . այս-
ինքն ուտել խմելը մարդուս առողջութիւնը կաւրէ : Անուշ
կուտես անուշ կը խմես , բայց ետքը կիտանաս անտոնց փա-
սը . օձի պէս կը թուներես ստամոքսդ . « Ապա թէ ՚ի
տաշտս և ՚ի բաժակս արձակիցես զայս քո . . . ՚ի վախ-
ճանի իբրև զօճակար տարածիցիս , և իբրև իժի թոյն
սփռեսցին », . (ԱՄԿ . ԻԳ . 31 :) Ի՞նչպէս կըլլայ որ
այնչափ ուժով և առողջ մարդիկ իրենց առողջութիւնը
կը կորսնցնեն . ուտելից առաջ կուգան այնչափ ան-
ոտակ հիւրնդութիւններ , այնչափ աստեղծ առաջ և
յանկարծական մահեր : Մէյնը բժիշկներուն հարջ-
նեղք . կը անանեղք որ հասարակորէն անմարտողու-
թենէ և անկարգ ուտել խմելէն կըլլայ , կը անանեղք որ
չափազանց ուտել խմելէն աւելի մարդուս կեանքը կար-
ժըցնող բան չիկայ : Հարցնենք նաև հոգևոր բժիշկ-
ներուն , այսինքն սուրբ հարց , նոյն բանը կըլտենք . մը
Ամբրոսիոս կըսէ որ « Ուտել խմելէն շատերը կը մեռ-
նին , իսկ քիչ ուտելէն մեկը չի մեռնիր », : Սուրբ Ոս-
կեբերանն ալ կըսէ որ « Պէտք եղածէն աւելի ուտելը՝
սնունդ չէ , այլ թոյն , և ամեն հիւրնդութիւններու
պատճառ » :

Ա՛լ գէշն ան է որ որկրամոլութիւնը՝ չէ թէ միայն
մարդուս մարմնաւոր առողջութիւնը կը փնտսէ , և կեանքը
կը կարճեցնէ , այլ նաև հոգին կըսպաննէ՝ այժէ հե-
ռացնելով , տեսակ անտակ մեղքերու պատճառ ըլլա-
լով . « Գիրացաւ , ասուարացաւ և լայնացաւ , և եթող
զտէր Թժ զարարիչ իւր », . (Ք . Օրին . ԼՔ . 15 :) Ինչ
զարմանք որ որկրամոլութիւնը մարդուս հոգին սպան-
նէ . Պողոս առաքեալը որկրամոլներուն համար կըսէ որ
Քնի չեն ծառայեր , Քն չեն պաշտեր , հապա իրենց
փորը . « Զի այսպիսիքն անաւն մերոյ Քնի ոչ ծա-
ռայեն , այլ իւրեանց որովայնին », . (Հռոմ . ԺԳ . 18 :)
Ուրիշ անգալ կըսէ որ Քնի խաչին թշնամի են , փորեր-
նէն ուրիշ Թժ չեն ճանչնար . « Ալով ասեմ զԹշնա-

մնաց խաչին Քնի, որոց սատուած որովայնն իւրեանց է,, (Փիւիւ . Գ . 18 .)

Իսկ որոնք որ ուտելու խմելու կողմանէ զգուշաւոր են, երկան կեանք կուենան, հոգինն ալ մարմինին ալ առողջ կըլլայ. “ Իսկ որ ժուժկալն է, յաւելու ՚ի կեանս,, (Սիւտ . 15 . 34 .) Ըուիճի Գոռնար աղ- նուական վենեփկցին՝ ուտելու խմելու կողմանէ զգուշաւոր կեանք անցնելու վայ գիրք մը ունի գրած, որուն մէջն իր վայ կը պատմն որ ինչուան երեսունը- հինգ ասորուան եզեր է նէ՝ չափազանց ուտել խմելուն համար միշտ հիւանդութեան կեանք անցուցեր է, միշտ գեղերու կարօտ. իսկ երբոր սկսեր է ուտել խմելուն չափ գնել, անկէջ ետքն ամենեկն հիւանդութիւն մը չէ ունեցեր և ինչուան իննասունըհինգ ասորի ապրեր է: Գաղենոս վարպետ բժիշկն ալ հարուր քառասուն տարի ողջ առողջ ապրեր է: Հիմայ կրտէք որ՝ հարկաւորաւ պէս անանկ վարպետ բժիշկը գիւտ մը գասած պիտոր ըլլայ կեանքն երկընցնելու: Գասած գիւտը գիտէք ինչ էր, ինքն յայտնի կը զուրցէ. “ Ոչ երբէք սեղանէն կուշա ելեր եմ,, կրտէ: Սմմնուան ալ որ կը հարցունէին թէ ի՞նչպէս ան տարիքը հասեր էր, աս պատասխանը կուտար. վասն զի միշտ սեղանէն անանկ կեցրեմ՝ որ՝ գեռ արորժակ ունիմ ուտելու:

Ի՞նչ աղէկ կեանք էր որ Եգիպտոսի Ճգնաւորները կանցնէին, սուրբ Իշարիոնը, Պոլ պարզամտը, Մակար, Ոնոփրիոս, Սնան արքան, և ամեն ուրիշ Ճգնաւորներն որ այնչափ երկան կապրէին. կարծես որ ժամանակին հետ եզրայր եզեր էին, գար մը վրանին առած ժուռ կուգային: Բայց թեայ անապատին մէջն, տուանց հագուստի, անձրևուն արեփն ու գիշերուան ցոցին տակը, ծոճ ու ծարաւ սաղմոս քաղելէն աղօթքէն մտածականէն հոգնած, և ետքն ալ հացէն ընդեղէնէն ու խոտեղենէն ուրիշ բան բերաննին չէին զընէր, խմածնին ալ պարզ ջուր էր: Այսու ամենայնիւ ողջ առողջ ինչուան իննասուն՝ ինչուան հարիւր տարի ու հարիւրէն աւելի կապրէին. ու գիտելու բանն ան է որ ամենքն ալ առաքինի, ու սուրբ անձինքներ էին. վասն զի քիչ ուտելով մարմինն կը մահացնէին, լեզուներն ու կրքերնին կը զսպէին, մտքերնին աղատ կըլլար աղօթք ու մտածական ընելու, և ամեն առաքինութիւն

կը գիւրանար իրենց : Հին ատենն ալ որ այնչափ երկան կապրէին մարգիկ, ութը հարիւր՝ ինը հարիւր և ինչուան հազարի մտա, թնչ կը կարծէք. թնչ էր կերածնին . սուրբ գիրքը կըսէ . “ Սկիզբն կենաց մարգոյ ջուր և հաց , , . (ՍԻՐԿ . ԻԹ . 28 :) Ան ատենի մարգիկը միս չէին ուտեր , տեսակ տեսակ խառնափնթոր կերակուրներ չէին ուտեր , կերածնին հաց ու պտուղ էր . խառնին ալ պարզ ջուր : Ետքը հնարեցին մարգիկ տահամով կերակուրներն ու տեսակ տեսակ աղնիւ գինիները . անով մարգուս կազմուածքն աւելի տկարացաւ : Կարճ խօսքով , սուրբ գիրքն ըսածն յայտնի կը տեսնենք փորձով որ “ Յորկրամտութենէն բազումք մեռան . խի որ ժուժկալն է՝ յաւելու ՚ի կեանս , , :

Անանկ է նէ՝ ազէկ մտածենք , սիրելիք , որկրամտութեան ըլլած հողէոր ու մարմնաւոր վնասներն , ազէկ մտածենք մեծ մեծ օգուտներն որ բարեխառնութեան առաքինութիւնն՝ այսինքն չափաւոր ուտել խմելը կը բերէ մարգուս : Մտածելք որ քրիստոնէսայ ենք , ու ՔԾԻ մեր փրկչին պարտական ենք նմանելու . ինքը քատսուն օր անօթի կեցաւ , ծով՝ ծարաւ քաղցէ քաղցը կը պտրտէր ամենասն բարիք ընելու . ետքը մահուան տենն ալ ան սոսկալի ծարաւը քաշեց : Աս բաներն աղէկ մտածենք , և առաջագրենք ասկէց ետքն ուտելընու խմելընու կարգ կանոն գնել . այսինքն նախ գիտաւորութիւննիս շիտկել՝ որ ուտել խմելընու վախճանն ախորժիլ ու համ առնել ժիայն չըլլայ . հապա գիտաւորասկէս կեանքերնիս առողջութիւննիս և ուժերնիս պահել . անոր համար ոչեպք եղածին չափ ուտել , ամեն մարգ իր կազմուածքին և իր աշխատանքին համեմատ . ետքն ալ առողջագրենք փախչել ան ընկերութիւններէն և ան առիթներէն , որ մեզի պատճառ կըլլան չափազանց ուտել խմելու : Աս բարի առաջագրութիւններն ընկնէս ետքը՝ խնդրենք այլև որ մեզի շնորհք սայ առաջագրածնիս պահելու . ասանկով կը խաղսինք որկրամտութեան ախտէն , ողջ առողջ և երկան կեանք կուենանք , քրիստոնէաբար կապրինք , և աս ժամանակաւոր կեանքէն յաւիտենական կեանքը կանչնինք :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃՁԵ .

Նախանձու լրայ :

Նախանձը թէ որ ջերմ ըլլար նէ , կրէ առակը , բռ-
լոր աշխարհքս ջերմասներով լեցուն կըլլար : Ըսել
կուզէ որ՝ աս անխճած ախան , աս սատանայտկուն մո-
լաւթիւնը , հաաբասկ եզած է ամմենուն , ամմեն տեղ
տիրեր է , ամմենուն սիրաը դիւրաւ կը մտնէ , ինչուան
բարեպաշտ մարդկանց քովն ալ կը մտանայ : Ասկայ է
վեցերորդ մահու չափ մեղքը , որուն վրայ այսօր պիտի
խօսիմ :

Ի՞նչ է ուրեմն նախանձ ըսածնիս . նախանձն է տրրա-
միւ ուրիշի բարեպաշտ վրայ . չախորժիլ որ ուրիշի բարիք
ըլլայ , կարծես թէ ուրիշին եղած բարիքը մեզի վնաս
ըլլար կամ մեզի անարգանք . զոր օրինակ մէկն ուրիշը կը
գովէ , մէկը պաշտօնի մը կը հասնի , մինը կը տրամփնք իբր
թէ անոր ընդունած գովեստը կամ մէկալին առած
պաշտօնը մեզի վնաս կամ անարգանք ըլլար . աս նա-
խանձ է : Ուստի սուրբ Օգոստինոս կրէ որ “Նախան-
ձը մեղմէ մեծերուն վրայ կունենանք , ուզելով իրենց
հաւաստարիւ . մեղմէ վար եղողներուն վրայ կունենանք ,
չուզելով որ անոնք մեզի հաւաստարին . մեզի հաւաստար
եղողներուն վրայ ալ կունենանք , ուզելով անոնցմէ
վեր ըլլալ , Ասկեց կրնաք հասկընալ որ նախանձը
հպարտութենէ առաջ կուգայ , այսինքն ատ անխճած
բաղձանքէն՝ մեծ ըլլալու և եղածնէս աւելի բան մը ե-
րևնալու . անանկ որ՝ եթէ հպարտ չըլլայինք , նախան-
ձոտ չէինք ըլլար . ու թէ որ նախանձոտ ենք , ստոյգ
նշան է որ հպարտ ալ ենք : Ասկեց աս ալ կրնաք հաս-
կընալ որ նախանձը շիփշիտակ եղբայրսիրութեան գէժ
է , և առանց եղբայրսիրութեան չենք կրնար փրկութե
հասնիլ : Վասն զի եղբայրսիրութիւնը կը պահանջէ որ
ուրիշներուն բարիքն ուզենք , ամմենուն բարիք ընենք ,
ամմենուն բարեպաշտ վրայ ուրախանանք մերինին պէս .
իսկ անխճած նախանձը չէ թէ միայն չի թողուր որ ու-

րիչին բարիքն ուղենք և ուրիշներուն բարիք ընենք, աչ նաև անոնց բարեացը վրայ կը արամեցնէ զմեզ. ուստի անոնց մնասուն վրայ ալ կուրախացնէ : Վասն զի նախանձոտն ինչպէս չախորժիր որ ուրիշն առաջ երթայ և գառաւորի՝ անոր պատիւն իրեն անարգանք սեպելով, ինչպէս որ չախորժիր որ ուրիշի բարիք մը ըլլայ՝ անոր բարիքն իրեն մնաս սեպելով, ասանկ ալ անոնց մնասուն և անարգանացը վրայ կուրախանայ՝ իրեն շահու պատիւ սեպելով :

Բայց ուրեմն ուրիշի բարիքն և յաջողութիւնը չուզելը՝ նախանձ կըլլայ միշտ : Չէ. քանի որ նախանձուն վրայ չեմ խօսած՝ աս զանազանութիւնը հարկաւոր է, այսինքն որոշել որն է նախանձը, որը չէ : Սուրբ Ագուստինացին կըսէ՝ որ շորս կերպ արամութիւն կրնանք ունենալ ուրիշի բարեացը վրայ :

Առջի կերպն է՝ երբոր կը արամինք, չէ թէ ուրիշին ունեցած բարւոյն վրայ, հապա վախնալով որ անով մեզի մնաս մը ընէ. զոր օրինակ մէկն իր թշնամւոյն իշխանութեան հասնելուն վրայ կը արամի, չէ թէ անոր եզած բարիքը չուզելով, հապա վախնալով որ ան իշխանութեամբն իրեն կարենայ մնաս ընել : Ասիկայ նախանձ է. չէ կրսէ սուրբ վարդապետն, այլ վախ :

Երկրորդ կերպն է՝ երբոր կը արամինք, չէ թէ ուրիշին բարւոյն վրայ, հապա մենք ալ նոյն բարիքը չունենանք ուս համար. զոր օրինակ մէկն իր ունեցած գիտութեանն ու կատարելութեանցը համար պաշտօնի մը կը հասնի, կը արամինք՝ չէ թէ անոր պաշտօնի հասնելուն վրայ, հապա նոյն գիտութիւնն ու կատարելութիւնները մենք ալ չունենալնուս համար որ նոյն պաշտօնին հասնելինք : Ասիկայ նախանձ է. չէ, կրսէ սուրբ վարդապետը, հապա անոր հասնելու ջանք ու բազմաք, այսինքն բարի նախանձ :

Երրորդ կերպն է՝ երբոր կը արամինք, չէ թէ ուրիշի բարւոյն վրայ, հապա անոր անարժան ըլլալուն համար, անանկ որ՝ եթէ անարժան չըլլար նէ՛ չէինք արամիր. զոր օրինակ մէկն աշխարհագրական կամ եկեղեցական իշխանութեան մը կը հասնի որ չէ թէ միայն անարժան է ան իշխանութեանն՝ այլ նաև անկարող, կը արամինք որ անանկ մարդու ձեռք անցաւ իշխանութիւնը : Ասիկայ ալ նախանձ չէ, կրսէ նոյն

սուրբ վարդապետն , այլ մարդուս դժարը գալ տեսած
անպատշաճութեանը վրայ :

Չորրորդ կերպն է՝ երբոր իրաւքնէ կը արտօնը ու-
րիշին բարւոյն վրայ , այսինքն անոր համար որ ինչու ան
բարիքն իրեն եղաւ , և ինքն անով մեղմէ զիւր կամ մեղի
հաւատար և գաւ : Այս է բուն նախանձն , սա է ան նշու-
ված ախտն որ՝ չէ թէ միայն քրիստոսնէի մը՝ այլ նաև
աղէկ սիրտ ունեցողի մը անվայել ու գարշելի ախտ է :

Ուրիմն կը խարուին սրունք որ տեսնելով որ մէկն ու-
րիշին ունեցած յաջողութեանը վրայ կը տրտմի , կամ
իրենց սրտին արտմութիւն մը կուգայ , մեկէն նախանձ
կը կարծեն : Տեսէք ինչ օգուտներ ունի քրիստոսնէա-
կան վարդապետութեան գալը , խրատ և յորդորակ
լսելը . քիչ քիչ մարդուն միտքը կը լուսաւորուի , իր
քրիստոսնէական պարտքերը կը սորվի , աղէկը գեշէն
կորուչէ , սրն է մեղքը որը չէ , սրն է ներքի մեղքը որն
է մահուչափը , և ասանկով իր խղճմտանքը կը կառա-
վարէ : Իսկ որունք որ չեն գար ժողովը պարտին
տուած իրատները լսելու , և կարծես թէ կամքնան
գալու՝ իրենք զիրենք գիտունի տեղ գնելով , կամ քիչ
բան գիտեն , կամ ամենին տգէտ են ու տգէտ կը մնան
հաւտարի և բարի վարուց վերաբերեալ բաներու : Ա-
սանկները թէ և հոգևոր կրթութիւն ընեն , թէ և Ծար-
տասանական քարոզներ լսեն , (թէ որ ալ լսեն ,) այ-
տու ամենայնիւ շատ բանի տգէտ կը մնան . և սա իրենց
ազիտուէր շարդարացըներ զիրենք Եյ առջին , վասն զի
կամաւոր ազիտուի է . և իրենց քրիստոսնէական պարտքը
չիգիտցողներն ԾԾ ալ զիրենք չուզեր գիտնալ . « Ապա
թէ ոք ազիտանայցէ , ազիտասցի , » (Ձ . Կ . ր . Ժ . 28 :

Հիմայ որ տեսանք բուն նախանձը որն է , և մեկալ
ըտածներս ինչպէս տարբեր բաներ են , կը կարծէք որ
ուրիշ բան չիկայ լսելու , ամեն բան յայտնի է . բայց
ամենի չէ : Դեռ ուրիշ շատ բան կայ բացատրելու մեկ-
նեղու սորվելու . նորէն կըսեմ , հարկաւոր է որ աս
բաները լսէք , չէ նէ ուրիշ կերպով չէք կրնար սորվիլ :

Ըսի որ ուրիշին բարեացը վրայ արտօնի՞ն՝ երբեմն նա-
խանձ է , երբեմն ալ ուրիշ կերպ բան , այսինքն կամ
վախ՝ որ անով մեղի մնաս մը չըլլայ , կամ բարի նախանձ՝
ուրիշներուն հասնելու ջանալով , և կամ անոնց անար-
ժան և անկարող ըլլալուն համար դժարը գալ . բայց

հիմայ որ աս բաներուն նախանձ չըլլալն իմացանք ,
տեսնենք թէ ազէն բաներ են , մեզք է ընելը թէ չէ :
Սուրբ Ագոսինային չքտեր որ աստեք մեզք չեն , հապա
նախանձ չեն , կրնան առանց մեզաց ալ ըլլալ կրտէ . ը
տել է որ երբեմն մեզք է , երբեմն չէ , պարագաներուն
նայելով : Սիտինք ան տրամութենէն՝ որ վախնալէն ա
ռաջ կուգայ որ չըլլայ թէ մեզի կամ ուրիշին անկէց
իջատ մը ըլլայ :

Առ տրամութիւնը մեզք չըլլար՝ երբոր հասնելու
իջատն անիրաւ իջատ է , կամ վախերնիս ստոյգ է , չէ
թէ երեւակայտկամ՝ հիմ մը չունեցող . զոր օրինակ տես
նելով որ մէկն իշխանութեան հասաւ՝ կը տրամփնք ,
վախնալով որ չըլլայ թէ անիրաւութիւն ընէ մեզի կամ
ուրիշներուն . ու վախերնիս ալ պարագ վախ չէ , վասն
զի ան մարդը մեզի թշնամի է և սխակալ մարդ է , սպառ
նալիք ալ ըրած է : Կամ տեսնելով որ մէկը մեր երկրին
քովն երկիր կը գնէ՝ կը տրամփնք , գիտնալով որ կռուա
րար մարդ է՝ գրայիներուն հետ միշտ վէճ կընէ , Գամ
անիրաւ է՝ ուրիշին բանը կը յափշտակէ . ուստի պատ
ճառ ունինք վախնալու որ մեզի իջատ ընէ : Առանկ
տրամութիւնը մեզք չէ , վասն զի ուրիշին բարեպաք համար
տրամիլ չէ . կը տեսնենք որ Եսթեր սուրբ թագուհին աւ
Մուրթքէ ալ որ սուրբ գիրքն այնչափ զիրենք կը գովէ՝
շատ տրամեցան Համանին իշխանութեան հասնելուն
համար . վասն զի ստոյգ գիտեին որ շատ չարիք պիտոր
ընէ , ինչպէս փորձեց ալ ընելու , Արատչէս թագա
ւորին ձեռքին տակն եզող բոլոր Հրեաներն անիրաւա
բար ջարդել ուզելով :

Իսկ թէ որ տրամութիւննիս առաջ գայ վախնալէն որ
չըլլայ թէ այ փառացն անարգութիւն մը կամ հաւատ
քի և բարի վարուց իջատ մը ըլլայ , ան ատենը մեր
տրամութիւնը՝ չէ թէ միայն մեզք չըլլար , այլ նաև ա
ռաքինութիւն կըլլայ . զոր օրինակ թէ որ տրամփնք
տեսնելով մէկուն իշխանութեան հասնելը՝ որ հաւատ
քի և բարեպաշտութեան և բարի վարուց գէմ բաներ
պիտոր խոթէ , առաքինութիւնը ոտքի տակ պիտոր
առնէ , մոլութիւնը վարձատրէ : Առանկ տրամութիւնն
ուրիշի բարւոյն նախանձիլ չէ , այլ այ փառաւր զիւժ
խնգրութիւն , հասարակաց հոգևոր ու մարմնաւոր
բարիքն ուզել , ու նախանձայուզութի՛ն՝ որ բարեպաշտ
և անժասէր մարդ մը չի կրնար չընել :

Այնչափ ստոյգ է սա բանս որ, չէ թէ միայն ասանկ ներքու յաջողութեանը վրայ արտաբեր մեղք չէ, հապա նաև կրնանք իրենց կործանումը բաղձալ. ատելութե համար չէ, այլ որպէս զի այ փառացը՝ հաւատքի ու բարի վարուց մնաս չըլլայ: Անոր համար ամենայն որբոց լիթանիային մէջը կը խնդրենք որ Թժ ռուբը եկեղեցւոյ թշնամիները խոնարհեցնէ: Ասանկ ալ Յեսու և իսրայելացւոց իշխանները արտանցան իրենց թշնամեացն յաջողութեանը վրայ. ասանկ ալ Ոնիա քահանայապետը արտանցաւ Հեղիոգորոսին իշխանութեան հասնելուն վրայ. և երբոր անասաւ այ անհրեոյթ զորութեամբն անոր կործանումը՝ մեծ ուրախութիւն ըրաւ բոլոր ժողովրդեանը հետ, չէ թէ ատելութեան համար՝ հապա այ փառացն ու տաճարին անարգանք չըլլալու համար:

Ուրեմն ուրիշի բարեացն և յաջողութեանը վրայ արտաբեր որ չըլլայ թէ այ փառացն անարգանք մը, մեզի կամ ուրիշներուն անիրաւ մնաս մը ըլլայ, նախանձ չէ՝ այլ անմեղ կամ բարի վախ մըն է: Բայց թէ որ վախերնիս հիմ մը չունենայ, ոչարապ կասկած մը ըլլայ, կամ մնասն որ կը կասկածինք՝ անիրաւ չըլլայ, ան տենը նախանձ է ըրածնիս. ինչպէս թէ որ մէկը վախնայ որ մեծաւորն իր յանցանքը պատժէ պիտոր, և անոր իյնալն ուղէ, նախանձ է ըրածը:

Հիմայ դանք ան արտանութեանն որ կըզգանք ուրիշի ունեցած բարիքը մենք ալ չունենալնուս համար: Աս զգացմունքը թէ որ կարգաւորեալ ըլլայ նէ, մեղք չէ, մանաւանդ աղէկ բան է. վասն զի ասով մարգս կը յորգորուի կը ջանայ առաջ երթալ, առաքինական գործքեր ընել: Ուստի սուրբ Հերոնիմոս խաթունի մը խրատներ գրելով իր աղջկանն աղէկ կըթուութիւն ապու համար, կը յորգորէ զինքն որ աղջիկն ուրիշ աղջիկներու հետ դաստիարակութեան գնէ, որպէս զի անոնց նայելով՝ բարի նախանձ անենայ, և առաջ երթայ: Բայց թէ որ աս զգացմունքը կարգաւորեալ չըլլայ նէ՝ բարի նախանձ չըլլար, մեղք կըլլայ. ուստի կարգաւորեալ ու բարի նախանձ ըլլալու համար իրեք բան պէտք է:

Նախ՝ ինչ բանի համար է արտանելիս որ մենք չունինք նէ, պէտք է որ աղէկ և անմեղ բան ըլլայ. զոր օրինակ մէկը գիտութեան կամ արուեստի մը մէջ գե.

րազանցեր է , ուրիշ մը տեսնելով անոր անանկ առաջ երթալը՝ կը տրտմի, չէ թէ անոր առաջ երթալուն համար՝ այլ իրեն անհագուծեանը , որ կրնար նոյն պարծանքն ունենալ ու կորսընցուց : Արիկայ բարի նախանձ մըն է , վասն զի բազմացած բանն ալ բարի է . ու թէ որ աս բարի նախանձուին իր ջանքն եւեցընէ , և ինքն առաջ երթայ գերազանցէ նէ , չէ թէ միայն անմեղ բան կըլլայ ըրածն՝ այլ նաև գովելի : Իսկ թէ որ բազմացած բաներնիս չէ թէ միայն բարի է՝ այլ նաև նր ու առաքինի , նախանձնիս ալ նր կըլլայ . զոր օրինակ կը տեսնենք բարեպաշտ անձ մը , խոնարհ , համբերող , եղբայրասէր , ու սրտանց կը արտփնջ ան առաքինութիւնները մենք ալ չունենալնուս համար . ասկէց սուրբ նախանձ կըլլայ : Ար նախանձն է որ Պօղոս առաքեալ շարունակ զմեզ կը յորդորէ ունենալու . “Նախանձաւորք լերուք շնորհացն՝ որ շուն են” . (Թ . Կորն . ԺԲ . 31 :) “Նախանձաւորք լերուք հոգևորացն” . (Աւդ . ԺԳ . 1 :) “Լաւ է նախանձաւոր լինել ՚ի բարիս յամենայն ժամ” . (Գողոթ . Գ . 18 :) Ար նախանձն էր որ ունէին ամենն սուրբերը՝ կաաարեւութեան հասնելու . ինչպէս սուրբ Անտոն Զդնաւորն որ որուն վրայ առաքինութիւն մը տեսնէր , կը ջանար ինքն ալ ունենալու : Ար ջանքն , աս բարի նախանձը պէտք էր ունենային ամենն քրիստոնէայք . պէտք էր արտմէին ուրիշներուն օւնեցած առաքինութիւններն իրենք չօւնենալնուն համար , ու ջանային որ ունենան : Բայց ընդ հակառակն կան անանկներ որ ուրիշներուն գէշութեանը կը նախանձին , կը տրտմին որ իրենք ալ ուրիշներուն պէս թոյլ ու գատարկ կեանք չեն անցըներ , զբոսանքներու ունայնասիրութեան օւ կրքերնին գոհ ընելու հետ ըլլալով . կը տրտմին որ իրենք ալ ուրիշներուն պէս մարդ խաբել չեն գիտեր , ոխերնին չեն կրնար հանել , հարստութիւն չեն կրնար գիզել . կը տրտմին որ չեն կրնար հագուել սգուիլ թատարոնները , պար պարելու և տեսնուելու տեղաւանք պարտիլ : Արիկայ է ան գէշ նախանձն որ ‘Իաւթ մարդարէն վար կը զարնէ , կը խրատէ զգուշանալ անկէց . “Մի նախանձիր ընդ չարս , և մի ընդ այնտիկ՝ ոչք գործեն զանօրէնութիւն” . (Աղ . ԼԳ . 1 :)

Երկրորդ՝ որպէս զի բարի նախանձ ըլլայ ըրածնիս ,

պէտք է որ մեր վախճանն ալ գիտաւորութիւններ ալ բարի ըլլայ . զոր օրինակ մէկը կը արամի ուրիշին գիտութիւնն և աջողակութիւնը չունենալուն համար , և ետևէ կիյնայ ունենալու . բայց ինչո՞ւ . փառասիրութեան համար , անկէց աւելի փառք ունենալու համար : Ատիկայ գէշ նախանձ է , վասն զի վախճանն ալ գէշ է : Աւրիշ մըն ալ քարոզութիւն ընելու բաղձանք ունի , աակէց աղէկ բաղձանք կըլլայ . բայց՝ թէ որ անափառութեան ու շահասիրութեան համար է ըրածը , վախճանը գէշ ըլլալով նախանձն ալ գէշ կըլլայ : Ուստի Պօղոս առաքեալը վար կը զարնէ անոնց փառասիրութիւնն որ առաքելոց քարոզութեանն յազմելու և անոնցմէն աւելի պարծանք ունենալու համար կը քարոզէին . “ Ոմանք առ նախանձու և հակառակութեան զԲՄ քարոզեն . . . և ոմանք առ հետառութեան զԲՄ պատմեն , այլ ոչ սրբութեամբ ” . (Փիլիպ . Թ . 15 :

Երբորդ՝ որպէս զի բարի նախանձ ըլլայ ըրածնիս , պէտք է որ անոր համար բանեցուցած հնարքնիս ալ բարի ըլլայ : Աղէկ է ջանալն որ մէկը բարի վախճանի համար առ կամ ան պաշտօնին կամ իշխանութեանը հասնի . բայց թէ որ հոն հասնելու համար բանեցուցած հնարքները բարի չըլլան նէ , ինչպէս թէ որ սուտ կամ կեղծաւորութիւն կամ զրպարտութիւն կամ կաշառ կամ ասոնց նման ապօրինաւոր հնարքներ բանեցրնելու ըլլայ նէ , ըրածը գէշ նախանձ կըլլայ : Պօղոս առաքեալ իր հրէութեան ատենը խիստ նախանձաւոր էր հայրենի աւանդութիւններուն , ինչպէս ինքը կըսէ . “ Յառաջողեմ էի ՚ի հրէութեան քան զբաղում հասակակիցս իմ . . . առաւել նախանձախնդիր էի իմոյ հայրենի աւանդութեանցն ” . (Գաղաթ . Թ . 14 :) Աս իր նախանձը բաղձացած բանին կողմանէ ալ , իր վախճանին կողմանէ ալ բարի էր , վասն զի այ փառացն և իր ազգին բարւոյն համար էր . բայց միջոցներն ու հնարքներն որ բանեցուց՝ գէշ էին , վասն զի սուրբ եկեղեցին հալածեց , սուրբ Ստեփանոս քարկոծելու գործակից եղաւ , ու քրիստոնեաները բռնելու բանադնելու իշխանութիւն առաւ : Ասոնք անանկ գէշ բաներ էին՝ որ իր բարի նախանձը բոլորովին չարի գարձուցին . անոր համար դարձի գալէն ետքը՝ չարաչար զըջաց իր ըրածին վրայ , ու կըսէ . “ Չեմ իսկ արժանի թէ կո-

չեցոյց առայբեալ, զի հալածեցի զեկեղեցին ւայ 33
(Ձ. Կ. Բ. Ժ. 9.)

Հիմայ կրմնայ որ ան արամուծեանը վրայ ալ խօսիմ, որ ուլիշին անարժան և անկարող ըլլալուն համար դժարնիս գալէն՝ առաջ կուգայ: Ասիկայ ալ կրնայ առանց մեղաց ըլլալ. բայց թէ որ անարժան մարդու մը հոգևոր բարեացը վրայ գժարնիս գալու ըլլայ նէ, չար նախանձ կրլայ, մեղք է: Իսոք հասկընալու համար անզգամ մեղաւոր մարդու մը՝ որ հազար չարիք ըրած է և դժարի արժանի է, Թժ շնորհք կուտայ ու գարձի գալով՝ առայբնի մարդ մը կրլայ. ասոր վրայ թէ որ մեկուն գժարը գալու ըլլայ նէ, չար նախանձ կրլայ ըրածը, մահու չափ մեղք կը գործէ, վասն զի բոլորովին եղբայրսիրութեան և ւայ ողորմութեանը գէմ է: Ուրիշ մը անանելով որ երբեմն մեղաւորներուն բանը աշխարհիս վրայ կը յաջողի և կը հարստանան, գժարը կուգայ՝ հարստութեան արժանի չեն ըսելով: Ասիկայ ալ մեղք է, եղբայրսիրութեան և ւայ նախախնամութեանը գէմ ըլլալով. բայց ինչպէս առաջուց ըսի. թէ որ գժարը գալն անոր համար ըլլայ որ՝ հարստութեանը փէշի պիտոր բանեցընեն և աւելի մեղք պիտոր գործեն, ան ատենը մեղք չըլլար: Իսկ թէ որ անանեք որ անարժան մարդ մը իշխանութեան ետեւ իյնալով արժանաւորները կը զրկէ ետեւ կը ձգէ և ինքն առաջ կանցնի, և աս բանիս գժարնիս գալու ըլլայ իր ընելու շարեացը համար, և անոր իշխանութեան իյնալն ազենք նէ, չէ թէ միայն մեղք չէ՝ այլ նաև բարի բաղձանք մըն է. ուստի Գուլիթ մարդարէն կը բաղձար որ գեշ մարդիկ մեծութեան և իշխանութեան չհամարին, ուժ չունենան. “ Իսորտակեսցի բազուկ մեղաւորի և չարի, խնդրեսցին մեղք նորա, և նա մի գացի 33. (Սը. Թ. 15.) Յետև Սիրաբայ որդին ալ ւայ ժողովուրդը շարշարոզներուն կործանումը կը բաղձար. “ Որ չար շարեն գժողովուրդ քո. գացին զկորուստ ապակամութեան 33. (Սիրա. Ժ. 10.)

Ասոնք են ազէկ նախանձը գեշ նախանձէն սրտելու կանոնները: Եկած կիրակի պիտոր խօսիմ բուն գեշ նախանձին վրայ, որ իրաւջրնէ ուրիշին բարւոյն վրայ արամիշն է. եկէք որ անանէք ինչ զարշէք պիտ է, և ինչ գեշութիւններ անկէց առաջ կուգան:

ՅԱՐԴՈՐԱԿ ԺՁԶ .

Չոր եւթանյոսն և անկէջ ստալ էկած Գեղ-Ռիւնէրուն վայ :

Անանկ է նէ , ինչպէս անցած կիրակի սուրբ Ագուի-նաքին խօսքովն ըստ , նախանձ չէ տրամիլն ուրիշի բա-րոյն վայ՝ երբոր գիտենք որ անող մեզի կամ ուրիշ ներուն վնաս և անկրաւութիւն պիտոր ըլլայ . նախանձ չէ տրամիլն ուրիշի բարւոյն վայ՝ երբոր տրամուծիւն նիս ան բանէն զուրկ ըլլալնուս համար է . նախանձ չէ անարժան և անկարող մարդկանց առաջ երթալուն վայ գժարնիս գալը : Ասանք նախանձ չեն , բուն նախանձն ան է՝ երբոր մէկն ուրիշի բարւոյն , հարբստութեանն , յաջողութեանն և ունեցած համարմունքին վայ կը արտօմ , ուրիշ պատճառի համար չէ՝ բայց միայն անոր ան բարիքն ունենալուն համար . վասն զի անոր ան բարիքն ունենալն իրեն վնաս և անարդանք կը սեպէ , և անող իրեն անկէջ վար մնալ մը կըլլայ : Աս է բուն նախանձ ըսուած ախար , գարշելի և անվայել՝ չէ թէ միայն քրիստոնէի , այլ նաև աղնուական մարդու մը : Աս գիւական ախան է՝ որ ամեն տեղ կը մթանէ , ամենուն սրտին կը տիրէ , և այնչափ հոգևոր ու մարմնաւոր վնասներու և անկարգութեանց պատճառ կըլլայ , ինչպէս պիտոր ցընեմ ձեզի :

Առջի գիտնալու բանն ան է որ՝ նախանձը թեթև ու պղտի բարեգործութեամբ , օրհնած ջրով ջնջուելու մեղքերէն չէ . ախա մըն է որ ըստ ինքեան իր բնութե-նէն մահացու մեղք է . անանկ որ ուրիշի բարւոյն նախանձիք , (հերիք է որ պղտի բանի մը վայ կամ առանց մտածելու ջրայ .) մըն մահուչափ մեղք է : Վասն զի մէկն որ ուրիշի բարւոյն կը նախանձի՝ եղբայրսիրութեան գէմ կընէ , և յայանի է որ չունի ան սէրն սր՝ մարդս անող ուրիշի հետ ուրախակից ու վըշտակից կըլլայ , ինչպէս առաքելալը կըսէ . “ Խնդալ ընդ խնդացողս , լալ ընդ լացողս ” . (Հո . ԺԲ . 16 .) կարճ

խօսքով յայտնի է որ ընկերը չի սիրեր. վասն զի թէ որ սիրէր նէ, անոր բարեացը վրայ չէր արածէր: Իսկ ա. ուանց եղբայրսիրութեան կրնայ մեկը փրկութիւն հասնիլ. չէ, անկարելի է. « Որ ոչն սիրէ, անդէն ՚ի մա. հուն կայ », (ձ. Յ. 4. Գ. 14.) վասն զի այ ամեն պատուիրանքներն Եծսիրութեան և եղբայրսիրութեան վրայ հաստատուած են. « Յայս երկուս պատուիրանս ամենայն օրէնք և մարգարէք կախեալ կան », (Մտ. իձ. 40.) Մահացու մեղք ըլլալն անկէց ալ յայտնի է որ Պօղոս առաքեալը ծանր մեղքերուն կարգը կը գնէ նախանձն ալ, յախտնական դատապարտութիւն արժանի, և արքայութենէ զրկող մեղքերուն հետ կը համրէ. « Զլքեալսն ամենայն անիրաւութեամբ... լի նախանձու սպանութեամբ... որք զայսպիսիսն գործեն, արժանի են մահու », (Հ. - ձ. 29.) « Բըշ, նամութիւն, հեռ, նախանձ... չարակնութիւն, սպառ, նութիւն... որ զայսպիսի ինչ գործ են, զարքայութիւն այ ոչ ժառանգեն », (Գողոս. Ե. 20.)

Ասկէց ՚ի զառ՝ նախանձն անանկ մեղք մըն է, կըստ սուրբ Օգոստինոս, որ մինակ չի կրնար ըլլալ, ուրիշ շատ մեղքերու ալ պատճառ կըլլայ. վասն զի նախանձնէն առաջ կուգան՝ ատելութիւն, քսութիւն, ու շարունակ նորէն նորէն մեղքի մէջ իյնալ: Ինչու որ նախանձուք թէ որ մեկուն գովեստը լսէ, կը արամբ. թէ որ տեսնէ որ մէկն ուրիշներուն սիրելի է, կը արամբ. թէ որ տեսնէ որ մէկն ուրիշներուն առջին պատիւ և համարմունք ունի, կը արամբ. թէ որ տեսնէ որ ասն տեղ ունեցեր է, պաշտօնի տէր եղեր է, իշխանութեան հասեր է, կը արամբ: Ուստի քանի որ խելքը վրան ըլլալով աս արամութիւնը կըզգայ և տեղիք կուտայ, ամեն անգամուն նորէն նորէն կը մեղանչէ: Նմանապէս երբոր ուրիշի վրայ պարստամէք կը լսէ, կուրախանայ. երբոր ուրիշի անարգութիւնը կը տեսնէ, կուրախանայ. երբոր ուրիշի վրասը կը տեսնէ, կախորժի. ու քանի անգամ որ աս ուրախութիւնն և փառքին զգալով տեղիք կուտայ, նորէն նորէն կը մեղանչէ: Իսկ բազմաամբին քսութեան և ատելութեան վրայ երկայնի խոսքայ եղբայրսիրութեան վրայ խօսելու ատենս. բոլոր հաս ջըրնեմ միայն՝ ինչպէս գիւրաւ նախանձուք աս մեղքերուն մէջը կ'իյնան:

Թող աղէկ քննեն նախանձոտներն իրենց սիրտը . երբոր մէջքը մեկուն վայ նախանձի սկսան նէ՝ անկէց ետքը չէր որ սկսան անոր պակասութիւնները մեկուն մեկալին պատմել, և անիկայ ուրիշներուն առջին վար զարնել: Անկէց ետքը չէր որ սկսան անոր վայ բամբասանք ու քառութիւն ընել, անանկ բաներ պատմել զբան՝ որ ուրիշներն իրեն հետ պագին, իրեն գէժ ըլլան: Անկէց ետքը չէր որ սկսան անոր հետ ատելութիւն ու նենալ, ջանալ անոր փնաս հասցընել խօսքով ու գործքով: Յակոբ նահապետին որդիքն օրինակ ըլլան աս բանին: Ասոնք անանկըզ որ հայրերնին աւելի կը տիրէր Յովսէփ գեղեցիկ իրենց եղբայրն, և իրեն ծաղկեայ պատմութեան մըն ալ շիներ էր, սկսան նախանձելու. աս իրենց նախանձն աւելի գրգռուեցաւ լսելով իրենց եղբորը անսած երազը՝ որ որ մը իրենց վայ իշխանութիւն ունենալը կը ջջընէր: Աս նախանձը գիտէք ինչուան ուր ասարաւ ձգեց զիրենք. սկսան նախ մէջերնին անոր վայ չար խօսիլ, ու հետը թշնամանալ. ետքը զբան խնտալ, ու զինքը նախատել՝ երազատես ու հպարտ կանչելով. ետքը ետքը ան աստիճան ատելութիւն ունեցան հետն որ՝ չէին ուզեր ոչ անանկ զինքն և ոչ հետը խօսիլ. « Ատեցին զնա, և ոչ կարէին խօսել ինչ ընդ նմա խաղաղութեամբ », (Սնն. Է. 4) Ինչուան ան աստիճան անգթութեան հասան որ մէջերնին խորհուրդ ըրին կուզէին սպաննել զինքը. Թէ որ չսպաննեցին ալ նէ, զինքը ջրհորը ձգեցին որ մեռնի. Թէ որ ջրհորէն ալ զինքը հանեցին նէ, ծախելու և ստակ վատարկելու համար էր: Աս ամեն բանն ընելէն ետքը՝ հայրերնին ալ խաբեցին, ծաղկեայ պատմութեանն արուճառեցին բերին առջևը ձգեցին՝ ըսելով որ չար գազաններու բերանն ինկեր էր. « Գազան չար եկեր զնա »:

Բայց կը կարծէք որ նախանձուն փնտաներն և անկարգութիւններն այսչափով լնինան. աս անխժած ատախն հոգևոր ու մարմնաւոր՝ հասարակաց և իւրաքանչիւր մարդու ըրած չարիքները համրանքի չեն դար: Աղէկ կըսէ սուրբ Կիպրիանոս որ նախանձը հրպարտութենէ առաջ գալով, ինչպէս հպարտութիւնն ամենն մեղաց աղբիւրն է, ասանկ ալ ինքն ան ամենն մեղքերուն արմատը կը լայ: Ո՞վ Ագամ Եւային մեղան:

չել և իրենց հետ բոլոր աշխարհքս ալ կործանել առուս. սատանային նախանձն որ իր կորսընցուցած երջանկու թիւնը մարգս չիկրնայ վայելել. սուրբ գիրքն է ըսողք. “Նախանձու բանսարկուին եմուա մահ յաշխարհ” : (Իսող. Բ. 24) Սատանան չիկրցաւ քաշել աս բանն. ուստի այնչափ փորձեց զիրենք՝ ինչուան որ մեղքի մէջ ձգեց : Ո՞վ գրգռեց զայինն որ անգլթաբար իր եղբայրն սպաննէ. նախանձն, ինչու որ Եծ Աբելին ըրած զ. հերն իրեն ըրածէն աւելի ախորժեք էր : Ինչու Սաւանանկ անհաշտ ատելութիւն ունեցաւ իր Յակոբ եղբորը հետ, և այնչափ հաշածեց զինքը. նախանձնէն որ հայրն անիկայ իրմէն աւելի օրհնեց : Ո՞վ Բարեւոյնի նախարարները գրգռեց խեղճ անմեղ Դանիէլ մարգարէն ող ող առիւծներուն զիմացը ձգել տալու, նախանձնէն որ անիկայ թագաւորին սիրելի էր և իրենցմէ վեր : Անոր համար միաբանեցան, զբալարտեցին և ըրին չըրին առիւծներուն գուրը ձգել տուին զինքն, և անոնց կերակուր կրլլար՝ թէ որ Եծ ան մեծ հրաշք չընէր որ առիւծները չիգպան իրեն : Ինչու Սաւուղ թագաւորը խեղճ Դաւթի գէմ այնչափ կատգեր էր, իր քաջ ու հաւատարիմ հպատակին. նախանձնէն որ ժողովուրդն անոր քաջութիւնը իրենինէն եւել էր գ. վեր : “Ե՛ւր Սաւուղ զհազարս, և Դաւթի զքիւրս” : (Թ. Թ. Ժ. 7) Աս նախանձն անանկ ատելութիւն մը ունեցաւ հետն որ՝ գիւահար գարձաւ, և ամմն հնարք բանեցուց զինքն սպաննելու : Թողունք արիւ առնոց նման այնչափ չարիքներն որ սուրբ գիրքը է պատմէ, աս միայն ըսեմ. ո՞վ եղաւ Յմի այնչափ չար չարանքներուն ու մահուանը պատճառք. նաեւ Պիլատոս Ծանցաւ, կրսէ սուրբ աւետարանը, որ նախանձն էր պատճառք. վասն զի Քրիստէն մեր իր ամենատար վարքովն, իր սուրբ վարդապետութեամբն, իր ըրած հրաշքներովն օրըստօրէ բոլոր ժողովուրդը կը շահէր և ամմնքը կը շարմացընէր, անոր համար հրեաներն ու մանաւանդ անոնց քահանաները նախանձնեցան իր վայ. “Քանզի գիտէր թէ առ նախանձու մտանեցին զնա” : (Մով. Ի. 18) Աս ըսածներս բոլորն ալ սուրբ Աղ. իրանոսին ու սուրբ Օգոստինոսին խօսքերն են :
Հիմայ ես ալ ըսեմ. ո՞վ է որ ընտանեաց մէջ այնպէս գիւրաւ տարածայնութիւն ու վէճ կը ձգէ, մա-

նաւանդ կնկտոց մէջ: Հասարակօրէն նախանձն է . ամ-
մին պղտփկ բանի համար մէկը մէկալին վայ կը նախան-
ձի, հարսը կէտրոջը, կեսաւրը հարսին վայ, տալը հար-
սին, հարսը տալին վայ . և սակեց կակտին փսփսուքներն
ու բամբասանքները, վէճերն և առելութիւններն որ
չեն լժըննար: Ո՞վ է որ կնկտոց ունայնասիրութիւնը
կը գրգռէ, նորելուք հագուստներ զարգեր կը հնարէ,
և ասանկով տներ կը կործանէ: Հասարակօրէն նախան-
ձը . վասն զի չեն քաշեր որ մէկն իրենցմէ աւելի հա-
գուտի ու զարգարուի . ինչ որ ուրիշի վայ տեսնեն՝
պէտք է որ իրենք ալ ունենան, կրնեն չեն ընէր էրիկ-
նին կը համոզեն՝ ան ալ կրցածէն աւելի ծախք կրնէ,
տանը մէջ խաղաղութիւն պահելու համար: Ո՞վ է որ
արժանաւոր ու կարող մարգիկը չի թողուր որ եկեղե-
ցական կամ աշխարհական իշխանութեան հասնին:
Հասարակօրէն ոմանց նախանձն որ՝ չըլլայ թէ անոնք
աւելի փայլելով իրենց անունը մթըննայ, անոնցմէ վար
երևնան . ուստի կը ջանան որ անոնք չիմեծնան, պա-
տուոյ չիհասնին, ասանկ ծանր վնաս ընելով անոնց:

Բայց ասոնք աւելի մարմնաւոր վնասներ են . շատ
աւելի գէշ են հոգւոր վնասները: Նախանձտար չէ թէ
փայն ուրիշի մարմնաւոր բարիքը չի քաշեր, այլ նաև
հոգւորը . այ փառքն ալ, կրօնքի օգուտն ալ, հոգւոց
փրկութիւնն ալ ոտքի տակ կառնէ: Սուրբ գիրքը կըսէ
որ՝ սատանային նախանձն եղաւ որ մահ խոթեց աշ-
խարհքս, ու նախանձտաները սատանային կը նմանին .
“Նախանձու բանաստրկութիւն եմուս մահ յաշխարհ, և
փորձեն զնա՝ որ նորա փիճակին սակի են” . (Իսա .
թ . 24:) Աս է նախանձտաներուն փառաւոր պարծան-
քը . կուզեն ազնուական ըլլան, կուզեն իշխանաւոր,
ինչ կուզեն ըլլան, արնշահ մարգիկ են, սատանային
նման, անոր արուեստը կրնեն: Սատանային ամմին
բանէն աւելի անհաճոյ՝ մեր հոգւոր բարիքն է, մեր
հոգւոյն փրկութիւնն է, այսինքն ան յաւիտենական
երջանկութիւնն որ ինք իր մեղքով կորսընցուց . ուստի
ամմին ջանք կրնէ որ մեզի ալ կորսընցընել տայ, ինչ-
պէս Ադամ Եւային ըրաւ գրախտին մէջ: Ասանկ ալ
նախանձտաներն որ սատանային նման են՝ չեն արտը-
ժիր ուրիշի հոգւոր բարիքը, կը վախճան որ իր առա-
քինութիւններով իրենցմէն աւելի գովելի ըլլայ և հա-

մարմունք ունենայ, կը վախճան որ անոր կատարելու թիւններովն իրենց անկատարութիւնն երևնայ. անոր համար է որ փտաւոր մարդիկ առաջինինէրը կը հաւածեն: Մէկը թող քիչ մը բարեպաշտ կեանք վարէ, ջերմեանգութեան տայ ինքը զինքն, աշխարհական բաներէ քաշուի, տեղայ ժամ երթայ, հոգեոր լուսն, վտանգաւոր ընկերութիւններէ փախչի, կարճ խօսքով աշխարհասէր չըլլայ, մէկէն ծուռ աչքով կը նային իրեն, կեղծաւոր կամ խղճահար կը կանչեն, չեն ուզեր որ բարի և առաքինի ըլլայ. վասն զի անոր վարքն իրենց շարունակ յանգիմանութիւն մըն է, և կը ջանան որ սիրտը կոտորեն կամ անունն աւրեն: Խաթուն մը կամ աղջիկ զաւակ մը թող քիչ մը ունայնասիրութենէ քաշուի ուղէ, աշխարհքիս գէշ սովորութիւններուն չի տակիլ, պար չի բռնել, վտանգաւոր տեսնուելիքէն փախչի, հոգևորի հետ ըլլալ, մէկէն կըսկսին վրան խօսիլ, տեսակ տեսակ մեկնութիւններ աւալ, երբեմն քառանային պաշտօնն ալ ընել՝ փորձելով զիրենց ու համոզելով որ ուրիշներուն յարմարի: Ինչու, վասն զի անոր բարեպաշտութիւնն ու հոգեմարմութիւնն իրենց աշխարհասիրութեանն յանգիմանութիւն է: Եկեղեցական մը թող քիչ մը փայլի իր բարի վարքով, իր քարոզութեամբն, իր աստիճանին պատիւը պահելով. մէկէն կըստուգուի իր վրան առակն որ կըսէ՝ «Բրուտ ընդ բրուտ նախանձի», և զգտնուին ուրիշ եկեղեցականներ, կըսէ սուրբ Ոսկեբերան, որ մէկէն կըսկսի նախանձիլ իր ունեցած համարմունքին ու մեծարանացը վրայ, վախճալով որ չըլլայ թէ անոր փայլիք զիրենք մթնցնէ: Կըսկսին վար զարնել զինքն, անուշ կոտորել, վրան զրպարտութիւններ ալ ընել, և ինչուան չիթողու ալ որ կըցած բարիքն ընէ, ոչ այ փառքը կը հոգան, և սը հոգւոց փրկութիւնը: Անխճած նախանձ. աղէկ կըսէ ուրեմն սուրբ Կիսրիանոս որ «Նախանձն ամմեն տեղ կը մանէ, ամմենուն քովը կը մտնայ, ինչուան եկեղեցականաց քովն ալ»: Իրաւ է ուրեմն սուրբ Ոսկեբերանին խօսքն. որ «Նախանձն այ փառքն ալ ոտքի տակ կառնէ, կրօնքի օգուտն ալ. հոգւոց փրկութիւնն ալ»:

Աս բաներուս որչափ ողբալի օրինակներ ունինք եկեղեցական պատմութեան մէջը: Ինչէն այնչափ հեր.

ձուլածոներ ու մոլորութիւններ ելան ու տարածուե-
լան : Նախանձն , կրակ նոյն սուրբ Ոսկերերանը .
Թողունք ուրիշ օրինակները , Արիտար միայն առնենք՝
որ Քմբ. Թժուութիւնն սւրբացաւ : Ինչպէ . սուրբ Ազգե-
տանգր հայրապետին վրայ նախանձելէն : Ետքն ալ ինչ-
պէս առաջ տարաւ և տարածեց իր մոլորութիւնը .
գարձեալ նախանձուն օգնականութեամբ . վասն զի
Մելեօիոս և իր կողմը եղողներն՝ իրենք ալ նախանձե-
լով սուրբ Աղեքսանգր հայրապետին , Թէ և Արիտար
մոլորութիւնը չէին ընդուներ , բայց հետք միացան՝ որ
հայրապետը հալածելու , որ սւղղափառութեան այն-
պիսի զօրաւոր պաշտպանն էր : Տեսէք ինչ գարշելի
ախտ է նախանձ բուռած ախար . տեսէք ինչ սոսկալի
հետեանքներ ունի . տեսէք ինչ հոգևոր ու մարմնաւոր
փնասներ կրնէ , Թէ հասարակաց և Թէ ամեն մէկ մար-
դու : Ուրեմն իրաւ է սուրբ Արարիանսին խօսքն որ
նախանձն ամեն շարեաց արմատն է : Փախչիւք աս ա-
նիծած ախտէն , կրակ Պողոս առաքեալը . “ Մի լիցուք
ոնապարծք՝ միմեանց ձայն առլով , և ընդ միմեանս նա-
խանձելով , , (Գաղ . Ե . 28 :) Պետրոս առաքեալն ալ
նոյն բանը կը կրկնէ . “ Ի բաց Թօթափել զամենայն
չարութիւն և զնախանձ , , (Թ . Պետր . Բ . 1 :) Բայց
ինչպէս փախչիւք , ինչպէս խալըօինք աս ախտէն . գեղն
ասոնք են :

Նախ մտածել որ ինչ անօգուտ ինչ անխելք բան է՝
ուրիշի բարեացը վրայ արամիլ . մեր արամիլովը կրնանք
արգիլել որ անոր ան բարիքը չըլլայ : Թէ որ կարե-
նայինք ալ արգիլել նէ , ինչ օգուտ կըլլար մեզի ան-
կէց . անով բան մը չի վաստակելէն՝ ի զամ՝ մեծ փնաս
ալ կրնէինք մեզի նախանձելովնիս , վասն զի հոգինիս
դատապարտութեան վասնդի մէջ կը դնենք , անուն-
նիս կը կոտրի՝ ամենուն զղուելի կըլլանք , ու նախան-
ձուն որոմաշուքէն՝ առողջութիւննիս ալ կը կորստնջը-
նենք : Վասն զի ինչպէս սուրբ հարց կրտեն , նախանձը
մարդուն սիրտը կուտէ , ինչպէս որդը փայտը կը կրծէ ,
ինչպէս ժանգն երկաթը կուտէ , ինչպէս իժը մօրը փո-
լը կը պատուէ : Աս է նախանձութիւն վաստակածը :

Երկրորդ գեղն է խոնարհութիւնը . պէտք է խոնարհ
հինք , ճանչնանք մեր ողորմելութիւնը , մեր անարժա-
նութիւնը , վասն զի որովհետեւ նախանձը հպարտու-

Թենէն առաջ կուգայ, կըսէ սուրբ Օգոստինոս, երբոր պատճառ վերջանենք՝ գործքն ալ կը վերնայ :

Երրորդ գեղն է մասծել որ աշխորքիս հարատու թիւ պատիւն ու վայելքն ինչպէս ունայնութիւն է, և բանի տեղ չի գնեւ գտնոնք. վասն զի առ մասծութիւնը, կըսէ Ծան Բարսեղ, չի թողուր որ ուրիշի ունեցած բարեացք վայ նախանձինք :

Չորրորդ գեղն է եղբայրսիրութիւնը, այսինքն սըր-տոնց սիրել ուրիշները, մասծելով որ առանց ասոր չենք կրնար փրկութեան հասնիլ : Մէկն որ եղբայր-սիրութիւն ունի, այսինքն ուրիշները կը սիրէ, չի կըր-նար անոնց բարիքը չուզել, չի կրնար վտանին նախանձիլ :

Հինգերորդ գեղն որ ամեն բանի զորաւոր գեղ է՝ տգոթքն է, Եյմէ շնորհ խնդրել որ ամենուն բարիքն ուզենք, ուրիշի վայ չինախանձինք : Մեր կազմանէ ալ պետք է զգուշանանք, ու սրտերնուս մէջ նախանձ զգալնուս պէս՝ գէմ կենտնք, ու որոնց վայ որ նախանձել կուգայ մեզի՝ անոնց համար խնդրենք Եյմէ ինչ բարիք որ մեզի կը բազմանք : Ասանկով Եյ սգնա-կանութեամբն ապահով կըլլանք խաղտելու նախանձէն և անկէց առաջ եկած մեղքերէն. ապահով կըլլանք սիրելու ուրիշներն, և անով զած ալ սիրելու, և զած սիրելով ապահով կըլլանք արքայութեան հասնելու, որուն արժանի ընէ զմեզ Եծ :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃՁԷ .

Մասն-Իննստ և Գուլ-Իննստ (Լա) :

Ըսկէց առջի յորդորակներովս ցցուցի ձեզի ինչպէս պետք է ջանանք մահուչափ մեղքերէն փախչիլ, հարտութենէ, ապահուութենէ, բզջախոհութենէ, բարկութենէ, որկրամոլութենէ ու նախանձէն, վասն զի առանց մէկն ալ հերիք է զմեզ արքայութենէ զրկելու և դժոխքին յաւիտենական տանջանքներուն մասծելու : Կը մնայ եօթներորդ մահուչափ մեղքը՝ որ է ծուլութիւն . ո՛հ, որչափ աւելի ջանք պետք է ընենք ասկէց զգուշանալու . վասն զի ասիկայ մեկալ ամեն մահու-

չափ մեղքերուն հետեանքն է, ամենիքը հոս կուգան
կը ընդնան: Ծուլուծիւնը հասարակօրէն բանի տեղ
չի գրուիր, բայց ամենէն աւելի փնասակար տխան է,
անոր համար որ՝ ուրիշ մեղքերն իրաւ զմեզ դատա-
պարտութեան վտանգի մեջ կը դնեն, բայց այնպէս չէ
վտանգն որ մէկն անկէց չի կրնայ խաղտել. իսկ ծու-
լուծիւնը՝ չէ թէ միայն գատապարտութեան վտանգի
մեջ կը դնէ զմեզ, այլ նաև անկէց խաղտելու ճամբան
կը գոցէ, չի թողուր որ մեղքէն հեռանանք ու բարե-
գործութիւն ընենք, չի թողուր որ մալուծիւնը թո-
ղունք և առաքինութեան ձեռք զարնենք: Կարճ խոս-
քով ծուլուծիւնը չի թողուր մեզի որ այսպատուիրանք-
ները պահենք, մեր քրիստոնէական պարագերը կատա-
րենք, և այլ շնորհացը մէջն ապրինք, և ասանկով ան-
տարակուսելի կընէ մեր գատապարտութիւնը:

Վասն զի Բնչ է ծուլուծիւնը. մէկ ձանձրութիւն
մը և անհոգ ըլլալ մը բարեգործութիւն ընելու և ա-
ռաքինի ըլլալու, հոգևոր ճամբուն մեջ քիչ մը զը-
ժուարտութիւն գիմացնիս կլէկլուն համար. զոր օրի-
նակ մէկը ծով պահէլէն կը ձանձրանայ՝ չի պահեր, քիչ
մը անօթութիւն չիքաշելու համար. պատարագ տես-
նելէն կը ձանձրանայ՝ չի տեսներ, քիչ մը նեղութիւն
չիքաշելու համար. ժամ երթալէն՝ հոգևոր լսելէն կը
ձանձրանայ՝ չերթար, քիչ մը չիքաշելու՝ տաք կամ
ցուրտ չգգայու համար: Ուստի թէ որ աւելի ճիշդ ու-
ղենք ծուլութեան ինչ ըլլալը բացատրել նէ, պէտք է
ըսենք որ ծուլութիւնը՝ հոգը չըլլալ մըն է այլ շնորհքին
մէջն ապրելու և արքայութիւն երթալու. չէ թէ
այլ շնորհքը և արքայութիւնն իրեն անախորժ բան
ըլլալուն համար, հապա ան նեղութիւններն ու զը-
ժուարտութիւնները չիքաշելու՝ որոնք որ մարգուս զի-
մացը կելլեն այլ շնորհքին մէջն ապրելու և փրկութեան
հասնելու համար հարկաւոր եղած բարեգործութիւն-
ներն ընելու առնն: Մեծ բան է այլ շնորհքն ու բարե-
կամութիւնն ունենալ՝ որ երկնի և երկրի տէրն ու մեր
արարիչն է, մեծ բան է յաւիտենական արքայութեանը
հասնիլը. բայց որովհետև ձրի չէ բուրբոժին, որովհետև
քիչ մը նեղութիւն քաշելու է անիկայ վաստակելու հա-
մար, մահացուցմունք ընելու է, կրքերնիս զուպելու է,
այլ պատուիրանքները պահելու է, աշխրջքիս հետևե-

լու չէ, ստոր անտարանին խրատները պահելու է, առ բաներուս համար մարդուն սրտին արամութիւն մը կուգայ, առ բաներս մարդուն անտիրոժ կուգան, կը ձանձրանայ, չուզեր բարեգործութիւն ընել, չուզեր առաքինի ըլլալ, հոգը չըլլար այ շնորհքը կորսնցնել, յաւիտենական արքայութենէ զրկուիլ: Աս է ան նք. ված ախտն որ ծուլութիւն կրսուի, ամմննէն գէշ ու ամմննէն փաստօր ախտը. վասն զի երբոր մէկն ան աստիճան կը հասնի որ այ շնորհքը կորսնցնեն աչքին բան չերեմար, արքայութենէ զրկուիլը հոգը չէ, բարեգործութենէ կը ձանձրանայ. քնչազեա կրնայ փրկութեան հասնիլ: Քանի որ մեղաւորը կը բազմայ զնքը շիտակելու, իրա՛ մեծ վտանգի մէջ է, բայց գեւ յոյս կայ իրեն փրկուելու. բայց երբոր մէյոք ծուլութիւնը վրան կը տիրէ, և չուզեր ան նեղութիւններն ու դժուարութիւնները քաշել՝ որ քրիստոնէաբար ազրել ուզողը պիտոր քաշէ, երբոր ալ սրտին մէջը բազմանք չի մնար զինքը շիտակելու, բարեգործութիւն ընելու, մոլութիւններն ետ քաշուելու, երբոր այ շնորհքն և յաւիտենական արքայութիւնը հոգը չէ, լմնացած է, տարակոյս չի մնար իր գառապարտութեանը:

Աս ողբալի վիճակին մէջն են, թէ անոնք որ ոչ երբեք Ճշմարիտ գարձ ու քրիստոնէական վաշք ունեցիր են, և թէ անոնք որ արքայութեան նեղ ճամբան մէյոք փորձելէն ետքն՝ անոր մէջն եղած փշերուն ու դժուարութիւններուն համար անիկայ թողուցիր ու դժոխքին լայն ու գիւրին ճամբան նորէն մտեր են: Բայց ասոնց վրայ՝ որ բուն ծուլութեան ախտին տուած են զիրենք, եկած կիրակի կը խօսիմ. իսկ այսոր գաղթութեան վրայ կուզեմ խօսիլ: Երանի անոնց որ մէյոք Ճշմարիտ սրտով գարձի գալէն ետքն, անանկ ջերեւ. անագութեամբ ու հաւասարմութիւն այ կը ծառայեն որ պատրաստ են իր սիրոյն և իր պատուիրանքները պահելու համար ամմնն նեղութիւն քաշելու. երանի իրենց որ առ բարի առաջադրութեանը մէջ կը յարատեան, յաւիտենական արքայութիւնն իրենց համար ապահով է: Բայց վայ անոնց որ կրսկսին գաղթութիւն տալ զիրենք, կրսկսին կամայ կամայ այ ծառայութիւնէն թուլնալու, հոգևորի անհոգ ըլլալու, բարեգործութեն ջանք չընելու. վայ ասանկներուն, վասն զի քիչ քիչ

առանց զգալու՝ բուն ծուլութեանը մէջ կիյնան, ու
փրկութեան շէն հասնիր: Ուրեմն այժմ ծառայութեանը
մէջ գաղջութիւնն որ ծուլութեան սկիզբն է, և
տոժտարար անկէց առաջ կուգայ ծուլութիւնն, աս
օրուան յորգորակիս նիւթը պիտոր ըլլայ. նախ՝ պիտոր
զգրնեմ որ գաղջութիւնը որչափ անհաճոյ է այժմ. երկ-
րորդ՝ անկէց առաջ եկած վնասները. և երրորդ՝ ինչ
գեղ բանեցնելու է գաղջութենէ խաղաղելու համար:

Բայց առաջ միտքս աղէկ հասկընալու համար պետք
է գիտնալ որ երկու տեսակ գաղջութիւն կայ, մեկը
պաղէն տաքը կանցնի, մեկալը տաքէն պաղը: Զուրը
դնենք կրակին քովը, կրակի եղկանալ, ու կրակին
քովը մնալով կամաց կամաց բոլորովին կը տաքնայ և
եփ կը հանէ. վերջնենք եռացեալ Զուրը կրակին քո-
վէն, կրակի եփը կորսնցնենք, կամաց կամաց եղկա-
նալ, ինչուան բոլորովին կը պաղի: Ասանկ է մեր հո-
գին ալ. այժմը նոյն բանը կրնէ մեզի, ինչ որ կրակը
ըրին. ինչպէս Զուրը կրակին վրայ գնես նէ՛ չի կրնար
ըլլալ որ չիտաքնայ, ասանկ ալ մարդուս հոգին երբոր
այժմը ունի՛ չի կրնար ըլլալ որ չիվառուի ու ջերմե-
ռանդ չըլլայ: Հոգի մը որ միշտ պաղ մնացած է, ոչ
երբեք այժմը ունեցեր է. երբոր կրակի սիրել զամ՝
առջի բերանը քիչ տաքութիւն կրողայ, գեռ գաղջ
է. բայց զամ սիրելը շարունակելով միշտ աւելի կը
տաքնայ, ինչուան կը վառուի կը բորբոքի կըլլայ ջերմե-
ռանդ: Աս գաղջութիւնն որ պաղէն կամաց կամաց
տաքը կանցնի, աղէկ ու փափաքելի և ամաչահաճոյ բան
է, առափ ան գաղջութիւն չէ՛ որուն վրայ որ ես հիմայ
պիտոր խօսիմ: Իսկ հոգի մը որ զամ կը սիրէ, ջերմեռան
դութիւն ունի, և անհոգ կըլլայ, կը թողու որ այժմը
սրտին մէջ երթալով քիչնայ, կամաց կամաց կրակի
տաքութիւնն իջնալ գաղջանալ, ու թէ որ չիջանայ նս-
րէն սիրտը տաքընէ՛լ բոլորովին կը պաղի: Աս գաղջու-
թիւնն որ տաքէն պաղը կանցնի, աս է որ այժմ խիստ ան-
հաճոյ է, մեր հոգւոյն ծանր վնաս կը բերէ, և անոր
համար ամեն ջանք պիտոր ընենք ասկէց զգուշանա-
լու:

Ուրեմն որմէք են աս վնասակար գաղջութիւնն ու
նեցողները. անոնք որ առաջուց սիրով այժմ կը ծա-
ռայէին, իրենց ամեն ջանքն՝ այժմ փառքն ու պատիւն

էր, և ետքն սկսան Եյ ծառայութեանը մէջ անհոգ
ըլլալ: Անոնք են որ առաջ սիրով կրնէին բարեպաշ-
տական գործքերը, ջերմաւանգ էին, ազգայնի՝ հո-
գեոր կարգալու՝ խրատ լսելու հետ կըլլային, ասեղ
խոստովանանք կըլլային ու սրբութիւն կառնէին, ա-
ռանձնութիւն մահացուցմունք և ապաշխարանք կը
սիրէին, և ետքը կրակին տա բարի բաները թողու-
կամ ձանձրանալով ընել, կրակին զբաղմունք ու զբ-
սանք փնտրուել, կրակին նեղութենէ ու մահա-
ցուցմունքներէ փախչել: Անոնք են որ առաջ իրենց
ամենն պարտքերը ճիշդ կը կատարէին, և ետքը կրակ-
ին անհոգ ըլլալ, գլխաւոր պարտքերնին ընելէն ետ-
քը՝ պզտի բաներուն չեն նայիր: Անոնք են որ առաջ
կը սոսկային ամենն տեսակ մեղքերէն՝ մահու չափ ըլ-
լայ՝ ներելի ըլլայ, և ետքը կրակին շատ շատ մահա-
չափ մեղքէն փախչել, ներելիները բանի աեղ չեն գը-
նէր: Ասոնց ամեննքն ալ ըսած գաղղութեանս մէջն
են, ու ս'հ, ո՞վ կրնայ բացատրել ինչպէս Եյ անհաճոյ
բան է ըրածնին: Իրենց կերևնայ որ, որովհետև յայտնի
գէշ կեանք չեն անցըներ, որովհետև ուրիշներուն ըրած
ծանր մեղքերը չեն գործեր, որովհետև գեւ զիչ մը
բարեգործութիւն կրնեն, ասոնցմով իրենց կերևնայ որ
ազէկ վիճակի մէջ են, բայց խիստ վտանգաւոր է փ-
ճակնին. իրենց կերևնայ որ Եյ հաճոյ են, բայց Եյ ե-
րեսէն ինկած են. վասն զի սիրով իրեն չիծառայելով-
նին, իրենց առջի ունեցած ջանքը մէկդի գնելովնին,
յայտնի կը ցըրենն որ՝ ինչ սէր ու մեծարանք որ պէտք
էր ունենային Եյ նէ՝ չունին, յայտնի կը ցըրենն որ Եյ
հաճոյ ըլլալը փոյթերնին չէ. ուստի Եյ ալ իրենց հետ
կաւրուի:

Ար բանիս համոզուելու համար՝ տաւանց ուրիշ պատ-
ճառներու՝ մենք մեզի հարցընենք. ծառայ մը որ իր
սիրովք սիրով չի ծառայեր, անհոգութեամբ ու վեր
'ի վերոյ՝ ձանձրանալով ու գրեթէ բռնի իր պարտքը կը
կատարէ, թէ և մեծ յանցանք մը չըներ՝ բայց մէյժը աս
մէյժը ան պզտի պակասութիւններն ընելէն չի գաղտնի,
տէրն ան ծառային վրայ գոհ կրնայ ըլլալ: Մէկն որ
մեզի բարիք մը կրնէ, բայց կիմանանք որ ակամայ և
բռնի կրնէ, կրնանք ախորժիլ ու գոհ ըլլալ. մէկն որ
մեզի ծանր նստաւանք մը ըրած չունի, բայց մէյժը աս

մէյք ան պզտի անարգանքներն ընելէն չի գազրիր . կրնանք զինքը մեզի բարեկամ սեպել, գժարնիս չի գար իր բռնած կերպին : Ուրեմն ի՞նչպէս կուզենք որ նոյ գժարը չիգայ գաղջ եղողներուն բռնած կերպին , որ իրեն արարածներն ըլլալով, իր անգին արունոմը վըր կուած ըլլալով, ամմնն օր ամմնն վայրկեան իր բարեբարութիւնները վայելելով, հոգերնին չէ զինքը սիրելու և մեծարելու , ձանձրութեամբ ու ակամայ իրեն կը ծառայեն , հերիք կը սեպեն ծանր յանցանք մը իրեն գէժ չընել՝ բայց մանրմանը բաներով զինքը բարկացընելէն չեն քաշուիր : Ո՛հ , Խժ որ բոլոր սրտանց սիրելու արժանի է , որուն չամար ամմնն ջանքերնիս ընելք քիչ է , ի՞նչպէս կրնայ գոհ ըլլալ մեր աս կերպ ծառայութեանն , ի՞նչպէս կրնայ գժարը չիգալ աս մեր անհոգութեանը համար :

Սուրբ գրքին մէջ սասկալի օրինակներ ունինք աս բանիս : Ան խեղճ Լաւոգիկէի եպիսկոպոսն որ զինքն առաքինի կը կարծէր , կը կարծէր որ շատ արգիւնք ունենայ , և իր փրկութեանը վրայ ապահով էր . բայց չիկարծած յանգիմանութիւնը լսեց նոյն . Դսւն կը կարծես որ հարուստ ես , բանի մը կարօտ չես . բայց չես գիտեր որ խեղճին խեղճն ես , աղքատ ողորմելի , կոյր ու մերկ . “ Զի ասես՝ մեծատուն էի և մեծացայ , և ոչ իւրիք կարօտ եմ . և ոչ գիտես՝ եթէ գու ես ողորմելի և հեղգ և աղքատ , մերկ և կոյր ” . (Յայտ . ք . 17 :)

Բայց աս սաստիկ յանգիմանութիւնն ինչո՞ւ կրեց . չըլլայ որ ծանր մեղքեր գործեր էր . չէ , ուրիշ բանի համար չէ . բայց իր գաղջ ըլլալուն նոյ ծառայութեանը մէջ . “ Գիտեմ զգործս քո , զի ոչ ցուրտ ես և ոչ ջերմ ” . Գիտեմ , ըսաւ Խժ , գիտեմ քու բռնած ճամբադ , որ ոչ պաղ ես և ոչ տաք . երանի թէ կամ պաղ ըլլայիր՝ ինչպէս որ գառնալէգ առաջ էիր , և կամ տաք բողորովին . բայց գուն գաղջ ես՝ ապքին ու պազին մէջը . անանի որ սիրտս կը խառնուի քեզմէն , օր մը բերնէս գուրս պիտոր իյնաս . “ Պարտ էր քեզ ցուրտ լինել և կամ ջերմ . այլ գու գաղջ ես , և ոչ ջերմ և ոչ ցուրտ , հանդերձեալ ես փոխել ՚ի բերանոյ իմմէ ” : Աղէկ գիտեցէք աս փոխել բառն որ Խժ կը բանեցընէ . որ բանն է որ մարդուս սիրտը կը խառնէ և ես կը բերէ . գանձելի բանիբը : Ուրեմն սեպել ինչպէս կը գանձի

ած գաղջ հոգիներէն, և ինչպէս անոնց դառնութիւնն անսխորժ է իրեն :

Երիւստի եպիսկոպոսն ալ բարի գործքեր անէր, մանաւանդ համբերող մարդ էր : բայց ինքն ալ քիչ մը գաղջութիւն ունենալուն համար, անսէք ինչ բառա ԾԹ իրեն . “Գիտեմ զգործս քո և զվաստակս և զհամբերութիւն քո . . . այլ ասեմ առ քեզ, զի զսէրն քո զառաջին (Թողեր, ,) (Յայն. ք. 2.) այսինքն գիտեմ քու արդիւնքդ ու համբերութիւնդ, գիտեմ. բայց ասով ունեցած սէրդ (Թողուցիր, աս է ինծի անհաճոյ բառը : Ետքն աս խրատը կուտայ իրեն . Յիշէ ինչ զձեռք էր կորսընցուցածդ, և ապաշխարէ . նորէն նոյն բարեգործութիւններն ու նոյն առջի սէրը ձեռք առ, թէ չէ՛ վայ է քեզի . կուգամ կը վարնեմ քեզ անպէ՛ղ՝ արուն անարժան ես . “ Յիշեա այժմ աստի անկարն, և ապաշաւեա . և զառաջին գործսն քո արա . աստ թէ ոչ, գամ ես վաղվազակի, և շարժեցից զաշտանակս քո՝ ի տեղսղէ իւրմէ , , : Տեսէք ինչ բարկութեամբ կը խօսի ԾԹ, և իմացէք որ գաղջութիւնն ինչպէս անհաճոյ է իրեն :

Սարգիսացուոց եպիսկոպոսն ալ սուրբի անուն անէր . բայց իր գաղջութեանն և անհոգութեան համար, անսէք իր վրայ ալ ինչ սոսկալի դատաստան կրնէ ԾԹ . “ Տեսի զգործս քո, զի անուն կենդանւոյ ունիս և մեռեալ ես . . . քանզի ոչ գտի զգործս քո կատարեալ առաջի այ , , այսինքն քու գործքերդ ալ գիտեմ, բարի անուն անիս, կենդանի կը սեպուիս, բայց մեռած ես . վասն զի քու գործքերդ այ առջին կատարեալ սիրով եղած գործքեր չեն : Տեսէք այ դատաստանը օրչափ ասարբեր է մարդկանց ըրածէն . մէնք քիչ մը անհոգութիւնն այ ծառայութեանը մէջ, քիչ մը գաղջութիւնը բանի անզ չենք գներ . բայց այ այնպէս անհաճոյ բան է, որ իր շնորհքին անարժան կրնէ զմեզ . թէ և անով մէկէն չիկորուցընենք ալ նէ իր շնորհքը, բայց կորուցընելու վասնզի մէջ կը գնենք :

Ասոնք են գաղջութեան չարաչար հետեանքներն, այ շնորհքին անարժան ըլլալ, մահուչափ մեղքի մէջ իյնալ, այլեւ պապիլ, և ետքը ետքը բուն ծուլութեան մէջն իյնալ, որ մեր յաւիտենական փրկութիւնն յուսահատելի կրնէ : Ի՞նչ կըլլայ գաղջ ըլլալ՝ թէ որ նո .

րէն կրակի վրայ չի դնես նէ . կամաց կամաց բոլորովին
կը պագի . ասանկ ալ հոգին որ այ ծառայութեան մէ-
ջը գաղջացած է , ան գաղջութեան վիճակին մէջն էր .
կան չի կրնար մնալ , թէ որ նորէն այ սէրը ջերմեան
գութիւնը ձեռք չառնէ նէ , բոլորովին կը պագի , այս-
ինքն մահու շափ մեղքի մէջ կի յնայ , այ շնորհքը կը կոր-
աշնորհէ , փրկութենէ կը զրկուի : Ուստի սուրբ Բեռ-
նարդոս կրտ որ հոգևոր կենաց մէջ առաջ չերթայն՝
եռ գառնալ է . և ասոր պատճառն յայանի է : Գաղջ
մարդու մը վրայ մտածենք . ազգեք ընկաւ արարժանի
չառնի , կրնէ նէ ալ՝ ազէկ չընէր , ձանձրանալով կրնէ .
իսկ առանց արթնի չենք կրնար ունենալ այմէ ան օգ-
նութիւնն որ խնդրողին միայն կուտայ ամ , կրտ սուրբ
Օգոստինոս . իսկ առանց աս օգնութեանը՝ սուրբ հա-
ւատքնիս կը սորվեցրնէ որ չենք կրնար այ շնորհացը մէջ
յարասանել . Ուրեմն շուքացուիր որ գաղջ հոգի մը եր-
կան ատեն իր գաղջութեան վիճակին մէջը չի կրնար
մնալ , պէտք է որ թուլնայ ու ծանր մեղքերու մէջ ի-
նայ :

Գաղջ մարդ մը այ հետ ագահութեամբ կը վարուի ,
ջերմեան գութեամբ չի ծառայեր այ , այսինքն այ փա-
ռացն . ու ծառայութեանը հոգ ջանք եռանգ չունի ,
ամ ալ անոր փոխարէն իր շնորհքը չառատաձեռներ
առջինին պէս , ան մասնուոր շնորհքներն , ան մարի
լուսաւորութիւնն , ան սրտի յօժարութիւնը չի ասար
իրեն : Ուստի աս օգնութիւններէն զուրկ մնալով , ինչ
պէս կրնայ գիմանալ ան հոգին . աստանան որ գաղջ
մարդկանց վրայ մեծ ուժ ունի , կրտ սուրբ Օգոստի-
նոս , գիւրաւ զինքը փոսի մէջ կը ձգէ : Պետրոս առա-
քեալ երբոր Քմի հետ էր , իր սիրովը վառուած՝ մեռ-
նելն աւելի կրնարէր քան թէ զինքն ուրանալ . “ Թէ
և մեռանել հասանիցէ ընդ քեզ , զքեզ ոչ ուրացայց ” .
(Մով . իդ . 35 .) Բայց քահանայապետին բակը մէկ
ողորմելի ազախնոյ մը վախէն ուրացաւ զՔմ : Ինչո՞ւ ,
կը հարցրնէ սուրբ Ամբրոսիոս . վասն զի Քմէ հեռա-
ցաւ . “ Եւ Պետրոս երթայր ՚ի հեռաստանէ զհետ
նորա ” . (Մով . ժի . 84 .) Իրաւ՝ Յմի ետեւէն կերթար ,
բայց հեռուանց . նոյն առջի եռանգը չունէր , գաղջա-
ցեր էր . անոր համար մեկէն ինկաւ ան ծանր մեղքին
մէջ :

Գաղջ մարդն իր պարտքերը կատարելու ալ անհոգ կըլլայ, ներելի մեղքերը բանի տեղ չի գներ, անծոյ. մով զած բարկացընելէն չըզուշանար: Ասկէջ Խնչ կը հետեւի գիտէք. աս կը հետեւի որ ներելի մեղքերը բանի տեղ չի գներով. մահուչափին մէջը կիյնայ. ինչպէս սուրբ գիրքը կըսէ. « Որ անարգէ զսահաւն, առ փոքր փոքր կործանեցի », (ՍԻԲ. ԺԹ. 11) Ո՛ր կը կործանի, ո՛ր կիյնայ. սրբազան մեկնիչներն աս կործանումն և իյնալը մահուչափ մեղքի վրայ կառնեն, այս. ինքն ով որ ներելի մեղքերը բանի տեղ չի գներ՝ մահուչափ մեղքի մէջ կիյնայ, այ երեսէն կիյնայ. գաղջութենէն պաղուծեան մէջ կիյնայ, և Խնչ ստեղծեալ պաղուծեան: Քանի որ ԾԺ մեկուն լոյս ու շնորհք չէ տուած գարձի գալու և սրտանց իրեն ծառայելու, թէ և պաղուծեան մէջ է, այլ այ շնորհքով գիւրաւ կըրնայ ելլիլ ան պաղուծեանէն, ու ջերմեռանգութեամբ այ ծառայել. անոր համար ըսաւ ԾԺ Լաւոգիկէի Ե. պիսկոպոսին. « Պարս էր քեզ ցուրտ լինել, », այս. ինքն երանի թէ բոլորովին պաղ ըլլայիր: Բայց մի որ այ շնորհքով և օգնութեամբն և անագ ունեցեր է, և ետքը նորէն կը պաղի այմե ու կը թողու զինքը, շատ գժար է որ աս պաղուծեանէն ելլէ, և նորէն այ սիրով վառուի. ինչպէս Պօղոս առաքեալը կըսէ. « Քանզ անհնար է միանգամ մկրտելոցն՝ որ ճաշակեցին յերկնաւոր պարգևացն . . . և կործանեցին, միւսանգամ նորոգել յապաշխարութիւն, », (ԵՔԲ. Գ. 6.) այսինքն խիտա գժար է և բարոյապէս անկարելի է որ նորէն գարձի գան անոնք որ մէյմը գարձի գալէն և այ շնորհք ու բարեկամութիւնը վայելելէն ետքը՝ զինքը նորէն թողուցեր են: Ուստի ասանկներուն համար Պետրոս առաքեալն ալ կըսէ որ ալ լու էր այ ճամբան չիճանչնալին, քան թէ ճանչնալէն և այ սէրը վայելելէն ետքը՝ իրմէ ետ կենալ. « Լաւ էր նոցա թէ բաւ իսկ չէր ծանուցեալ զարգարութեանն ճանապարհ, քան զի ծանեան և յետս կացին », (Ք. ՊԵՐ. Բ. 21.)

Հիմայ աս ըսածներովս աղէկ կը հասկընոք Յի ան խօսքն որ կըսէ. « Ոչ ոք տրկանէ ձեռն զմաճով և հայիցի յետս, և թէ յաջողեալ իցի. արքայութեան այ », (Ղ. Թ. 62.) այսինքն արքայութիւն չեն կըր:

Դուր ելթալ սրոնք որ ձեռքերնին մաշին վրայ գրած՝
 Լ. անինն կը նային : Աս սղաքանութեանն ի՞նչ բանի
 կուզէ . ըսել է որ՝ սրոնք որ մէյր իրենք զիրենք այ
 աուեր են , ու սկսեր են այ շնորհքովք բարի վարք ու-
 ղենալ . պէտք է որ գէպ ՚ի առաջ ելթալու նային .
 որուն սիրան որ գէպ ՚ի ետէ է , և ետեր կը նայի , շատ
 դժուար է որ փրկութեան հասնի : Ուրեմն գուք օրհ-
 նեալ հոգիներ , որ այ շնորհքովք մէյր սատանայէն
 ետ կեցեր ու ձեր գլծած հորը գիրկը գիմնի էք , գուք
 որ մեղքէն ետ կեցեր ու բարեպաշտութիւն սկսի
 էք , գուք որ կարստեան ճամբէն ելեր և յաւիտենական
 փրկութեան ճամբան մտեր էք , ու սիրով առաջ կեց
 թաք , աղէկ նայեցէք՝ ջրայ որ թուշաք , ջրայ որ
 այ ճառայութեանն անհոգ ըլլաք , ջրայ որ գաղա-
 նաք : Իսկ թէ որ գաղաթեան մէջ ինկող ալ կայ նէ ,
 գեգ բղթրովին ճկաստամ և իր յաւիտենական փրկու-
 թիւնն յարսահատելի չըրած , սիրա ընէ , մէկէն սկսի
 նորէն այ սիրովք վառուիլ : Եւ սկսելու կերպն ալ առէ :
 Պէտք է ազօք ընէ , սրտանց խնդրէ այնն՝ որ կը սերը
 սրտին մէջը վառէ , ու նորէն այ իրեն ան բարի յո-
 ժարութիւնն ու ջերմեանգրութիւնն որ առաջ ունէր :
 Պէտք է երբեմն երբեմն բարի խորհուրդներ մտածէ ,
 ինչպէս մարգուս ետրը , մեղքին ճակատութիւնն ու յա-
 շիտենական պատիժը , մահ գտաատան գժոխք և ար-
 յայտութիւն , Քնի շարժարտեաներն : և ասոնց նման
 մտաբերականներ՝ որ մարգուս սիրաը կը շարժեն , խելքը
 գրուից կը գարձենն , և այ սերը սրտին մէջը կը վառ-
 անն : Դաւիթ մարգարէն ալ արանկ մտածականներով
 իր պրին մէջ այ սիրոյն կրակը կը վառէր , անոր հա-
 մար կրէ , “ Եւ ՚ի խորհուրդս իմ վստահցաւ հոսք ” .
 (Սով . թ . 51) Պէտք է իր բարի առաջագրութիւն-
 ները նորէն ընէ , և ամենն արգելք դժուարութիւն ու
 շեղութիւն յազթելով սկսի նորէն իր բարեպաշտական
 գործքերն ընել , ազօք , հոգևոր ընթերցմանք , խոս ,
 սովանանք , պրութիւն , մահացուցմանք , և առաջ կը
 թալ կորիճի պէս : Ասանկով կը խորքի ան վտանգա-
 լար գաղթութեանն , չի պատկը բաշտովին այնն , կը խա-
 ջրի ան անիծած ծուլութեանն՝ որ մարգուս փրկու-
 թիւնն յարսահատելի կընէ , ինչպէս եկած կրտսի
 պիտոր ջրնեմ , կը յարատէէ բարեպաշտութեան մէջ

մինչև ՚ի մահ, ու փրկութեան կը հասնի. « Ար համ
բերեսցն ՚ի սպառ, նա կեցցե », (Մով. 14.)

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃՁԸ.

Մարտիկէ ստալ էիս ժամերսն լրա, և սեռ
ԴԵՆԵՐԸ :

Ենցած անգամ լուսիք ինչ է ծուլութիւնը, և ինչ
չու համար շատերն իրենք գիրենք այ տալէն ետք.
քրիստոսեանց կեանք վարել սկսելէն ետքը, Կամայ կա
մայ կը ծուլանան. ան ալ հասկըցաք որ սովորաբար
ծուլութեան պատճառն է այ ծառայութեանը մէջ
գաղ ըլլալն, այսինքն հոգեւորի անհոգ ըլլալ: Զերմ.
ուսմանութենէ թուլնալը: Իսկ այսօր պիտի ցգընեմ ձե.
զի ծուլութեան ինչ գեղ բան ըլլալն և անկեց առ
եկած չարիքներն, և ինչ գեղ պէտք է բանեցընել ա.
սանկ մահաբեր հիւնդութենէ խաղտելու:

Ինչ ազիտութիւն, ինչ մեծ ազիտութիւն է որ
քրիստոսեանց մեծ մասը չեն իմանար ծուլութեան ինչ
ծանր բան ըլլալն ու բանի սեղ չեն գներ. ամեն.
քը վար կը զարնեն հպարտութիւնն, ազահութիւնը,
բզլախոհութիւնը, բարկութիւնը, արկրամշութիւն
ու նախանը. իսկ ծուլութիւնը պզտի բան մը սեպ.
լով վրան խտող չիկայ. բայց եկուր նայէ որ չէ թէ
միայն ետքը մահու չափ մեղքերուն մէկն է, այլ նաև
անտնց ամենէն ալ գեղ և աւելի մնաստկար: Իրաւ.
հպարտութիւնն ու մեկալ մահու չափ մեղքերն ալ մը
հոգին յայտնի գտաապարտութեան վրանգի մէջ կը
գնեն: Բայց թէ որ գեւ. քիչ մը հոգեւորի սեր՝ քիչ է
կամք ունենանք զմեզ շիտկելու, գեւ. յոյս կայ մեզ
փրկութեան: Իսկ երբոր հոգեւորի սերը արտերնէս բ.
լարովի կը վերնայ, երբոր ամենէին կամք չենք ուն.
նար զմեզ շիտկելու, չէ թէ միայն գտաապարտութեան
վրանգի մէջ ենք, այլ քանի որ աս զիճակին մէջ կը
կենանք՝ մեր գտաապարտութիւնն ստոյգ. անգահով ու
անտարակուսելի է: Աս ստակալի զիճակին մէջ կը գե

Ծուլութիւնը մեր հոգին . վասն զի ինչպէս անցած ան-
գամ ըսի , Ծուլութիւնն ընդարձակ նշանակութեամբ՝
հոգեւորէ պաղիլ , ու ձանձրանալ մին է այլ պատուի .
բանքները պահելին՝ նեղութիւն չիքաշելու համար ,
իսկ բուն իր ճիշդ նշանակութեամբն՝ ըսել է ձանձրու-
թիւն մը , գանձիլ մը , անհոգ ըլլալ մը այլ շնորհքն ու
բարեկամութիւնն ունենալու և յաւիտեանական փրկու-
թեան հասնելու , որպէս զի պէտք չըլլայ նեղութիւն
քաշել , պէտք չըլլայ մահացուցմունք ընել՝ այլ պա-
տուիրանքները պահելու համար . Բայց հոգևորին պա-
զած մարդն , այլ պատուիրանքները պահելէն ձանձրա-
ցած մարդն , ինչպէս կրնայ իր հոգին հոգալ և այլ պա-
տուիրանքները պահել . այլ շնորհքն ու բարեկամու-
թիւնն ունենալու անհոգ եղողն , յաւիտեանական փր-
կութեան հասնելու հոգ չունեցողն ինչպէս կրնայ ա-
նոնց ետեկն իյնալ : Բարեմն Ծուլութենէ գեշ ու քնա-
սակար բան չիկայ , ամեն մոլութենէն տւելի Ծուլու-
թիւնն յուսահատելի կընէ մարդուս փրկութիւնը . վասն
զի մէկալ մոլութիւններն իրաւ ծանր մեղքեր գործել
կուտան մեզի , բայց արգելք չեն գնիր որ մենք զմեզ
չիտկենք . իսկ Ծուլութիւնն արգելք կը գնէ . չի թողուր
որ մենք զմեզ չիտկենք ու փրկութեան հասնինք :

Բանաստեղծ նկարիչ մը՝ առաքինութեանց ու մո-
լութեանց նմանութիւնը կամ կենդանագիրը քաշելու
համար՝ Ծուլութեան ախան ասանկ նկարեց : Տղեղ
պառաւ մը հիներ հոգած նստած ինքիրեն , մեկ ձեռքը
ծնօտին տակը գրած , ու մէկալ ձեռքովը նաւակալ
ձուկը բռնած , այտինքն ան ձուկն որ նաւի մը տակ
կայելու ըլլայ նէ , որչափ ալ մեծ նաւ ըլլայ՝ կը կենայ ,
չի կրնար շարժիլ : Աս նկարը իրաւ մտքէ հնարած բան
մըն է , բայց ասկէց բնական կենդանագիր չի կրնար ըլ-
լալ . ճիշդ կը բացատրէ Ծուլութեան ըրածը . վասն զի
որուն քովն որ մտանալու ըլլայ , չի թողուր որ շարժի .
որչափ ալ զորաւոր ըլլայ մեկը հոգևորի մէջ , Ծուլու-
թիւնը զինքը կը տկարացունէ պառու մը պէս , և ան
պիտան կընէ : Ամեն բանէն կարգելէ զինքը , հոգևոր
կարգալէն , խրատ լսելէն , ազմք ու մտածական ընե-
լէն , խոստովանանք ըլլալէն , սրբութիւն առնելէն , և
ամեն բարեգործութենէ : Բւտափ փոր ձով ալ կը տես-
նենք որ Ծոյլերն ամենին բարեգործութիւն ընել չեն

մտածեր . ուրիշ բաներու մէջ ժիր ու գործունեայ են , այ և հագեարի եկածին պէս՝ տկար են . հարստ ասրուան ծեր կը գտանան : Իրենց անձնատիրութիւնն ու շահն , իրենց մշտութիւնները գոչ ընկրու համար , ամենն նեղութիւն մէջ կտանեն , ամենն բան գիւրբի կուգայ իրենց . բայց այ և իրենց հոգւոյն համար՝ ամենն բան դժար , ամենն բան անտանելի կերակնայ : Չքոսանքի , Թատրոնի , պար բանելու համար , ոչ քննատութիւն աշուրնուն բան կերակնայ , ոչ անձրեւով ձիւնով ու ջրածով անէն գիշեր ատեն գուրս ելլելը . իսկ հոգևորի համար ցուրտը ատրն անտանելի կը լայ , ատենն անյարմար կուգայ : Հարկիք սեղան ընելու , ունայտ սիրութեան ու մեծութիւն ցցընելու համար ինչ ծախք ըլլայ՝ աշուրնուն բան չերևնար . իսկ պարտքերնին տալու՝ աղքատին ողորմութիւն ընելու համար ասակ չունին : Դատարկարանութեան , աւելորդ ու վտանգաւոր այցելութիւններու համար ասան չի պակասեր . իսկ աղօթք ընելու , ժամ երթալու , քառորդ մըն ալ չեն գտներ : Չկրկնընեն . ամենն բան գիւրբի և իրենց համար , ամենն բան կարելի , մտոյն այ և իրենց հոգւոյն համար պէտք եղածը դժուարին և արգելքներով պատած է . անն ու կիրակի պահելու արգելք կը գտնեն , պահք ու ծով բռնելու արգելք կը գտնեն , ժամ երթալու պատարագ անտանելու արգելք կը գտնեն , խոտով անելու և հաղորդուելու արգելք կը գտնեն , ճահացուցմունք ընելու կրքերնին զտալու արգելք կը գտնեն . այ պատուիրանքները պահել , սուրբ աւետարանին խրատներն ընել , իրենց վիճակին ու քրիստոնէական պարտքերը կատարել դժուարին և անտանելի կուգայ իրենց , ու հազար պատճառաւոր կը գտնեն զանց անելու . ինչպէս Սողոմոնին ըսած ծոյն որ անէն ելլել չուզեր , գուրտը առիւծ կայ ըսելով . « Պատճառս զնէ վտա և ասն , առիւծ անի զճանապարհս » , (Աւուր . իբ . 13)

Իսկ թէ որ բարի գործք մըն ալ ընելու ըլլան նէ , անանկ գէշ կերպով կրնեն , անանկ ծուռ գիտատրութեամբ , անանկ ձանձրութեամբ և տկամայ , որ բարեգործութիւն չըլլար ըրածնին : Թէ որ աղօթք կընեն , բերներնէն թափելով ըրածնին չեն իմանար . հոգևոր կարգալու ըլլան , հասկնալու մտ չեն գներ .

ժամ երթալու ըլլան, սովորութեան կամ մարդկային նկատման կամ հետաքրքրութեան կամ իրենք զիրենք չբռնելու կամ ասանց նման գիտաւարութիւններով կերթան, թէ որ խոստովանանք ալ ըլլան, առանց ճշմարիտ զղման՝ առանց հաստատուն առաջադրութեան է բրածնին. սրբութիւն ալ աւնելու ըլլան, Յուդային առաւօրն պէս է: Արջապէս ծոյլին ըրած բարիքն ալ բարիք չըլլար. Եյմէ բոլորովին պաղած ըլլալուն հոմար, պաղ ստամոքսի մը պէս է. մէկուն ստամոքսն որ սաքութիւն չունի ամենին, ինչ առողջարար կերպիւր ալ ուսակ՝ չի կրնար մարսել, ու կերածէն անունգ առնելու անգը՝ կը վնասուի:

Տեսա՞ք ծուլութեան ըրած վնասն որ բանի տեղ չէք գներ, տեսա՞ք ինչ սոսկալի վնաս կրնէ մարդուս հոգւոյն, տեսա՞ք ինչպէս արգելք կը գնէ ու չի թողուր որ մարդ ինքը զինքը շիտկէ, տեսա՞ք ինչպէս մարդուս յաւիտենական դատապարտութիւնն ստոյգ և անսարակուսելի կրնէ: Բայց ծուլութեան ըրած վնասն աւելի ճանչնալու համար, աչք մը տանք անկէց առաջ եկած մեղքերուն, որոնց գլխաւորներն ասոնք են:

Առջինն է՝ հոգևոր բանեքն արհամարհել, ու հոգևորի հետ Լըզնելուն վայ խնտալ: Ինչո՞ւ է որ շատ անգամ ոմոնք բարեպաշտական գործքերու, Չերմեանդութեան ու սրբազան բաներու վայ կը ծիծաղին. ինչո՞ւ ներողութիւնն, յորելեանը, հոգևոր կրթութեանը, մահացուցմունքն, և ասոնց նման հոգևոր բաները մարապետի բաներ կը սեպին. վասն զի իրենք չեն ուզեր ընելու, անոր համար ընողներն ալ, ըրած բարեգործութիւններն ալ կարհամարհեն: Բայց երբ որ աշտընին գժոխքը բանան նէ, ան ասելը ճանչնան պիտոր բրածնին, ու հառաչանքով պիտի ըսեն. ասոնք անոնք են որ մենք վրանին կը խնտայինք, մարապետ կը կանչելիք զիրենք. ինչ անխելքութիւն է եղեր ըրածնին. հիմայ անոնք Եյ որգւոցը հետ սուրբերուն հետ արքայութիւնը կը վայելեն. “ Զղջացին ՚ի միտս իւրեանց, և առ նեղութեան անձանց յազոց հանցեն և ասացին. Այս այն այր է՝ զոր երբեմն մեք ծաղաւնէտք և յառապս նախատանայ. մեք անմիտք զվարս գորս մալորութիւն համարէաք... զ'արդ համարեցաւ ընդ որդիս Եյ, և ընդ սուրբս վիճակ գորս ”. (Իմաս. է. 3:)

Ծուլութենէ առաջ եկած երկրորդ մեղքն է յուսահատութիւն, այսինքն այ ոգորմութէն յոյսը կտրել, մեղքերուն թողութիւն առնելու և փրկութեան հասնելու յոյս չունենալ: Բարեպաշտ անձինք որ հաւատարմութեամբ ու սիրով այ կը ծառայեն, իբրև՝ այ արգարութենէն կը վստահան, իրենց տկարութեանը վրայ չեն վստահիր, անով ու գողով կը ջանան հոգինին փրկելու ինչպէս առաքեալը կը խրատէ՝ « Ահա և գողութեամբ զանձանց փրկութիւն գործեցէք », (Փիւլո . ք . 13 .) բայց միանգամայն այ ոգորմութեանը վրայ վստահ ըլլալով, կը յուսան փրկութեան հասնելու: Ա՛խայն ծոյլերն են որ կը յուսահատին՝ տեսնելով որ մէկ դիէն այնչափ մեղք գործեր են, ու մէկալ դիէն բարեգործութիւն մը ըրած չունին, այ ոգորմութիւնը գէշի գործածներ են - միայն ծոյլերն են որ չեն յուսար մեղքերնուն թողութիւն առնելու այլև, և արքայութեան հասնելու: Երբոր մէկն աս աստիճան յուսահատութեան կը հասնի, արգէն գատապարտուածի պէս է, ինչպէս սուրբ Իսիդորոսը կըսէ.

« Յուսահատելը՝ ողբ ողբ գժտիք իջնալ է » :

Ծուլութենէ առաջ եկած երրորդ մեղքն է թմբութիւն. այսինքն ժարգուս հոգին անանկ կը թմբի, անանկ ասուշ կը գառնայ, որ ինչպէս առաջ ալ ըստ կամ ամենին հոգևոր բան մը չենք, կամ ընէ նէ ա՛նկամայ և ձանձրանալով կընէ: Ասանկներուն ըրած բարեգործութիւնն ալ կանխէ ձծ . « Անիծեալ լիցի, որ գործէ զգործ տեսան հեզգութեամբ » . (Երեմ . 10 .) Անոր համար Պօղոս առաքեալն ալ կը խրատէ զմեզ որ եռանդեամբ ծառայենք այ, թմբած չըլլանք իր ծառայութեանը մեջ . « Ի փոյթ մի վեհերոսք, հոգևով եռացէք, տեսան ծառայեցէք » . (Հոմ . Ժք . 11 .)

Ծուլութենէ առաջ եկած չորրորդ մեղքն է՝ պարտոյ բաներու ետևէ ըլլալ. վասն զի հոգևորէն համ չառնելով, ուրիշ զբաղմունք կը փնտրեն . ակնհայտ ջիներուն պէս՝ որոնց համար սուրբ գիրքը կըսէ որտրիշ բան չէին ընէր, բայց նորալուր պատմել աւ լսել, և ուրիշներուն բանին հեաքքրութիւն ընել . « Զի ակննայիք ոչ յոյլ ինչ պարտաբէին, բայց տես ինչ կամ լսել նորագոյնս » . (Գործ . Ժէ . 21 .) Ինչպէս որ

չաս անգամ կնկարէր ալ կրնեն, որոնց չամար կրտ
առաքեալն որ բան գործք չունին, անէ տուն կը պը
տարան՝ ասին անցընելու համար. ու չէ թէ միայն
պարտապ ատեն կանցընեն, այլ նաև բամբասանք ու հե
տաքրքրութիւն կրնեն, ու պէտք չեղած բաները կը խօ
սին. « Կիանգամայն և գառարկանձուհք ուսանին,
չբջողք տանէ 'ի տուն. և ոչ միայն գառարկք, այլ և
գիտաբուսք և հետաքրքիրք, և խօսին որ ինչ ոչ է պի
տոյ », (Ս. Տի. Ե. 13:) Ար իրենց գառարկութիւնն
որ ամեն շարեաց մայրն է, կըսէ սուրբ գիրքը. « Զի
բազում շարիս ուսոցց գառարկութիւն », (Սիբո. Լ.
29:) Ինչէ՞ն առաջ կուգայ. ան անիծած ծուլութե
նեն՝ որ վրանին կը տիրէ, ու հոգևոր բաներէն կը պա
ղեցընէ զիրենք: Ասոնք են շարաշար հետանցընող
ծուլութեան, որ բանի սեղ չի գրուիր:

Անանկ է նէ ինչպէս պիտոր խալըսինք աս մահա
րիս արտէն. գեղերն ասոնք են: Կախ՝ աս ամեն
միասններն որ ծուլութիւնը կրնէ մեր հոգւոյն՝ ազէկ
մտածել ու սոսկալ, արթըննալ մեր մահացու թմրու
թենէն, ու հաստատուն առաջագրութիւն մը ընել՝ այ
ծառայութեան ու բարեգործութեան ձեռք զտրնե
լու:

Բայց որովհետև ասիկայ ինքիքենուս չենք կրնար ը
նել, երկրորդ գեղն է աղօթքը, խնդրել այժմ որ մեզի
չնորհք տայ՝ մեր բարի առաջագրութիւնն 'ի գործ գը
նելու. սրտերնիս վառէ իրեն ծառայելու, և ծուլու
թենէ խալըսէ զմեզ:

Երրորդ գեղն է ուժ բանեցընել վրանիս, ու քրիս
տոնէական կեանք վարել սկսելէն ետքը՝ ետ չիկենալ,
առաջ երթալ, արգելքներսն յաղթել, չիթուլնալ,
չիգաղանալ այ ծառայութեանը մէջ. վասն զի գաղ
ջութենէ նորէն ծուլութեան մէջ իյնալը խիստ գիւ
րին է:

Չորրորդ գեղն է շորից վերջնոց մտածականն, այս
ինքն մտածել մեր մահն ու գառատառանք, գժոխք և
արքայութի. մտածել մեր կենացը կարճութիւնն, ուս
տի քանի որ պտեն ուժինք՝ բարեգործութիւն ընել,
ինչպէս որ Պոլոս առաքեալը կըսէ. « Երամանակս կար
ճեալ է այսուհետև », (Ս. Կոր. Ե. 29.) « Ծիմնցեա
ժամանակս 'ի ձեռս է, գործեացուք զբարիս », (Գաղ.

Կ. 10:) Մտածել նաև ո՞ն որ հոռ տեղի քաշած նեղու-
թիւննիս՝ անգին այժմ առնելու վարձքերնուս հետ ջի
բողոքատուիր . « Ոչ են արժանի շարժարանք ժամանա-
կիս հանգիւրձեաց փառայն՝ որ յայտնելոց են՝ ի մեզ , , -
(Հոս . Ի . 18 :) Սէկն որ առ բաներս կը մտածէ , ան-
կարելի է որ մեզքէն չիխորչի , և չուզէ ազէկ ըլլալ :

Հինգերորդ գեղն է ստէպ հոգևոր խրատներ լսել .
վասն զի այ խաղքերը մարգուս սկիտը կը շարժեն և ի
բարին կը յորդարեն . « Օրէնք անասն ամբիծ են , և
գարձուցանեն զհոգիս , , (Սւ՛ . ԺԷ . 8 :)

Վեցերորդ գեղն է սրբոց վարք կարգալ . վասն զի
անսնելն որ այնչափ սուրբեր որ մեզի պէս ու մեզմէ
տկար մարդիկ էին , մեզի պէս կըքերու աէր և այսու
ամենայնիւ յարատևեցին արքայութեան ճամբուն մէջ ,
սիրտ կուտայ մարգուս աւ կը յորդարէ առաքինի ըլլալ :
Անոր համար խիստ ազեկ բան կըլլար որ ամենն առն
վարք սրբոց գանուէր , ու մէյմէկ քիչ ամենն որ մէկը
կարգար ու մեկաշնանք լսէին :

Ետքի գեղն է ստէպ խոտաղանիլն ու հազորգութիւլ :
Սէկն առ գեղերը բանեցնելու ըլլայ նէ , որչափ ալ
դժար է ծուլութենէ խալըսիլն՝ այ շնորհքովը ամենն
դժուարութեան կը յազմէ , և այ ծառայելու ջանք
ընելով փրկութեան կը հասնի :

ՅՈՐԴԱՐԱԿ ԾԶԹ .

Երեսնամե ըստած սուրբնաթիւններս , և ընդանդողե-
սուրբնաթիւն լրայ գեղեթուրիս :

Ս՝ ահուշափ մեղքերուն վրայ երկան խօսելէն ետքը՝
որոնք մարգս յաւիտենական գառապարտութեան կը
մտանեն , հիմայ ան առաքինութիւններուն վրայ պիտի
խօսիմ որ հարկաւոր են յաւիտենական փրկութեան
հասնելու : Կամ ասանկ ըսեմ . ետը մահուշափ մեղ-
քերուն վրայ խօսելէն ետքը՝ որոնցմէ ամենն մեզք ա-
ռաջ կուգայ , հիմա պիտի խօսիմ չորս ծինական առա-
քինութիւններուն վրայ , այսինքն խոհեմութեան , ար .

գարուծեան, արիութեան ու բարեխառնութեան, որոնք ծիննի պէս են, և ամեն ուրիշ առաքինութիւնն ենք անոնց վրայ կը պարտին. կամ չորս ազգիւրի պէս են, որոնցմէն մեր ամեն բարի գործքերը կը բխեն: Անոր համար առաջ համառօտ մը ասոնց հարկաւորութիւնը ցըրնելէն ետքը, այսօր ձեզի ընդհանրապէս տեղեկութիւն մը տամ առաքինութեան վրայ, բացտարեմ որ ինչ բանի վրայ կեցած է քրիստոնէական շրջմարիտ առաքինութիւնը, յաջորդ յորդորակներուն պահելով ամեն մէկ առաքինութեան վրայ զատ խօսիլը:

Աս չորս առաքինութիւնները բանեցընելու հարկաւորութեանը վրայ սուրբ եկեղեցւոյ վարդապետութիւնն ու հաւաքի մասն է որ, Ագամ անհնազանդութեամբ իր անմեղութեան ու սրբութեան վիճակը կորսընցընելով որուն մէջն ստեղծուած էր այժմ, թըշնամի եղաւ այլ և գերի սատանայի. բնութիւնն ապականեցաւ, մարմնով ու հոգւով օժտխտանացաւ. ու չէ թէ միայն իրեն եղաւ փնտսն, այլ նաև բոլոր իր զուկըներուն. ուստի ամենքնիս ալ Ագամայ մեղքովը կը ծնանինք այլ թշնամի ու սատանային գերի, հոգւով ու մարմնով ապականած: Ու թէպէտ սուրբ մկրտութիւնը կը խալըսէ զմեզ մեղքէն ու սատանային գերութենէն՝ Ագամայ կորսընցուցած սրբարար շնորհքը նորէն տալով մեզի, բայց չազատելու ան անբաւ փնտսներէն որ սկզբնական մեղքն ըրաւ մեր հոգւոյն ու մարմնոյն, անանկ որ հոգինիս ալ մարմիննիս ալ ապականած կը մնայ: Նաև հեթանոս փիլիսոփաներուն խելքը հասաւ որ մարգաս առ ապականութեան վիճակին մէջ նորոգութեան մը կարօտ է, այսինքն բանի մը որ զինքը որչափ կարելի է նէ իր առջի վիճակը գարձընէ՝ որուն մէջն ստեղծուեցաւ այժմ, այսինքն կրքերն իր բանականութեանը հպատակ, ու բանականութիւնն այլ. որ նոյն բանն բուել է՝ ինչ որ առաքեալը կը խրատէ՝ հին մարդը մէկգի գնել, մեր հոգին նորոգել, ու նոր մարդ հագնիլ. “Ի բաց մերկանալ զմարգն հին . . . նորոգել հոգւով . . . և զգենուլ զնոր մարգն”, (Եփե. ֆ. 22) Բայց սրչափ ալ մտածեցին ու խելք բանեցուցին փիլիսոփաները մարգաս նորոգելու և առջի վիճակը գարձընելու, չիկրցան ուրիշ բան գանել՝ բայց ինչ որ սուրբ հարք կըսեն,

այսինքն առաքինութեամբ լեցնել մեր ապականեալ
բնութեան պահպանութիւնը :

Եւ ինչպէս որ սկզբնական մեզքէն առաջ եկած
անկարգութիւններու գլխաւորները չորս են , այսինքն
ազխաութիւն , չարութիւն , տկարութիւն ու ցանկա-
ութիւն . վասն զի ազխութեամբ մաքերինս անանկ մեղք
ցած է որ գժուարաւ ճշմարիտը ստէն և աղէկը գէ-
շէն կորոշենք . չարութեամբ մեր կամքն անանկ գէշցած
է որ գժուարաւ աղէկը գէշէն վեր կը գնէ . տկարու-
թեամբ անանկ եզած ենք որ աղէկին ձեռք զարնելու
սիրտ չենք ըներ , և աղէկ ըլլալու արգելքներուն գը-
ժուարաւ կը յաղթենք . իսկ ցանկութեամբ մեր բազ-
մանքն ու կրքերն անանկ անկարգութեան մը մէջ են
որ գժուարաւ մեր բանականութեանը կը հպառակին ,
ու դիւրաւ չափէ գուրս կելլեն . ուրեմն ինչպէս որ
սկզբնական մեզքէն առաջ եկած աս անկարգութիւն
ները չորս են , ասանկ ալ ասոնց գեղը մեր առջի միջա-
կը գառնալու համար՝ չորս ծիսնական ըսուած առա-
քինութիւններն են , բոլորովին աս չորս անկարգու-
թիւններուն հակառակը : Խոհեմութիւնը հարկաւոր
է մեզի . ճշմարիտը ստէն որոշելու և ամեն թանկ մէջ
չիտակ ճամբան բռնելու համար : Արգարութիւնը հար-
կաւոր է՝ ամեն մարգու իր իրաւունքն և իրենն իրեն
տալու համար : Արիութիւնը հարկաւոր է՝ սիրտ ընե-
լու և յաղթելու ինչ արգելք ու գժուարութիւն որ
գիմացինս կելլէ աղէկը գործելու և գէշէն ետ կենա-
լու համար : Բարեխառնութիւնն ալ հարկաւոր է՝ մեր
բազմանքներն և անկարգ կրքերը զսպելու և նոյ գրած
չափին մէջը պահելու : Ասանկ աս չորս առաքինութիւն
բանեցրնելով կամաց կամաց մեր ապականեալ բնու-
թիւնը կը նորոգուի . հին մարգը մէկգի կը գնենք ու
նորը կը զգեննունք , բոլորովին ուրիշ մարգ կը գառ-
նանք՝ ինչպէս առաքեալը կը խրատէ . “ Կորագել հո-
գւով մտաց ձերոց , և զգենուլ զնոր մարգ ” որ ըստ
նոյն հաստատեալ է , արգարութեամբ և սրբութեամբ
ճշմարտութեանն , :

Հիմայ որ առաքինութեան հարկաւորութիւնն իմա-
ցաք , ձեզի ընդհանուր տեղեկութիւն մը տա՛մ որ ա-
ռաքինութեան ինչ ըլլալն ալ աղէկ ճանչնաք , որպէս
զի աւելի օգտակար ըլլայ ետքն աս չորս առաքինութեանց
ամեն մէկուն զայս զատ զատ խօսելու :

Երբոր առաքինութիւն կրածմ նէ, կիսանամ ճշմարիտ է իրոք առաքինութիւնը, չէ թէ գրասուանց երեցածն որ՝ ներքուստ ուրիշ բան չէ, բայց եթէ մտութիւն ու պահասութիւն: Ինչպէս որ ամենն սուկի երեցածը սուկի չէ, ասանկ ալ ամենն առաքինութիւն երեցածն առաքինութի չէ. “ շատ գործքեր որ մարդկանց գովելի կերևան, այ առջեր բան մը չեն ատեր, պարտազ և անպիտան են, կրտէ սուրբ Օգոստինոս. ուստի ճանչնալու համար որ գործք մը իրաւջնէ գովելի է. իրոք առաքինութի է թէ չէ, գրտն երեցածը նայել հերիք չէ, ըստ ինքեան աղէկ գործք ըլլալն ալ հերիք չէ. պէտք է նայել որ ինչէն կը շարժի ընտղն, ի՞նչ վախճանն և ի՞նչ գիտաւորութիւն ունի. վասն զի գործք մը իրաւջնէ գովելի ընտղ՝ գլխաւորապէս վախճանն է, Գործքը կրնայ այլ և այլ ու միկակու վերաբերեալ վախճաններ ալ ունենալ. նայելու է որ ան ամենն վախճանները կերթան կը լինենան ան ետքի վախճանին՝ որ անկէց անգին ուրիշ բան չիկայ. զոր օրինակ հիւարդ մը գեղ կառնէ ըռընանալու համար, կուզէ ըռընանալ բամբի գործքի հետ ըլլալու համար, բամբի գործքի հետ կուզէ ըլլալ ստակ վատարկելու և ընտանիքը պահելու համար. բայց որչափ ալ աս վախճաններն ունենայ, պէտք է որ ետքը ետքը ուրիշ վախճան մըն ալ ունենայ որ ամենն վախճանն հոն լիննայ, և անկէց անգին բան չիմնայ բաղձալու և փնտրուելու:

Սուրբ հուշարքն ու բանականութիւններն ալ կը տրվեցնէ որ աս ետքի վախճանն նոյմն ուրիշ բան չի կրնար ըլլալ, որ է գերագոյն բարին. ուստի ամենն բանի մէջ մեր ետքի վախճանը պիտոք ըլլայ սիրել զինքն, իրեն ծառայել, իր փառքը փնտրուել, և անով մեր յաւիտենական երջանկութեանը հասնիլ: Անանկ է նէ, մեր ամենն գործքը, թէ ըստ ինքեան բարի է եղեր և թէ անտարրեր, այսինքն ոչ աղէկ ոչ գեշ, գովելի և արգիւտուար ըլլալու համար՝ պէտք է որ մեր ետքի վախճանն այ փառքն ըլլայ և մեր հոգւոյն փրկութիւնը: Առ գիտաւորութիւնը հարկ չիկայ որ միշտ ներգործութեամբ ընէիք, հերիք է որ զօրութեամբ ունենանք, այսինքն մէյնը մտքերնիս գրած ըլլանք ամենն բան ի փառս այ և մեր հոգւոյն փրկութեանը համար ընել, և երբեմն ալ նորագենք գիտաւորութիւններն, ինչպէս

առաւանց քունէն ելած ասեմնիս հերիք է որ բոլոր օրուան ընելու բաներնիս այ նուիրենք : Վասն զի ինչ որ մէկն որ Պօլիսէն Երուսաղէմ երթալու համար ճամբայ կելլէ՝ հարկ չիկայ որ ամեն քայլ ընելու ատեն Երուսաղէմ երթալը մտածէ , ասանկ ալ այ համար ըրած գործքերնիս :

Անանկ է նէ , ո՛հ որչափ գործքեր որ գրուանց առաքինութիւն կերենան՝ իրօք պարտաւ բաներ կամ մելութիւն են , կրակ սուրբն Օգոստինոս : Ուսում սորվիլն , արուեստի մը հետ ըլլալն , առուտուր ընելն , երկիր գործելն , աղէկ ու գողելի բաներ են . բայց թէ որ մարդ առ բաներս անձնասիրութեան ու վաստակ համար միայն կրնէ , այ փառքն և իր հոգւոյն փրկութիւնը չէ իր ետքի վախճանն , արգիւնք չի վաստակիր , պարտաւ է ըրածը : Պաշտօնի և իշխանութեան ետէ ըլլալն , ու զանոնք աղէկ կատարելը , գողելի բաներ են . բայց թէ որ մէկը շահասիրութեամ կամ սնտփառութեան համար կրնէ և այ փառքը չի փնտրուեր , մելութիւն է ըրածը : Ուրիշը խրատելն , յանցաւոր հոգասակր պատժելն , առաքինութիւն կերենայ . բայց թէ որ մէկը վեճժխնդրութեան ու կիրքը թափելու համար ընէ՝ առանց այ փառքն և իր հոգւոյն օգուտը գիտելու , մելութիւն է ըրածը :

Նոյն իսկ բարեպաշտութեան գործքերն , ազմէ , խոտաովանանք , սրբութիւն առնել , պատարագ տեսնել , ողորմութիւն տալ , խոնարհութիւն ընել , բոլորն առաքինութիւն են . բայց թէ որ մէկն ՚ի ցոյցս մարդկան ընէ նէ , կըլլան մելութիւն : Ասանկ էին հեթանոս փիլիսոփաներուն առաքինութիւնները . ուրիշ բան չէր վախճաննիս , բայց անուն ունենալ ու գողելի ըլլալ . ուղիզ չէր գիտաւորութիւննիս , այ փառքը չէր իրենց ետքի վախճանն , անոր համար առաքինութիւն չէր ըրածնիս՝ հապա մելութիւն : Ասանկ է քրիստոնէից մէջէն շատերուն ըրածն ալ . ուղիզ գիտաւորութիւն չունենալնուն համար՝ բարեգործութիւնն զարտալը կերթայ , Անգեայ մարգարէին ըրածին պէ՛ վաստակածնին ծակ պարկի մէջ կը գնեն որ տակէն կը թափի . “ Որ զվարձս իւր ժողովէր , ՚ի ծրարս ծակոտեալս ժողովէր , , (Ա՛գ . Թ . 6 .) Ուրեմն աղէկ մտքերնիդ պահեցէք , որպէս զի գործքերնիս բոլոր

ըլլայ, որպէս զի մեր առաքինութիւններն արգիւնաւոր ըլլան, պէտք է որ ուզելով լախճանաւ ընենք, այն փառացն ու մեր հոգւոյն փրկութիւնը համար. « Զամենայն ինչ ի փառս այս արատջիք », (Թ. Կ. Բ. Ժ. 31.)

Մեր գործքերը բարի և արգիւնաւոր ըլլալու համար՝ ուրիշ բան մըն ալ պէտք է, այսինքն իրենց հիմն ըլլայ իրեք անձարանական առաքինութիւնները՝ հաւատք յոյս սէր. ասանցմէն չեղատուին, վասն զի առանց ասանց մէկ գործքերն իս ալ արգիւնաւոր չըլլար։ Ըսի որ առաքինութեան վերջին լախճանն այն փառքն ու մեր հոգւոյն փրկութիւնը պիտոր ըլլայ. ուրեմն ինչպէս կարելի է որ մէկն աս լախճանն ունենայ՝ թէ որ հաւատք չունի որ հաւատայ աս բաներուն, յոյս չունի որ յուսայ, սէր չունի որ սիրէ ու բազմայ։ Մէյմըն ալ որ առաքինութիւնն զմեզ հաճոյ կընէ այն բայց առանց հաւատքի այն հաճոյ չի կրնար ըլլալ մէկն, ինչպէս կըսէ առաքեալը. « Բայց առանց հաւատոց անհնար է հաճոյ լինել այն », (Եբ. ԺԹ. 6.) Առաքինութիւնը մեզի յաւիտենական վարձք վաստակցընել կուտայ այժմ. բայց առանց յուսալու մէկը չի կրնար ածոր ետեւ ըլլալ վաստակելու. ուրեմն յոյսն ալ հարկաւոր է։ Առաքինութիւնը մեզի բարի վարք կուտայ. իսկ բարի վարքը առանց զան սիրելու չի կրնար ըլլալ, ուրեմն սէրն ալ հարկաւոր է։ Կարճ խօսքով. ճշմարիտ առաքինութիւն ունենալու համար՝ պէտք է ուղղափառ քրիստոնէայ ըլլալ, ու Քրի ճշմարիտ հետևող ըլլալ, վասն զի ինքը միայն սորվեցուց մեզի ճշմարիտ առաքինութիւնը խօսքով ու գործքով. իսկ առանց ասոր՝ ան աչքի երևցող առաքինութիւններն որ փրկաստիաններն անով կը պարծէին ու կը պարծէին, այն առջեւ բանի մը չեն գար։

Բայց առաքինի ըլլալու համար՝ մեր ջանքն ու բնական ուժը կը բաւէ։ Փիլիսոսփաներուն առաքինութիւնն ունենալու համար, մարդկանց առջև ազէկ մարդ երևնալու համար, կը բաւէ. բայց անսանք որ ճշմարիտ առաքինութիւնն աս չէ։ Բուն առաքինութիւնն որ մարդուս քրիստոնէարար ապրիլ կուտայ՝ իր ետքի լախճանին հասնելու համար, որ է ան ու մեր յաւիտենական փրկութիւնը, մեք մեզմով միայն չենք կրնար

ունենալ, այլ հոգւոյն սրբոյ շնորհքն է : Ուրեմն աս չորս առաքինութիւնն ալ ժաստղեկու համար՝ որոնց մով ուրիշ ամենն առաքինութիւն ալ ժաստղեկած կըլ լանք՝ պէտք է որ այ գիմնք, ինչպէս որ Տորթթ իր գաւկիմ խրատ տուաւ . “ Եւսմնայն ժամ օրհնեացես գու զաէր Իծ քո, և ՚ի նմանէն խնդրեացես գու օրպէս ուղղեացին ճանապարհք քո ” . (ՅԻ. Գ. 20 :) Պէտք է աղօթք ընենք, խնդրենք այլն որ մեզի շնորհք ասյ առաքինի ըլլալու, և մեր կողմանէ ալ ջանանք այ տուած շնորհքին գործակից ըլլալու՝ ուժ բանեցընելով վրանիս, մեր անձնասիրութեանն յաղթելով, օւ կրքերնիս զտարելով . վասն զի ասոնք են զմեզ առաքինութենէ հեռացընողք : Բայց եկուք նայէ որ շատերն աս բանին մէջ կը պակսին, այ տուած շնորհքին գործակից չեն ուզեր ըլլալ, այ շնորհքը չեն ուզեր բանեցընել առաքինի ըլլալու . առաքինութիւնն իրենց խիստ գժար ու գրեթէ անկարելի բան կերենայ, կը սարսփին, կանճրկին, կը լքանին, ետ կը կենան : Իբաւ առաքինութիւնն առջի բերանը գժար է, իրեն հանելու ճամբան գէպ ՚ի վեր ու աշխատալի է, բայց ուզենք նէ՝ կրնանք լեռան ծայրը հասնիլ . մեկէն գէպ ՚ի վեր երթալ չիկրնանք ալ նէ, լեռանը չորս գին պարտելով կամաց կամաց վեր կեցենք, հոն կը հասնինք :

Օրինակով մը հասկըցընեմ : Յուրը Գոստաէոս հարուստ և առողջ պատանի մըն էր, և առատ կերակուր ուտելու վարժած . օւստի երբոր վանք մտաւ նէ, չէր կրնար յարմարելու կրօնաւորներուն կերածին՝ որ խիստ չափաւար էր : Ան ատենը նորընծայից վերակացուն նը Տորթթէոս զինքը կամաց կամաց վարժեցընելու համար ասանկ ըրաւ . իր վարժած չափովը կուտայ կերակուրը, բայց ամենն օր մեյմէկ քիչ անցըտի կերպով կը պակսեցընէր : Ասանկով քիչ ատենի մէջը պատանին վարժեցաւ ուրիշներու կերածին չափ ուտել : Մեկ ալ ասանկ ընենք, քիչ քիչ վարժինք առաքինի ըլլալու, քայլ քայլ առաջ երթանք . թէ որ չենք կրնար մեկէն բարձր առաքինութիւններ ընելու նէ, կըցածնին ընենք, ցածէն սկսինք . թէ որ մեծ մահացաց մտաւոր չենք կրնար ընելու նէ, պղտփէն սկսինք : Ասանկով քիչ քիչ վեր կեցենք կը հասնինք լեռան ծայրն՝ ուր որ առաքինութիւնն է, կըլլանք ճշմարիտ

առաքինի, վարձք կը գիզենք, և արքայութիւնը մեզի համար կարգահովենք :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԾՂ.

Խ-հէմ-թէտ վրայ :

() Ինչպէս առաքինութիւններուն առջինն որ այսօր պիտի բացատրեմ, խոհեմութիւնն է : Խոհեմութեան ինչ ըլլալն ազէկ հասկընալու համար, նաև ընդհանրապէս տեսնենք որն է կատարեալ և անկատար խոհեմութիւնը, ետքը՝ որն է քրիստոնէական խոհեմութիւնը :

Սոցոմոն իմաստունն առաջաց գրքին մէջ խոհեմութիւնը գովելէն շի գագրիք, ամեն գլուխ ամեն երես սա խրատը կուտայ որ խոհեմութիւն ունենանք. և ետքը ետքը ինչուան սա ալ կըսէ որ՝ եթէ փրկուիլ կուզենք նէ, խոհեմութեան ետևէ ըլլանք. « Խնդրեցեք զիմաստութիւն, զի ապրեսցիք » . (Առօ . Թ . 6 :) :

Քրիստոս աէրն մեր ալ « Եզերուք խորագէտք իբրև զօձս » ըսելով, խոհեմութիւն կիմանայ : Սուրբ հարք ալ ամենքը մէկերեան խոհեմութիւնը կը գովեն, անիկայ ամենն առաքինութենէ վեր կըսեսպեն, և առանց անոր առաքինի ըլլալն անկարելի է կըսեն : Ամեն մարգու բերնէն ալ խոհեմութեան գովեսա կը լսես . ինչուան կնկալիք ալ խոհեմութեան վրայ վճիռներ կուտան, սա կամ ան բանը խոհեմութեան չէր ընելն, սա կամ ան մարգը խոհեմութիւն չունի կըսեն : Աս ամեն բանը լսելով, կարծես որ ամենքն ալ խոհեմութիւն պիտոր ունենային, ամենքն ալ պիտոր գիանային ինչ է խոհեմութիւնը : Բայց եկուք նայէ որ չէ թէ միայն խոհեմութիւն ունեցող քիչ մարդ կայ, այլ նաև խոհեմութիւն ինչ ըսել է՝ անիկայ ալ գիտցողը քիչ է : Կրտեսնէք որչափ հարկաւոր է խրատ լսելու գայը . հոս սա բաները կրնաք սորվլ . ուրեմն ազէկ մտիկ ըրէք :

Խոհեմութիւնն ընդհանրապէս մտածելով է գիտնալ սև բանեցընել ան հնարքներն որ հարկաւոր են մարգուս վիտքը գրած բանին հասնելու : Սուրբ աւետա .

րանն երկու օրինակ կուտայ խոհեմութեան : Մէկն որ, կրսէ , կուզէ աշտարակ շինել , թէ որ խոհեմ մարդ է նախ կը նստի կը մտածէ որչափ ծախք կրնայ երթալ և ինչ հարկաւոր է շինուածքին . ասիկայ է խոհեմութի : Իսկ թէ որ անխոհեմ մարդ մըն է որ ընելիքն առաջոյ չի մտածեր , առանց հաշիւ ընելու , առանց նախ մտածելու և պատրաստելու հարկաւոր եղածը , շինուածքն ձեռք կը զարնէ . բայց կէսը հասածին պէս՝ հարկ կը լայ գագրիլ , և ամեն անկէց անցողներն իր վրան կը խնամն , շինուածքն սկսաւ ու չկրցաւ լմընցնել կրսեն . “ Ամենեքին որ տեսանիցեն՝ սկսանիցին ծախք առնել զնա և ասել , թէ այս այր սկսաւ շինել , և ոչ կարաց կատարել , , (Ղ. Ժ. 29 :) Ասանկ ալ թագաւոր մը որ պատերազմ կուզէ ընել ուրիշ թագաւորի դէմ , թէ որ խոհեմ է՝ նախ կը նստի կը մտածէ և կը պատրաստէ որչափ զօրք զէնք ու , պաշար որ պէտք է . ասիկայ խոհեմութիւն է : Իսկ թէ որ խոհեմութիւն չունի նէ , ձեկէն պատերազմի կելլէ՝ առանց նախ մտածելու և պատրաստելու հարկաւոր եղածը . բայց քաղք կը հարկաւորի գագրիլ և ամբարձի հաշտութիւն մը խնդրել . դեռ թշնամին վրան չի սասած . “ Ապա թէ ոչ , մինչգեռ հեռագոյն իցէ՝ հրեշտակութիւն առսքեալ աղաչեսցէ՝ ի խաղաղութիւն , , Ուրեմն խոհեմութիւնը կը պահանջէ որ գործքի մը ձեռք զարնելէն առաջ՝ մտածենք ու պատրաստենք հարկաւոր եղածը :

Բայց սուրբ գրքին մէջ չէ թէ միայն աղէկ մարդիկ ալ երբեմն նաև գէշերը խոհեմ կըսուին , կրսէ սուրբ Օգոստինոս . ուստի կը հետեի որ երկու տեսակ խոհեմութի կրնայ ըլլալ , աղէկ ու գէշ . կամ ինչպէս սուրբ Ագուստինոս կրսէ , Ճամբարիս ու սուտ խոհեմութիւն . “ Սուտ խոհեմութի մը կայ , կրսէ , որ Ճամբարին նմանելով խոհեմութիւն կըսուի , , “ Բայ տէրն մեր անտէսին առակովը սուտ խոհեմութեան օրինակ կուտայ , անիրաւ կանչելով զինքը . վասն զի անտեսը խարդախութեամբ և անիրաւութեամբ իրեն շահուն համար՝ իր արտըն առնելիքը քիչցուց , պարաստէրներուն պարտքը վար զարկաւ . բայց կրսէ որ անտեսին ըրածը գովեց անըր՝ խոհեմութեամբ շարժելուն համար . “ Եւ գովեսց տէրն զանտեսն անիրաւութեան , զի

խմատուութեամբ արար , , . (Ղ . Ժ . 8) Ըրեկ է որ խորամանկութեամբ իր սպրուսան ապահովեց՝ գեաւորաջը բովէն շիվունտուած , ինչպէս որ խոհեմ մարդ մը իր բարի վախճանին հասնելու համար հարկուար եզածը կը պատրաստէ :

Անանկ է նէ , խոհեմութեան առաքինութիւնը վաստակելու համար՝ պէտք է աղէկ ու ճշմարիտ խոհեմութիւնը սուտ ու գէշ խոհեմութենէն սրոշել : և աս որոշմանքն ընելու համար , պէտք է ինչ որ անցած կիրակի ճշմարիտ առաքինութեան զրայ ըսի նէ՝ ան ընել , այսինքն գրսուանց երկցածը չինայիլ . հասպա վախճանը՝ որուն համար կըլլուի : Թէ որ գործք մը աղէկ է և աղէկ վախճանի համար՝ կըլլուի , առաքինութիւն է . իսկ թէ որ վախճանը գէշ է , թէ և գործքը բարի ըլլայ , մոլութիւն է : Խօսք հսոկընալու համար . մէկն ուտելու խմելու մահացուցմունք կընէ , ծով կը պահէ , պահք կը բռնէ , ասոնք բարեգործութիւն են . բայց թէ որ ապաշխարանքի ու կըքերը զսպելու համար չէ ըրածն՝ այլ ՚ի ցոյցս մարդկան , կամ ագահութեան համար , մահացուցմունք չըլլար , առաքինութիւն չըլլար ըրածն , այլ հպարտութիւն ու զջուելի ագահութիւն . վասն զի ըրած մահացուցմունքներուն վախճանը գէշ է : Կոյն կանոնը պէտք է բռնել նաև ճշմարիտ խոհեմութիւնը ստէն որոշելու համար . խոհեմութիւնն է ըսինք՝ մտքերնիս՝ գրած բանին հասնելու հնարքները գիտնալ ու բանեցընել . բայց որչափ ալ բանեցուցած հնարքնիս յարմար ու պատշաճ ըլլան , թէ որ վախճաննիս գէշ է նէ՝ ըրած խոհեմութիւննիս ալ գէշ է : Գողին ըրածն ալ խոհեմութիւն է , կըսէ սուրբ Ագուինացին . հնարք կը գտնէ ճարտարութեամբ քսակգ ծոցէգ գողնալու . բայց որովհետև իր վախճանը գէշ է , այսինքն անիրաւարար ուրիշ բանն յափշտակել , խոհեմութիւն չըլլար ըրածն՝ այլ մեծ չարութիւն : Դնենք ալ որ մէկուն մասնաւոր վախճանը բարի ըլլայ , ինչպէս նաւապետի մը՝ որ նուն աղէկ կը կառավարէ իր տեղը հասնելու համար , զորավարի մը՝ որ զօրքերն աղէկ կը տեղաւորէ թշնամեաց յաղթելու համար , բժշկի մը՝ որ հիւանդն աղէկ կը նայի ըւրնացընելու համար , այսու ամենայնիս թէ որ աս իրինց մասնաւոր բարի վախճանն ալ չերթար զի

ընդհնար ան ընդհանուր ետքի վախճանին՝ որ է ձեռն ու մեր յաւիթանական փրկութիւնն, իրենց ամեն խոհէ մտածութիւնը՝ թէ և ըստ ինքեան բարի՝ սուտ և անկատար խոհեմութիւն կըլլայ, և ամեն բանեցուցած հնարքն անկատար կըլլան : Ուստի կը խարաւին արտիք որ իրաւ՝ ըրածնին բարեգործութիւն է, բայց միայն ազէկ մարդ ըլլալու և բարի անուն ունենալու համար կընեն, ինչպէս որ ամեն փրկութեաները կընեն. վասն զի բարեգործութիւն մը արգիւնաւոր ըլլալու համար հերքիք չէ բնական վախճանն, ինչպէս է բարի անունը կամ ազէկ մարդ ըլլալն, այլ գերբնական վախճան ալ պէտք է ունենայ, այսինքն այ փառքն ու մեր հոգւոյն յաւիտեանական փրկութիւնը :

Ուրեմն սուտ խոհեմութիւն է, կրուէ մեծն Գրիգոր, անոնցն որ կը ձիծ ազին միամիտներուն վրայ, և իրենք խորամանկութիւն ու կեղծաւորութիւն կը բանեցընեն. սրտերնին եղածը կը ծածկեն, սուտն իրաւ կը ցցընեն, փառք պատիւ ձեռք կը ձգեն, բռնութիւն ու վրէժ խնդրութիւն կընեն. Աստիք խոհեմութիւն չեն. չարութիւն են. ասանկ խոհեմութիւնն աշխարհային ու սասանայական է. « Ոչ է իմաստութիւնս այս իշեալ ՚ի վերուստ, այլ երկրաւոր շնչաւոր և գիւական », (Յով. Գ. 18 :) Ասանկ խոհեմութիւնն այ գիմացք խենթութիւն է. « լմաստութիւն աշխարհիս այսորիկ չիմարութիւն է առաջի այ », (Թ. Կ. Բ. Գ. 19 :)

Նմանապէս՝ սուտ խոհեմութիւն է՝ գեշերուն ստեղծ չըլլալու համար, գեշերէն հալածանք չփրկելու համար, ճշմարտութիւն չիբարոզել պէտք եղած տեղը, մալու-թեանց գեմ չիխօսել՝ ուր որ այ փառքն ու հոգւոյ օգուտը կը պահանջէ : Ասանկ խոհեմութիւնն երկրաւոր շնչաւոր ու գիւական է. վասն զի թէ որ պսիկայ խոհեմութիւն ըլլար նէ, անխոհեմ եղած կըլլային ամեն մարգարէներն և առաքեալներն, ու սուրբ մարտիրոսները, որ այ փառքն ու հոգւոյ փրկութեան համար՝ մահերնին աչուքնին տուած, առանց ամենեին վախճալու՝ քարոզեցին ճշմարտութիւնը գոռոզ բռնաւորներու առջին, չենք կրնար տեսածնիս ու լսածնիս չքոնել՝ ըսելով. « Ոչ կարեմք զոր տեսաքն և լուտք՝ զխօսեղ », (Գործ. Գ. 19 :)

Սուտ խոհեմութիւն է անոնցն ալ որ ամեն մարդ-

կային հնարք ազէկ կը բանեցընեն իրենց բարի գիտաւորութեանն հասնելու համար, բայց իրենց հնարքներուն վրայ միայն վստահանալով, աւանց մտածելու որ ամեն յաջողութիւն այն է. ճշմարիտ խոհեմութիւնն ամեն հնարք ազէկ բանեցընելէն ետքը՝ միշտ իր յոյսն այ վրայ կը գնէ. որովհետեւ ինքն է աշխարհիս ամեն բաները կառավարողը:

Սուտ ու չար խոհեմութիւն է անոնցն ալ որ Քնտէրն, մեր որդիք աշխարհիս այսորիկ կը կանչէ, և քան զորդիս լուսոյ աւելի խելք բանեցընող են կրսէ. վասն զի անոնք աւելի հնարք կը գտնեն ու կը բանեցընեն չարիք ընելու. քան թէ բարի քրիստոնեայք բարիք ընելու. « Զի որդիք աշխարհիս այսորիկ իմաստնագոյնք են քան զորդիս լուսոյ », (Ղ. ԺԳ. 9.) Բայց ունեցած խոհեմութիւնն ին գեշին գեշն է. վասն զի ամեն բանեցուցած խելքերնին անոր համար է որ՝ աշխարհք վայելեն. հարստութիւն գիգեն, փասք պատիւ ստանան, իշխանութեան հասնին ու կըքերնին գոհ ընեն. իսկ իրենց յաւիտենական փրկութեանը համար ամենեկին ոչ խելք բանեցընել գիտեն, ոչ հարկաւոր եղածը մտածել. կարծես որ անխելք անզգայ մարդիկ են: Սասնկ խոհեմութիւնը չարութիւն է. չէ թէ խոհեմութիւն. Պողոս առաքեալ ասանկ խոհեմութիւնը՝ մեր շագուցն մահ և այ գեմ թշնամութիւն է կրսէ. « Զի խորհուրդ մարմնոյ՝ մահ է... խորհուրդ մարմնոյ թշնամութիւն է յիծ », (Հռոմ. Է. 6.) Յակոբոս առաքեալն ալ աստանայական խոհեմութիւն կը կանչէ ասանկ խոհեմութիւնն որ երկրնքի հետ բան չունի. « Աչ է իմաստութիւնս այս իլեալ ՚ի վերուստ, այլ երկրաւոր շնչաւոր և գիւտկան », Սասնկ խոհեմութիւն ունեցողները՝ սուրբ գիրքը խելուքնին փորքընցած և անխոհեմ մարդիկ են կրսէ. « Լզբ խորհրդակորոյս, և ոչ գոյ ՚ի նստա իմաստութիւն », (Ք. Օր. ԼՔ. 29.) Վասն զի ամենեկին իրենց հոգւոյն փրկութեան հարկաւոր բաները չեն մտածեր, անոնց համար խելք չեն բանեցընել, վարքերնին չեն շիակեր: Բայց ասոր վրայ ուրիշ անգամ աւելի երկան պիտոյ խօսիմ, հիմայ անանկը որն է ճշմարիտ ու կատարեալ, այսինքն քրիստոնեական խոհեմութիւնն որ երկրորդ մասն է բնաբանիս:

“ Զջմարիա ու քրիստոնէական խոհեմութիւնն է ճանչնալ ինչ որ սգուաւ և ինչ որ արգելք է մեր ետքի վարձանին հասնելու , որ է սիրել զձե՛ծ , Ծառայել ի բնն և յաւիտեան վայելել զինքը ” : Ասիկայ սուրբ Օգոստինոսին տուած սահմանն է . նոյն բանը սուրբ Լեօնինացին ալ ասանկ կը բացատրէ . “ Զջմարիա ու կատարեալ խոհեմութիւնն է քննել վնասը և զըստն ու բանեցրնել յարմար ու պատշաճ հնարքները մեր կենացը վախճանին հասնելու , այսինքն յաւիտեանական փրկութեան ” : Ինչոր համար Թաճառ գեմարացին Զջմարիա խոհեմն ան է որ , կրսէ , արքայութիւն երթալու և զՔՄ ստանալու համար՝ աշխարհքս օտար ասկ կտանէ . “ Դս է Զջմարտապէս խոհեմ , որ զերկրաւորս ամենայն համարի կզկպանս , զի զՔՄ շահեցի ” . (Թ . Գ . Է :) Ինչպէս Պօղոս առաքեալն ըրաւ . “ Յաճեալսն է զրիւցայ և համարիմ կզկպանս , զի զՔՄ շահեցայց ” . (Փիւլո . Գ . 8 :) Մէկ խօսքով . գիտէք Զջմարիտ խոհեմութիւնը որն է . աշխրջիս վտանգն ըսն մեջ գիտնալ հոգինիս փրկելը : Ուստի իմաստունին մէկը կրսէ . “ Ով որ իր հոգին փրկել գիտէ , ան մարդն ամեն բան գիտէ ” :

Ըս է ան խոհեմութիւնն որ սուրբ գիրքն այնչափ կը գովէ . ինչպէս որ առաջուց ըսի , ու կը յորդորէ որ ունենանք : Աս է ան խոհեմութիւնն որ մարդու հագեոր կեանք ու խաղաղութիւն կուտայ , կրսէ՛ առաքեալը . “ Խորհուրդ հոգւոյն կեանք և խաղաղութի ” , (Հու՛մ . Ը . 8 :) Աս է ան խոհեմութիւնն որ ունեցողներն “ իմաստունք ՚ի ՔՄ ” , կըսուին . (Թ . Կ՛ր՛ . Գ . 10 :) Վերջապէս աս է ան խոհեմութիւնն որ Սոլոմոն իմաստունն այնչափ ազաւանքով խնդրեց Թոբէ , ճանչնալով որ առանց ասոր՝ աշխրջիս ուրիշ ամեն գիտութիւնն ընրն Թոյ առջևը ոչինչ են , բան մը չեն արժեր . “ Զի թէպէտև իցէ ոք կատարեալ , և առ ՚ի քէն իմաստութիւնք հեռի է ՚ի նմանէ , յոչինչ համարեացի ” , (Ի՛մո֛ . Թ . 8 :) Աս բանս ինքիքեն ալ յայտնի է : Քան զի ինչ սգուա աշխրջիս ամենն խոհեմութիւնն ու հնարագիտութիւնն ունենալ , երբոր մէկն իր հոգին փրկելու խոհեմութիւնը չունի . “ Զինչ սգուա է մարդոյ՝ եթէ զաշխարհ ամենայն շահեացի , և զամեն իւր տուժեացի ” , (Ս՛ր՛ . Ը . 36 :) Ինչ սգուա այնչափ

Տնարքնէր քանիցքնէլ հարստանալու և աշխարհք ղայն լիլու համար . երբոր մարդ յաւխտենական արքայու թիւնը ղայն լիլեն զհոռի : Ասիկայ երկրաւոր խոհեմութիւն է , որ այ առջև խենթութիւն կը սեպուի . “ Զի իմաստութիւն աշխարհիս այսորիկ յիմարութիւն է . առաջի այ ” :

Անտնկ է նէ , ինչ պէտք է ընենք , սիրելիք , աքրիստոնէական խոհեմութիւնն ստանալու համար , որ է մեր կեանքն ազէկ կառավարել ու հոգինիս փրկել : Արկու բան հարկաւոր է ասոր համար . այ սերն և այ երկիւզը : Աստուծոյ երկիւզը , վասն զի սուրբ գիրքը մեզի կը սորվեցը՝է որ ամենէն մեծ խոհեմութիւնն այմէ վախճանն է . “ Սիրիքն իմաստութեան երկիւզ տեսան ” , (Լուսի . Թ . 7 .) Սկիզբն զգոնութեան երկիւզ տեսան , իմաստութիւն-բարի ամենեցուն՝ որ առնեն զնա ” , (Սը . ԸԺ . 10 .) այսինքն այմէ վախցող ներք . բուն ազէկ ու ճշմարիտ խոհեմութիւն ունին : Իսկ այ սերն ալ հարկաւոր է , վասն զի առանց զեծ սիրելու իրեն կամքն ընելու յօժարուի չենք կրնոր ունենալ . ուստի չենք ալ կրնար խոհեմ ըլլալ : Ինչպէս ապր օրի . նախ առաք կուսանքնէրուն վայ կը տեսնէք . ասոնց հինգն որ կանթեղին շիմարելու համար ամանով ձէթ աարեր էին հեակրնին , որ այ սիրոյն օրինակն է , սուրբ աւետարանը զիրենք խոհեմ կը կոչէ . իսկ մէկալ հինգն որ ձէթ չունէին , այսինքն այ սերը , թէ և կուսութե պարծանքն ունէին , բայց սուրբ աւետարանը զիրենք անխոհեմ և անխելք կը կոչէ : Առանց աս երկու բանին՝ անկարելի է ճշմարիտ այսինքն քրիստոնէական խոհեմութիւն ունենալ . կրնայ մէկն ուրիշ ամեն բանի մէջ խելք բանեցընել , խոհեմութիւն ընել . բայց ամենէն հարկաւոր բանին մէջ , այսինքն իր հոգւոյն փրկութեանն եկածին պէս՝ անխելք և անխոհեմ է . “ Զի իմաստութիւն աշխարհիս այսորիկ յիմարութիւն է . առաջի այ ” :

Աւրեմն ինչորենք միշտ այմէ որ իր սուրբ սերն և երկիւզը տայ . մեզի և պահէ մեր պատին մէջ . ան ատենն ապահով կըլլանք ճշմարիտ ու քրիստոնէական խոհեմութիւնն ունենալ , և անով ապահովել մեր յաւխտե նախան փրկութիւնը : Մտքերնիք ազէկ պահեցէք , որոնք որ այմէ կը վախնան ու զեծ կը սիրեն՝ անոնք են

խոհեմ. բայց աս խոհեմութիւնն ունեցողները քիչ են, մանաւանդ հիմակուան ժամանակս . ուստի շքշմարտի խոհեմութիւն ձեռք ձգելու համար՝ քիչերուն հետևելու է, շատերուն ըրածին նայելու չէ . պէտք է անանկ ապրիլ, ինչպէս որ երկիւղած քրիստոնեաները կապրին՝ որ քիչ են : Անոր համար սրբոց հարց մեկ կրտէ . « Քիչերուն պէս ապրէ, որ քիչերուն հետ փրկուիս . վասն զի սակաւք են ընարեալք » :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԾՂԱ .

Խ-ԿԵՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՆՉ ՍՈՍՔԻՆՈՒԹԻՆՆԵՐՈՆ ԼԵՍ :

Խոհեմութիւնը շքմարտա ըլլալու համար, և որպէս զի կարենայ մեզի ամեն բան խոհեմարար ընել ապ . ուրիշ քանի մը առաքինութիւններու օգնութեամբ կարօտ է, որ իրեն ծառայեն . անոր համար սուրբ գիրքը խոհեմութեան ծառաները կը կոչէ զանա՞ք . « Իմաստութի՛ առաքեաց զծառայս իւր . կոչել բարձր քարոզութեամբ ՚ի խառնելիս իւր » . (Առա՛յ . Թ . 4 :) Աս առաքինութիւններն այսօր մէկիկ մէկիկ ձեզի պի . աոր բացատրեմ » :

Առջինն է՝ ինչ որ տեսեր լսեր կարգացեր ու մեր կամ ուրիշի վրայ փորձեր կնք նէ, մտքերնիս բերել և անոնցմով լլցս առնել՝ մեր գործքերը խոհեմութեամբ ընելու : Խոտք հասկընալու համար . ինչպէս որ վաճառական մը, արուեստաւոր մը, գեղացի մը, կամ որ և իցէ վիճակի անձ մը, յիշելով ինչ կանոններ ինչ տեղեկութիւններ որ աւեր է իր առջիններէն՝ անոնցմով իր բանին գործքին մէջը կը կառավարուի, ասանկ ալ քրիստոնեայ մը իր հոգւոյն փրկութեանն ամենակարևոր գործքին մէջը՝ պէտք է մտքը բերէ ինչ խրատներ որ լսեր է խոստովանահայրներէն, քարոզիչներէն, ժողովրդապետներէն, բարեպաշտ անձինքներէն, պէտք է յիշէ ինչ որ այնչափ գիպուածներու մէջ իր կամ ուրիշի վրայ փորձեր տեսեր կարգացեր ու լսեր է, որպէս

դի խոհեմութեամբ ամենն բանի մէջ զինքը կառավարէ : Ար անանկնք որ հասարակօրէն ծերերն աւելի խոհեմ են . ինչու , զան զի աւելի փորձ ունին ու շատ բան տեսած են , որոնք իրենց կանոն կրչան : Բայց երբոր մէկն ուրիշ կանոն չուզեր իր գործքերուն իր անձնասիրութենէն ու կրքերէն 'ի զատ , ա՛նանկ մարդը միշտ անխոհեմ ու միշտ անկարգ անկա՛նոն կը մնայ :

Խոհեմութեան օգնող երկրորդ առարինութիւնն է հլուութիւնը . ո՛հ ինչ տղու որ առաքինութիւն . ինչ հարկաւոր քրիստոնէարար ապրելու համար : Հլուութիւնն է մէկ յօժարութի մը խրատ լսելու , խորհուրդ խնդրելու , ուրիշի խօսքին մտիկ գնելու . հլուութիւնն է անսացողութիւն մը մեր բարիքն ուղղոյներուն , մանաւանդ անոնց որ այժէ գրուած են մեզի ուսուցիչ : Որովհետեւ աշխարհիս մէջը չիկայ մէկն որ գիանայ ամենն հարկաւոր բան՝ խոհեմութեամբ վարուելու ամենն զիպուածի մէջ որ թիւ չունին , ուստի ամենեքը՝ մեծ ըլլան պզտիկ ըլլան , գիտուն ըլլան սգէտ ըլլան , կարօտութիւն ունին հլուութեան և անսացողութեան՝ չի գիտցածնին ուրիշէն սորվելու համար : Այս բանիս ազուր օրինակներն ունինք սուրբ գրոց մէջ : Մովսէս որ այժէ առաջնորդ ընարուած էր իսրայէլացւոց , երբոր Յովթար իր աները խրատեց զինքն որ աղէկ չէր վարուեր Ժողովարդը կառավարելու համար , սիրով մտիկ ըրաւ և մէկէն փոխեց կառավարութեան կերպը . “ Ոչ է ուղիղ բանդ զոր առնես , անհնարին տանջանոց ասնջիս գու . . . և լուաւ Մովսէս ձայնի աներոյն իւրոյ , և արար զամենայն որ միանգամ տասց նմա , , . (Եւեյ . ԺԵ . 19 . 24 .) Պետրոս առաքեալ որ եկեղեցւոյ գլուխ էր , երբոր քանի մը ծխի վերաբերեալ բաներու վայ Պօղոս առաքեալէն խօսք լսեց նէ , շառնաւեցաւ , այլ սիրով ընդունեցաւ տուած խրատն և ըրաւ . “ Այլ յորժամ եկն Կծփաս յԱմաիոք , ընգզէմ գարձայ նորա . քանզի գոչ իբրև սագտեալ իմն էր , , . (Գողոթ . Ժ . 11 .) Սուրբ Օգոստինոս որ անանկ գիտուն , հասակն աւած , և եկեղեցւոյ վարդապետներուն առջինն էր , այսու ամենայնիւ ով որ իրեն խրատ մը տար նէ՝ սիրով կը լսէր . “ Ծերունիս գուով , պատրաստ կամ 'ի լսել և յուսանել , , . (Թղթ . 17 .) Մեծն Գրիգոր

քահանայապետ ու գլուխ եկեղեցւոյ ըլլալով, իր աշկերտէն ուլ բան սորվելու պատրաստ էր: “Մտադիր զհետ ճշմարտագոյն կարծեաց աշակերտին իմոյ իբրև զվարդապետի երթայց” (Գ. Ի. Է. բարդ):

Բայց հիմակուան ատենս որսն թողք հր գտնին աս անասցողութիւնը: Թէ որ մեծերուն թողք մտանաս, վայ է քեզի թէ որ քիչ մը համարձակ խօսելու ըլլաս. պէտք է խուսկ ծիսելով՝ շողոքորթութեամբ խօսիս. Թէ որ հաւատարի կամ քեզմէ վար եղաներուն պէտք ըլլայ խօսիլ, կրնաս նէ՛րբ բանգ քաց. մէկէն կառնուի, գծարնին կուգայ, կը զայրանան. ո՛չ ոք չափ գծար է մտքերնին բուն մը խոթել: Ամանք ան աստիճան յամառութիւն ունին որ չեն ուզիր ամպիննէն ալ ճմար տաութիւն ըսել: Ասանկ հետ ու մեկուն շինուող մարդն ինչպէս քրիստոնէական խոհեմութիւն կրնայ ունենալ: Կրնայ խորագետ ըլլալ, խորամանկ ըլլալ, մարդկային ամեն հնարագիտութիւններ ունենալ, կրնայ աշխարհա ին խոհեմութիւն ունենալ, որ այդ առջին խենթութիւն է. բայց ոչ երբեք քրիստոնէական խոհեմութիւն կրնայ ունենալ՝ իր կեանքն ազէ կառավարելու և յաւիտենական փրկութեան հասնելու համար: Հլուութիւն ուրեմն, սիրելիք, անասցողութիւն. մանաւանդ հոգևոր բաներու մէջ. ու սրպէս զի կարենանք հլու ըլլալ, խնդրենք Եսայի ու Սողոմոն իմաստունին պէտք ըսենք. “Ես եմ մանուկ փոքր, ոչ զի տեմ զէ և զմուտ իմ. . . ասցես ծառայի քում գիրա ըսելա. . . խելամուտ լինել ՚ի մէջ բարւոյ և չարի” (Կ. Թ. Գ. Գ. 7.) պսինքն՝ և աղայ մըն եմ, ըրբծա չեմ գիտեր. ինծի հլութիւն տար, անսպող սիրտ տար, որ կարենամ ալէկն ու գէշն որոշել, ու զիս կառավարել:

Խոհեմունե օգնող երրորդ առաքինութիւն է Զանգրայսիլիքն ուղղել ու Զանալ ազէկն ու գէշն իրանն ու սուտը ճանշնալու. վասն զի ինչպէս որ ըսինք՝ քրիստոնէական խոհեմութիւնն է փնտրուել ու բանեցնել ինչ որ հարկաւոր է մարդու յաւիտենական փրկութեան հասնելու. իսկ փրկութեան հասնելու համար ամեննէն հարկաւոր բանն է մեզքէն փոխելն ու բարեգործութիւն ընելը: Ուրեմն աս Զանգր պէտք է օգնէ խոհեմութեան, ամեն կերպով մեզքէն հեռու կէ.

նալու, և թէ որ յանկարծ մէկը ծայնը մեղքի մը մէջ ինկած է՝ մէկէն խոստովանանք ըլլալու, որ չըլլալ թէ մեղքի մէջ մեռնի և գատապարտուի: Եւ որովհետեւ զմեզ մեղքի մէջ ձգողը՝ մեղաց առիթներն են, պէտք է ջանալ ամեն կերպով մերձաւոր տախթներէն՝ մեղքի վտանգներէն ալ փախչելու: Փրկութեան հասնելու համար բարեգործութիւնն ալ հարկաւոր է. « Խոտորեալ ՚ի շարէ՛, և արա զբարի », (Սղ՛. ԼԷ. 27.) ուրեմն պէտք է ջանալ այս պատուիրանները պահել, ու մեր քրիստոնէական պարտքերը կատարել: Բայց որովհետեւ աս բաներն առանց սորվելու և գիտնալու չենք կրնար կատարել, ուրեմն պէտք է ջանանք սորվելու, պէտք է խրատ յորգորակ լսենք, անհոգութիւն մէկգի ձգենք, ամեն նեղութեան ու գժուարութեան յաղթենք՝ մեր հոգւոյն փրկութեան հարկաւոր բաները սորվելու համար: Փրկութեան հասնելու համար՝ վերջապէս հարկաւոր է Քմի նեղ ճամբէն՝ երթալ, խաչ մահացունքն ապաշխարանք քաշել. ուրեմն պէտք է ջանանք, սիրտ ընենք ան ճամբէն երթալու: Չէ նէ, տաանց աս ջանքին՝ քրիստոնէական խոհեմութի չենք ունենար, վասն զի կամ չենք կրնար ճանչնալ աղէկն ու շքմարիտը, և կամ ճանչնանք ալ նէ՛ չենք կրնար ՚ի գործ գնել. ուստի անխոհեմ կը մնանք, աշխարհիս բաներուն աւելի հոգ ու ջանք ունենալով՝ քան թէ մեր յաւատենական փրկութեանը, Քմի խօսքին գէմ որ կրտէ. « Խնդրեցէք նախ զարքայութիւնն այն և զարգարութիւնն նորա », (Մփ՛. Կ. 33.)

Խոհեմութեան օգնող շարորդ առաքինութիւնն է՝ այն տուած բանականութիւնը գործածել, չըլլալ անբան անասուններուն պէս. « Մի լինիք որպէս զծիս և զջորիս, զի ոչ գոյ ՚ի նոսա խմաստութիւն », (Սղ՛. ԼԾ. 9.) Քրիստոնէական խոհեմութեամբ զմեզ կառավարելու համար՝ լոյս և ուղիղ գաղտունք պէտք է ունենանք. չեմ ուզեր ըսել որ իմաստակներուն պէս բարակ արամբանութիւններ ընենք որ մոլորութեան մէջ կը ձգեն զմարդ, այլ ընդհանուր և ուղիղ կանոններէն բնական հետեանքներ հանենք: Խօսք հասկրնալու համար. ընդհանուր կանոն է՝ ամեն մարդուն բանն իրեն տալ. ուրեմն ես որ ուրիշ պարտք ունիմ, կամ ուրիշին բանը գողցեր եմ, պէտք է որ իրեն տամ:

Կամնապէս յայտնի կանոն է որ պէտք չէ ընել ուրիշի ինչ որ չենք ուզեր ուրիշը մեզի ընէ : Ասկէց կրնանք մէկէն հեանցընել որ ուրեմն պէտք չէ ուրիշի անիրաւուութիւն ընել, ուրիշի անուէր կոտորել . վասն զի չենք ուզեր որ աս բաներն ուրիշը մեզի ընէ :

Աստուծոյ տուած բանականութիւնն աղէկի բանն . ցընելն ասանկ կըլլայ . բայց ո՛հ, շատերն ի՛նչ կերպով կը բանեցընեն իրենց բանականութիւնն, ի՛նչ կերպով կը տրամաբանեն, ի՛նչ անխելք պատճառներ կը բերեն : Աս կամ ան բանը գէշ է ընելը . զոր օրինակ ուրիշի զրկանք ընելը գէշ է, անիրաւ վաշխ առնելը գէշ է, առուտուրի մէջ խարդախութիւն ընելը գէշ է, կիրակի օր առանց օրինաւոր պատճառի բանիւք գէշ է, պարկեշտութեան գէժ բաներ ընելը գէշ է . բայց իրենք գիտէք ինչպէս կը տրամաբանեն . Ուրիշները կընեն, ես ալ կրնամ ընել կըսեն : Ո՛հ աս ի՛նչ անխելք խօսք . ուրեմն ուրիշները գժոխք երթալ կուզեն չէ . ես ալ ուզեմ պիտոր երթալ : Ուղիղ տրամաբանութիւն աս չէ, հապա ասանկ պէտք է ըսենք . Աս կամ ան բանն ընելը գէշ է, ուրեմն պէտք չէ որ ընեմ . Թէ որ ուրիշները կուզեն ընել ու գատապարտուիլ, Թող իրենք մտածեն, ես չեմ ուզեր իրենց հետ ընկեր ըլլալ : Մէյմըն ալ որ՝ Թէ որ ուրիշներուն ըբածը մեզի կանոն կրնայ ըլլալ նէ, ինչո՞ւ նոյն տրամաբանութիւնը բարի բաներու վկայ ալ չենք ըներ, ինչո՞ւ բարի օրինակ ալ չենք առներ, ինչո՞ւ չենք ըներ՝ Ուրիշներն աս կամ ան բարիքը կընեն, ուրեմն ես ալ ընեմ : Ինչո՞ւ սուրբ աւետարանը կը Թողունք, և ալ խրքքիս մտնած ճամբան կուզենք մեզի կանոն ընել . ինչո՞ւ սուրբերը կը Թողունք, և աշխարհասէր մարդկանցմէ կուզենք օրինակ առնել . վասն զի բանականութեամբ չենք գտեր, այլ մեր անձնասիրութեանն ու սրտերնուս ուզած կանոնսք : Ուրեմն խնդրենք ձյռն որ մեզի շնորհք տայ ուղիղ տրամաբանելու, և բանականութիւննիս աղէկ բանեցընելու . ան առնելը կուսենանք ճշմարիտ ու քրիստոնէական խոհեմութիւնը :

Խոհեմութեան օգնող հինգերորդ առաքինութիւնն է նախատեսութիւն, այսինքն առաջուց մտածել ինչ որ կրնայ հանդիպիլ, ինչ արդելք որ կրնայ առջնիս ելլել արբայութեան ճամբուն մէջ, որպէս զի կարժ .

նանք խոչեմութեամբ կառավարուիլ . արգելքներուն գիծացն առնել : Ասոր օրինակը սուրբ աւետարանին մէջն ունինք , խոհեմ մարդն որ տունը շինելէն առաջ մտածելով մրրիկներն անձրենէլն ու հեղեղները՝ ասնն ամուր հիմ կը գնէ , և շէնքը քարի վրայ կը հաստատէ , ամենն փորձանքի գէճն առնելով . անոր համար Քն աէրն մեր զենքը խոհեմ կը կոչէ . “ Նմանեացէ ասն իմաստնոյ , որ շինեաց զտուն իւր ՚ի վերայ վիմի . իջին անձրեք , և խաղացին գետք , շնչեցին հողմք , և բախեցին զտունն , և ոչ կործանեցաւ . քանզի ՚ի վերայ վիմի հաստատեալ էր , , (Մփբ . է . 24 :) Իսկ աւագի վրայ տուն շինողն՝ անխելք և անխոհեմ կը կոչէ . “ Նմանեացէ ասն յիմարի , որ շինեաց զտուն իւր ՚ի վերայ աւագոյ . . . և անկաւ , , : Ասանկ ալ անխոհեմ և անխելք են որոնք որ առանց նախատեսութեան իրենք վերենք մեղաց վտանգի և մերձաւոր առիժներու մէջ կը գնին : Առաջուց մտածելու է , սիրելիք . բան մը ըսելէն կամ ընելէն առաջ մտածելու է որ անկէջ ինչ կրնայ հետել . մանաւանդ հոգևոր բաներու մէջ պէտք է նախատեսութիւն ունենանք , եւքերնիո մտածենք մըշա , մահ , գատաստան , դժոխք , և արքայութիւն , և անանկ զմեզ կառավարենք որ բարի մահ ունենանք , գատաստաննիս քաղցր ըլլայ , և յաւիտենակամութիւննիս երջանիկ : Չէ նէ , անանկ անխոհեմութիւն մը ըրած կըլլանք՝ որուն ճար չըլլար , յաւիտեան պարապ տեղը կոտորանք :

Խոհեմութեան օգնող վեցերորդ առաքինութիւնն է զգուշութիւնը . ասիկայ նախատեսութեան ընկերն է , վասն զի նախատեսութեամբ ինչ վտանգ որ գիմացնիս կրնայ ելլել՝ առաջուց տեսնելէն ետքը՝ պէտք է նաև զգուշանանք անկէջ : “ Խոհեմութիւնն ան է , կըսէ սուրբ Օգոստինոս , անանկ բան մը չընել՝ որուն վրայ ետքը զլջանք , , : Աս բանն զգուշութեամբ կը յաջողի . վասն զի մէկն որ ըրածը կը մտածէ , մէկն որ առաջուց կը գուշակէ ինչ որ կրնայ հետելլ ըրածէն , և ետքը չիզջալու համար՝ կըզգուշանայ և չընէր անբանը , խոհեմ ըսուելու մարդ անիկայ է : Թէ որ աս զգուշութիւնն ամենն բանի մէջ ընելու ըլլայինք նէ , որչափ մեղք պակաս կրնէինք . մանաւանդ կենակցութեան մէջ , զբոսանքի անսնուելու և ընկերութեան

մէջ թէ որ աս զգուշութիւնն ունենայինք . թէ որ անզգուշաբար աշխարհքի բաներուն սիրտ չիկողցընէինք նէ . այ շնորհքին մէջք կատրէինք , իր բարեկամութիւն չէինք կորսընցընել . վասն զի աշխարհքիս բաներուն սեր ունենալն՝ այ թշնամի ըլլալ է , կրակ Յակոբոս առաքեալք . “ Ձի սեր աշխարհիս այսորիկ՝ թշնամութիւն է առ ամ ” . (Գ . 4) :

Աս զգուշութիւնը պէտք է ընենք նաև չիճանչցած մարգիկներնուս հետ վարուելու . ինչպէս ՔՄ տերն մեր կրակ . “ Ձգոյճ լինիլէք ՚ի մարգկանէ ” . (Մով . Ժ . 17 .) վասն զի կան որ դրսուանց աղէկ մարգիկ կերենան , բայց ներքուսա գեշին գեշն են . “ Որք ունիցին զկերպարանս ամառաշուք իցեն ” . (Թ . Յի . Գ . 5 .) Լսանկներուն հետ մէկն ստեպ տեսնուելու ըլլայ նէ . անկարելի է որ չիճասուի . ուրեմն զգուշութիւն հարկաւոր է : Պէտք է զգուշանալ նաև վնասակար գրքեր կարդալն , վասն զի ասոնք մարգուս միտքն ալ սիրան ալ կապականեն . ինչուան հաւատքէ ալ կը չանեն : Պէտք է զգուշանալ նաև կնկատց և աղջկանց հետ ստեպ տեսնուելն , ու մէկմէկու մտանաւոր բարեկամութիւն ու սեր կապելն . վասն զի փորձուած բան է որ բնական սերը մարմնական սեր կը գառնայ , և պզտիկէն կըսկրոի՝ ծանր մեղքերու մէջ կը ձգէ զմարդը . ուրեմն հարկաւոր է առաջուց նախատես ըլլալ և զգուշանալ : Պէտք է նաև զգայարանքներնուս վրայ զգուշութիւն ընենք , վասն զի մեր չոգւոյն գուներն են . անանց մէ ներս կը մանէ մեղքը : Պէտք է վերջապէս ամեն մեղաց վտանգներէն զգուշանանք , վասն զի սուրբ գիրքը կրակ . “ Որ սիրէ զվտանգ , ՚ի նմին կորիցէ ” . (Սի . Դ . Գ . 27 .) :

Բայց ո՞ր կը գտնես աս զգուշութիւններն ընող . որչափ քիչ են աս քրիստոնէական խոհեմութիւնն ու նեցողները : Կրքիքնին գոհ ընելա՞ ու զաժնին առաջ տանելու համար , խելց բանեցընողներ շատ կը գտնես . բայց խիստ քիչ մարդ կը գտնես որ բարեգործութեան և այ ուզածն ընելու համար՝ քրիստոնէական խոհեմութիւն բանեցընէ : Ո՛հ ինչպէս ուրեմն ճշմարիտ է Քմի խօսքն որ՝ աշխարհքի մարդիկ աւելի խորագետ են իրենց բանին մէջ քան թէ բարեպաշտները : “ Որդիք աշխար .

հիս այսորիկ իմաստնագոյնք են քան զորգիս լուսոյ յազգս իւրեանց ,, : Անանկէ նէ խոհեմութիւն , սքրեղք , խոհեմութիւն՝ որպէս զի փնտրուենք գտնենք և 'ի գործ գնենք մեր յաւիտեանական փրկութեան համար հարկաւոր եղած բաները . և առ խոհեմութիւնն ունենալու համար՝ Յնի տաքն իյնանք և ըսենք . իմաստութիւն հօր ՅՄ , առւր ինձ զիմաստութիւն զբարգիս խորհել և խօսել և գործել առաջի քո յամենայն ժամ . առւր ինձ գնալ յարգարութեան շանապարհն և 'ի կեանսդ յաւիտենից :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃՂԲ .

Արդարութեան վրայ :

Սոհեմութեան վրայ բաւական խօսեցայ . հիմայ ծինական առաքինութիւններուն երկրորդին վրայ պիտար խօսիմ , որ է արգարութիւն : Այսոր ցընեմ ձեզի որ ինչ է արգարութիւնը , քանի տեսակ արգարութիւն կայ , ինչպէս ազուոր առաքինութիւն է արգարութիւն աւ որչափ հարկաւոր , թէ հագևոր բարիք ձեռք ձգելու համար և թէ մարմնաւոր , թէ հասարակաց բարւոյն համար և թէ ամեն մէկ մարդու :

Արգարութիւնն այլ և այլ նշանակութիւն ունի , ամենեքը մէկմէկէ սիրուն : 'Եսիս կը նշանակէ՝ օրբարար շնորհքն , այսինքն ան շնորհքն որ մեր հոգին կը մտքրէ և յայ սիրելի կընէ . ուստի յայ շնորհքին մէջն եզօղներն արգար կըսուին , և ամեն մեղաւոր որ սրտանց գարձի կուզայ , և իր մեղացը թողութիւն կը խնդրէ այմէ՝ Քչի արգեանցը համար , կըսուի արգարացեալ շնորհքն Քչի . “ Ամնեքին մեղան , և արգարսնան ձրի նորին շնորհք ” . (Հոմ . Գ . 24 :) Երկրորդ նշանակութիւնն է որ և իցէ գործք առաքինութեան . ուստի ՔՄ տերն մեր կըսէ որ՝ եթէ գպիրներէն աւ փարխեցիներէն աւերի չըլլայ մեր արգարութիւնն այսինքն բարեգործութիւնները նէ , չենք փրկուիր . “ Եթէ ոչ առաւելու

ցու արգարութիւն ձեր առաւել քան զգարացն և զգա-
րիակցւոց, ոչ մտանկեղք յարքայութիւն երկնից, »
(Մտի. Ե. 30:) Երբորք՝ ամենն առաքինութիւն մեկ
ակզ կը նշանակէ. ուստի կրտար սուրբ գիրքը մեկուճ
համար արգար երկըսէ նե. ըսել է որ ամենն առաքի-
նութիւն ունէր. քնչպէս սուրբ Թժահորը համար կը
սե. «Եւ Եովսեփ այր նորա քանդի արգար էր,»: Իսկ
չարտորք նշանակութիւնն է հաստատուն կամք ամեն
նուն իրաւունքը տալու, որ չորս ծինական առաքի-
նութեանց մէկն է: Հաստատուն կամք կրտուի, վասն
զի միայն անգարծ կամքով արգարութիւն չըլլար, հա-
պա անանկ կամք մը պիտոր ըլլայ՝ որ ամենն արգելքի ու
գժուարութեան յաղթէ, և ամեննուն իր իրաւունքը
տայ: Մէյնն ալ հաստատուն կամք կրտուի, վասն զի
անցաւոր կամքով արգարութիւն չըլլար, այլ պէտք է
որ անխոփոխ և յարատե կամք մը ըլլայ միշտ ամեննուն
իրաւունքն իրեն տալու, աղքատին ալ՝ հարուստին ալ,
բարեկամին ալ՝ թշնամիին ալ: Մանաւանդ թէ ինչպէս
ամենն առաքինութիւն՝ մարգուս ունակութիւն պիտի
ըլլայ որ առաքինի ըտուի մարգուս, զոր օրինակ ին-
չտանն որ համբերութիւնն ունակութի ջըլլայ մարգուս
որ ամենն բանի մէջ համբերէ՝ համբերող մարգ ջը-
սուիք, տրանկ ալ արգարութեան առաքինութիւնն
ունեցող չի կրնար ըսուիլ մէկն՝ ինչուան որ ունակու-
թիւն ջըլլայ իրեն արգարութիւնն, այսինքն ինչուան
որ վարժան ջըլլայ ամենն գիտուանի մէջ ամեննուն իր
իրաւունքը տալ: Իրաւունք ըսելով կիմտուի ամենն
մարգուն իր բանը, կահ կարասի ըլլայ, կալուածք ըլ-
լայ, հազար բան ըլլայ, մարմնաւոր ըլլայ, ինչ անասկ
բան ըլլայ նե՝ ըլլայ. ուստի Պաղոտ առաքելալ արգա-
րութեան վրայ խօսելով կրտէ. Պէտք է ամեննուն իր
իրաւունքը տաք, կուզէ սուտք ըլլայ, կուզէ մաքս ըլ-
լայ, կուզէ հնազանդութիւն ըլլայ, կուզէ պատիւ և
մեծարանք ըլլայ. «Արգ հասուցէք ամեննցուն ըզ
տարտուս. որում զհարկ՝ զհարկն, որում զմաքս՝ զմաքսն,
որում զերթիւն՝ զերթիւն, որում զպատիւ՝ զպատիւն,»:
(Հատմ. ԺԳ. 7.)

Անանկ է նե արգարութիւն ընելու՝ այսինքն ամեն-
նուն իր իրաւունքը տալու համար՝ պիտք է գիտանալ որ
ինչ է իրաւունքին, ինչ պարտքին ևնք աւրելին. չե

նէ, առանց գիտնալու թ'նշարէս կրնանք արգարութիւն ընել, և ամենուան իր իրաւունքը հասուցանել: Բայց թ'նշարէս կրնանք սերիշներուն իրաւունքն աւ մկ, անոնց ունեցած պարտեղանութիւնը գիտնալ. բնական ձեռնքին ու մարդկային օրէնքներն ասոնք միզի կը ստղծեցնեն: Սուստի որոնք որ ուրիշները կառավարելու պաշտան ունին, պետք է որ աս օրէնքներն ազէկ սորված ըլլան. իսկ ուրիշներն իրենց հարկաւոր եղանքը պետք է սորվին ժողովրդապետներէն ու քահանայներէն, որոնց պարտքն է բացատրել ինչ որ արգար է ինչ որ անիրաւ է. անոր համար սուրբ գիրքը կը հրաման որ քահանայներն ազէկ գիտնան աս բաները, ու ժողովարգն անոնցմէ հարցնեն ու սորվին. « Զի շրթունք քահանային զգուշացին գիտութեան, և օրէնս խնդրեցեն ի բերանոյ ֆորա », (Մատ. Բ. 7.) Հաս նորէն անգլի է արբանձ. անեղք ինչ հարկաւոր է որ հոգեւոր իրաւունք, մանաւանդ ժողովրդապետներուն առւան իրաւունքն և յորգորակները:

Հիմայ նորին մեր առջի խօսքը գտանալով, արգարութիւնն երկու անասի է, հասարակաց և առանձնական: Հասարակացն ամենուան բարւոյն համար է, այս ինքն լսել և ընել ինչ որ իրաւունք է ամենուան բարւոյն համար, ինչ որ հարկաւոր է քարեկարգութիւն հանգիստ ու խաղաղութիւն պահելու ամենուան օգտին համար: Իսկ առանձնականն իւրաքանչիւրոց բարւոյն համար է, այսինքն ամեն մէկուն իր իրաւունքը առ: Հասարակաց արգարութիւնը թէ հրամաններն և թէ հպատակները պարտեղան են ընելու, թէ հոգեւոր և թէ մարմնաւոր բաներու մէջ: Հրամանները պարտեղան են ընել, միշտ հասարակաց բարիքն և օգուտը փնտրանալով, օրէնքներ գնելով, և ամեն հոգ ու խնամք ընելով արգարութիւնը պաշտպանելու համար. ուստի սուրբ գիրքը մեծերուն իրաւ կաւասոյ որ սիրին միշտ արգարութիւն ընելը. « Սիրեցեք զարգարութիւն ոչք գասիք զերկիր », (Իմատ. Թ. 1.) զասն զի արգարութիւնն է որ ազգ մը երջանիկ կընէ. « Արգարութիւն զազգ բարձրացուցանէ », (Արտ. Ժ. 34.) « Արգարութիւններն ինչ կըլլան, բայց եթէ աւազակութեան մեծը », Անոր համար զայ ան իշխանին, զայ

ան գատաւորին որ արգարութիւն չընէր, հասարակաց բարւոյն փոյթ չի տանիր. մեծ պատաստան պիտար տայ ինչ, ծանր պատիժ պիտար քաշէ. “ Զի գատաւասան անաշու իշխանաց լինի ”, (Իճո֊դ . Է . 7)

Հպատակներն ալ, ինչպէս որ ամենքնիս ենք, պարտական են հասարակաց արգարութիւն ընել, այսինքն հասարակաց բարիքն առանձնականէն վեր գնել, պատրաստ ըլլալ հասարակաց բարւոյն համար գրուած օրենքները պահելու . չէ նէ, ոչ բարեկարգութիւն կը մնայ, ոչ հանգիստ, ոչ խաղաղութիւն, և ոչ ապահովութիւն . ամեն բան տակնուվայ կըլլայ, մարդկային ընկերութիւնն անբանից ու գաղանաց ընկերութենէն գէշ կըլլայ : Խօսք հասկընալու համար . աւեր կամ զէնք պահելն արգելած է հասարակաց բարւոյն համար, ուրեմն պէտք է հնազանդիլ ու չլպագհել . քանի մը բտխտի խաղեր արգելած է, ուրեմն պէտք չէ խաղալ . ապա թէ ոչ, հասարակաց բարւոյն գէտ կըլլայ . ասանկ ալ ուրիշ ամեն օրէնքներն որ թագաւորը կամ իշխանը կը գնէ, ամենքը պարտական են պահելու, չէ նէ՛ մեզք կը գործեն հասարակաց արգարութեան գէտ : Թէ որ ամենքը հնազանդ ըլլաքն օրինաց, աշխարհիս մէջ այսչափ չարիք և անկարգութիւններ չէին ըլլար . բայց պահողներն ալ քիչ են, պահել առւողներն ալ . վասն զի քիչ մարդ կը գտնես որ իշխանութեան ետեւէ ըլլայ հասարակաց բարիքն և արգարութիւնն ընելու համար, անձնատիրութիւնն է զիրենք շարժողը . ուստի ազէկ կը յարմարի վտանին առաքելոյն ըսածն որ ամենքն իրենց շտհը կը փնտրան . չէ թէ հասարակաց բարիքը . “ Ամենեքին զանձանցն խնդրեն ”, (Փիլի֊դ . Թ . 23)

Իսկ առանձնական կամ մասնաւոր արգարութիւնն որ իւրաքանչիւրոց իրենց իրաւունքը տալն է, նախ գատաւորներուն պարտքն է՝ որ ուղիղ գատաստան ընեն, արգար վճիռ կարեն, իրաւունքը որունն է նէ՛ անոր տան, ակնածութիւն չընեն, կաշառ չառնեն, բարեկամութիւն կամ ազգականութիւն չինային, ուստի կըսէ սուրբ Օգոստինոս . “ Արգարութիւնը հայր մայր չինայիր, ճշմարիտը որն է նէ՛ ան միայն կը նայի, աշառութիւն չի գիտեր ”, : Ապա թէ ոչ, ինչ տուած անէ՞ծքը վտանին կու գայ ան գատաւորներուն՝ որ արգա-

րութեան գէմ վճիռ կուտան բարեկամութեան համար կամ պարգև ընդունելով. “ վայ որ արդարապուհանէն զամբարիշտն վասն կաշառաց, և զիրաւունս գողանան զարգարոյն ”, (Եսայ . Կ . 23 :) Ըսանկ ալ ամեն մեծութիւններուն պարտքն է, իրենց իւրաքանչիւր հպատակացն իրաւունք ընել. նմանապէս ամեն մարդ ալ պարտքեան է ուրիշի արգարութիւն և իրաւունք ընել : Բայց ստիկայ ազէկ հասկընալու համար, գիտնալու է որ աւանձնական արգարութիւնն երկու կերպ է, այսինքն տրամաբաշխական ու փոխարինական. աս բառերը գուք չէք հասկընար, բայց հիմայ կը բացատրեմ :

Տրամաբաշխական արգարութիւնն ան է որ երբոր մէկն ինչ և իցէ բան ուրիշներուն տայ կամ բաժնէ պիտոր, իշխանութիւն ըլլայ, պաշտօն ըլլայ, վարձք կամ պարգև ըլլայ, կամ նաև բեռ ու ծանրութիւն ըլլայ, պէտք չէ որ իր ուզածին կամ խելքը փշածին պէս բաժնէ կամ տայ, այլ ամեն մարդու իր կարողութիւնն և արգեսանցը համեմատ : Խօսք հասկընալու համար. բժիշկ մը պէտք է, կամ գատաւոր մը, կամ վարժապետ մը, կամ ժողովրդապետ մը. որսն որ կիյնայ մէկն ընտրելու որոշէ ինչ, պէտք չէ աչառութիւն ընել, պէտք չէ բարեկամութիւն կամ ազգականութիւն նայի, պէտք չէ յանձնարարութիւն ընողներուն շնորհք մը ընելու համար շարժի. հապա միայն ընտրելու անձին ընդունակութիւնն արգիւնքն և յարմարութիւնը նայի : Չէ նէ՛ թէ որ արժանաւորը թողու և անարժանն ընտրելու ըլլայ նէ, ծանր մեզք կը գործէ տրամաբաշխական արգարութեան գէմ, և անկէց առաջ եկած վնասներուն ինքն է պարտքեան : Բայց ո՞վ կրնայ համրել առանկ ընտրութիւններէն առաջ եկած վնասները. ո՞վ կրնայ անոնց փոխարէնն ընել :

Պաշտօն և իշխանութիւն տալու տանն՝ գլխաւոր նայելու բաներուն մէկն ալ ան է որ՝ ընտրուելու անձն յարմարութենէն ի զատ երկիւղած ալ ըլլայ, այ երկիւղն ունենայ, բայի վարք ունենայ. վասն զի փորձով կը ատենինք որ՝ այ հաւատարիմ չեղող մարդկանց ալ չըլլոր. կամ ինչպէս սուրբ գիրքը կըսէ, ով որ իր անձին վնասակար է՝ ուրիշներուն ինչպէս օգտակար կըրնայ ըլլալ. “ Ար չար է իւրում անձին, ում լիցի բա-

րի 33. (Սիրաս. ԺԳ. Ց.) Նոյն բանն է նաև տուրք կամ
ծանրութիւն բաժնեւր. մարդ իր ուզածին պէս պի-
տոր չընէ, այլ համեմատութեամբ և արդարութեամբ.
զոր օրինակ տուրք մը պիտոր գրուի Ժողովրդեան վրայ,
պէտք է իւրաքանչիւրոց կարողութեանը համեմատ գը-
նել. անանկ որ՝ տասը զուռուշ կրցողը տասը տայ,
հինգ կրցողը հինգ: Ասանկ բաներու մէջ պէտք չէ բա-
րեկամութիւն կամ ազգականութիւն նախի, աչառանք
ընել, կամ ասելութեան անգիք տալ. չէ նէ, արամա-
բաշխական արդարութեան գէ՛մ մեզք կըլլայ. ընտղ
պարտեկան է ըրած փեսար հատուցանելու:

Նմանապէս վե՛ժժինգրական արդարութիւնն, այս-
ինքն յանցաւորներուն պատիժ տալն արդարութեամբ
պիտոր ըլլայ յանցանքին համեմատ. վասն զի Թեթե
յանցանքին ծանր պատիժ գնելն՝ անգթութիւն է,
իսկ ծանր յանցանքին Թեթե պատիժ գնելը հասարա-
կաց բարւոյն գէ՛մ է, անսվ չարագործները սիրա կա-
նեն աւելի չարիք ընելու: Ար բանիս ծնողք ալ պէտք
է զգուշանան, չըլլայ Թե զաւկրներնուն չափազանց
խստութիւն կամ Թուլութիւն ընեն, կամ մէկուն ա-
ւելի մէկալին պակաս պատիժ տան, ինչպէս ուրիշ ան-
գամ ըսի. վասն զի ան տանն անօգուտ կըլլայ տուած
պատիժին:

Իսկ փախարինական արդարութիւնն ան է որ ամեն
մարդ ուրիշի պարտեկան է ընելու, այսինքն մէկմէկու
իրաւունքը տալու, մէկմէկու զրկանք չընելու, մանա-
ւանդ առուտուրի և գաշնագրութեան մէջ, և ըրած
անիրաւութեանը հատուցմունքն ընելու: Պատմութե՛
մէջ ազուր օրինակ մը կայ աս կերպ արդարութեան:
Հենրիկոս սպանիացւոց Թագաւորն իր զաւակն յանձ-
նեց իր եղբորը Ֆերաինանտոսին՝ որ Արախոնայի Թա-
գաւոր էր, որպէս զի կրթէ զինքը: Ֆերաինանտոս իր
ողէկ կառավարութեամբն անանկ սիրելի եղած էր
սպանիացւոց որ Հենրիկոսի ետէն զինքն ընտրեցին
իրենց Թագաւոր: Ինքը գրտուանց ընդունեցաւ անոնց
ըրած ընտրութիւնը. բայց երբոր օրն եկաւ որ զինքը
պատկէին պիտոր, իր Թագաւորական լայն ծիրանիովք
հանգիստն արահին մէջն եկաւ, և կեցցէ արքայ ըսելու
ասանին՝ ծիրանիին սակէն Հենրիկոսի զաւակը գուր
հանեց, և ըսաւ. Ձեր Թագաւորն ասիկայ է, ասիկայ

սիրեցէք, ասիկայ պատուեցէք, ասոր հնազանդեցէք : Եւ ասանկ Սպանիոյ Թագաւորութիւնն օրինաւոր ժառանգին տալ տուաւ : Տեսա՞ք սիրելիք, Քնշ կրնէ արգարութիւնն, երբոր մարգուս սրահն մէջ արմատացած ըլլայ նէ . ոչ անձնասիրութիւնը զինքը կը կուրջնէ, ոչ շահասիրութիւնը, ոչ կիրքը . ամենն արգելք, ամենն գժուարութիւն կը յազլէ, և իւրաքանչիւրոց իրենց իրաւունքը կուտայ :

Բայց ո՞ւր կը գտնեն աս արգարութիւնը, ո՞ւր կը գտնեն աս ազուօր առաքինութիւնն որ չէ թէ միայն նր գիրքը, չէ թէ միայն սուրբ հայրք, այլ նաեւ հեթանոս փելիսոփաներն այնչափ կը գովեն : Առանց ասոր ոչ Թագաւորութիւն մը կը գիժմանայ, ոչ աշխարհքս խաղաղութիւն կը գտնէ, ոչ կենաց ասպահովութիւն կը մնայ : Ո՞ւր է աս գեղեցիկ առաքինութիւնը, երբոր պարտք սենեցողը չի վճարեր, զրկանք ընոպը հատուցում չընէր, գողութիւնը հասարակ բան մը գարձած է, առուտուրի մէջ չափն ու կշիռքը խարդախել և անիրաւ գին պահանջելը բանի տեղ չի գրուիր : Ո՞ւր է արգարութիւնը, երբոր օրէնք չի պահուիր, երբոր ազէկ մարդիկ մեկդի կը մնան ու գէշերն առաջ կերթան, երբոր իրաւունքէն աւելի զօրաւոր է պաշտպանութիւնն ու բռնութիւնը, երբոր հասարակաց բարւոյն տեղն՝ ամենն մարդ իր առանձնական օգուտը կը փնտրուէ . “ Ամենեքին զանձանց խնդրեն ”, : Ո՞ւր է արգարութիւնը, երբոր ծնողք իրենց զաւկրնհրաւն, և էրիկ կնկան անիրաւութիւն ու զրկանք կրնեն : Բայց աս անիրաւութիւններուն ետքը ո՞ւր կը լինինայ . գժօխքին տակը . “ Եթէ ո՞չ գիտէք, զի անիրաւք զարքայութիւնայ ոչ ժառանգեն ”, . (Ս. Կորն. Կ. 9.) Միայն արգարութիւն ընոզներն են որ յաւիտենական երանութիւնը պիտոր վայելեն . “ Երանի ո՞ք պահեն զիրաւունս, և ասնեն զարգարութիւն ”, . (Սլ. ԺԵ . 3.)

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃԴԳ .

Արդարութեան վերաբերեալ առասիւսեթաններուն վրայ :

“ **Ա**րդ հատուցէք ամենեցուն զպարաս . կրակ Պօղոս առաքեալ , որում զհարկ՝ զհարկն , որում զերկիր՝ զերկիրն , որում զպատիւ՝ զպատիւն , , (Համ . ԺԳ . 7 .) այսինքն ամեննուն իրենց իրաւունքք տուէք , որուն որ ժուրք տալու պարտական էք՝ տուրք տուէք , որով որ վախնալու ակնածելու պարտական էք՝ ակնածութիւն ընելու պարտական էք՝ ըրէք : Ասիկայ արգարութեան խօսքն է որ Պօղոս առաքելայն բերնովք կը հրամայէ ամեն մարդու իր իրաւունքք աւլ , որն որ նաև Գն տերն մեր կը հրամայէ ըսելով . “ Տուք զկայսերն կայսեր , և զԱստուծոյն այ , , (Մով . իԲ . 21 .) այսինքն այ մեր պարտքն ընելնէս ետքը , նաև Թագաւորներուն , մեծաւորներուն , մեր ծնոպացն , և ամենուն մեր պարտեալ . նութիւնն ընենք : Բայց որովհետև արգարութիւնք կը պահանջէ որ ամենուն իրաւունքն իրեն ճիշդ հատուցանենք , անանկ որ պարտքերնս իրենց առնելէքին հաւասար ըլլայ , ու որովհետև շտա անգամաս հաւասար հատուցումը ընէք կրնար ընել և անկատար կը մնայ արգարութիւնը , ուստի գոնէ կրցածնիս ընելու համար՝ արգարութիւնն իրեն օգնական կաննէ ուրիշ առաքինութիւններ , և անոնցմով տեղը լեցանել կուտայ : Աս առաքինութիւններուն առջինն է կրօնք . որով հետև արգարութիւնը հաւասարութիւն կը պահանջէ . այսինքն որուն ինչ որ պարտական ենք նէ՛ ամբողջ առլ . ու որովհետև անկարելի է որ մենք այ մեզի ըրած բարիքներուն հաւասար փոխարէնը կարենանք ընելու , ինչպէս Դաւիթ մարգարէն ալ կրակ . “ Զինչ ասցարիտուր տեսուն ընդ ամենայնի զոր և ետ ինձ , , (Սով . ԺԺԷ . 12 .) ուստի հերիք է որ գոնէ կրցածնիս ընենք կրօնքով , մեր սիրտը՝ մեր միտքն՝ ու զմեզ բոլոր իրեն նուիրելով :

կրօնքն է . ինչպէս որ ուրիշ անգամ ըսի , առաքի-
նութիւն մը՝ որ մարգ անով այ պարտական եղած պա-
սիւն ու պաշտօնը կընծայէ , խոտաովանելով այ անհուն
մեծութիւնն ու իր խոնարհ հպատակութիւնը , ճանչ-
նալով զիս իր անքն , ու զինքն անոր ծառայ և ամեն
բանի մէջ իրեն կարօտ : Այնչափ յայտնի բան է մար-
գուս պարտական ըլլալը զիս իր արարիչն ու բարերարը
պաշտելու և իրեն հպատակելու , որ ամենն ազգ կրօնք
մը ունեցած է միշտ և ունի . քալենք բոլոր աշխարհք ,
երթանք ամենն կողմ , չենք գտնէր ազգ մը՝ որչափ սլ-
վարենի ու բարբարոս ըլլայ՝ որ կրօնք մը չունենայ .
ամենքն ալ իրենց պարտք կը սեպեն պատուել զիս
կրօնքով մը . յայտնի նշան է որ ասիկայ բնական օրէնք
մըն է , աւանդութիւն մըն է , խղճմտանքի ազգմունք
մըն է : Ճշմարիտ կրօնքն ընտրելու սխալած են շատ ազ-
գեր՝ հարկաւոր եղած ջանքը չընելով փնտրուելու և
գտնելու . բայց ամենիքն ալ ճանչցած են որ հարկ է
կրօնք մը ունենալ՝ այ պարտական եղած պաշտօնինն ըն-
ծայելու : Այսու ամենայնիւ մեր օրերն անանկ անօրէն
մարգիկ եղան՝ որ ամենն հաւատք օրէնք կուզէին վեր-
ջնել , որպէս զի կարենան կրքերնին գոհ ընել , կամ
քերնին համարձակ առաջ տանիլ . բայց ասիկայ ամ-
մենուս սրտին մէջն անանկ խորունկ գրուած օրէնք
մըն է որ , որչափ ալ ջանան՝ չեն կրնար ընջել :

Որովհետեւ մարգս հոգի ու մարմին ունի , և երկու-
քին ստեղծողն ալ ձած է , ուստի պարտական է երկու-
քովն ալ զիս պաշտելու՝ հոգւովն ալ , մարմնովն ալ ,
այսինքն թէ ներքին և թէ արտաքին կերպով : 'Ներ-
քուստ պարտական ենք զիս պաշտելու հոգւով , ինչ-
պէս Քն անքն մեր կքսէ . " Հոգի է ձած , և երկրպա-
գուաց նորա հոգւով և Ճշմարտութեամբ պարտ է եր-
կիր պագաննել , (Յ-4 . 7 . 24 .) այսինքն ներքուստ
մեծարանք ունենալ իր վրայ , զինքն ամենն բանէ վեր
գնել , իրեն համար պատրաստ ըլլալ ամենն ներգութիւն
քաշելու , մահն աչուրնին տունն իրեն գէմ չընելու
համար : Հոգւով զիս կը պաշտենք՝ մանաւանդ հաւ-
տալով ինչ Ճշմարտութիւններ որ յայտնէր է , ճանչ-
նալով որ ինքն անսխալ Ճշմարտութիւն է՝ ոչ կրնայ
խաբել , և ոչ կրնայ խաբուիլ . նմանապէս յուսալով
իրմէն մեր մեղացք թողութի և յաւիտենական կեանք .

Ճանչնալով որ ինքն ամենողորմ և ամենակարող է, խոս
տացածը կրնէ. նմանապէս ներքուստ կը պաշտենք զԳԾ՝
բոլոր սրտանց զինքը սիրելով, ու Ճանչնալով որ ինքն
է մեր գերագոյն բարին :

Բայց թէ և ներքին պաշտօնը կրօնքին էական և ա.
ւելի հարկաւոր մասն է, որովհետեւ նա աւելի մար.
գուս սիրտը կը նայի, և երբոր կը տեսնէ որ արտերնիս
իրեն հետ ազէկ չէ՝ ուրիշ ամեն բաներնիս անհաճոյ
է իրեն, անոր համար Հրեաներէն կը գանգաւոր որ բեր.
նով ու գրսուանց միայն զինքը կը պաշտէին, արտեր.
նին հեռու էր իրմէն, “Ժողովուրդս այս չթամբք պա.
տուէ զիս, և սիրտք իւրեանց հեռացեալ մեկուտ է յի.
նէն”, (Մֆի. ԺԷ. 8.) այսու ամենայնիւ ներքին
պաշտօնը հերք չէ, պէտք է արտաքին կերպով ալ զԳԾ
պաշտենք: Վասն զի հոգիէն ՚ի զաս մարմին ալ տուած
ըլլալով մեզի, պէտք է որ մարմնով ալ զինքը պաշտենք:
Չէ թէ ինքը մեր արտաքին մեծարանոցը կարօտ է, չա.
պա անոր համար որ առ արտաքին բաները շատ կօգնեն
սրտանց ու ներքուստ զինքը պաշտելու, և մէյնըն ալ
որ գրսուանց ալ պարտական էնք ամեննուն ցջընելու
ինչ մեծարանք ունենալիս ան: Ինչպէս որ անկարելի
է ցջընել ուրիշի վրայ ունեցած մեծ համարմունքնիս՝
տուանց արտաքին մեծարանոց, առանց զինքը գովելու
և բարձրացընելու, ասունկ ուլ անկարելի է ան վրայ ու.
նեցած մեծարանքնիս ցջընել առանց արտաքին կերպե.
րով ալ զինքը պաշտելու:

Ուրեմն առ արտաքին կերպերուն մէկն է բերնով
զԳԾ գովելը, որչափ կարելի է նէ ոտեպ իր վրայ խօ.
սիլը, ջանալն որ ամենքը զինքը փառաւորեն, շնոր.
հակալ ըլլալի բարեբարութեանցը՝ որ ըրեր է և միշտ
կրնէ: Աս բաներս ան պատիւ ըլլալը՝ նաև ինքը կրտէ.
“Պատարագ օրչնութեան փառաւոր արասցէ զիս”,
(ՍՆ՝. իԹ. 23:)

Ուրիշ արտաքին կերպ մըն ալ զԳԾ պաշտելու՝ եր.
կրպագութիւնն է, ինչպէս առջի պատուիրանքովը կը
հրամայէ նա. “Տեսն՝ անց քում երկիր պագցես, և
զնա միայն պաշտեսցես”, (Մֆի. Գ. 10:): Երկրպա.
գութիւն ըսելով կիմացուի քանի մը կերպ շարժմանը.
ներով յարգ ու մեծարանք ընել անց, զոր սրինակ կէս
մէջքով ծախլ, ծնրագրութիւն ընել, գեպինը պագնել.

ձև առ ընդիս մեկմեկու բերել, և ասոնց նման շարժմունքներ : Ուստի երբոր երիկ մարդիկ գլխընդին բաց, կրնկտիք լաշակով ժամ կուգան, երկու ծնկան վրայ ձեռնամած գիւմացնին նայելով՝ ասենին իրենց ծոխըն ու յարգութիւն կրնեն, բայց որն ալ կրօնքի արտաքին գործքեր են . որոնց հետ ներքուստ սրտանց ալ այ մեծարանք ընելու ըլլան նէ, իրեն պարտրկան եղած պաշտօննին կը կատարեն : Վասն զի աս արտաքին գործքերով կը յայանենք այ վրայ ունեցած մեծ յարգութիւննիս, ասոնցմով կը շարժինք ներքուստ ալ զինքն աւելի մեծարելու, և ամենուան կը ցըրենք որ Թժ ինչպէս արժանի է յարգութեան ու մեծարանաց :

Ուրիշ արտաքին կերպ մըն ալ գտնծ պաշտելու՝ իրեն նուէրք ընելն է, այսինքն մեր ունեցած էն իրեն բան մը ընծայել, զոր օրինակ մեկը ժամուն զանգակ մը շինելու համար ծախքը կուտայ, կամ ժամ շինելու կազնէ, կամ սկիւր մը կընծայէ ժամուն, կամ կանթեղ մը, և կամ եկեղեցւոյն որ և իցէ պէտքը կը հոգայ : Աս ամեն բաներով այ մեծ պատիւ կուտայ մարդս, ինչպէս նր գիրքը կը յորդորէ “Պատուեա զտեր ՚ի քոց արգար վաստակոց”, (Աստ. Գ. 9.) վասն զի ասոնցմով զինքը մեր տերը կը ճանչնանք՝ իրեն սուրբ ու նուէրք առաջով, վասն զի ասոնցմով իր բարեբարութեանցը շնորհակալ կըլլանք՝ իր տուած էն իրեն մաս հանելով, ինչպէս որ կը վրայէ, ինչպէս որ հին օրէնքին մէջ հրամմեր էր Թժ Հրեաներուն, և ինչպէս նոր օրէնքին մէջն ալ առջինն եղան իրեք մոգերն որ երբոր զՔԾ այ որդին պատուելու համար արեւելքն թեթեւ հէմ գնացին նէ, չէ թէ միայն երկրպագութիւն ըրին իրեն՝ այլ նաև աս կի խունկ ու զմուս ընծայ տուին . թէ և հեթանոս էին, բայց բնական օրէնքն որ ամենուս սրտին մէջ ապաւորուած է, և մեզի կը սորվեցնէ որ այ տուած էն իրեն նուէրք ընելք՝ ճանչնալով իր տերութիւնն ու մեր հպատակութիւնն, ազգեց իրենց որ աս ընծայներն Յի ստքը բերեն : Ար ընծաներուն վրայ է ՔԾ ըսածն որ “Եթէ մատուցանիցես զպատարագ քո ՚ի վերայ սեզանոյ, երթ նախ հաշտեաց ընդ եզրոր քում”, (Մտի. Է. 23.) այսինքն թէ որ ուրիշի հետ աւրուած ես նէ, այ ընծայ ընելեք առաջ գնա հաշտուէ հետը : Ատուածոյ ընծայ ընելն երկու կերպ կըլլայ, կրտ սուրբ

Ղ.գ.ու.ին.ացին, ուղղակի և անուղղակի. ուղղակին ան է, ինչպէս որ առաջ ըստի, զոր օրինակ սկիհ մը ընծայել՝ որ անմիջապէս այ պաշտամանը կը ծառայէ. իսկ անուղղակի՝ երբոր մէկն այ պաշտօնեիցը կօգնէ, իրենց ապրուստ կամ սղորմութիւն տալով, որպէս զի կարենան այ ծառայութեանը հետ ըլլալ. պարտքերնին ընել: Բայց հիմակուան ժամանակս աս սովորութիւնները պահած են, երկու կերպ ընծայ ընողներն ալ երթալով քիչնալու վրայ են, քիչ են մտածողներն որ ասոնցմով իրենց պարտքն ընեն այ, զիստ փառաւորեն, հաւատք չունին որ ժամուն կամ կկեղեցականաց առւածնին՝ այ առւած ըլլան:

Մէկ արտաքին կերպ մըն ալ զիստ պաշտելու՝ զոհ կամ պատարագ ընելն է. այսինքն բան մը այ ընծայելէն ետքն՝ անիկայ այրել կամ լւրնցնել. վասն զի ասով կը յայանենք որ աստ է ամեն բանի գերագոյն տէրը: Անոր համար այմէ ուրիշ պատարագ չըլլուիք. և որովհետեւ բնութիւնը սարկեցուցած է մարգուտ աս կերպով այ պատիւ ընելն, ուստի ամեն ասին զոհ ընելը սովորութիւն եղած էր: Բնական օրէնքին մէջը կայէն և Նրել աշխրբիս սկիզբէն սկսած այ զոհ ընել. մովտիտական օրէնքին մէջն ալ շրեաները կենդանիներ կը զոհէին այ. ուրիշ ամեն չեթանտ աղգելին ալ կերպ կերպ զոհեր ունեցեր են և ունին, բնական լուսով ճանչնալով որ պէտք է տո կերպով պաշտել զիստ: Իսկ քրիստոնէական օրէնքին մէջ միշտ եղած է սուրբ պատարագն որ այ կը նուիրինք, և անհուն պատիւ կընենք անով այ: Բայց ի՞նչ կերպ պատարագ է աս մեր պատարագը. իրաւ որ հաւատալու բան չէր, թէ որ աստ չեսեր նէ: Մեր պատարագը հին ասունի զոհերուն չեմօնիր. որոնք ինքիբնուն բան մը չէին արժէր, զոհ ընողներուն բարի գիտաւորութիւնն էր անոնց արժէք տուողը. իսկ մեր պատարագին արժէքն անհուն է, անանկ որ՝ այ անհուն մեծութեանը համեմատ է և արժանի. վասն զի պատարագուողն այ միտնին որդին է, զմե մարմին և արիւնը՝ հոգին և անութիւնն է որ այ կը պատարագենք:

Մենք շատ պարտքեր ունինք այ՝ որոնք իր արգարութիւնը մեզմէն ճիշտ կը պահանջէ: Նախ պարտքիւն ենք զինքը պատուելու իբրև մեր տէրը մեր արարիչն ու

գրկիչը . երկրորդ՝ պարտական ենք շնորհակալ ըլլալու իր ամենն բարեբարութեանցն որ մեզի ըրեր է, ու շարունակ կընէ . երրորդ՝ պարտական ենք մեր ամենն կարօտութեան մէջ իրեն գիմել, և իր շնորհքն և օգնութիւնը խնայել . չորրորդ՝ պարտական ալ ենք մեր իրեն գէտ ըրած մեղքերուն հատուցումն ընել, և իր արգարութիւնը մեզի հետ հաշտեցընել : Բայց մենք ողորմութիւն քննչպէս կրնայինք առ մեր ամենն պարտքերն իրեն վճարել . ուստի իր անհուն բարութիւնը գիտնալով մեր անկարողութիւնը , սուրբ պատարագին ու սուրբ հազարգութեան խորհրդովն իր միածին որդին տուաւ մեզի , որ իրեն նուիրելով կարենանք մեր ամենն պարտքն եւելջօք վճարել : Վասն զի իր միածին որդին , և անոր չարչարանացն ու մահուանն արգիւնքն իրեն նուիրելով անանկ զոհ մը կընենք , որ անհուն արժէք ունի . և անով՝ նախ իրեն արժանաւոր պատիւը կուտանք , երկրորդ՝ իր բարեբարութեանցը համեմատ շնորհակալութիւն կընենք , երրորդ՝ իր շնորհքին և օգնութեանն արժանի կըլլանք , չորրորդ՝ իր արգարութեանն ազուոր հատուցում մը կընենք . ինչպէս որ սուրբ պատարագին վրայ խօսած առեմա՝ երկան բարակ ձեզի առ բաները հասկըցուցի , ու կերպն ալ սորվեցուցի ինչպէս պէտք է պատարագ տեսնէք որ հոգ . որ պառզ կարենաք քաղիլ :

Անանկ է նէ , Ծծ պաշտութեան ամեննէն մեծ և ամեննէն ազուոր կերպը սուրբ պատարագն ըլլալով պէտք է ազէկ գիտնաք անոր յարգն , և ամենն որ ջերմեան գութեամբ պատարագ տեսնէք : Վասն զի Թէ և քահանան է պատարագ ընողը , բայց որովհետեւ բոլոր հոն եզր ժողովոցեանը կողմանէ կընէ , ասանկով գուք ալ մէկտեղ Ծյ կը նուիրէք իր միածին որդին , և անով ամենն պարտքերիդ կը վճարէք Ծյ արգարութեանը :

Եկած կիրակի արգարութեան վերաբերեալ օւրիշ առաքինութիւններու վրայ ալ պիտար խօսիմ , եկէք որ լսէք , շատ օգտակար ու հարկաւոր բաներ կան գիտնալու :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃՂԻ .

Արդարութեան վերաբերեալ որիչ առտիւութեանց լլայ :

Ընանկ է , արդարութիւնը կը պահանջէ որ ամեն մարդու իր իրաւունքը ասիք . “ Հասուցէք ամենեցուն զպարտս ” . իսկ երբոր պարտքերնիս ամբողջ չենք կրնար վճարել նէ , պէտք է որ գոնէ կրցածնիս տանք : Աս ասանկ ըլլալով , որովհետեւ զուակ մը չի կրնար իր ծնողացը բաւական հասուցում ընել , վասն զի անի կտքն իրենց պարտական է իր կեանքը , թող այնչափ ուղիտասանքնիս ու քաշած նեղութիւննիս իր ամեն պէտքը հոգալու և զինքը մեծցընելու , անանկ որ անոնց համար իր կեանքն ալ տալու ըլլայ նէ՛ քիչ է , կրտէ նր Ամբոտոսիս , ուստի արդարութիւնը կը պահանջէ որ զուակ մը իր ծնողացը գոնէ կրցածը տայ : Անոր համար պարտական է իր ծնողքը սիրել մեծարել ու խնամել :

Սուրբ Ագուինացին՝ կրօնքէն և տքը մարդուս երկրորդ պարտքն սա է կրտէ . ինչպէս կրօնքով մեր պարտքը կը նենք ան , ասանկ ալ մեր ծնողացը մեր պարտքը պիտի ընենք՝ սէր մեծարանք ու խնամք ունենալով իրենց : Եւ ինչպէս զամ կը պաշտենք իրեն մեծութիւնն ու մեր վրայ ունեցած բացարձակ տէրութիւնը ճանչնալով , և ըստ այնմ կրցածնուս չափ ներքուստ և արտաքուստ իրեն պատիւ և մեծարանք ընելով , ասանկ ալ համեմտաբար ծնողաց մեր վրան ունեցած իշխանութիւնն ու մեզի ըրած բարիքնիս պէտք է ճանչնանք ու պատուենք զիրենք , չէ թէ ներսուանց միայն՝ այլ նաև արտաքուստ ցըրնելով իրենց մեր սէրն ու մեծարանքը : Ասկէց ՚ի զաս՝ որովհետեւ սէրն ու մեծարանքը սոսկ սրտանց ու բերնուց չըլլար , այլ նաև գործքով պէտք է ցըրնել , ուստի սիրոյ և մեծարանաց արտաքին նշաններն որ կը ցըրնենք իրենց՝ չոր ու ցամաք պիտի չըլլան , այլ նաև իրենց օգնելով ու կարօտութիւննիս լեցընելով : Անոր համար սուրբ Հերոնիմոս կրտէ որ անչ բա-

ցարձակ հրամանն է ծնողաց պատիւ տալ, չէ թէ բարեկեցիկ միայն գիրենք ու մեծարեցով այլ նաև խնամք ունենալով իրենց սրայ, ու պէտքերնին հոգալով:

Բայց ինչպէս չորրորդ պատուիրանքին վրայ խօսած առեան ըսի, ուր կը գտնենք աս կերպ զաւկընէր՝ որ հօրերնուն մօզերնուն իրենց ամեն պարտքն ընեն: Չաւկընէր կը գտնուին մանչ և ազջիկ՝ որ իրենց ծնողացը հետ արհամարհութեամբ կը խօսին, յանդգնութեամբ պատուական կուտան, ինչուան անարգական խօսքեր այլ բերնէրնուն կը հանեն անոնց գէմ, ինչուան անոնց մահն այլ կը բաղձան. զաւկընէր կան մանչ և ազջիկ՝ որ չեն ուզեր իրենց ծնողացը հնազանգիլ. իրենք կուզեն հրամանել, չեն այլ ուզեր անոնց կարօտութեանն օգնել: Ասանկներն արգարութեմ կընեն, ու չէ թէ միայն աշխրջիս վրայ ըրածնին կը գտնեն, այլ և անդին պատիժը պիտոր քաշեն ան արգարութենէն:

Ինչ որ ծնողաց համար ըսի նէ, համեմատաբար նաև ազգականաց ընելու պարտըկան ենք. զոր օրինակ պապերնուս, մամիրնուս, հօրեկրարց, մորաքերց, և ասոնց պէս ուրիշ ազգականներնուս՝ որ կըրպով մը մեզ մէ վեր են, հօրերնուս մօրերնուս հետ արեւակից ըլլալով: Ուստի անոնք այլ պարտըկան ենք պատուելու և սիրելու, ինչպէս որ բարեպաշտ ու կրթուած անձինք կընեն: Արտհետեւ մարգուս հայրենիքն և ազգն ալ ուր որ ծներ ու սներ է ինքն և իրեն պապերը՝ ծնողք պէս են իրեն, կըսէ նոյն սուրբ Աղուինացին, արգարութիւնը կը պահանջէ որ ամեն մարգ սիրէ և պատուէ իր հայրենիքն և ազգն, անոր խաղաղութեանն ու երջանկութեանը բաղձայ, և անոր բարիքն աւելի ուզէ քան թէ ստարներունը՝ երբոր ուրիշ կողմանէ զանոնք նախազատելու պատճառ մը չիկայ:

Բայց ամենէն աւելի աս արգարութիւնը պէտք է առ անձ ունենանք, որ մեր բուն հայրն է, և մենք իր սրգիքն ենք: Ուստի պարտըկան ենք չէ թէ միայն իբրև մեր տէրը պատուել ու սիրել զինքը, այլ նաև իբրև մեր սիրելի հայրը՝ որ մեր սիրոյն համար իր միածին որդին զօհեց. “ Այնպէս սիրեաց անձ զաշխարհ, մինչև զսրգին իւր միածին եւ ”, (Յով. Գ. 16:) Անոր համար քն տէրն մեր սարվեցուց մեզի որ ազօթքնիս ասով

սկսինք . “ Հայր մեր որ յերկինս ես , , Եւ այնչափ աս արգարութիւնը կը պահանջուի մեզմէն , որ կը գամ գրտի ձծ ըսելով թէ որ հայր եմ նէ , ո՞ր է իմ պատիւս . “ Եթէ հայր եմ ես , ո՞ր է փառքն իմ , , (Մ . շ . 6 :)

Արգարութիւնը կը պահանջէ որ պատուենք նաև արդիւնաւոր և առաքինի անձինքը , որ իրենց գիտութեամբ խելքովն և առաքինութեամբն իշխանութեան հասեր են , մանաւանդ եկեղեցական աստիճանի : Վասն զի ինչպէս Պօղոս առաքեալը կրտէ , ան եկեղեցական ներն որ իրենց պաշտօնն ազէկ կրննն , ժողովքեան վրայ կաշխատին , փրկութեան հարկաւոր բաները կը սորվեցընեն , աւելի պատուոյ արժանի են . “ Ար բարուք վերակացու լինին երկրունք՝ կրկին պատուոյ արժանի եղիցին , մանաւանդ որ աշխատիցին բանիւ և վարդապետութեամբ , , (Ձ . Տի . Է . 17 :) Գիտէք ինչու առաքինի անձինքը պարտական ենք պատուելու . մանաւանդ իշխանութիւն ունեցողները , ևս առաւել եկեղեցական աստիճանի . վասն զի անոնց ըրած օգուտն ու բարիքն անպատմելի է , ինչ որ իրենց առաքինութեամբը՝ գիտութեամբը՝ խորհրդովը՝ բարի գրկնակովն ու խոհեմ կառավարութեամբ կընեն մարդկային ընկերութեան : Բայց հիմակուան ասանս մեր կը գտնես աս մեծարանքն առաքինի և արժանապատիւ անձանց . մանաւանդ ընդ հակառակն շատերը կանարգեն թէ եկեղեցական և թէ աշխարհական իշխանութիւնը : Իսկ երբոր բանն աս աստիճան կը հասնի , գեշին գեշ նշանն է . նշան է որ այ պատիւն ալ ոտքի տակ առնուած է . վասն զի Գնի խօսքն է . “ Ար զձեզ անարգէ , զիս անարգէ , , (Ղ . Գ . 16 :) Ուրեմն թէ որ կուզենք արգարութիւնը պահել , պէտք է որ ամենտուն իրենց իրաւունքը ասանք , պէտք է որ պատուենք զանոնք որ իրենց առաքինութեամբն ու բարեբարութեամբն արժանի են մեծարանաց : Ուստի ծնողաց պարտքն է որ զաւկրնին ասանկ կրթեն , ու վարժեցընեն արժանապատիւ անձինքը մեծարելու : Իսկ երբոր ասանկ արժանապատիւ անձինք իշխանութիւն ալ ունին մեր վրայ , աւելի խիստ պարտաւորութիւն կուեննանք զիրենք պատուելու , և հնազանդելու իրենց իրրև հպատակ :

Աս հնադանգութիւնն, այսինքն հպատակը մեծուո-
րին, պղտիկը մեծին անսալն, այնպէս հարկաւոր է որ՝
առանց ասոր կարգ կանոն և արգարութիւն չի մնար
աշխարհիս վրայ, ու սուրբ աւետարանին խօսքը կը լլայ .
“ Ամենայն (Թագաւորութիւն բաժանեալ յանձն՝ աւե-
րի, և առն բաժանեալ յանձն՝ կործանի, ” . (Ղ . Ժ .
37 :) Առտի պղտիկը մեծին ունեցած պարագերուն
առջինն ու գլխաւորը հնազանգութիւնն է : Անոր հա-
մար սուրբ գիրքը կը հրաման ար որդիք իրենց ծնողացը
հնազանգին, ծառայք իրենց տերանցը, հպատակները
Թագաւորներուն, քրիստոնեայք իրենց առաջնոր-
դացն, իրենց հոգեւոր հովուին : Արմար ասկէց յայտնի
հրաման աւլ . “ Արդիք, հնազանգ լերուք ծնողաց
ձերոց յամենայնի, ” . (Պա . Է . 30 .) այսինքն Զաւե-
ներ, հօրերնուգ մօրերնուգ հնազանգեցէք ինչ որ
հրամանն նէ, հերիք է որ մեզք չըլլայ : Նոյն բանը կը
հրամանէ ծառաներուն ալ, այսինքն տերերնուն հնա-
զանգիլ ամենն բանի մէջ, հերիք է որ Խյ գէմ չըլլայ
հրամանածինն . ամենն կարգի մարդկանց ալ կը հրամանէ՝
մենծերնուն հնազանգիլ Խյ համար, Թէ Թագաւոր-
ներուն, և Թէ անոնցմէ դրուած իշխաններուն, վան
զի ասանկ կուզէ Խծ, աս է Խյ կամքը . “ Հնազանգ
լերուք ամենայն մարդկեզէն ստեղծուածոյ վա տեսան,
և Թէ Թագաւորի՝ իրրև առաւել ումք, և Թէ գառա-
ւորաց՝ իրրև ՚ի նմանէ առաքելոց . . . զի այսպէս են
կամք Խյ, ” . (Թ . Պետր . Զ . 13 :) Գրիստոնէից ալ մաս
նաւոր կը հրամանէ՝ իրենց հոգեւոր առաջնորդներուն
հնազանգ ըլլալ . “ Աւնկնգիր լերուք առաջնորդաց
ձերոց, և հպտակ կացէք նոցա, ” . (ՄԲԻ . ԺԷ . 17 :)
Բայց որչափ ալ Խծ յայտնի հրամանն աս արգարութե-
պարտքն, այսու ամենայնիւ ոչ որդիք իրենց ծնողացը
կը հնազանգին, ոչ ծառայք տերերնուն, և ոչ քրիս-
տոնեայք աշխարհական և եկեզեցական իշխանութե :
Չորրորդ պատուիրանքին վրայ խօսած ասենն ըսի քա :
նի կերպով կրնայ մէկը հնազանգութեան գէմ նաև
մահուչափ մեզք գործել, և թնչպէս և երբ պարտրկան
սլ կըլլայ հատուցում ընելու, մանաւանդ ծառայ մը
որ տիրոջը կամքն ընելու համար վարձք կառնէ և չի
հնազանգիր :

Աւրիչ պարտք մըն ալ ունինք ամենայնիս մէկմէկու ,

այսինքն Ճշմարտախօսութիւն՝ որ արգարութեան մասն է, չիտարեւ մեկզմեկ, ոչ խօսքով և ոչ գործքով, միշտ աւետարանական անկեղծութեամբ մեկմեկու հետ վարուիլ, ինչպէս Քն կը հրամայէ. « Եղիցի ձեր բան, այոն՝ այո, և ոչն՝ ոչ », (Մ֊Բ. Է. 37.) անանկ որ՝ բերաննիս միշտ համաձայն ըլլայ արտերնուս : Խօսքը մեկզմեկ խաբելու համար եզած չէ, կրտե սուրբ Օգոստինոս, այլ մասածածնիս մեկմեկու յայանելու. անոր համար խօսքն ուրիշը խաբելու համար բանեցընեք մեզք ըլլալուն տարակոյս չիկայ : Իրաւ՝ հրաման կայ երբեմն օրինաւոր պատճառի համար ճշմարիտը ծածկել. բայց սաւու ըսելու ամենեին հրաման չիկայ, միշտ մեզք է : Ուստի սուրբ գիրքը կրտե. « Ի բայց ընկեցէք զատութիւն, խօսեցարուք զճշմարտութիւն իւրաքանչիւր ընդ ընկերի իւրում », (Ե֊Է. Գ. 25.) այսինքն սուտ խօսելը մեկգի ձգեցէք, ու մեկմեկու հետ անկեղծութեամբ վարուեցէք : Գիտէք ինչու համար պարտեալն ենք ճշմարտան ըսելու. վասն զի նախ աս՝ որ « աս ճշմարտութեան », կրտուի՝ ասանկ կը հրամայէ. մեյմըն ալ որ առանց ճշմարտութեան մարգկային ընկերութիւնը կաւրուի. վասն զի թէ որ ամենքը սուտ զուրցեն, ամենքը մեկզմեկ խաբել ուզեն, աշխարհքս Բաբելոնէն ալ գեշ կըլլայ. հոն մեկմեկու միտքը միայն չեկրնալնուն համար իմանալ՝ անանկ շփոթեցան որ ընկերութիւննին ցրուեցաւ : Իսկ երբոր ամենքը մեկմեկու մասածածին գէմը իմանալու ըլլան նէ՝ ի՞նչ կըլլայ : Բայց եկուր նայէ որ աս գեղեցիկ և աստուածաց առաքինութիւնն որ այսչափ հարկաւոր է հասարակաց բարւոյն՝ քրիստոնէից մեծ մասին քովը չեւ գտներ. շատն անկեղծ մարգկանց վրայ կը ծիծաղեն, կարծես որ խօսասովանք կըլլայ կրտեն, միամիտ է՝ անխելք է՝ կրտեն, և իսկնք բոլոր խելքերնին մարգ խաբելու կրտուցընեն, իրաւը սուտ՝ սուտն իրաւ ցըրնելու : Իսկ թէ որչափ անվայել բան է աս մարգուս, մանաւանդ քրիստոնէի մը, բաւական ցցուցի ութերորդ պատուիրանքին վրայ խօսած ասեմա : Հիմայ ուրիշ քանի մը առաքինութիւննեք ալ կը մնան՝ արգարութեան վերաբերեալ, որոնց վրայ եկած կերակի պիտոր խօսիմ. եկէք որ լսէք, վասն զի լսելու ըլլաք նէ՝ կախործիք :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃՂՆ .

Նոյնն ուրիշ ասի ի զ արդարութեան վերաբերեալ
սոստիմութիանսն իւրս :

« Երբ հասուցէք ամենեցուն զպարտս » : Արդա-
րութիւնը չի գազդիր աս խօսքն ըսելէն , ամենն մար-
գուն իր իրաւունքը տուէք : Տեսանք ինչ կերպ կերպ
պարտականութիւններ ունենա՞նք իս օյ և մարգկանց .
բայց գեա քանի մը պարտք ալ կը մնայ բացատրելու ,
որպէս զի արգարութեան հետ կապակցութիւն ունե-
ցող ամենն աւարքինութիւններուն վրայ խօսած ըլլամ :

Ասոնցմէ աւջինն է երախտագիտութիւնը մեր բա-
րերարներուն . երբոր մէկը մեզի շնորհք մը կամ բարիք
մը կընէ , մենք պարտական կը մնանք իրեն . թէպէտ աս
պարտականութիւնը բարոյական պարտք մըն է , բարե-
բարը գոտաստանի մէջ մեզմէն բան մը չի կրնար պա-
հանջել . բայց արգարութիւնը կը պահանջէ որ կրցած
նուս շափ մենք ալ անոր փոխարէնն ընենք երախտա-
գիտութեամբ : Ի՞նչ է ուրեմն երախտագիտութիւնը .
շնորհակալ ըլլալ , ճանչնալ ու չիմուանալ մեր ընդու-
նած բարիքը , սիրել մեզի բարիք ընողն , անոր փոխա-
րէն իրեն բարիք ընելու բազմալ , ու տեղը գայ նէ՛
ընել : Երբոր մէկէն բարերարութիւն մը կընդունինք ,
երկու բան պէտք է մտածենք կրտս սուրբ Ագուհնացին .
մէյմը իր սէրն ու բարութիւնը , մէյմըն ալ իր ըրած
բարիքը : Բարերարին սիրոյն փոխարէնը սիրով ու շնոր-
հակալութեամբ պէտք է ընենք , ու բազմալով ըրած
բարերարութեանը հատուցում ընել , մանաւանդ թէ
սր կարենանք նէ՛ եւեկցն ընել . վասն զի հաւատար
բարիք ընելով իր բարերարութիւնը միայն կը հատու-
ցանկնք , իսկ եւեկցք ընելով իր սէրն ալ կը հատուցա-
նենք : Ուստի սուրբ Ամբրոսիոս կըսէ որ երախտագի-
տութեան մէջ՝ երկրի պէտք է նմանինք . ինչպէս որ եր-
կիրն ընդունած սերմէն շատ աւելին կուտայ երկրա-
գործին , ասանկ ալ մենք թէ որ կրնանք նէ՛ մեր ընդու-

նած բարերարութենէն մեծ բարիք պէտք է ընենք բարերարին : Իսկ բարերարութեանն իրոք հասուցում ընելու համար, երբոր անոք կուգայ ու կրնանք նէ, Լ. րափառագիտութիւնը կը պահանջէ որ ընենք :

Աս երափառագիտութիւնը պարտկան ենք ընելու ամեննուն ալ՝ որոնք որ մեզի բարիք կընեն, Թէ և ողորմելի անարգ և անծանօթ մարդիկ ըլլան, կամ ան շնորհք կերպով ընեն ըրած բարիքնին. վասն զի ըրած ինն միշտ բարերարութիւն է, որ պարտկան չէին ընելու : Բայց ամեննէն առաջ այ պարտկան ենք իր անհուն բարերարութեանցը համար. վասն զի ինքն է որ զմեզ ստեղծեր է և ամենն զայրիեան կը պահէ, ինքն է որ տուեր է ինչ որ աշխարհիս միայ բարիք կը վայելենք, ինքն է որ իր միամին որդին մեր սիրոյն համար զահեր է՝ որպէս զի յաւիտենական փրկութեան կարենանք հասնիլ, ինքն է որ ամենն բան մեր օգտին համար ընելն չի գազարիր, անանկ որ քաշած վշտերնիս ալ մեր սիրոյն համար է որ կը խրկէ մեզ՝ գիտնալով որ ան է մեր օգուտը : Ո՞վ կրնայ համրել այ մեզի ըրած շնորհքները, ո՞վ կրնայ անոնց համար բաւական երափառագետ ըլլալ, ո՞վ կրնայ անոնց հասուցումն ընել. անոր համար է որ սուրբ եկեղեցին ամենն ազօրջները գոհութեամբ կրտսիս և գոհութեամբ կը լիննջնէ : ու սուրբ գիրքն ալ շարունակ զմեզ կը յորդորէ որ փառք ասնք այ. « Գոհացողք լինիջիք զայ և զհօրէ նովա » (Յ. Գ. Գ. 17) : Ուստի սուրբ ոսկերիքնիս ազօրջը միշտ բերաննիս պէտք է ըլլայ. « փառք քեզ աս, փառք քեզ, յազաբա ամենայնի տէր փառք քեզ » :

Ո՛հ, ինչ գեղեցիկ առաքինութիւն երափառագիտութիւնը, ազնուասիրտ մարդու արժանի. նաև բնութիւնը կը յորդորէ զմեզ երափառագետ ըլլալու, անանկ որ անբան անասուններն ալ իրենց բարերարը կը սիրեն, իրենց բարիք մը ընես նէ՝ երափառագետ կըլլան : Ուրեմն ի՞նչպէս կըլլայ որ անասուններն երափառագետ ըլլան իրենց բարերարին, ու մարգա ապերափա ըլլայ այ. ի՞նչպէս կըլլայ որ մարգա կանակ գարծննէ այ, և այ գէմ ընէ : Ո՛հ, աս անանկ ապերափառութիւն մըն է որ խիստ կը բարկայննէ զձեռ. անանկ որ՝ ապերափառութեանն անհամար բան չիկայ այ, կրտս սուրբ Բեանարդաս :

Իրաւցքնէ , որչափ որ երախտագիտութիւնը հա-
նոյ գեղեցիկ ու սիրելի առաքինութիւն մըն է և ազնիւ
արտի նշան , այնչափ ալ ապերախտութիւնն անհանոյ
տգեղ և ասուելի մոլութիւն մըն է , և մարգուս սրտին
գէշութիւնը կը ցցնէ : Ու թէ որ սրբիչ ըրած բարիքը
չիճանչնալը՝ մտանալը՝ շնորհակալ չըլլալն ապերախ-
տութիւն է նէ , հապա թնչ պիտոր ըսենք իրենց բա-
րերարին գէտ չարիք ընողներուն . ասիկայ անանկ ա-
պերախտութիւն մըն է՝ որ մարգուս ստեղծմ կը բե-
րէ : Երբոր Գուրմպոս Ամերիկայի նոր աշխարհքը գը-
տաւ , ու հոն ամենիցն իրեն պատու և մեծարանք կը-
նկին , քանի մը նախանձոտ և անզգամ մարդիկ զինքն
Սպանիայի տերութեան առջին զապարանցին , ու տե-
րութիւնը հրաման խրկեց որ զինքը բռնեն Սպանիա
բերեն : Բայց որովհետեւ Ամերիկայի հրամանուն ինքն
էր , մէկը շիհամարձակեցաւ գաչիլ իրեն ու բռնել :
Ան ասունն իրեն մէկ ծառան , որ իր տիրոջմէն այն-
չափ բարիք ընդունէր էր , սիրտ ըրաւ զինքը կապելու ,
և թշնամիներուն ձեռքը տալու : Մտածեցէք որ Գո-
լմմպոսի սրտէն ինչ անցաւ , երբոր տեսաւ որ իր ծա-
ռան՝ որ այնչափ տէր ու բարիք ընդունէր էր իրմէն՝
զինքն անանկ կերպով կը մտանէր : Հլմմայ աս պատմու-
թիւնը կարգալով որուն սիրտն աս ապերախտ ծա-
ռաին գէտ ջի զայրանար : Բայց ալ մեծ օրինակ մը բե-
րեմ . որուն սիրտը ջի ստեղար անզգամ Յուգային ըրած
մտանութիւնը մտածելով : Գրիտոս տէրն մեր իրեն
այնչափ տէր ցցուցեր էր , այնչափ բարիք ըրեր էր , մե-
կալ առաքելոց հետ իրեն ընկեր ըրեր էր , ստակն ի-
րեն յանձներ էր , ինչուան հրաշքներ ընելու ալ իշ-
խանութիւն տաւ էր իրեն . այսու ամենայնիւ անըզ-
գամն աս ամեն բանը մոռնալով սիրտ ըրաւ երսուն
գահեկանի իր վարդապետը ծախել , անձամբ զինքը
բռնել ու թշնամիներուն ձեռքը տալ : Ստակալ ապե-
րախտութիւն : Բայց որչափ Յուգայի նման վատ և ա-
նարժան քրիտաննաներ կը գտնուին , որ չէ թէ միայն
ընդունամ բարիքնին կը մոռնան , չէ թէ միայն շնորհա-
կալ շեն ըլլար , այլ նաև բարիք ընողին չարիք կը հա-
տուցանեն : Ասանկ ապերախտներն ապասեն թող
այսմ բարիք ընդունելու , աներնէն փորձանքը հեռու
չըլլար . սուրբ գրքին խօսքն է . “ Որ հատուցանէ չար

գոխանակ բարւոյ, շար 'ի ասնէ նորա մի պահասես յէ ,, . (Առօ. Ժէ . 13 .) Ուրեմն թէ որ արգարութի կազենք ընել, թէ որ գէշ սիրա ունենալ չենք ուզեր. պետք է որ երախտագէտ ըլլանք թէ հօգևոր և թէ մարմնաւոր բարիք ընողներուն մեզի, սիրենք զիրենք. շնորհակալ ըլլանք ու ձեռուրնուս եկած բարիքն ը. նենք իրենց, վասն զի արգարութիւնն ասանկ կը պահանջէ :

Մէկ պարագէրնիս ալ քաղցրութիւնն է, անուշ կերպով վարուիլ ուրիշներուն հետ, շնորհքով խօսիլ, ինչպէս որ քրիստոնէական եղբայրսիրութիւնը կը պահանջէ : Առ գօռողութիւնն որ ոմանք ունին, առ խտաութիւնն, առ անշնորհք կերպն, անախորժ է մեզի՝ անանկ չէ. ուրեմն մենք ալ ուրիշի պիտոր չընենք : Կուզենք որ ամենքը մեզի հետ անուշութեամբ վարուին, շնորհքով խօսին. ուրեմն մենք ալ ուրիշներուն հետ անանկ վարուինք և անանկ խօսինք պիտոր : Բազմալի բան մըն է ամենիուն սիրելի ըլլալը. ո՛հ որչափ սիրելի կընէ զմարդ աս անուշ վարմունքը, շնորհքով խօսիլն ու սրատասխանելը : Առ քաղցրարարոյութիւնը, կըսէ սուրբ Ամբրոսիոս, առ անուշ խօսուածքն, առ հեղութիւնը՝ որ ուրիշներուն անշնորհք խտաւածքին ալ կը համբերէ և ինքն անոնց պատճառ մը չի տար նեղանալու, այնչափ հաճոյ և սխարժելի բաներ են որ ամենիուն սիրող կը յափշտակեն, ու մարդը սիրելի կընեն ամենիուն : Առ առաքինութիւնը խոչնժ ու բարեբարոյ մարդկանց տրուած է, ազնուական ու բարեկիրթ մարդկանց յատուկ է : Ոմանք կը կարծեն որ զի. զերնին անկելով ու զիրենք ջջընելով յարգելի ու սիրելի կըլլան. բայց խիստ կը խարուին, ոմնով առեղի և խորշելի կըլլան : Հեղութիւնն ամեն մարդու ալ կը վայլէ, կըսէ նոյն սուրբ վարդապետը, չէ թէ միայն հասարակ մարդկանց՝ այլ նաև մեծերուն ու թագաւորներուն. վասն զի անով սիրելի և յարգելի կըլլան : Արտեանենք որ Մովսէս իր հեղութեամբը բոլոր իսրայէլացւոց սիրտը շահեցաւ, և 'Կաւիթ մարգարէն ամենիուն սիրելի եղաւ. իսկ Պօղոս առաքեալն ամենիուն հետ կը յարմարէր, ամենիուն սիրելի կըլլար, որպէս զի զամենիքը շահի. "Որպէս և ես ամենիւն ասննեցուն հաճոյ լինիմ . . . զի ապրեացին ,, . (Առ . Կոր .

Ժ. 33:) « Ընդ ամենայնի ամենայն եզէ , զի թերևս ապրեցուցից զոմանս , , (Ա՛նդ . Թ . 33 :)

Բայց թէ որ զաւակ մը կամ հպատակ մը իր հօրը կամ տիրոջն անուշութեամբն սկսի համարձակութիւն տանել և աւրուիլ , պէտք է անանկներուն հետ անուշութեամբ երթալ . թէ որ մէկը բամբասանք կընէ , ան պարկեշտ խօսքեր բերնէն կը հանէ , կրօնքի և սրբազան բաներու գէմ կը խօսի , կամ մարգը մեղքի մէջ կուզէ ձգել , պէտք է անանկներուն հետ անուշութեամբ երթալ : — Անուշութիւնն ալ , հեղութիւնն ալ իր տեղն է ասեմնն Եւնի . ուր տեղ որ յանգիմանութիւն պէտք է ընել , հոն անուշութիւն չըլլար . պէտք ըլլայ նէ՛ պատիժն ալ ձեռք առնելու է : Մանաւանդ մեծաւորնեքը , ծնողք ու հօգևոր հովիւնեքը , պէտք է սուրբ նախանձով չեխեն և յանգիմանն անկարգութիւն ընողնեքն , ինչպէս որ Պօղոս առաքեալ խրատ կուտայ ընելու « Եանդիմանեա , սաստեա , , : Եւ ինքն ալ պէտք եղած տեղն անանկ կընէր , ինչպէս կորնթապոսոց ըրաւ , և ընելուս վրայ չեմ զըջար կրսէ . « Զի թէ և արամնցուցի զձեզ թզթոջն , ոչ զըջանամ , , (Բ . Կ . րն . Է . 8 :) Ասանկ ըրին ամենն մարգարէնեքն ալ , ուրիշ տաւքեալնեքն ալ , սուրբ հայրապետնեքն ալ , ինչուան ՔԾ տէրն մեր ալ : Ախտաւոր և անզգամ մարգկանց հետ անուշութիւնը չի բանիր . թէ և յանգիմանութեամբ ու խառութեամբ աւելի ալ զայրանան , այսու ամենայնիւ մինք մեր պարտքը պէտք է ընենք :

Արգարութեան վերաբերեալ առաքինութիւններուն մէկն ալ՝ առատաձեռնութիւնն է , այսինքն Թոյ սուած հարստութիւնն աղէկի բանեցրնել : Ըսել է որ մարդս իր անկարգ կրքերը գո՛ր ընելու չի գործածէ պիտոր իր հարստութիւնը , հապա ինչպէս որ խելքը կը զըջնէ . այսինքն առաջ հարկաւորն և իր վիճակին վայլած ապրուոտը հոգալու , և ետքն ուրիշներուն ալ օգնելու : Աս առաքինութիւնն աղէկ ընելու համար՝ պէտք է երկու ծայրէն ալ փախչիլ , ոչ ագահ ըլլալ և ոչ շռայլ : Ագահութեան ինչ գարշելի փառ ըլլալն արգէն զըջուցի՛ ետե՛ր մահացու մեղաց վրայ խօսած ասեմնս . ագահ մարդ մը ոչ երբէք կրնայ աղէկ գործածել իր հարստութիւնը , սիրտը ստրկի կպուցած ըլլալուն համար . իրեն ալ չի խնայիր , ընտանեացն ալ , ուրիշ

ներսն ալ : Իսկ շապիւր կը մտնէ , պէտք եղածէն աւելի
ծափք կընէ , Թէ իր վայ , Թէ ընտանեացն , և Թէ աւ-
րիշներուն . ալ գէշն՝ երբոր խաղի , զբօսանքի , ունայ-
նափրութեան և անկարգութիւններու կը վառնէ իր
հարստութիւնն՝ ընտանիքն երեսի վրայ ձգելով : Աս
տեսակ շապիւրութիւնը մահաւշափ մեղք է :

Ուրեմն Թէ որ կուզենք ունեցածնիս կարգով կան-
նով գործածել՝ պէտք է մտածենք , կրտս աւուրը Ագուփ
նացին , որ Թժ հարստութիւն կուտայ մարդուս՝ չէ Թէ
միայն իր կեանքը հանգիստ անցընելու համար , հապա
աւելի անով վարձք վաճառելելու , և ուրիշներուն կա-
րօտութեանն օգնելու համար : Այսչափով ալ գոհ
չլլար , ու կրտ . “ Կարօտելոց օգնելն՝ արգարութե
պարտք մըն է ունեւորներուն համար . վասն զի Թէ և
իրենցն է հարստութիւնը , բայց գործածութեանն հա-
մար բոլորն իրենցը չէ , , :

Կարծեմ որ արգարութեան առաքինութիւնն իր
ամեն ճիւղի բոլոր բաւական բացատրելի . հիմայ խնդ-
րինք Թոյն որ մեզի շնորհք ապա առ առաքինութիւնն
ստանալու : Եւ Թէ որ կուզենք արգար ըլլալ , պէտք է
յիշենք միշտ Պօղոս առաքեալին խրատն , և ամենուն
իր իրաւունքը սանք . “ Արգ հատուցէք ամենեցուն
զպարտս , որում զհարկ՝ զհարկն , որում զմաքս՝ զմաքսն ,
որում զերկիւզ՝ զերկիւզն , որում զպատիւ՝ զպատիւն , , :
Յիշենք մանաւանդ Քրիստոսեան մերոյ խօսքն որ կրտ .
Թագաւորինը Թագաւորին սուէք , Աստուծունը Թոյ .
“ Տուք զկայսերն՝ կայսեր , և զԹոյն՝ Թոյ , , :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԺՂՁ .

Արիւն-Բեան Վրայ :

(Վ) Ընտանիքն ունինք՝ որ մեր հոգւոյն փրկութեանն
արգիւլք կը գնեն . հետերնին կուուելու համար՝ արժաւ-
թիւն պէտք է ունենանք , որ ծղկունական առաքինու-
թիւններուն երբորգն է , և խիստ հարկաւոր առաքի-
նութիւն . անոր համար այսոր ալ առ առաքինութիւնը

վրայ պիտոյր խօսիմ: Ի՞նչ օգուտ խոհեմութիւն ունի նալ և աղէկը գէշէն որոշելն, ի՞նչ օգուտ արգարութի ունինայն և ամենուն իրաւունքը ճանչնալը, թէ որ մէկն արիութիւն չունենայ ճանչցածն՝ ի գործ գնելու: Եւ յիշափ գգուարութիւն, այնչափ արգելք դիմացնիս կելլեն հոգևոր ճամբուն մէջ, որ առանց սիրտ ընելու՝ առանց արիութեան չենք կրնար պարաբերնիս կտաարել. չենք կրնար տառջ երթալ, ճամբուն մէջը կը լքանիք կը մնանք կամ ետ կը գառնանք, յախտենական փրկութեան չենք հասնիր: Եւ րիութիւնն ամենն վասնդ վրշտ նեղութիւն աչքը կառնէ իր վախճանին հասնելու համար, ու մտածելով գիտութեամբ ու վստահութեամբ անոնց գէմ կելլէ: Վասն զի թէ որ մէկն առանց պատճառի՝ առանց վստահութեան՝ առանց մտածելու՝ վասնդի դէմ երթալու ըլլայ նէ, արիութիւն չըլլար՝ այլ յանգստութիւն և անխոհեմութիւն, ինչպէս ընդհակառակն թէ որ մէկը սիրտ ընելու աեղն՝ աւելորդ վախերով ամենն վասնդէ փախչել ուզէ նէ, վստահութի կըլլայ ըրածը: Ուստի Արիստոտէլ արիութիւնը միջին ճամբուն է կրսէ կարիճութեան ու վախիտութեան. սուրբ Օգոստինոս ալ արքունի կամ շխտակ ճամբայ կը կոչէ արիութիւնն, անանկ սր՝ մեկզին խոտորաքն յանգուզն կըլլայ, մէկալ գին խոտորոզը վախկոտ: Չերկրնքննեմ, ինչպէս ամենն առաքինութիւն՝ երկու ծայրէն հեռու՝ մէջ աեղը կը կենայ, տասնկ ալ արիութիւն յանգստութեան ու վախին մէջը կը կենայ, ոչ կարհամարհէ ան վասնդնէրն որ բանի աեղ գնելու և զգուշանալու է, և ոչ կը վախնայ ան վասնդնէրէն՝ որ բանի տեղ դնելու բաներ չեն: Խօսք հասկընալու համար. զինուոր մը որ ամենն վասնդ և ինչուան մահն ալ աչքն առած՝ ատենէ կարգէ կանոնէ գուրս առանց մտածելու թըշնամւոյն գէմ կը վազէ, կրնայ կարիճ ըսուիլ. չէ. յանգուզն է այնպիսին, անխոհեմ է: Ուրիշ մըն ալ վասնդ նեղութիւն աշխատանք չիքաշելու համար՝ զէնքերը կը ձգէ, պատերազմն կը փախչի, կրնայ կարիճ ըսուիլ. չէ, վախկոտ է, վտտ է: Բայց ուրիշ մըն ալ ատենին կըզգուշանայ վասնդէն, բայց երբոր պատերազմելու ստենը կուգայ՝ կարիճութեամբ վասնդին գէմ կը վազէ, և ամենն նեղութիւն և աշխատանք աչքն առած՝ կը պատերազմի, ասիկայ է իրուցընէ քաջ ըսելու զի.

նուորը, որ մէկ կողմանէ յանգագնութիւնը կը զսպէ . մէկաւ կողմանէ վախն, ու բուն արիութեան չափին մէջ կը կենայ :

Բայց որովհետեւ ամմեն առաքինութիւն երբոր ու զիզ վախճան չունենայ, երբոր մեր վերջին վախճանին, այսինքն նոյն համար չըլլուի նէ՛ առաքինութիւն չըլլար, ասանկ ալ արիութիւնը հերիք չէ որ ամմեն վտանգ և արգելք յալթէ, այլ նաև պէտք է որ ու զիզ վախճանի համար յաղթէ, մեր վերջին վախճանին համար՝ որ է Իծ ու մեր հոգւոյն յաւիտենական փրկութիւնը . վաճառական մը կրնայ սիրտ ընել ծածու և ցամաքի վտանգներն աչք առած՝ աշխարհքս չարս գին ճամբ բոլութիւն ընելու . բայց թէ որ հարուտութիւն գիղկու և ագահութեան համար է ըրածը նէ, արիութիւն չըլլար : Ասանկ ալ փառապէրը, փառկալը, և որ իցէ սխտի ետևէ եղող մարդը, թէ որ իր կիրքը գոհ ընելու համար նեղութիւն քնհատութիւն և ամմեն վտանգ ալ աչք առնելու ըլլայ, ո՞վ կրնայ բռնի որ արիութիւն է ըրածը : Արիութիւնն ան է որ՝ մէկն ուր որ պէտք է նէ զինքը վտանգի գնէ, ամմեն նեղութիւն և աշխատանք աչք առնէ, բայց ուղիզ վախճանի համար, զոր օրինակ իր պարտքն ընելու, չափիք մը խտփանեցու, բարիք մը առաջ տանելու Ինչ փառապք համար : Աւտի մեծ արիութիւն էր որուրք մարտիրոսներուն ըրածն որ՝ ամմեն տանջանք և արուններն թափել յանձն առին Քնի սուրբ հաւատքը չուրանսլու համար : Մեծ արիութի էր ամմեն սուրբերուն ըրածն ալ որ աշխարհքի մարմնոյ ու ստատանային գէտ կէցան, իրենց անձին ու կրքերնուն յաղթեցին ; այնչափ մահացուցմանը ու ճգնութիւն ըրին, այնչափ վեշտ նեղութիւն ու հալածանք քաշեցին, Ինչ ծառայութեանն ու սիրոյն համար, որպէս զի իրենց վերջին վախճանին հասնին՝ այսինքն յաւիտենական փրկութեան : Մեծ արիութիւն է անոնց ըրածն ալ որ այնչափ վտանգ և աշխատանք աչքունին կառնեն հեռու աշխարհքներ էրթալու քարոզելու բարբարոս ու վայրենի ազգաց, զիրենք հաւատքի բերելու, հոգի փրկելու, և Ինչ փառքն առաջ տանելու համար : Մեծ արիութիւն է անոնց ըրածն ալ որ ամմեն մարդկային նկատմունք ուրքի տակ կառնեն, մեղքի առիթնի բէն կը փախչին, մարմնական

փորձութիւններու գէժ կը կենան, ու պատրաստ են կեանքերինն աւելն քան թէ զան քարկապքնելու: Ասանք են արիութիւն, կարիճութիւնն ասանկ կըլլայ, աս է ճշմարիտ առաքինութիւնը, վասն զի վախճանն այ փառքն ու մեր յաւիտենական փրկութիւնն է:

Աս արիութեան գեղեցիկ առաքինութիւնն երկու տեսակ է. մէյժը ընտանեկան, մէյժըն ալ զինուորական: Ընտանեկանն է՝ որ ամեն մարդ իր տանը մէջ ալ պիտոր բանեցընէ՝ մարդկային խեղճութիւններուն համբերելով. ցարտ, ասք, անօթութիւն, ծարաւ, հիւընգութիւն, ցաւ, արամութիւն, անարգանք նախա տինք, չարախօսութիւն, զրպարտութիւն, զրկանք, ունեցածը կորսնցընել, բարեկամներուն ազգականներուն և իր մահն, և ուրիշ ամեն տեսակ նեղութիւններ քաշել. ինչպէս Պօղոս առաքեալը կրտ. « Համբերութիւն ի նեղութիւնս, ի վիշտս, ի չարչարանս, ի գանս, ի բանտս, ի խառվութիւնս, յաշխատութիւնս, ի հսկմունս, ի պահոս » (թ. Կ-Թ. Գ. 1): Ուրեմն ինչ կընէ արիութիւնն աս ամեն ըսած բաներուս մէջը. հաստատուն և ամուր կը բռնէ զմեզ, որ չէ թէ միայն կիրք չենք ելլեր, չենք բարկանար, չենք յուսահատիր, այ գէժ չենք ըներ, հապա նաև կը համբերենք, այ կամայը կը յանձնենք զմեզ, ամեն բան իր ձեռքէն սիրով կընգունինք. մէկ խօսքով հարկաւորը կամաւոր կընենք, ու հոգիներնուս վիշտս ընելու տեղը՝ մեծ օգուտ կընենք: Եւ որովհետեւ ամենքնիս ալ աշխրջբիս վրայ մեր քաշելիքն ունինք, ուստի պէտք է որ մեզի ունակութիւն ընենք քրիստոնէական արիութիւնը, մատծելով նախ ու հաստատուն հաւատք ունենալով որ աշխրջբիս վրայ ինչ որ կը հանդիպի, թէ չար և թէ բարի, թէ յաջող և թէ ձախորդ, ամենն ալ այ կամօքը մեր օգտին համար կըլլայ: Երկրորդ՝ մտածելով որ անհամբերութեամբ նեղութիւննիս ջիթեթիւնալէն ի զատ, մեզք ալ կը գործենք. ուստի ալ ազէկ է այ կամայն յանձնենք զմեզ ու վարձք վաստը կինք: Իսկ երրորդ՝ խնդրելով այմէ որ մեզի արիութիւն համբերութիւն և իր սուրբ կամայը հետ համակերպութիւն տայ, որոնց խիստ կարօտ ենք բոլոր մեր կենացը մէջ:

Իսկ զինուորական արիութիւնն է՝ սիրով համբերել

ամենն աշխատանոց ու նեղութեան, որ զինուորական վիճակը կը բերէ . և ատենին պատերազմի ալ երթալ, մահն յանձն առնելով: Ստոյգ է որ զինուորուն գրինաւոր բան է . անոր համար սուրբ Յահաննէս Մկրտիչ չըսաւ զինուորներուն որ թողուն իրենց զինուորութիւնը, հասա իրենց աւուրչէքովք գոհ ըլլան: Մէյմըն ալ որ զինուորներուն մէջէն այնչափ սուրբեր է զած են, որոնց սօնն ալ կը կատարենք: Աւրե՛մն երբար արգար պատերազմ է, (արգար կը սեպուի իրենց համար երբոր անիրաւ ըլլալն յայտնի չէ,) անոր նեղութիւններն ու վտանգները քաշել ու հայրենեաց օգտին համար պատերազմին արիութեան առաջինութիւն է, և ի՞նչ առջին արգիւնաւոր: Աւերի արգիւնաւոր կը լլայ պատերազմը, երբոր հայրենիքը բարբարոսներուն արշաւանքէն խալըսելու համար է . ուստի կըսէ սուրբ Մկրտիչս . « Արիութիւն առ 'ի պաշտպանելոյ 'ի բարբարոսաց զհայրենիս' լի է արգարութեամբ », : Ա՛լ աւերի արգիւնաւոր կը լլայ պատերազմը, երբոր կաթողիկէ սուրբ եկեղեցին անհաւաններէն ու հերետիկոսներէն պաշտպանելու համար է . ուստի կը սեպենք որ Պետրոս պապեակ Քնի համար սուր քաշէց, կըսէ սուրբ Օգոստինոս: Աւ հին ատենն ալ խաբարեւոյցի հաւատքի համար քաջութեամբ կը պատերազմէին, և անանկ հաճոյ կը լլար ի՞նչ որ ինքն ալ հրաշքներով կողներ իրենց, ու սուրբ գիրքը մեծ գովեստներ կուտայ հաւատքի վրայ պատերազմ ընողներուն: Սբրահամոս, Մովսէսի, Յեսուայ, Դաւթի, և ուրիշ պատերազմողներուն, որոնց համար Պողոս առաքեալը կըսէ . « Արք հաւատովք պարանցին զթագաւորութիւնս, գործեցին զարգարութիւն . . . եզեն զբաւօրք 'ի պատերազմի, առին զբանակս օտարաց », . (Եբր . ժա . 33 :) Բայց զինուորական արիութիւնն ալ արգիւնաւոր ըլլալու համար՝ պէտք է որ ուղի վտանգն օժննայ, այսինքն հնազանգիլ, իր պարտքն ընել, հասարակաց օգուան ապահովել, ի՞նչ փառքն առաջ տանիլ:

Բայց ամենէն արգիւնաւոր և անտահաճոյ զինուորութիւնն է՝ քաջութեամբ պատերազմը մեր հագւոյ թշնամեացը գէտ, աշխարհի մարմնոյ ու օտաւանոյն վասն զի թէ որ ասոնցմէ յաղթուելու ըլլանք նէ, բաներն լմնցած է: Անոր համար Քն տերն մեր սուր

բերի աշխարհք կրսէ . “ Ոչ եկի խաղաղութիւն ար-
կանեւ, այլ սուր , , . (Մով . Ժ . 34 .) Բնել կուգէ ուր
քրիստոնէին կեանքը պատերազմ պիտոր ըլլայ : Պալաս
առաքեալն ալ կրսէ որ մեր պատերազմը սասանանե-
րուն հեան է . “ Չի ոչ է մեզ պատերազմ ընդ մար-
մնոյ և ընդ արեան , այլ ընդ աշխարհակալս խաւարիս
այսորիկ , ընդ այսա չարութեան , , : (Եփէս . Կ . 12 .)
ուստի պէտք է որ կարիճ զինուորի պէս պատերազմիք
ամենն ներութիւն ու վիշա աչք աանելով . “ վշտա-
կից լեր իբրէ զբարւոջ զինուոր քնի Յմի , , . (Ք . Տիմ .
Ք . 3 .) վասն զի առանց պատերազմելու՝ չենք կրնար
արքայութեան պոսկն աանել . “ Եթէ մարտիկ որ
իցէ , ոչ պոսկի՝ եթէ ոչ ըստ օրինին մարտիցէ , , : Ու-
րեմն աս է մեզի համար ամեննէն հարկաւոր արիու-
թիւնն , յազմել ամենն արդելք ու գժուարութի՝ որ
աշխարհքս , մեր մարմինն ու սասանան գիմացնիս կը
հանեն , մեր փրկութեան ճամբան արգելելու համար :
Աշխարհք իր ծաղը ընելովն , իր սուս սկզբունքնե-
րովն , իր չար օրինակներովն , իր հրապուրանքներովն ,
իւր գրոսանց երկցող բարիքներովն կը ջանայ զմեզ
խաբելու . բայց մենք ամուր պէտք է կենանք իր խա-
բէութիւններուն գէմ , ու մեր ճամբէն չխոսարիք :
Սասանան իր խորամանկութեամբն , իր փորձութիւն-
ներովն մեր չորս գին առիւծի պէս կը պարտի որ հո-
գինիս կըլլէ . բայց մենք քաջութեամբ իրեն գէմ պիտի
ելլենք , ու զինքը վառնանք՝ քնի խոցն բանլով . “ Եթե
յետս իմ սասանայ , , : Մարմիննիս ալ անկարգ կըքե-
րով , զգայական արորժանքներով զմեզ կը ջանայ որ-
սալ . բայց մենք վտանգներէն և առիթներէն փախե-
լով կամբերնիս ամուր պիտի բանենք և բաննք : Չէ ,
չեմ ուզեր վայրկենական արորժի մը համար յաւիտե-
նական արքայութիւնը կորսնցընել : Պէտք է մի ապա-
ւինիք , ու մտքերնիս ուրիշ բաներու զբաղեցընենք .
և թե որ մեր մարմինը զպոկու համար մահացուցմունք
և ապաշխարանք ալ պէտք ըլլայ նե՛ պիրտ ընենք : Հար-
կաւորապէս աս պատերազմներն առանց աշխատանքի
չեն ըլլար . անոր համար է որ Քմ անրն մեր կրսէ .
“ Արքայութի երկնից բանագասի , և բուսնք յափը-
տակեն զնա , , . (Մով . ԺԹ . 12 .) այսինքն արքայու-
թեան հաննելու համար՝ բանութիւն պիտի ընենք մեզի

դէմ, վրանքս ուժ պիտի բանեցնենք : Նեղութիւն , վիշտ , անարգանք , բամբասանք , զրպարասութիւն , հալածանք ու կերպ կերպ թշուառութիւններ աչուրնիս պիտոր առնենք . բայց թէ որ չիլքանինք , չիտարափնք , անհամբերութիւն չունենք , թէ որ խաչերնիս պիտով տանելու ըլլանք , թէ որ ամուր կենանք ու մեր ճամբէն չիխտարինք , աս է արիութիւնը : Աս արիութիւն էր որ Դաւիթ մարգարէն բանեւ մը չէր վախնար , բոլոր աշխարհք ինծի դէմ ելլէ նէ՝ չեմ վախնար կրտէր . “ Թէ պատրաստեացի ՚ի վերայ իմ պատերազմ , ոչ երկիցէ սիրտ իմ ” , (Սղմ . իլ . 3) : Աս արիութիւն էր որ Պողոս առաքեալն աշխրջքիս ամեն շարիքն աշքն առած էր Քնէ շիրաժնուելու համար . “ Արդ ո՞վ մեկնեացէ զմեզ ՚ի սիրոյն քնք , նեղութիւն , թէ անձկութիւն , թէ հալածանք , թէ սո՞վ , թէ մերկութիւն , թէ վիշտք , թէ սմեր . . . ոչ մահ , և ոչ կեանք , և ոչ հրեշտակք , և ոչ որ կանս , և ոչ այլ ինչ արարած կարէ մեկնել զմեզ ՚ի սիրոյ անտի նոյ ” , (Հռոմ . Զ . 35) : Աս արիութեամբ սուրբերը սուրբ եղան , ինչպէս իրենց վաղը կարդալով՝ կը տեսնենք . աս արիութիւնը պէտք է մենք ալ ունենանք , թէ որ կուզենք արժանի ըլլալ պատկի՞ն որ մեզի համար պատրաստուած է երկինքը . “ Եւ եթէ մարտիկ ոք իցէ , ոչ պասկի՛ եթէ ոչ ըստ որինն մարտիցէ ” :

Սուրբ Ամբրոսիոս կրսէ որ քրիստոնէին բոլոր արիութիւնն անոր վրայ է որ իր անձին յազթէ . լուսն զի որ և իցէ մեզք քննելու ըլլանք նէ , կը նայինք որ զմեզ գոհ ընելու համար է : Աւրեմ թէ որ մէյակ մեր անձին յազթելու ըլլանք , մենք զմեզ ուրանանք նէ , ամենն թշնամիներնուս վրայ ելած կրքանք : Աս է մեր ընելու ջանքն , ու բոլոր ասորուան ըստններէս հանելու պատուին աս է , մենք մեզի յազթել , մեր անձն ուրանալ , որ է սուրբ աւետարանին խրատը . “ Եթէ ոք կամի զինի իմ գալ , ուրասցի զանձն ” , (Ա . Թ . 23) : Աս արիութիւնն ստանալու կերպն աս է :

Նախ՝ աղէկ մը խելուրնիս պապկեցնել որ աշխրջքիս ամենն հարստութիւնը , փառքը , պատիւը , վայելքն ունայնութիւն է և չի կրնար զմեզ երջանիկ ընել . անոր համար աշխրջքիս վրայ բան մը չիկայ որ մեր սիրոյն արժանի ըլլայ , ուստի պէտք չէ սրտերնիս անոնց կրպ .

յընկէք : Մեր բուն բարիքն որ մեզի շչմարտիս երջան . կութիւն կուտայ , և անոր համար մեր սիրոյն արժանի է , ու պէտք է որ ան միայն մեծ բան սեպենք , անգիի յաւիտենական բարիքն է : Ասանկ արհամարհելով աշխարհքիս բաները , և երկընթինները յարգելով , մէկ կողմանէ պատրաստ կըլլանք համբերութեամբ զըկուելու ամմն բանէ , վասն զի ան բաներն որ յարգ մը չունին առջնին՝ կորսընջընելը կամ չունենալը մեզի ցաւ չի բերեր . մէկալ կողմանէ ալ պատրաստ կըլլանք ամմն արգելք ու գժուարութիւն յազմելու յաւիտենական բարիքը ձեռք բերելու համար , վասն զի մարգս որ բանն որ կը սիրէ և մեծ կը սեպէ՝ անիկայ ձեռք բերելու համար ամմն ջանք կընէ , ամմն նեղութիւն աչք կառնէ :

Երկրորդ՝ պէտք է սիրով հոգևոր բաներ լսենք . վասն զի լսելով կը յորդորուինք սիրտ կառնենք չարէն փախչելու և բարին ընելու :

Երրորդ՝ պէտք է մտածենք հաւատքի բաները , մանաւանդ չորից վերջնոց մտածականը . վասն զի ասով ոէր ու փափաք կը վառի արտերնուս մէջ մեզքէն հեռու կենալու և առաքինութեան ետէ ըլլալու :

Չորրորդ՝ պէտք է վարք որոց կարգալ կամ լսել . վասն զի ասով կը տեսնենք ինչ բաներ քաշեցին սուրբերը , մանաւանդ մարտիրոս եղաղներն որ մեզի պէտակար մարգի էին , ու կը յարգորութիւնք մենք ալ մեր խաչերը սիրով տանելու :

Բայց ամմնէն զորաւոր հնարքը քրիստոսնէական արիութիւն ստանալու , մենք մեր վրայ չվստահիրն է և ամմն վստահութիւննին ար վրայ գնելով խնդրել իր . մէն որ մեզի օգնէ , մեզի շնորհք տայ աշխարհիս ամմն փորձանքներն ու մեր խեղճութիւնները համբերութիւն տանելու , խնդրել իրմէն որ ինքն ըլլայ մեր արիութիւնն արքայութեան ճամբան առաջ երթալու : Ո՛հ թէ որ աս վստահութիւնն ար վրայ ունենանք նէ , անանկ կը զորաջնէ մեր տկարութիւնն որ , ամմն բան կրնանք ընել իրմով , ինչպէս Պօղոս առաքեալը կրտէ . « Ես . մնայնի կարող եմ այնու՝ որ զորացոյցն զիս » . (Փիլիպ . 7 . 13 :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃՂԵ .

Արիւնքնեան վերաբերեալ տասնութամեակէն Վրայ :

Ննչպէս խոհեմութիւնն ու արդարութիւնն՝ տասնվ ալ արիութիւնն իր ընկերներն ունի , որ իրեն կողմնն , և իրենք ալ տեսակ մը արիութիւն են : Ասոնց առջինն է վեհանձնութիւն , որ չէ թէ միայն ամենն գիտացի կրամ աշխատանքն ու գծուարութիւնն արիարար կը յաղթէ , չապա նաև անանկ բաներու ձեռք կը զարմէ՝ որ ամեն մարդու գործք չեն : Խոսք չառնելու չա մար . Եյ պատուիրանքները պահելու համար ամեն բան աչք առնելն՝ արիութիւն է . բայց աւետարանա կան խրատներն ալ պահելու պատրաստ ըլլալը՝ վե հանձնութիւն է , վասն զի առանց մեծապարտ ըլլալու՝ մարդ աս բանը յանձն չառնէր : Ինչպէս կը տեսնենք աւետարանին պատմած պատանին որ , երբոք Քն տերն մեր Եյ պատուիրանքներն առջիւր գրաւ նէ՝ արիարար յանձն առաւ պահելը . բայց երբոք լսեց որ ունեցածը պէտք էր թողուլ և Եյ սիրոյն համար ազքըտանալ , վե հանձնութիւն չուեննալուն համար՝ արիութիւնը պակ սեցաւ , ու քիթը կախեց գնաց . “ Իբրև լուաւ պատանին զբանն , գնաց արտակալ , , (ՄտԵ ԺԹ . 20) : Առանկ ալ աշխարհքս գարձընել քրիստոնեայ ընելն որ առաքեալները ձեռք զարկին ընելու , և անոնց և տակն ուրիշն՝ ըն ալքրին ու կրննն , մեծագործութիւն մըն է որ առանց վե հանձնութեան չըլլար : Առանկ Եյ Ղաւթիմ մարդարեկին Գողթաթին գեմեկէն ընու յաղթելն՝ առանց վե հանձնութեան չէր ըլլար . Իմանապէս Յու գիթին արիութիւնն որ Հոգեփեռնեան սպաննեց և իր չարեանիքն ու կրօնքն ազատեց , առանց վե հանձնութե չէր ըլլար :

Բայց թէպէտ վե հանձնութիւն մեծագործութեարկ կըլլայ , այսինքն անանկ բաներու ձեռք զարմեկով որ ամեննուն գործքը չէ , այսու ամենայնիւ պզտի բան լու մէջ ալ մեկը կրնայ վե հանձնութիւն բանեցընել :

Աւետարանին պատմած աղքատ որդեարիին ըրածը՝ պղտի գործք մըն էր, երկու ստակ ձգեց գանձանակը . բայց Քն տէրն մեր մեծագործութիւն ըրածի պէս գո . վեց զինքն, և ամենուն տուածէն աւելի սեպեց անոր տուածը . “ Արգարե ասեմ ձեզ, զի այրին այն աղքատ աւելի արկ քան զամենեօն ”, (Ղ. ին . 4) Վասն զի ուրիշները հարուստ էին, ունեցածնուն քոզը՝ տուածնին բան մը չէր . բայց ան խեղճ որդեարին որ՝ երկու սարկէն ուրիշ բան չունէր, անիկայ ան տալը մեծագործութիւն էր . ուստի կրսէ սուրբ Ոսկերեքա . նը . “ Արտուած անոր տուածին քիչութիւնը չինայե . ցաւ, հապա սրտին մեծութիւնը ” :

Վեհանձնութիւնը կարգաւորեալ ըլլալու համար՝ պէտք է որ վտահուութիւն մը կամ հաստատ յոյս մը ունենայ մարգս ձեռք զարկած բանին յաջողութեանը, չէ նէ՝ յանգրծութիւն կըլլայ : Ինչպէս Թագաւոր մը կամ զորավար մը՝ որ մեծ պատերազմի մը ձեռք կը զար . նէ, վտահուութիւն մը կամ հաստատուն յոյս մը ունի իր քաջութեամբն ու զորքին օգնականութեամբ թշու . միներուն յազթելու : Բայց մեր մեծ վտահուութիւն և յոյս ամենն բանի մէջ ան վայ պիտոր ըլլայ . վասն զի ամենն բան իր ձեռքն է . ինչպէս որ առաքեալներն աշխարհք գործընելու համար՝ ամենն վտանգի մէջ իրենց վտահուութիւնն ան վայ գրած էին, և ինչպէս Դաւիթ և Թուգթիթ, ու սուրբ գրքին պատմած ամենն երևելի օտարերն ալ իրենց մեծագործութիւններուն մէջը՝ բոլոր յոյսերնին ան վայ գրած էին : Արտուածէ և սքը սուրբ անձանայ վայ պիտոր ըլլայ մեր վտա . հութիւնը, մանաւանդ անկարգ կրքերնուս յազթելու համար . ուստի Անկանխելը միշտ բերաննիս պիտոր ըլ . ւայ, միշտ պիտոր բունք . “ Աղաչեա զփածին որգից, փրկել զանգ ՚ի փորձութենէ և յամենայն վտանգից մերոց ” :

Բայց վեհանձնութիւն ընելու համար մեծ զգուշու . թիւն մը հարկաւոր է : Որովհետեւ վեհանձն մարդը մեծ բաներու ձեռք կը զարնէ, կրնայ ըլլալ որ սնա . փառութիւն մանէ սիրալ, ուստի վախճանով և ան համար քնէ ըրածը, բրով վեհանձնութեան առաքե . նութենէն կեղե, կըլլայ հպարտութիւն : Մեծագոր . ծութիւնն ալ առաքեմութեան համար պիտի ընէ

մարդս, չէ թէ անկէց իրեն պատիւ գալուն համար :
Թէպէտ պատիւ ալ գայ նէ, անոր փայ ալ կրնայ ու-
րախանալ 'ի փառս Եյ և ուրիշներուն օգտին համար,
բայց թէ որ եկած պատիւն Եյ փառապք գեժ է նէ,
պէտք է անկէց ալ հրաժարի, ինչպէս Պօղոս ու Բառ-
նաբաս առաքեալներն ըրին, երբոր տեսան որ հեթա-
նոսներն Եյ պատիւն իրենց կուտային հրաշքներ ընել
նուն համար : “ Եւ ժողովոցն տեսեալ զոր արարն
Պօղոս, բարձին զձայնս իւրեանց լեկայոնարէն և ասեն .
աստուածք նմանեալ մարդկան՝ իջին առ մեզ, » (Գոր-
ծոց. ԺԳ. 11) Իսկ իրենք որ Եյ փառքը միայն կը փըն-
արուէին, տեսնելով որ Եյ փառապք գեժ ժողովարդն
իրենց զոհ ընել կուզէր՝ Եժ կարծելով զիրենք, գեժ
կեցան, սկսան պոռալ որ իրենք Եժ չէին, այլ անոց
պէս տկար ու մահկանացու մարդիկ էին : “ Աքք, զի՞նչ
գործէք զայդ, մէք ձեզ նմանոցք կարեօք մարդիկ
եմք, » :

Ուրեմն զե հանձնութիւնն իրաւջրնէ առաքինութիւն
ըլլալու համար, կը կարօտի խոնարհութեան՝ որ երկ-
րորդ ընկերն է իրեն : Ղասն զի խոնարհութիւնը Ճանչ-
ցրելով մեզի մեր տկարութիւնն ու խեղճութիւնը, չի
թողուր որ փառք պատիւ փնտրուէք, զե հանձնութե-
կարգ կանոն կը գնէ՝ որ չըլլայ թէ չափէն գուրա ելլէ,
կամ ուրիշ վախճաններ ունենայ : Մեր բնութեան
մէջն աղէկ բաներ ալ կան, գեշ բաներ ալ . աղէկ ձիւ-
քեր ունինք՝ որ Եյ առածն է, բայց պակասութիւն-
ներ ալ՝ որ մեր խեղճութիւն է : Աղէկ ձիւքերնիւ տես-
նելով, զոր օրինակ ճարարութիւն, հանճար, գիտու-
թիւն, հարստութիւն և այլն, կրնանք բազմալ մեծ
գործքեր ընելու՝ որ է զե հանձնութիւն : Բայց ինչպէս
ժամացուցին շարժմունքը կառավարելու և չափաւ-
րելու համար՝ ճօճանակ կը գնեն, ստանկ ալ որպէս
զի չըլլայ որ զե հանձնութիւնն յանգգնի և չափէն ել-
լէ՝ պէտք է խոնարհութիւնը զինքը կառավարէ . զաս
զի աս առաքինութեամբ ճանչնալով մեր խեղճութիւնն
ու տկարութիւնը՝ կրցածնէս զեր բանի ձեռք չենք զար-
ներ, ու մեր պատիւը չենք փնտրուեր, այլ Եյ փառքը
միայն : խոնարհութիւնն անանկ կրնէ որ, մարդս իրաւ-
ինքը զինքն անարժան կը տեսէ պատուոյ, բայց Եյ
տուած ձիւքերն ալ բանեցընելէն ետ չի կենար, անանկ

գործքեր կրնէ որ թէ այ և թէ իրեն մեծ պատիւ և փառք կրլան: Ասանկ զինքն անարժան կը սեպէր Մովսէս այ կողմանէ գեապան երթալու Փարաւոնին, և իսրայէլացւոց զլուխ և առաջնորդ ըլլալու. « Ո՞վ եմ ես, զի երթայցեմ առ Փարաւոն արքայ եգիպտացւոց, և հանիցեմ զորդիսն իսրայէլի յերկրէն եգիպտացւոց », (Իււոյ . Գ . 11) Բայց այսու ամենայնիւ այ վստահանալով սիրա ըրաւ, և յանձն առաւ այ տուած պաշտօնն և իշխանսւթիւնն, ու գնաց: Կմանապէս սուրբ Բնհաննէս Մկրտիչը խոնարհութեամբ զինքն անարժան կը սեպէր զՔՄ մկրտելու. « Ինչ պիտոյ է ՚ի քէն մկրտալ, և գու առ ին գաս », (Մով . Գ . 14) Բայց այսու ամենայնիւ մկրտեց: Իսկ թէ ինչ ազուոր առաքելութի է խոնարհութիւնը, ինչպէս անձնաձայ, որչափ օգտակար մեղի և հարկաւոր քրիստոնէարար ապրելու և փրկութեան հասնելու, ըսի ձեզի ուրիշ անգամ, աս բաներուս վրայ երկան խօսելով: Հիմոյ արիւթեթ ուրիշ ընկերներուն գանք:

Երրորդ ընկերն է համբերութիւնը. այսինքն ինչ փորձանք, ինչ ձախորդութի, ինչ չարիք, ինչ խեղճութի ալ որ գայ վշտինս, համբերութեամբ ընդունիլ այ ձեռքէն եկածի պէս, չիխառովիլ, կամքերնին այ սք կամապը համակերպիլ, ինչպէս ասոր վրայ ալ ուրիշ անգամ խօսեցայ ձեզի, ցցընելով որ որչափ հարկաւոր է մեզի համբերութիւնը՝ քրիստոնէարար ապրելու, և փրկութեան հասնելու համար: Հոս աս ալ աւելցընեմ որ աշխարհիս վրայ համբերելու բաները շատ տեսակ են, ամենքնինս մէյմէկ կերպ նեղութիւն կը քաշենք. բայց շատ անգամ աս նեղութիւններն երկան կը քշեն, ան տեսնը մարգուտ համբերութիւնը կը սկսի յոգնիլ. իսկ ով որ այսու ամենայնիւ կը համբերէ նէ, ան մարգը չէ թէ միայն համբերող՝ այլ երկայնամիտ է կրտնք. վասն զի երկայնամտութիւնը համբերութեանն աւելի է, մինչև երբ որ ան կուզէ նէ՝ սիրով կը համբերէ ինչ և իցէ նեղութեան: Թէ որ համբերութիւն ընողն արգէն մեծ վարձք կը վատարկի, մասծեցէք որ որչափ աւելի կըլլայ երկայնամտութիւն ընողին վարձքը - ուստի Պօզոս առաքեալը կը խրատէ զմեզ որ ամեն կերպով այ հաճոյ ըլլալու ջանանք, բայց մանաւանդ համբերութիւն և երկայնամտութեամբ. « Գնալ ձեզ արժանի տեսան

յամենայն համբերութեան և երկայնժամութեան , , (Կողո . Թ . 11) :

Արիութեան չորրորդ ընկերն է յարասեութիւնը . այսինքն բարի վարքի մէջ ապրիլ . չէ թէ միայն այսչափ կամ այնչափ ատեն , հապա միշտ ինչուան 'ի մահ . կարիճ զինուորի մը պէս Քնի համար Եեժկուիլ մեր հոգւոյն թշնամեացը հեա , և ամենն արգելք ու զժուա . թիւն որ արքայութեան ճամբուն մէջը գիմացնիս կեւլ լին' յաղթեւլ , և առաջ երթալ ինչուան ետքը . վասն զի Քն աէրն մեր ասանկ ընողնեբը միայն կը փրկուին կրսէ . “ Որ համբերեացն 'ի սպառ , նա կեցցէ , , (Մով . ի ք . 13) :

Խօսքս լմնցնեմ սուրբ Օգոստինոսին մէկ ազուոր մասժութեամբը : “ Խեղճ ենք , ազորմելի ենք . աշխրջբիս անցաւոր բաներուն համար սիրտ կընենք կարիանանք այնչափ վիշտ ու նեղութիւն քաշեւլ , այնչափ աշխատիլ , և ետքն յաւիտենական բարիքը ձեռք ձգելու համար կը լքանինք , արիութիւն չունինք : Մարմնաւոր կեանքերնիս պահելու համար սիրտ կընենք լի զէ գեղեր առնելու , այրել կարել կուտանք մարմիննիս , ամենն ցաւերու կը համբերենք , և ետքը յաւիտենական կենաց համար արիութիւն չունինք քիչ մը ապաշխարանք ընելու , իսաջ քաշելու : Աս ինչ անխելքութի է ըրածնիս , , :

Իրաւ' մեր ապականեալ ընութիւնն է որ մեզ սիրով համբերել կուտայ մարմնաւոր բարեաց համար , քան թէ հոգևոր և յաւիտենական բարիքը ձեռք ձգելու , կրսէ սուրբ Ագուստինացին . բայց ասոր գեղը կրնանք ընել այ շնորհքովը , վասն զի ասով ինչ և իցէ կիրք կը յաղթենք , և ամենն մահուչափ մեղքերէն կրնանք փախլլ . “ Եւ կարի իսկ փոքու շնորհիւն այ մարթ է որոց և իցէ կրից ցանկութեան զգէմ ունել , և խորշել յամենայն մահուչափ մեղաց , , : Անանկ է նէ ' խնդրենք Եսթէ , ու չիգագրինք խնդրելէն , որ մեղի իր շնորհք տայ , ու մեր սրտին մէջ յաւիտենական բարեաց սէրը վառէ , որ անով կարենանք գիմացնիս ելած ամենն զժուարութիւններուն յաղթել . ու չիտարակուսիք ամեննին որ այ շնորհքովը կուենանք արիութիւն ամմեն գէշ բաներէն ետ կենալու , և ամենն բարեգործութիւն ընելու . “ Կամենայնի կարող եմ այնու , որ զօրացոյցն զիս , , :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՃՂԸ .

Բարեխառնութեան լրայ :

() որս ծղննական առաքինութիւններուն բացատրութիւնը կատարեալ ընելու համար , պէտք է բարեխառնութեան վրայ ալ խօսիմ : Այն , ինչ ազուոր առաքինութիւն է բարեխառնութիւնը . առիկայ է որ մեր ամենն գործքն առաքինութիւն կրնէ , նաև անտարբեր գործքերնին՝ ասով արդիւնաւոր կըլլան , և ամենն կերպով ամենն բանի մէջ առաքինի կըլլանք : Ուրեմն անանկնք ինչ է բարեխառնութիւն ըսածնիս , և իր պաշտօնները որոնք են :

Բարեխառնութեան ինչ ըլլալն աղէկ հասկընալու համար՝ պէտք է գիտնալ որ առաքինութիւնն ՚ի մէջն կայանայ , ինչպէս որ առակը կըսէ , և ինչպէս որ հեթանոս փիլիսոփաներն ալ կըսէին . այսինքն առաքինութիւնն երկու ծայրէն ալ կըզգուշանայ . չափազանց չքնէր մէկ բանը , ոչ աւելի և ոչ պակաս : Խօսք հասկընալու համար . մարդ իր ունեցածին վրայ հոգ ունենալն աղէկ բան է . բայց թէ որ չափազանց ըլլայ աս հոգը , անանկ որ սիրաը հարստութեան վրայ կըպսքնէ , և հարստանալու համար՝ զրկանք խարդախութիւն գողութիւն ընելու ըլլայ նէ , կամ անոնց պէս ընէ որ որչափ հարստանան նէ չեն կշտանար , ինչպէս սուրբ գիրքը կըսէ . “ Գանձէին արծաթ և ոսկի՝ յոր յուսոցան , և ոչ գոյր բաւ սաացուածոց նոցա , , ” (Բար . Գ . 18 :) կամ թէ որ ունեցածը խնայելու համար՝ ընտանիքը չիհոգայ , պարտքերը չիվճարէ . կամ թէ որ հարկաւորէն աւելի ունի և ազգբախն բան մը չի տար . ստակ մը քտակէն հանէ նէ՝ կարծես որ աչքը կը հանէ , ասանկ մարգն ունեցածին վրայ հոգ տանելուն չափը կանցընէ . կըլլայ ագահ : Ընդ հակառակն մեկն որ ունեցածին վրայ հոգ չունի , կը մտխէ , կը վտանէ , մեկուն մեկային կը կերցընէ : կըքերը գահ ընելու կը գործածէ հարստութիւնը , կըլլայ շուայ : Իսկ ով որ

ունեցածն ազէկի կը բանեցնէ , ուրիշի վայելքնեւուն ալ սեղն է ստեղծ գիտէ . իր վիճակին հարկաւորն ու վայելուցք պակաս քրներ , ասանկ մարդուն բանածը՝ միջին ճամբան է , ոչ մէկ կողմը և ոչ մէկալ կողմը կը խոտորի , որով կըլլայ առատաձեռն . վասն զի առատաձեռնութեան առաքինութիւնն ազահութեան ու շնայութեան մէջ սեղն է :

Բայց աս միջին ճամբան , ուր որ առաքինութեան ճամբան է , զիջ մարդ կայ բանող . շատը մէկ կամ մէկալ կողմը կը խոտորին . անոր համար է որ գործքեր յուս մեծ մասն առաքինութիւն ըլլալու տեղը՝ մտնութի կըլլայ : Մենք մեր բնութենէն շատ կըքեր , յոժարութիւններ , բազմալքներ ունինք , որ մեր գործքերուն շարժողներն են . թէ որ մեր բնութիւնը գեա անմեղութեան ու արդարութեան վիճակին մէջն ըլլար նէ՛ ինչ պէս որ սանգծուեցաւ , մեր կըքերը հպատակ ըլլալով բանականութեան՝ միշտ բարի ու բարեկարգ կըլլային , ու միշտ մեզի ամենն բան ուղիղ բանականութե կարգով կանոնողն ընել կուտային . բայց որովհետեւ մեր բնութիւնն սկզբնական մեղքով մէյնը ապականած է , անով նաեւ մեր կըքերն աւրուած ու կարգէ գուրս ելած ըլլալով՝ անանկ կը շարժեն զմեզ , որ ամենն բանին փոխանակ մէջ տեղը կենալու՝ գիւրաւ մէկ կողմը կամ մէկալ կողմը կը խոտորինք , ուղիղ բանականութեան ճամբանն մէջ չենք կենար . անոր համար մեր գործքերը շատ անգամ անկատար կամ գեշ կըլլան : Բարեխառնութեան գեղեցիկ առաքինութեան պաշտանն է գիտել մեր անկարգ կըքերն , ու մեզի զուպել սալ զանոնք , և անանկ ընել որ երկու ծայրին մէջ տեղը կենալով կարենանք ամենն բան առաքինաբար գործել , ինչպէս ասորուան յորգորակովս ձեզի պիտոր հասկըցնեմ :

Սուրբ Առուինացին կրտէ որ բարեխառնութիւնը մասնաւոր ծշանակութեամբ՝ առաքինութիւն մըն է . որ բզջախոհութեան և որկրամտութեան կըքերը կը զուպէ . այսինքն մարմնական ցանկութեան , ուտելու խմելու ախորժակը՝ որ բնական է մարդուն՝ կը կառու վարէ , երկուքին ալ շափ կը գնէ , անանկ որ մարդս վայելէ զանոնք ան վախճանին համար՝ որ բնութիւնը գրեր է . այսինքն որգեծնութեամբ մարդկութիւնը պահելու , և կերակրով ամենն մէկ մարդուն կեանքը :

Բայց անանկ վայելէ որ, ոչ աւելի ոչ պակաս ըլլայ, այ գրած գրէնքին չափը չանցընէ, բնութեան գէժ չընէ: Եւ որովհետեւ մարդուս աս երկու ախորժակն աւելի բնական, աւելի յարատեւ, աւելի ռաստիկ, և ամ մնէն գծար յաղթուելու ախորժակներն են, մասնաւորապէս ասոնք զսպելուն վրայ է բարեխառնութեան առաքինութիւնը. վասն զի ասոնք զսպելէն ետքն՝ աւելի գիւրիսն է մեկալ ամմն ախորժակներն ու կըքերը զսպել: Ասոնք բոլորն ալ սուրբ Ագուխացոյն խօսքերն են:

Առ առաքինութիւնը մարմնական ցանկութեան վրայ ազեկ բանեցընելու համար՝ պէտք է երկու կարգ մարդկանց որոշել, մէյ՛մը կարգուած անձինք, մէյ՛մըն ալ չիկարգուածներն, այսինքն կուսանք կամ կարգուելու կամ որրեալի անձինք: Չիկարգուածները բարեխառնութիւն ունենալու համար՝ պէտք է անանկ զսպեն իրենց ցանկութիւնն որ ամենին կամաւոր մարմնական հեշտութիւններէ հեռու կենան, չէ՛ թէ միայն գործքով՝ այլ նաև բազմանքով, նաև մտածութեամբ, այսինքն տո տեսակ բաներ մտքերնին ալ դայ նէ՛ տեղիք պիտոր չիտան: Վասն զի ամուսնութեան վիճակէն գուրս ամմն մարմնական հեշտութիւն արգելած է այմն, ապօրինաւոր է, մեղք է:

Իսկ կարգուողները կրնան վայելել աս տեսակ բաները, բայց թէ որ կուզեն բարեխառնութեան առաքինութիւնն ունենալ՝ պէտք է անանկ կառավարեն զիրենք որ չըլլայ թէ չափէն գուրս ելլեն, պէտք է ուղի գիտաւորութեամբ ու բարի վախճանաւ ըլլայ իրենց վայելքը: Չիկարծեն որ ամմն բան հրաման արուած է իրենց ընելու. բան կայ որ իրենց ալ արգելած է: Նախ և առաջ օրինաւոր բաներն ալ ամուսնական պէտքէն գուրս չեն կրնար ընել: Երկրորդ՝ իրենց ընկերէն ՚ի զառ ուրիշ անձին հետ ամենին ան տեսակ բաներ չեն կրնար ընել: Երրորդ՝ առանց ան վախճաններուն, որոնց համար սահմանած է ամուսնութիւնը, այսինքն որգեծնութեան համար ու ժուժկալութեան գէժ մեղք չիգործելու, ուրիշ վախճանի համար չեն կրնար ընել աս տեսակ բաներ. ուստի միայն ախորժ ու հեշտութիւն զգալու համար ատ բաներն ընելը մեղք է կրսէ սուրբ Ագուխացին, և սոոր գէժ

բարոյները գառապարտեր է իննովյենախոս Բ. արքա-
զան Պատրը : Չորրորդ՝ արգիլած է ան ամեն կերպ
բաներն որ ամուսնութեան բուն վախճանին գէտ է .
զոր օրինակ ինչ և իցէ կերպով յըութեան արգելք
գնելը : Հինգերորդ՝ օրինաւոր բաներն ալ չեն կրնար
անկարգ կերպով ընել, կամ ասենէն դուրս, կամ օ-
նանկ տեղ՝ ուր որ կրնայ տեսնուիլ կամ լսուիլ : Աս
բաներուս վրայ ասկէց աւելի չըտուիր . ով որ տարա-
կոյս մը ունի նէ, գիտուն խոստովանահօր խորհուրդ
հարցունէ ու սորվի :

Բայց մեկալ կողմանէ ալ էրիկ կնիկ տեր չեն իրենց .
մեկմեկու պարտական են, ինչպէս Պօղոս առաջեալը
կրտէ . “ Կնոջ այլ իւր զպարտան հասուսցէ, նոյնպէս
և կին առ իւրում , , (Թ . Կրտ . Է . 3) Ուստի չեն
կրնար ուղածնուն պէս աս բաներէն հրաժարիլ առանց
մեկմեկու հաւանութեան, ինչպէս նոյն առաջեալը կը-
տէ . “ Մի զրկէք զմիմեանս, բայց եթէ ինչ ի մտա-
նութենէ առ ժամանակ մի, զի ուխտայն պարտադի-
ցէք , , այսինքն չըլլայ որ մեկզմեկ զրկէք առանց մի-
մեկու հաւանութեան, ան ալ քիչ մը ասեն ջերմ-
ուանդութիւննիւ աղէկ ընելու համար . որպէս զի օ-
տանան չկրնայ փորձութիւն բերել ձեզի, մեկմեկէ
հեռու կենանիւրդ համար . “ Ձի մի փորձեսցէ զձեզ
սատանայ վան անխառնութեան ձերոյ , , : Ուստի թէ
որ մէկն առանց օրինաւոր պատճառի իրեն պարտք
կուղէ ընել նէ, բարեխառնութիւն մեկալ ծայրը կանց-
նի . ու մեղք կը գործէ, նաև մահուչապի :

Հիմայ գանք ուտել խմելու կողմանէ պէտք եզած
բարեխառնութեանը : Արկրամուղութիւնն որ ուտել
խմելու արորժակ մըն է, թէ որ չիզատենք նէ՝ մար-
գուս հոգւոյն ալ . մտքնայն ալ չարաչար մտաս կրնէ :
Ան արորժն որ ուտելու խմելու ստանը կրզգանք՝ ըստ
ինքեան օրինաւոր բուն մըն է . բերնի համը բնութիւնը
տուած է մարգուս, որպէս զի ուտելով իր կեանքը
պահէ : Բայց պէտք է աս իր արորժակը բարեխառ-
նութեամբ կառավարի որ չըլլայ թէ չափն անցնէ .
պէտք է ուտել խմելու կողմանէ ալ միջին ճարճան
բանէ, ոչ մեկ գին և ոչ մեկալ գին անցնելով : Մէկ
գին անցնողներն անոնք են որ ուտելու խմելու կողմ-
նէ չեն զգուշանար ան ամեն անկարգութիւններէ՝

որ որկրամուտութեան վրայ խօսած ատենս ըսի : Անոնք են որ չափէն աւելի կուտեն կը խմեն , ստամոքանին կը ծանրացնեն , մտքերնին կը թմրեցնեն , անանկ որ բանի գործքի հետ չեն կրնար ըլլալ , իրենց վիճակին պարտքը չեն կրնար կատարել : Անոնք ալ որ՝ միայն չամ առնելու և ախորժ զգալու չամար կուտեն , առանց ուզիլ ու բուն վախճանին՝ որ է ապրիլ և Կայ ծառայել : Անոնք ալ որ՝ պաշք ու ծոմ չեն պահեր , առանց օրինաւոր պատճառի պահքի օր կամենեղեն կամ միս կուտեն , ու ծոմի օր բերաննին չեն բռներ : Անոնք ալ որ՝ ինչ և իցէ կերակրով գոհ չեն ըլլար , իրենց կարողութենէն վեր ալ համով և աղիւ կերակուրներ կը փնտրեն , թէ և ֆրասակար ըլլայ իրենց առողջութեանը : Արջապէս անոնք որ փորերնին իրենց Կծ ըրած են , ինչպէս առաքեալը կրտէ . “ Որոց Կծ որովայննւիրեանց է , ” որ խելունին միտուընին ուտել խմելու տուած են , միշտ կերակրի վրայ կը խօսին , ատենէ զուրս առանց պէտքի՝ առանց անօթեանալու կուտեն կը խմեն : Ասոնց ամենեքն ալ բարեխառնութեան գէմ կրնեն չափն անցընելով , ու մարմնաւոր առողջութիւննին ալ կը կորսընցնեն . բայց մարմնաւորէն աւելի իրենց հոգեւոր առողջութեանն ալ կը ֆրասեն , որկրամուտութեան մեղք գործելով , ու մարմիննին գրգռելով հոգիներնուն գէմ ապստամբելու . վասն զի չափազանց ուտել խմել , մանաւանդ անանկ կերակուրներ և լմպելիքներ՝ որ մարգուս բնութիւնը կը տարցնեն , անանկ է՝ ինչպէս ցանկութեան կրակին վրայ ձէթ լեցընել , և աւելի բռնեցընել :

Բայց չափազանց ուտել խմելով միայն չըլլար բարեխառնութեան գէմ մեղանչել , հոպա նաև մէկալ գին անցնելով ու մարգս ինքը զինքը հարկաւորէն ալ զրկելով : Ուստի թէ որ մէյր մահացուցմունք ընելու մեջ ալ չափ չիպահէ , և ամենին չուտէ , կամ անոնկ քիչ ուտէ որ առողջութեանը ֆրասէ , կամ վրան ուժ չիմնայ իր վիճակին պարտքերը կատարելու նէ , մեղք կը գործէ՝ կրտէ սուրբ ագուինացին : Բայց ասանկ չուտելով մեղանչողներն այնչափ քիչ են որ , վրանին խօսելը չաժեր :

Բարեխառնութիւնն աս մասնաւոր նշանակութեանն ի զատ՝ աւելի բնգործակ նշանակութիւն մըն սը ունի .

այսինքն չէ թէ միայն մարմնաւորացանկութեան ու որ կրամորուլութեան կրքերը շափաւորելու, հապա ուրիշ ամմնն մարդկային կրքերն ու բազմանքներն ալ զապելու, և մեր ամմնն գործքերն անանկ կաւազարելու որ միշտ միջին ճամբան բանենք, որ ամմնն ալ աւաքինական և արդիւնաւոր ըլլան: Ասիկայ օրինակներով հասկըցնենք:

Արտասած մեզի լեզու տուեր է, և խօսելու ազէկ ման մըն է. բայց թէ որ մէկը շատախօս ըլլայ կամ բամբուսանք ընէ կամ չիվայլած խօսքեր բերնէն հանելու ըլլայ նէ, կը մեղանչէ. ընդ հակառակն ուր անգ որ պարարկան է խօսելու՝ չիխօսի նէ, լուութեամբը մեզք կը գործէ: Իսկ ով որ ատե՛ին անգին և ինչպէս որ պէտք է՝ խօսելու ըլլայ նէ, բարեխառն խօսող կըտուի, և իր խօսելը առաքինութիւն կըլլայ:

Նմանապէս հանգչելու համար՝ ուսմունքէն կամ աշխատանքէն քիչ մը դադրիլն ու զբօսանքի հետ ըլլալն ըստ ինքեան ազէկ բան է, և հարկաւոր ալ է մտայն ու մարմնայ առողջութեան համար. բայց թէ որ մէկն ինքը զինքը բռնորովին զբօսանքի ապ, ասեւը պարտաւանջընէ, կամ ապօրինուար ու վտանգաւոր զբօսանքներու հետ ըլլայ նէ՝ կը մեղանչէ. ընդ հակառակն թէ որ մէկն ամմնինն սասնց հանգչելու՝ միշտ ուսման կամ աշխատանքի հետ ըլլայ, առողջութեանն ալ կը փնտեհ, միտքն ալ չարաչար կը յոգնեցընէ, գէշ է ըրածը: Իսկ ով որ ուսման կամ իր արուեստին հետ ըլլալով ատենն ազէկ կը բանեցընէ, ու գիմանալու համար հարկաւոր եղած հանգիստն ու զբօսանքը մարմնայն ու մտքին կուտայ, սնանկ շափաւոր ինչպէս կէրակրին ազն որ քիչը կը բաւէ, ասանկ մարդը բարեխառն կըտուի թէ ուսման, թէ աշխատանքի, և թէ հանգստեանն ու զբօսանքի մէջ:

Ազթքէն ծոմէն ու ճգնութեանն ազէկ բան կայ. բայց ասնց մէջն ալ շափ ու բարեխառնութիւն պահելու է: Թէ որ մէկն իր բոլոր ատենն ազթք ընելու և պատարագ տեսնելու անցընէ, իր պաշտօնն երեւոյ՛ փայ ձգէ, և իր վիճակին պարտքերը չիկատարէ նէ, գէշ կընէ, ըրածը ջերմաւանգութիւն չըլլար: Նմանապէս մէկն որ շափազանց ծով պահելով ու ճգնութիւններ ընելով առողջութիւնը կորսընցընէ և ուժ չունէ.

նայ իր պարտքերն ընելու, գէշ կրնէ, ըրած ապաշխարանքներն այ հաճոյ չեն ըլլար: Ընդ հակառակն մէկն որ ազօթք չըներ, զԹԾ չի մտածեր, իր հոգին չի հոգար, հրամայեալ պահքերն ու ծոմերը չի պահէր, ամենեկին մահացուցմունք չըներ՝ մեղքերուն հատուցմունք մը ընելու համար այ արգարութեանը, խիստ ծանր մեղք է ըրած զանցառութիւնը: Իսկ ով որ ատենին իր ազօթքն իր ապաշխարանքը կրնէ կարգով կանոնով ու չափով, անանկ որ իր վիճակին պարտքերուն արգելք չեն ըլլար, ասոր ըրածը բարեխառնութեան առաքինութիւն է:

Չերկընցընեմ. բարեխառն ըլլալու համար՝ ամեն բանի մէջ երկու ծայրէն հեռու՝ մէջ տեղը կենալու է. միայն այ սերն է որ որչափ սիրենք զինքը՝ վտանգ չիկայ չափազանց ըլլալու, որչափ սիրենք զինքը՝ հերքք չէ, իր արժանաւորութենէն քիչ է:

Բայց կրնաք ըսել որ ի՞նչպէս կրնանք գտնել ամեն բանի մէջ ատ միջին ճամբան: Պէտք է նախ խնդրէք այմէ որ ձեր միտքը լուսաւորէ, և ճանչընէ բանելու ճամբանիդ. և ապահով եղիք որ ԹԾ ատ լոյսը կուտայ: Երկրորդ՝ պէտք է ստեպ հոգևոր խրատ լսելու գալ, քրիստոնէական վարդապետութիւն մտիկ ընել, որուն մէջը քիչ քիչ ամեն բան կը սորվիք, գէշն ազէկէն՝ մուլութիւնն առաքինութենէն կրնաք որոշել: Երրորդ՝ գիտուն ու հոգևոր մարդկանց խորհուրդ հարցընել: Եւ որպէս զի ամեն բանի մէջ բանեցուցած բարեխառնութիւննիդ ըլլայ քրիստոնէական առաքինութիւն և արգիւնաւոր, պէտք է որ ամեն գործքերնիդ ուղիղ գիտաւորութեամբ ընէք, այսինքն մարդկային վախճանի համար չըլլայ, այլ գերբնական վախճանի, այսինքն ի փառս այ, ձեր յաւիտենական փրկութեանը համար. չէ նէ՛ ըրածնիդ բարոյական առաքինութիւն միայն կըլլայ, այ առջին բան մը չաժեր:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ԾՂԹ .

Բարեխառնութեան վերաբերեալ սոսիալ-սիոնիստներու
վրայ :

Միջեալ անգամ տեսանք որ բարեխառնութիւնը մասնաւորապէս մարդուս երկու գլխաւոր կրքերը զսպող առաքինութիւն մըն է, այսինքն ցանկութիւնն ու որկրամուլութիւնը . բայց ընդհանրապէս ամեն մարդկային կրքերն ալ կը զսպէ, անանկ որ՝ ամեն բանի մէջ շափ կը պահենք անով, ոչ աւելի և ոչ պակաս ընելով ուզիղ բանականութեան ուղածէն: Աս ազուր առաքինութիւնը ձեռք բերելու համար, որ առանց տնոր քրիստոնէայ մը չի կրնար բարի քրիստոնէայ ըլլալ, քանի մը ուրիշ առաքինութիւններ ալ հարկաւոր են՝ որ իբրև ընկեր կօզնին բարեխառնութեան: Այսօր առանց վրայ պիտար խօսիմ, աղէկ մտիկ ըրէք, ու ջանալէք որ ՚ի դործ գնէք լսածնիդ:

Ցանկութեան կիրքը զսպելու համար, որն որ առաքելը կը կոչէ մարմնական բազմանք, գործք մարմնայ, ախտ շար, պղծութիւն, դաղանի գործք, բերան չառնելու բաներ և այլն, աս զգայական կիրքը զսպելու համար՝ բարեխառնութիւնն իրեն օգնական կառնէ ամօթխածութիւնն ու պարկեշտութիւնը:

Վեթխածութիւնը բնական քաշուիլ մըն է գէշ և անվայել բաներ ընելէն, որ չըլլայ թէ տեսնուի ու գիտցուի, և անկէջ իրեն անարգանք մը դայ: Արեկայ օգտակար բան մըն է՝ մարդս զգուշացնելով աս տեսակ գործքեր ընելէն, բայց սրտի շարութիւնը չի վերջներ, աս տեսակ բաներ սիրելը շարգիւեր, մաքով ու սրտով եղած մեղքերը կը թողու համարձակ ընել: Բուն աղէկ ամօթխածութիւնն է զգուիլ խորշիլ սոսկալ սրտանց աս տեսակ գէշ բաներէն, ոչ այնչափ վախէն որ չտեսնուի ու չանարգուի անով որչափ ան բաներէն ստեղծ մը ունենալով, ոչ այնչափ մարդկային նկատմունքէն՝ որչափ ան վախէն որ ամենն բան կը տեսնէ

գիտէ ու կը պատժէ : Աս կերպ ամօթխածութիւնը չիմն է բարեխառնութեան , կրտէ սուրբ Ամբաստան , ուստի առանց ամօթխածութեան՝ բարեխառնութիւն չըլլար . մէկն որ չի զգուիր չի սոսկար ան տեսակ գէշ և անարգ բարեբեմն՝ չի կրնար բարեխառն ըլլալ : Ո՛հ ինչ գեղեցիկ առաքինութիւն է ամօթխածութիւնը , կրտէ նոյն սուրբ վարդապետը . չէ թէ մարգուս գործքերուն մէջը միայն կերենայ , այլ նաև խօսքերուն ու շարժմաններուն ու մանաւանդ աշուշներուն վայ : Սուրբ Բեռնարդոս ուլ ամօթխածութիւնն ամենէն ազուր զարգն է , կրտէ , մարգուս ամեն հասակի մէջ . Ծերուն ալ , երբ տասարդին ալ հարկաւոր , բայց մանաւանդ կնկաց և ազնկներուն . անոր համար նր գիրք կրտէ . “ Ընորհք ՚ի վերայ շնորհաց կին ամօթխած ” . (Սիրտ . իգ . 19 :) Երանի անոնց որ ամօթխածութիւն ունին , կը զգուին ու կը սոսկան գէշ գործքեր ընելէն . տսկայ ամուր զրահ մին է՝ իրենք գիրենք պաշտպանելու : Բայց թէ որ մէյր կորաշնչոնն ամօթխածութիւնը , խեղճ ողորմելիներ , բաներին լըննցած է . առիթն եկածին պէս՝ գիմանալու բան մը չունին , մեկէն կիյնան : Ըստ անգամ առիթի ալ չեն սպասեր , իրենք ետեէ կիյնան գանելու , Երեմիայ մարգարէին ըսած կնոջը պէս . “ Երեգը կնոջ պոռնիկ եղեն քեզ , անամօթեցար առ ամենետեան ” . (Գ . 3 :) Ո՛հ ինչ ազուր առաքինութի է ամօթխածութիւնն , ինչ հարկաւոր առաքինութիւն :

Բայց մեր կը գանես անոնց քո՞վն որ աղտոտ և անվայել բաներ կը խօսին . ուր կը գանես անոնց քո՞վն որ ինչուան կը պարծին ըրած անվայել բաներնուն վայ : Ո՛ր կը գանես ամօթխածութիւն ան կնկաց և ազկանց քո՞վն որ անպարկեշտ կերպով կը հագուին . ու անշնորհք նայուածքներ ու խնտաշներ կրնեն : Հիմակուան առնես ամօթխածութեան տեղը անամօթութի մը տիրեր է , որ աս տեսակ բաներէն սոսկում ունեցողք քիչ է . անոր համար ալ է որ այնչափ անկարգութիւններ կը հանգիսին : Գէշ բաներ ընելէն ամբը նալու տեղը՝ շատերը բարեպաշտութի կամրջնան . կամբը շնան ջերմեռանդ ըլլալէն , հոգևոր լսելէն , խոստովանելէն ու հազորգուելէն , որ չըլլայ թէ վրանին խնտացող ըլլայ : Չեն մտածեր որ ասանկով քնի ա-

նէնքը վրանին հուզայ, ու սոսկալի անեծք. սվ որ իմ
խառքիս մտիկ ընելու կամընայ, ես ալ ամեն ինչ սեպեմ
զինքն արքայութիւն ընգտանելու կրակ. « Զի որ աս-
մեթ համարեացի զիս և զբանս իմ, զիս և որդի մարդոյ
յամեթ արասցէ յարժամ գայցն վառաք իւրովք, »
(Ղ. Թ. 26.)

Բարեխառնութեան մեկալ ընկերն է պարկեշտու-
թիւնը. այսինքն զգուշանալ, ես կենալ ամեն զգայա-
կան բաներէն՝ որ չի վայելը մարդուս : Անոր համար
Պօղոս առաքեալը խրատ կուտայ որ ամեն բանը ընդ
պարկեշտութեամբ ընենք. « Ամենայն ինչ ձեր պար-
կեշտութեամբ և ըստ կարգի լինիցի, » (Ս. Ար. Ժ. Գ. 10.)
Ամեն բան պարկեշտութեամբ ընելու համար՝
պէտք է ճանչնալ պատշաճն ու վայելուչը, կրակ սուրբ
Ամբրոսիոս. իսկ պատշաճն ու վայելուչը ճանչնալու
համար՝ նայելու չի միայն մէկ բանին ըստ ինքեան վայել-
լուչ ըլլալը, հազա պարագաներն ալ նայելու է, այս-
ինքն ընտրին ով ըլլալը, հասակը, տեղը, տեսնն և այլն.
վասն զի շատ բան մէկուն կը վայլէ ընել, մէկալին չի
վայլեր : Իստք հասկընալու համար, տեսակ մը գրասանք
տղոյ կը վայլէ, բայց հասակն առած մարդու չի վայ-
լեր. տեսակ մը ընտանութիւն էրիկ կնկան հետ ա-
ռանմին կը վայլէ, բայց ուրիշներուն առջին չի վայլեր.
աշխարհականի մը սրճանոցը նստիլ թուղթ խաղալը
բան մը չէ, բայց եկեղեցականի մը չի վայլեր : Իստակ-
ցութիւն ընելը վայելուչ բան է, բայց ժամու մէջ ան-
վայել է, վասն զի հոն տղթքի տեղ է՝ չէ թէ գրասան-
քի : Ուրեմն բոլորն ալ պարկեշտութեան գեմ բաներ
են, և աս զգուշութիւնն ամենն բան ըստ կարգի և
վայելուչ ընելու՝ պզտի բան չէ, կրակ սուրբ Ամբրո-
սիոս, այլ խիստ մեծ ու անհասանելի. ուստի անանկ ա-
ռաքինութիւն մըն է, որ ամենքնիս ալ պէտք է ջա-
նամք ունենալու :

Բայց որովհետեւ բարեխառնութիւնը մասնաւորա-
պէս մարմնական ցանկութիւնը կը զտուի սր ւայ գրած
օրէնքէն գուրս չելլէ, անոր համար իր ամենէն առջի
ընկերն է Ժուժկալութիւնը : Իրեք կերպ ժուժկալու-
թիւն կայ. կուսական, ամուսնական, և այրեական :
Վստակական ժուժկալութիւնն է հաստատուան ու գործ-
նական կամք բոլոր կենացը մէջ ամենն մարմնական ա-

խորժանքներէ եւ կենալու . ինչպէս անոնցն որ մըշարնջենաւոր կուսութեան ուխտ կընեն՝ այ աւելի հաճոյ ըջալու և իրեն աւելի ազէկ ծառայելու համար . «Չի սր անկինն է՝ հոգայ զտեառն, թէ հրպէս հաճոյ լինի տեառն . . . զի կոյսն հոգայ զտեառն, զի իցէ սր մարմնով և հոգւով», . (Թ . Կոր . Է . 32 :) Աս տեսակ ժուժկալութեան , այսինքն կուսութեան վրայ , ուրիշ անգամ երկան խօսեցայ , ու զցուցի ձեզի ինչ գերազանց բան ըլլալը . ու թէ և աշխարհասէր մարդիկ վրան կը ծիծաղին , « Գանգի շնչաւոր մարդ ոչ ընդունի զհոգւոյն այ , զի յիմարութիւն է նմա », . (Թ . Կոր . Է . 14 .) Բայց հաւատքի մասն է որ կուսական վիճակն ամուսնականէն շատ աւելի արգիւնաւոր է այ առջին : Հոն հերեւիկոսներուն և աշխարհասէր մարդկանց գէժ զցուցի ալ որ կուսական ժուժկալութիւնը թէ և գժուարին է , բայց հաւատքի մասն է որ կարելի առաքինութիւն է , և մարգս այ շնորհքովը կրնայ անենալ առ առաքինութիւնն , ինչպէս այնչափ սուրբ կրօնաւորք ու կուսանք ունեցան , և ինչուան հիմայ ալ ունին : Հիմայ հոս ձեզք զքրնեժ որ կրնայ ըլլալ մէկը մարմնով միայն կոյս՝ առանց հոգւով կոյս ըլլալու . և կրնայ ալ ըլլալ թէ մարմնով և թէ հոգւով կոյս , որ առ է բուն կուսութեան առաքինութիւնը :

Հոգւոյն կուսութիւնը կը կորսուի՝ կամաւոր հաւանութեամբ անզիք աալով մարմնական ախորժանաց : Ա՛հ քանիններ առ կերպով իրենց կուսութիւնը կը կորսընջենն , և ինչ մեծ կորուստ է ըրածնին : Իսկ մարմնոյ կուսութիւնը կամաւոր գործքով կը կորսուի , վասն զի բունի եզածը՝ թէ և գժուարին գիպուած է՝ բայց այ առջին չիկորսուածի պէս է . և անանկ գիպուածի մեջ Թժ ուժ կուտայ կոզնէ կուսութիւնը պահելու : Ինչպէս ըրաւ սրբուհի Լուչիային ու սրբուհի Հաիփսիմին , որ բանաւորներուն գէժ կուսեցան և յազթեցին : Բայց ուր են հիմակուան ասենա սուրբ Լուչիաներ ու սուրբ Հաիփսիմիներ , որ չէ թէ բանութեան՝ հապա հրուէրքի մը գէժ կենան . ի՞նչ գէժ կենալ կրտեժ , թէ որ իրենք ըլլան ուրիշը հրապուրողը նէ :

Ամուսնական ժուժկալութիւնն է առաքինութիւն մը , որ անով կարգուած անձինք ամեն տեսակ մարմնական բաներէն եւ կը կենան , անոնցմէն 'ի զատ' որ

ամուսնական դիճակին հետ կապուած են, և աննոց մէջ ալ կարգ կանոն կը պահեն, զգուշանալով ան ամ մնն բաներէն՝ որ ամուսնութեան սուրբ վախճանին գեմ է, ինչպէս որ անցած կիրակի ըսի:

Իսկ այրիական ժուժկալութիւնն է հաստատուն ու գործունեայ կամք եւ կենալու նաեւ ան մարմնական բաներէն՝ որ որբեարի մը ամուսնութեան դիճակին մէջ կը վայելէր: Աս որբեարիներուն ժուժկալութիւնն որ բանի տեղ չի գրուիր՝ փառաւոր առաքինութիւն մըն է, և այ առջին խիստ արգիւնաւոր՝ ասելի գժար ըլլալուն համար, կըսէ սուրբ Ագուսինացին, իրենց պատերազմն և յաղթութիւնը մարմնական ցանկութեան գեմ: Անոր համար է որ Պօղոս առաքեալն այնչափ կը գովէ աս ժուժկալութիւնն, ու որբեարիները կը յորդորէ՝ որ յարասենն իրենց ժուժկալութեանը մէջ. « Զայրիս պատուեա որ սաոյգ այրիքն իցեն: . . . Բայց ամուսնացն և այրեաց ասեմ, լու է նոցա թէ կայցեն իբրև զիս », (ա . Տիմ . Ե . 3 : ա . Կորն . Է . 8 :) Բայց դիտելու խօսք է առաքելոսն ըսածն. որ որբեարիները պատուելու արժանի են՝ թէ որ ճշմարիտ որբեարի են. այսինքն ինչպէս որ սուրբ Օգոստինոսը կը մեկնէ, ան որբեարիներն որ իրենց բարի վարքով կը ըջընեն որբեարի ըլլալին; որոնք որ քաշուած կեանք կանգընեն, ընկերութիւններէ, տեսնուելու տեղուանքներէ և ընտանութիւններէ հեռու. որոնք նորկալուք բաներու հետէ չեն ըլլար, անպարկեշտ կերպով չեն հագուիր, վտանգաւոր զբօսանքներ կը փախչին; Զերմեռանդութեան հետ կըլլան, հօգեար խրատ կը լսեն, ու ստեպ կը խոստովանին ու կը հաղորդուին. վասն զի ուրիշ կերպով կարելի չէ որ ժուժկալութիւն ունենան, անունով միայն որբեարի կըլլան: Կարճ խօսքով, անանկ վարք պիտոր ունենան որ մէկը չի կրնայ վտանին բան մը դնել. ինչպէս Յուդիթի համար կըսէ սուրբ գիրքը; որ թէ և գեռ մանկահասակ ու զեղեցիկ էր, բայց միշտ իր տնիկը քաշուած, կաշխատէր իր օգոստիններուն հետ և աղօթքի հետ կըլլար, և անանկ բարձր վարք մը ունէր՝ կըսէ սուրբ գիրքը՝ որ մեկն իր վրան գեշ բան մը չէր կրնար փասիլ. « Եւ ոչ որ ինչ ասէք վասն նորիս բան չարութեան, զի երկիւղած էր նա յոյժ ի տեսանէ », (Ե . 8 :) Ասանկ պէտք է ըլլան որբեարի.

ները, թէ որ կուզեն իրաւքնէ որբեարի ըսուիլ. գեղեցկութիւնը չէ, կրսէ սուրբ գիրքն, ունայնասիրութիւնը չէ որ գովելի կրնէ կնիկ մարգն, այլ խելքն ու բարեպաշտութիւնն է. « Սուս հաճութիւնք և ընդունայն գեղ կնոջ սչ գոյ 'ի քեզ. զի կին իմաստուն և բարեպաշտն օրհնեսցի », (Աւտի . լւ . 30.)

Ընտանեկէս կրնաք իմանալ, կրսէ սուրբ կիսարիանոս, որ աս իրեք կերպ ժուժկալութիւնն, այսինքն կուսանաց, ամուսնացելոց և այրեաց, թէպէտ իրեքն ալ սիրուն առաքինութիւններ են, բայց կուսանաց որբեարիներուն ժուժկալութիւնն վեր է, որբեարիներուն ալ ամուսնականէն վեր .

Ժուժկալութիւնը փափուկ առաքինութիւն մը ըլլալուն համար՝ սուրբ հարք կրսեն որ բարակ ապակի ամանի մէջ կը պահուի. ըսել կուզեն որ ինչպէս բարակ ապակին թէ որ զգուշութեամբ չխտարուի, բանի մը գպածին պէս՝ գիւրաւ կը կոարի, թասնկ ալ ժուժկալութեան առաքինութիւնն առանց զգուշութեան գիւրաւ կը կորսուի: Անոր համար բարեխառնութիւնը գիտեք ինչ կրնէ, ամենեկն զգուշութիւնը ձեռքէ չի ձգեր. և անիկայ իր հաւատարիմ պահապանը կըլլայ, և ան ամենն վտանգներէն և առիթներէն զննքը կը հեռացընէ, որոնք մեկիկ մեկիկ բացաարեցի՝ զմշտն հուսութեան վրայ խոսած ատենս:

Բայց մեր կը գտնես հիմակուան ատենս աս զգուշութիւնը: Ո՞ր կը գտնես անոնց քովն որ անպարկեշտ բան մը տեսածնուն պէս՝ աշուրնին կը անկեն կը նային ու կը զուարճանան. յայտնի է որ սուրբ գրքին ըսածին պէս աշուրներովն շարունակ կը մեղանչեն. « Աչս ունին հանգոյնս պտռնկաց անգադարս 'ի մեղաց », (Ք . Պեփր . Ք . 13.) Ո՞ր կը գտնես զգուշութիւն անոնց քովն որ անկաճնին ու բերաննին միշտ կնկաոց և աղկանց վրայ կամ անպարկեշտ բաներ լսելու և խօսելու հետ է: Ո՞ր կը գտնես զգուշութիւն անոնց քովն որ նորեկուք անպարկեշտ պարելներն ու թատրոնները բանի տեղ չեն դնէր: Հոն չէ որ ամենն կրքերնին ոտք կելլէ, և աչքի անկաճի և ձեռքի համարձակութիւն կուտան. հոն չէ որ էրիկ մարդ ու կնիկ մարդ, մանչ և աղջիկ զաւկրներ համարձակութիւն կը գտնեն մեկմեկու սիրոյ խօսքեր զուրցելու, պէտք չեղած նայուածք.

ներ ու գաղչէլներ ընելու . հոն չէ՛ առ ամեն տեսակ անվայել շարժմունքներն և իրենք զիրենք ջջընելը . ուրոնց ամենքն ալ մարմնական կրքերը կը գրգռեն ժուժկալութեան գէժ : Ո՛ւր կը քանեօ զգուշութիւն անոնց քօփն ալ որ վտանգաւոր այցելութիւններ և ընտանութիւններ կընեն , ու ժամերով առանձնախառութիւն կընեն . կարելի բան է որ աս բաներուօ մէջ մօրի ու մարմնոյ ժուժկալութիւն ունենան : Ո՛հ ինչ մեղքերու առիթ են աս անզգուշութիւնները . անոր համար այսչափ անկարգութիւններ կը ըլլան , անոր համար ԾԾ ալ զմեզ պատժելէն չի գաղբիր :

Ինչուրևիտ գլուխնիտ ժողովնք , սխալելք , բարեխառնութիւն սորվինք , մանաւանդ մեր մարմնական կրքերը զսպելու որ չափէն դուրս չելլեն . և աս առաքինութիւնը ձեռք ձգելու համար՝ Զանաճք իր օգնական առաքինութիւնները բանեցընել՝ ամօթխածութիւն , պարկեշտութիւն , ժուժկալութիւն և զգուշութիւն : Ասոնք ալ բանեցընելու համար՝ Եյ գիմնք , խնդրենք իրմէն որ մեզի օգնէ ու շնորհք տայ մեզի , Խնչպէս Սօզումն իմաստունը գիտնալով որ առանց Եյ շնորհքին չէր կրնար ժուժկալութիւն ունենալ , իրեն գիմնց , և իրմէն խնդրեց աս շնորհքը . “ Գիտացի թէ ոչ այլազգլինիցի՞ ժուժկալ , բայց եթէ ԾԾ տայցէ . . . անկոյ առաջի տեսուն , և ազաչեցի զնա յամենայն սրտէ իմմէ , , . (Ի՛տօր . Ծ . 30 :) Չէ նէ , թէ որ աս առաքինութիւնը չունենանք , վայ է մեզի . ոչ քրիստոնէարար կրնանք սարիլ , և ոչ փրկութեան հասնիլ :

ՅՈՐԴՈՐԸՅ Մ .

Նորէն Բարեխառնութեան վրայ, ուրիշ խմբիս և ընդհանրապէս մինչ իրերիս խոսակցելու համար :

Բարեխառնութիւնն, ինչպէս քանի անգամ ըսի, մասնաւորապէս մարմնական ցանկութիւնն ու որկրամարտութիւնը զուգելն է . իսկ ընդհանրապէս՝ մարդուս ուրիշ ամենն կրքերն ալ չափաւորելը : Մարմնական ցանկութիւնը զուգելու կողմանէ խոսեցայ բարեխառնութեան և իրեն վերաբերեալ առաքինութիւններուն վրայ . հիմայ կը մնայ որ խօսիմ նաև որկրամարտութիւնն և ընդհանրապէս ուրիշ ամենն մարդկային կրքերը չափաւորելու կողմանէ : Թէպէտ ուսանել խմբու վրայ ալ բաւական բան ըսած եմ, բայց միտքս ազէկ մը հասկըցընելու համար՝ նորէն կըսեմ որ բարեխառնութիւնը մեր ուսուցչական շնչափ միայն կուզէ որ ըլլայ՝ որչափ որ ապրելու համար հարկաւոր է . չեմ ըսեր բացարձակ հարկաւորը, այլ բարոյապէս, այսինքն որ ամենն մարդ իր վիճակին իր կարողութեանն և իր խառնուածքին համեմատ չափաւորէ իր սեղանը, երբեմն ալ պատշաճողութիւնն ու վայելչութիւնը նայելով, բայց միշտ չափազանցութենէ զգուշանալով : Մասնաւոր խմբու կողմանէ աւելի պիտոր ըլլայ զգուշութիւննիս : Կուզէք շատ խմբուն գովեստները սուրբ գրքէն լսել, մտիկ ըրէք ինչ խօսքեր կըսէ . “ Դառնութիւն անձին գինի, որ ըմպիցէ շատ՝ գրգռութեամբ և հակառակութեամբ ” . (ՍԻՐԿ . ԼԳ . 38 .) այսինքն շատ խմբի բարկութեան ու կռիւներու պատճառ է : “ Զբազուժս կորոյս գինի ” . (ՍԻՐԿ . ԼԳ . 30 .) այսինքն շատերուն մահուանը պատճառ եղաւ գինին : “ Կանայք և գինի կործանեն զմաստաութիւն ” . (ՍԻՐԿ . ԺԺ . 2 .) այսինքն կնիկան հետ անկարգ սէրն ու գինին մարդուն խելքը գլխէն կը վերջընեն : “ Եւ մի արբենայք գինուով . յորում զեղիութիւն է ” . (ԵԴԵՍ . Է . 18 .) այս

ինքն գինի շատ խմելը՝ մարմնական փորձութիւններու մէջ կը ձգէ զմարդը : Փորձով ալ կը տեսնենք որ օրկրամուռ ու գինեակէր մարդիկը հասարակօրէն անկարգ մարդիկ կը լլան , չես գտներ մէջերնին բարեպաշտ ու հոգեւէր մարդ մը : Ուստի սուրբ Փիլիպպոս Ներեանն որ անտնկ վարպետ հագեար հայր մըն էր , կրօն որ ուտել խմել սիրող մարդը ոչ երբեք հոգևորի մէջ առաջ կերթայ , քրիստոնէական կատարելութեան ետեւ չի կրնար ըլլալ :

Իսկ օրանք որ ուսման կամ գիտութեան հետ ըլլալ կուզեն , թէ որ ուտել խմելնին չեն չափաւորեր նէ՛ թող պարապ տեղը շաշխատին , չեն կրնար առաջ երթալ : Վասն զի յայտնի բան է որ շատ ուտել խմելը մարգուս հոգին կը թմրեցնէ , յիշողութիւնը կը տիրացնէ , մտքը կը բթացնէ , գլուխը կը ծանրացնէ , մարմինը կը ծուլացնէ , ամեն բանի ախորժակը կը վերջնէ ու շատ անկարգութիւններու պատճառ կը լլայ : Անոր համար Պատոն տեսնելով որ կերած խած պատանի մը իր վարժարանը կը մտնէր , գուրս ըբաւ զինքն՝ ըսելով . Դուն ուսման ու գիտութեան ընդունակ չես : Բայց հիմայ թողունք ուսումն ու գիտութիւնը , Պօղոս առաքեալ ծանր մեղքերուն հետ կը գնէ շատ ուտել խմելը . “ Ար զայսպիսի ինչ գործեն , զարքայութիւնն այ ոչ ժառանգեն ” , (Գաղատ. Է . 21) : Գիտէք ինչու համար ան շատ անգամ սով ու գինի պակասութիւն կը խրկէ . որկրամուռութեամբ և արքեցութեամբ եղած մեղքերը պատժելու համար : Չենք ուզեր կամաւորապէս չափ գնել ուտել խմելնուս , անհարկաւորապէս չափ գնել կուտայ : Քիչ մը առատութիւն տուածին պէս , կուտենք կը խմենք և իրեն կանակ կը դարձնենք . “ Եկեր Յակոբ և յագեցաւ , յորացաւ և անկուչեաց . . . եթող զտէր ան զարարիչ իւր ” , (Ք . Օրի . ԼԹ . 15) : Ուստի տեսնելով որ գիրքած քուսակի պէս իրեն գեմ կուզենք աքացել , գարին կը քիչցնէ : Անտնկ է նէ , ամեն կողմանէ հարկաւոր է ուտել խմելու չափ գնելը բարեխառնութեամբ :

Բայց բարեխառնութեան առաքինութիւնն ըսի օրնակ ընդհանրապէս ամեն մարդկային կրքերը կը զսպէ , որ չափէն գուրս չեղեն : Ուստի ապր համար ալ ուրիշ քանի մը առաքինութիւններու օգնականութեանը

կը կարօտի , որոնք պէտք է ջանանք ունենալու որ ամ-
մեն գործքերնիս ազեկ ընելով վարձք վատարկինք :

Աս առաքինութիւններուն առջինն է՝ ինքը զինքը
բռնել , մահացընել ան կրքերն ու բաղձանքներն որ
մարգս գէշ բաներու կը յօժարեցընեն : Ասիկայ Գնի
անառն մերոյ ըսած խօսքն է որ մարգս պէտք է ինք
իրեն վրայ բռնութիւն ընէ , և ասանկ ընողները միայն
ձեռք կը ձգեն արքայութիւնը . “ Արքայութիւն երկ-
նից բռնագատի , և բռունք յափշտակեն զնա , , (Մտի .
ԺԹ . 12) Ըսել է որ մենք մեր վրայ ուժ պիտի բանե-
ցընենք՝ կրքերնուս յաղթելու համար , պէտք է բռնենք
զմեզ , պէտք է մահացուցմունք ընենք , պէտք է ետ
կենանք մեր գէշ յօժարութիւններէն : Ի՞նչ սքանչելի
առաքինութիւն . ասով ամեն մեզքէ կը խալըսինք :

Երկրորդն է խոնարհութիւնը . որովհետեւ ամեն մեզք
հպարտութենէ առաջ կուգայ , հպարտութեամբ է որ
մարգս ինքը զինքը բանի տեղ կը դնէ , կուզէ գովուիլ ,
պատիւ և համարմունք ստաննալ , սերիշներէն վեր ը-
լալ , կամ ինչ որ է նէ՝ անկէց տւելի երևնալ , խոնար-
հութիւնն աս անկարգ բաղձանքները կը զսպէ՝ ճանչ-
ցընել տալով մարգուս ինքը զինքն , իր խեղճութիւն-
ները , կրքերը , պակասութիւններն ու ոչ ինչ ըլլալը :
Բայց խոնարհութեան ինչ մեծ առաքինութիւն ըլլան ,
անոր հարկաւորութիւնն ու քրիստոնէական կատարե-
լութեան հիմ ըլլան , և իր այլեայլ աստիճաններն
ուրիշ անգամ երկան բացատրեցի :

Երրորդ առաքինութիւնն է հեղութիւն , որ մար-
գուս տաքնալը կը զսպէ , չի թողուր որ ուրիշէն կրած
անիրաւութեամբ վրէժխնդրութիւն ընէ , չի թողուր որ
բարկութեանը տեղիք տայ՝ բայց որչափ որ խոհեմու-
թիւնը հարկաւոր կը սեպէ : Վասն զի ան ատենն առա-
քինութիւն կըլլայ բարկանալն , ինչպէս մեծաւորի մը
իր հպատակին անկարգութեանը վրայ բարկանալն և
արգար պատիժը տալն առաքինութիւն է , ինչպէս ՔԾ
տէրն մեր ալ բարկացաւ առճարին մէջն առուտուր
ընողներուն վրայ : Ո՛հ ինչ գեղեցիկ ու սիրելի առա-
քինութիւն է հեղութիւնն , ինչպէս օգտակար նաև
աշխարհիս վրայ . վասն զի այնչափ նեղութիւններու
մէջ մարգս հեղութեամբ իր սրտին խաղաղութիւնը կը
գանէ , որ աշխարհիս ամենէն մեծ բանն է : Ո՛րչափ

ալ քրիստոսեի մը վայելուչ առաքինութիւն է . վասն զի ԳՄ տէրն մեր ասիկայ խօսքով ալ . գործքով ալ մեզ սարմիկուց . խօսքով երբոր ըսաւ . « Ուսարուց յինէն . զի հեզ եմ ե խանարհ սրտիւ » . (Մով . ԺԹ . 29 .) Իսկ գործքով բոլոր կենացը մէջ մեզի օրինակ առնով : Ինչ անարգանք , ինչ անկրաւութիւններ ըրին իրեն . և ին . քը բերան չփայցաւ . խօսք մէջ ալ ըսաւ նէ՛ ամենայն համեստութեամբ կը ըսածն , և ինչուան խոսքին վրայ ալ իր թշնամեացը համար , զինքը խաչողներուն համար աղօթք ըրաւ : Անոր համար Պօղոս առաքեալը կը խրատէ զմեզ որ ամեննուն հետ հեզութեամբ վարուինք . « Հեզութիւն ձեր յայտնի լինցի ամենայն մարդկան » . (Փիլիպ . Գ . 5 .) Հեզ պէտք է ըլլանք , սիրելիք , աւհեզ ըլլալու համար՝ պէտք է խնդրենք ւայմ՝ որ մեզ շնորհք տայ քիչ քիչ վարժեցնելու զմեզ զապէլ կրքերնիս , աւ համարեք ամեն նեզութեան , մտածելով Քրիստոս մեզ համար քաշածները :

Չորբորք առաքինութիւն է համեստութիւն , ալ պինքն չափաւորել մեր ամեն շարժմանքն , աշուրնիս , լեզուընիս , ձեռքերնիս , ոտուրնիս , հագուստնիս , և ամեն բաներնիս անանկ ընել՝ որ գրտուանց ալ վրանիս տնվայել և անշնորհք բան մը չըլլայ որ սուրբի աչքին զարնէ , հասպա ամեն բաներնիս շնորհքով աւ վայելուչ ըլլայ : Ոմանք գրտուանց երեցածը բանի տեղ չեն գներ , բայց նր գիրքը կրտ որ գրտի բաներն մարդուն նեքի նը կը ճանչցուի . « Մարդ յականէ իսկ երեկ , և ՚ի պատահել երեսաց ճանաչի իմաստութիւն . հանգերձ մարդոյ և ծագը երեսաց և քայլ ստից պատմէ զմտնէ » . (Սիրտ . ԺԺ . 26 .) այսինքն մարդն աշուրնորէն կը ճանչցուի , ու երեսէն կերտնայ խելք ունենալը . հագուստը , ինտալուն կերպը , քալումքը , մարդուն ինչ ըլլալը կը զգնեն : Համեստ մարդը , կրտ սուրբ Ամրութիւն , խալու չի նայիր , աշուրններուն մէջ հպարտութիւն չերտնար , խոտումքին մէջ յանգոնուի չես տեսներ , ամբնալու բան չըներ , շարժմունքը , քալումքը՝ ամեն բան անանկ վայելուչ կերպով կընէ որ գրտի երեսքը հոգւոյն աշուրնութեանը պատկերը կը ըլլայ : Տեսնոք ինչ ըսել է համեստութիւնը . առաքինութիւն մըն է որ մարդուն ամենն արտաքին բաներն ալէկ կը կտաւալարէ , չէ թէ միայն մարմնոյն շարժ .

մուկն , այլ նաև հազուապէս , զարգը , տանը կահ կարասին ու սեղանն , իր վիճակին վայելուչ , կարագութեանը համեմատ , տեղւոյն ատենին ու ատճորութեն յարմար : Ար համեստութիւնը չէ թէ միայն եկեղեցականաց ու կրօնաւորաց , կուսանաց և օրհորդաց հարկաւոր է , այլ նաև ամենայն քրիստոնէից . վասն զի Պօղոս առաքեալն ամենուն ալ ըստ ա խօսքը . “ Զքնցարօք զգութ , զաղորմութի , զքաղցրութի , զխնայհաւի , զհեղօսի ” . (Կորն . Է . 12) Բայց ո՞ր կը գտնես առ համեստութիւնն , ինչպէս անցած կիրակի ըսի , ո՞ր կը գտնես հիմակուան ատենն՝ նայուածքի խօսելու և վարմունքի համեստութիւն : Ա՞ր կը գտնես մանաւանդ հազուապէ կողմանէ . թէ կնկտոց , թէ էրիկ մարդկանց . հիմակուան նորելուք զգեստներէն ալ կերևնայ բարբի ապականութիւնը : Չեմ ըսեր որ չի՛ հազուաին , մանաւանդ կնկտիք . թող հագուին , թող զարդարուին , բայց համեստութեամբ՝ Պօղոս առաքեալին ըսածին պէս . “ Ելոյնպէս և կանայք ՚ի զարգ խոնարհութեան ակնածութեամբ և զգաստութեամբ որպէս վայել է կանանց զածաղաչութիւն յանձն առելոց ” . (Թ . Տիմ . ք . 9) Թող զարդարուին , թող փառաւոր ու մեծագին հագուաներ ալ հագնին ինչ որ իրենց վիճակին կը վայելէ , բայց համեստութեամբ , առանց ունայնասիրութեան , առանց անափառութեան , Եսթեր թագուհին պէս թող ընեն որ հագուելու ատենը կը զգուեր թագաւորական զարդարանքներէն . “ Դու գիտես , տեր , զկարիս իմ , զի գարշելի է ինձ թագոս՝ որ ՚ի վերայ գլխոյ իմոյ , գարշիմ ՚ի սմանէ որպէս ՚ի կապերտակ ” . (Եսթ . ԺԳ . 16) Բայց սուրբ գիրքն ինչ որ կուզէ նէ՝ թող ըսէ , թող հոգևոր հայրերը չաճճերին հատչունն , կնկտիք գիացածնին ընելէն գողգործք չունին . բայց ետքը կիմանան ըրածնին :

Հինգերորդ առաքինութիւնն և լուսութիւնն , այսինքն լեզու ընիս զսպելը՝ որ կարգով կանոնով ատենին ու տեղին վաղածը խօսի . ուստի լուսութիւն կրտնէք նէ՛ համր ըլլալ և ամենեկն չիխօսիլ չէ . վասն զի սուրբ գիրքն ալ կըսէ որ ատեն կոյ խօսելու , ատեն ալ կայ ըսելու . “ Ժամանակ ըսելոց , և ժամանակ խօսելոց ” . (Ժող . Է . 8) Ըսել է որ զգուշաւոր ըլլալու և խօսելու : Արեւն ըտուութեան առաքինութիւնն է ոչ շտապես ըլ-

լաւ և ոչ անխօս , հապա խօսիլ որչափ որ , ուր որ , երբոր պէտք է , և խօսիլ ազեկ և ուզիչ վախճանաւ մեր և ուրիշներուն օգտին համար : Անանկ է նէ՛ լուսութեան գէժ մեղք կը գործեն գատարկարանութի ընող ները , որոնց համար սուրբ աւետարանը կրտս որ այ պատասխան պիտոր տան . “ Ընդ ամենայն գատարկ բանի՛ զոր խօսիցին մարդիկ , ապցեն համար յաւուրն գատառածանի , , (Մտե . Ժք . 36 :) Ինչպէս շատախօս ները կրնեն , որ կարծես թէ խօսելով փորերնին . կը կշտանայ : Բայց թող լսեն ինչ կրտ սուրբ գիրքը շատ խօսութեան վրայ . “ Ի լեզու մարդոյ գլորումն նմին , , (Սիր . 4 . Ե . 15 .) այսինքն մարդուս կործանումն իր լեզուէն է : “ Ի շատխօսութեանէ ոչ ապրեսցիս ի մեղաց , , (Աստ . Ժ . 19 .) այսինքն ով որ շատ կը խօսի , մեղքէն չի խալըսիր : Ինչուան աս ալ կրտ որ լեզուն չիրանողը միտքը չիդնէ որ բարի քրիստոնեայ է , անանկին բարեպաշտութիւնն ալ պարապ է . “ Եթէ որ ոչ սանձահարեացէ զլեզու իւր , այնպիսոյն վայրապար է կրտուարութիւնն , , (Յտ . 20 . 26 :)

Ուրեմն ի՛նչպէս լեզուին անկարգութեանցը գէժ պիտոր առնենք : Իրաւ որ գժար բան է , սիրելիք . Թէ և քնութիւնն երկու կղպակ գրեր է լեզուին , այսինքն պակուներն և ահաւները , բայց այսու ամենայնիւ քր գիրքը կրտ որ աւելի գիւրին է գաղանները սանձել քան թէ լեզուն . “ Զլեզու մարդկան ոչ որ կարէ հնազանդել , , (Յտ . 21 . 8 .) անանկ որ , լեզուով չի մեղանչողն է կատարեալ քրիստոնեայ , կրտ նոյն սուրբ գիրքը . “ Եթէ որ բանիւ ոչ յանցանիցէ , նա է մարդ կատարեալ , , (Յտ . 21 . 2 :) Ուրեմն ի՛նչպէս կըլայ ասոր ճարը . լուսութեամբ , քիչ խօսելով , խօսածնիս կշտելով , և այմէ խնդրելով որ իր շնորհքը պահապան դնէ մեր բերնին , ինչպէս Դաւիթ մարգարէն կրտեր . “ Դիւր տէր պահապան բերանոյ իմոյ , և գուռն ամուր շրթանց իմոց , , (Սղ . 21 . 3 :)

Ընդ հակառակն անոնք ալ կը մեղանչեն՝ որոնք որ պետք եղած տեղը չեն խօսիր , ինչպէս անոնք որ սարտորկան են իրենց պաշտանէն ուրիշները իրատելու , կամ մեջ փառքը պաշտպանելու , և մարգկային արժանութեամբ զանցառութիւն կրնեն ու կը լսեն : Նմանապէս անոնք որ եղբայրսիրութիւնը կը պահածը և .

բիշի բան մը խմայրենէ՛լ՝ տղգարարութիւն ընէ՛լ՝ ու չեն ընէր : Արանկները խտեղուն մէկալ ծայրը կանցնին , լուութեամբ կը մեղանչեն :

Աստուծոյ շնորհքովը լմընցուցինք չորս գլխաւոր առաքինութիւններն ալ և տնոնց հետ կապակցութիւն ունեցող առաքինութիւններուն բացատրութիւնն ալ : Ազօք ընէնք որ Թժ առ ամենն առաքինութիւնները սրտերնուս մէջը տպաւորէ , ու շնորհք ապ մեզի որ ասոնք 'ի գործ գնենք , և իր սուրբ արքայութեանը հասնինք . ամէն :

ՅՈՐԴՈՐԱԿ ՄԸ .

ՅՔԷԼԵՆՆ ԵՒՐՈՂՈՒԵՆՆ ԼԵՅ , ՌԳԷՍ ՂԻ ԿՐԻՄՈՂ
ԷԻԿՆԵՆԿ :

Արեւի որդիքս , քանի քանի անգամ ըսի և յայտնի ջցուցի ձեզի՝ որ մեր վրայ եկած այոչափ նեղութիւնները մեր մեղքերուն պատիժն է . վասն զի զԹժ կը բարկացնենք՝ կամակորութիւն ընելով , մեր մեղքերէն ևս չիկենալով : Քանի քանի անգամ ըսի որ աս նեղութիւններէն խալըսելու համար ուրիշ ճար չիկայ , բայց եթէ զԹժ մեր հետը հաշտեցնեն՝ զըջալով ու սա անի ծած մեղքերէն գազրելով , քրիստոնէի կեանք անցընելով : Ասոնք անանկ ճշմարտութիւններ են որ՝ սուրբ գիրքն յայտնի կը զուրցէ , սուրբ հաւատքը կը սորվեցնէ , և քանի տարիէն 'ի վեր աս բաները ձեզի ըսելէն չեմ գազրիք , ինչպէս ուրիշ ամենն քարոզիչներն ալ չեն գազրիք ամեննուն քարոզելէն :

Բայց լսողները կրնեն լրածնին . շատերը լսելու ալ չեն գար , կամ գան ալ նէ՝ լրածնին մէկ անկրճնէն կը մահէ , մէկալէն կելլէ : Ուր է զըջուսն , ո՛ւր է գարձ , ի՞նչ փոփոխութիւն եղած է վրանիս : Ամենուն ինչքը միտքը միշտ նոյն դրօսանքներուն հետ է , նոյն խաղերուն , նոյն կենցաղաւարութիւններուն , նոյն անկարգութիւններուն . աս է վարք փոփոխին : Կոյն փառափրութիւնն ու նոյն ունայնափրութիւնը

չէ՛ որ կը տեսնենք, նոյն խարեւթիւններն ու ցոխանք-
նէրը չէ՛ն, նոյն անպարկեշտութիւններն ու գայթակ-
ղական գործքերը չէ՛ն որ տիրած են : Աս ԲՆՉ կուրա-
թիւն է, աս ԲՆՉ անխլըտութիւն, կարեղի բան է որ
այ տրդարութեանն այսչափ որոտմունքները լսե՛լն
ետար՝ գեռ չարթըննան մեղաւորներն իրենց թմբաթե-
նէն, ու յիտեսնեն ինչ վատնդի մէջ են, ու չուզեն
խաղտիլ անկէց : Ա՛հ, աս չարթըննալը, կրակ սուրբ
Օգտաւինաս, նշան է որ՝ չէ թէ միայն մեզքի մէջ թմբած
են, հասցա բոլորովին մեռած ալ են որ այսչափ որտա-
մունքն ու գորգամունքները չեն լսեր :

Բայց այսու ամենայնիւ տեսէք այ անբաւ ողորմու-
թիւնն որ երկայնմտութեամբ կը համբերէ մեր այս-
չափ կամակորութեանը, մեր այսչափ իր սպառնալիքը
բանի տեղ չիգնելուն : Աս ալ հերիք չէ, իր գութն ու
մեր վրայ օւնեցած սէրը ցջընելու համար, միշտ նորէն
նորէն զմեզ կը յորգորէ որ գարձի գանք, մեզի աւիթ-
ներ կը խրկէ՝ խելուղնիս գլուխնիս բերելու համար :
Ասոնց մէկն ալ յորեղեան ներողութիւնն է որ ան
սրբազան Պապին սիրտը շարժեց մեզի շնորհելու . բայց
վայ է մեզի, թէ որ աս աւիթները փախչընենք, ան
զմեզ բողորովին երեսէ կը ձգէ : Համազուինք մէյրէ,
սիրելի որդիքս, համազուինք աս խաղերուս շնամարտա-
թեանը . և այ ձայնը լսելով, որ գեռ զմեզ կը յորգորէ,
դեռ կըստպատէ սր իրեն գառնանք ու ներէ մեզի, գեռ
պատպատ է օգնելու և ամենն վտանգէ խաղտելու
զմեզ, սրտերնուս խառութիւն մեկդի թողունք . “ Այ-
սոր եթէ ձայնի նորա լսիցեք, մի խառացուցանէք զսիրտս
ձեր , , . (Սղ՛ . ԳԲ . 8 :

Բայց ԲՆՉ է աս յորեղեան ըսածնիս : Յորեղեանն է
այ ամեննէն մեծ, ամեննէն գերազանց շնորհքներուն
մէկը : Հին տեսնն ան շրեաներուն հրամանք էր որ ամ-
մեն խաներորդ տարին ամբողջ իրեն նուիրեն, անոր
համար յորեղեան՝ այսինքն սուրբ տարի կրասուէր .
“ Սրբեսլիք զամեն յիսներորդ տարուոյն , , . (Գ՛Ե . ԽԵ .
10 :) Աւ երբոր կը մտեսնար յիսներորդ տարին, ամենն
ունգ քահանաները փողերով կիսաչընէին յորեղեան
տարին մտ ըլլալը, որպէս զի պատրաստուին : Վտան
զի մեծ արախութեան տարի էր . որանք որ պատրա-
նաց ու գերութեան մէջ էին՝ կազատէին, կընային ի .

րենց տեղը դառնալ . որտեղ որ պարպք ունէին , որոնք որ յանցաւոր էին , թողութիւն կը լլար իրենց . “ Յարի թաղութեան եղիցի ձեզ . . . գարձցի իւրաքանչիւր ոք ՚ի ստացուածս իւր . . . մի նեղեցեցէ այր զընկեր իւր , , : Հիմա սասնք ձեզի մեծ բաներ կերենան , գերութենէ խալըսիլ , պարտքն ազատ ըլլալ : Իբաւ , մեծ շնորհքներ են ստուիք . բայց թէ որ քիչ մը հաւատք ունենալու ըլլանք , մեր յորելեանին շնորհքներն անհամեմատ կերպով աւելի մեծ են Հրեաներուն ունեցածէն . անոնցք մարմնաւոր գերութենէ խալըսիլ էր , մերը հոգեւորին խալըսիլ է . անոնցք մարդու ծառայութենէն՝ որ քան զամեն ըրանաւոր անգութ և անդգամ է . անոնցն երկրաւոր սգարմելի անցաւոր պարտքերէ խալըսիլ , և անանկ բանի մը տէր ըլլալ էր , որ ետքը նորէն պիտար կորսնցնէին . իսկ մերը մեղքէ և այլ ունեցած պարտքերնէս խալըսիլ , և յաւիտենական արքայութեան տէր ըլլալն է : Ի՞նչ կրնէ մեզաւոր մը մահու չափ մեղք գործելովք . իր հոգին այլ ձեռքէն կառնէ՝ անոր որ այնչափ գութ ունի իր վրան , ու ստատային ձեռքը կը յանձնէ՝ որ սուկալի ատելութիւն ունի իր հետք , ու զինքը գերի կապած՝ գժոխք կը քաշէ կը տանի : Իսկ թէ որ մեզաւորն ուղի յորելեանին շնորհքը վայելել , իր հոգին ստատային ձեռքէն կը խալըսէ , կապերը կը փրցընէ , ու նորէն զինքն այլ կը յանձնէ : Մահու չափ մեղքը մարդուս հոգին այլ շնորհքէն կը զրկէ , իր ամեն ըրած արդիւնքն էրը կորսնցընել կուտայ , անառակ որգառն սղորմելութեանը կը հատընէ , Յիսուսին սուրբ արեանը վրայ ունեցած ամեն իրաւունքը կորսնցընել կուտայ , յաւիտենական արքայութենէն կը զրկէ : Իսկ յորելեանը մարդուս ամեն բարեգործութիւններն ու կորսնցուցած արդիւնքը նարէն կը գարձընէ իրեն , այլ շնորհքը նորէն վաստակիլ կուտայ , նորէն Յիսուսը արեանն և յաւիտենական արքայութիւնը վայելելու իրաւունք կուտայ : Տեսէք ուրեմ ինչ տարբերութիւն կայ Հրեաներուն ու մեր յորելեանին մէջը . անոր համար սուրբ եկեղեցին յիտուն տարին տեղը՝ քանըհինք տարին մէջը սկսաւ յորելեան ընել տալ . որպէս զի կարճ կեանք ունեցողներն ալ չեղրկուին սա մեծ շնորհքէն : Իբաւ է որ յորելեանէն գուրս ամեն տուն ալ մե .

զաւոր մը Ճշմարիտ զգում ու գարձ ունենայ նէ, ազէկ խոստովանանքով մը իր հոգին ստատանային ձեռքէն կրնայ խալըսել, ու մեղքով կորսնցուցած իր ամմին առջի արդիւնքները նորէն գտնել: Բայց յորեւեանը բուն յարմար ատենն է զի՞մ հետեւինք գիւրաւ հաշտեցնելու և մեր փրկութիւնն ապահովելու. « Ահա ապիկ ժամանակ ընդունելի, ահա օր փրկութեան », - (Ք. Կոր. Գ. 2:) Ան ատենն է որ թծ իր սղորմութե գանձը կը բանայ մեզի. ան ատենն է որ թծ չէ թէ միայն կանձրեկ, այլ հեղեղի պէս վրանիս կը վազարէ իր մասնաւոր շնորհքները, լոյս կուտայ մեզի, կօզնէ մեղքերնիս ճանշնալու և անոնցմէ ետ կենալու, որպէս զի ներէ մեզի: Անոր համար Պօղոս առաքելը կը յորգորէ՝ այ առաւած տասնկ մեծ շնորհքը պարսպ չի հանել, վասն զի ասանկ ատեն թծ աւելի գիւրաւ կը լսէ մեզի. « Աղաչեմք՝ մի ընդունայն զշնորհն այ ընդունել ձեզ. զի ՚ի ժամանակի ընդունելութեան, ասէ, լուայ քեզ, և յաւուր փրկութեան օգնեցի քեզ », - (Ք. Կոր. Գ. 1:) Ամմին ատեն կրնայ մէկը թաղաւորէն շնորհք կամ ներում գտնել. բայց ատեն ալ կայ որ աւելի գիւրաւ կրնայ ընդունիլ խնդիրքը:

Ասկէց ՚ի զատ մեղքեր կան որ ամմին քահանայ ամմին խոստովանահայր չի կրնար արձրկել. կան որ եպիսկոպոսին վերապահեալ են, կան ալ որ սրբազան Պապին, այսինքն եպիսկոպոսէն ու սրբազան Պապին ուրիշ չի կրնար արձակում տալ ան մեղքերն ունեցողին. ուստի շատ անգամ հարկ կը լլայ որ ծանր գժուարութեամբ խոստովանահայրն անոնց գիմէ իշխանութիւն առնելու. անոր համար ոմանք ստատանային գերութեը մէջ կը մնան տարիներով, ու գժոխքին եզերքը կը պտտին՝ միշտ վասնգի մէջ են յաւիտենական թշուառութեան: Իսկ յորեւեան տարին աւ ամմին գժուարութիւնները կը գադրին, ամմին խոստովանահայր ինչ և իցէ մեղք կրնայ արձրկել, եպիսկոպոսին իշխանութիւնն ունի, ինչուան սրբազան Պապին վերապահեալ մեղքերն ալ կրնայ արձրկել: Ինչ ծանր մեղք ալ գործած ըլլայ մէկն, ինչ սոսկալի բանագրանքներու մէջ ալ ընկած ըլլայ, որ խոստովանահոր կուգէ նէ՝ թող երթայ, միայն թէ ճշմարիտ զգում և առաջագրութիւնն ունենայ, կրնայ արձակում առնել: Յետեք ինչ ըսէ

է յորելեանը . բայց գեռ հոս ալ չի լմբննար յորելեանին օգուտը :

Ուրիշ անգամ ըսի ձեզի որ երբոր մէկը մեզք կը գործէ , այ շնորհքը կորսնցընելէն 'ի զատ , իր հոգին աղտոտելէն 'ի զատ , նաև երկու կերպ պատժոյ արժանի կըլլայ . մէյնը յաւիտենական՝ որ գժոխքին կրակին մէջը պիտոր քաշէ թէ որ մահուչափ մեզք է ըրածը , մէյնն ալ ժամանակաւոր՝ որ կամ ասոգին պիտոր քաշէ տպաշխարանքներով , և կամ անգին քաւարանին մէջ այ արգարու թեանը հատուցում ընելով ներելի մեզքերուն ու խոստովանած մահուչափ մեզքերուն համար : Իրաւ՝ ամեն ատեն ալ շքմարիտ զջմամբ խոստովանանք եղողին Թե թողութիւն կուտայ և յաւիտենական պատիժը կը ներէ , բայց հատարտորէն ժամանակաւոր պատիժը կը մնայ : Ուստի թէ որ մէկը կարգէ գուրս այ սիրովն արժանի չլլայ բողոքովն թողութե , պէտք է որ ապաշխարանքով կամ ներողութիւններ վաստակելով խաւսի անկէց . թէ չէ՝ հարկ կըլլայ որ անգին՝ քաւարանը քաշէ ան պատիժներն ինչո՞ւն որ այ արգարութիւնը տեղն երթայ . ու քաւարան ըսելն ինչ սոսկալի բան է , աղէկ գիտէք : Բայց յորելեանի ատեն ասանկ չէ . թէ որ աղէկ խոստովանանք մը ըլլանք , թէ որ քանի մը պղտի ապաշխարանքներ որ ան ատենին համար գրուած են՝ կատարենք , Թե մեզի չէ թէ միայն մեր մեզքերը կը ներէ , չէ թէ միայն հոգինիս կը մաքրէ , չէ թէ միայն յաւիտենական պատիժը վրանէս կը վերցընէ , այլ նաև ժամանակաւոր պատիժներն կը խալլես զմեզ : Սրբազան Պատն ան ատենը կը բանայ մեզի Քրիստոս անհոն արգեանցը , սուրբ Թեոփիլոս և ամեն սրբոց վաստակած արգիւնքներուն անհասնում գանձը , որն որ սուրբ եկեղեցւոյն ձեռքը գրած է Քրիստոս մեր : Ասոնց նայելով այ արգարութիւնն անանկ գոհ կըլլայ որ մեր ամեն մեզաքը պատիժները կը ներէ . ուստի թէ որ մէկն յորելեան ներողութիւնն առնելէն ետքը մեկէն մեռնելու ըլլայ , շիտակ արքայութիւն կերթայ առանց քաւարանի , ինչպէս թէ որ նոր միբառած ըլլար . վասն զի մէկն որ ինչպէս պէտք է խոստովանանքով , զջմամբ և ապաշխարութեամբ յորելեան ներողութիւնը կը վաստակի , իր հոգին նոյն վիճակին մէջ կը գնէ՝ ինչպէս որ անմիջապէս միբառութե .

նէն Եպօն էր, պայծառ, ազօւոր, առանց արատ մը ու նենալու, առանց պատժոյ արժանի ըլլալու :

Ո՛վանք ալ կան որ առանց մտածելու ուխտեր կրնեն, և ետքը տեսնելով որ դժար կըլլայ պահելը՝ կամ բաւորովին անհագ կըլլան, կամ ուխտերին ընեն նէ այ՛ կիսկատար կրնեն : Աս բանիս ալ շարք կըլլայ յորեւէ անի ատեն . վասն զի առանց եպիսկոպոսին կամ սրբազան Պատրիկի գիւնելու, ամեն խոստովանահայր ան ատենն իջնանօւթիւն ունի անանկներուն ուխտը փոխելու, ուրիշ աւելի գիւրիս կամ աւելի քննահանոյ պարտք մը գնելու վրանին՝ որ կրնան կատարել : Առտի ինչ օւխտ ալ բրած ըլլաք, պահք պահելու, ծամբանելու, ճգնութիւններ ընելու, վարդարաններ դարձնելու, ժամերու այցելութիւններ ընծաներ ընելու, Արուստողէմ Հռոմ կամ քուրք Յակոբ երթալու, հերիք է որ կրօնք մտնելու կամ մշտնջենաւոր կուսութիւն պահելու օւխտ չըլլայ ըրածնիդ, մէկալ ամեն ուխտերն ալ խոստովանահայրնիդ կրնայ փոխել : Տեսե՛ք ինչ մեծ շնորհքներ են որ Եմ յորելեանի ատեն մեզի կրնէ . որպէս զի սրտանց զջշանք ու դարձի գանք :

Իսկ յորելեան ներողութիւնը վատարկելու համար գրուած պարտքերը հասարակօրէն ասոնք են : Քանի մը ժամերու այցելութիւն ընել, ու քառորդի մը չափ հոս աղօթքի հետ ըլլալ սուրբ եկեղեցւոյ պայծառութեանը համար, կամ ըստ դիտաւորութեան սրբազան Պատրիկի : Քանի մը որ պահք պահել : Ամեն մարդ իր կարողութեանը չափ՝ քիչ մը սզորմութիւն ընել : Խոստովանանք ըլլալ ու սրբութիւն առնել : Բայց աս պարտքերը կատարելու ատեն հարկաւոր է որ մէկն Եմ շնորհքին մէջն ըլլայ : Արքութիւն տանելու համար յայտնի է որ հարկաւոր է . խոստովանանքն ալ անոր համար կըլլանք՝ որ Եմ շնորհքը նորէն ձեռք բերենք . իսկ ժամերու այցելութիւնն աղօթքը պահքն ու ողորմութիւնը՝ երանի թէ ասոնք ալ մէկն Եմ շնորհքին մէջը կատարէ, վասն զի շատ աւելի օգտակար է Եմահանոյ կըլլան : Առտի ազեկն ան է որ ամենքն առաջ խոստովանինն ու հազորդուին, ետքը մէկալ պարտքերն ընեն . բայց թէ որ մէկն աս պարտքերն ընելու ատեն Եմ շնորհքին մէջ չըլլայ ալ նէ թշուառարար, ետքը խոստովանելովն ու հազորդուելովն յորելեան ներք .

ղութեանն արժանի կըլլայ: Բայց գնե՞նք որ մեկը խոստովանելէն ու հազարգուեցէն ետքը նորէն այ շորհքը կորսնցնեն, և մեկալ պարտքերը մեզքի մէջ կատարէ, արժանի չըլլար ներողութեան. պէտք է որ գոնէ ետքի պարտքը չիկատարած՝ նորէն խոստովանի և այ շորհքին մէջն ըլլայ:

Ամանք ալ տկարութեան կամ ուրիշ ինչ և իցէ պատճառաւ առ ներողութիւն վաստակելու համար գրուած պարտքերուն ամմնիքը չեն կրնար կատարել. ասանկ ներուն համար ալ սրբազան Պապն իշխանութի տուած է խոստովանահայրներուն որ կարենան ան պարտքերուն տեղն ուրիշ բարեգործութիւն մը գնել:

Այսչափ գիւրուծիւն ունենալով ասանկ մեծ գանձ մը վաստակելու, այսու ամնայնիւ կրնայ գանուիլ աւանակ քրիստոնէայ մը որ հոգը չըլլայ վաստակելու. կրնայ ըլլալ որ այսու ամնայնիւ մեկը չուզէ այ հետը հաշտուիլ, իր բարկութիւնն անցնեն, ու չէ թէ միայն մեղքերուն թողութիւն առնելն՝ այլ անոնց պատիժը քաշելէն խալըսելն ալ հոգը չըլլայ. կրնայ ըլլալ որ մէկն այսչափ ինքն իրեն թշնամի ըլլայ: Ըսէք ինձի. թէ որ մէկն իր հարստութիւնը մսխած կամ կորսնցուցած ըլլար, ու գիտնար որ քանի մը որ պահք պահելով, քանի մը ժամերու այցելութիւն ընելով, ու քանի մը ուրիշ ասոնց նման բարեգործութիւններ ընելով, նորէն ամմն կորսնցուցածը պիտոր գանէ, կը զժուարէր առ բաներս ընելու. այսչափ անխելք և անզգայ մարդ կրնայ ըլլալ որ ասանկ բախտը ձեռքէն փախցնէ: Ուրեմն մեղաւորներն որ իրենց մեղքերովն ամմն հոգևոր գանձ ու հարստութիւն մսխեր ու կորսնցուցեր են, ու հոգիին վերջին ողորմելութեան հասուցեր են, սատանային գերի եղեր են, այ երեսէն ինկեր են, արքայութենէ դեկուեր են, յաւիտենական գժոխքն է իրենց երթալու տեղն, ինչպէս առ անխելքութիւնը կընեն, և ասանկ բախտը ձեռքէ կը փախցնեն: Ո՛հ, վայ է մեզի թէ որ այ ասանկ մեծ ողորմութիւնը բանի տեղ չիգնելով խուլ ըլլանք իր հրաւերքին: Պողոս առաքեալին խօսքը նորէն կը զուրցեմ. “Մի՛ ընդունայն զնորհան. այ ընդունել, և կը յորդորեմ զձեզ, կազանեմ, որ այ շորհքը պարապ չիհանէք: Վասն զի թէ որ հիմայ այ ողորմութիւնը ձեռքէ հանե՞նք նէ, չեմ

գիտեր որ մէյմըն ալ ձեռք կրնանք ձգել: Արնայ ըլլայ որ աս ետքի անգամն ըլլայ որ զմեզ կը հրաւիրէ. կրնայ ըլլալ որ աս ետքի ազգարարութիւնն ըլլայ. կրնայ ըլլալ որ փարաւոնին համար ըսածը մեզի համար ալ կըսէ. «Միւս ևս հարուածս ամից», (Եւեթ. ԺԹ. 1.) այս ինքն մէկ փորձ մըն ալ ընեմ, նայիմ որ կը ձգէ՞ իր կամակորութիւնը: Արնայ ըլլալ որ մեզի համար ալ կըսէ. խել մը ատեն է որ կը խրատեմ կը յորգորեմ զիրենք, փորձ մըն ալ ընեմ, յորելեան մըն ալ շնորհեմ, անսնեմ որ կը շխտեն իրենք զիրենք, ճամբայ կուգան. թէ չէ, երեսէ ձգեմ զիրենք յաւիտեան: Ուրեմն թէ որ հոգինիդ կը սիրէք, այ հրաւերքին գէժ մի կենաք. «Նյսոր եթէ ձայնի նորա լուիցէք, մի խտայուցանէք զսիրտս ձեր», :

Վ. ԱՆՃԷՆ

Յ Ա Ն Կ

ՃԿԵ . Սուրբ էկեղեցոյ սաղի պատարանոսին լրայ , -ը է իրանի ու քան յիւր պատարագ քեանէւը .	5
ՃԿԶ . Ինչ ինչպիսի գեղար է քեանէւ սուրբ պատարագն որ սփարազ ըլլայ մէշի	16
ՃԿԷ . Պատարագ քեանէւս գործնական ինչպիսի , և սփար պատարագ քեանէւս սփարազսանիսնը	25
ՃԿԸ . Սուրբ էկեղեցոյ երկրորդ պատարանոսին , այս ինչ պահ պահելու և ծով բանելու լրայ .	35
ՃԿԹ . Ծով բանելու և պահ պահելու ինչպիսի լրայ .	45
ՃԿ . Սուրբ էկեղեցոյ երրորդ ու չորրորդ պատարան- ոսին լրայ , այսինչ քարին գունէ անգամ մը խոսարանիւ , ու զարկին սրբանիսն առնել .	51
ՃԿԱ . Սուրբ էկեղեցոյ հինգերորդ պատարանոսին լրայ , այսինչ « քաւ զքառասորդոս ընկից » .	59
ՃԿԲ . Մեղի լրայ ընդհանրապէս	65
ՃԿԳ . Մահացոս մեղիսն լրայ	72
ՃԿԴ . Ներքեւի մեղիսն լրայ	83
ՃԿԵ . Հարարանիսն լրայ	92
ՃԿԶ . Հարարանիսն ծնած մուսնիսննէրան լրայ .	102
ՃԿԷ . Հարարանիսն ըրած շնանէրան լրայ , և անոր դէշը խոսարանիսն	113
ՃԿԸ . Ափսոսանիսն լրայ	129
ՃԿԸ . Ափսոսանիսն առաջ եկած մուսնիսննէրան , և անոր դէշըրան լրայ	137
ՃԿԹ . Բարկանիսն լրայ	151
ՃԿ . Բարկանիսն առաջ եկած մեղիսնն լրայ , և անոնք դէշըրը	160
ՃԿԱ . Անհամբերանիսն լրայ , և անոր դէշըրը	168
ՃԿԲ . Որկորմուսնիսն լրայ	177
ՃԿԳ . Արկեցանիսն լրայ	182

ՔՁԴ .	Որհրճումը և նրա հետևանքները	191
ՔՁԵ .	Նախնական լրացում	197
ՔՁԶ .	Չոր նախնական և անկեղծ առաջ էլած գեղարվեստական լրացում	205
ՔՁԷ .	Ծառայության ու գաղափարական լրացում	212
ՔՁԸ .	Ծառայության առաջ էլած շնորհների լրացում, և անկեղծ գեղարվեստ	222
ՔՁԹ .	Ծիսական ընտանիքի առաջնություններ, և ընդհանրապես առաջնությունների լրացում	228
ՔՂ .	Խոհանոցական լրացում	235
ՔՂԱ .	Խոհանոցական օգնող առաջնություններ լրացում	242
ՔՂԲ .	Արտարանների լրացում	249
ՔՂԳ .	Արտարանների վերաբերեալ առաջնություններ լրացում	256
ՔՂԴ .	Արտարանների վերաբերեալ սահմանափակումներ լրացում	262
ՔՂԵ .	Նորին սահմանները և արտարանների վերաբերեալ առաջնություններ լրացում	267
ՔՂԶ .	Արհեստների լրացում	272
ՔՂԷ .	Արհեստների վերաբերեալ առաջնություններ լրացում	280
ՔՂԸ .	Բարեխառնությունների լրացում	285
ՔՂԹ .	Բարեխառնությունների վերաբերեալ առաջնություններ լրացում	292
Մ .	Նորին բարեխառնությունների լրացում, սահմանափակումներ և ընդհանրապես ամեն իրերի խառնվածքային համար	299
ՄԸ .	Յոթնական ներդրումների լրացում, որպես զիպարապետ և իրականացում	305

This book should be returned to
the Library on or before the last date
stamped below.

A fine is incurred by retaining it
beyond the specified time.

Please return promptly.

